ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆԻՍ 1
DIMANCHE
1er JUIN
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 227

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72րդ ՏԱՐԻ – Թիւ 19.126 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 72e ANNEE — N° 19.126

ESPACES DE FONCTIONNEMENT DES DEUX BRANCHES DE L'ARMENIEN LITTERAIRE MODERNE

Le clivage de la langue arménienne en deux branches, orientale et occidentale, au cours des 18 et 19ème siècles, constitue une étape sans précédent dans l'histoire de la langue arménienne : il a conduit pour la première fois à la rupture de l'unicité de la langue littéraire. Depuis, chacune des branches connaît un cheminement qui lui est propre, suivant le milieu dans lequel elle évolue. Compte tenu des profonds changements socio-politiques survenus au cours des dernières années et des nouveaux rapports établis entre la République d'Arménie et la Diaspora, les relations entre les deux branches de l'arménien moderne sont à nouveau au centre de l'attention.

Dans le présent article, il ne s'agira pas pour nous d'établir une comparaison des valeurs et des qualités linguistiques intrinsèques spécifiques à chacune des branches. Une telle comparaison dans la

par

Robert DERMERGUERIAN

Université de Provence

presse arménienne, souvent polémique parce que passionnée, ne repose en effet sur aucun raisonnement linguistique rigoureux et ne peut quoi qu'il en soit, aboutir qu'à une inconciliable confrontation.

Nous considérons pour notre part, que les deux branches, malgré leurs différences grammaticales et lexicales intensifiées aux cours de leur récente histoire, ont des qualités linguistiques égales et le débat sur la supériorité littéraire ou historique d'une branches par rapport à l'autre est stérile et inopportun. Ce débat est en effet, susceptible d'aggraver artificiellement l'écart et la division existant déjà entre les deux communautés locutrices.

Dans la réalité socio-politique et linguistique actuelle, et compte tenu des contacts plus étroits établis entre les deux branches, il est plus pertinent et utile de cadrer l'espace de fonctionnement des deux branches et de définir les limites de rayonnement de chacune d'elles afin de procéder à une analyse comparative. Une telle analyse permet de mesurer d'une part, la place qu'elles occupent dans leur milieu respectif et d'autre part, les interférences émanant des contacts établis.

Plusieurs facteurs interviennent dans la définition de l'espace de fonctionnement d'une langue :

1. le nombre et la compétence des locuteurs,
2. les limites ou frontières géographiques de l'usage de la langue,
3. le statut de la langue dans son environnement naturel, le rôle et la place de la langue dans le fonctionnement de la société.

Nous examinerons ces facteurs séparément pour chacune des branches, pour ensuite procéder à une analyse comparative de leur rayonnement respectif.

Branche occidentale :

1) Le nombre exact des locuteurs de la branche occidentale est difficile à calculer. En fait, tous les chiffres avancés sont l'objet de polémiques dans la mesure où les locuteurs sont dispersés dans de nombreux pays d'accueil, dans lesquels ils constituent des communautés linguistiques. Par ailleurs, du fait de leur intégration et souvent de leur assimilation dans les sociétés d'accueil, il est impossible de recenser leur nombre en tant que tel.

D'après les statistiques d'un quotidien paraissant à Erevan en langue russe(1), il y aurait plus de deux millions et demi d'Arméniens habitant en Diaspora.

Quel que soit le nombre réel de la population locutrice de la branche occidentale, il convient d'apprécier la compétence linguistique des locuteurs pour mieux cerner les espaces de fonctionnement de la langue.

Nous diviserons les locuteurs dans leur ensemble en deux groupes distincts : le groupe actif et le groupe passif.

Le groupe actif est composé de locuteurs qui maîtrisent parfaitement la langue. Ils ont des compétences dans la langue écrite et parlée. L'arménien occidental est leur langue maternelle, dont ils se servent non seulement comme instrument de communication quotidienne, mais aussi comme support de pensée. Le groupe actif constitue la véritable communauté linguistique significative, par laquelle la langue fonctionne sous tout ses aspects.

Le groupe passif comprend les locuteurs ayant une compétence linguistique limitée. Ils sont en mesure de comprendre le discours de l'interlocuteur sans toutefois pouvoir lui répondre couramment. Leur vocabulaire actif étant très limité, ils ne sont très souvent pas en mesure de lire ou d'écrire. L'emploi de l'arménien est pour eux très occasionnel, jamais au quotidien. Le groupe passif constitue le dernier maillon d'une chaîne linguistique qui s'éteindra à la prochaine génération. On peut estimer que dans l'ensemble, pour ce qui concerne les locuteurs de la branche occidentale, le groupe passif est plus important en nombre que le groupe actif.

La communauté linguistique de la branche occidentale est donc caractérisée par une double spécificité : dispersion des locuteurs, inégalité des compétences linguistiques des locuteurs. Dans ces conditions, la définition du locuteur de la branche occidentale est problématique : qui, dans la Diaspora, est arménien et qui ne l'est plus ?

Du point de vue strictement linguistique, seul le groupe actif des locuteurs constitue la véritable communauté linguistique significative, celle qui est en mesure d'assurer la vitalité et le bon fonctionnement de la langue. Cela réduit considérablement le nombre effectif des véritables locuteurs de l'arménien occidental moderne.

2) Les frontières géographiques de l'usage de la branche occidentale sont difficiles à délimiter, précisément parce

(Suite page 3)

ԿԷՏԸ ՈՐ ԴԱՐՁԱՒ ԴԱՇՏ

Արուեստի եղափոխման կամ ճիւղաւորման գծով, գլխաւոր երկու մօտեցում կայ։ Մին կը համարի թէ տրամաբանական շարունակականութիւն մը եւ որոշիչ ընթացք մը կը պայմանաւորէ զայն, միւսը՝ նման բան չի տեսներ եւ արուեստը կը նկատէ մարզ մը, ուր այլազանութիւնները օրէնքի մը չեն հետեւիր այլ՝ ներյուշական մղումներու, պատահական, իրարմէ անկախ։ Սակայն այս վերջինները նկատի չեն ունենար իրողութիւնը որ արուեստը միայն ըզգացական, զգայական եւ ենթակայական բնագաւառ մը չէ այլ՝ գլխաւորաբար բանականութիւնն է անոր նոր կաղապարներ տուողը, որոնք հիմնուած են գաղափարներու եւ զանոնք արտայայտող խօսքի լեզուներու վրայ։ Այս գաղափարներն ու լեզուները (որպէս գեղարուեստական ըմբռնումներ եւ դպրոցներ) կամ շարունակութիւնը, ընդլայնումը և տարբերակումն են նախապէս գոյութիւն ունեցողներու եւ կամ անոնց որոնք այդ տուեալ շրջանին կը տիրեն, կամ՝ անոնց հակադրութիւններ են որոնք, իրենց կարգին, կը վերամշակեն եւ կ'ընդլայնեն հեռաւոր կամ մօտիկ անցեալին պատկանող գաղափարներ, զանոնք աւելի հեռու տանելով։ Երկու պարագաներուն ալ, նոր գաղափարը միշտ պայմանաւորուած կը մնայ նախապէս գոյութիւն ունեցող կամ ժամանակակից տուեալներէ։ Հետեւաբար եթէ այդ տուեալները տարբեր ըլլային, կը նշանակէ թէ նոր գաղափարները այլ հուն գտած պիտի ըլլային եւ այլ բնոյթ։ Ահա թէ ի՞նչու հետեւողական եւ տրամաբանական եղափոխում է արուեստինը եւ ոչ՝ պատահական, ինքնեկ։ Դեռ կարելի է աւելցնել իրողութիւնը թէ արտայայտուած կամ բանաձեւուած որեւէ գաղափար, զինք բնորոշող յատկութիւնները ունի, սերմի մը նման որ, ուշ կամ կանուխ, երբ զինք ընկալող հողի մը վըրայ իյնայ, որ է՝ մարդուն բանականութիւնը, կը ծլարձակի իր յատկութիւններով, որ իր կարգին այլ սերմեր կու տայ, ճշգրտուած, եւ այսպէս շարունակաբար։ Երեւոյթը շատ բացայայտ է։ Օրինակ, առանց ԺԵ. եւ ԺԶ. դարերու Վերածնունդին (որ աշխարհը նոր ձեւով ըմբռնելու եւ ընկալելու արտայայտութիւնն է՝ իր առարկայականութեամբ միջնադարու ոգեկանութեան հակադրըւող), կարելի պիտի չըլլար աւելի ուշ եկող նորադասականութիւնը։ Կարելի պիտի չըլլար Պարոք շրջանը՝ Վերածնունդէն սերող ոճապաշտութեան հակադրըւող։ Առանց վենետիկեան նկարչութեան (գոյնն ու վրձնահարուածը դերադասող), վիպապաշտութիւնն ու տպաւորապաշտութիւնը, որպէս նորադասականութեան հակադրուողներ, պիտի չկազմաւորուէին այն ձեւով զոր կը ճանչնանք։

Այս ներածականը՝ պարզապէս նկատի ունենալու համար հրամայական մը, որ կը կայանայ իր ամբողջութեան մէջ փորձել արծարծելու գեղարուեստական որեւէ գաղափար, այս պարագային՝ կէտապաշտութիւնը, իրեն հեռաւոր եւ մերձակայ ըմբռնումներուն եւ կիրարկումներուն առընչուող։

*
**

19-րդ դարու սկիզբներուն նորադասականութիւնը, իր խիստ կանոններով, իր գծապաշտութեամբ եւ հետզհետէ ըռճացող ոճով, յունահռոմէական անցեալն ու արուեստը կապկելու հետամուտ, չէր կրնար դոհացում տալ զգայական եւ արտայայտչական այն ձգտումներուն, որոնք կազմաւորուող վիպապաշտ սերունդի մը տենչերը պիտի մարմնաւորէին։ Նկարչականօրէն, նորադասականութեան առաջին խնդրարկումներէն մին կու գայ Թէոտոր Ժէրիքոյէն, որ անոր ողորկ եւ սառցային բնոյթին կը հակադրէ ներկանիւթի մարմնոտ գործածութիւնը եւ վրձնահարուածի կրքոտ կիրարկումը, Վերածնունդի վենետիկեան նկարչութեան օրինակով։ Իր ազդեցութեան տակ, Էօժէն Տըլաքրուա աւելի կ'ընդլայնէ այս գործելակերպը, որ կը

Գրեց՝

ՇԱՀԱՐԱՋ

զուգահեռի ու, մինչեւ իսկ, ձեւով մը կը հետեւի այդ շրջանին Անգլիա ի գործ դրուած նկարչական արուեստին՝ Ճ. Մ. Ու. Թըրնըրի եւ Ճան Քոնսթէպըլի կողմէ։ Յաջորդող, տպաւորապաշտ սերունդին արձանագրած ոստումը կարելի չէ պատկերացնել առանց ասոնց, ինչպէս ցոյց կու տան Գլօտ Մոնէի, Փօլ Սէզանի, Գամիյ Փիսարոյի, Օկիւսթ Ռընուարի եւ Ալֆրէտ Սիսլիի սկզբնական գործերը, որոնք բնապաշտութիւնը, իրապաշտութիւնը եւ վիպապաշտութիւնը կը մէկտեղեն եւ որոնցմէ մեկնելով է որ կը յանգին նոր նկարչութեան, տպաւորապաշտութեան, որու գլխաւոր յատկանիշներէն մին է վրձնահարուածի ազատ կիրարկումը, որ ներկը պաստառին վրայ անջատ-անջատ կը տեղադրէ, հակառակ նորադասականներուն, որոնք գոյնը վրձինով միօրինակօրէն կը տարածեն զայն ընդունող մակերեսին վրայ։

Այս գծով, կարելի չէ աչքի առջեւ չունենալ Վեչէլլիօ Թիցիանոյի կարգ մը գործերը, խայտացող նկարելակերպով երկնուած, յատկապէս իր երկար գործունէութեան վերջին շրջաններուն։ Ասոնց վրայ պէտք է աւելցնել, Ռամպրանթ վան Ռայնի և Ֆրանզ Հալսի նկարչութիւններուն յատկանիշները, ինչ կը վերաբերի ներկանիւթի եւ վրձնահարուածի արտայայտչական եւ շարժուն կիրարկման, մանաւանդ Հալսի՝ որուն մօտ անջատ վրձնահարուածը ինքնին լեզու մը դառնալու յաւելեալ նախանշան-

ներ ցոյց կու տայ, ինչ որ յետագային լայնօրէն կը գործածուի տպաւորապաշտներուն կողմէ:

1880–ական տարիներու կէսերուն է որ Ժորժ Սէօրա (1859 – 1891) հիմը կը դնէ կէտապաշտութեան, կիրարկելով իրարմէ անջատ վրձնահարուածներու դրոյթը, որ իրմով կը գտնէ իր առաւելագոյն արտայայտութիւնը: Սէօրա տպաւորապաշտութեան ընդմէջէն է որ անոր կը հասնի, գունային բնագիտական տեսութիւններուն տալով նկարչական առակ կիրարկում: Այսպէս, նկարը կը դառնայ «խճային» դաշտ մը, ուր գոյները կէտ առ կէտ կը տեղադրուին, առանց որ վրձինը գանոնք իրարու ձուլէ: Երանգային ձուլումը տեղի կ'ունենայ ոչ թէ պաստառին վրայ այլ՝ դիտողին աչքին մէջ, երբ որոշ հեռաւորութենէ մը դիտէ նկարը:

Անիկա թերեւս առաջին անգամն է նկարչութեան պատմութեան մէջ, որ նկարչական արուեստը ամբողջական հաւատարմութեամբ կը ձգտի տեսութեան մը կիրարկումն ու խորհրդանիշը ըլլալ: Ծայրագոյն անջատուածութիւն եւ կեդրոնացում, բնազանցական եւ գիտական խոր ըմբռնողութիւն հարկաւոր էին, ինչպէս Սէզանի պարագային, որպէսզի արուեստագէտ մը նման ձեւով գործէր: Այսր առաւելագոյն արտայայտութիւնը կ'ըլլայ Սէօրայի մեծածաւալ պաստառը՝ «Կիրակի յետմիջօրէ մը՝ Կրանտ–Ժաթ կղզիին վրայ», որ ծայրագոյնին ձգտելու ցոլացումն է, մարտահրաւէր մը կարծէք, իր կարգին հաստատելու համար թէ արուեստը բացարձակին հասնելու փորձ մըն է, բանական աւելի՝ քան թէ զգացական, որու ծիրին մէջ արուեստագէտը կը նմանի վիրաբոյժի մը որ, առաւելագոյն կեդրոնացումով, կը մասնատէ եւ կը վերակազմէ իրական տարրերը, զանոնք վերակերտելով: Անխուսափելիօրէն, նման գործարկում մը դիւրութեամբ պիտի չընկալուէր հասարակութեան կողմէ, յատկապէս դար մը առաջ, երբ մարդոց գեղարուեստական ճաշակն ու ճանաչողութիւնը պայմանաւորուած էին կանոնապաշտութեամբ և լուսանկարներու նմանող երկերով: Ուստի, կարելի է պատկերացնել անոր ստեղծած հակազդեցութիւնը: Անտարակոյս, կէտապաշտ գործերը արձանային, անշարժ կը թուին, պարզապէս՝ որովհետեւ անոնք չեն ձգտիր իրականութիւնը կամ կեանքը զգացականօրէն վերակերտելու: Անոնք դիտողէն կը պահանջեն բնազանցական հագորդում մը, բիւրեղացած, քան թէ ենթակայական ապրումներ մը:

Նկարչական այս նոր գաղափարը շուտով կը տարածուի: Վէնսան վան Կոկ, 1886–ին Փարիզ հասնելուն, շատ չի սպասեր զայն որդեգրելու: Նոյնիսկ, տպաւորապաշտ պարագլուխներէն Գամիյ Փիսարօ, շրջան մը ինք ալ անով կը տարուի: Այս հոսանքին տարողութեան մասին լայն գաղափար մը կու տան երկու ցուցահանդէսներ(*), Փարիզ եւ Կրընոպլը. յատկապէս երկրորդը կը զգենու մեծ կարեւորութիւն, որովհետեւ ոչ միայն կէտապաշտութիւնը կը ներկայացնէ իր այլազան երեսակներով այլ նաեւ՝ անոր եղափոխում–հետեւանքները, 20–րդ դարու արուեստին ներս:

1991–ի յետնահայեացքը, Սէօրայի նուիրուած (իր մահուան հարիւրամեակին), չունեցաւ այն արձագանգն ու ընդունելութիւնը, որոնց արժանացաւ անկէ աւելի քան չորս տարի ետք տեղի ունեցողը, Սէզանի արուեստը ներկայացնող: Բայց եւ այնպէս, Սէօրայի նկարչական նպաստն ու աւանդը նոյնքան կարեւոր են: Այսուհանդերձ, Փարիզի եւ Կրընոպլի ցուցահանդէսները ձեւով մը կրկին կ'այժմէականացնեն Սէօրան:

Սէօրայի կանխահաս մահով, կէտապաշտ շարժման առաջնորդը կը դառնայ իրեն հետեւորդը Փօլ Սինեաք (1863 – 1935): Սկզբնական տպաւորապաշտ կարճատեւ շրջանէ մը ետք, Սինեաք լրիւ կ'իւրացնէ Սէօրայի կէտապաշտութիւնը: Սակայն, վերջնոյն մանրակրկիտ կատարման փոխարէն, ինք հետզհետէ կ'որդեգրէ աւելի լայն վրձնահարուած մը, որու բերմամբ գունային կէտերը աւելի կը խոշորնան, մինչ երանգները աւելի վառվռուն կը դառնան: Շարժման միւս նկարիչներն ալ այս ընթացքին կը հետեւին, ինչպէս Անրի–Էտմոն Քրոս, Մաքսիմիլիէն Լիւս եւ Պրիւսէլի 20–ներու խումբին մաս կազմողներէն ոմանք: Նոյն համակարգով, քանի մը տարի ետք, դարասկզբին, գոյնը արտայայտչական յաւելեալ հանգամանք կը ստանայ երբ Անրի Մաթիս, Անտրէ Տըրէն, Մօրիս տը Վլամէնք եւ Ժորժ Պրաք կէտապաշտ գործեր կը նկարեն: Այս պարագային, վրձնահարուածը (այժմ աւելի տարածուն) եւ գոյները աւելի անկախ դեր կը ստանան բիծերու վերածուելով, մինչ պաստառը իր ամբողջութեամբը գոյնով չի ծածկուիր այլ՝ անոր լերկ յատակը (որուն վրայ երանգներն ու վրձնահարուածներ հանգամանօրէն կը ցանուին) մաս կը կազմէ նկարի ընդհանուր էութեան: Նկարելու այս կերպը իր զուգահեռը կը գտնէ նաեւ Ֆրանսայէն դուրս գործող նկարիչներու մօտ, ինչպէս օրինակ Վասիլի Քանտինսկիի եւ Փիէթ Մոնտրիանի, նախքան վերացականութեան անոնց նուաճումը(**): Գերմանացի արտայայտապաշտներէն ոմանք եւս անմասն չեն մնար այս ծաւալումէն: Անկէ ետք կէտը, որպէս անջատ էութիւն, աստիճանաբար կ'աճի ու կը դառնայ դաշտ՝ պաստառին ամբողջ մակերեսը ծածկելով որ, 1950–ական թուականներէն ետք, նուազապաշտ նկարչութեամբ իր լրումին կը հասնի:

Փիսարօ սխալ կ'եզրակացնէ երբ, Սէօրայի մահէն ետք եւ անոր պատճառով, կը յայտնէ թէ կէտապաշտութիւնը այլեւս վերջ կը գտնէ. սակայն ճիշդ կը նախատեսէ երբ կը շարունակէ թէ ան «այլ հետեւանքներ պիտի ունենայ, որոնք յետագային շատ մեծ կարեւորութիւն պիտի զգենուն արուեստին համար»:

ՇԱՀԱՐԱՋ

(*) Paris - Bruxelles, Bruxelles - Paris, 1848-1914, *Grand Palais, Paris, du 21 mars au 14 juillet.*

Signac et la libération de la couleur, *Musée de Grenoble, 5, Place de la Valette, du 9 mars au 25 mai.*

(**) Մոնտրիան, իր վերջին երկու նկարներով, «Պրոտուէյ Պուկի–Վուկի» եւ «Վիքթըրի Պուկի–Վուկի» (անաւարտ), կը վերադառնայ կէտապաշտութեան, երբ գունային կենսունակ քառակուսիներով եւ քառանկիւններով կը յղանայ իր երիզները:

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ԱՆՏԻՊ ՄԷԿ ՆԱՄԱԿԸ ԿՈՍՏԱՆ ԶԱՐԵԱՆԻՆ

Գրեց՝

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

«Մարդ դեռ չէր զգար, բայց Հայ Գրականութեան մէջ աննախընթաց երեւոյթ մը կը պատրաստուէր Փարիզի 5–րդ եւ 6–րդ Թաղամասերուն մէջ: Առաջին անգամ ըլլալով, խումբ մը գրողներ պիտի յարձակէին անցեալի սրբութիւններուն, գեղագիտական չափանիշներով, եւ ընդունուած արժէքներուն վրայ՝ յանուն արդիական չափանիշներու, յանուն հայ նոր գրականութեան մը, որ համապատասխանէր նոր ու տարբեր աշխարհին՝ որու մէջ կ'ապրէին հայ գրողները»(1):

Վահէ Օշականի այս նշմարը «Փարիզի տղոց» մասին է: 1920–ական թուականներու երկրորդ կիսուն, սկսած է աւագ գրագէտներու՝ «հայր»երու հաշուեյարդարը, որ պիտի յանգէր «Մենք»ի կարճատեւ շարժումին եւ ապա՝ ներքին հաշուեյարդարի, ինչպէս ցոյց կու տայ ըման բնագրով լոյս տեսնող Վազգէն Շուշանեանի «Մարդ մը, որ Արարատ չունի հոգւոյն խորը» պարապագիրը(2): «Հայր»երու դէմ նետուած ձեռնոցը նաեւ հարուածած է Կոստան Զարեանը:

«Մենք»ի նախաոկզբնական կորիզներէն եղած է «Յարդգող» գրական խմբակցութիւնը, որ 1927 Յունիս 2 եւ 4–ի իր ասուլիսները նուիրած է Զարեանին: Առաջին երեկոյթին, զեկուցաբերը՝ Վահրամ Կաքաւեան (Վիքթոր Կարտոն), ներածութիւն մը տուած է, Զարեանի երկերէն ծաւալուն հատուածներ կարդալով: Երկրորդին, վերլուծական աշխատանք մը ներկայացուցած է, հետեւեալ եզրակացութիւնները կատարելով.–

«Զարեան դեռ որոնող է. ան կեանքին իրականութիւններուն թշնամաբար կը վերաբերի եւ երդուեալ հակառակորդ է 2+2=4–ին: Արուեստի (ձեւին) խորացումով կլանուած, ան մարմին կու տայ անհոգի դեղեցկութիւններուն: Իր ընդարձակ հմտութիւնը պատճառ եղած է որ բազմաթիւ ազդեցութիւններու ենթարկուի, առանց անոնցմէ մէկուն՝ "զաւակութիւն" ընելու: Իր լեզուական գեղեցկութիւնները երեւութական են, զուրկ ըլլալով խորութենէ, եւ իրենց հետաքրքրութիւնը կը պարտին երեւութական սրամտութեան մը: Զարեանի որոնումները զայն տարած են միսթիսիզմի, կաթոլիկութեան եւ իր ճամբան բնազանցական բանաստեղծութիւնը կարելի է ենթադրել, եթէ նոր ցնցում մը զայն չարթնցնէ»(3):

Որքան գիտենք, Վ. Կաքաւեանի այս ուսումնասիրութիւնը հրատարակուած չէ:

Հաւանաբար այս ասուլիսին ակնարկած է «Հայրենիք» ամսագրի խմբագիր Ռուբէն Դարբինեանը, 1927 Սեպտ. 1–ին, Զարեանին գրելով.–

«Ի զուր այդքան կարեւորութիւն կու տաք Ձեր մասին գրուած տխմարութիւններուն: Կը վստահեցնեմ Ձեզ, որ մեր գրականութեան համար բացառիկ էջեր տուիք Ձեր "Անցորդը եւ իր ճամբան"ով: Կտորներ կան, որոնք գլուխ գործոցներ են որեւէ գրականութեան տեսակէտով: Ոչ ոք պիտի կարողանայ այլեւս Ձեր արժէքը նսեմացնել: Մեր ժողովուրդը այնքան ալ յիմար չէ, որ ամէն տխմարութեան կարեւորութիւն տայ»(4):

1930–ի վերջերը, Զարեան «Արեւմուտք»ի մէջ արհամարհանքով հակադարձած է.–

«Եւրոպայի գրական սրճարաններ ամէն տեղ էլ նոյնն են: (...)

Փոքրիկ գրական "իշխաններ" եւ ոտանաւորող ճնճղուկներ:

Ինչպէս գաղթահայութեան Սէն Միշէլում: Լերկ եւ ամբարտաւան երեսներ, մաղձով եւ նախանձով ծեփուած արտայայտութիւններ, հոգեկան խեղճութիւններ եւ մտքի կաղեր:

Ցեց եւ մգլոտութիւններ, կատուի թաթ եւ աւանակի նայուածք: Ջրալի երգիծաբանութիւն եւ Սամաթիոյ կամ Սկիւտարի արուարձաններից եկած, պառաւած եւ ցեխերի մէջ տապլտկող գեղագիտութիւն»(5):

Ցայտնապէս, ո՛չ «Փարիզի տղոց» եւ ոչ ալ Զարեանի միջեւ համաձայնութեան եզր եղած է, թէեւ ինչպէս ցոյց տուած է Զարեանի որոշ գործերու ընթերցումը, իրենց գրական ըմբռնումները այդքան ալ հեռու չէին իրարմէ:

Վենետիկ ապրող Զարեան բողոքած է «Յառաջ»ի խմբագրին «Յարդգող»ի մէջ յայտնուած աննպաստ դատաստանին դիմաց: Զարեան եւ Շաւարշ Միսաքեան զիրար կը ճանչնային առաջինի Պոլիս ապրած շրջաններէն (1910–11, 1913–14, 1921–22): Բացի այս նամակէն, ոչինչ յայտնի է այդ կապի մասին, որ յետագային վերածուած է բացայայտ հակակրութեան, որ իր գագաթնակէտին հասած է 1932–ին, երբ Զարեանի «Յուսաբեր»ի մէկ յօդուածին Շ. Միսաքեան հակադարձած է եռաբաժին խմբագրականով(6):

Զարեանի նամակը մեզի հասած չէ: Սակայն, Երեւանի Եղիշէ Չարենց Գրականութեան եւ Արուեստի Թանգարանի Կոստան Զարեանի ֆոնտին մէջ (թիւ 71) պահպանուած է Շաւարշ Միսաքեանի ցարդ անտիպ մնացած պատասխանը, որ արժէքաւոր է, լուսաբանելու համար «Յառաջ»ի խմբագիրին դիրքը գրական նոր շարժումին նկատմամբ, որուն մասին բազմիցս արտայայտուած է թերթի սիւնակներէն: Բոլոր ընդգծումները բնագրային են:

Փարիզ, 8 Յուլիս 1927

Սիրելի Զարեան,

Շատ զարմացայ կարդալով Յուլիս 7 թուակիր նամակդ: Այդ ի՞նչ արհամարհանք է «Սէն Միշէլի թափառաշրջիկներու–գրչակներու» մասին: Ինչո՞ւ կը մոռնաս որ բոլորն ալ նոյն ճամբէն անցան, գտնելու համար իրենց վերջնական ուղին: Աւելի հինները նոյն աչքով չէ՞ին նայեր քեզ եւ ուրիշներու... Շատ տաղանդաւոր տղաներ կան «Յարդգող»ի մէջ. կը փնտռեն, կ'իյնան, կ'ելլեն, *տաղը* կը փրկուի, խարխուլը անհետ կը կորսուի: Դուն չես որ պիտի ուրանաս թէ ամէն շարժումէ գիրք մը կը մնայ: Քու գրականութեան վերաբերեալ ասուլիսը՝ պարզ տեղեկատւութիւն էր, եւ լուրջ թերթ մը պարտաւոր է հրատարակել *եղածն ու խօսուածը*, ոչ թէ իր *ուզածը*, առանց ո՛ւ եւ է *նկատումի*: (Ուսումնասիրութիւնը 70 էջ էր, կարծեմ):

Ինչ կը վերաբերի յառաջ եկած գնահատականներուն («կուսակցական ուրիշ թերթերը») եւ *Յառաջի* այս հրատարակութեան, շատ կը ցաւիմ որ այնքան միակողմանի դարձեր ես, եւ մեզ՝ կուսակցականներուս վերագրուած «մեղք» մը դուն կը գործես *գիտակցաբար*, պահանջելով որ կուսակցական ակնոցով նայիմ գրականութեան եւ գեղարուեստի վրայ... Կարծեմ իրար նոր չպիտի ճանչնանք, եւ «Յառաջ»ը դաս առնելու պէտք չունի: Ես ալ գնահատողներէն եմ մանաւանդ «Հայրենիք» ամսագրի վերջին շարքին եւ նոյնիսկ կը խորհիմ արտատպումներ կատարել: Բայց այս պարագան չի կրնար կաշկանդել զիս, չի կրնար խաթարել *հիմնական գիծ մը* որուն շատ մօտէն ծանօթ ես 1910էն ի վեր...

Բարեւներով
Շ. Միսաքեան

(1) Վ. Օշական, *Գրական հարցեր*, «Բագին», Դեկտեմբեր 1966, 50–51:

(2) Տե՛ս. Վ. Շուշանեան, *Մարդ մը, որ Արարատ չունի իր հոգւոյն խորը*, «Բագին», 1, 1997 (շարունակելի):

(3) Ծիրկաթին, *Յարդգող. Վերջին երեկոները*, «Յառաջ», 1 Յուլիս 1927, 3:

(4) ԳԱԹ, ԿԶՖ, թիւ 25:

(5) Կոստան Զարեան, *Երկեր*, Անթիլիաս, 1975, 629:

(6) Կոստան Զարեան, *Նաւատոմար* թիւ 20, «Յուսաբեր», 1932 Մարտ 26. Շաւարշ Միսաքեան, *Գրականութեան դիմակով, Քսութիւններ, Կենդանաբանական*, «Յառաջ», 1932 Ապրիլ 13–14–15:

Espaces de fonctionnement des deux branches de l'arménien littéraire moderne

(Suite de la première page)

qu'elle est une langue non territoriale. L'arménien occidental ne fonctionne pas sur un territoire linguistiquement homogène parce que ses locuteurs sont dispersés à travers le monde. Cette branche occupe autant d'espaces géographiques qu'il y a de communautés linguistiques. Elle est partout une langue de minorité qui évolue dans un milieu linguistique majoritaire et dominant. Selon les statistiques du quotidien précité, il y aurait plus de quatorze pays dans le monde dans lesquels des communautés de 20.000 personnes ou plus seraient établies. Les frontières linguistiques de la branche occidentale sont éclatées.

3) Chaque communauté linguistique de la branche occidentale évolue suivant les libertés et les droits offerts aux minorités par la constitution du pays d'accueil. Au Liban, en Australie, en France, aux Etats-Unis, en Roumanie, en Argentine ou ailleurs, chacune des communautés linguistiques arméniennes a son propre statut, différent de celui des autres communautés. Par conséquent, on peut affirmer qu'il y a autant de statuts différents que de communautés linguistiques, chacune étant adaptée et organisée de manière différente suivant les possibilités d'organisation sociale offertes par les lois du pays d'accueil.

Malgré les statuts différents dont chacune des communautés bénéficie, on peut relever des éléments communs à toutes les communautés linguistiques arméniennes, quel que soit le pays d'accueil.

La branche occidentale est une langue non territoriale de minorité. N'ayant nulle part le statut de langue d'Etat, elle n'est pas une langue d'administration, de fonction et de vie publiques. Aussi, ne bénéficie-t-elle jamais, en aucun pays, de véritable protection officielle de l'Etat.

Dans le domaine de l'enseignement, chaque communauté a son propre système d'organisation qui est adapté au système scolaire et aux programmes établis par les autorités compétentes du pays d'accueil. Dans toutes les communautés, les établissements d'enseignement sont privés et bilingues : arménien/langue officielle du pays d'accueil. Chaque établissement scolaire a ses propres programmes d'enseignement, ses propres méthodes et manuels. Aucune coopération ou concertation d'harmonisation n'est établie non seulement entre les écoles des différentes communautés, mais aussi entre les établissements scolaires au sein de la même communauté(2). La branche occidentale n'est pas une langue de recherche et d'enseignement supérieur, Les rares sections d'arménien qui fonctionnent dans certaines universités assurent cet enseignement comme langue optionnelle, et ne sont pas en mesure de préparer des spécialistes de la langue.

Il n'existe pas actuellement de média (presse écrite, audiovisuel) commun à toutes les communautés. En règle générale, chaque communauté a sa propre presse écrite, souvent bilingue (arm.-fr., arm.-esp., arm.-angl., arm.-turc, etc).

Chaque association culturelle ou paroisse, au sein de la même communauté, a son propre bulletin d'information ou périodique(3). Il est important de souligner que la presse de la communauté arménienne de France n'est ni distribuée, ni diffusée ailleurs qu'en France, elle ne franchit que rarement ses frontières pour être diffusée dans d'autres communautés linguistiques (4). De même la presse écrite des autres communautés arméniennes n'est pas diffusée dans le millieu arménien de France. On peut donc en conclure que chaque communauté a son propre système d'organisation interne, ses propres structures associative ,éducative et médiatique, ce qui réduit considérablement les possibilités de liens intercommunautaires arméniens.

On ne peut affirmer que chaque communauté constitue un îlot isolé vivant en autarcie. Néanmoins, l'analyse des facteurs intervenant dans la définition de l'espace de fonctionnement de la langue - nombre et compétence des locuteurs, limites géographiques, statut de la langue - conduit à constater une certaine rupture dans la cohésion communautaire et même une fracture dans l'unicité de la population locutrice de la branche occidentale dans son entier. La cohésion communautaire est d'autant plus menacée que chaque communauté est progressivement et inévitablement imprégnée de la culture, de la langue et de l'environnement des différents pays d'accueil.

Quels sont, dans ces conditions, les espaces de fonctionnement de la branche occidentale moderne ?

Le milieu familial constitue l'espace principal de fonctionnement de la branche occidentale. Il assure l'acquisition de la langue maternelle et la transmission de certaines valeurs culturelles. Dans le réseau familial, la langue est le moyen principal de communication et d'identification ethnique. C'est bien à travers la solidarité familiale que la langue manifeste une des plus importantes dimensions de l'arménité au sein de la communauté.

Le milieu scolaire est un espace assez large de fonctionnement de la langue. Il peut être différent selon l'organisation du système scolaire de chaque communauté (niveaux élémentaire, primaire, secondaire). Il est malgré tout, le milieu principal de transmission de la langue littéraire et des valeurs culturelles nationales(5).

Le milieu intellectuel (professeurs, journalistes, écrivains, ecclésiastiques, artistes) constitue l'espace de fonctionnement principal de la langue littéraire, car il est moteur de création culturelle et support de pensée dans cette branche de la langue.

La vie associative offre un espace non négligeable de fonctionnement de la langue. En règle générale, la langue de communication et de travail des associations culturelles, compatriotiques et des partis politiques est la branche occidentale. Précisément, c'est bien dans cet espace de fonctionnement de réseaux associatifs que la langue trouve, au sens de sa pratique, une des dimensions potentielles de la manifestation des liens sociaux.

Un autre espace de fonctionnement de la branche occidentale est l'église. S'il est vrai que l'Office se déroule, selon la tradition, en *Grabar* (arménien classique), les sermons sont donnés en langue moderne. Cet espace linguistique assure dans une importante mesure, la solidarité et les liens sociaux des locuteurs.

L'espace de fonctionnement de la langue écrite littéraire est limité à la presse et à la publication d'œuvres littéraires qui sont cependant très réduites en nombre et mal diffusées.

En conclusion, nous dirons que les espaces de fonctionnement de la branche occidentale de l'arménien moderne qui coïncide avec les frontières des communautés linguistiques dispersées, sont à la fois multiples et réduits. Ces espaces sont multiples vu le nombre considérable des communautés linguistiques établies dans de nombreux pays d'accueil. Ils sont en outre réduits compte tenu des divers statuts qui limitent les espaces de fonctionnement de la langue au sein des différentes communautés linguistiques.

Branche orientale :

1) Le nombre réel de locuteurs de la branche orientale est relativement plus facile à évaluer. Cette branche est employée d'abord en République d'Arménie qui compte environ trois millions et demi d'habitants. Elle est également pratiquée dans plusieurs communautés linguistiques hors des frontières de l'Arménie : en Géorgie où l'on compte 300.000 locuteurs, la majorité étant établie à Tbilissi; dans de nombreuses Républiques de l'ex-URSS : en Russie, principalement à Moscou, à Saint Pétersbourg, dans les régions de Stavropol et d'Irkoutsk, en Ukraine, au Bélarus, en Lituanie et en Lettonie, dans certaines républiques de l'Asie Centrale : en Ouzbékistan, au Kazakstan ; ce qui revient au total à environ un million et demi de locuteurs.

A cela il faut ajouter la communauté arménienne d'Iran qui compte environ 200.000 personnes pratiquant la branche orientale. On peut estimer que la totalité de la population pratiquant la branche orientale s'élève à cinq millions et demi. Précisons que les communautés linguistiques arméniennes orientales ont toutes une longue histoire, elles ont été constituées, notamment celles de Géorgie et d'Iran, il y a plusieurs siècles. Malgré leur bonne intégration dans les sociétés des pays d'accueil, ces populations ont conservé leur identité ethnique dans l'état civil, ce qui permet de les différencier en tant que telles au cours des recensements.

Tout comme pour la branche occidentale, il est important d'apprécier la compétence linguistique des locuteurs de la branche orientale afin de mieux cerner les espaces de fonctionnement de cette branche.

La population de la République d'Arménie constitue le groupe actif des locuteurs de la branche orientale par excellence. L'Arménie est un pays très homogène linguistiquement: 95% de la population est arménienne et pratique l'arménien comme langue maternelle. On compte dans le pays une minorité kurde (environ 20.000 personnes) et autant de russes qui pour la plupart, pratiquent l'arménien. On peut considérer qu'il n'y a pas en République d'Arménie de groupe de locuteurs ayant une compétence linguistique passive.

Quant aux locuteurs des communautés installées hors des frontières de l'Arménie, leur compétence linguistique varie selon l'environnement dans lequel ils évoluent. L'ancienneté de la communauté, le nombre et la densité des locuteurs, leur organisation interne sont des facteurs qui déterminent fortement le degré de compétence linguistique des locuteurs. Les communautés arméniennes de Géorgie et d'Iran, plus anciennes, mieux regroupées et structurées, comptent un plus grand nombre de locuteurs actifs par rapport aux communautés arméniennes de Russie qui, elles, plus intégrées dans les sociétés d'accueil, moins bien organisées et plus dispersées dans l'espace, comptent un nombre assez réduit de locuteurs actifs.

Il suffit de rappeler que ce n'est qu'après l'effondrement de l'URSS et l'émancipation des Républiques qui la composaient, que des écoles arméniennes du dimanche ont été ouvertes à Moscou, à Saint Petersbourg, à Tachkent et à Vilnius.

En conclusion sur ce premier point, nous constatons que la communauté linguistique de la branche orientale, tout comme celle de la branche occidentale, est caractérisée par une forte dispersion des locuteurs d'une part, et par l'inégalité de leur compétence linguistique d'autre part. Cependant, la branche orientale compte incontestablement un nombre de locuteurs actifs beaucoup plus important que la branche occidentale, même s'il est vrai que dans les communautés orientales dispersées hors des frontières de l'Arménie, le nombre des locuteurs passifs est bien plus grand que celui des locuteurs de la branche occidentale.

2) Les frontières géographiques de l'emploi de la branche orientale semblent aussi relativement plus faciles à délimiter.

Outre le territoire de la République d'Arménie, cette branche est pratiquée tout naturellement dans les limites géographiques occupées par les communautés orientales. On compte douze communautés arméniennes orientales comprenant plus de 20.000 personnes(7), les plus importantes étant la Géorgie, l'Iran et la ville de Moscou. En somme, la zone géographique de l'emploi de la branche orientale semble moins étendue dans l'espace, les locuteurs dans leur ensemble sont plus nombreux et constituent des communautés plus compactes que celles de la branche occidentale.

3) La branche orientale de l'arménien moderne est la langue officielle de la République d'Arménie. A ce titre, elle véhicule le fonctionnement de tout l'appareil de l'Etat et de la société dans tous ses aspects : éducation, recherche, administration, vie quotidienne. Le nouvel Etat indépendant, fondé en 1991 après l'effondrement de l'URSS, a promulgué une loi sur la langue arménienne qui la rend obligatoire sur tout le territoire du pays, dans tous les rouages de l'administration, excluant toute autre langue, y compris le russe. En 1993, en remplacement du «Comité Terminologique», a été instituée «l'Inspection d'Etat de la langue», comprenant trois Directions :

a) la «Direction de la surveillance de la langue», qui a pour mission de promouvoir et de coordonner les actions des administrations et des organismes publics et privés qui concourent à la diffusion et au bon usage de la langue dans le domaine de la communication ;

b) «la Direction de l'enseignement de la langue», qui a pour mission d'assurer la bonne organisation de la diffusion de la recherche, des sciences et des techniques, ainsi que leur coordination en matière d'enseignement de la langue dans tous les établissements d'enseignement publics et privés ;

c) le «Haut Conseil de la langue arménienne», qui est chargé de veiller à la pureté de la langue dans tous les domaines, notamment celui de la créativité lexicale.

Le statut de langue d'Etat assure à la branche orientale sa protection, sa promotion et sa diffusion. La politique linguistique conduite par le gouvernement garantit le bon fonctionnement et l'évolution de la langue au rythme de la progression de la société arménienne. L'Etat arménien, très attaché à la défense de la langue, la considère à juste titre comme symbole de souveraineté et instrument de l'identité arménienne.

Quant au statut de la branche orientale dans les communautés arméniennes orientales, chaque pays d'accueil, suivant ses lois et ses traditions, offre à la communauté établie sur son territoire des libertés, des responsabilités et moyens d'organisation de nature très diverse. En matière de langue, chaque communauté orientale a sa propre histoire, ses propres traditions et conditions de fonctionnement spécifiques très différentes les unes des autres.

Dans les communautés arméniennes installées en Russie, la branche orientale n'a aucune reconnaissance statutaire, elle n'est enseignée dans aucun établissement scolaire, ni même reconnue comme langue de minorité. Les communautés arméniennes de Russie, très intégrées et le plus souvent assimilées à la société d'accueil, ne sont pas dotées de structures scolaires communautaires. La langue transmise uniquement dans les réseaux familiaux a progressivement perdu son rôle de moyen de communication, la substitution linguistique s'est progressivement transformée en perte linguistique, et ces communautés ne comprennent actuellement que des locuteurs de compétence linguistique très passive.

Les espaces de fonctionnement de la branche orientale sont extrêmement réduits dans les communautés arméniennes de Russie.

La communauté arménienne d'Iran, l'une des plus anciennes et probablement la mieux structurée, bénéficie des conditions d'organisation scolaire accordées aux minorité en Iran. Cette communauté s'est dotée d'une structure d'enseignement primaire et secondaire qui assure la transmission et le fonctionnement de la langue sous le statut de langue de minorité. Très bien intégrée et structurée, la communauté arménienne d'Iran compte de nombreuses associations culturelles, sportives, une presse quotidienne en langue arménienne et un Diocèse.

En Iran, l'espace de fonctionnement de la branche orientale est aussi étendu qu'il peut l'être dans un milieu linguistique étranger et dominant. Dans cette communauté linguistique, la langue joue pleinement son rôle de lien social et d'identification ethnique.

La communauté arménienne de Géorgie, l'une des plus importantes en nombre, établie en majorité dans la capitale Tbilissi, a connu une longue histoire, Elle fut longtemps, notamment au cours du 19ème siècle et au début du 20ème siècle, le centre culturel des Arméniens orientaux. La célèbre «Ecole Nersissian» fondée par le Catholicos Nersès Achdaraketsi en 1824 à Tiflis, fut un véritable vivier d'intellectuels arméniens qui ont été les artisans et les promoteurs de la branche orientale de l'arménien littéraire ►

moderne. Au cours de cette période, toutes les conditions d'épanouissement et de développement de la langue -- système scolaire, presse, éditions, nombreuses associations, etc.-- étaient réunies pour favoriser le fonctionnement de la langue dans un espace très large. Après la soviétisation de la Géorgie en 1920 et malgré les profonds bouleversements politiques entraînés par le changement de régime, la communauté arménienne de Géorgie a conservé les structures essentielles d'organisation héritées du passé -- système scolaire, presse quotidienne, associations culturelles, etc -- qui, aujourd'hui encore, assurent à la branche orientale un espace de fonctionnement et une vitalité linguistique assez importants.

En conclusion, nous dirons que les espaces de fonctionnement de la branche orientale sont caractérisés à la fois par une concentration dominante de locuteurs actifs dans les limites des frontières Etatiques de la République d'Arménie, et par une forte dispersion des locuteurs qui coïncide avec les zones occupées par les différentes communautés linguistiques orientales. En outre, dans le domaine des compétences linguistiques, ces espaces de fonctionnement sont marqués par la présence prépondérante de la communauté linguistique active de la République d'Arménie qui manifeste une très forte vitalité linguistique, et par les nombreuses communautés orientales dispersées dont les locuteurs ont des compétences linguistiques inégales, le plus souvent passives.

Les limites de rayonnement des deux branches :

Par le terme rayonnement, nous entendons principalement la présence et la diffusion d'une langue au-delà des frontières des espaces habituels de son fonctionnement. En fait, il s'agit d'évaluer le degré d'expansion d'une langue dans un milieu inhabituel. Chaque langue a son propre degré de rayonnement et, plus large est la diffusion, la présence d'une langue hors des limites de sa communauté linguistique, plus étendu est le rayonnement de la langue.

La branche occidentale a un rayonnement assez limité. Elle est étudiée comme langue optionnelle par un nombre assez restreint d'étudiants et auditeurs libres non arméniens dans quelques universités occidentales. Leur choix est motivé par la curiosité intellectuelle de la découverte d'une langue rare et ancienne et d'une civilisation totalement inconnue.

Certains linguistes comparatistes connaissent l'arménien moderne en tant que langue indo-européenne pour des besoins professionnels. Cependant, la plupart d'entre eux étudient essentiellement le *Grabar*, l'arménien classique, nécessaire pour les études comparatives. Cette branche peut en outre intéresser des ecclésiastiques qui désirent découvrir la version arménienne de la Bible.

Quant au rayonnement de la branche orientale, celui-ci ne semble pas plus étendu. Des étudiants étrangers poursuivant des études dans des universités d'Erevan apprennent l'Arménien par pur besoin. Un certain nombre de personnes en service dans les ambassades étudient l'arménien oriental par curiosité ou par goût de la découverte d'une langue qui a une histoire ancienne. Tout comme pour la branche occidentale, quelques linguistes ou ecclésiastiques s'entraînent aux rudiments de la branche orientale.

Le nombre très réduit de non arméniens se livrant à l'apprentissage de cette langue justifie bien l'adjectif «rare» qui la définit habituellement. En somme, la rayonnement de l'arménien moderne, qu'il soit occidental ou oriental, reste très limité et demeure l'apanage d'un public très restreint.

Rayonnement réciproque et interférences des deux branches :

Les deux branches de l'arménien moderne ont chacune leur propre espace de fonctionnement bien distinct, dont les frontières, pendant longtemps, ne se sont pas confondues. Pour des raisons essentiellement géopolitiques, les communautés occidentales étant situées dans la sphère occidentale et les communautés orientales dans la sphère d'influence ex-soviétique, les deux espaces linguistiques ont vécu une histoire paralèlle hermétique depuis les années 20. La longue rupture des contacts entre les deux communautés locutrices a bien entendu fortement contribué à intensifier la distance entre les deux branches de la même langue. L'environnement socio-politique, économique et culturel fort différent dans lequel les deux communautés ont évolué a également creusé un écart important dans les mentalités des locuteurs de part et d'autre.

Ce n'est qu'à partir des année 60-70, avec la levée partielle du rideau de fer et l'apparition du tourisme que les contacts entre les deux communautés locutrices ont connu une véritable amorce(8). Au cours de la dernière décennie et notamment après l'indépendance de la République d'Arménie en 1991, les nouvelles relations établies, encouragées par le gouvernement d'Arménie, se sont fortement intensifiées. Les nouveaux rapports instaurés concernent un grand nombre de domaines : l'économie, la culture, la politique, la presse, le sport. Aussi, une nouvelle page s'est-elle ouverte entre les relations historiques des deux communautés.

Cette nouvelle conjoncture est à l'origine du débat ouvert sur les rapports et l'avenir des deux branches de l'arménien moderne. Il porte notamment sur les origines et les valeurs historiques, les diverses influences subies, la supériorité des qualités littéraires d'une branche par rapport à l'autre, débat forcément subjectif qui conduit à l'établissement d'un rapport de force artificiel entre partisans et adversaires(9).

Nous n'entrerons pas dans ce débat.

Notre objectif sera de mesurer le rayonnement d'une branche dans l'espace de fonctionnement de l'autre, c'est-à-dire, d'évaluer le degré de présence ou d'expansion de la branche occidentale dans le milieu habituel oriental et vice versa. Cette analyse permettra d'établir, d'une manière aussi objective que possible, leurs rapports et les interférences linguistiques éventuelles à la lumière des nouveaux contacts établis.

D'une manière générale, nous dirons que toute présence linguistique occidentale en Arménie contribue au rayonnement de la branche occidentale et inversement, tout ce qui d'Arménie va vers les communautés occidentales marque le rayonnement de la branche orientale.

Quel est le rayonnement de la branche occidentale dans l'espace linguistique oriental ? La présence effective de la branche occidentale dans l'espace oriental est d'abord marquée par les voyageurs, les touristes, les visiteurs, les hommes d'affaires qui, tout en étant pour une bonne part, des locuteurs de compétence linguistique passive, sont porteurs de cette branche.

Les visites d'hommes de lettres occidentaux, de délégations officielles de diverses organisations diasporiques créent également des situations de contacts entre les deux branches.

La presse occidentale n'est actuellement pas diffusée massivement chez les lecteurs orientaux. Quelques rares articles ou interviews d'auteurs occidentaux paraissent de temps à autre dans la presse orientale. Les ouvrages publiés par les éditions diasporiques ne sont pas diffusés en Arménie. Les séminaires, les colloques, les conférences, les manifestations culturelles auxquels les locuteurs occidentaux participent sont peu fréquents et ne marquent pas d'une manière significative, une présence tangible et effective de la branche occidentale en milieu oriental.

Tout compte fait, dans les conditions actuelles des relations entre communautés orientales et occidentales, le rayonnement de la branche occidentale dans le milieu linguistique oriental semble très réduit aussi bien dans la durée que dans l'espace. Cela étant, on peut estimer que l'expansion de la branche occidentale est effective et massive dans tout le milieu oriental à travers la littérature occidentale du 19ème siècle et du début du 20ème siècle. Les œuvres des poètes et prosateurs occidentaux, tels D. Varoujan, Roupen Sévak, Missak Médzarents, Krikor Zohrab, Hagop Baronian etc... sont lues, étudiées, jouées au théâtre et sont connues des locuteurs orientaux depuis plusieurs générations.

Ce n'est que grâce à la large diffusion et à la grande popularité de ces œuvres littéraires que la branche occidentale marque une présence réelle dans le milieu oriental. La grande masse des locuteurs orientaux prend connaissance, comprend et apprécie encore aujourd'hui, les subtilités et la finesse de la branche occidentale essentiellement à travers ces œuvres littéraires.

Quel est le rayonnement de la branche orientale dans l'espace linguistique occidental ? La branche orientale est la langue d'Etat d'Arménie reconnue par la communauté internationale. Certes, le statut de langue d'Etat n'attribue pas à cette branche des qualités linguistiques ou littéraires supérieures à la branche occidentale. Le statut d'une langue n'est pas le garant de valeurs linguistiques. Cependant, comme cela a déjà été précisé, le statut de langue d'Etat confère à la langue des prérogatives spécifiques. Il lui ouvre un champ d'influence qui dépasse les frontières du pays.

Toute communication écrite ou orale entre les ambassades d'Arménie, aujourd'hui ouvertes dans les capitales à forte densité arménienne, et la communauté occidentale est établie en branche orientale. Au cours de leurs nombreuses visites, les délégations officielles venant d'Arménie, les ministres, parlementaires, hauts fonctionnaires, s'adressent à la communauté occidentale dans la branche orientale. Les diverses conférences, rencontres, interviews d'hommes de lettres, d'artistes, de scientifiques ou de chercheurs d'Arménie, les concerts, les tours de chant des troupes d'Arménie, les films longs ou courts métrages, les documentaires, marquent également une forte et constante présence de la branche orientale dans le milieu occidental.

Les dépêches des agences de presse arméniennes, sources principales d'informations venant d'Arménie, les nombreux articles de la presse orientale reproduits dans la presse occidentale offrent régulièrement aux lecteurs occidentaux des textes dans la branche orientale.

L'expatriation de dizaines de milliers de familles arméniennes vers les pays occidentaux, notamment les Etat-Unis, crée une nouvelle présence, importante et permanente, de locuteurs orientaux au sein même de l'espace de fonctionnement de la branche occidentale(10).

Compte tenu des conditions spécifiques qui caractérisent la vie des communautés diasporiques, la production culturelle fait grandement défaut aux communautés arméniennes occidentales. Cette carence importante est comblée par une forte expansion en occident de créations artistiques produites en Arménie. Toute la culture nationale arménienne contemporaine, dans les domaines littéraires, musicaux, artistiques, poétiques, scientifiques, cinématographiques, trouve inévitablement son écho dans le milieu occidental(11).

Ainsi, nous pouvons déduire que le rayonnement de la branche orientale est fortement étendu dans les espaces de fonctionnement de la branche occidentale. Ce rayonnement est effectif aussi bien dans sa durée que dans l'espace. Dans la durée, parce que son expansion est continuelle, elle n'est ni occasionnelle, ni momentanée. Dans l'espace, parce qu'il concerne toutes les communautés occidentales, dans tous les domaines de leur vie sociale.

Conclusion

Nous constatons un déséquilibre réel et profond entre le degré de rayonnement réciproque des deux branches, la branche orientale étant beaucoup plus présente dans les espaces occidentaux que l'inverse. Contrairement à ce que l'on peut lire ici ou là, ce déséquilibre n'est pas le résultat d'une politique linguistique délibérée et ciblée, qui viserait à réduire progressivement les espaces de fonctionnement d'une branche pour l'absorber à long terme. Il n'est pas non plus la conséquence d'une supériorité des qualités linguistiques de la branche orientale. Le déséquilibre de rayonnement a pour origine les différents espaces de fonctionnement des deux branches d'une part, et la différence de leur statut dans leur milieu d'évolution, d'autre part.

L'importance numérique et les qualités de compétence linguistique des locuteurs de la branche orientale, regroupés principalement dans une aire géographique bien délimitée, le statut de langue d'Etat constituent des facteurs essentiels favorisant l'épanouissement de la langue. La dispersion dans l'espace géographique des communautés linguistiques occidentales, la compétence linguistique très inégale des locuteurs, le manque de cohésion dans l'organisation des structures communautaires, le statut de langue de minorité sont des facteurs qui contribuent à freiner l'épanouissement de la branche occidentale.

L'origine du déséquilibre de rayonnement réciproque des deux branches provient de facteurs objectifs dont on ne peut orienter l'évolution. On ne peut ni arrêter, ni inverser cette tendance. L'avenir de chacune des branches sera celui que leurs locuteurs leur donneront. Il nous paraît difficile de faire des prévisions quant à l'influence réelle d'une branche sur l'autre. Le phénomène de contacts intensifs entre les deux branches est trop récent et faute du recul nécessaire, il paraît hasardeux de tirer des conclusions significatives à cet égard.

(1) «Golos Armenii», quotidien indépendant en langue russe, du 22 août 1996, n° 18009.

(2) Ce constat a été dressé au cours du premier «Congrès des écoles arméniennes de la Diaspora» qui a eu lieu du 7 au 9 juin 1996 à Nice. Sur 160 écoles de la Diaspora contactées, plus de 50 écoles étaient représentées, de 11 pays différents avec 60 participants, directeurs ou professeurs des écoles.

(3) En France, on compte deux quotidiens («Haratch» : unilingue arménien, «Gamk» : bilingue), un bimensuel («Achkar» : bilingue), deux mensuels unilingues français («France-Arménie», «Les Nouvelles d'Arménie Magazine»), un trimestriel en français («Azad Magazine») et une demi-douzaine de bulletins associatifs bilingues ou unilingues en français.

(4) Le quotidien «Haratch» dont le tirage est de 2.500 exemplaires, est diffusé hors des frontières de la France par abonnement (environ 350 abonnés).

(5) En France, la communaulé arménienne (350.000 personnes, évaluation approximative) a à sa disposition une seule école bilingue du primaire au baccalauréat (Ecole «Hamaskaïne» à Marseille, 200 élèves), une autre école allant jusqu'en classe de troisième (Ecole «Tebrotzassere» à Paris) et quatre écoles primaires (Alfortville, Lyon, Nice, Marseille). En outre, chaque association culturelle a sa propre école hebdomadaire.

(6) Aucune étude comparative sur les statuts, l'organisation interne et les compétences linguistiques des communautés arméniennes occidentales et orientales n'a été faite jusqu'à présent à notre connaissance. C'est un sujet qui mérite une investigation approfondie.

(7) Selon le quotidien précité, les 12 communautés les plus importantes, ayant plus de 20.000 personnes sont : la Géorgie, l'Iran, Moscou, Saint Pétersbourg, Ekatérinbourg, Volgograd, la région d'Irkoustk, la région d'Omsk, le Tatarestan, le Daguestan, l'Ukraine et le Bélarus. De nombreuses autres villes de Russie comptent des communautés arméniennes de 10 à 15.000 personnes.

(8) Au cours des années 1946-48, plus de 100.000 personnes des communautés occidentales ont émigré en Arménie. Cet événement important qui a eu lieu à la veille de la guerre froide, constitue le premier contact effectif entre les locuteurs des deux branches.

(9) Nous n'évoquerons pas ici le débat très passionné sur la réforme de l'orthographe qui sort du cadre de notre article.

(10) A Los Angeles, où plusieurs centaines de milliers de migrants se sont installés au cours des dix dernières années, la branche orientale est enseignée dans certaines écoles.

(11) Il est à noter qu'au cours des soirées culturelles : chant, concours de récitation, danse, pièce de théâtre etc, plus de la moitié des programmes présentés sont des œuvres créées en Arménie, donc dans la branche orientale.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 3
MARDI
3 JUIN
1997

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

72րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 19.127 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 72e ANNEE — N° 19.127

ՁԱԽԻ ՅԱՂԹԱՆԱԿԷՆ ԱՒԵԼԻ ԱՋԻ ՁԱԽՋԱԽԻՉ ՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆ

ԺՈՍՓԷՆ ԽՈՀԷՄ Է ԲԱՅՑ ՈՉԻՆՉ ԿՐՆԱՅ ԸՆԵԼ ԱՌԱՆՑ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒ

ԿԱՆԱՉՆԵՐԸ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎ ԿԸ ՄՏՆԵՆ

ԱԶԳ. ՃԱԿԱՏԸ ՄԷԿ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ ՈՒՆԻ

Մոլիէռ պիտի ըսէր՝ Tu l'as voulu Georges Dandin։ Արդարեւ, այն ջախջախիչ պարտութիւնը զոր աջը կրեց, եղաւ նախագահ Շիրաքի իսկ ձեռքով, քանի ոչինչ կը ստիպէր իրեն դիմել Ազգային Ժողովի լուծումին, երբ փաստօր մեծամասնութիւն մը թոյլ կուտար իրեն վարելու ուզած քաղաքականութիւնը։ Այսօր, դէմ յանդիման կը գտնուի համակեցութեան մը որ չի նմանիր նախորդներուն, դերերը տարբեր են։ Էլիզէ կը գտնուի աջը, Ազգ. Ժողովն ալ ձախին ձեռքն է։ Վերջնական եւ պաշտօնական արդիւնքները կը հաղորդուին միայն 6 օր ետք ըստ օրէնքին, բայց, Յունիս 1-ի երեկոյեան իսկ պատկերը պարզ էր։ Մեծամասնութիւնը որ 444 երեսփոխան ունէր կը գոհանայ այլեւս 239 երեսփոխանով։ Ընկերվարականները, զանազան ձախերու եւ արմատականներու հետ կ'ապահովեն 267 աթոռ, Համայնավարները՝ 38 (նախապէս 24) եւ առաջին անգամ ըլլալով Ազգային Ժողով մուտք կը գործեն կանաչները գլխաւորութեամբ Տիկին Տոմինիք Վուանէի ութ երեսփոխանով, շնորհիւ Ընկերվարականներու հետ իրենց գործակցութեան։ Ազգ. Ճակատը կ'ունենայ մէկ երեսփոխան յանձին Թուլոնի քաղաքապետին՝ Ժան-Մարի Լը Շըվալիէ, որ յայտարարեց թէ ընտրութեան անարդար (մեծամասնութեան) դրութեան հետեւանքով է որ միակ ընտրեալն է, այլապէս ձայներու համեմատութեամբ պէտք է 70 երեսփոխան ունենային։ Մինչ նուազ ձայներով Համայնավարները 38 երեսփոխան ունին։ Ազգային Ճակատը սակայն բաւական «վնասակար» դեր խաղաց մեծամասնութեան համար այս Բ. շրջանին, քանի որ պահելով իր թեկնածուները 132 ընտրաշրջանի մէջ, առիթ տուաւ որ յաղթէ ընկերվարական թեկնածուն։ Այս ընթացքը հետեւանք է աջի դիրքին Ազգային Ճակատի նկատմամբ։

Ընկերվարականներու այս յաղթանակը ծանր պատասխանատուութեան տակ կը դնէ զիրենք եւ Ժոսփէն մասնաւոր խանդավառութիւն մը ցոյց չէր տար, աւելի գիտակից քան ուրիշներ որ բազմաթիւ հարցեր կան, փորձանքներ եւ իր գործը շատ դժուար ու փափուկ է, մանաւանդ որ նոյնիսկ կանաչներու եւ արմատականներու ու զանազան ձախերու հետ չի հասնիր բացարձակ մեծամասնութեան (289) եւ այդ մեծամասնութեան համար անհրաժեշտ է իրեն Համայնավարներու նեցուկը, ինչ որ բացառիկ նուէր մը չէ։

Անգամ մը եւս հաշիւները սխալ ելան։ Թէ հարցախոյզերը եւ թէ Ընդհանուր Տեղեկատուութիւնները (ԷՌ-Ժէ) ապահովութիւն տուած էին որ աջը կը յաղթէ, նոյնիսկ 100 աթոռի առաւելութեամբ։ Արդ, եթէ Ժոսփէն ալ այնքան խանդավառ չէր, հաւանաբար կը գիտակցէր որ Ֆրանսացին, ըստ իր սովորութեան թեր չի քուէարկեր, այլ՝ դէմ կը քուէարկէ։ Այլ խօսքով այս արդիւնքը յաղթանակը չէ այնքան ձախին, որքան պարտութիւնը, Պէրեգինան՝ աջին եւ ի՛նչ պարտութիւն։ Ժողովուրդը առաջին քուէարկութեամբ մը ազդարարութիւն մը տուաւ եւ Բ. քուէարկութեամբ ուղղակի՝ պատժեց (sanctionné)։ Բազմաթիւ վերլուծումներ եղան անշուշտ, ըստ ոմանց (Ժիւփէ, Պալատիւր եւայլն) հարկ եղածին չափ չէր բացատրուած իրենց քաղաքականութիւնը, Ֆրանսացին ալ չէր հասկցած թէ ճիշդ քաղաքականութիւնն է, ըստ ուրիշներու եւ օրինակ Ա. Մատըլէնի գլխաւոր պատճառը այն անջրպետն է որ կար իշխանութեան եւ ժողովուրդին միջեւ, որուն արհամարհանք մը նոյնիսկ իշխանութեան կողմէ, կէս մը որուն անդրադարձած էինք առջի օր։ Մնաց որ, ինչպէս դիտել կուտար Տիկին Սիմոնն Վէյլ հիմնարկներն իսկ պէտք է փոխել, արդարեւ, Ե. Հանրապետութեան Սահմանադրութիւնը զոր Տը Կօլ պատրաստել տուած է իրեն համար, առանց նախատեսելու անոր ստեղծելիք յետագայ դժուարութիւնները։

Այսօր, ձախը ծանր պարտաւորութեան տակ է եւ պէտք չէ որ յուսախաբ ընէ իր կարգին։ Ժոսփէն չաճապարեր, գիտակից է որ մէկ օրէն միւսը ոչ 700 հազար աշխատանք կրնայ ստեղծել, ոչ 39 ժամուան աշխատավարձք վճարել 35 ժամ աշխատանքի համար եւայլն, եւայլն։ Ժոսփէն շատ համեստ ելոյթ մը ունեցաւ իր ընտրաշրջանին՝ Սէնթկապէլի մէջ նախքան Փարիզ գալը, կէս գիշերը անց, Ընկերվարական կուսակցութեան Պուլվար Սէն-Ժերմէնի կեդրոնավայրը ուր խանդավառ ընդունելութեան մը կ'արժանանար։

Յաղթական ձախը խնդրոյ առարկայ չըներ Շիրաքի օրինաւորութիւնը, հակառակ անոր որ, խորքին մէջ, նախագահին պարտութիւնն է եւ 1993-ին երեսփոխանական ընական (այսինքն՝ նախատեսուած օրուան) ընտրութիւններու ատեն, Շիրաք խնդրոյ առարկայ ըրած էր Միթերանի օրինաւորութիւնը։ Այս անգամ, ուղղակի ապտակ մըն է զոր Շիրաք կը ստանայ։

Ժիւփէ իր հրաժարականը ներկայացուց նախագահին, որ նոյն օրը, Յունիս 2-ին, նախարարապետի պաշտօնը կը յանձնէր Լ. Ժոսփէնի։ Այս վերջինը, շաբթուան ընթացքին պիտի կազմէ իր կառավարութիւնը որուն մաս կազմել կ'ուզեն համայնավարները եւ կանաչները։

Պարտուած անձնաւորութեանց շարքին մեծամասնութեան կողմը, յիշենք Ժագ Թուպոն, Փաթրիք Սթեֆանինի, Օլիվիէ Տասօ, Է. Հիւպէր, Ան-Մարի Գուտէր, Պերնար Տըպրէ, Ալէն Լամասուր, Ժ. Լոնկէ, Ժ. Ֆ. Մանսէլ, Էրիք Ռաուլթ, Ա. Ռոսինօ, Ազգ. Ճակատի թեկնածուներէն՝ Պրիւնօ Մեկրէ, Տիկին Սթիրպուա, Մարի-Գարօլին Լը Փէն, Պ. Կոլնիշ։ Ձախ ճակատէն պարտուած են Հարլէմ Տէզիր, Գաթրին Լալիւմիէռ, Մ.-Ն. Լինըման։

Ընտրուած կամ վերընտրուած են Փաթրիք Տէվէճեան, Ա. Ժիւփէ, Ժ. Թիպերի, Ռ. Պառ, Ֆ. Սեկէն, Ժիսքար տ'Էսթէն, Մարթին Օպրի, Էլիզապէթ Կիկու, Ֆ. Հոլանտ, Փիէր Լըլուշ, Լուի Մէրմազ, Ա. Սանթինի, Ռ. Ռուքէ, Տիկին Ժամպիւ, Տոմինիք Սթրօս-Քահն, Ժ. Լ. Տըպրէ, Ճէք Լանկ, Սեկոլէն Ռուայալ, Ժ. Փ. Ֆուշէ, Գաթրին Թրօթման եւլն., եւլն.։

Այս արդիւնքները կրնան նաեւ որոշ պառակտում մը յառաջ բերել մեծամասնութեան մէջ եւ առիթ տալ հաշուեյարդարներու, քանի որ իրենցմէ ոմանք, ինչպէս Սեկէն դէմ էին լուծումին, եթէ նոյնիսկ չեն ուզեր վերյիշել իրենց այդ դիրքը կրակին վրայ իւղ չլեցնելու համար։

Ֆրանսական մամուլը չի վարանիր յիշելէ թէ Ֆրանսայի աջին համար ըսուած է «աշխարհի ամէնէն ապուշը» որ կը գրէ Սերժ Ժիւլի, օրինակ, եկաւ ինքզինք յիշեցնելու ազգ. յիշողութեան...։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մայիս 30 / Յունիս 2)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԿԱՐԵԼԻՆ ԿԸՆԷ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԻՆ ԱՐԴԱՐ ԼՈՒԾՈՒՄԻՆ ՀԱՄԱՐ

Ազրպէյճանի Խորհրդարանի նախագահ՝ Ալեքսերով Անգարայի մէջ հանդիպում ունեցած է վարչապետ Էրպաքանի հետ որ այդ միջոցին յայտարարած է թէ երկու երկիրները ամբողջ աշխարհին համար օրինակելի համագործակցութիւն մը պէտք է իրականացնեն։ Ան աւելցուցած է թէ Թուրքիա եւ Ազրպէյճան նոյն ժողովուրդին տէր երկու երկիրներ են եւ թէ Ազրպէյճանի բոլոր հարցերը նաեւ Թուրքիոյ հարցերն են։ Ասոնց ամէնէն կարեւորը նկատած է հայկական «գրաւում»ը որ անյապաղ լուծումի կարօտ է։ Թուրքիոյ վարչապետը աւելցուցած է նաեւ թէ իր երկիրը միջազգային շրջանակներու մէջ բոլոր ջանքերը գործի կը լծէ, որպէսզի այդ խնդրին արդար լուծում մը բերուի։ Էրպաքան փափաք յայտնած է որ Էրզրումի եւ Բաքուի միջեւ կառուղի մը կառուցուի։

ԻԼԻԱ Բ. ՄԵԿՆԱԾ

Մայիս 30-ին «Արմենիա» պանդոկին մէջ սարքուած պաշտօնական ճաշով մը Իլիա Բ. Վրաց Կաթողիկոս-Պատրիարքը հրաժեշտ տուած է Երեւանին ու վերադարձած Թիֆլիս։ Ճաշին ներկայ գտնուած են նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան, Ազգ. Ժողովի նախագահ Բ. Արարքցեան, Կրօնական Գործերու Խորհուրդի նախագահ Լ. Սուջեան, նախարարներ, երեսփոխաններ, կրօնաւորներ եւ հիւրեր։

Վրաց Պատրիարքը իր կեցութեան ընթացքին Մայիս 28-ին այցելած էր Ծիծեռնակաբերդ Գարեգին Կաթողիկոսին հետ, ծաղկեպսակ դրած, ապա երկու հոգեւոր պետերը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարած են։ Ուխտագնացութիւն մը կատարած էր Խոր Վիրապ։ Տաճարին մէջ աղօթք մատուցանած է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը եւ նշած որ Իլիա Պատրիարքի այցելութիւնը պատմական դէպք մըն է։ Երեւանի մէջ, Պատրիարքը ընդունուած է նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի, Ռ. Քոչարեանի եւ Բ. Արարքցեանի կողմէ։

ՀԱՊ-Ի ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՐ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐԵՐԸ

Մայիս 29-ին Թիֆլիսի մէջ աւարտած է ՀԱՊ-ի երկիրներու հիւպատոսարաններու խորհրդակցական հինգերորդ համաժողովը. մասնակցած են Վրաստանի, Հայաստանի, Ուկրանիոյ, Բելառուսի, Ռուսաստանի, Ազրպէյճանի, Կիրգիզստանի պատուիրակութիւնները։ Ստորագրուած համաձայնագրով կը կարգաւորուի քաղաքացիներու այդ երկիրներէն անցքը։ Համաձայնութիւն գոյացած է նաեւ անօրինական գաղթականութիւնը կասեցնելու նպատակով գործակցելու եւ հսկողութեան միասնական կեդրոն ստեղծելու մասին։ Ազրպէյճան եւ Ուկրանիա չեն համաձայնած վերջին առաջարկին։

ԱԻՄ-Ի ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ ԱՒԱՐՏԱԾ

Ազգ. Ինքնորոշում Միութեան (ԱԻՄ)ի 17-րդ համագումարը (Մայիս 29 - 30) աւարտած է նախագահի ընտրութեամբ։ Ներքաղաքական, տնտեսական, Արցախի առընչուած նաեւ արտաքին քաղաքականութեան հարցերու մասին արտայայտուելէ ետք Պ. Հայրիկեան անդրադարձած է նաեւ Դաշինքի յարաբերութիւններուն։ Համագումարը որոշած է որ Վ. Մանուկեանը չի նկատեր Դաշինքի միասնական թեկնածու։ ԱԻՄ-ի նախագահ վերընտրուած է Պ. Հայրիկեան, իսկ երկարատեւ քննարկումներէ ետք կուսակցութիւնը վերանուանուած է «Ինքնորոշման միաւորում» (ԻՄ)։

ՄԱՄՈՒԼ

«LIBERATION»

(31 Mai)

VOYAGES

Le charme déglingué de l'Arménie

Այս խորագրով, «Լիպերասիոն» երկու էջ տրամադրած է Հայաստանի, որու կ'անդրադառնանք յետագային։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ վարչապետն ու փոխ-վարչապետը մամուլի ասուլիսով մը յայտարարած են թէ համաձայնած են նոր ընտրութիւն կատարելու։ Ստոյգ թուական տրուած չըլլալով հանդերձ, Էրպաքանի «մեր ժողովուրդը 1997-ին իր որոշումը պիտի յայտնէ» արտայայտութիւնը նշանակալից կը նկատուի։

ՊԱՊԸ Լեհաստան ժամանեց Մայիս 31-ին։ 11 օրուան այցելութիւն մը պիտի կատարէ իր ծննդավայրը եւ հաւանաբար հրաժեշտի այցելութիւն մըն է միաժամանակ։ Վրոցլաւի մէջ, 200 հազար հաւատացեալներու առջեւ, Յովհ. Պօղոս Բ. հրաւէր մը կարդաց խղճի համաշխարհային լուրջ քննութեան մը։ Անհեթեթութիւն է, ըսաւ, Եկեղեցին ազատութեան թշնամին նկատել, երբ անոր պահակն է։

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ ռմբափորձերը դադար չունին ու Յունիս 1-ին եւ 2-ին ահաբեկչական նոր արարքներ գործուեցան, որոնց հետեւանքով 11 մեռեալ եւ աւելի քան 70 վիրաւոր կար։ Ընտրութիւնները տեղի պէտք է ունենան Յունիս 5-ին։

ՏԽՐՈՒՆԻ

ՍՈՒՐԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Ցաւով իմացանք որ Կիրակի առաւօտ իր մահկանացուն կնքած է Սուրէն Փափազեան։ Ողբացեալը, որ երէց եղբայրն էր մեր սիրելի Աոլէնին, ծնած էր Յունաստան 1924-ին, ապա ընտանիքին հետ փոխադրուած էր Տէսին (Իզէր) ուր մինչ ծնողքը կը վարէր տեղւոյն Մշակոյթի Տունը, ինք ալ բեղուն գործունէութիւն ունէր Հ.Յ.Դ. Նոր Սերունդի մէջ։ 50-ական թուականներուն ընտանեօք կը փոխադրուէին Փարիզ, ուր Սուրէն կը շարունակէր հանրային աշխատանք տանիլ Հ.Յ.Դ.-ի մէջ, անդամ ըլլալով Փարիզի Շրջ. Կոմիտէին։ Տարիներէ ի վեր քաշուած կեանք մը կ'ապրէր։

Մեր ցաւակցութիւնները տիկին Օ. Փափազեանի, Այտայի եւ Միքայէլի։

ԼՈՍ–ԱՆՃԸԼԸՍ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՄԱՍԻՆ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Փրոֆ. Ռիչըրտ Յովհաննէսեան, դասախօս Հայոց պատմութեան, Գալիֆորնիոյ Նահանգային Համալսարանի Լոս Անճըլըսի ճիւղին մէջ, գեղեցիկ գաղափարը յղացած է կազմակերպելու շարք մը գիտաժողովներ, որոնցմէ իւրաքանչիւրին նիւթը պիտի ըլլայ Արեւմտահայաստանի շրջաններէն մէկը՝ Վանէն Խարբերդ եւ Տարօնէն Կիլիկիա: Այս տարի իրագործեց իր յղացումին առաջին հանգրուանը, Վան–Վասպուրականի երկհազարամեայ պատմութիւնն ու մշակոյթը պեղող գիտաժողով մը կազմակերպելով, որ տեղի ունեցաւ Շաբաթ – Կիրակի, Մայիս 17 եւ 18–ին:

Դժբախտաբար, գիտաժողովի սկիզբէն երկու օր առաջ, Թուրքիոյ Լոս – Անճըլըսի հիւպատոսը Համալսարանի տնօրէնութեան պաշտօնապէս ներկայանալով կը յայտարարէ թէ Ուաշինկթընի դեսպանատունէն հրաման ստացած է, ամբողջ գիտաժողովին ներկայ գտնուելու եւ մանրամասնօրէն հակադարձելու՝ Թուրքիոյ «ակնկալած պատմական խեղաթիւրումներուն»: Համալսարանի տնօրէնութիւնը երկկողմանի մօտեցում մը որդեգրելով, կ'որոշէ, նախ՝ որ հիւպատոսին խօսք տալու կամ չտալու իրաւունքը ակադեմական կարծիքի հարց է, եւ փրոֆ. Յովհաննէսեանի իրաւասութիւնն է: Սակայն գիտաժողովին ներկայ գտնուելու իրաւունքը կարելի չէ զլանալ: Այդ տրամաբանական եզրակացութենէն կը բխի երկրորդ մը, յստակ չէ թէ որո՞ւն բեղուն միտքէն, Թուրք հիւպատոսի՞ն թէ համալսարանի վարիչին, – կը հետեւցուի որ, քանի որ Լոս–Անճըլըսի մէջ Թուրք դիւանագէտ մը ահաբեկուած է անցեալին (սպանութիւն՝ որ վերագրուած է այժմ ցկեանս բանտարկեալ Համբիկ Սասունեանին), եւ քանի որ նոյն համալսարանի Թրքամէտ եւ պատմութիւն խեղաթիւրող նախկին փրոֆ. Սթանֆորտ Շոյի տան վրայ ալ հրավառ նիւթեր նետուած են (մօտ քսան տարի առաջ...), պէտք է եզրակացնել որ հիւպատոսին կեանքը կրնայ վտանգուած ըլլալ: Այս եզրակացութեան վրայ հիմնուելով, համալսարանի վարչութիւնը Ուաշինկթընի կը դիմէ...:

Արդիւնքը այն էր որ գիտաժողովի զանազան դասախօսութիւններուն ներկայ գտնուող 10 – 15 օտար մասնագէտները եւ 150–էն 250–ի միջեւ տարուբերող հայ հանրութիւնը ստիպուած էին անցնիլ ապահովութեան օղակի մը մէջէն: Փրոֆ. Յովհաննէսեանի պարտադրուած էր գիտաժողովին սրահը փոխել եւ «աւելի դիւրաւ պաշտպանելի» շէնք մը փոխադրել անոր վայրը: Շէնքը օղակուած էր (ա) Ուաշինկթընէն յատկապէս ժամանած, Արտաքին Գործոց Նախարարութեան ապահովութեան սպասարկութենէն մասնագէտներով, –հաշուեցի հինգ հոգի, ուրիշներ ըսին ութ. (բ) Հակահաբեկչական սպասարկութեան միաւոր մը (իւնիթէ "անթի–թէրէօրիսթ"), երկու ինքնաշարժով, եւ (գ) Համազգեստաւոր վեց ոստիկաններով: Մուտքին առջեւ մետաղ զննող գործիք մը զետեղուած էր, եւ ամէն պայուսակ կը քննուէր, իւրաքանչիւր մուտքէն եւ ելքէ ետք: Այս մէկը յատկապէս նեղացուցիչ էր, քանզի «ապահով սրահը» արտաքնոցէ զուրկ էր, եւ մէկուկէս օր տեւող գիտաժողովի ընթացքին, իւրաքանչիւր այր եւ մանաւանդ կին, որ իր պայուսակը ձեռքին սրահը կը ձգէր, բնական պէտքեր գոհացնելու կ'ելլէր դուրս եւ կը վերադառնար, ստիպուած էր նորէն ենթարկուիլ պայուսակի խուզարկութեան:

Ներկաները պահեցին իրենց պաղարիւնը, զսպեցին իրենց բարկութիւնը: Սակայն, նշմարելի էր նոր մտահոգութիւն մը, որ շատ տրամաբանական է, – Թուրքիոյ, ինչպէս նաեւ Գանատայի կառավարութիւնը, սկսած են «Թէրէօրի կարելիութիւն»ը նոյնացնել անոր հաւանականութեան եւ ուրեմն «սպառնալիք»ի: Այդ հիման վրայ կարելի պիտի ըլլայ հայկական գիտաժողովներ, հաւաքներ եւլն. զինեալ ուժերով օղակել: Գանատա արդէն իսկ նոյն մօտեցումը կը գործադրէ, ոչ–Գանատահայ դաշնակցականներու Գանատա մուտքը արգիլելու նպատակով: Ծանօթ է որ ահաբեկչութեան տեղի – անտեղի ահազանգը, պետութիւններուն կ'արտօնէ անտեսել նոյնինքն պետութեան օրինական ընթացքը: Հաւանաբար, երբ Թրքական Թաքթիք, պիտի օգտագործուի ապագային, ամերիկեան հաստատութիւններու եւ պետութեան փութկոտ գործակցութեամբ:

Ներկաները յուզելով հանդերձ, այս անբաղձալի զինեալ օղակումը արգելք չեղաւ գիտաժողովի դասախօսութիւններու բնականոն ընթացքին:

Շաբաթ առաւօտ, ժամը 10–ին, փրոֆ. Յովհաննէսեան հակիրճ խօսքով ողջունեց ներկաները, բացատրեց պատահածը (որուն մանրամասնութեանց լուրը արդէն իսկ տարածուած էր Լոս – Անճըլըսի Հայութեան մօտ), եւ բեմ հրաւիրեց առաջին դասախօսը, Հարվըրտ Համալսարանի Մաշտոց ամպիոնի փրոֆ. Ճէյմս Ռասըլը: Անոր նիւթն էր միթոսներու յամառ վերապրումը եւ վերյիշումը, Նախահայկական, նոյնիսկ Նախա – ուրարտական Վանէն սկսելով մինչեւ Սասունցի Դաւիթ: Փրոֆ. Ռասըլ ընդգծեց որ Սասունցի Դաւիթի կերպարներն ու պատումները պատմական Սասունի յատուկ չէն միայն, այլ՝ Վանայ լճի աւազանին, –այսինքն, պատումի նիւթերը Տարօնի, Վասպուրականի, նաեւ Ալաշկերտ – Բասէնի շրջաններու մշակոյթին մէջ առկայ եղած են, ոչ միայն դարերու, այլ հազարամեակներու ընթացքին: Ցոյց տուաւ թէ ինչպէս Ն. Ք. 1500 թուականին Հիթիթներու կողմէ գրի առնուած միթոս – պատում մը ներկայ է Տոսպի (Ուրարտական Վասպուրական) մէջ (Ն. Ք. 1200 – 650), ապա՝ հայկական առասպելներուն մէջ, մինչեւ Ք. Ե. 10–րդ դար, – Սասունցի Դաւիթի դարը:

Ապա, Օքսֆորտի Կիւլպէնկեան ամպիոնի փրոֆ. Ռապըրթ Թամսըն խօսեցաւ տասներորդ դարուն Արծրունիներու պատմագիր Թովմա Արծրունիի մասին: Ընդգծեց որ այս պատմագրին համար պարտականութիւն մըն էր համեմատաբար «երիտասարդ» եւ նորելուկ Արծրունեաց տոհմը ցոյց տալ իբր խոր անցեալէն եկող ազնուական ընտանիք: 4–րդ դարէն 8–րդ դար գրող հայ պատմիչներուն համար, ըստ փրոֆ. Թոմսըն, Արծրունիները համեմատաբար փոքր, աննկարեւոր, երբեմն նոյնիսկ կատարելապէս անգիտացուած իշխանական տոհմ մըն էին: Սակայն Բագրատունի եւ Արծրունի թագաւորութիւններու պայքարը, ապա նաեւ Արծրունեաց նորակերտ փառքը, պարտադրեցին տեսակ մը պատմագրական մրցակցութիւն, ըստ դասախօսին: Ան վերլուծեց Թովմայի գործը՝ իբր այդ մրցակցութեան վկայ:

ԵՈՒ – ՍԻ – ԷԼ – ԷՅ–ի (Իւնիվէրսըթի օֆ Գալիֆորնիա, Լոս – Անճըլըս) Նարեկացի ամպիոնի դասախօս փրոֆ. Փիթըր Քաուիի դասախօսութիւնը պեղեց Անիի Բագրատունիներու եւ Վանի Արծրունիներու միջեւ կապ – յարաբերութիւնները, որոնք մրցակցութեան, երբեմն բացայայտ պայքարի, հազուադէպօրէն գործակցութեան բնոյթ ունեցած են: Ցոյց տուաւ որ Բագրատունիք ուղղակի կապ ունէին Պաղտատի Ապպասական խալիֆայական տոհմին հետ, եւ օգտագործել գիտցան այդ կապերը՝ բարձր, թագաւորական դիրքի տիրանալու համար: Այդ սերտ կապերուն հակակշռեցին Արծրունեաց, մանաւանդ Գագիկ թագաւորի մշակած ջերմ յարաբերութիւնները՝ Ատրպատականի մեծ էմիր Եուսէֆին հետ, որ աւելի քան կիսանկախ քաղաքականութիւն կը վարէր, Պաղտատը յաճախ անտեսելով: Փրոֆ. Քաուիի դասախօսութիւնը ընդգծեց որ միջնադարեան Հայաստանը, նոյնիսկ իր հոյակապ ծաղկումի տասնամեակներուն (Անի, Աղթամար) երբեք իսկապէս միացած երկիր մը չէր, այլ՝ բեմ տոհմային մրցակցութիւններու:

Տիգրան Գույումճեան, Գալիֆորնիոյ համալսարանի Ֆրէզնոյի ճիւղի Պէրպէրեան ամպիոնի փրոֆ., դասախօսեց Արծրունեաց դահակալութեան յաջորդող շրջանի պատմութեան մասին, երբ սելճուք, թիւրքմէն եւ մոնկոլ պետութիւններ տիրապետեցին Վասպուրականին: Խղճմտօրէն եւ մանրամասնօրէն բացատրեց թէ ինչպէս Արծրունեաց տիրապետութեան ընթացքին հիմնուած մշակոյթ մը փորձեց եւ մեծապէս կրցաւ գոյատեւել, մինչ Արծրունեաց տոհմը փորձեց իր ժառանգին մէկ մասը գոնէ փրկել, զայն փոխանցելով Աղթամարի Կաթողիկոսութեան որ պիտի դիմանար դարեր աւելի: Անկարելի պիտի ըլլար ամփոփ ձեւով ներկայացնել փրոֆ. Գույումճեանի պարզած խճանկարը, որուն մէջ Հայ, Մոնկոլ, Քիւրտ, Պարսիկ եւ բազմապիսի Թուրքեր (սելճուք, աք–քօյունլու, քարա–քօյունլու, օսմանլը) կարեւոր դերակատարներ եղած են: Նկատելի էր –ինչպէս նախկին առիթներու նկատելի եղած է– որ փրոֆ. Գույումճեան շատ հետաքրքրական վերլուծումներ ունի դասակարգային փոփոխութիւններուն մասին (փոխանցում հեղինակութեան՝ հողատէր ազնուականներէն դէպի խոջա–վաճառականներ): Նոյնքան հետաքրքրական էին իր տուած տեղեկութիւնները, մատենագրական մշակոյթի մէջ նկատուող փոփոխութիւններու մասին:

Մատեաններու մասին սահիկազարդ դասախօսութիւն մը տուաւ Ալիս Թէյլըր, որ Ժան–Փոլ Կէթթիի հիմնած մեծ թանգարանին (Սանթա–Մոնիքա, Գալիֆորնիա) մէջ մագաղաթներու, մատեաններու եւ հին գիրքերու մասնագէտ է: Իր բազմաթիւ սահիկներէն զուրկ յօդուած մը չի կրնար փոխանցել իր պատգամը լիակատար ձեւով, սակայն իր հիմնական կէտը սա էր.– համեմատուած Կիլիկիոյ, Վասպուրականի մանրանկարչային–մատենագրային արտադրութիւնը աւելի պարզ ոճ ունի, սակայն այդ պարզութիւնը հմտութեան բացակայութեան արդիւնք չէ, այլ՝ բազմաթիւ հատորներ արագօրէն եւ աժանօրէն արտադրելու մղումի արդիւնք, քանզի ունեւոր, բարեպաշտ Հայերու թիւը մեծ էր Վասպուրականի մէջ, եւ շուկայ կար մանրանկարուած բայց ոչ շատ պերճ աւետարաններու, նարեկներու, եւ զանազան աղօթագիրքերու համար: Շատ հետաքրքրական էր Թէյլըրի այն փաստարկումը, թէ որոշ գրիչներ այնքա՜ն վստահ էին գրքի շուկայէն, որ առանց ապսպրանքի մը գոյութեան, կը կատարէին Նոր Կտակարանի մը ընդօրինակութիւնն ու մի քանի էջերով եւ պատկերներով մանրանկարչութիւնը, ապա՝ բաց կը ձգէին մէկ – երկու էջ, որուն վրայ պիտի աւելցնէին գիրքին ապագայ մեկենաս – գնողին անունը, երբ ան երեւար՝ պէտք եղած գումարով օժտուած:

Կէսօրէն վերջ առաջին խօսողը եղաւ տոքթ. Ռուբինա Փիրումեան, որուն նիւթն էր Խրիմեան Հայրիկը եւ գաւառական գրականութիւնը: Նշելէ ետք այն ինչ որ ծանօթ է ընթերցող հասարակութեան –այսինքն՝ Մկրտիչ Վրդ. Խրիմեանի իրագործումները՝ թերթ, տպարան, դպրոց Վան–Վարագ բերելը, իր հայրենասիրութիւնը, իր շուրջ խմբուած երիտասարդները, Գարեգին Վրդ. Սրուանձտեանցէն մինչեւ Տիգրան Ամիրեան, ան ընդգծեց Խրիմեանի համեմատաբար անծանօթ մնացած գրութիւններու կարեւորութիւնը, գիտական – էթնիկական տեսանկիւնէ:

Արա Սարաֆեան, յաջորդ խօսողը, պատմագէտի տոքթորայի իր աշխատանքները կը կատարէ Իւնիվէրսըթի օֆ Միշիկընի մէջ, յամառ պրպտող է, ուսումնասիրած է օսմանեան որոշ արխիւներ, եւ հեղինակն ու խմբագիրն է բազմաթիւ գրութիւններու եւ հաւաքածոներու: Խօսեցաւ 1880 – 1881–ի Վանի սովին մասին: Այս դասախօսութիւնը շատ հեռու էր չոր ու ցամաք, անհետաքրքիր նիւթ մը ըլլալէ: Ընդհակառակն, գիտաժողովին ամէնէն հատու վերլուծումներէն մէկն էր ան: Սարաֆեան ցոյց տուաւ թէ որքա՜ն լաւ կազմակերպուած էր Վան – Վասպուրականի տեղական հայ ընտրանին, եւ որքա՜ն մշակուած կապեր վարժ էր պահելու, Վասպուրականի ըսփիւռքին հետ յատկապէս, ապա նաեւ Պոլսոյ, Կովկասի, Թաւրիզի, Հնդկաստանի եւ Մոսկուայի մէջ բնակող ունեւոր Հայերու հետ ալ: 1879–ի երաշտէն ետք, այս «գաւառական», սակայն հեռատես եւ իմաստուն ղեկավար դասը նախատեսեց որ սով պիտի պատահի, եւ պատրաստուեցաւ: Նախ՝ տեղական հանգանակութիւններով եւ նուիրատուութիւններով գոյացաւ գումար մը, հացահատիկ գնելու: Երկրորդ, հանգանակութիւններ կազմակերպուեցան վերոյիշեալ սփիւռքեան շրջաններու մէջ, եւ 3,5 միլիոն լիրայի գումար մը գոյացաւ (Պոլսէն 630.000 լիրա, Օսմանեան Կայսրութեան միւս մասերէն 890 հազար լիրա, գումար՝ 1,520.000 լիրա, իսկ Ռուսական Կայսրութեան մէջ բնակող Հայերէն՝ 1.100.000 լիրա): Մնացածը՝ Պարսկաստանէն, Հնդկաստանէն, Եւրոպայէն: Այս պարտաճանաչ ենթակառոյց–ընտրանին, ընդգծեց Սարաֆեան, խղճամիտ ձեւով հրատարակեց հաշուետուութիւն: 6.000 սովահար կերակրեց երկու տարի (1880 եւ 1881) Վանի մէջ, 14.000՝ Վասպուրականի մէջ, 10 հազար ալ Շատախի եւ Հաքքարիի մէջ, ընդամէնը՝ 30 հազար Հայ:

Այս ղեկավարները գիտէին օգտագործել հեռագիրը եւ եւրոպական կազմակերպչական միջոցներ: Ունէին իրենց կազմակերպութեան ծառայող բժիշկ անգամ, Թիֆլիսի մասնագէտ: Սովահար Հայերը շատ փոքր կորուստներով փրկուեցան սովէն: Նոյնը չէր անտէր եւ անկազմակերպ Քիւրտերու պարագան, որոնց ղեկավար – աղա դասակարգը զուրկ էր հարկ եղած հեռատեսութենէն եւ պատասխանատուութեան ոգիէն: Արդի՞ւնք. Քիւրտերը շատ մեծ կորուստներ ունեցան, չորցած, կէս–անապատացած, երաշտահար արտերու եւ արօտավայրերու հետեւանքով: Նշելով հիւսիսային վասպուրականցի քիւրտ տոհմ մը, որուն մասին վստահելի օսմանեան վիճակագրութիւն պահուած է, Սարաֆեան ըսաւ.– 740 հոգինոց այս փոքր ցեղախումբէն 150 անդամ սովահար կամ հիւանդութենէ մահացաւ 1879 – 1881 տարիներուն: 17.000 ոչխարէն 200–ը միայն կենդանի կը մնան:

Արդի՞ւնք: Վանի հեռատես հայ ղեկավարները ամէն ինչ նախատեսած էին, բացի մէկ բանէ. չէին նախատեսած Քիւրտերու նախանձը, եւ Ապտիւլ – Համիտի այդ նախանձը գործածելու պատրաստակամութիւնը: 1881–ին է որ արեւնարբու Սուլթանը կազմակերպեց քրտական Համիտիէ ձիաւոր գունդերը, որոնք ամէն տեղ, յատկապէս Վասպուրականի մէջ, Հայութեան պատուհաս եղան, դրդուած բազմաթիւ մղումներէ, ի միջի այլոց իրենց նախանձէն:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՇՈՂԱՐՋԱԿ
(չորս հատորով)
Գ. հատոր
ԱՐՏԱԿ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
«Ալիք» տպարան,
Թեհրան, 1997

*

ԱՌՀԱՒՈՒԹԻՒՆ
Քերթուածներ
ՎԱՐՈՒԺԱՆ ԽԱՍՏՈՒՐ
Երեւան, 1996

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

1997, Ապրիլ 20-ին, Համազգային Հայ Կրթական եւ Մշակութային Միութեան Կեդրոնական Վարչութեան հրաւէրով, Մարսէյլի մէջ տեղի ունեցաւ Համազգայինի Մարսէյլի Ճեմարանի Հիմնադիր Մարմինի անդրանիկ ժողովը, մասնակցութեամբ Կեդրոնական Վարչութեան ներկայացուցիչներուն, Համազգայինի Մարսէյլի Ճեմարանի խնամակալութեան անդամներուն եւ կարգ մը հանրածանօթ ազգայիններու: Ժողովին նաեւ կը մասնակցէին Համազգայինի «Ն. Փալանճեան» եւ «Մ. եւ Հայկ Արսլանեան» ճեմարաններու տնօրէն Պր. Հ. Տասնապետեան եւ Մարսէյլի ճեմարանի տնօրէնուհի Տիկին Լուսին Մալիքեան:

Ժողովը իր աշխատանքներուն սկսաւ յառաջացնելով Գործադիր Մարմինը, հետեւեալ անդամներով՝

Պ. Սուրէն Սարգիսեան
Ատենապետ (Փարիզ)

Տիկին Հելէն Մէրճանեան
Ատենադպրուհի (Փարիզ)

Տիկին Հուրի Պաղտասարեան
Քարտուղարուհի (Փարիզ)

Պ. Աստղ Թնճուկեան
Գանձապահ (Լոնտոն)

Պ. Ալեքս Պեպէկեան
Խորհրդական (Միլանօ)

Տօքթոր Գէորգ Քէփէնէկեան
Խորհրդական (Լիոն)

Պ. Վարուժան Մանուկեան
Խորհրդական (Լոնտոն)

Պ. Հրաչ Պաղտասարեան
Խորհրդական (Անվերս)

Պ. Սարհատ Գըրճեան
Խորհրդական (Մարսէյլ)

Օր. Քլեմանս Թիւթէլեան
Խորհրդական (Մարսէյլ)

Յաջորդական երկու նիստերու ընթացքին քննարկուեցան նախատեսուած օրակարգերը, ժողովականները կարեւորութեամբ անդրադարձան Մարսէյլի Ճեմարանի բերելիք նպաստին՝ Եւրոպայի մէջ կազմաւորուող սերունդներու հայեցի դաստիարակութեան մէջ: Հաստատութեան գլխոյն անցնող տասնըօթը տարիներու դերակատարութիւնն ու արձանագրած յաջողութիւնները ֆրանսահայ կեանքէն ներս, ի մասնաւորի Մարսէյլի եւ Շրջակայքի հայութեան համար իր 12-ամեայ կրթական ծրագրով շուրջ 200 հայ աշակերտներով գործող ամէնօրեայ կրթական օճախով: Ժողովը կարեւորութեամբ նշեց նաեւ, որ շնորհիւ ծնողներու գոհաբերութեան ու անոնց դպրոցի հանդէպ ցուցաբերած գուրգուրանքին, ինչպէս նաեւ ֆրանսահայ միութիւններու, ազգայիններու, Մարսէյլի քաղաքապետութեան ու շրջանի նահանգապետութեան հետեւողական նպաստներուն, Մարսէյլի Ճեմարանը այսօր կը դարձէ իրրեւ ինքնարաւ հաստատութիւն:

Ժողովը գնահատանքով արձանագրեց Մարսէյլի Կրթական հաստատութեան հանդէպ ծնողներու եւ շրջապատի վստահութեան աճը, աւելցնելով որ նախանձախնդիր իրենց զաւակներու հայեցի դաստիարակութեան, անոնք անվարան կու գան իրենց զաւակներու կրթութիւնը վստահելու այս հաստատութեան: Այս իրողութիւնը հրամայական անհրաժեշտութիւն կը դարձնէ նոր կառոյցի մը շինութիւնը, ի մասնաւորի ֆրանսահայութեան եւ ընդհանրապէս եւրոպահայութեան կարիքներուն գոհացում տալու առաջադրանքով:

Ժողովը քննարկեց չորս հարիւր հոգինոց դպրոցական նոր շէնքի մը կառուցման նախագիծերը, Մարսէյլի քաղաքապետութեան կողմէ 99 տարուան համար Համազգայինին տրամադրուած եւ ներկայ շէնքին կից, 7500 քառակուսի մեթր տարածութեամբ հողաշերտին վրայ, որ կը գտնուի Մարսէյլի հայաշատ շրջաններէն Պոմոնի բարձունքին, Հայոց Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ կողքին: Ապա, նպատակայարմար նկատուեցաւ նորակառոյց համալիրը նաեւ օժտել 25-30 հոգինոց գիշերօթիկ բաժինով մը:

Ժողովը յաջորդաբար քննեց ու հաստատեց Գործադիր Մարմնի կանոնադրութիւնը, ճշդելով համապատասխան պատասխանատուութիւններն ու պարտաւորութիւնները: Ճշդուեցաւ նորակառոյց դպրոցի շինութեան համար կատարուելիք հանգանակութեան եղանակը ու քննարկուեցաւ Եւրոպայի տարածքին հանգանակութեան աշխատանքը ծաւալելու կարելիութիւնները: Ժողովը նաեւ տեղեկացաւ, ցարդ դպրոցի շինութեան նպատակին համար յատկացուած կտակներուն ու նուիրատուութիւններուն մասին:

Կառուցման ընդհանուր աշխատանքներու հետապնդման համար նշանակուեցաւ Շինարարական Յանձնախումբ մը: Կազմուեցան նաեւ Տնտեսական Յանձնախումբ՝ զբաղելու համար դրամատնային եւ հաշուական հարցերով, Յարաբերական Յանձնախումբ՝ հանրութիւնը տեղեակ պահելու հաղորդագրութիւններով, գրքոյկներով կամ այլ լրատու միջոցներով:

Ժողովը որոշեց պարբերական դրութեամբ հանրութիւնը իրազեկ դարձնել հանգանակութեան եւ շինութեան աշխատանքներու մասին: Կարեւորութեամբ նշուեցաւ նաեւ այն հանգամանքը, որ Գործադիր Մարմինը Կեդրոնական Վարչութեան կողմէ լիազօրուած՝ միմիայն հաղորդագրութիւններ յղող եւ պաշտօնական ձեւակերպումներ կատարող իրաւասու մարմինն է:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Մայիս 26, 1997
Պէյրութ

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ԵՐԵԿՈՅԹԸ ԵԱՆ'Ց-Ի ՄԷՋ

Փարիզի հայութեան համար կազմակերպուած Բ. երեկոյթը, Մայիս 21-էն ետք Մայիս 26-ին, շուրջ 100 հոգի համախմբած էր Եան'ց ակումբին մէջ: Ֆրանսայի հիմնադրամին նախագահ Պետրոս Թերզեան Հայաստանի կենսական մեծ պահանջներուն ու անոնց համեմատութեամբ չատ համեստ կարելիութիւններուն մէկ պատկերը պարզեց ներկաներուն. ըսաւ թէ երկրաշարժէն 9 տարի ետք տակաւին աւելի քան 30 հազար ընտանիք կ'ապրի առժամեայ տնակներու մէջ, ամէն յարմարութենէ զրկուած եւ վերաշինութեան ներկայ թափով 20-25 տարիէն միայն այդ մարդիկը կրնան բնականոն պայմաններով բնակարան ունենալ: Կան գիւղեր ուր ջուր, ճամբայ չկայ, յատկապէս Ղարաբաղի մէջ: Այս պարագաները անկախութիւնը տակաւին իրագործելի նպատակի կը վերածէին: Ատոր լծուած էր հիմնադրամը որուն հայթայթած միջոցներով մինչեւ այսօր 140 իրագործում կատարուած էր (Հայաստան եւ Ղարաբաղ): Այդ թիւը կը պարփակէր ճամբաներ, ուժանիւթի կառոյցներ, ջուրի մատակարարում, դպրոցաշինութիւն, եւայլն:

Այս բոլորին մասին ցուցադրուեցաւ տեսերիզ մը, ապա Պ. Թերզեան համբերութեամբ, բծախնդրութեամբ պատասխանեց բազմաթիւ հարցումներու, առանց վհատելու կրկնութիւններէ կամ մինչեւ իսկ անտեղի միջամտութիւններէ: Խօսուեցաւ նախորդ հանդիպումին ներկայ քաղաքական դէմք Պ. Սթեֆանինիի հետ կայացած հետաքրքրական երկխօսութեան մասին, ծանրանալով յաճախ մոռցուած այն կէտին վրայ թէ Ֆրանսահայութիւնը լիակատար մասնիկն է այս երկրին, ո՛չ եկուոր, ոչ հիւր, ու այդ հանգամանքով պէտք է համարձակի ի հարկին հաշիւ կամ բացատրութիւն պահանջել իշխանութեան դէմքերէ:

Հիմնադրամը Ֆրանսայի մէջ, միայն 3500 նուիրատուներով, չէր հասած ժողովրդականութեան ակնկալելի մակարդակին: Ներկաները դժգոհեցան գաղութին անկազմակերպ վիճակէն, չափէն աւելի համարկուած կացութենէն, զայն գլխաւորաբար վերագրելով եկեղեցական իշխանութեան անփութութեան, անզօրութեան: Հարցումներ ուղղուեցան, առաջարկներ եղան հիմնադրամին համար քարոզչութեան աւելի լայն միջոցներ ունենալու մասին. անոնց պատասխաններուն ընթացքին զարմանալի էր լսել որ Փարիզի հայկական ձայնասփիւռը ընթացք չէր տուած արտայայտութեան դիմումներուն, հակառակ որ Լիոնի, Վալանսի մէջ հիմնադրամին պատասխանատուները առիթ ունեցած էին ձայն ունենալու տեղական կայաններէն:

Ամէնէն ուրախալին տեսնել էր որ երեկոյթը փակուեցաւ ներկաներէն նոր անդամագրուողներով:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

FONDS ARMENIEN DE FRANCE
B.P. 12 — 75660 Paris Cedex 14.

«ՏԱԹԵՒ» Վարժարանի հաւաքոյթը

Անցեալ ամառ երբ Պոլիս կը գտնուէի, «Մարմարա» օրաթերթին մէջ կարդացի Պր. Թ. Թորանեանի մէկ գրութիւնը որուն մէջ կը յիշուէր իմ, եւ ուրիշ տիկինի մը անունը, ըսելով թէ մեր դպրոցական հաւաքոյթին նկարագրականը մենք էինք գրեր: Լիովին իրաւունք ունէր Պր. Թորանեան, սակայն երբ «հարկը օրէնքը կը լուծէ» եւ ուրիշ ելք չկայ, ուսուցիչներն են որ ձեռք կ'առնեն գրիչը: Ուրեմն, այս տարի եւս ինծի վիճակուած ըլլալով այդ պարտականութիւնը, կը տեղեկացնեմ թէ Մոնմորանսի-ի «Տաթեւ» վարժարանի ամավերջի հաւաքոյթը կայացաւ Մայիս 18, Կիրակի օր, համակիրներու, աշակերտներու եւ ծնողներու ներկայութեան: Այս տարի կղերական չունէինք մեր մէջ. անոնք կը բացակայէին իրենց պարտականութիւններուն բերմամբ. Ներկայ էին Պր. Ս. Պօղոսեան եւ իր ազնուափայլ քոյրը, Պր. Բ. Ֆընտըքեան իր կիթառով եւ ընտանեկան բարեկամ Ա. Շահնուր:

Շնորհակալութեան եւ բարի եկաքի կարճ խօսքէ մը վերջ հաւաքոյթը բացաւ Տիկին Ս. Մոմճեան. յաջորդաբար աշակերտները ունեցան իրենց ելոյթները, արտասանելով Ղ. Աղայեանէ, Սեդա Ծաղիկեան-Տէմիրճեանէ, Սիպիլէ, Յ. Շիրազէ, Հ. Գալուստեանէ, Մ. Մեծարենցէ եւ Ե. Զարենցէ քերթուածներ: Վարժարանին երկու աշակերտուհիները դաշնակի վրայ նուագեցին հատընտիր կտորներ: Այս տարի իրենց նուագը զգալի յառաջդիմութիւն արձանագրած էր: Պր. Ս. Պօղոսեան, սիրով ընդառաջելով Տիկին Մոմճեանի խնդրանքին, նախ արտայայտուեցաւ Հայկազուն Գալուստեանի մասին: Երբ Պր. Պօղոսեան 1958-ին Պոլիս կը գտնուէր ու այցելած էր Գարակէօզեան որբանոց, հոն նախակրթարանի փոքրիկ աշակերտ մը հայրենաշունչ ոտանաւոր մը արտասանած էր. Պր. Պօղոսեան իրաւամբ զարմացեր էր ուսուցչին յանդգնութեանը վրայ ... որ ուրիշ մէկը չէր, այլ այժմ ողբացեալ Հ. Գալուստեան: Ապա, Պր. Պօղոսեան զուգահեռ մը գծեց 16-րդ դարուն ապրող Ռոնսարի եւ 17-րդ դարու Նաղաշ Յովնաթանի միջեւ. անոնց սիրոյ տաղերը գրեթէ նման էին իրարու. Պր. Պօղոսեան երկուքէն ալ արտասանեց գեղեցկօրէն: Ապա, Պր. Բ. Ֆընտըքեան իր կիթառով եւ երգով մեզի հրամցուց Ռ. Սեւակի, Յ. Շիրազի եւ Մ. Զարիֆեանի բանաստեղծութիւններէն իր կողմէ երգի վերածուած (ձայնագրուած) գեղեցիկ կտորներ: Ա. Շահնուր արտասանեց իր կողմէ գրի առնուած երկխօսութիւն մը եւ Գ. Վահանի մէկ փանթէզին: Կարգը եկեր էր Տիկին Ս. Մոմճեանի որ մեկնելով Ա. Իսահակեանի «Հայ ծնիլ դժբախտութիւն է, իսկ հայ ապրիլ հերոսութիւն» բնաբանէն, ըսաւ թէ հայ գրականութեան մեծ վարպետը, թերեւս քիչ մը չատ յոռետես եղեր էր հայ ծնիլը դժբախտութիւն որակելով, իսկ իսկապէս հերոսութիւն էր հայ ապրիլ Սփիւռքի մէջ, ուր կլափներ պատրաստ են մեզի նման փոքր հաւաքականութիւններ լափելու: Յորդորեց ու խնդրեց նաեւ ծնողներէն հայերէն խօսիլ տան մէջ, որպէսզի տղոց վերելքը աւելի արագ ըլլայ ոսկեղինիկի մարզին մէջ: Աշակերտներուն ալ թելադրեց ամրան արձակուրդին դէթ քիչ մը հայերէնով զբաղիլ: Ապա յիշեցուց որ եթէ Տէրը կամենայ, յառաջիկայ տարի «Տաթեւ»ը պիտի տօնէ իր հիմնադրութեան տասնամեակը: Հուսկ ապա, Ի. Մոմճեան, կարգ մը ներկաներու փափաքին ընդառաջելով դաշնակի վրայ նուագեց Շոփէնէ, Խաչատրեանէ եւ Շումանէ կտորներ:

Հաւաքոյթը տեւեց մինչեւ ուշ ժամեր, վարժարանը պիտի փակուի Յունիս 28-ին:

ՍՕՆԱ ՄՈՄՃԵԱՆ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ Մաչքա Մաչքա Թաքսիմէն Թաքսիմէ ամֆիթատրոնին մէջ, Մայիս 12-ին տեղի ունեցած է Հայաստանի պետական ակադեմական երգչախումբի 4-րդ եւ վերջին համերգը ղեկավարութեամբ Յովհաննէս Չէքիճեանի: Խուռներամ բազմութիւն մը ներկայ եղած է եւ մեծ խանդավառութեամբ հետեւած յայտագրին որ կը բաղկանար նախորդ 3 համերգներու լաւագոյն կտորներէն: Երեկոյթին բացումը բրած է Սահակեան Սանուց Միութեան ատենապետ՝ Տիգրան Ալթուն բեմ հրաւիրելով Յովհ. Չէքիճեանը: Համերգի աւարտին խօսք առած է Յ. Չէքիճեան եւ շնորհակալութիւն յայտնած, ապա Տիգրան Ալթուն իր կարգին շնորհակալութիւն յայտնած է երգչախումբին եւ Յ. Չէքիճեանին որոնք ընդունած էին Սահակեանցիներու հրաւէրը: Հուսկ, ընդառաջելով Սամաթիոյ Թաղային Խորհուրդի եւ Սահակեան Սանուց Միութեան խնդրանքին եւ համայնքին անունով արտայայտուած է Ռ. Հատէճեան, որ ջերմ խօսքերով դրուատած է երգչախումբն ու իր ղեկավարը:

⁂

ՊՈԼՍՈՅ Ս. Փրկիչ Ազգային հիւանդանոցի 165-րդ տարեդարձը նշուած է, Մայիս 11-ին, կրօնական եւ աշխարհիկ հանդիսութիւններով: Նախ պատարագ մատուցուած է հիւանդանոցի մատրան մէջ Մեսրոպ Արք.ի կողմէ, քարոզած է Գարեգին Արք.: Եկեղեցական արարողութեան աւարտին, պարտէզին մէջ սարքուած է սիրոյ սեղան մը 500 հոգիի մասնակցութեամբ: Բացումը կատարած է հոգաբարձութեան Բ. ատենապետ՝ Մելքոն Քարաքէօսէ եւ բեմը յանձնած է օրուան հանդիսավար Արման Մարաշլեանի: Խնամուած տեղեկագիր մը կարդացած է Գրիգոր Տէօշէմէճեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Հաւաքոյթը փակուած է Մեսրոպ Արք.ի Հուսկ Բանքով:

⁂

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Եղիշէ Մանուկեան Վարժարանի Սիրան Մանուկեան սրահին մէջ, Մայիս 11-ին, համերգ մը տուած է Մոսկուայի Հայկական Սենեկային երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Նելլի Անդրէասեանի: Յայտագրին մաս կազմած են 5-րդէն 20-րդ դար երկարող հայկական երաժշտութեան ստեղծագործութիւնները, նաեւ եւրոպական աշխարհէն գործեր: Այս առթիւ, «Ազդակ» հարցազրոյց մը լոյս ընծայած է խմբավարներուն հետ (Նելլի Անդրէասեան եւ խմբավար տնօրէն՝ Արշակ Կածեան) ուր կ'ըսուի, ի մէջ այլոց, թէ. — «Հայաստանի մէջ կանոն միջնադարուն ծնած սաղմոսներն ու շարականները շատ ուժեղ ազդեցութիւն ունեցած են եւրոպական հոգեւոր երաժշտութեան վրայ: Իսկ Եւրոպայի մէջ, 2-րդ հազարամեակին ծնած երաժշտութիւնը ամբողջութեամբ հիմնուած է այս հոգեւոր երաժշտութեան վրայ: Երբ, օրինակ, շատ ուշադրութեամբ ունկնդրենք Պախի երաժշտութիւնը, անպայման կը զգանք, որ անոր ընդմէջէն անընդհատ կ'անցնի հայկական ստուեր մը: Երբ մենք, առաջին անգամ, 20 տարի առաջ լսեցինք Մեսրոպ Մաշտոցը, զգացինք այն ուժեղ տպաւորութիւնը, որ Պախի, Մոցարթի եւ Պեթհովենի արմատները այստեղ էին»:

⁂

ՊՈՒՐՃ - ՀԱՄՈՒՏԻ (Պէյրութ) մէջ, Մայիս 17-ին եւ 18-ին, նախաձեռնութեամբ քաղաքապետութեան եւ Համազգայինի Շրջանային Վարչութեան տեղի ունեցած է փառատօն մը՝ «Պուրճ - Համուտ - Փառատօն 1997» որ առիթ ստեղծած է ժողովուրդին մօտենալու մշակոյթին, միաժամանակ ստեղծելով առեւտրական շարժում մը: Երկու օր երթեւեկը փակ մնացած է ինքնաշարժերուն Արմենիա պողոտային վրայ: Կառուցուած են շարժական բեմեր եւ երկու օր խանդավառ մթնոլորտ մը տիրած է: Տեղի ունեցած է գեղարուեստական բաժին մը երգերով, պարերով, նուագով:

Տիկին Օփսի Փափազեան,
Տիկին Այտա Փափազեան — Ռէժ եւ Պ. Թիէրրի Ռէժ,
Նայիրի, Շուշան, Գայեանէ եւ Անոյշ
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ-հօր՝

ՍՈՒՐԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ-Ի

մահը, որ պատահեցաւ Յունիս 1-ին, 73 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Իսիի Հայ Աւետարանական եկեղեցին՝
28, avenue Bourgain
Թուականը մեր յաջորդ թիւով։

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ։

Փոխան ծաղիկի նուէրներ՝ Coopération Arménie-ի։

ՅԱՅՏԱՐԱՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղին ժողովը, Յունիս 7, Շաբաթ օր, ժամը 16-ին, Հայ Մշակոյթի Տունը
17, rue Bleue, Paris 9e

⁂

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռի — Պուա — Գոլոմպի Ակնունի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամ — անդամուհիները Երկուշաբթի, Յունիս 9, ժամը 20·45-ին
Centre Administratif d'Asnières:

LE CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX ROUGE ARMENIENNE

Encouragés par le succès des vacances d'été 1995 et 1996, la Croix Rouge Arménienne qui ouvre les portes de son Centre de Vacances balnéaire en Normandie dès le 5 Juillet 1997, met à la disposition des mères arméniennes sa cuisine et sa salle de restaurant.

Pour retenir les chambres, veuillez téléphoner aux numéros suivants :
01 39 85 36 53
01 47 37 07 22 (après 20 h.)

et à partir du 5 Juillet, à STE-HONORINE-DES-PERTES, au numéro :
02 31 21 77 63.

Les places étant limitées et pour tous renseignements complémentaires, veuillez nous contacter dès à présent, sans attendre les derniers jours.

L'Ecole de la Langue et de la Culture Arméniennes
« **Khatchadour ABOVIAN** »
de la Cathédrale Apostolique Arménienne de Marseille
vous invite à sa

Kermesse annuelle

ՏՕՆԱՎԱՃԱՌ

Dimanche 8 Juin
de 14h30 à 20h30

Dans la cour de la Cathédrale
SERPOTZ TARKMANTCHATZ
339, ave du Prando — Marseille 8e

Tirage de la TOMBOLA sur place, avec de nombreux lots

Venez nombreux, pour encourager nos élèves et déguster nos nouvelles spécialités dans une ambiance familiale.

Փաքալերցէք ՀԱՅ ԼԵԶՈՒՆ եւ Ազգային Դաստիարակութիւնը

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

NUIT DE LA MUSIQUE TRADITIONNELLE
SAMEDI 7 JUIN
Salle des Fêtes, rue Voltaire
organisée
par la VILLE d'ALFORTVILLE
avec la participation de la
Maison de la Culture Arménienne
à partir de 18 heures
Musique indienne
Chœurs de Femmes Berbères
Ensemble de Musique Traditionnelle Arménienne
JEAN-PIERRE NERGARARIAN
de 20h à 21h30
Buffet — Dégustation
A partir de 21 h 30
Flamenco
Musique Traditionnelle libanaise
Elie Achkar
Entrée : 50 f.
Tarif réduit : 30 f. pour les -15 ans.

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél.: 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

— ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ —

Կապոյտ Խաչի Վիէնի Սեւան մասնաճիւղին տարեկան դաշտահանդը Յունիս 8, Կիրակի ամբողջ օրը Ժէմանի մէջ, ձոխ պիւֆէ հայկական ճաշերով։ Կը նուագէ Անի նուագախումբը։ Տեղւոյն վրայ մեր աշակերտները կը ցուցադրեն իրենց գծագրութիւնները. նիւթ՝ «Հայաստանը ըստ ձեզի»։ Առաջնութիւն շահող երեք աշակերտները կը վարձատրուին նուէրով մը։ Եկէք քաջալերելու մեզ եւ մեր դպրոցի աշակերտները։

Անձրեւի պարագային սրահ մը ապահովուած է։

l'Ecole
TARKMANTCHATZ
d'Issy-les-Moulineaux
organise
SA PREMIERE

FÊTE CHAMPÊTRE

Dimanche 29 Juin à partir de 12 h.

dans les jardins de l'Ecole
19-27, Sentier des Epinettes,
Issy-les-Moulineaux

animée par le chanteur **SOUREN**
et son orchestre

Buffet : *Spécialités arméniennes.*

Stands de jeux —
loteries —
attractions —
surprises...

—— *Entrée gratuite* ——

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section **Helen Puzant** d'Alfortville
organise
une
SORTIE à REIMS
(Visite de la Ville, de la Cathédrale et d'une cave)
Dimanche 15 Juin
Départ et retour autocar Place Achtarak

Pour tous renseignements et inscriptions téléphoner au :

01 - 43 - 76 - 99 - 11

Date limite d'inscription : Le 8 Juin.

⁂

CAMP ITINERANT EN ARDECHE
du 8 au 29 juillet

Nombreuses activités sportives et découvertes de la région destinées aux adolescents nés en 1981 et 1982.

Prix : 3 600 F. + voyage.

Date limite d'inscription : 15 juin.

Places limitées.

Inscriptions :
C.B.A.F. : 17, rue Bleue, 75009 Paris
Tél. : 01. 48. 24. 46. 57.

⁂

SEJOURS D'ETE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son séjour du mois de juillet 1997 pour son Centre de Bellefontaine :
- **ASSISTANT SANITAIRE**

(étudiant en médecine en 1ère année du 2ème cycle ou infirmière diplômée d'Etat ou élève infirmier de 2ème année).
Ecrire à : C.B.A.F. —
Conseil d'Administration —
17, rue Bleue — 75009 PARIS.

ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնն ու Կրթական Մարմինը կը ծանուցանեն թէ Եկեղեցւոյ Միօրեայ դպրոցի աշակերտութեան տարեվերջի հանդէսը տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, Յունիս 8-ին Իսի քաղաքի «Փասի»ին սրահին մէջ
25, avenue Victor Cresson,
92130 Issy-les-Moulineaux

1) — Ժամը 13-ին ճաշ (երաժշտական մթնոլորտ)։

2) — Ժամը 15-ին աշակերտութեան հանդէսը, երգեր, արտասանութիւններ (մանկապարտէզի եւ մեծերու 3 դասարաններու մասնակցութեամբ)։

3) — Ժամը 17-ին ելոյթ կ'ունենայ պարախումբը։

le Centre Culturel SAINT MESROB
vous invite
à UNE
CONFERENCE
du
Rév. P. Charles RENOUX
sur le thème :
LES RITUELS ARMENIENS DU BAPTEME
(*Vente du livre et signature*)

Le Jeudi 5 Juin à 20 heures 45

au Centre Culturel ST-MESROB
10 bis, rue Thouin, Paris Ve
M° Cardinal Lemoine ou Monge.

— Entrée libre —

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

UNIVERSITE D'ETE D'ETUDES ARMENIENNES

Le HOM (Hay Oknoutian Mioutioun) de la Côte Est des Etats-Unis organise une université d'été d'études intensives arméniennes dispensées en langue anglaise, de 3 semaines, destinée aux jeunes étudiants de niveau universitaire âgés de 18 à 25 ans et diplômés d'études secondaires.
Date : du 20 juillet au 9 août 1997
Lieu : Université Bradford — à Bradford (Massachussetts)
Direction : M. Barlow Der Mugrdechian Professeur du programme d'études arméniennes à l'Université d'Etat de Californie à Fresno.
Programme
Langue — Musique
Histoire — Cinéma
Littérature — Danse
Histoire de l'art et autres...

Conditions :
- Hébergement pris en charge par le HOM Côte Est;
- Frais d'inscription, non remboursables, 350 USD, en plus des frais de voyage à la charge du participant.

Places limitées : S'adresser à la CBAF:
Tél. : **01. 48. 24. 46. 57.**

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս — Մկրտիչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը Սուրբ Յարութեան տօնին առթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է Իւղագինի հետեւեալ նուէրները. —

Օր. Վիրժինի Աստուրեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիգրան Գասափեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մ. Մարտիրոսեան 150 Ֆր., Պր. Շառլ Կասարեան, Զատէյեան 100-ական Ֆր., Պր. Լեմոն Թէրզեան 300 Ֆր., Տէր եւ Պր. Րէմոն Փարիզէ 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Փասքալ Գարմոն 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժերար Սայրէն, Տէր եւ Տիկին Գառլ Գլողէն, Պր. Կարէն Պետրոսեան 300-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ջիլինկիրեան 150, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Սազճեան 300 Ֆր.։

(Շար.)

A. A. A. S.
ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

FETE CHAMPETRE TRADITIONNELLE

à la Maison de Retraite de
MONTMORENCY
50, avenue Charles de Gaulle, MONTMORENCY

le Dimanche 15 Juin à partir de 11 heures 30

PARTIE ARTISTIQUE
Marten Yorgantz
La *CHORALE TEBROTZASSERE*

Bar — Buffet arménien

Toutes les dispositions sont prévues en cas de mauvais temps.

Imprimé sur les presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 4
MERCREDI
4 JUIN
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19.128 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 72e ANNEE — N° 19.128

ԺՈՍՓԷՆ ՇԱԲԹՈՒԱՆ ՄԷՋ ԿԸ ԿԱԶՄԷ ԻՐ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ Կ'ՈՒԶԵՆ ՄԱՍՆԱԿՑԻԼ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ ԴՆԵԼՈՎ

Նորընտիր Ազգային Ժողովին 577 աթոռները գրաւուած են հետեւեալ ձեւով.— Ձախ՝ 319 (Ընկերվարական 245, Համայնավար 38, կանաչ 8, զանազան ձախ 28) : Աջ՝ 258 (Ռ-Փ-Ռ 109, Ի-Տի-Ֆ 140, զանազան աջ 8, մէկ աթոռ ալ կը բաժնէ Ազգային Ճակատը) :

Արդիւնքներու յայտարարութենէն ետք, Յունիս 2-ին առաւօտուն, նախագահ Ժ. Շիրաք ընդունեց Ժիւփէի հրաժարականը եւ հազիւ ժամ մը ետք նոր կառավարութիւնը կազմելու պաշտօնը յանձնեց Լիոնէլ Ժոսփէնի :

Յաղթանակի ցնծութեան պահերէն ետք, Ժոսփէնի համար կը սկսին դժուար օրերը : Նախ պէտք է կազմէ իր կառավարութիւնը որ սեղմ պիտի ըլլայ (շուրջ 15 նախարար), բայց թեկնածուները շատ են : Նախ կան կիները (62 կին երեսփոխան ունի նորընտիր ժողովը), կան կանաչները որոնք մէկէ աւելի նախարարութեան կը յաւակնին եւ երկրորդական նախարարութիւններ ալ չեն ուզեր, այսինքն չեն ուզեր դոհանալ Շրջապատի մը նախարարութիւնով : Բայց, բուն դժուարութիւնը կուգայ Համայնավարներէն, որոնք պայմանաւոր մասնակցութիւն մը կը պահանջեն : Կուսակցութիւնը տնտեսական եւ ընկերային անմիջական կարգադրութիւններ կ'ուզէ եւ ներկայացուցած է իր ցանկը ընկերվարականներուն : Անոնք են.— Յուլիս 1-էն 8% յաւելում ՍՄԻՔ-ի եւ թոշակներու յաւելումներ նախատեսելու համար 15.000 ֆրանքէն վար աշխատավարձքերու : Այդ յաւելումներուն համար նիւթական օժանդակութիւն փոքր ձեռնարկներուն : Պայքարելու ծրագիր մը թշուառութեան դէմ, առապատակել մեծ հարստութեան վրայ տուրքը, դեղչել Թի-Վի-Ա-ն (վերադարձ 18,6%-ի 20,6%-ի տեղ) 33,3%-էն 15,3%-ի բարձրացնել ընկերութեանց վերաբերող տուրքերը, առկախել սեփականաշնորհումները, խորհրդակցութիններ Եւրոպայի կառուցման հարցերու շուրջ :

Ինչ կը վերաբերի ընկերվարականներուն, գլխաւոր կէտը այն է որ Ժոսփէն կ'ուզէր աճապարել : Նախ օտիք մը կ'ուզէ հանրային ֆինանսներուն, ապա կը նախատեսէ որոշումներ Թի-Վի-Ա-ի, եկամուտի տուրքի նուազումի, հարըստութեան տուրքի մասին : Սեփականաշնորհումներու դէմ չեն հո՛ն ուր «պետութեան ներկայութիւնը այլեւս անհրաժեշտ չէ» : Իսկ դրամանիշի անցքին համար, ընկերվարականները չորս պայմաններ կը դնեն.— Իտալիա եւ Սպանիա պէտք է մտնեն եւ եթէ կ'ուզէ Մեծն Բրիտանիան ալ, այն փոքր խումբին մէջ որ 1999 Յունուար 1-ին կ'որդեգրէ միակ դրամանիշը : Խնդրոյ առարկայ պէտք է ընել պիտաճէի կայունութեան ուխտը զոր 15-երը արդէն խրացուցած են : Հաստատել «Եւրոպական տնտեսական կառավարութիւն մը» : Եւրոյի ընտրութեան չափանիշներու մեկնաբանութիւնը ընել լատ ընդհ. հակումներու : Աշխատանքի գետնի վրայ, ընկերվարականները նախ կ'ուզեն ազգային համաժողով մը կազմակերպել օրակարգ ունենալով՝ աշխատանք, աշխատավարձք եւ աշխատանքի տեւողութիւն : 700 հազար աշխատանք պիտի ստեղծուի երիտասարդներուն համար, կէսը հանրային, կէսը ոչ հանրային ճիւղերու մէջ, առանց աւելցնելու հանրային ծախքերը : Երեք տարիներու ընթացքին, աշխատանքի օրինաւոր տեւողութիւնը 39-էն պիտի իջնէ 35-ի առանց աշխատավարձքի նուազումի : Պիտի վերահաստատուի պաշտօնազրկումներու վարչական հակակշիռ մը : Ըէ-ԸՍ-Ժի-ն (7,9%) պիտի ընդլայնուի եւ տեղը անցնի հիւանդութեան աշխատավարձքերու բոլոր սակերուն : Տարեկան 500 հազար բնակարան պիտի շինուի :

Նոր կառավարութեան կազմին մասին, շատ հաւանական կը նկատուի որ Տընտեսութեան նախարարութիւնը ստանձնէ Տոմինիք Սթրօս-Քահն, Պիւտճէն՝ Փիէր Մոսկովիչի, Լօրան Ֆապիուսի յանձնուի թերեւս Ազգ. Ժողովի նախագահութիւնը, որու աչք ունի սակայն Սեկոլէն Ռուայալ :

Աջը շատ տխուր պատկեր մը կը պարզէ, որքան ալ փորձէ երեւոյթները փըրկել : Ժան-Ֆրանսուա Մանսէլ, Ըռ-Փէ-Ըռ-ի քարտուղարը, իր հրաժարականը տուած է, նոյնը չէ ըրած Ժիւփէ որ նախագահն է կուսակցութեան : Ոմանց մօտ քաշուելու եւ նոր կուսակցութիւն մը հիմնելու փափաք կայ, բայց մտածողներ կան նաեւ որ Սեկէնի գլխաւորութեամբ անկարելի չէ նոր շունչ մը տալ Շիրաքի կուսակցութեան :

Ամէն պարագայի մէջ, աջ թէ ձախ, տարբեր պատճառներով, դժուար օրերու դէմ յանդիման են : Առաջին առնել խոր պառակտումներու եւ ներքին հաշուեյարդարներու՝ գլխաւոր մտահոգութիւնը պէտք է ըլլայ աջին, մինչ ձախը պէտք է տիրապետէ իր յաղթանակին, ինչ որ այնքան ալ դիւրին չէ : Յաղթանակները, յաճախ, մեծ փորձաքարեր են :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունիս 2 / 3)

ՄԻՆՍԿԻ ԽՈՒՄԲԻ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐՈՒՆ ՅԱՋՈՐԴԱԿԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Մայիս 30-ին, Երեւան երկօրեայ այցելութեամբ իրենց շրջապտոյտը սկսած են Մինսկի խումբի երեք համանախագահները՝ Սթրօպ Թալպոթ (Միացեալ Նահանգներ), Վալենթին Լոզինսկի (Ռուսաստան) եւ Ժագ Պլօ (Ֆրանսա), ինչպէս նաեւ իրենց ընկերացող պատուիրակութիւնը : Անոնք ընդունուած են նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի կողմէ : Համանախագահները քննարկելէ ետք Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտութիւնը ներկայացուցած են իրենց դիրքորոշումը անոր արագօրէն վերջ տալու եւ ամբողջական լուծում մը գտնելու լաւագոյն տարբերակին մասին : Վերջին շրջանին, Մինսկի խումբի նախագահութիւնը բազմիցս յայտնած է թէ ինք կողմնակից է բանակցութիւնները վարելու Լիզպոնի վեհաժողովին ընդունուած սկզբունքներուն հիման վրայ, այսինքն՝ Ազրպէյճանի հողային ամբողջականութեան երաշխաւորումը եւ Արցախի Հայերուն լայն ինքնավարութիւն : Միացեալ Նահանգներ որ իրենք զիրենք պարտադրած են Մինսկի խումբի կազմին մէջ, կ'ուզեն յանգիլ արագ լուծումի, Ռուսաստան դադրած է հայանպաստ դիրք բռնելէ եւ աւելի երկդիմի կեցուածք ունի կասպիական նաւթին հեռանկարներով, Ֆրանսա ալ քաղաքական խառնաշփոթ իր առօրեայով կորսնցուցած է իր նախկին ազդեցութիւնը եւ այն կարծիքը կը տիրէ որ բանակցութիւններու ընթացքին ճնշումը ամբողջական պիտի ըլլայ արագ լուծումի ուղղութեամբ :

Մայիս 31-ին անոնք գացած են ԼՂՀ ուր հանդիպում ունեցած են վարչապետ եւ նախագահի պաշտօնակատար Արկադի Ղուկասեանի հետ : Ան շեշտած է թէ անհրաժեշտ է փնտռել երկուստեք ընդունելի փոխ-զիջումներ եւ ընդգծած է ԼՂՀ-ի եւ Ազրպէյճանի միջեւ ուղղակի բանակցութիւններու կարեւորութիւնը : Հանդիպման մասնակիցները անհրաժեշտ նկատած են փոխադարձ վստահութեան ամրապնդումը, բանակցութիւններուն բերրի հող ստեղծելու առումով : Տեսակցութեան ներկայ եղած են նաեւ Արտաքին նախարար Արկադի Ղուկասեան, Պաշտպանութեան նախարար Սամուէլ Բաբայեան, պաշտօնատար այլ անձեր :

Ապա նախագահները անցած են Բաքու ուր տեսակցած են նախագահ Ալիեւի հետ : Թալպոթ, Լոզինսկի եւ Պլօ ներկայացուցած են իրենց մօտեցումը հարցին լուծման կապակցութեամբ, ինչ որ ընականաբար հաւանութեան արժանացած է Ազրպէյճանի նախագահին կողմէ :

Մայիս 31-ին, անոնք գացած են նաեւ Անգարա : Հոն Ջիլլէրի եւ Թալպոթի միջեւ կայացած հանդիպումին, Թուրքիոյ Արտաքին նախարարը ըսած է թէ իրենք ալ կողմնակից են արագ լուծումի միտող նախաձեռնութեանց : Աւելցուցած է նաեւ թէ «գրաւեալ» հողերու վերադարձը եւ գաղթականներու հարցը առանցքը պէտք է կազմեն խօսակցութեանց :

⁂

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԹԻՒՐՔՄԷՆՍՏԱՆ Կ'ԵՐԹԱՅ

Նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան Թիւրքմէնստան կ'երթայ Յունիս 5-ին : Այս այցելութիւնը որ տեղի պէտք է ունենար աւելի կանուխ, յետաձգուած էր նախագահին եղբօր մահուան պատճառով :

⁂

ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏ — ԲԱՔՈՒ ՈՒՂՂԱԿԻ ԵՐԿԽՕՍՈՒԹԻՒՆ Կ'ԱՌԱՋԱՐԿԷ Բ. ԱՐԱՐՔՑԵԱՆ

Մայիս 29-ին Ազգային Ժողովի նախագահը ընդունած է Միացեալ Նահանգներու Երեւանի դեսպանն ու ամերիկացի դիւանագէտ Փրեսելը որ Մինսկի խումբին նախագահութեան Երեւան — Ստեփանակերտ — Բաքու յետագայ այցը պատրաստելու պաշտօնով շրջան գացած է : Փրեսել ըսած է որ երեք կողմերուն կը ներկայացուին առաջարկներ որոնք հիմնուած կ'ըլլան ամէն մէկուն համար զիջումի մօտեցումի մը վրայ : Նախագահ Բ. Արարքցեան ալ պատասխանած է որ առաջարկները պէտք է ինքնին լուծելի ըլլան ու նախ եւ առաջ արժանանան Լեռնային Ղարաբաղի ժողովուրդին հաւանութեան. աւելցուցած է նաեւ թէ կարեւոր կը նկատէ Ստեփանակերտ — Բաքու անմիջական երկխօսութիւնը :

⁂

ՎԱՆՕ ՍԻՐԱԴԵՂԵԱՆ ՉԻ ՓՈԽԱՐԻՆՈՒԻՐ

Հերքուած է «Մոլորակ» թերթի Մայիս 28-ի թիւով տեղեկացուցած լուրը թէ Երեւանի քաղաքապետը պիտի հեռացուի այդ պաշտօնէն ու զինքը պիտի փոխարինէ վարչապետի գլխաւոր խորհրդական Խօսրով Յարութիւնեան : Լուրը հերքուած է թէ՛ Խ. Յարութիւնեանի, թէ Հանրապետութեան նախագահի մամուլի փոխքարտուղար Լ. Զուրաբեանի կողմէ :

⁂

ՄԱՅԻՍ 28-Ը ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Տեղւոյն Հ. Յ. Դաշնակցութեան կազմակերպութեամբ Հայաստանի առաջին անկախութեան 79-րդ տարին նշուած է Երեւանի մէջ, մեծ թիւով մասնակիցներով : Այդ առիթով այց մը տրուած է Երեւանի գերեզմանատան ուր կը հանգչի առաջին անկախութեան կերտիչ դէմքերէն Արամ Մանուկեան : Գ. Երանոսեանի բացման խօսքէն ետք ելոյթ ունեցած է «Դրօ» ամբաստանեալ նկատուած, ապա ազատ արձակուած Գեղամ Մանուկեան. ան հակիրճ կերպով անդրադարձած է Հայաստանի Առաջին հանրապետութեան պատմութեան, շեշտելով Հ. Յ. Դ.ի դերը : Ապա կեդրոնացած է Արամ Մանուկեանի հերոսական գործունէութեան վրայ :

ՄԱՄՈՒԼ

«LIBERATION»

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՈՒՆԱԹԱՓ ՀՄԱՅՔԸ»

Ուշագրաւ գրօսաշրջիկի մը ակնարկով գրուած էջեր ստորագրած է Մառք Փիվուա «Լիպերասիոն»ի Մայիս 31 — Յունիս 1-ի թիւին մէջ, «Հայաստանի գունաթափ հմայքը» խորագրուած : Ամէնէն լայն տեղը յատկացուցած է Երեւանի որ ուշադրութիւն կը գրաւէ ձմեռուընէ զարուն անցքի դիւչերուան մը մէջ ծաղկած ծառերով, բացօթեայ սրճարաններու պատատ գոյներով աթոռներով, կատարեալ անխչխանականութեան մէջ երթեւեկող ինքնաշարժներով, Հոկտեմբերեան կարմիրին ներկուած անխնամ հանրակառքերով : Հակառակ այս բոլորին, Ֆրանսացի լրագրողը համաձայն ըլլալ կը թուի Ֆրանսայէն հոն հաստատուած Սեդա Մավեանի հաստատումին թէ «քաղաքին հմայքը բոլորին սիրտերը կը գրաւէ» :

Այդ գրաւչութեան մէջ լրագրողը յատուկ տեղ կուտայ Արարատի զոյգ ձիւնածածկ գագաթներուն որոնց հետ քաղաքին յուշարձաններէն ոչ մէկը կրնայ մրցիլ : Տպաւորիչ տեղ մըն է նաեւ շուկան, պտուղներու, բանջարեղէններու, խոտերու գոյնզգոյն դէզերով : Ապրանքը ճոխ է, բայց գնորդները սակաւաթիւ : Քիչ անդին Պարոնեան փողոցն է որ խորհրդանոցի վերածուած է : «Անկասկած, աշխարհի մէջ ուրիշ քաղաք մը եւս չկայ որուն բնակարաններուն ամէն մէկը նաշարան մը ունենայ» կը գրէ Մ. Փիվուա, բացատրելով որ 1991-էն ետք երբ այլեւս մանր առեւտուրը դադրեցաւ յանցանք ըլլալէ, ամէն տանտէր փութաց իր տան մուտքի յարկը վաճառատան, ճաշարանի վերածել : Այդ ճաշարաններէն ամէնէն շքեղը ժողովուրդը կը կոչէ «մաֆիայինը» : Կարմիր — կապոյտ լոյսերու տակ ռուս, իրանցի գործի մարդիկ կուգան ճաշելու եւ երիտասարդուհիներու հետ պարելու :

Երեւանէն Սեւան առաջնորդող ճամբուն վրայ լրագրողը կ'արձանագրէ ուսանող չարժամարին խօսքը. «Հայաստանի մէջ երթեւեկը աջէն կամ ձախէն չէ : Մարդ կը յառաջանայ անկէ ուր նուազ փոս կայ գետինը» :

Լիճին արեւելեան ափին Ղարաբաղի կռիւը իր մասին կը խօսեցնէ, անով որ այդ բարձունքներէն այլեւս կրակ չի տեղար, քանի որ հայ ֆէտայիներ գրաւած են զանոնք : Ֆրանսացի լրագրողը կը մտնէ Սեւանի եկեղեցիներէն մէկը ուր արարողութիւն կը կատարուի. դուրսը աքաղաղներ մատաղ բրած են, անոր արիւնով խաչ մը կը գծեն երախաներու ճակտին վրայ : Այդ այցելութիւնը դրել կուտայ որ քրիստոնէութիւնը որպէս պետական կրօնք ընդունած են «Բ. դարուն» :

Սեւանի արեւմտեան շրջանը 1991-էն ի վեր դադրած է զբօսաշրջական վայր ըլլալէ : Դիլիջան սիրուն քաղաք մըն է բայց ձմեռը բաց միակ պանդոկը ոչ ջեռուցում ունի, ոչ ալ ելեկտրականութիւն : Յօդուածը կ'աւարտի հայկական հիւրասիրութեան յաճախակի տպաւորութեամբ. կը բաւէ որ մարդ ժպտի, ըսէ որ Ֆրանսացի է, ու ամէն բան կը կարգադրուի :

Էջեր կը լրացնեն օգտակար տեղեկութիւններ Հայաստանի մասին :

ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՄԱՍԻՆ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Այս տիպար վերլուծումէն ետք խօսեցաւ ֆրանսահայ (Նիսէն, ապա Փարիզ ուսանած) տոքթոր Ստեփան Աստուրեան, որ 1996-ին վերջացուց իր աւարտաճառը՝ Կիլիկիոյ պատմութեան մասին, սեւեռելով 19-րդ դարուն վրայ: Տոքթոր Աստուրեան իր թեզը գրած է փրոֆ. Ռիչըրտ Յովհաննէսեանի հետ աշխատելով, ԵՈՒ-ՍԻ-ԷԼ-ԷՅ-ի նոյն համալսարանին մէջ, ուր տեղի կ'ունենար գիտաժողովը: Իր նիւթն էր 1895 – 1896 թուականներուն Վանի ինքնապաշտպանութեան փորձը: Տոքթոր Աստուրեան վերլուծեց հայկական աղբիւրները, գտնելով որ անոնք պէտք է միասնականօրէն նկատի ունենալ, քանի որ իւրաքանչիւրը ունի իր նախապաշարումները, եւ ուրեմն զանոնք անջատօրէն վստահելի կարելի չէ նկատել: Իւրաքանչիւր կուսակցութիւն կը քննադատէ միւսներուն ղեկավարները, կը գերագնահատէ ի՛ր բաժը եւ կը ստորագնահատէ միւսները: Յուշերն ու պատումներ գրի առնուած են քաղաքական այս կամ այն հակումին պատկանող մատենագիրներու կողմէ, որոնք կ'անտեսեն ժողովուրդի զանազան խաւերու տարբեր մօտեցումները եւ բերած կամ զլացած նեցուկը՝ հանդէպ կուսակցական կառոյցներուն:

Ապա Տոքթոր Աստուրեան վերլուծեց 19-րդ դարու Օսմանեան պետութեան յարատեւ փոխուող դիրքաւորումը՝ հայկական նահանջներու հանդէպ, 1820-ական թուականներէն (երբ «էրմէնիխթան» բառը անվարան կը գործածուէր պետութեան կողմէ), մինչեւ 1855 (երբ Ռուսիայէն արտագաղթող զանազան իսլամ խմբաւորումներ սկսան խախտել Հայերու գերակայութիւնը՝ Վասպուրականի մէջ, ապա 1878 – 1881 (Պէրլինի վեհաժողով, Համիտիյէներ, եւայլն...): Մինչեւ 1878, Հայերը Վասպուրականի մէջ մեծամասնութիւն կը կազմէին: 1885-ին, արագօրէն աճող քրտական եւ պետական բռնարարքներուն դէմ ժողովուրդը կազմակերպելու յոյսով կը կազմուին Արմենականները: 1895-ի Հոկտեմբերին ջարդեր կը պատահին Բաղէշի մէջ: 1895 Նոյեմբերէն մինչեւ Յունուար 1896, Վասպուրականի ղեկավար Թուրք դէմքերը (Նազիմ փաշա, Մուսթաֆա փաշա) կը խուսափին Սուլթանին հրամանները գործադրելէ, եւ Վանի մէջ խռովութիւններ չեն ըլլար, սակայն ջարդ տեղի կ'ունենայ Արճէշի մէջ: 1896-ի Յունուարին, Ապտիւլ Համիտ կը պաշտօնազրկէ չգործակցող Թուրք ղեկավարները, կը նշանակէ Սաատէտտին փաշա, որ յաջորդող ամիսներուն կը կազմակերպէ յարձակումներ, որոնք ջարդի բնոյթ կ'առնեն Յունիս 3-ին: Հայերը կը դիմեն մի քանի օր տեւող ինքնապաշտպանութեան: Անվստահելի անգլիացի հիւպատոս Ուիլիըմզի միջամտութեամբ կը գոյանայ համաձայնութիւն մը, ըստ որուն զինեալ Հայերուն կ'արտօնուի մեկնիլ Վանէն՝ Պարսկաստան, կ'երաշխաւորուի մնացողներուն կեանքը եւ ինչքերուն ապահովութիւնը: Սակայն զինեալներուն դարան պատրաստուած է քաղաքէն բաւական հեռու, ուր 600 հոգի կը սպաննուին: Վանի մէջ կը ջարդուին 6000 – 7000 Հայեր, որոնց ինքնապաշտպանութեան առաջին փորձը փոքր յաջողութիւններէ ետք կը ձախողի: Անոր կարեւոր արդիւնքներէն մէկը կ'ըլլայ «քաղաք»ի Հայերու մեծ թուով «արտագաղթը» դէպի մըրգաստան – արուարձանը որ կը կոչուի Այգեստան, եւ որ կեդրոնն է 1915-ի աւելի յաջող եւ հետատեւ ինքնապաշտպանութեան:

Ապա բեմ գրաւեց բժիշկ Սարգիս Գաբայեան (Նախապէս՝ Հալէպէն) որ իր ճգնաջան աշխատանքով եւ պրպտումներով հաւաքած է վիճակագրական տուեալներ եւ վերլուծած է զանոնք: Խօսեցաւ 1848-էն 1914 Վանի բնակչութեան մէջ գոյացած փոփոխութիւններու մասին, – ոմանք՝ ջարդի եւ արտագաղթի բերումով, ոմանք՝ Թուրքերու եւ Քիւրտերու ներգաղթի: Ընդգծեց, ինչպէս նշած էր տոքթոր Աստուրեանն ալ, որ 1876-էն ետք Հաքքեարի գաւառը (ուր Քիւրտերը ստուար մեծամասնութիւն կը կազմէին) կցուեցաւ Վանի վիլայէթին, որպէսզի կառավարութիւնը կարենայ ըսել՝ որ Հայերը փոքրամասնութիւն էին՝ համեմատած բոլոր միւսլիմաններուն, Վանի շրջանին մէջ:

Ապա խօսք առաւ (ֆրանսերէն) Տոքթ. Անահիտ Տէր – Մինասեան, որ սահիկներով ցոյց տուաւ հին Վան քաղաքը, Այգեստանը, ապա անոնց կատարեալ կործանումը՝ 1915 – 1918 թուականներուն: Նշեց որ ներկայ Վանը մեր պատմութեան ծանօթ քաղաքը չէ, քանզի ան երեք անգամ ձեռքէ – ձեռք անցած է Ա. աշխարհամարտի ընթացքին, եւ հրկիզուած է: Թուրքերը քաղաքէն մի քանի քիլոմեթր հեռու շինած են ներկայի անշուք Վանը:

Ապա Տոքթ. Տէր-Մինասեան մանրամասն ներկայացուց այն Վանը՝ որ գոյութիւն ունէր 1914-ին, իր բերդով, փոքր նաւահանգիստով (քաղաքէն 2 քիլոմեթր հեռու), հինգ հիւպատոսարաններով (անգլիական, ֆրանսական, իտալական, ռուսական, պարսկական), հիւանդանոցով, հեռագրային կայանով, եւայլն:

Յաջորդ օրը, Կիրակին, նորէն խօսք առին Տիգրան Գույումճեան եւ Անահիտ Տէր – Մինասեան (որ այս անգամ հայերէն խօսեցաւ): Փրոֆ. Գույումճեան վերլուծեց այն դէպքերը՝ որոնք պատահեցան ինքնապաշտպանութենէն առաջ, – օրինակ՝ Էնվէր փաշայի կրած պարտութիւնը, Ռուսերու կողմէ, 1914 Հոկտեմբեր – Դեկտեմբերին, եւ նահանջող Թուրքերու կողմէ գործադրուած առաջին, տեղական բնոյթ ունեցող ջարդերը, որոնք մղեցին Վանեցիք՝ ինքնապաշտպանութեան մասին մտածելու: Այգեստան 20 հազար Հայ կար, 1000-ը զինեալ: Կիներ, երախաներ կազմակերպուած ձեւով մասնակցեցան պատրաստուելու ճիգերուն, եւ Իշխանի ու Վռամի սպանութենէն ետք սկսաւ դիմադրութիւնը, որ տեւեց Ապրիլ 7-էն Մայիս 3 (կամ Ապրիլ 21-էն Մայիս 16, ըստ նոր տոմարի): Փրոֆ. Տէր – Մինասեան ընդլայնած, մանրամասն եւ երկար, սակայն հանրութիւնը յուզելով եւ ոգեւորելով՝ խօսեցաւ ինքնապաշտպանական պայքարի եւ անոր յաջորդող նահանջներու եւ վերադարձներու մասին, մինչեւ վերջին նահանջը...:

Ապա խօսք առաւ փրոֆ. Քլայվ Ֆօս, Մասաչուսէցի նահանգային համալսարանի Պոսթընի բաժանմունքէն: Բիւզանդագէտ եւ Թրքագէտ այս մասնագէտը վերլուծեց Վանի յատկացուած թրքական պատմագրութիւնը, 1920 – 1990 տարիներուն: Նշեց հին եւ նոր յիմարութիւններ՝ որոնք իբր պատմական իրականութիւն կ'ուսուցանուէին Թուրքիոյ մէջ (Հիթիթները Թուրքեր էին, Հայերը «նոր» եկած են): Ընդգծեց որ այդ բոլորովին անպաշտպանելի յերիւրանքները հիմա չեն շարունակուիր: Սակայն Վանի թրքական պատմութեան ակնոցով՝ Հայերը գոյութիւն ունին մինչեւ 11-րդ դար, բայց «իսկական» պետութիւններէ զուրկ են, – Բագրատունիները իբր գերիշխան կ'ընդունէին խալիֆան, եւայլն: Անկէ ետք, ոչ մէկ խօսք Վասպուրականի մէջ Հայերու գոյութեան մասին: Յետոյ, յանկարծ՝ 1895-էն 1915 անոնք կը վերայայտնուին իբր դիւրին – խաբուող գործիքներ (Ռուսերու, ապա նաեւ միսիոնարներու կողմէ գործածուած, Օսմանեան պետութեան դէմ): Եւ կամ՝ իբր լուռ, «սատըք» միլլէթ մը, որուն մէջ կը գտնուի ոճրագործ փոքրամասնութիւն մը յեղափոխականներու՝ որոնք Պարսկաստանէն զէնք բերելով կը գրգռեն այս խաղաղ բնակչութիւնը, իրենց վրայ զուրգուրացող պետութեան դէմ:

Կ'արժէ նշել որ գրեթէ ճախախնամական ներկայութիւն մըն էր փրոֆ. Ֆոսինը: Հրաւիրուած էր փրոֆ Յովհաննէսեանի կողմէ, ամիսներ առաջ: Եւ ահա Թուրք հիւպատոսը եւ իր թիկնապահներն ու մի քանի Լոս – Անճըլըսցի Թուրք երեւելիներ նստած էին, առաջին շարքին մօտ, եւ ստիպուած էին ունկնդրել գիտնականի մը՝ որ Հայոց արդի պատմութեան մասնագէտ չէ, սակայն հմտօրէն սերտած է եօթը տասնամեակներու թրքերէն պատմագրութիւն մը, տիրապետելով «աղբիւրներուն» եւ անոնց անհեթեթութիւնները պարզելով:

Ապա խօսք առաւ Տոքթոր Մարկ Նշանեան, ներկայիս այցելու փրոֆէսօր, Գոլոմպիայի Աւետիսեան ամպիոնին: Ան նախ խօսեցաւ զինեալներով օղակուած գիտաժողովի անհեթեթութեան մասին: Ընդգծեց որ ինք եկած է որոշ տեսակի կոյր հայ ազգայնամոլութեան մը ծայրայեղութիւնները քննադատելու, բայց՝ երբ Թուրք – հայ բեւեռում մը կը պարտադրուի, արդէն կը ստեղծուի հայկական ազգայնամոլութեան անաչառ քննադատումին դէմ, – ըսել ուզեց որ բոլորս ալ, ունկնդիրներ թէ դասախօսներ, կրնայինք միայն ու միմիայն մէկ բեւեռ գրաւել, հակաթուրք բեւեռը, ինչ որ կրնար արգելք հանդիսանալ իր նիւթի ընկալումին: Տոքթոր Նշանեանի նիւթն էր Գուրգէն Մահարին, անոր վէպի Ա. եւ Բ. տարբերակները, եւ մանաւանդ Մահարիի դէմ շղթայազերծուած կուրօրէն ազգայնամոլ պայքարը, որ արգիլեց գործին լուրջ պեղումը:

Ինչպէս միշտ, տոքթոր Նշանեանի վերլուծումը ունէր բազմաթիւ ծալքեր, – պատմական, գրական, հոգեվերլուծական: Անջատ երկար յօդուած մը միայն կրնայ փոխանցել անոր վերլուծումի մանրամասնութիւնները: Հոս կրնամ նշել միայն կէտեր, որոնք ընդլայնումի կարօտ պիտի մնան, –

(Ա) – Մահարիի պատումը ունի ինքնակենսագրական աղբիւրներ, օրինակ՝ կը վերամտածէ իր հօր սպանութիւնը, ոչ Թուրքերու, այլ հայ ազգականի մը կողմէ, Եղեռնէն առաջ:

(Բ) – Մահարիի երկը զուգահեռներ ունի Չարենցի Երկիր Նայիրի (1925) եւ Գիրք ճանապարհի (1933) գործերուն հետ, ապա նաեւ աւելի հեռաւոր սակայն հետաքրքրական զուգահեռներ, Զարեհ Որբունիի երկերուն, մանաւանդ Եւ Եղեւ Մարդ-ին հետ, ապա նաեւ՝ Շահնուրի աշխարհահայեացքին հետ,

(Գ) – Մահարիի Այրուող Այգեստաններ 1915-ի պատումը չէ միայն, այլ իր ալ կեանքի (1903–1969) առաջին տարիներու, մանաւանդ 1908 – 1915 թուականներու պատկերացումն է: Ոչ ոքի կը խնայէ, – կը քննադատէ ընկերային կեանքի եւ անոր պարտադրած (կամ անոր պարտադրուած) ամուլ գործելակերպն ու հոգեբանութիւնը, զոր յաճախ կը ներկայացնէ ծաղրական ոճով: Մէկ կողմէն՝ կը պատմէ երկու ընտանիքներու կեանքը (յաճախ հաւատարմօրէն ինքնակենսագրական մօտեցումով, բայց ի վերջոյ փոխակերպելով անձերն ու դէպքերը). միւս կողմէ՝ կը ձաղկէ կեղծիքը, սուտը, լռութիւնը, կուսակցութիւնները, մանաւանդ՝ ինքնապաշտպանութեան հերոս – ղեկավարներէն Արամ Մանուկեան: Քաղաքական ղեկավարներու մասին Մահարի կ'որդեգրէ դիրք մը, որ ան կը բաժնէր սփիւռքահայ Շահնուրին հետ, – այսինքն՝ ղեկավարներ պէտք է ճշգրիտ ձեւով արժեւորեն իրենց ունեցած ուժը, եւ ըստ այնմ շարժին: Վանի պարագային, ըստ Մահարիի, ղեկավարներն (ու ժողովուրդը) «սխեմաթիք պատրանքներ»է օրօրուած սխալ գործելակերպի լծուեցան:

Մահարիի գործին տուած պատկերացումը զայրացուց մեծ թիւով Հայեր (չմոռնալ որ բազմահազար Երեւանցիներ, ի միջի այլոց ղեկավար դէմքեր, Վանեցիներ էին), երբ լոյս տեսաւ 1966-ին, 1965-ի ազգային ցոյցերէն ետք: Հաւանական է որ գրքի հրատարակութիւնը բախեցաւ նոր զարգացող ազգային ոգիին, ապա նաեւ պատմական տարբեր վերլուծումներու, որոնք չէին յանգեր Մահարիի եզրակացութիւնթիւններուն: Ուրեմն՝ քննադատութիւնը պէտք էր ակնկալել: Սակայն հակադարձութիւնը կարելի չէր «քննադատութիւն» որակել: Մահարի այրին, Անթոնինայի յուշերէն օգտուելով, տոքթ. Նշանեան նկարագրեց շղթայազերծուած հալածանքը, – կէս գիշերին հեռաձայնային լուտանքներ, տանը դրան առջեւ դրուած... կղկղանք, գրքին օրինակներու հանրային հրկիզում, եւ կիսապաշտօնական ճնշում: Մահարի 1969-ին կը մահանայ, իսկ իր գրքի հաւասարակշռուած վերլուծում – քննադատութիւնը երբեք տեղի չունենար, հակառակ անոր որ նման վերլուծում շատ բան կրնար բերել մեր հաւաքական ինքնագիտակցութեան: Ուրեմն՝ «քննադատութիւնը» կը ստանայ տարբեր բնոյթ, –1979-ին–, իր տղուն կողմէ վերանայուած վէպ մը կը հրատարակուի, ուր շատ բան փոխուած է պարզապէս, ի վնաս Մահարիի:

Այս դասախօսութեան բազմաթիւ ալ ծալքերուն մէջ կը նշմարուէր այն խորաթափանց վերլուծումը, որ տարիներէ ի վեր կ'երեւի ու կ'ընդհատուի փրոֆ. Նշանեանի զանազան յօդուածներուն մէջ, ուր Յակոբ Օշականի եւ ընդհանրապէս արեւմտահայ գրականութեան վերամտածումն է որ տեղի կ'ունենայ, Աղէտ Ցեղասպանութեան երկու քաթեկորիներու կամ ստորոգութիւններու օգտագործումով: Ըստ անոր՝ պատմագէտներու վերլուծած Ցեղասպանութիւն – Եղեռնին զուգընթաց, բայց նաեւ անկէ տասնամեակներ առաջ՝ կայ «Աղէտ»-ը, որ (կ'ամլացնէ°, կը ներքնացնէ°, կը սրբացնէ°, կը հայրադրէ°) եւ նախապատրաստութիւնն է Եղեռնին, ընկերային, հոգեբանական, ընտանեկան եւ ազգային կեանքի այլազան մարզերուն մէջ: Ցարդ՝ այս մօտեցումը սերտօրէն կապուած է զանազան յօդուածներու եւ ելոյթներու մէջ արծարծուած նիւթերու: Յուսալի է որ օր մը Օշականի, Շահնուրի, Որբունիի, Չարենցի, Մահարիի եւ ուրիշներու երկերը օգտագործող ընդհանուր վերլուծումը կատարող գիրք մը առիթը պիտի տայ տոքթ. Նշանեանի, հանրութեան պարզելու իր ամբողջական վերլուծումը որ նաեւ Հայոց արդի մշակոյթը հիմնաւորող բազմաթիւ ենթադրութիւններու վերանայումը ըլլալու կոչուած է:

Վերջին դասախօսն էր գահիրէցի Նայիրի Համբիկեան, որ ճարտարապետութեան եւ արուեստի պատմութեան մասին իր աւարտաճառը կը գրէ ԵՈՒ-ՍԻ-ԷԼ-ԷՅ-ի մէջ, պահելով հանդերձ Եգիպտոսի մէջ իր պաշտօնը, – հոն՝ գերմանական հնախուզական արշաւի մը կից մասնագէտ է, իսլամ ճարտարապետութեան:

Սահիկներու գործածումով Ն. Համբիկեան կատարեց հմուտ վերլուծումը միջնադարեան վանքերու կառոյցին: Անշուշտ օգտուեցաւ Աղթամարի մասին կատարուած բազմաթիւ ուսումնասիրութիւններէ, սակայն իր խօսքին ամէնէն գնահատելի կողմերէն էր ուրիշ բազմաթիւ վանքերու եւ մատուռներու պատկերասահիկներ ներկայացնելն ու տեղեկութիւններ համատեղելը: Բացատրեց երկրաշարժի, մատչելի շինանիւթի եւ ուրիշ ազդակներու պարտադրած հարցերը, պարզեց կառուցողական լուծումները, որոնք 900 – 1050 թուականներուն կատարելագործուեցան հայ ճարտարապետներու կողմէ, հիմնուելով հայ եկեղեցական ճարտարապետութեան աւանդին վրայ, որ իրենց փոխանցուած էր չորրորդ դարէն ի վեր: Այնքա՜ն յաջող եւ անվիճելի էին այս կառուցողական թեքնիքներն ու լուծումները, որ նոյն հողին վրայ շինուող ուրիշ շէնքեր (սելճուքական, օրինակ) չէին կրնար անտեսել զանոնք: Օրինակ Համբիկեան սահիկներով ցոյց տուաւ սելճուքեան գերեզման-շէնքի մը համալիրը, եւ համոզիչ վերլուծումով փաստեց թէ, շէնքին կառոյցը լիօրէն կ'օգտագործէ հայկական եկեղեցւոյ դասական «կմախքը», ներքին կառոյցը: Պէտք չկայ պնդելու այլեւս որ հայազգի ճարտարապետներ շինեցին այս եւ ուրիշ թրքական շէնքեր: Կայ հողը, որ նոյնն է. կայ՝ նոյն շրջապատը, կայ՝ նոյն երկրաշարժը, կայ՝ հայ եկեղեցիներու լուծում – կառոյցը: Նոյն հողին վրայ ուրիշ շէնք կերտողը, ըլլան հայ կամ օտար ճարտարապետ, միայն այն մէկ վստահելի մօտեցումին կրնային ապաւինիլ, – հայ ճարտարապետութեան ստեղծած կառոյցին, նոյնիսկ եթէ ոչ միշտ՝ հայ ճարտարապետին: Տպաւորիչ էր Համբիկեանի մասնագիտական դասախօսութիւնը, որուն հեղինակը դեռ ստացած չըլլալով հանդերձ տոքթորայի իր տիտղոսը, արդէն իսկ ի յայտ կուգայ իբր աւելի՛ քան խոստմնալից, իբր հմուտ դասախօս:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՊԱՏԸ»

Հայ թատերագիրներէ թատերական ընթերցումներու Գ. շարքը աւարտեցաւ Մայիս 25-ի խաղով որ ժամանակակից, արդիական ոճով գործ մըն էր, 1992-ին Լոս Անճըլըսի մէջ հրատարակուած: Հեղինակը՝ Շուշան Պարտիզպանեան - Ֆագինօ գրեթէ կատարեալ անծանօթ մըն է նաեւ գրական ու թատերական շրջանակներուն: Ներկայացման թերթիկին մէջ նշուած է այնքանը որ ան հեղինակ է ուրիշ թատերգութեան մըն ալ, «Կնիկ կայ... կնիկ ալ կայ» որ տեղ գտած է նոյն հատորին մէջ ու կը շօշափէ ընտանիք կազմելու գաղափարը:

Արբի Յովհաննիսեանի ղեկավարութեամբ, Հայ Թատրոնի ընկերակցութեան եւ Համազգայինի «Դիմակ» թատերախումբին տարրերէն կազմուած խումբը - Համբիկ Էքմէքճեան, Միքայէլ Նշանեան, Լենա Զորպաճեան, Հերա Թոսունեան, Նոյեմի Եուսուֆի, Էլի Զորպաճեան, Թորոս Գովթիկեան, Արսէն Այնթապլեան, Հելգա Գէորգեան ու Աստղիկ Շինկիթեան - նուազագոյն բեմայարդարանքով ու շարժումներով, կատարեցին գործին բեմականացումը: Բեմական գործողութիւնները կը կարդար Ժիրայր Զոլաքեան որ Ա. Յովհաննիսեանի հետ նաեւ վարած էր փորձերը:

Հետաքրքրական են թատերգութեան նիւթը կազմող գործօնները, կիրարկուած թէքնիքը, բայց լեզուն, ոճը՝ զուրկ բեմական յատկանիշէ ու բաւական տափակ: Նիւթը կ'առընչուի մեր իրականութեան մէջ գրեթէ թապու անցքերու - մանուկներու բռնաբարում, եղբայրասպանութիւն - տեղ կուտայ հոգեբանական ախտանիշներու, խորհրդանիշներու: Բ. արարով կնճիռը քակելէ ետք հեղինակը կը կասեցնէ խաղին շարունակութիւնը, գայն աւարտելու գործին մէջ առնելով ընթերցող կամ դիտողը:

«Մկնիկ» կրթական աշխատանոցին սրահին մէջ 60-ի չափ հանդիսատեսներու ներկայացուած խաղէն ետք, առաջարկուեցաւ յարգել հեղինակին կամքը ու կազմել 12 հոգինոց ժիւրի մը, բայց չորս-հինգ կամաւոր միայն յայտնուեցան ու նպատակը չիրագործուեցաւ. առոր փոխարէն բաւական աշխոյժ զրոյց մը ծաւալեցաւ գործին ու հեղինակին մասին արթնցած հետաքրքրութեամբ:

Անցեալ Ապրիլին Նշան Տէստէկիւլի «Եկուորներ»ով սկսած շարքը փակուեցաւ այս խաղով որ նոյնպէս Ամերիկա կ'անցնէր, կերպով մը փակելով օղակ մը: Իսկ երկրորդ յատկանշականը տասը անունէ բաղկացած խաղացանկին մէջ միակ կին հեղինակը ունեցողը ըլլալու պարագան էր:

Կրկնութիւններէ յոգնած, անհունօրէն ձանձրացած հանրութեան մը համար հաճելի, հետաքրքրական, ուսանելի տուեալներով նորութիւն մը եղան թատերական ընթերցումները որոնք մաղթելի է որ նոր շարքերով տեւեն 1997 - 1998 շըրջանին ալ:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ՊԱՏԱՆԻՆԵՐՈՒ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

Հայկական հանդէսներու առիթով յաճախ սովորամոլութեամբ կրկնուած բանաձեւին հետ կապ չունի նշումը, թէ խանդավառ հպարտութեամբ բարախեց Սէն Ժերմէնի լսարանը Մայիս 27, Երեքշաբթի երեկոյեան, Հայաստանէն փոքրիկ արուեստագէտներու մեծ տաղանդին ականջալուր: 12 - 18 տարեկան ինը պատանիներ իրենց նուագածուի, երգողի փայլուն յատկանիշով ողողեցին այդ բեմէն, փոքր ածուին խակական մեծութիւններէն էջ մը բանալով:

Շարքին առաջինն էր ամենափոքրը՝ Լիլիթ Գրիգորեան, 12 տարեկան, որ Բաբաջանեանի «Վաղարշապատի պարը»ով բացաւ երեկոյթը, ապա ծափերուն ընդառաջելով նուագեց նաեւ «Գարուն ա՛»ն: Մինչ հպարտութիւնը քօղարկող ժպիտով մը կը հեռանար բեմէն, ներկաներու բազմութիւնը նախաճաշակ մը առած էր արդէն երեկոյթին վերապահած ապրումներէն: Իրեն յաջորդեց խումբին սաքսոֆոնահար Կորիւն Աստուրեան, նոյնպէս 12 տարեկան, որուն այս անգամ ընկերակցողը եղաւ Լիլիթ, եւ Ալեքսանտրինիի Փիացոլինօն եւ Մոնթիի Զարտաշը մեկնաբանեցին միասին: Գրեթէ իրենց տարեկից էր Վահագն Աւետիսեան (13) որ յայտագրին Շոփէնի Իմփրոմփթիւէն ետք իր նուագին տակաւին ծարաւ բազմութեան համար նուագեց նոյն երգահանին Փոլոնէզն ալ:

Յետոյ բեմ եկաւ թաւջութակահար Տիգրան Մուրատեան (13) Փոփըրի Թարանթէլլայով ու առաջին մասը աւարտեցաւ կիթառահար Գոհար Վարդանեանի (14) Սարազատով. անկէ նուագեց «Պոհէմական եղանակները»: Դժուար է գընահատանքի յատուկ տարազներ գտնել պատանի այս արուեստագէտներուն ամէն մէկուն համար որոնք չափահասի լրջութեամբ, մանաւանդ հմտութեամբ կը խօսեցնէին ստեղներ ու լարեր:

Երկրորդ մասը բաղկացաւ ինը ելոյթէ. նախ Արաքսի Մուխսի Յովկէեան (14) նուագեց Բաբաջանեանի «Պոէմ»ը, յետոյ կրկին անցաւ դաշնակին առջեւ, հրամցնելու համար Ռախմանինովի «Էթիւտ»ը: Էլէնա Եգորեան խումբին մեծերէն էր, 18 տարեկան. ջութակահար է: Նուագեց Սէն-Սանսի «Ինթրոտիւքսիոն է Ռոնտօ Քափրիչիոզօ»ն. իրեն դաշնակով ընկերացաւ Գրիգոր Ասմարեան: Ծափերը անգամ մը եւս խընդրանք փոխանցեցին սրահէն ու զոյգը նըւագեց Ռախմանինովէն կտոր մը: Երգի միակ բաժինին համար բեմ եկաւ Գագիկ Պատալեան, «Տըլէ եաման» ու «Հորովել» կանչելու, կարօտներ արթնցնելու: Յետոյ կրկին յայտնուեցաւ Գ. Ասմարեան այս անգամ որպէս մենակատար, Լիսթի «Գոնչէրթօ էթիւտ»ով. նուագեց նաեւ Սարաճեանի «Թոքաթթա»ն: Հոյակապ երեկոյթը փակուեցաւ եռեակով մը, կազմուած՝ Արաքսի Մուխսի - Յովէեանէ, Էլէնա Եգորեանէ եւ Տիգրան Մուրատեանէ - դաշնակ, ջութակ, թաւջութակ - որոնք Կոմիտասի «Հայըրպան»ն ու Խաչատրեանի «Վալս»ը նուագեցին:

Փոքրիկ արուեստագէտներու այս խումբը որուն անուններէն շատեր արդէն արեւելեան ու արեւմտեան բեմերէն նըւագած են - Արժանթին, Պրազիլ, Անգլիա, Ռուսաստան, Լիբանան, եւլն. - որպէս ղեկավար ունէր Սիլվա Մեքինեանը: Իսկ ձեռնարկը պատրաստուած էր Ֆրանսահայ Մշակոյթի Միութեան կողմէ, հովանաւորութիւնը վայելելով Փարիզի քաղաքապետարանին:

Երեկոյթը որ լայնօրէն արդարացուց ներկայացման թերթիկներու «բացառիկ» նշումը, շատ գոհացուցիչ յաւելեալ հանգամանքով մըն ալ ներկայացաւ իբրեւ այդ, երբ Հայաստանէն եկած կամ բերուած խումբերու, դէմքերու ելոյթներուն սկսած է «աղմուկը» գլխաւոր ներկայութիւն ըլլալ բեմերու վրայ...: Կը մնայ մաղթել որ ոչ մէկ պատճառով կասի այս պատանիներուն աղուոր երթը դէպի արուեստին բարձունքը ու նորանոր առիթներ ունենան մեր գաղութները վայելելու զիրենք ու հպարտ ըլլալու անոնցմով:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐԸ

«ՆԱՒԱՍԱՐԴ» ՇԱՒԻԼԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Մայիս 24, Շաւիլի նորակառոյց «Աթրիոմ»ի թատրոնը լեցուն էր հայկական աւանդական պարերը սիրող հասարակութեամբ մը. անոնք եկած էին դիտելու Ֆրանսահայ Նաւասարդ պարախումբը որ նոր կը վերադառնար Միացեալ - Նահանգներ կատարած յաջող շըրջապտոյտէ մը: Երեկոյթը կազմակերպած էր Կապոյտ Խաչի տեղւոյն՝ Սաթենիկ Տէր - Դաւթեան մասնաճիւղը, որուն անունով Տիկին Պերճուհի Պարոնեան բարի գալուստի եւ շնորհակալութեան քանի մը խօսքեր արտասանեց, ու բեմը յանձնեց համոյթին: Եւ այսպէս, երկու ժամ անընդհատ, վեց հարիւրէ աւելի ներկաները (որոնց մէջ կը նշմարուէին ՊՊ. Հուլիէ եւ Լըվէն՝ Շաւիլի նախկին եւ ներկայ քաղաքապետները), կրցան հանդիսատես ըլլալ բարձր մակարդակի ելոյթի մը. ծանօթ կտորներու կողքին («Սեւանի ձկնորսներու պարը», «Շալախօ», «Կըռունկներ»ը՝ որ կրկնութեան արժանացաւ), նոր պարեր ալ ներկայացուեցան («Արցախի Զարթօնք», «Ղարաբաղի»): Պարողներուն կ'ընկերանար տասնեակ մը հոգինոց աւանդական նուագարաններու նուագախումբ մը, որ ամբողջ ներկայացման ընթացքին յաջողեցաւ վարպետօրէն կատարել իր դերը: Մերթ ընդ մերթ, մենակատարներ զանազան նուագարաններու վրայ իրենց ձիրքերը ցոյց տուին, իսկ երգիչներու զոյգ մը (Ռոզին Թաշճեան - Յակոբ Պատալեան) յուզումի ալիք մը սփռեցին սրահէն ներս՝ մեկնաբանելով «Ատանայի ողբը» եւ «Զարթիր Լաօ»ն:

Պէտք է ըսել որ Նաւասարդ պարախումբը այլեւս հասած է արհեստավարժութեան մակարդակին, ու կրնայ հայ պարարուեստը պատւով ներկայացնել աշխարհի որեւէ երկրի մէջ: Բոլոր պարողներն ալ յաջող խաղարկութիւն ցոյց տուին բայց մանաւոր գնահատականի արժանի են աղջիկները որոնք, իրենց ճկուն շարժուձեւերով, գեղեցիկ ձեւաւորուած զգեստներով եւ մանաւանդ միշտ ժպտուն դէմքերով, հանդիսատեսին հիացում պատճառեցին ամբողջ երեկոյթին ընթացքին: Պիտի ուզէինք այս շնորհալի արուեստագէտներուն անունները տեսնել արձանագրուած յայտագրին մէջ: Բայց, ի զուր. ափսո՛ս այս անտեսումին համար:

Շնորհակալութիւն Շաւիլի խաչուհիներուն որոնք ճիգ չէին խնայած այս երեկոյթին յաջողութեան ի նպաստ, մաղթելով որ այս որակի ձեռնարկներ յաճախակի գտնեն Շաւիլի գաղութէն ներս, հաճոյք պատճառելով ամենալայն զանգուածներու:

ՀՐԱՅՐ ՀՐԱՉԵԱՆ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Բ. ՄԱՍ

ՏԵՐԵՒՆԵՐ ԴԵՂՆԱԾ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԷ ՄԸ

Այդ միջոցին հազարներով կը հաշուէին այն աքսորական երիտասարդները, որոնք Թաքստոց մտած էին զինուորական եւ քաղաքական պատճառներով:

Անգամ մը ազդարարուեցաւ թէ բոլոր թաղերն ու փողոցները պիտի պաշարուէին (եապա - փաչա), փաստականները ձերբակալելու համար:

Հարկ եղաւ գիշերանց փոխել թաքըստոցս, եւ երթալ ուրիշ թաղ մը, Ցոյնի մը տան վերնայարկը:

Կարելի չէր աւելի անապահով տեղ մը գտնել: ժամադրավայր: Զորրորդ յարկի սենեակ մը, բակին վրայ:

Սանդուխէն ելլողը կրնար դուռը բանալ եւ ներս մտնել, իսկ փախչելու համար հարեւան տանիքները շատ հեռու էին: Պատուհան նետուէիր՝ գլխիվայր կ'իյնայիր բակը, ջարդուփշուր:

Կը շարունակէինք աշխատիլ, բայց մըտահոգ. բնազդաբար կը զգայի թէ փորձանք մը պիտի պատահի եւ ծուղակը պիտի իյնանք:

Հազիւ երկու օր կեցած, նորէն փոխադրուեցայ հին թաքստոցս, թէեւ կանխիկ վճարած էինք մէկ ամսուան վարձքը:

Երրորդ օրը համոզուեցայ որ ուժան ապատեր եմ:

Մեր վարձած սենեակին տակի յարկը, որուն վարձակալով շատ հետաքրքրուած էինք, եւ որ պատահարար կ'երեւար, կը բնակէր ոստիկանութեան գաղտնի գործակալ մը, որ հեռանալէս վերջը բացապանչեր է:

— Թռչունը փախցուցինք: Մե՜ղք... պաշտօնի եւ աստիճանի բարձրացում պիտի ունենայի...

Թաքստոցէս զատ թաքստոց մը եւս ունէի, իսկ զգուշութիւնը այնքան խիստ էր որ, մինչեւ անգամ պատուհանէն երեւալու իրաւունք չունէի: Անունս ալ՝ Գրիգոր:

Սոֆիայի լռութիւնը խորապէս վրդովիչ էր մանաւանդ անոր համար որ ելքի մը կը սպասէինք յուսահատօրէն:

Կտրուած արտաքին աշխարհէն, անտեղեակ՝ պատերազմի ընթացքէն, ջղաձիգ՝ արհաւիրքի, անճիտման, նորանոր փոթորիկներու մղձաւանջին տակ, լարուած՝ ինքնապաշտպանութեան գերագոյն տենդով մը, — ելք մը, յոյս մը, լոյս մը...

Առիթով մը գրեր էին թէ կովկասէն լիազօր մը պիտի գայ Սոֆիա: Նոյն իսկ Ռոստոմի անունը տուեր էին:

Մինչեւ վերջն ալ ոչ մէկ լուր: (Զինադադարին, Երեւանի մէջ պատմեցին թէ երկու հոգի նշանակուած էին, բայց չէին կրցած անցնիլ զինուորական շղթան — Ռուսաստան — Ռումանիա — Պուլկարիա):

Մինչ այս մինչ այն, առու մը ձերբակալուեցաւ Սամուէլը (Դարբինեան), տարճանակով մը: Երկար հարցաքննութիւններէ վերջ, ուրիշ բան չգտնելով, փոխադրեցին պատերազմական ատեան, բաւական ատեն պահեցին եւ վերջապէս արձակեցին, խիստ հսկողութեան տակ առնելով զէնքը եւ նշանածը (Սօնա):

Տարակոյս չկայ թէ կ'ուզէին երեւան հանել իր կապերը, բայց չյաջողեցան:

Ատեն մը վերջը (1915 Հոկտեմբեր 25) ձերբակալեցին Գրիգոր Մէրճանօֆ, բոլորովին պատահարար, զինուորական փախստական մը փնտռած ատեն:

Գրիգոր պուլկարահպատակ էր եւ սահուն պուլկարերէն գիտնալով, մինչեւ վերջն ալ Պուլկար ձեւացաւ եւ ի վերջոյ փոխադրուեցաւ Պուլկարիա (1916 Յունուար 30):

Իր բանտարկութեան միջոցին, կը պահէինք մեր յարաբերութիւնները: Երբ իմացանք իր արտաքսման լուրը, կարգ մը «փառոլաներ» փոխանակեցինք, Սոֆիայէն թղթակցելու համար:

Շատ չանցած, այդ «փառօլա»ներով ալ նամակ մը եկաւ Սոֆիայէն, որ կը համապատասխանէր մեր տուած հրահանգներուն եւ հասցէին:

Նամակ մը բերած էր ճամբորդ մը: Ո՞վ էր, — պուլկարական հիւպատոսարանի «գավազ»ը, Վլատիմիր Տիմիթրեւ:

Նամակը ձգելով պուլկարական հիւանդանոցը, ուր կը պաշտօնավարէր Մառի Քիւրքճեանի ընկերուհին, ողբացեալ Օր. Ֆիլօ Քըրքճեան, Վլատիմիր իր հասցէն տուած եւ յանձնարարած էր երթալ տեսնել զինքը, կարեւոր տեղեկութիւն մը ստանալու համար:

Այդ միջոցին հիւանդանոցը կը գտնուէր նաեւ հիւծախտաւոր ընկեր մը, Կօլյա, որ մեր եռանդուն գործակիցը եղած էր, բայց շատ չանցած հիւանդացաւ եւ մեռաւ:

Մառի նամակը ինծի յանձնելով, գնաց Պուլկարին տունը:

Վլատիմիր անմիջապէս կը յայտնէ թէ պաշտօն ստացած է զիս Պուլկարիա տանելու, թէ սա չափ քիլօ շաքար եւ մեծ գումար մը խոստացած են, եթէ յաջողի զիս փախցնել անվտանգ:

Այս առթիւ, կը նկարագրէ այն ընկերը որ բանակցած էր իրեն հետ, Սոֆիա, «Բաֆէնի Թրինվաքա» սրճարանին մէջ, — միջահասակ, գիրուկ, պեխերը ածիլուած...

Բաւական երկար եւ համոզիչ լեզուով, «հայրաբար» խօսած էր Վլատիմիր, ամէն հաւաստիք տալով:

(Շար. 6)

Տիկին Օփսի Փափազեան,
Տիկին Այտա Փափազեան — Ռէս եւ Պ. Թիէրրի Ռէս,
Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Փափազեան, Նայիրի, Շուշան, Գայեանէ եւ Անոյշ
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ-հօր՝

ՍՈՒՐԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ-Ի

մահը, որ պատահեցաւ Յունիս 1-ին, 73 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Իսիի Հայ Աւետարանական եկեղեցին՝
28, avenue Bourgain
Չորեքշաբթի, Յունիս 4, ժամը 15·30-ին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի՝ *Cimetière Intercommunal de Clamart:*

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ։

Փոխան ծաղիկի նուէրներ՝ Coopération Arménie-ի։

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

à

«*Cartes sur Table*» sur AYP FM
le Samedi 7 juin à 10 heures 15.

Soyez à l'écoute.

UGAB — UGAB — UGAB —

William SAROYAN :
l'homme, l'écrivain

Primé 6 fois aux Etats-Unis
Médaille d'or du meilleur documentaire

Ecrit, dirigé et produit par
PAUL KALINIAN

Un documentaire exceptionnel
d'une heure sur la vie et les œuvres de
WILLIAM SAROYAN

Commenté par *Mike Connors*

Film suivi d'un débat,
avec PAUL KALINIAN

Un timbre aniversaire dédié à
WILLIAM SAROYAN
sera mis en vente lors de cette soirée.

Dates et lieux de projection :

le mercredi 11 juin à 20h30 précises,
au Centre Culturel Alex Manoogian
de l'UGAB,
118, rue de Courcelles, 75017 **PARIS**
(M° Courcelles)
Participation aux frais : 25 F.
Réservations au : 01. 45. 20. 03. 18

le Vendredi 13 juin à 20h30 précises,
au Centre Culturel de l'UGAB
327, Bd Michelet, **13009 MARSEILLE**
Participation aux frais : 30 F.
Réservations au : 04. 91. 22. 10. 45.

UGAB — UGAB — UGAB —

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՅՑ. ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ՎԱԼԱՆՍԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ

ՀՐԱՒԷՐ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ

Վալանսի Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ ԸՆՏՐՈՂԱԿԱՆ ՄԱՐՄՆԻ եւ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ 1995 — 97 տարուան նստաշրջանը լրացած ըլլալով, կը հրաւիրենք ՎԱԼԱՆՍԻ եւ շրջանի հաւատացեալները ընտրելու նոր ընտրողական մարմին մը, նոր նստաշրջանի մը համար։

Ժողովը տեղի կ'ունենայ Ս. ՍԱՀԱԿ եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ ՈՒՐԲԱԹ, ՅՈՒՆԻՍ 6, ժամը 20·30-ին

Օրակարգ. —

— Բարոյական զեկուցում,
— Նիւթական Հաշուետուութիւն,
— Ընտրութիւն նոր Ընտրողական Մարմնի։

ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ
ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

T E L E V I S I O N
F R A N C E 2

Dimanche 8 Juin à 9 heures 30
Karékine Ier et le renouveau de la foi en Arménie.

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ Սէն — Ժերոմի Ջաւօ Շանթ մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ իր վարչական անդամներէն Տիկին Սիրանոյշ Մանուկեանի եւ զաւակներուն իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝ Մանուկ Մանուկեանի մահուան առթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները։

Մանուկեան ընտանիք 600 Ֆր., Տիկին Հ. Մէժան, Տէր եւ Տիկին Նալպանտեան, Օր. Մ. Սիվազլեան, Տէր եւ Տիկին Ա. Սիվազլեան, Տիկին Ա. Պիւլպիւլեան, Օր. Տ. Խաչատուրեան, Տիկին Մ. Տրախմօն, Տէր եւ Տիկին Յ. Հօթօթեան, Տէր եւ Տիկին Ֆ. Խօրտէքեան, Տէր եւ Տիկին Խողեան 100-ական Ֆր., Տիկին Թ. Զաթալեան 50 Ֆր.։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Իսիի Տիրուհի Սէրէնկիւլեան մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. —

Օր. Անահիտ Դարբինեանէ 200 Ֆր. ի յիշատակ իր մօր՝ Նուարդ Դարբինեանի։
Օր. Արաքսի Գազանճեանէ 500 Ֆր. հօրը յիշատակին։

L'Ecole de la Langue et de la Culture Arméniennes
« Khatchadour A B O V I A N »
de la Cathédrale Apostolique Arménienne de Marseille

vous invite à sa

Kermesse annuelle

ՏՕՆԱՎԱՃԱՌ

Dimanche 8 Juin
de 14h30 à 20h30

Dans la cour de la Cathédrale
SERPOTZ TARKMANTCHATZ
.339, ave du Prando — Marseille 8e

Tirage de la TOMBOLA
sur place, avec de nombreux lots

Venez nombreux, pour encourager
nos élèves et déguster
nos nouvelles spécialités
dans une ambiance familiale.

Քաջալերեցէք ՀԱՅ ԼԵԶՈՒՆ
եւ Ազգային Դաստիարակութիւնը

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղին ժողովը, Յունիս 7, Շաբաթ օր, ժամը 16-ին, Հայ Մշակոյթի Տունը
17, rue Bleue, Paris 9e

⁂

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռի — Պուա — Գոլոմպի Ակնունի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամ — անդամուհիները Երկուշաբթի, Յունիս 9, ժամը 20·45-ին
Centre Administratif d'Asnières:

ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ
ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնն ու Կրթական Մարմինը կը ծանուցանեն թէ Եկեղեցւոյ Միօրեայ դպրոցի աշակերտութեան տարեվերջի հանդէսը տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, Յունիս 8-ին Իսի քաղաքի «Փասի»ին սրահին մէջ
25, avenue Victor Cresson,
92130 Issy-les-Moulineaux

1) — Ժամը 13-ին ճաշ (երաժշտական մթնոլորտ)։
2) — Ժամը 15-ին աշակերտութեան հանդէսը, երգեր, արտասանութիւններ (մանկապարտէզի եւ մեծերու 3 դասարաններու մասնակցութեամբ)։
3) — Ժամը 17-ին եւոյթ կ'ունենայ պարախումբը։

le Centre Culturel
SAINT MESROB

vous invite

à UNE

CONFERENCE

du

Rév. P. Charles RENOUX

sur le thème :

LES RITUELS ARMENIENS
DU BAPTEME

(*Vente du livre et signature*)

Le Jeudi 5 Juin à 20 heures 45

au Centre Culturel ST-MESROB
10 bis, rue Thouin, Paris Ve
M° Cardinal Lemoine ou Monge.

— Entrée libre —

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

AGENDA M.C.A.

Samedi 7 Juin à 16 h., M.C.A.
AUDITION DE MUSIQUE
des élèves de Piano - Violon - Guitare

Samedi 14 Juin à 20h45, Salle des Fêtes
GALA M.C.A. 97
Troupe de danses HAIG -enfants-
de TIFLIS

Samedi 28 Juin à 15 heures, M.C.A.
EXPOSITION ATELIER DESSIN
EXPOSITION EVEIL A L'IDENTITE
GOUTER DE FIN D'ANNEE.

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél. :01 43 76 55 89 - Fax :01 43 78 66 64

— ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ —

Կապոյտ Խաչի Վիէնի Սեւան մասնաճիւղին տարեկան դաշտահանդէը Յունիս 8, Կիրակի ամբողջ օրը Ժէմանի մէջ, ձոխ պիւֆէ հայկական ճաշերով։ Կը նուագէ Անի նուագախումբը։ Տեղւոյն վրայ մեր աշակերտները կը ցուցադրեն իրենց գծագրութիւնները. նիւթ՝ «Հայաստանը բառ ձեզի»։ Առաջնութիւն շահող երեք աշակերտները կը վարձատրուին նուէրով մը։ Եկէք քաջալերելու մեզ եւ մեր դպրոցի աշակերտները։
Անձրեւի պարագային սրահ մը ապահովուած է։

UNION DES ANCIENS ELEVES
M O O R A T - R A P H A E L

Մ Ո Ւ Ր Ա Տ — Ռ Ա Փ Ա Յ Է Լ Ե Ա Ն
ՆԱԽԿԻՆ ԱՇԱԿԵՐՏԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Dimanche 8 Juin
à partir de 12 heures

GRANDE FETE
CHAMPETRE

Dans les Jardins du Collège Arménien SAMUEL-MOORAT
— 26, rue Troyon — 92310 SEVRES —

E n t r é e l i b r e

● A n i m a t i o n m u s i c a l e ●

Brochettes — Mézés — Boissons

T o m b o l a

Accueil prévu en cas d'intempéries.

Venez nombreux pour passer un bon moment entre amis.

UN VOYAGE MEMORABLE A VIENNE
FESTIVAL INTERNATIONAL DE MUSIQUE
R E C I T A L D E P I A N O

Vardan Mamikonian

MUSIKVEREINE

Le 17 Juin 1997

Un voyage qui vous fera découvrir Vienne dans le cadre du Festival International de Musique. Vous aurez par la même occasion la joie d'assister au concert de gala et Récital unique du Pianiste *Vardan Mamikonian* dans l'une des plus prestigieuses salles de concert du monde, la *Musikvereine*.

Avion + Hôtel* pour 2 nuits à partir de 2100,00 Frs.**

Les programmes de la semaine des Opéras de Vienne :
- Le Barbier de Séville, *Rossini*, le 14 juin;
- Don Pasquale, *Donizetti*, le 15 juin;
- Faust, *Gounod*, le 16 juin;
- Récital Piano, VARDAN MAMIKONIAN, le 17 juin au programme : *Bach — Ravel — Chopin — Liszt.*

Renseignements et inscriptions :
Marie, Alice et Karen
S A B E R A T O U R S
31, rue d'Argenteuil, 75001 PARIS
Tél. : 01 42 61 51 13 — Fax : 01 42 61 94 53.

Imprimé sur les presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935 **SIRET : 51027317 A** **R.C. Paris**

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 5
JEUDI
5 JUIN
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

72րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19·129 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 72e ANNEE — N° 19.129

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունիս 3 / 4)

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՊԱԼԱՏԻ ՏՆՕՐԷՆԻՆ «ՀԱՇՈՒԵՅԱՐԴԱՐԸ»

Մայիս 31-ի ուշ գիշերին, Արովեան քաղաքի մշակոյթի եւ մարզանքի բաժնի վարիչ, մշակոյթի պալատի տնօրէն Արտուշա Մեհրաբեան իր տղուն եւ քանի մը ուրիշներու ընկերակցութեամբ, զինուած վիճակի մէջ, յարձակում գործած է Արովեան քաղաքի «Դարանի» հեռատեսիլի ընկերութեան, ապա «Հայաստան» մարզական ընկերութեան տարիներ գործող ձեռնարկութեան դէմ : Զէնքի սպառնալիքով փորձած է տեղեկանալ ձեռնարկութեան տնօրէն Նորիկ Բաղդասարեանի գտնուած վայրին մասին, բայց չէ յաջողած : Մեհրաբեան, ապա գացած է իր աշխատատեղին՝ Մշակոյթի պալատ, ուր ձերբակալուած է, իսկ տղան փախուստ տուած է : Ըստ «Արմէնփրէս»ի քաղած տեղեկութեանց այս ամէնուն դրդապատճառն է համայնքի աւագանիին հետ ծագած տարակարծութիւնները, հերթական նիստի ընթացքին : Քննութիւն բացուած է լուսաբանելու համար պատահարին մանրամասնութիւնները :

ԴՐԱՄԱՀՈՍՈՒԹԻՒՆԸ՝ ՆԱԽԱՏԵՍՈՒԱԾԷՆ ԱՒԵԼԻ

Հայաստանի վիճակագրութեան պետական վարչութեան նախնական գնահատումներով Մայիսին դրամահոսութիւնը կը կազմէ 3,4%, ինչ որ այս տարուան առաջին հինգ ամիսներու ընդհանուր տոկոսը կը հասցնէ 10,9%-ի : Վարչութեան փորձագէտներուն կարծիքով անոր գլխաւոր պատճառը հաղորդակցութեան ծառայութիւններու, յատկապէս հեռաձայնի սակերու կրած յաւելումն է : Այսպէսով այս տարուան առաջին հինգ ամիսներուն արձանագրուած դրամահոսութեան տոկոսը արդէն գերազանցած է ան ինչ որ նախատեսուած էր ամբողջ տարուան համար՝ որ էր 10,5% :

ՎԱԶԳԷՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Ազգային Ժողովրդավար Միութեան (ԱԺՄ) նախագահ Վազգէն Մանուկեան Ուաշինկթընի Ազգային Ժողովրդավարական Հիմնարկին (Նէշընըլ Տէմոքրաթիք Ինսթիթիւթ) եւ «Հայ Դատ»ի գրասենեակի հրաւէրով Միացեալ – Նահանգներ գացած է :

ԳԱՆԱՏԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՍԱՐԳԻՍ ԱՍԱՏՈՒՐԵԱՆ ՎԵՐԸՆՏՐՈՒԱԾ

Յունիս 2-ին, Գանատայի մէջ տեղի ունեցան համադաշնային խորհրդարանական ընտրութիւններ ուր Ազատական կուսակցութիւնը բացարձակ մեծամասնութիւն ձեռք ձգեց (301-ի վրայ 155 աթոռ) :

Վերընտրուած է Խորհրդարանի միակ Հայ երեսփոխանը՝ Սարգիս Ասատուրեան : 18·616 քուէ ստացած է, 8000 աւելի քան իր մրցակիցը :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՋԸ ՍՈՒՐ ՏԱԳՆԱՊԻ ՄԷՋ

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ՄՈՒՏՔԸ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Երեսփոխանական ընտրութեանց ջախջախիչ պարտութենէն ետք աջը չի կրնար խուսափիլ ներքին հաշուեյարդարներէ եւ այլեւս չի փորձեր իսկ երեւոյթները փրկել : Ժիւփէ չուզեր քաշուիլ Էռ – Փէ – Էռ-ի նախագահական աթոռէն եւ կը թուի որ –հոս ալ– կը սպասէ որ ճամբու դրուի : Արդարեւ, յայտարարեց թէ բացառիկ ընդհանուր ժողովը կը գումարուի Սեպտեմբերին եւ այն ատեն միայն հարցերը կը ծեծուին : Կուսակցութեան բազմաթիւ դէմքեր սակայն համաձայն չեն : Փասքուա բառերը չի ծամծմեր : Իրեն համար, նոյնիսկ ընդհանուր ժողով մը չի կրնար հրաւիրուիլ ներկայ ղեկավարութեան կողմէ, որ չի վայելեր շարքերու վստահութիւնը : Պէտք է, կ'ըսէ, վերադառնալ կօլեան ներշնչումի ակը եւ յստակացնել մեր գաղափարները : Ինք կողմնակից է որ, ժամ առաջ, Սեկէն գլուխն անցնի կուսակցութեան : Նոյն կարծիքն ունին շատեր, պալատիւրեաններու կողմն ալ, բայց, Ժիւփէ տրամադիր չէ քաշուելու եւ նոյնիսկ սակարկութիւն մըն ալ փորձած է Սեկէնի հետ, Յունիս 2-ին, անոր առաջարկելով Էռ – Փէ – Էռ-ի խորհրդարանական խմբակին նախագահութիւնը պայմանաւ որ հրաժարի կուսակցութիւնը վարելէ : Խորքին մէջ, նոր եւ տարօրինակ երեւոյթ մըն է որ կը տիրէ քաղաքական հորիզոնին վրայ, ուր մարդիկ այլեւս չեն ազդուիր ծանրակշիռ պարտութիւններէ կամ նոյնքան ծանրակշիռ վարկաբեկումներէ (Ժիւփէ, Թիպերի եւ ուրիշներ, նաեւ ձախի մօտ) : Էռ – Փէ – Էռ-ի քարտուղարի աթոռը գրաւեց Ժ. Լ. Տըպրէ, Մանսէլի հրաժարումէն ետք :

Հրաժարական տուաւ Ֆ. Լէօթար Իւ – Տէ – Էֆ-ի նախագահի իր պաշտօնէն որ պիտի յայտարարուի Յունիս 19-ին, կուսակցութեան քաղաքական Բիւրոյի նիստին :

Ռեմոն Պառ ալ չի խնայեր աջի իր ընկերներուն եւ «Փրոկրէ»ի մէջ (Յունիս 4) նոյնիսկ շատ երկդիմի նախադասութիւն մը ունի նախագահ Շիրաքի հասցէին երբ կ'ըսէ. – «Պէտք է հիմա վճարէ ձախողութեան գինը» : Ի՞նչ կ'ուզէ ըսել եթէ ոչ՝ պէտք է հրաժարի... : Ճիշդ է որ, ինչպէս նկատել տուած է նախկին նախարար մը, Շիրաք երկու տարուան մէջ յաջողեցաւ ինչ որ Միթերան չէր յաջողած 30 տարուան երկայնքին՝ աջը իջեցնել իր ամէնէն ցած արդիւնքին ու կ'աւելցնէ՝ շափօ լ'արթիսթ :

Ձախ ճակատի վրայ կան յաղթանակին դժուարութիւնները եւ աթոռամարտ մը զոր Ժոսփէն կը լուծէր Յունիս 4-ին, կազմելով բազմարնոյթ կառավարութիւն մը ուր տեղ կուտայ կանաչներուն, արմատականներուն, Շըվէնըմանի Քաղաքացիին Շարժումին եւ ինչ որ հարց կը ստեղծէ անշուշտ՝ Համայնավարներուն որոնք հաւանաբար երկու նախարարութիւն եւ մէկ ենթանախարարութիւն ապահովէին :

Այս վերջին կարգադրութիւնը չի կրնար չմտահոգել արեւմտեան շրջանակները եւ անշուշտ՝ Եւրոպացիք : «Նիւ – Եորք Թայմզ» կը գրէ թէ Համայնավարներու մասնակցութիւնը արեւմտեան ճարտարարուեստականացած գլխաւոր երկիրներէն մէկուն կառավարութեան մէջ, ջլամարտի ժամանակավրէպ արձագանգ մը պէս կը հնչէ :

Ժոսփէն այլ դժուարութիւններ ալ ունի եւ այլեւս սխալի իրաւունք չունի – իրաւունք մը զոր շատ գործածեց անցեալին կը գրէ «Գանար – Անշէնէ» : Ի՞նչպէս պիտի կարենայ տէր մնալ իր եւ ի հարկին Համայնավարներու խոստումներուն երբ դէմ – յանդիման է 72 միլիառ բաց ունեցող պիւտճէի մը :

Յունիս 3-ի առաւօտուն Մաթինեոնի մէջ տեղի ունեցաւ հին եւ նոր նախարարապետներու պաշտօններու փոխանցումը որ հազիւ 12 վայրկեան տեւեց, ինչ որ մրցանիշ մը կը նկատուի :

ԼԻՈՆ ԿԸ ՃԱՆՉՆԱՅ ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ծանօթ է որ Ապրիլ 24-էն ի վեր լուրջ հարց մը ծագած էր Լիոնի քաղաքապետ՝ Ռ. Պառի եւ շրջանի Հայ գաղութին միջեւ, քանի Ռ. Պառ մերժած էր քաղաքապետութեան հովանաւորութիւնը Ապրիլեան հանդիսութեանց : Այդ թուականէն ի վեր եղած էին յաջորդական տեսակցութիւններ և փափաք յայտնուած էր որ Լիոնի Թաղապետական խորհուրդը «Բաղձանք» մը (վէօ) յայտնէ Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման ուղղութեամբ : Ողեկոչման Ռոն – Ալփի մարմինը կը տեղեկացնէ որ Յունիս 2-ին, Լիոնի Թաղապետական խորհուրդը միաձայնութեամբ քուէարկած է բաղձանք մը որ կը հրաւիրէ Ֆրանսան ճանչնալու Հայերու ցեղասպանութիւնը, պատժելու անոր ուրացումը եւ դիմելու միջազգային մարմիններու անոր ճանաչման համար : Կը դատապարտուի նաեւ Թուրք Պետութեան ժխտումը :

Ք Ա Ն Ի Մ Ը Տ Ո Ղ Ո Վ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Հանրապետութեան նախագահ Ս. Տէմիրէլ Ղարաբաղի հարցին առընչութեամբ նամակներ ղրկած է Միացեալ – Նահանգներու, Ռուսաստանի ու Ֆրանսայի նախագահներուն : Ան յատկապէս շեշտած է թէ այդ կնճիռը ժամանակավրէպ է, թէ այդ պատճառով երկու երկիրներու ժողովուրդը թշուառութեան կը մատնուի, երկու երկիրներն ալ կը տուժեն եւ թէ այդ խնդիրը կը վնասէ նաեւ Թուրքիոյ : Տէմիրէլ աւելցուցած է թէ այդ բախումը արգելք է Թուրքիայէն դէպի Միջին Ասիա երկարող երկաթուղիի մը որուն ծրագիրը կը փայփայէ ինք : Թուրք նախագահը երեք պաշտօնակիցներէն խնդրած է որ իրենց կարելի ազդեցութիւնը բանեցնեն որպէսզի հարցը կարգադրուի, խոստանալով իր օժանդակութիւնն ալ :

«ՄԻՏՆԱՅԹ ԷՔՍՓՐԷՍ» ամերիկեան ծանօթ ֆիլմը որ ահաւոր նկարագրութիւնն է թրքական բանտային կեանքին Ամերիկացիի մը կողմէ որ «ճաշակած» է այդ կեանքը, չէ պարգեւատրուած Գաննի փառատօնին 1978-ին, Ֆրանսայի կառավարութեան ճնշումին տեղի տալով : Այս յայտնութիւնը կ'ընէ դատակազմի մէկ անդամը եւ որու արձագանգած է «Կալա» շաբաթաթերթը (Մայիս 21 – 28) :

ԱԼԷՆ ԹԷՐԶԵԱՆԻ կը վերագրուի (ըստ «Ֆիկառօ»ի տնտեսական յաւելուածին Յունիս 4) Ֆիլմերու Արտադրիչներու Միութենէն (Իւ–Փէ–Էֆ) Իւ–Ժէ–Սէ–ի քաշուիլը : Կ'ըսուի թէ արդէն տիրող տարակարծութիւնները արտադրիչներու ծոցը աւելի սուր բնոյթ առած են Ալէն Թէրզեանի արտայայտութիւններուն պատճառաւ, ան ցաւ յայտնած էր որ «ճիւղին կարգ մը մեծ գործիչները անհաշան կապ մը ունին ֆրանսական անկախ արտադրութեան հետ, Իւ – Ժէ – Սէ-ն օրինակ, անհասկնալի պատճառներով» : Նոյնիսկ, կ'աւելցնէ եթէ խօսքերը հիմնաւորուած էին, շահակիցները դուռը քաշած գացած են :

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՆՈՐ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻՆ ԿԻՆԵՐԸ

Լ. Ժոսփէնի ու Ընկերվարական կուսակցութեան յաղթանակով Ազգային Ժողովին մէջ կիներու թիւը կ'աւելնայ : Կը սպասուի որ անոնք կարեւոր դիրքեր ալ ունենան կառավարութեան մէջ : Անոնց տարիքի միջինը 45-ի շուրջ է : Գլխաւորները տասնեակի մը չափ են ու այլեւս բաւական ծանօթ բազմութիւններու : Ընկերվարականներէ զատ այդ շարքին մէջ կը նկատուի նաեւ Տոմինիք Վուանէ որ կանաչներու ներկայացուցիչն է ու խումբին ամէնէն երիտասարդը : Հետաքրքրական է որ կիներու այս խումբին մօտ կէսին համար նախարարական պաշտօններ կը նախատեսուէին :

Տասնեակին գլխաւորներն են՝ Մարթին Օպրի, Սէկոլէն Ռուայալ, Էլիզապէթ Կիկու, Ֆրէտէրիք Պրէտէն, Գաթրին Թասքա, Գաթրին Թրօթման : Մ. Օպրի որ Ժ. Տըլորի աղջիկն է, հարցախոյզներու տուեալով ամենալայն ժողովրդականութիւնը կը վայելէ : Լիլի մէջ առաջին օգնականը եղած է Փ. Մօրուայի, ապա Է. Գրէսոնի դահլիճին մէջ Աշխատանքի նախարար : Կ'ըսուի թէ գործատէրերու շրջանակին հետ ամուր կապեր ունի : Հաւանական կը նկատուէր որ ունենայ նախարարութիւն մը, ինչպէս Ընկերային հարցերունը : 47 տարեկան է : Ս. Ռուայալ Ֆ. Միթերանի ղեկավարութեան օրով մուտք գործած է քաղաքական բեմը : Վարած է Շրջապատի նախարարութիւնը. մօտիկ դէմք մը կը նկատուի Լ. Ժոսփէնի, մասնաւորաբար հանրային հարցերու մարզին մէջ : Եթէ ամուսնին՝ Ֆ. Հոլլանտի ներկայութիւնը կառավարութեան մէջ արգելք նկատուի նաեւ իր նախարար դառնալուն, կրնայ անոր յանձնուիլ յանձնախումբի մը կամ նոյնիսկ Ազգային Ժողովի նախագահութիւնը : 44 տարեկան է :

Այս երկուքին հետ կը տրուի անունը Է. Կիկուի որպէս մարտունակ տիպար : Եւրոպայի կառուցումին ջերմեռանդ հետեւորդ մըն է : Մօտիկ աշխատակից մը եղած է Ժ. Տըլորի : Գործակցած է նաեւ Լ. Ժոսփէնի, յատկապէս ընկերային հարցերու շրջանակին մէջ : Նախարարութիւնը ստոյգ կը նկատուէր : Ֆ. Պրէտէն Երիտասարդութեան ու Մարմնամարզի նախկին նախարար է, 40 տարեկան : Վճռակամութիւնը մեծագոյն յատկանիշը կը նկատուի : Իր անունը եւս տեղ կը գրաւէր հաւանական նախարարներու ցանկին վրայ :

Նոյնն է պարագան Գ. Թասքայի. գործունէութիւն տարած է մշակոյթի մարզին մէջ : 1988-ին եղած է Մշակոյթի, երկհարիւրամեակի ու մեծ շինարարութիւններու պատուիրակ – նախարար :

Սթրազպուրկի քաղաքապետուհին Գ. Թրոթման յաղթական կիներու խումբին մէջ Ազգային Ճակատին դիմադրող մարտիկի համբաւը կը վայելէ : Ատով ու ընկերվարական արժէքներու նկատմամբ իր յարգանքով լրատուներու եւ Լ. Ժոսփէնի ուշադրութիւնը գրաւած է : Իր անունը կը տրուէր որպէս հաւանական յաջորդ Ժ. Թուպոնի, Արդարադատութեան նախարարութեան ղեկավարի աթոռին վրայ :

Կիներու այս խումբին հետ կը տրուի նաեւ Տոմինիք Վուանէի անունը : Ամէնէն երիտասարդն է. 38 տարեկան : Ընտրապայքարի ձեռնարկած էր բնապահներու շարժումը Ազգային Ժողով մտցնելու նպատակով, ինչ որ այսօր իրականացած է : Յետագայ գործունէութիւնը պիտի հիմնուի բնապահութեան, ժողովրդավարութեան ու ընկերային արդարութեան յաջող համադրումի մը ջանքին վրայ : Ինք եւս հաւանական նախարար նկատուածներէն էր :

ԱՂԷՏԸ, ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿՈՐՈՒՍՏԸ ԵՒ ՄԵՆՔ

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ

1919–ին, այսինքն չորս տարի ետք այն զարհուրելի գիշերէն, ուր Հայ մտաւորականութեան ընտրելագոյն ներկայացուցիչները ձերբակալուեցան չքացուելու համար աքսորի ճամբաներուն վրայ, վերապրող խումբ մը մտաւորականներ իրենց դժբախտ եղբայրներու յիշատակին յարգանքի սգահանդէս մը կը կազմակերպեն Պոլսոյ մէջ, հին տոմարով Ապրիլ 11–ին, նոր տոմարով՝ Ապրիլ 24–ին: Այդ յանձնախումբին մաս կը կազմեն հետեւեալները. – Տիկիններ՝ Եսփիմէ Աւետիսեան, Զարուհի Գալէմքեարեան, Պերճուհի Պարսամեան, Մարի Սթամպուլեան, եւ Օրիորդ Արփիար: Պարոններ՝ Տիգրան Զաւէն, Մերուժան Պարսամեան, Յ. Ճ. Սիրունի, Գէորգ Մեսրոպ, Շահան Պէրպէրեան, Յովհաննէս Պօղոսեան, Թագւոր Սուքիասեան, Տօքթոր Բարսեղ Տինանեան:

Յանձնախումբը յաւերժացնելու համար իր յարգանքի եւ սուգի արտայայտութիւնը, կը ձեռնարկէ «Յուշարձան» անունով պատկերազարդ գրքոյկի մը հրատարակութեան, ուր Պոլսէն աքսորուած եւ նահատակուած մտաւորականներէն ու գործիչներէն զատ տեղ կը տրուի նաեւ գաւառի այն մտաւորականներուն եւ հանրային գործիչներուն որոնք միեւնոյն ոճրապարտ նպատակին համար կը զոհուէին:

Այդ գրքոյկի առաջին էջին վրայ, Տիգրան Զաւէն, «Գաղափարին Յաղթանակը» խորագրին տակ ի միջի այլոց կը գրէ. – «Հայ ժողովուրդի մարտիրոսագրութիւնը լեցուն է հոգեվարքի ու մահուան ճիչերով: Բայց հայ մտածումը, սերունդէ սերունդ, կանդ պիտի առնէ, առանձին խումբով մը, Թուականի մը առջեւ, որ կը գերազանցէ բոլորը իր անլուր եղերականութեամբ: 1915 Ապրիլ 11–ի, (իմա Ապրիլ 24–ի) գիշե՛րը»: Այդ գիշերն է, բռնակալութիւնը, բռնակալութիւններուն է՛ն վայրագն, է՛ն արիւնկզակը, դաւադրեց հայ ժողովուրդի մտածող ու գործող ուժերուն դէմ:

Այդ գիշերն է, որ հաւաքուեցան մէկիկ մէկիկ հայ մտաւորականները, ա՛լ անգամ մըն ալ չվերադառնալու համար, ա՛լ անգամ մըն ալ չբախելու համար այն դուռը, որ գոցուած էր իրենց ետեւէն ցաւի ու յուսահատութեան անհուն հառաչանքներուն մէջէն. Բռնակալութիւնը կարծեց սպաննել հայ ժողովուրդը, սպաննելով անոր ընտրուած զաւակները:

Բայց հայ ժողովուրդը ողջ՝ ու իր հետապնդած խէժը կենդանի է այսօր, աւելի քան երբե՛ք, որովհետեւ անմահութիւն է յաւակնիլ մեռցնել Մարմնին մէջէն Գաղափարը: Բռնակալներու անարդ փորձը՝ ընկճել Գաղափարը բռնի Ուժով, ոչ նոր է, աւա՜ղ, եւ ոչ ալ բացառիկ»:

Զափելու համար տարողութիւնը հայ ժողովուրդի մշակութային կորուստին, որ պատահեցաւ 1915–ի ջարդով, անհրաժեշտ է ընդհանուր գաղափար մը ունենալ, համառօտ տեղեկութիւն մը՝ 19–րդ դարու մշակութային կացութեան:

– Ա. –

19–րդ դարուն Հայ ժողովուրդին մեծ բախտ վիճակուեցաւ ապրելու հոգեւոր եւ մտաւոր զարթօնք մը: Մշակութային այն յեղաշրջումը որ հիմնովին կը նորոգէր Հայ կեանքը, կարծէք կրկնութիւնն էր 5–րդ դարուն տեղի ունեցող մշակութային շարժման եւ զարգացման: Յայտնագործութիւններ տեղի կ'ունենային լեզուական, կրթական, քաղաքական, լրագրական եւ այլ մարզերէ ներս: Մեծ երեւոյթ մըն էր, օրինակի համար, այդ օրերուն աշխարհաբար լեզուի ծագումը, մամուլի յայտնուիլը, դպրոցական լայն ցանցի մը իրագործումը: Մշակութային զանազան կազմակերպութիւններու յառաջ գալը, աւելի ուշ՝ կուսակցութիւններու ծնունդը: Այդ բոլորի կողքին հետաքրքրական երեւոյթներէն մէկն ալ Ազգային Սահմանադրութեան երեւան գալն է՛ր որ պիտի կազմակերպէր Հայ միլլէթը: Եւս առաւել 19–րդ դարուն է որ կը հիմնուի աշխարհաբար նոր գրականութիւն մը: Այսպէս հաւաքականութիւնը ինքզինք կը կազմակերպէ, ինքզինք կը կրթէ, ինքնիր պատկերը կը ստեղծէ, ինքնիր պատկերը կը յօրինէ մանաւանդ գրականութեամբ:

Ասիկա Կայսրութեան մայրաքաղաքի սահմաններէն ներս:

19–րդ դարու երկրորդ կիսուն, 1870–էն վերջ ըսենք, մշակութային վերելք մը կը սկսի նաեւ արձանագրուիլ գաւառի սահմաններէն ներս: Կը յայտնուի գաւառի գրականութեան խնդիրը, այսինքն բանահիւսութեան փնտռտուքները: «Սասունցի Դաւիթ»ի գիւտը Սրուանձտեանցի կողմէ կ'ունենայ անկիւնադարձային նշանակութիւն, եւ կը կազմէ 19–րդ դարու գրական կարեւոր դէպքերէն մին: Այսպէս, գաւառները կամաց կամաց աւելի ներկայ կը սկսին դառնալ մշակութային ընդհանուր կեանքին մէջ մէկ կողմէ գաւառական գրականութեան շնորհիւ, միւս կողմէ՝ երաժշտութեան: Գաւառէն ներս Կոմիտասի կատարած փնտռտուքները եւ յօրինումները մեծապէս կը նպաստեն մշակութային հարստացման աշխատանքներուն: Գաւառի մշակութային գործիչներու առաջին դռներէն պիտի ըլլան, Թլկատինցի, Զարդարեան եւ ուրիշներ:

Ստեղծագործական կարողութեան գոհարներ մէջտեղ պիտի գան 19–րդ դարով սկսուած հայկական շարժումներէն. գաւառական գրականութեան շնորհիւ գաւառացին պիտի դառնայ գրականութեան գլխաւոր կերպար, իսկ գրական արեւմտեան ձեւեր ինչպէս վէպ, նորավէպ, մուտք պիտի գործեն հիմը դնելով իրապաշտ գրականութեան մը. այդ գրականութեան կարկառուն դէմքերը պիտի հանդիսանան Գրիգոր Զօհրապ, Արփիարեան, Լեւոն Բաշալեան, Հրանդ, Տիգրան Կամսարական, Արշակ Չօպանեան, եւ դեռ ուրիշներ:

1900–էն ետք, ըսենք Ատանայի Ջարդէն վերջ, քաղաքական ինքնավարութեան գաղափարին հետ պիտի յայտնուի Հայաստանեայց Գրականութեան գաղափարը Կոստան Զարեանի, Յակոբ Օշականի, Դանիէլ Վարուժանի, Գեղամ Բարսեղեանի եւ Ահարոնի հրատարակած «Մեհեան»ին շուրջ:

Որքան կը ծաղկի մշակոյթը, որոշակի ծրագրով եւ կազմակերպչական անդուլ ջանքերով, նոյնքան դժբախտաբար անիկա կը սկսի ապրիլ արեան եւ սպանդներու սարսափին տակ. որքան, արեւմտահայ գրականութիւնը կը սկսի դառնալ ինքզինքին, գիտակից, այդքան կ'ենթարկուի ճնշումներու: Յակոբ Օշական այդ շրջանի գրականութեան համար պիտի ըսէր, գերութեան գրականութիւն: Հայկական Հարցէն մինչեւ Ատանայի ջարդերու ժամանակաշրջանին մէջ ամփոփուող մշակոյթը կը կրէ այդ հոգեբանական ճնշումը եւ կը ծաղկի կիսադատ մթնոլորտի մը մէջ: Մի՛ մոռնաք որ մտաւորականներու եւ արուեստագէտներու մէկ մասը ինչպէս Կոմիտաս, Սիամանթօ, Սուրէն Պարթեւեան 96 – 99 երկարող տարիներուն, ապաստանած են արտասահման. այդ իմաստով կրնանք ըսել որ այդ շրջանի գրականութիւնը եւ մշակոյթը կը յայտնուի աղէտի մը հորիզոնին: Այդ ժամանակուան դէպքերը պատճառ դարձած են որ աղէտի գրականութեան, անդրադարձ մը տեղի ունենայ արդէն շնորհիւ Սիամանթոյի, Դանիէլ Վարուժանի, Զապէլ Եսայեանի գործերուն: Այդ գրողները կարծէք թէ անդրադարձած էին պատրաստուող Մեծ դէպքին:

1914 – 1915–ին յայտնուած են արդէն բազմաթիւ գրական հանդէսներ «Ոստան», «Արեւելեան Մամուլ», «Մասիս», «Մեհեան», «Շանթ»: Այս մամուլը գրականութեան արտայայտման առօրեային տեղն էր: Զափազանց եռուն կեանք մը կար, գրական ասուլիսներու շարք՝ ուր կը քննարկուէին օրուան մտաւորականներուն գրական երկերը, ժամանակակից գրողներու գործերը ինչպէս Զօհրապին, Վարուժանին, Շանթին եւ ուրիշներուն:

Պէտք է ըսել որ Դուրեանէն, Մեծարենցէն ետք, արեւմտահայ բանաստեղծութիւնը քիչ մը լռած էր, ան կը սկսի վերստին ընձիւղ տալ երբ կը յայտնուին Դանիէլ Վարուժանի, Սիամանթոյի գործերը ուր ազգային տագնապը իր արտայայտութիւնը կը գտնէ: Ասոնց գործերը յաղթանակներ կը նշեն: Ասոնց կողքին ունինք բանաստեղծական այլ մեծ յաղթանակներ, ինչպէս Ինտրայի գործը, Վահան Թէքէեանի «Հրաշալի Յարութիւն»ը որոնք գաղափարակէտի կը հասցնեն բանաստեղծութիւնը: Գեղապաշտ սերունդ, որ նոյնքան կարեւորութիւն կուտայ ձեւին եւ արտայայտութեան: Արեւմտահայ Բանաստեղծութեան կողքին կան նաեւ նոր գրողներ Տիգրան Չէօկիւրեան, Գեղամ Բարսեղեան, բանաստեղծներ՝ ինչպէս Ռ. Սեւակ եւ քանի մը ուրիշ անուններ:

1914 – 1915–ին երբ որ կը պայթի Ա. Համաշխարհային Պատերազմը գոյութիւն ունի արեւմտահայ գրականութիւն մը, մանաւանդ արեւմտահայ բանաստեղծութիւն մը, արձակագիրներու ամբողջ փաղանգ մը, որոնք նոր ճամբաներ կը փորձեն բանալ:

– Բ. –

Աղէտը, ցեղասպանութիւնը կազմակերպողները պէտք է ըսել որ ամէնէն առաջ կը փորձեն հարուածել հայ միտքը, արուեստագէտները, երաժիշտները, քաղաքական գործիչները, կրթական մշակները, կը փորձեն նախ ազգը անդամալուծել զրկելով անոր ուղեղը: Ապրիլ 24–ի գիշերը սկսող, մտաւորականներու դէմ տրուած որոշումը, կը՝ թելադրէ շատ բան: Մտաւորականներուն բանտարկութեան, աքսորի եւ սպանութեան ծրագիրը յատկանշական է անով որ ցեղասպանութեան կազմակերպիչներուն համար ազգի մը մտաւորական տարրը ամէնէն վտանգաւորը կը թուի ըլլալ: Կ'ուզեն նախ անհետացնել այն տարրը որ կարող է մտածել, ականատես դառնալ եւ ի հարկին հակազդել: Ասոր համար կարելի է ըսել որ Ցեղասպանութեան ծրագիրը գոյութիւն ունի սկիզբէն: Յատկանշական է դեռ ըսել որ կը հարուածէ ստեղծագործ ուժեր, եւ կ'ուզէ վերջ դնել ժողովուրդի մը ստեղծագործական կարողութեան, կ'ուզէ անդամալուծել, ամլութեան ենթարկել ժողովուրդ մը: Անշուշտ 1915–ի ջարդով կորուստին տարողութիւնը անդին կ'անցնի 19–րդ դարուն կերտուած մշակութային ժառանգութենէն, ան կը հարուածէ հազարամեակներու Հայաստանի մշակութային հարստութիւնը, բայց առիկա ըսել մեզի համար պիտի նշանակէր ըսել ի՞նչ է աղէտը: Զենք յաւակնիր ատոր: Պարզապէս կը գոհանանք ըսելով թէ 1915 Ապրիլ 24–ին, հատուեցաւ գլուխը հայ ժողովուրդին եւ անկէ վերջ տարագրութեամբ զրկուեցաւ ժողովուրդ մը իր հողերէն, իր հայրենիքէն, պատմութենէն:

Վանք, դպրոց, մամուլ, հող, դարաւոր ամբողջ մշակոյթ մը կորստեան կը մատնուի, չի բաւեր այդ, մտաւորականներու պատկառելի փաղանգ մը կը սպաննուի, կ'անհետանայ աքսորի ճամբուն վրայ: Մտաւորականներէն միայն հազիւ տասնեակ մը հոգի կը վերապրին, ան ալ բախտով, Արամ Անտոնեան, Շամտանճեան, Օտեան, Օշական, Շաւարշ Միսաքեան, Զապէլ Եսայեան: Պէտք է ըսել նաեւ որ աղէտը կ'ունենայ հետեւանքներ նոր հասնող գրագէտներու վրայ, որոնք իրենց տաղանդին արգասիքը բոլորովին չտուած կը սպաննուին, ինչպէս Չէօկիւրեան, Բարսեղեան: Աղէտը կուտայ նաեւ մեծ հարուած մը մեր բանաստեղծութեան, քանի որ անոր զոհերը կը դառնան Սիամանթօ, Վարուժան, Սեւակ:

Եւ տակաւին, աղէտին հետեւանքներէն մեծագոյնը այն կ'ըլլայ որ մեր ժողովուրդի մտածողութեան, պատմութեան բընականոն ընթացքը կ'ընդհատէ ան եւ պարապ մը կը ստեղծէ: Այդ պարապը պիտի յայտնուի եւ յատակ դառնայ արտասահմանի մտաւորական կեանքին մէջ:

Արտասահմանի մէջ պէտք է ըսել որ առաջին շրջանին որպէս աղէտի հետեւանք կան ոսրերը, որոնք անշուշտ որոշ ժամանակ կը դնեն մինչեւ որ գրող դառնան: Միւս կողմէ կան վերապրող գրողներ Թէքէեանի, Օշականի, Զարեանի, Շանթի, Շաւարշ Միսաքեանի, Անտոնեանի նման որոնց արտադրելու տրամադրութեան վրայ խորապէս ազդած է եղեռնը, մինչդեռ Հայաստանի Թեւին վրայ այդ տրամադրութիւնը նուազ բացայայտ է քանի որ անոնց պարագային խորհրդային կարգերու հաստատման շրջանին կը զուգադիպի եւ ստեղծումի տենդագին շրջան մը կը սկսի անոնց համար: Անոնց եւ մեր միջեւ աղէտին հետեւանքն այն է որ արեւմտահայ մշակոյթը կը կորսնցնէ իր կեդրոնները եւ կը դառնայ աքսորական մշակոյթ:

Ահաւասիկ աքսորական այս մշակոյթն է որ պիտի ժառանգեն Սփիւռքի մտաւորականները մեծ մասամբ:

– Գ. –

Սկիզբը, Սփիւռքի մէջ կան յաւակնութիւններ շարունակելու արեւմտահայ գրականութիւնը: Բայց ինչպէս Յ. Օշական կ'ըսէ տեղ մը, Սփիւռքահայ մշակոյթը, գրականութիւնը եւ Սփիւռքի հոգեբանութիւնը տարբեր են: Լեզուական նոյնութիւնը պէտք չէ խաբէ: Որքան ալ արեւմտահայ մշակոյթը ծնունդ առած էր հողէն հեռու տեղ մը, Պոլսոյ մէջ, ուղղակիօրէն առնչուած էր հողին հետ, պատմական Հայաստանին հետ. մինչդեռ Սփիւռքի մէջ ստեղծուող գրականութիւնը գաղութի եւ աքսորի գրականութիւն մըն էր, այսինքն անվերադարձ գրականութիւն մը: Աղէտով միտքը կը կորսնցնէ հաւանականութիւն մը, ընկերութեան մը կազմակերպուած մարդկային ամբողջութիւն մը ներկայացնելու հանգամանքը, եւ ուրեմն՝ կը կտորուի, կը խորտակուի:

Արեւմտահայ մշակոյթը ներկայիս ինչ օրինակելի կրնայ ունենալ մեզի համար Մշակոյթի կալուածէն ներս. մեր ճարտարապետական կառոյցներու պահպանումը եւ մանաւանդ պատմական Հայաստանի հողին վրայ հայկական հետքերու պահպանումը կարեւոր կէտ մըն է: Ճիշդ այդ կարեւորութեան համար է որ ցեղասպանութեան կազմակերպիչները կրցած են ջնջել հոն բնակող ժողովուրդին գոյութեան հետքերը եւ կը շարունակեն դեռ ինչ որ մնացած է իբրեւ աւերակ անոնք ալ ջնջել:

Երկրորդ կարեւոր կէտ մը մշակութային կալուածէն ներս: Արեւմտահայ մշակոյթը, մշակոյթն է որուն մէջ եւ որուն քով եղաւ աղէտը, այդ մշակոյթը այս կամ այն չափով յիշողութիւնն է այդ դէպքին: Այդ դէպքը պահել մեր յիշողութեան մէջ, կը նշանակէ նաեւ յիշել եւ պահպանել արեւմտահայ մշակոյթը:

Երրորդ կէտ մըն ալ կայ շատ աւելի անդին երթալու համար: Արեւմտահայ մշակոյթը յիշել, յիշելը չի նշանակեր յիշատակել իբրեւ պատմական նկարագրութիւն, այլ կը նշանակէ փորձել զայն վերակենդանացնել զայն մեկնաբանելով եւ առանձնելով եւ Արեւմտահայ մշակոյթը նկատել իբրեւ մեր մշակոյթի հիմնաքարը:

Քաղաքական պահանջատիրութենէն անդին գոյութիւն ունի մշակութային մակարդակի պահպանումին, վերստեղծումին անհրաժեշտութիւնը, բայց անիկա կը նշանակէ ոչ միայն պահպանել արեւմտահայերէնը, վերահրատարակել արեւմտահայ գրականութիւնը, այլեւ ըստեղծել միջոցներ զայն առնչելու մեր ներկային, խորտակելու համար այն խրամատը որ բացուեցաւ 15–ի աղէտով:

Պէտք է ըսել որ Սփիւռքահայ գրականութիւնը, յատկապէս 1965–էն յետոյ մշակուող, շնորհիւ իր կարգ մը վաւերական բանաստեղծներուն Գրիգոր Պըլտեանի, Վահէ Օշականի նման որոնք կը մշակեն աքսորի գրականութիւն մը, կը ջանայ խորտակել 15–ի աղէտով բացուած խրամատը:

Բայց գրականութիւնը առանձին է, Սփիւռքի ցրուեալ հաւաքականութիւնը կորուստին գիտակցութիւնը ունենալու, զայն ըմբռնելու անկարողութիւնը կ'ապրի:

Զանգուածը դեռ չի խորհիր:

Ասոր համար համայնք մը բաղկացնող տարրերը Եկեղեցի, մշակութային միութիւն, կուսակցութիւն եւ այլ ենթակազմակերպութիւններ կորուստի գիտակցութեան հաւաքական աշխարհահայեացք մը ստեղծելու տեսակէտէն պատասխանատուութեան խոշոր բաժին մը ունին եւ մեծ աշխատանք կատարելիք: Որքան ուշանայ այդ աշխատանքը, այնքան նոր կորուստներ պիտի աւելնան այն մեծ կորուստին վրայ, որ 1915–ը պատճառեց:

Արտասանուած Մայիս 22–ին, Փարիզի Հայ Կաթողիկէ Մայր Եկեղեցին (տես՝ «Յառաջ», Մայիս 29):

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԷՋԵՐ ԹՈՒՐՔ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ՄԷՋ

Թրքական երեք ամսաթերթեր Մայիսի իրենց թիւերուն մէջ տուած են հայկական էջեր: Առաջինը «Երկար երթ» քաղաքական ամսաթերթն է որուն «Ծանօթացում» խորագրուած էջը ծննդեան հարիւրամեակին ու մահուան 60-ամեակին առթիւ յատկացուած է Ե. Չարենցի: Հատուածներ Արարատ իր գրութիւնը խորագրած է «Նայիրիի բոսոր վարդը՝ Ե. Չարենց»: Կենսագրական տեղեկութիւններէ, անոր գրական վաստակին մէջ յեղափոխական գիծին շեշտումէն ետք յօդուածագիրը կը յայտնէ որ Կարս ծնած ու մեծցած աշխարհահռչակ այս բանաստեղծը Թուրքիոյ մէջ թարգմանուած չէ ու անծանօթ մը կը մնայ: Ու այդ բացը լեցնելու համար կը դիմէ համեմատականի մը Չարենցի ու նոյնպէս յեղափոխական թուրք մեծագոյն բանաստեղծ Նազըմ Հիքմէթի միջեւ, գրելով. «Ե. Չարենց Անատոլուի հողին կողմէ աշխարհին մատուցուած առաջին Նազըմն է: Իսկ Ն. Հիքմէթ երկրորդ Եղիշէն»: Կը համեմատուին նաեւ Չարենցի «Երկիր Նայիրի»ն ու Ն. Հիքմէթի «Երկրէս մարդկային տեսարաններ» գործերը որոնք երկուքն ալ կը բաբախեն ծննդավայրի, հայրենիքի սիրով: «Այսուհանդերձ, կը գրէ Ա. Արարատ, մինչ Չարենցի «Երկիր Նայիրի»ն կը կարդացուի որպէս ցեղերու աշխարհի մը ուր հայութիւնը գլխիկոր մնացած է, Նազըմի «Երկրէս մարդկային տեսարաններ»ը կարելի է ըսել որ այս երկրին իրաւազրկուած ժողովուրդներուն նկատմամբ անզգամ ու քիչ մը ընկերա-ազգայնական շունչ մը ունի»: Անոր «Քաղաքական արշաւով հեռաւոր Ասիայէն հոս հասած ու մատակ ձիու մը գլուխին նման Միջերկրականին երկարած այս երկիրը մերն է» տողերը այն տպաւորութիւնը կը գործեն որ տէր կը կանգնին ապատակողներու պատմութեան մը եւ ծայրէ ծայր թրքացնելու քաղաքականութեան»:

Յօդուածին կցուած է թարգմանութիւնը Չարենցի «Պոլիս» քերթուածին (1924) որ ձօնուած է թուրք համայնավար Մ. Սուփհիի եւ ընկերներուն յիշատակին:

Երկրորդ ամսաթերթը որ Մայիսի թիւով հայկական էջեր տուած է, Թուրքիոյ ամենահին ու ամէնէն լուրջ գրական թերթերէն «Վարլըք»ն է: Տեղ գտած են արձակ գրութիւններ ու բանաստեղծութիւններ. առաջինները ստորագրուած են Արուս Եումուլի («Պոլսոյ Հայերուն առօրեան», «Ազգայնականութեան անշմարելի դէմքը» — Ու. Խօզբըրըմըլի հետ), Մկրտիչ Մարգոսեանի («Աստուծոյ դէմքը» — պատմուածք—), Գարին Գարագաշլըի («Արդիականութիւն, գրականութիւն, արդի հայ գրականութիւնը»), Ժագլին Չէլիքի («Ծովը Մկրտիչին, երկինքը Սարգիսին է» — պատմուածք—), Գրիգոր Եէթէրօղլուի («Իրիկնային ոգի» — բանաստեղծութիւն—), Զահրատի («Հարցումներ» — բանաստեղծութիւն, թարգմանութիւն Ռ. Մաչոյեանի) կողմէ:

Հետաքրքրական է Ա. Եումուլի «Պոլսոյ Հայերուն առօրեան» խորագրուած գրութիւնը որ 1996 Նոյեմբերի անոր ելոյթն է փոքրամասնութիւններու նիւթով գիտաժողովի մը ներկայացուած: Համառօտ պատմականը ներկայացնելով Պոլսոյ հայ ներկայութեան որ կ'երկարի Օսմանեան կայսրութենէն առաջ, Դ. դարուն, Ա. Եումուլ կը ծանրանայ կայսրութեան արուեստի, արհեստներու, տնտեսութեան, քաղաքականութեան մարզերուն Հայերու բերած կարեւոր մասնակցութեան վրայ. կը շեշտէ 1461-ին իսկ հաստատուած պատրիարքարանին մեծ դերը, յատկապէս ԺԹ. դարուն արեւմտահայ կեանքին մէջ Պոլսոյ կեդրոնի դերը, եւայլն: Հասնելով ներկայի պատկերին, ան կը գրէ Պոլսոյ մէջ հայերէնին կացութեան մասին. «Պոլսոյ Հայերուն մէջ այսօր հետզհետէ կը նուազի թիւը անոնց որոնք իրապէս կը տիրապետեն իրենց մայրենիին: Հայերէնը թրքերէնին դէմ շարունակ կը կորսնցնէ իր կարեւորութիւնը: Հայ երիտասարդի մը արտայայտութեամբ, այս ընթացքով «մօտ ատենէն գրաբարէն ետք աշխարհաբարը պիտի դառնայ Հայերու մեռեալ երկրորդ լեզուն»: Լեզուական կորուստին չափերուն մասին գաղափար կու տայ երեւոյթը որ եկեղեցին որ դարերով արարողութիւնները կատարած է գրաբարով, այլեւս որոշ շրջաններու մէջ որպէս քարոզի լեզու թրքերէնը կը գործածէ»:

Գարին Գարագաշլըի ստորագրած էջերուն մէջ ալ տրուած է գրագէտ-լրագրող Երուանդ Կոպէլեանի հետ կատարուած հարցազրոյց մը իր մշակած գրականութեան ու Պոլսոյ մէջ մշակոյթին մասին:

Մայիսեան այս շարքին երրորդը «Արքիթէքթ»ն է, Տիյարպէքիրի նուիրուած թիւով: Որպէս քաղաքին 1940 – 1950-ական թուականներու վիճակին լաւագոյն պատկերացում, տրուած է Մկրտիչ Մարգոսեանի «Ըսէ՛ Մարկոս, ո՞ւրտեղացի ես» հատորէն «Բոզը» պատմուածքը. այս պատկերազարդ էջերու մէջ կը ներկայացուի քաղաքին Ս. Կիրակոս Հայկական Եկեղեցին, Հ. Ղուկաս Ինճիճեանի «Աշխարհագրութիւն» հատորէն մէջբերումներով: Ակնարկելով շէնքին հնամաշ վիճակին, յօդուածագիրը Նէվին Սոյուքայա կը ծանրանայ անյապաղ նորոգութեան անհրաժեշտութեան վրայ, գրելով թէ «Տիյարպէքիրի իւրայատուկ մշակոյթին կարեւոր այս բեկորը նորոգել, անոր ինքնութեան վայել ձեւով յաջորդ սերունդներու փոխանցելու գործը Տիյարպէքիրի հարուստ մշակոյթին շարունակականութեան տեսակէտով ալ մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ»:

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ 21-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – («Յառաջ»). –

Ամէն տարի, Մայիսին, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը կը տօնախմբէ իր հիմնադրութեան տարեդարձը, հացկերոյթով մը: Այս տարի, 21-րդ ամեակը տեղի ունեցաւ Շաբաթ, Մայիս 24-ին, նախագահութեամբ Տէր եւ Տիկին Սեդրակ եւ Ազատուհի Սամուէլեանի:

Հրաւիրեալներու, միութեանց անդամներու, բարեկամներու եւ համակիրներու բազմութիւն մը գրաւած էր բոլոր սեղանները:

Ձեռնարկը սկսաւ Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրէճեանի սեղանօրհնութեամբ: Ներկայ գտնուեցան նոյնպէս՝ Վաչէ Ծ. Վրդ. Իգնատիոսեան, Զաւէն Վրդ. Աւետիքեան, Շահան Ա. Քհնյ. Տէտէեան, Մակար Խչկր. Քահանայ Նաճառեան:

Կարօ Յովսէփեան՝ Հայ Մշակոյթի Տան վարչութեան նախագահը վեր առաւ օրուան նախագահին՝ Սեդրակ Սամուէլեանի ցուցաբերած հետաքրքրութիւնը Հայ Մշակոյթի Տան գործունէութիւններուն հանդէպ: Ծանօթ, յարգուած եւ յարգելի անձնաւորութիւն մը, առատաձեռն, հոգիով վեհանձ, որ 1960 – 1970-ական թուականներուն գաղութի տիրական դէմքերէն եղաւ, յատկապէս որպէս բազուկ Ազգային Առաջնորդարանի Արտաւազդ Եպիսկոպոս Թրթռեանի առաջնորդութեան օրով: Աշխատեցաւ հաւաքական շահերու եւ գաղութի միասնականութեան մտահոգութեամբ. եղաւ եւ կը շարունակէ ըլլալ հոն ուր ազգային արժանապատուութիւնը կը պահանջէ: Սեդրակ Սամուէլեան այն անձերէն է որ իր գործով հարստացուց գաղութի պատկերազարդ պատմութիւնը: Ապա, Կարօ Յովսէփեան խօսեցաւ Հայ Մշակոյթի Տան ծրագիրներուն եւ հեռանկարներուն մասին, մասնաւորաբար սրահներու վերանորոգման եւ անոնց նոր բովանդակութեան: Նաեւ մնայուն ցուցադրութեան մը ձեռնարկումին նուիրուած Մարսէյլի հայ գաղութի պատմութեան, խօսեցնելով դարերը՝ փաստաթուղթերու, վկայութիւններուն, դէմքերու, դէպքերու նկարներու, գիրքերու, մամուլի էջերու, առարկաներու ... ընդմէջէն: Ցուցադրութիւն մը որ պիտի կոչուի «Հայերուն Մարսէյլը»: Պիտի մնայ բաց եւ միշտ հարստանալու կոչուած: Իր խօսքի աւարտին, Կարօ Յովսէփեան ըսաւ թէ որեւէ հաստատութիւն նախ ժողովուրդ է, եւ ժողովուրդով է: Ժողովուրդն է որ կու տայ իմաստ, նկարագիր եւ կեանք: Ժողովուրդն է որ կը ստեղծէ ջերմութիւն եւ հետաքրքրութիւն: Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը գիտակից է այս իրողութեան քանի իր միակ ապաւէնն ու բազուկը միշտ ժողովուրդը եղած է իր զանազան խաւերով, միութիւնները իրենց այլազանութեան մէջ:

Երեկոյթը ընթացաւ հայկական երաժշտութեան կշռոյթով՝ ջութակ եւ «սէնթէթիզէօր», ապա «տիսք – ժոքէ» Վանիկ Հրաչեանի մասնակցութեամբ:

Օրուան նախագահ Սեդրակ Սամուէլեան իր սրտի խօսքը ըսաւ: Գնահատեց Հայ Մշակոյթի Տան ծաւալած գործունէութիւնը եւ գոհունակութիւն յայտնեց իրեն եղած պատիւին համար:

Շահան Ա. Քհնյ. Տէտէեան ընդգծեց Հայ Մշակոյթի Տան կատարած տարբեր մակարդակի տարողութիւն ներկայացնող ձեռնարկները եւ անգամ մը եւս բերաւ վկայութիւնը իր գնահատանքին, իր միշտ քաջալեր ներկայութեան:

Ապա, կարդացուեցաւ տարեդարձի առթիւ նախապէս հասած նուիրատուութիւններու ցանկը որոնց վրայ աւելցան ինքնաբուխ այլ նուէրներ: Ընդհանուր գումարը հասաւ 59.750 Ֆրանքի (ցանկը կը հրատարակուի առանձին):

Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրէճեան շեշտեց նուիրատուներուն, ներկաներուն ցուցաբերած վեհանձն արարքները, հետաքրքրութիւնը որոնք գիտեն զանազանել եւ գնահատել, ըսաւ, այն ինչ որ կենսական է մեր գաղութին ընդհանրական շահերուն ի խնդիր: Եւ աւելցուց՝ «Հայ Մշակոյթի Տունը եկեղեցւոյ եւ դպրոցի կողքին անհրաժեշտ կառոյց է հիմնականը պահելու եւ զօրացնելու համար, այսինքն՝ լեզու, գիր, գիրք, պատմութիւն, մշակոյթի զանազան արտայայտութիւններ ու երեւոյթներ»:

Մինչեւ ուշ գիշեր նուագը շարունակուեցաւ: Ոմանք եւ մանաւանդ երիտասարդները պարեցին: Ուրիշներ ունկնդրեցին եւ խօսակցութիւններ փոխանակեցին, Հանդիսավարի դերը կատարեց՝ Յակոբ Աւետոյեան:

Տարեդարձ մը եւս նշեց Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը: Տարիներու երկայնքին դասական դարձած է այս տօնախմբութիւնը որ ինքնին նպատակ մը չէ անշուշտ, այլ հանդիպում մը դէպի նոր հեռանկարներ նոր ըմբռնումներով եւ նոր ոգով:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Բ. ՄԱՍ

ՏԵՐԵՒՆԵՐ ԴԵՂՆԱԾ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԷ ՄԸ

Մառի այնքան ուրախ էր, որ կ'ուզէր ինք ալ օգտուիլ պատեհութենէն, իբրեւ հիւանդապահուհի ծառայելու համար ռազմաճակատին վրայ, ինչպէս Աննան: Իր իղձն էր այդ:

Ինծի հասած նամակն ալ կը հաստատէր Վլատիմիրի յանձնուած պաշտօնը, անոնց շատ մանրամասնութիւններ հաղորդելու: (Ձերբակալութենէս յետոյ հաստատեցի որ նամակներէն մէկը բռնուած է):

Տրուած տեղեկութիւնները կը հաստատէին ուրիշ ճամբով մըն ալ:

Ընկեր Գրիգոր Մերճանովի քոյրը, Տիկին Վերժին, իր կարգին եւ ուղղակի իր եղբօրը յանձնարարութեան վրայ, կը տեսնուէր Վլատիմիրի հետ, որ նոյն լուրերը կու տար, բոլոր մանրամասնութիւններով:

Տիկին Վերժին ինքն ալ կ'ուզէր հեռանալ, եւ լուրջ կը դնէր միջոցը:

Ամէն պարագայի մէջ, յանձնարարութիւն մը եղած էր, գրաւորապէս ալ մեզի հաղորդուած, եւ մենք ստիպուած էինք նկատի առնել:

Բացատրեցի թէ կենսական էր վերահաստատել կապը: Եւ քանի որ ձախողեցան միւս բոլոր փորձերը, որոշեր էինք մէկը ղրկել ուղղակի Սոֆիա:

Այս տեսակէտէն պահանջկոտ էին մանաւանդ գաւառի ներկայացուցիչները եւ մեղադրանքներ ալ կ'ուղղէին մեզի:

Կարճ խօսքով, փախչելու խնդիր չկար: Մենք մեր յօժար կամքով եւ գիտակցաբար հրաժարած էինք թանկագին պատեհութենէ մը – Փավլովի առաջարկը – եւ վճռած մնալ ու պատրաստ գտնուիլ որեւէ անակնկալի հանդէպ:

Վլատիմիր ըսած էր թէ Սոֆիայէն պատասխանի կը սպասեն եւ թէ նամակը ինք անձամբ պիտի տանի, նոր պատասխանն ալ բերելով, միեւնոյն ատեն անցագիրներ ճարելով:

Անմիջապէս ծածկագիր նամակ մը գրեցի Սոֆիա, հաստատելով նամակին ստացումը եւ շարք մը հարցումներ ուղղելով:

Տասը – տասնըհինգ օր սպասեցինք, բայց պատասխան չեկաւ:

Մառին եւ Տիկին Վերժինը պարբերաբար Վլատիմիրի տունը կ'երթային, լուր առնելու: Անգամ մը տեղեկութիւն բերին թէ Սոֆիա գացած է: Վերադարձին, Վլատիմիր յայտնած էր թէ նամակը տարած յանձնած է, բայց պատասխանը թղթատարով պիտի ղրկեն: Այս առթիւ կը յանձնարարէր աճապարել, որովհետեւ շոգենաւային երթեւեկը շատ հազուադէպ էր, իսկ շոգեկառքը վտանգաւոր:

Թէ ինչու պատասխան չէինք ստացած նամակին, յետոյ կ'իմանանք:

Փակագիծ մը, այստեղ:

Սոֆիայի նամակագիրն էր մեր փորձ ընկերը, Գրիգոր Մերճանով: Ահա իր պատմութիւնը:

– «Իմ ձերբակալութենէս յետոյ (1915 Հոկտեմբեր 25), որ 73 հարցաքննութիւն արժեց առանց արդիւնքի մը յանգելու, միշտ կը պնդէի թէ Պուլկար եմ – որոշեցին սահմանէն դուրս հանել զիս: Բանտէն հանեցին 1916 Յունուար 30-ին: Երեք օր մնացի Լիւլէ Պուրկազ, տասը օր ալ Սոֆիայի բանտը: Արձակուելէս 8 – 10 օր վերջը, իմացայ որ Կ. Կ.-ի անդամներէն Արզումանը բանտարկած են, «Հայաստան»ը գադրած եւ Լիպարիտ Նազարեանը հեռացած է, մնացեր են Մովսէս Պետրոսեանը յետոյ բոլշեւիկ. մեռաւ 1934-ին, Ամերիկայի մէջ, Մ. Յ. եւ Գ. Յ.: Այս վերջինը ինծի պատմեց թէ պուլկարական հիւպատոսարանի «դաւազ» մը կը ճանչնայ, որ Պոլսէն փախստականներ կը բերէ, ծանօթ ըլլալով մեր հոգերուն եւ կացութեան պահանջներուն, անմիջապէս խորհեցաւ քու մասին:

Գ. Յ. իր սրճարանը (Քաֆէնի Թըրկովսքա) կանչած էր «դաւազ»ը – նոյն ինքն Վլատիմիր Տիմիթրեւ: Ես չուզեցի դէմ դիմաց գալ, եւ անկիւն մը քաշուած կը դիտէի: Բանակցութիւնը կը կատարէր Գ. Յ. որ արդէն քանի մը քիլօ շաքար տուած էր (թանկագին բան՝ այդ օրերուն) դրամի խնդիրն ալ առանձին կարգադրելով:

Տեսակցութենէն վերջը ես ալ համոզում գոյացնելով որ լուրջ բան է, անմիջապէս նամակ գրեցի քեզի, պայմանաւորուած եղանակով եւ Մառիի անունով:

Պատասխան չստանալով, երկրորդ մըն ալ գրեցի: (Քիչ առաջ ըսի թէ մէկը բռնուած էր: Շ.), Քրոջս ալ գրած էի քանի մը տող: Այլեւս նամակով չէի կըրնար պատասխանել, որովհետեւ շատ չանցած Ֆիլիպէ աքսորեցին զիս եւ ես ոչ թէ նամակի, այլ գալուդ կը սպասէի, ամէն բան կարգադրուած սեպելով»:

Զինադադարին երկար լուսաբանութիւններ լսեցի այս մասին, ինչպէս Գ. Մերճանովէն, նոյնպէս ողբացեալ Արզումանէն եւ ուրիշներէ, բայց աւելորդ կը գտնեմ խճողել նիւթը:

Հարցը այն է որ, ի վերջոյ կանգ առինք Վլատիմիրի վրայ, – 70 տարեկան ծերուկ մը, որ ժամանակին գործակից եղած է, կ'ըսէին, պուլկար ծանօթ գործիչ Թիւֆէնկճիեւի, եւ քիչ շատ յեղափոխական կեանք ունեցած:

(Շար. 7)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Էմիլ Ասլանեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Արմէն Սամուէլեան եւ զաւակները

կը ծանուցանեն որ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Յունիս 8–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, իրենց հօր եւ մեծ–հօր՝

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ–Ի

մահուան քառասներորդ տարելիցին ի յիշատակ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

⁂

Այս առթիւ, Ասլանեան եւ Սամուէլեան ընտանիքները 5000 Ֆր., կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

TELEVISION
FRANCE 2

Dimanche 8 Juin à 9 heures 30
Karékine Ier et le renouveau de la foi en Arménie.

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

à

«Cartes sur Table» sur AYP FM
le Samedi 7 juin à 10 heures 15.

Soyez à l'écoute.

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐԹՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

AGENDA M.C.A.

Samedi 7 Juin à 16 h., M.C.A.
AUDITION DE MUSIQUE
des élèves de Piano - Violon - Guitare

Samedi 14 Juin à 20h45, Salle des Fêtes
GALA M.C.A. 97
Troupe de danses HAIG -enfants- de TIFLIS

Samedi 28 Juin à 15 heures, M.C.A.
EXPOSITION ATELIER DESSIN
EXPOSITION EVEIL A L'IDENTITE
GOUTER DE FIN D'ANNEE.

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél.: 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Յունիս 7, Տօն է Սրբոց Ներսիսի Մեծի Հայրապետին եւ Խաթայ Եպիսկոպոսին:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Էլիզ Հորվաթ Պէրպէրեանի մահուան առթիւ Գըմըրզեան ընտանիքը 2000 ֆրանք կը նուիրէ «Դպրոցասէր» վարժարանին (ստանալ՝ «Յառաջ»էն) եւ 1000 ֆրանք «Յառաջ»ին:

⁂

Իր զարմուհիին՝ Էլիզ Հորվաթ – Պէրպէրեանի մահուան առթիւ Արփի Թոթոյեան 500 Ֆր. կը նուիրէ «Հայաստան» հիմնադրամին Ղարաբաղի մանուկներու ֆոնտին (ստանալ՝ «Յառաջ»էն):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը Սուրբ Յարութեան տօնին առթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է Իւղագինի հետեւեալ նուէրները. –

, Տիկին Եպրաքսի Զագմագեան, Տէր եւ Տիկին Արմենակ Փափազեան 100–ական Ֆր., Պր. Յակոբ Ճիրեան 200 Ֆր., Պր. Լորիս Մոստիչեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Բ. Տարագճեան 500 Ֆր., Պր. Արմէն Մուրատեան, Պր. Նուպար Պալեան 200–ական ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Նուպար Փափազեան 400 Ֆր., Տիկին Վահրամ Գըրմըզեան 300 Ֆր., Տիկին Ալիս Իսրայէլեան 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Փիէռ Ակոբեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գէորգ Ալէքսանեան 250 Ֆր., Պր. Ժան Սարաֆեան, Օր. Մ. Պալճեան, 200–ական Ֆր., Պր. Ռուբէն Նորիկեան 150 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Միհրան Շաքարճեան 500 Ֆր., Պր. Վարդգէս Փափազեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժոզէֆ Պաղտասարեան 150 Ֆր., Տիկին Աշխէն Սվաճեան 200 Ֆր., Տիկին Սոնա Գույումճեան 100 Ֆր., Պր. Տրդատ Արանեան 200 Ֆր.:

(Շար.)

— ՊԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ —

Կապոյտ Խաչի Վիէնի Սեւան մասնաճիւղին տարեկան դաշտահանդէսը Յունիս 8, Կիրակի ամբողջ օրը Ժէմանի մէջ, Ճոխ պիւֆէ հայկական ճաշերով: Կը նուագէ Անի նուագախումբը: Տեղւոյն վրայ մեր աշակերտները կը ցուցադրեն իրենց գծագրութիւնները. նիւթ՝ «Հայաստանը ըստ ձեզի»: Առաջնութիւն շահող երեք աշակերտները կը վարձատրուին նուէրով մը: Եկէք քաջալերելու մեզ եւ մեր դպրոցի աշակերտները:

Անձրեւի պարագային սրահ մը ապահովուած է:

A. A. A. S.
ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

FETE CHAMPETRE TRADITIONNELLE

à la Maison de Retraite de
MONTMORENCY
50, avenue Charles de Gaulle, MONTMORENCY

le Dimanche 15 Juin à partir de 11 heures 30

*

PARTIE ARTISTIQUE
Marten Yorgantz
La *CHORALE TEBROTZASSERE*

Bar — Buffet arménien

Toutes les dispositions sont prévues en cas de mauvais temps.

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Իրենց հօրեղբօր՝ Սուրէն Փափազեանի յիշատակին, Տէր եւ Տիկին Վիգէն Փափազեան 2000 ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Տիկին Լօժէնի Յովսէփեան, զաւակներն ու թոռները իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ – հօր՝ Յովհաննէս Յովսէփեանի մահուան 5–րդ տարելիցին ի յիշատակ 500 ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

COMMUNIQUE

Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arméniens de France, en la personne de sa Présidente et de sa Trésorière, s'est rendu en Arménie du 8 mai 1997 au 15 mai 1997 pour une semaine de travail, de rencontres et de prospections.

Durant cette semaine, les représentantes du Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arméniens de France ont rencontré :

1 — Le Président de la Commission Nationale de l'Action Humanitaire M. R. Bagoyan.

— Pour l'organisation et la mise en place de l'aide humanitaire que la Croix Bleue des Arméniens de France réalisera très prochainement à l'orphelinat de Noubarachen. Cette aide qui fut concrétisée grâce à une subvention du Conseil Régional PACA, sera communiquée en détail ultérieurement.

— Pour la mise en œuvre d'un projet de deux jours de repas protéinés par semaine à l'orphelinat de Nork.

2 — Monsieur Ardachès Bedrossian, Ministre de l'Education et des Sciences en Arménie, en vue de :

— conclure un accord bilatéral entre la Croix Bleue des Arméniens de France et le Ministère de l'Education Nationale pour une isolation thermique de 6 écoles et 2 maternelles dans le quartier défavorisé du Tavtachène à Erevan dans le cadre d'une subvention à obtenir de l'Union Européenne.

— créer la possibilité de prise en charge partielle de la réédition des manuels d'arménien, les autres manuels étant déjà subventionnés par la banque mondiale.

— doter les bibliothèques des deux écoles françaises d'Erevan, et des Instituts Supérieurs de langues, des livres de lecture, de manuels et de dictionnaires en français.

3 — Son Excellence M. Jacques Legras, Ambassadeur de France en Arménie.

Cette rencontre très cordiale, s'est avérée utile et nécessaire pour les deux parties, notamment pour les actions présentes et futures de la Croix Bleue des Arméniens de France.

L'Ambassadeur nous a fait part de la situation en Arménie, des problèmes socio-éducatifs, de la place de la femme dans la société arménienne ainsi que la situation alarmante de la population vieillissante et il a fait appel à la solidarité de la Croix Bleue des Arméniens de France en tant que Organisation Non Gouvernementale française.

4 — Les leaders des associations féminines tels que «la ligue des femmes votantes», «le Conseil républicain des femmes», «les mères des soldats», «les femmes universitaires», «fonds contre les violations de la loi».

Enfin, les représentants arméniens de la banque mondiale, ainsi que les représentants de l'Union Européenne.

Les représentantes de la Croix Bleue des Arméniens de France ont profité de cette visite pour se rendre dans la région d'Ararat, pour distribuer personnellement avec le HOKH, les 120 USD à chaque orphelin des 36 villages de cette région. Près de 10.000 USD ont été distribués.

La Croix Bleue des Arméniens de France informera le public de la réalisation de chacun de ces projets.

le Conseil d'Administration
Croix Bleue des Arméniens de France

FRANCE-CULTURE

Lundi, 9 Juin 12 h. - 12h30
Emission Panorama, consacré aux Arméniens et aux Kurdes avec la participation d'**Anahit Ter-Minassian.**

L'Ecole de la Langue et de la Culture Arméniennes
« **Khatchadour ABOVIAN** »
de la Cathédrale Apostolique Arménienne de Marseille
vous invite à sa

Kermesse annuelle
ՏՕՆԱՎԱՃԱՌ

Dimanche 8 Juin
de 14h30 à 20h30

Dans la cour de la Cathédrale
SERPOTZ TARKMANTCHATZ
339, ave du Prado — Marseille 8e

Tirage de la TOMBOLA sur place, avec de nombreux lots

Venez nombreux, pour encourager nos élèves et déguster nos nouvelles spécialités dans une ambiance familiale.

Քաջալերեցէ՛ք ՀԱՅ ԼԵԶՈՒՆ
եւ Ազգային Դաստիարակութիւնը

ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնն ու Կրթական Մարմինը կը ծանուցանեն թէ Եկեղեցւոյ Միօրեայ դպրոցի աշակերտութեան տարեվերջի հանդէսը տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, Յունիս 8–ին Իսի քաղաքի «Փասի»ին սրահին մէջ
25, avenue Victor Cresson,
92130 Issy-les-Moulineaux

1) – Ժամը 13–ին ճաշ (երաժշտական մթնոլորտ):

2) – Ժամը 15–ին աշակերտութեան հանդէսը, երգեր, արտասանութիւններ (մանկապարտէզի եւ մեծերու 3 դասարաններու մասնակցութեամբ):

3) – Ժամը 17–ին ելոյթ կ'ունենայ պարախումբը:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղին ժողովը, Յունիս 7, Շաբաթ օր, ժամը 16–ին, Հայ Մշակոյթի Տունը
17, rue Bleue, Paris 9e

⁂

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ – Պուա – Գոլոմպի Ակնունի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամ – անդամուհիները Երկուշաբթի, Յունիս 9, ժամը 20.45–ին
Centre Administratif d'Asnières:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section **Helen Puzant** d'Alfortville organise

une SORTIE à REIMS

(Visite de la Ville, de la Cathédrale et d'une cave)

Dimanche 15 Juin

Départ et retour autocar Place Achtarak

Pour tous renseignements et inscriptions téléphoner au :

01 - 43 - 76 - 99 - 11

Date limite d'inscription : Le 8 Juin.

Imprimé sur les presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆԻՍ 6
VENDREDI
6 JUIN
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19.130 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 72e ANNEE — N° 19.130

ՆՈՐ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ 26 ԱՆԴԱՄ ՈՒՆԻ

ԿԻՆԵՐ ԿԱՐԵՒՈՐ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԳԼՈՒԽԸ

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՆ ԱԼ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ

Առանց ժամանակ կորսնցնելու Լիոնէլ Ժոսփէն կազմեց իր կառավարութիւնը եւ ան համապատասխան է իր խոստումներուն: Ութ կիներ մաս կը կազմեն դահլիճին, նաեւ Կանաչները, Քաղաքացիներու Շարժումը, արմատականները եւ համայնավարները: Կիները ոչ միայն մուտք կը գործեն համեմատաբար մեծ թիւով, այլեւ անոնցմէ երկուքը շատ կարեւոր նախարարութիւններ կը գրաւեն եւ կը դառնան կառավարութեան թիւ 2-ը եւ 3-ը: Ստորեւ ցանկը. —

Ն Ա Խ Ա Ր Ա Ր Ն Ե Ր

Աշխատանք եւ Զօրակցութիւն	ՄԱՐԹԻՆ ՕՊՐԻ
Արդարադատութիւն	ԷԼԻԶԱՊԷԹ ԿԻԿՈՒ
Ազգ. Կրթութիւն, Հետազօտութիւն, Թէքնոլոժի	ԳԼՕՏ ԱԼԵԿՐ
Ներքին	Ժ.-Փ. ՇԸՎԷՆԸՄԱՆ
Արտաքին	Հ. ՎԵՏՐԻՆ
Տնտեսութիւն, Ելմտական եւ Ճարտարարուեստ	Տ. ՍԹՐՕՍ-ՔԱՀՆ
Պաշտպանութիւն	ԱԼԷՆ ՌԻՇԱՐ
Կազմած, Փոխադրութիւն եւ Բնակարան	Ժ.-Գ. ԿԷՍՕ
Մշակոյթ, Հաղորդակցութիւն եւ Կառավարութեան Բանբեր	ԳԱԹՐԻՆ ԹՐՕԹՄԱՆ
Ֆիւզատնտեսութիւն եւ Ձկնորսութիւն	Լ. ԼԸ ՓԷՆՍԷՔ
Տարածքային կարգաւորում եւ Շրջապատ	Տ. ՎՈՒԱՆԷ
Խորհրդարանի հետ յարաբերութիւններ	Տ. ՎԱՅԱՆ
Հանրային պաշտօն, Պետութեան բարենորոգում եւ Ապակեդրոնացում	Է. ԶՈՒՔԱՐԷԼԼԻ
Երիտասարդութիւն եւ Մարզական	ՄԱՐԻ-ԺՈՐԺ ՊՈՒՖԷ

ՊԱՏՈՒԻՐԱԿ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐ

Արտաքին նախարարութեան մօտ պատասխանատու եւրոպական հարցերու	Փ. ՄՈՍԿՈՎԻՉԻ
Կրթական նախարարութեան մօտ պատասխանատու դպրոցական ուսման	ՍԵԿՈԼԷՆ ՌՈՒԱՅԱԼ

ԵՆԹԱՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐ

Ներքին նախարարին մօտ պատասխանատու անդրծովեան հարցերու	Ժ.-Ժ. ՔԷՅՐԱՆ
Աշխատանքի նախարարութեան մօտ առողջապահութեան պատասխանատու	Պ. ՔՈՒՇՆԷՌ
Արտաքին նախարարութեան մօտ պատասխանատու համագործակցութեան	Շ. ԺՈՍԸԼԷՆ
Կազմածի նախարարութեան մօտ պատասխանատու բնակարանի	Լ. ՊԷՍՕՆ
Տնտեսութեան, Ճարտարարուեստի եւլն. մօտ (1)	Ժ. ՏՈՆՏՈՒ
Տնտեսութեան, Ճարտարարուեստի եւլն. մօտ (2)	Գ. ՍՕԹԷ
Տնտեսութեան, Ճարտարարուեստի եւլն. մօտ (3)	Մ.-Լ. ԼԸՊՐԱՆՇԻՒ
Տնտեսութեան, Ճարտարարուեստի եւլն. մօտ (4)	Գ. ՓԻԷՐԷ
Պաշտպանութեան մօտ	Ժ.-Փ. ՄԱՍԸՐԷ
Կազմածի, Փոխադրութեան մօտ	ՄԻՇԷԼ ՏԸՄԵՍԻՆ

Ինչպէս լսինք, այս կառավարութեան ամէնէն յատկանշական կէտը կը վերաբերի երկու կարեւոր նախարարութեան յանձնումին երկու կիներու (Արդարադատութեան պարագային աննախընթաց է) եւ Աշխատանքի նախարարութեան տրուած կարեւորութիւնը Ժոսփէնի կողմէ, քանի ան առաջին դիրքի վրայ է: Կարեւոր նախարարութեան մը կը տիրանայ նաեւ Տոմինիք Վուանէ (ամէնէն երիտասարդն է, 38 տարեկան) որ չի գոհանար Շրջապատով, քանի անոր կցուած է Տարածքային կարգաւորումը: Գաթրին Թրօթման պիտի հրաժարի Սթրազպուրկի քաղաքապետի իր պաշտօնէն եւ մնայ միայն նախարար, հաւատարիմ մնալով բազմապաշտօնութեան դէմ տրուած որոշումին: Կին մըն է նաեւ (համայնավար) Երիտասարդութեան նախարարուհին:

Այլ նորութիւններ ալ կան: Օրինակ Ներքին նախարարութիւնը կը յանձնուի Շըվէնըմանի որ ժոսփինիսթ մը չէ եւ հեռանալով Ընկերվարական կուսակցութենէն հիմնեց իր'ը (Քաղաքացիներու Շարժում): Շատ ծանր բեռ մըն է զոր պէտք է տանի Տոմինիք Սթրոս-Քահն, որ գլուխն է երեք նախարարութեան եւ իր տրամադրութեան տակ ունի չորս ենթանախարար: Երկար ատեն է որ կուսակցութեան տնտեսագէտը կը նկատուի: Անցեալին դէմ եղած է Պէրէկովուայի տնտեսական խստակեցյ քաղաքականութեան: Առողջապահութիւնը կը դադրի նախարարութիւն ըլլալէ եւ կը դառնայ ենթանախարարութիւն որուն գլուխը կ'անցնի Քուշնէռ (արմատական) հակառակ անոր որ դեռ վերջերս յայտարարած էր որ կը քաշուի քաղաքականութենէ: Քաղաքի նախարարութիւն չկայ: Սեկոլէն Ռուայալ չկրցաւ ոչ մեծ նախարարութիւն մը ձեռք ձգել ոչ ալ Ազգ. Ժողովի նախագահութիւն, որ պիտի յանձնուի Լօրան Ֆապիւսի: Գլխաւոր հարցը, անշուշտ, կը վերաբերի երեք համայնավարներու ներկայութեան: Այս պարագան եզակի է Արեւմուտքի մէջ, մանաւանդ երբ նկատի առնուի որ Ֆրանսայի Համայնավար կուսակցութիւնը միակն է, Խորհ. Միութեան փլուզումէն ետք, որ ոչ անունը փոխած է ոչ ալ բարենորոգած կառոյցը: Այս նոր դահլիճին մէջ ուրեմն երկու համայնավար նախարար կայ, մէկը կին, միւսն ալ հեղինակը իր անունը կրող օրէնքին որ կը վերաբերի միայն Բ. Աշխարհամարտի ցեղասպանութեան, եւ մէկ ենթանախարարուհի: Նոր Արտաքին նախարարը երկար տարիներ աշխատած է Էլիզէ Միթերանի հետ եւ ձեռնհաս անձ մըն է արտաքին հարցերու համար:

Յատկանշական է Ընկերվարական կուսակցութեան «փիղ»երու —ինչպէս կ'ըսուի— բացակայութիւնը: Արդարեւ, ոչ Ֆըլոր, ոչ Ռոքար, ոչ Ճէք Լանկ, ոչ Էմմանուէլի մաս կը կազմեն այս կառավարութեան, որուն դիմագիծը աւելի երիտասարդ եւ իգական է:

Նախարարաց Խորհուրդի առաջին նիստը տեղի կ'ունենար Յունիս 5-ին, Էլիզէ, լրիւ կազմով: Ժոսփէն որոշած է սակայն որ հերթական նիստերուն այլեւս միայն նախարարները մասնակցին:

Ֆ. Հոլանտ կուսակցութեան պատասխանատուն դարձաւ, Ա. քարտուղարի տեղակալ (Ժոսփէն անուանապէս կը պահէ քարտուղարի պաշտօնը, բայց իրաւասութիւնները փոխանցած է Հոլանտի):

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունիս 4 / 5)

Ա. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ ՆՇԱՆԱԿՈՒԱԾ

Վարչապետ Ռ. Քոչարեանի Յունիս 4-ի որոշումով խորհրդական նշանակուած է Ալեքսան Յարութիւնեան, որուն յանձնուած են վարչապետի աշխատակազմի ղեկավարի պարտականութիւնները: Ան ծնած է 1965-ին ԼՂՀ Մարտունի շրջանի Գիշի գիւղը: 1991 — 1992 աշխատած է Հայաստանի հեռատեսիլին մէջ: 1992 — 1993 եղած է Հայաստանի նախագահի աշխատակազմի ղեկավարի տեղակալ: 1993 — 1995 մաս կազմած է Հայաստանի Փարիզի դեսպանատան դիւանագէտներուն, իսկ 1995-էն ի վեր կը վարէր ԼՂՀ-ի Հայաստանի ներկայացուցչութիւնը:

ԳԱՐԵԳԻՆ ՋՈՒՔԱՍԶԵԱՆ ԳՐԱՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՊԵՏ

Վարչապետ Ռ. Քոչարեանի Յունիս 3-ի որոշումով նոր ստեղծուած տեղեկատուութեան եւ գրահրատարակչութեան վարչութեան պետ նշանակուած է Գ. Ջուքասզեան: Ան ծնած է Երեւան, 1961-ին ու պաշտօններ վարած Գիտութիւններու ակադեմիային, Գերագոյն Խորհուրդի վերլուծական բաժնին մէջ. աշխատած է նախագահի աշխատակազմին մէջ որպէս աւագ փորձագէտ, աւելի ետք անցած մասնաւոր հիմնարկներու մարզին:

ՀԱՍՏԱՏՈՒԱԾ Է 1700-ԱՄԵԱԿԻ ԾՐԱԳԻՐԸ

1700-ամեակի տօնակատարութեան պետական յանձնաժողովը Յունիս 4-ի նիստին հաստատած է 1700-ամեակի միջոցառումներուն ծրագիրը: Յանձնաժողովի նախագահ Գ. Յարութիւնեան յայտնած է որ ծրագիրը մշակուած է ու պիտի գործադրուի Հայաստանեայց Եկեղեցիին, անոր յոբելենական յանձնաժողովին ու այլ կազմակերպութիւններու գործակցութեամբ: Ան նաեւ քննադատած է Հայ Առաքելական Եկեղեցին, երկրին մէջ ծաւալող աղանդաւորական շարժումին տրնչութեամբ: Նշած է Երեւանէն ոչ հեռու գիւղի մը պարագան ուր բնակչութեան 60%-ը հետեւորդ է աղանդաւորներու:

ՆՈՐ ՄԻՈՒԹԻՒՆ «ԿՐԹԱԿԱՆ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԻՒՆ»

Այս անունով Բարեսիրական նոր միութիւն մը հիմնուած է Կարինէ Արարքցեանի կողմէ: Նպատակն է երախաներու ազատ ժամանցի պահերը աւելի արդիւնաւոր ձեւով գործածել:

ՀԱՅՐԻԿԵԱՆԻ ԴԱՇՆԱԿԻՑԸ ՀՅԴ-Ն Է

Պ. Հայրիկեան Յունիս 4-ի մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին ներկայացուցած է իր կուսակցութեան յայտարարութիւնը: ԻՄ-ը կը հաւատայ որ Հայաստանի արտաքին քաղաքականութիւնը պէտք է հիմնուի 1915 — 1923 թուականներու ցեղասպանութեան դատապարտումին, ու անոր հետեւանքներու ջնջումին ռազմավարութեան վրայ: Պ. Հայրիկեան Հայ դատը ուրանալու եւ Հայաստանի դիւանագիտութիւնը անելի մատնելու ամբաստանութիւն ուղղած է ներկայ իշխանութեան: Աւելցուցած է թէ նոյն խնդրին պատճառով չի կրնար ԱԺՄ-ի նախագահ Վազգէն Մանուկեանը իր կուսակցութեան ռազմավարական դաշնակիցը նկատել, քանի որ ան այս ուղղութեամբ ոչինչ ըրած է իր վարչապետութեան օրով: Հայրիկեան իրենց դաշնակից համարած է Հ. Յ. Դ.-ն:

ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԴԷՄ Է ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ — ԲԵԼԱՌՈՒՍ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Հայաստանի Հանրապետական Կուսակցութիւնը յայտարարութիւն մը հրապարակած է, որուն շարժառիթը եղած է Ռուսաստան — Բելառուս հաւանական միութեան Հայաստանի անդամակցութեան ի նպաստ Հայաստանի քաղաքական որոշ շրջանակներու մէջ ծաւալած քարոզչութիւնը:

Յայտարարութեան մէջ ըսուած է թէ Համայնավար կուսակցութիւնը եւ համայնավարամիտ կարգ մը այլ ուժեր (որոնց միացած են նաեւ մաւզերականներ) անկայուն կերպով ունին այլ ձգտումներ, ինչպէս օրինակ ներկայի բազմաթիւ դժուարութիւններն ու թերացումները վերագրել անկախութեան եւ այդպէսով խորհրդային վարչակարգի կարօտը բորբոքել: Հանրապետականները կը մեղադրեն Հայաստանի իշխանութիւնները, որ հարկ եղած ձայնը չեն բարձրացներ այս ուժերուն վտանգաւոր գործունէութեան դէմ:

ՀՀԿ յայտարարած է թէ ինք անհաշտ պայքար կը մղէ պետութեան գերիշխանութեան ուղղուած բոլոր ոտնձգութիւններուն դէմ, ով ալ ըլլայ անոնց նախաձեռնողները:

Ք Ա Ն Ի Մ Ը Տ Ո Ղ Ո Վ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Ռեֆահը կը մերժէ գործադրել Ապահովութեան Ազգային Խորհուրդի այն միջոցները որոնց նպատակն էր արգիլեք հանդիսանալ իսլամականութեան յառաջխաղացման, երկրին զանազան մարզերու մէջ (բանակ, դպրոց, համալսարան եւայլն): Քաղաքական ճակատումը կը շարունակուի Թուրքիոյ մէջ, ուր, Յունիս 4-ին, Ֆայսալ Աքճան անուն անձ մը 22-ուկէս տարի բանտարկութեան դատապարտուած է Անգարայի Պետութեան Ապահովութեան Ատեանին կողմէ: Իրեն դէմ եղած ամբաստանութիւնը այն էր որ քրտամէտ կուսակցութեան համագումարին ատեն, Թրքական դրօշը գետին նետած էր եւ տեղը կախած էր ՓՔՔ-ի դրօշակը:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ աշխատաւորական կուսակցութեան գլուխը ընտրուեցաւ Էհուտ Պարաք, յաջորդելով Փերէսի: Նախապէս սպայակոյտի պետ էր, կը նկատուի պատերազմիկ անձ մը, կողմնակից ուժի:

ԹՐՔԱԿԱՆ զինուորական ուղղաթիռ մը վար առնուած է իրաքեան տարածքին վրայ, մինչ կը մասնակցէր Քիւրտերու դէմ կատարուած գործողութիւններուն: Մահացած են մէջը գտնուող 11 զինուորականները: Թրքական աղբիւրներու համաձայն, Իրաքի հիւսիսակողմը թրքական ուժերու գործողութիւնները 22 օրուան մէջ պատճառ եղած են աւելի քան 1800 քիւրտ մարտիկներու մահուան:

ԱՌԱՆՑ ՍԱՀՄԱՆԻ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՏԱՐԵԿԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐԸ

Համաշխարհային ազատ մամուլի մը նպատակին լծուած «Առանց սահմանի լրագրողներ»ու կազմակերպութիւնը, ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս հրապարակած է տարեկան իր տեղեկագիրը: Մամուլի ու լրագրողներու ազատութեան սա կամ նա ձեւով բռնաբարումներու պարագաներով լեցուն հաստափոր (մօտ 500 էջ) հատորը տեղ տուած է 148 երկիրներու: Անոնց բոլորն ալ զանազան չափերով ոտնահարած են մամուլին ազատութիւնը ու ատով կը գտնուին ամբաստանեալի դիրքին վրայ:

Սխալ է կարծել որ բռնատիրութիւնները կամ երրորդ աշխարհի թերաճ երկիրներ միայն տեղեկագրին ցանկին վրայ են. հոն կը հանդիպինք նաեւ Միացեալ Նահանգներու, Գերմանիոյ, Ֆրանսայի, Իտալիոյ, Զուիցերիոյ, Գանատայի, եւ այլն անուններուն,

Հայաստան երկուուկէս էջ գրաւած է 1996-ի տեղեկագրին մէջ: Նշուած պարագաներուն մեծ մասը կապուած են նոյն տարուան Սեպտեմբերի նախագահական ընտրութեան յաջորդող ծանօթ դէպքերուն: Առաջին տողերէն կ'ըսուի արդէն որ այդ «ընտրութիւնը տեղի ունեցած է մամուլի ազատութեան տեսակէտէն աւելի ճան վիճելի պայմաններու մէջ»: Ապա կը յաջորդեն տեղական ընդդիմադիր ու օտար մամուլի թղթակիցներու դէմ գործուած յարձակումները, ձերբակալումները որոնց թիւը կ'ըսուի թէ 15-ի կը հասնէր: Այդ խումբէն կը յիշուի անկախ լրագրող Արմէնակ Կիւլիւբեանը որ Սեպտեմբեր 25-ին ձերբակալուած է ու արգելափակուած Նուպարաշէնի բանտը, ամբաստանուելով ոպէս խռովարար: Նոյն օրերուն իր տան մէջ ձերբակալուած է Հ. Յ. Դ.-ի ղեկավարներէն Գագիկ Մկրտչեան ուսուերէն «Գոլոս Արմէնիի» ընդդիմադիր թերթին աշխատակցելէ ետք. բրտօրէն խոշտանգուած է, ապա բանտարկուած: Այս խումբին մէջ կայ «Մոլորակ»ի լրագրող Նիկոլ Փաշինեան որ կը ձերբակալուի, կը հարցաքննուի, ապա ազատ կ'արձակուի, ոստիկանութիւններու թիրախ ըլլալէ ետք: Այս անուններէն դատ կը նշուի թէ աւելի քան տասնեակ մը լրագրողներ եւս նոյն պատահարներուն ընթացքին խոշտանգուած են, եւայլն:

Տեղեկագիրը լայն տեղ կուտայ «Ազգ» օրաթերթին դէմ գործուած խափանարարական մարտավարութեան որուն նպատակն էր թերթը իշխանութեան հնազանդ միջոցի մը վերածել: Կը տրուին մանրամասնութիւններ թէ ինչպէս Արդարադատութեան նախարարութիւնը Ապրիլ 22-ին վաւերացուցած էր թերթին որպէս արտօնատէր՝ «Ռամկավար – Ազատական Լիպերալ – Դեմոկրատ» կուսակցութիւն մը որ միայն շաբաթ մը առաջ պաշտօնապէս արձանագրուած էր: Ատով թերթը գործնապէս զրկուած էր իր հիմնադիր խորհուրդին պատկանելէ. յաւելեալ, Արդարադատութեան նախարարութիւնը հրահանգած էր Պարբերական պետական տպարանին որ այլեւս չտպէ այդ թերթը: Քանի մը օր ետք նոյն անունով ուրիշ թերթ մը լոյս տեսած էր խմբագրական բոլորովին այլ կազմով: Հայաստանեան մամուլին մեծամասնութիւնը բողոքած էր կատարուածին դէմ ու զօրավիգ կանգնած թերթին խմբագրական բուն կազմին, գլխաւորութեամբ խմբագիր Յ. Աւետիքեանի: Մայիս 14-ին «Ազգ»ի վերահրատարակութիւնը սկսած էր: Հրատարակութիւնը ընդմիջուած էր նաեւ ընդդիմադիր «Մոլորակ»ին, շուրջ ամիս մը, այն պատճառաբանութեամբ որ պարտք ունէր տպարանին երբ տակաւին պարտական էր շատ մը ուրիշ թերթերու: Խափանարարական արարքներու ենթակայ եղած էր նաեւ ԱԺՄ-ի «Այժմ» պաշտօնաթերթը:

Տեղեկագիրը կը խօսի ձայնասփիւռ – հեռատեսիլին վրայ իշխանութեան հակակշիռին մասին որուն ենթակայ են նաեւ հայ մամուլի ցրուումի ցանցը ու «Պարբերական» տպարանը որոնք գրեթէ մենաշնորհեալներ են: Մինչ իշխանամէտ թերթեր կը տպուին ու կը ցրուին առանց դժուարութեան, ընդդիմադիր անուններ նոյն պարագաներուն մէջ չեն գտնուիր:

Վերջին գլուխով մը տեղեկագիրը կը նշէ օտար լրասփիւռներու թղթակիցներուն դէմ գործուած արարքներ, գրուած արգելքներ: Ռուսական, անգլիական հեռատեսիլի ու լուսանկարչական գործակալութեան թղթակիցներ ոստիկաններու կամ ոչ ոստիկաններու կողմէ խոշտանգուած են: Ուրիշ բազմաթիւ օտար թղթակիցներ ալ Սեպտեմբերի նոյն դէպքերուն օրերուն պաշտօնական դիրքերէ արգելարարութիւն ստացած են օտար շրջանակներու մէջ Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի ընտրութեան հանդէպ ժխտական հակազդեցութեան պատճառ նկատուելով:

Տեղեկագրին Ֆրանսայի մասին երկու էջերուն նիւթ կը կազմեն զօրսիքական, ալժերական, թամուլական մամուլին դէմ հակառակորդներու կողմէ գործուած արարքներ. կը յիշուի «Գանար Անշէնէ»ի պարագան որ Վառի երեսփոխանուհի Փիայի սպանութեան խնդրին մէջ «քաղաքական պատուիրատու»ներ կը մատնէր եւ յօդուածագիրը հարցաքննութեան ենթարկուեցաւ: Կը յիշուին նաեւ Ազգային Ճակատին մասին հաղորդումի հեղինակ լրագրողի մը վրայ կատարուած յարձակումը եւ հրէական շաբաթաթերթի մը խմբագրին ուղղուած ահաբեկչական արարքը:

Հատորին մէջ չորսուկէս էջ գրաւած է Ազրպէյճան, յատկապէս ընդդիմադիր մամուլի թերթերուն եւ լրագրողներուն – ինչպէս եւ օտար –, վրայ գործադրուած ճնշումներու, գրաքննութեան, նաեւ բռնութեան արարքներու նշումներով:

Տասը էջով ալ տրուած է Թուրքիոյ կացութիւնը ուր հալածանքի գլխաւոր թիրախներն են քրտական եւ ձախակողմեան մամուլի թերթեր ու լրագրողներ: Թուրքիա տեղ գտած է նաեւ հատորին վերջաւորութեան երեք ցանկերու մէջ ուր սպաննուած, անյայտացած եւ իրենց գաղափարներուն պատճառով արգելափակուած լրագրողներ ունեցող երկիրներու անունները տրուած են: Նախկին խորհրդային երկիրներու մէջ նուազագոյն «մեղաւոր»ներն են Ուզպեկստան եւ Թիւրքմէնիստան միայն կէսական էջ գրաւելով: Իսկ Պալթեան հանրապետութիւնները ուղղակի բացակայ են:

Հատորին «Եւրոպա եւ նախկին Խորհրդային Միութիւն»ը խորագրուած բաժինին ներածականին մէջ կ'ըսուի թէ 1995-ին ծագած որոշ յոյսեր չեն իրականացած 1996-ի ընթացքին: Այդ յոյսերը կ'առնչուէին նախկին Եուկոսլաւիոյ մէջ խաղաղութեան հաստատումին, ռուսական նախագահական ընտրութեան, Թուրքիոյ Եւրոպայի մաքսային Միութեան անդամակցութեան. առիթներ էին որոնք պէտք է առաջնորդէին այս երկիրներուն մէջ մամուլի անկախութեան բարելաւման, բայց չօգտագործուեցան: Խմբագիրը վախ կը յայտնէ որ վերոնշեալ շրջաններուն մէջ կացութիւնը վատթարանայ 1997-ին:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ENCYCLOPEDIE UNIVERSALIA 1997

Վերոյիշեալ հանրագիտարանին մէջ յօդուած մը լոյս տեսած է Անահիտ Տէր – Մինասեանի ստորագրութեամբ նուիրուած Նանթի Տարէ Թանգարանի ցուցահանդէսին՝
L'Arménie des origines au IVe siècle.

ՄԵՐ ԽԱՉՈՒՀԻՆԵՐԸ

ԼԻՈՆ-ՎԻԼԷՕՐՊԱՆ՝ «ԱՐԱՔՍ» ՄԻԱԿԸ ՉԷ ՇՐՋԱՆԻՆ ՄԷՋ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը կը կոչուի «Արաքս». աւելի ճիշդ՝ պէտք է ըսել Լիոն – Վիլէօրպանի մասնաճիւղը: Արդարեւ, կեդրոնատեղին Վիլէօրպան է, Հայ Մշակոյթի Տունը:

«Արաքս» ունի չորս տասնեակ գործօն անդամուհիներ: Քի՞չ է այս թիւը միացեալ երկու քաղաքներուն համար՝ ուր կ'ապրին հաւանաբար շուրջ քսան հազար հայրենակիցներ:

Քիչ է առաջին ակնարկով. պէտք է սակայն նկատի ունենալ որ Տէսին ու Վօ – ան – Վըլէն ալ, երկուքն ալ կից Լիոնի, ունին նաեւ Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղեր:

Պէտք չէ ալ մոռնալ որ Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ հովանաւորութեան տակ, 1977-էն ի վեր, կայ «Տիկնանց» մը, գործօն, գրեթէ նոյն թիւով անդամուհիներով: Հ. Բ. Ը. Միութեան Լիոնի մասնաճիւղը եւս ունի Տիկնանց Յանձնախումբ, աշխոյժ, վարժ ծառայելու: Կարմիր Խաչի անունով ալ կայ խմբակ մը՝ Տիկին Տէյիրմէնճեանի ղեկավարութեան տակ:

Կարճ՝ համայնքին կիներուն ու օրիորդներուն համար գործնէութեան դաշտ չի պակսիր, եթէ ուզեն աշխատակցիլ: Արդէն կան ալ՝ որ կը մասնակցին մէկէ աւելի միութիւններու գործունէութեան: Անոնք կը սիրեն հայկական միջավայրը, կը սիրեն ծառայել:

Լիոնի կազմը, «Արաքս» որ տակաւին մկրտուած չէր այդ անունով, հիմնուած է 1930-ին: Հիմնադիրներէն կամ առաջին տարիներու անդամուհիներէն կը յիշուին՝ Տիկիններ՝ Պէրպէրեան, Կոզկոզեան, Այվազեան, Սարաֆյարեան: Անշուշտ եղած են ուրիշներ ալ, ամէնքն ալ արդէն «մեկնած»: Վերապրող մը սակայն, Մարիամ Հարելեան, «խաչուհի» 1934-էն ի վեր: Տիկին Հարելեան եղած է ատեն մըն ալ նախագահուհի:

Եթէ ակնարկ մը նետենք Կապոյտ Խաչի անցեալին վրայ, Լիոնի մէջ, պիտի տեսնենք որ անոր հիմնադրութեան տարիներուն եւ անկէց վերջն ալ, մասնաճիւղին կեանքը դիւրին չէ եղած: Անցուցած է փոթորիկներ. հաւանաբար՝ փոթորիկ գաւաթ մը ջուրի մէջ...

Այդ կ'ապացուցանէ հետեւեալ նամակը՝ զոր Տիկին Տիրուհի Միսաքեան, ատենապետուհի Փարիզի կեդրոնական վարչութեան, գրկած է քրոջս: Հերմինէ Միսքճեան այցելած է, կ'երեւի, Լիոն, մասնաճիւղը հաստատ հիմերու վրայ դնելու պաշտօնով եւ, կ'երեւի ալ, չէ յաջողած:

Նամակին թուականը՝ 1931 Նոյեմբեր 2: Հատուած մը.

«Լիոնի մասին ի՛նչ ըսենք, չենք գիտեր: Շատ ցաւալի է որ նման բազմահայ գաղութի մը մէջ կարելի չըլլար 10 – 15 կին իրարու քով բերել: Եթէ յոյս ունինք որ կարելի է նոր այցելութեամբ մը արդիւնք մը առնել բերել, կ'անցնինք հոնկէ ալ, անշուշտ եթէ ձեր ժամանակը թոյլ տայ»:

Ստորագրուած՝ Տիրուհի Միսաքեան, (ատենապետուհի), Մարօ Ստեփանեան (ատենադպրուհի): Անուններ՝ որոնք կըրնան հին յիշատակներ արթնցնել տարեց խաչուհիներու մօտ:

Անորոշութեան, տարակոյսի եւ անհամաձայնութիններու եւ, անկասկած, կընոջական ըսի – ըսաւներու այդ անախորժ ժամանակները շատոնց անցած են, մանաւանդ յետ – պատերազմեան տարիներէն ի վեր: «Արաքս» կը գործէ անխափան, կը ծառայէ միութեան նպատակներուն՝ օգնել տկարներու, ծերերու, այցելել անոնց, վառ պահել հայկականութիւնը գաղութին մէջ զանազան ձեռնարկներով:

Իր յաջող կազմակերպութիւններէն նըշենք Մանուկներու Օրը՝ որուն կը սպասեն անհամբեր, ամէն տարեսկիզբին, Լիոնի հայ երախաները:

«Արաքս» իրաւունք ունի Պէլֆոնթէն գրկելու 15 երախայ Յուլիսին եւ 15 ալ Օգոստոսին: Այս թիւերը ընդհանրապէս արագօրէն կը լեցուին: Ասոնցմէ զատ մասնաճիւղը իր վրայ կ'առնէ երախայի մը կեցութեան ծախքը:

«Արաքս» կը կազմակերպէ երբեմն յաջող հաւաքոյթներ, հաւաքական ճաշեր, ժողովրդական ձեռնարկներ: Յաջող էր, զոր օրինակ, Փարիզի «Նաւասարդ» պարախումբին ելոյթը, կազմակերպուած օժանդակութեամբը Վիլէօրպանի Մշակոյթի Տան վարչութեան՝ որուն կը նախագահէ Գեղամ Կանանեան, Կապոյտ Խաչի մօտիկ բարեկամ մը:

Մասնաճիւղը չունի այրերէ պատուոյ անդամներ, բայց, ի հարկին, բարեկամներու աջակցութիւնը ապահովուած է երբ դիմուի անոնց:

Վիլէօրպան չկայ ներկայիս հայերէնի դասընթացք. մասնաճիւղը կ'օգնէ Լիոնի Մարգարեան – Փափազեան եւ Մարսէյլի Համազգային վարժարաններուն:

Ո՞վ կը ղեկավարէ «Արաքս»ը: Փորձառու, բայց տակաւին աշխոյժ, Տիկիններու եւ աջակից քանի մը երիտասարդուհիներու խմբակ մը:

Ծանօթ է որ Կապոյտ Խաչի նախագահուհիներուն պաշտօնավարութեան շրջանը ցկեանս չէ. նախագահուհին – եթէ կը նախընտրէք՝ ատենապետուհին – կը փոխուի երկու տարին մէկ: Վերջին ատեններուն, այդ պատասխանատուութեան կոչուած են, փոխն ի փոխ, տիկիններ՝ Լուսին Թուլթեան եւ Տնիկ Ազայիքեան:

Ներկայ շրջանին կը պաշտօնավարէ Տիկին Ազայիքեան՝ խաչուհի շուրջ երկու տասնամեակներէ ի վեր: Արհեստով՝ հաշուակալի օգնական:

Վերջին յիսնամեակի նախագահուհիներէն կը յիշենք, Մարիամ Հարելեանէն զատ, Պերճուհի Մամուրեանը, Ազատին Ղազարեանը, Եւփիմէ Գասապեանը. թերեւս – կան մէկ – երկու ուրիշներ ալ: Տիկիններ՝ որոնք ղեկավարեցին Լիոնի մասնաճիւղը՝ ինչ որ այնքան ալ դիւրին գործ չէ: Անհրաժեշտ են դիւանագիտական ձիրք, համոզելու կարողութիւն, գիջողական ոգի, ներողամտութիւն ալ – il faut savoir avaler des couleuvres, պիտի ըսէր Ֆրանսացին – պահպանելու համար խաղաղ եւ հաճելի մթնոլորտ մը եւ քառասուն – յիսուն կիներու միջեւ գործելու...

Յաջորդական նախագահուհիները եւ անոնց գործակիցները յաջողած են պահել այդ եւ «Արաքս» տարիներէ ի վեր կենսական, կը նկատուի Կապոյտ Խաչի աշխոյժ մասնաճիւղերէն մէկը:

Անոր ալ սակայն կը պակսի սանուհիներու կազմակերպուած բաժին մը՝ մըտնելու համար ապահով 21-րդ դարէն ներս, նորոգուած երիտասարդ ուժերով:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ԱՆՐԻ ՎԵՐՆԷՕՅԼ ԿՐԸՆՈԲԼԻ ՄԷՋ

Հայ Մշակոյթի Տան հրաւէրով, Մայիս 27-ին, Կրընոպլ կը գտնուէր Անրի Վէրնէօյլ (Աշոտ Մալաքեան) իր նոր հատորին «Լը Ծըվալ – Վարդան»ի հրատարակութեան առթիւ: Նախ, ցերէկին կ'ընդունուէր քաղաքապետարանը եւ ընդհ. խորհրդականին Միշէլ Հանուսի կողմէ կը պարգեւատրուէր Իզէռ նահանգի մետալով: Կ'այցելէր Տօֆինուա Թանգարանը, ժամը 18.30-ին ալ կրկին քաղաքապետարանին մէջ, ընդունելութիւն մը տեղի կ'ունենար, ի ներկայութեան բազմաթիւ անձնաւորութիւններու ֆրանսացի եւ հայ: Քաղաքապետը՝ Միշէլ Տէսթօ գնահատական խօսքեր արտասանելէ ետք, Աշոտ Մալաքեանի կը շնորհէր Քաղաքին ոսկէ մետալը: Այս վերջինը իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէր, կ'ըսէր նաեւ թէ մանկութենէն սիրած էր Կրընոպլը եւ շրջանը:

Իրիկունը, ժամը 20.30-ին հանդիպում մը տեղի կ'ունենար Մշակոյթի Տան ծայրէ ծայր լեցուն սրահի մը մէջ, Նախագահ Տանիէլ Մարանճեան բարի գալուստի խօսքեր կ'արտասանէր, ապա, Ա. Վէրնէօյլ կը ներկայացնէր իր գիրքը, անոր բովանդակութիւնը եւ ներկաներն ալ հարցումներ կ'ուղղէին: Հեղինակը նաեւ գրքին ձօնագրութիւնը կ'ընէր: Աւարտին, ջերմ մթնոլորտի մը մէջ ճաշ մը տեղի կ'ունենար:

ՇԱՔԷ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Միլանոյի հայ ազգային կեանքէն

Կիրակի, Մայիս 11-ի յետմիջօրէին Միլանոյի Հայ Տան մէջ տօնուեցաւ Մայրերու Օրը: Տարին անգամ մը դաշուքի երախաներն ու պատանիները արտասանութիւններով ու նուագով կ՚ուրախացնեն իրենց մայրերն ու մեծ-մայրերը, որոնց կողքին անպակաս են հայերու զոհուած ժպիտները, հոգ չէ թէ օրը մայրերու վերապահուած ըլլար: Այս տարի եւս յայտագրի կեդրոնն էր մէկ արարինոց պատկեր՝ «Պաշտօնս խմբալ է», զոր շատ յաջող ձեւով ներկայացուցին պատանի դերակատարներ՝ Ալեքսն ու Շանթը, Գայեանէն ու Սթեֆանօն: Իսկ Օր. Մարօ Խոտավերտեան իտալերէն թատերական մենախօսութեամբ հմայեց ներկաները:

⁂

Մայիս 13-ին, Միլանոյի Չիրքոլօ տէլլա Սթամփա-յի մէջ որ կը գտնուի պատմական նշանակութիւն ունեցող Սէրպէլլոնի պալատին մէջ, ներկայացուեցաւ իտալացի հանրութեան, Յարութիւն Գալանճեանի ինքնակենսագրական գիրքը՝ «8 կրամ կապար, կէս քիլօ պղպղատ, կէս լիթր ազնուափայտի ձէթ»:

Գիրքը ներկայացուցին եւ անոր մասին խօսեցան փրոֆ. Անթոնիօ Արսլան, թէյկուհի Անահիտ Քէհեայեան եւ փրոֆ. Վիլհելմ Ֆոն Հօհէնքըլլէր:

⁂

Հ. Բ. Ը. Միութեան Միլանոյի մասնաճիւղի հրաւէրով Իտալիա կը գտնուէին ամերիկաբնակ Պ. Փօլ Գալինեան իր կնոջ եւ աղջկան հետ: Եկած էր հոս ներկայացնելու մէկ ժամնոց 18 մմ.նոց վաւերագրական շարժապատկերը՝ «Ուիլեմ Սարոյեան՝ մարդն ու գրողը» խորագրով: Հոծ բազմութեան մը ներկայութեան, Զօրեքշաբթի, Մայիս 21-ի երեկոյեան, Հայ Տան մէջ ցուցադրուեցաւ վերոյիշեալ ժապաւէնը:

Գալինեանի տարիներու յարատեւ աշխատանքն ու զոհողութիւնները գնահատուեցան ներկաներուն կողմէ, որուն կողքին եղան նաեւ շինիչ քննադատութիւններ: Երբ Սարոյեան իր անկատար հայերէնով սկսաւ խօսիլ ֆիլմին վերջաւորութեան, արտայայտելով իր զգացումները եւ սէրը հանդէպ իր ժողովուրդին ու հայրենիքին, իր արմատներուն ու ծննդավայրին, ստեղծուեցաւ դիւթիչ ու ջերմ մթնոլորտ մը:

Պ. Գալինեանի աշխատանքով եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան խնամակալութեամբ Միլանոյի Հայութիւնը եւ նամանաւանդ երիտասարդ սերունդը առիթն ունեցաւ աւելի մօտէն ճանչնալու այս մեծ գրագէտը:

⁂

Կիրակի, Մայիս 25-ին, Միլանոյի Ս. Քառասուն Մանկանց եկեղեցւոյ մէջ յետ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ Սարդարապատի հերոս զոհերու հոգւոյն համար:

⁂

Մայիս 28-ը, պարագաներու բերմամբ տօնուեցաւ Մայիս 29-ին: Հայ Տան մէջ յիշատակուեցաւ եւ մեծ խանդավառութեամբ տօնուեցաւ Հայաստանի առաջին Հանրապետութեան 79ամեակը, կազմակերպութեամբ Իտալիոյ Հայոց Միութեան: Միշտ պատրաստակամ, միշտ աշխատելու վառ ցանկութեամբ Պ. Հըրանդ Բամպաքեան ղեկավարեց փոքրիկ երգչախումբը, որ քառաձայն երգեց Հանրապետութեան փառերգը՝ Իմ Հայրենիք, Սարդարապատ եւ Յառաջ Նահատակ երգերը:

Իտալաբնակ ջութակահար Պ. Դանիէլ Տեմիրճեան եւ հայաստանցի դաշնակահարուհի Օր. Անի Մարտիրոսեան, որ տարիներէ ի վեր կ՚ապրի Միլանօ, ներկաներուն հրամցուցին բարձր մակարդակի գեղեցիկ համերգ մը. ընտրած էին հայ (Կոմիտաս, Խաչատրեան) եւ օտար (Սարանաթէ, Մոնթի) երաժիշտներու գործերէ հատուածներ, զորս կատարեցին մեծ հմտութեամբ, ստեղծելով խանդավառ մթնոլորտ մը եւ արժանացան ներկաներու գնահատանքին խլելով անոնց ծափահարութիւնները:

Վազգէն Սարգիսեան ազրումով արտասանեց Աւետիս Ահարոնեանի «Յարգանք քեզ նահատակ» քերթուածը:

Օրուան բանախօս Պր. Ալեքս Պէզիկեան արտայայտեց իր մտածումները ու խորհուրդները Մայիս 28-ի առթիւ: Զփափաքելով կրկնել պատմականը, կեդրոնացաւ Հայրենիք – Սփիւռք – Հայրենիք փոխադարձ կապերուն վրայ: Քաջալերեց անոնց ամրապնդումը եւ խրախուսեց ներկաները, որ միշտ թիկունք կանգնին հայրենիքին եւ իրենց աշխատանքով ու դիւանագիտութեամբ ըլլան միջնորդներ հայրենիքին եւ իրենց գտնուած երկիրներու կառավարութիւններու միջեւ: Միակ ձեւն է հասնելու բացարձակ անկախութեան եւ ազատավարութեան, ի հարկէ միաժամանակ վստահութիւն ունենալ հայրենի ղեկավարներու անշահախնդիր դիրքորոշման յանուն հայրենիքի միասնակութեան եւ Ղարաբաղի հարցին ճիշդ լուծման:

Փակման խօսքով հանդէս եկաւ Սարգիս Քահանան ըսելով, որ Մայիս 28-ը ոչ միայն ոգեկոչում պէտք է ըլլայ այլ նաեւ տօնախմբութիւն: 1918-ին կազմըւած ազատ Հայաստանը շարունակելով հասաւ այս օրերուն: Ուրեմն ուրախանանք եւ տօնենք:

⁂

Յունիս 19-ին կը բացուի Ռաւէննայի փառատօնը, «Ուխտագնացութեան ուղին – Հաւատքի ուխտագնացութիւնները» յայտագրով: Յատկանշական մասնակցութիւն մը հայ երաժիշտներու «Անդրկովկասեան ծրագիր»էն ներս, համագործակցութեամբ հայ մշակոյթի ուսումնասիրութեան եւ վաւերագրումի կեդրոնի – Վենետիկ: Յուլիս 5 եւ 6-ին պիտի ըլլան համերգներ, պատարագ եւ հայկական ֆիլմերու ցուցադրութիւն:

Կիրակի, Յուլիս 6, ժամը 10-ին Ռաւէննայի Սալոմոյի մէջ պիտի կատարուի պատարագ մասնակցութեամբ Հայաստանի Սեննեկային երգչախումբի: Պիտի պատարագէ Մխիթարեան Աբբահայրը, ներկայութեամբ Ռաւէննայի Արքեպիսկոպոսի, կը նախատեսուի ներկայութիւնը Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Արքեպիսկոպոսի մը Էջմիածինէն եւ կարդինալ Էրսիլըօ Թօնինին:

Փառատօնի հայկական բաժինը կը հովանաւորուի Գարեգին Ա.ի, Հայ Եկեղեցւոյ 1700-ամեայ տօնակատարութեան պետական յանձնաժողովի եւ Հայաստանի մշակոյթի, երիտասարդութեան ու մարմնակրթութեան նախարարութեան կողմէ:

Կ. Խ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԵԹՐՈՅԻՆ 25-ԱՄԵԱԿԸ

Այս տարի կը լրանայ Երեւանի մեթրոյին շինարարութեան սկիզբին 25-ամեակը: Նախնական ծրագիրը որուն մասին համաձայնութիւն գոյացած է 1972ին, Հայաստանի ղեկավար Ա. Քոչինեանի ու Խորհրդային Միութեան փոխադրութեան շինարարութեան փոխ – նախարար Սոսնովի միջեւ, վերաբերած է Երեւանի մէջ հանրակառքերու համար փապուղիներու շինութեան: 1977-ին միայն միութենական նախարարներու խորհուրդը որոշած է մեթրոյի շինարարութիւնը, այդ թուականին Երեւանի բնակչութիւնը արդէն աւելի քան մէկ միլիոնի հասած ըլլալով:

1981 Մարտ 7-ին առաջին մասը գործածութեան կը դրուի: 7 քիլոմեթր երկարութիւն ունի ան, 5 կայաններով. Բարեկամութիւն, Մարշալ Բաղրամեան, Երիտասարդական, Լենին հրապարակ եւ Սասունցի Դաւիթ, 1983-ին աւելցած է Գործարանայինը, 1986-ին Շէնգաւիթը, 1987-ին Գարեգին Նժդեհը, 1988-ին Զօրավար Անդրանիկը: 1996-ին ալ դժուար պայմաններու մէջ բացուած է Չարբախ կայարանը:

Ներկայիս կառուցումը կը շարունակուի Աջափնեակ թաղամասին մէջ, երկու կայանի ծրագրով: Ան աւարտելու պարագային գիծին ամբողջ երկարութիւնը պիտի ըլլայ 14,88 քիլոմեթր եւ մեթրոն պիտի ունենայ 12 կայարան:

⁂

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՕՐԷՆՔ

Ազգային Ժողովի Մայիս 29-ի նիստին ընդունուած են «Պաշտպանութեան մասին» ու «Ռազմական դրութեան մասին» օրէնքները: Երեսփոխաններու կողմէ առաջարկուած լրացումներէն մէկուն համաձայն, առաջին օրէնքին մէջ ճշդուած է որ երկրին մէջ միջազգային պայմանագրերու նախատեսած ձեւով, կարելի է օտար երկիրներու զօրախումբեր պահել, պաշտպանութեան խնդիրներ լուծելու նպատակով: Այդ զօրախումբերը կը ստեղծուին, կը կառավարուին եւ կը գործեն Հայաստանի օրէնքներով: Անոնք հայկական զինեալ ուժերու հետ կը մասնակցին երկրին վրայ կատարուած յարձակում մը դիմակայելու գործին:

⁂

ԵՐԵՒԱՆ – ԹԻՖԼԻՍ ԵՐԿԱԹՈՒՂԱՅԻՆ ԳԻԾԸ ՎԵՐԱՀԱՍՏԱՏՈՒԱԾ

Վերահաստատուած է երկաթուղային հաղորդակցութիւնը Երեւանի եւ Թիֆլիսի միջեւ. գիծը ընդհատուած էր 1995-ին, կամուրջներու օդը հանուելէն ետք: Երթեւեկը որ ներկայիս կը կատարուի օրընդմէջ ընթացքով, կը դառնայ ամէնօրեայ անհրաժեշտ աշխատանքներէ ետք:

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Բ. ՄԱՍ

ՏԵՐԵՒՆԵՐ ԴԵՂՆԱԾ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԷ ՄԸ

Անբաւական համարելով երկու շաբաթուան ընթացքին քաղուած տեղեկութիւնները, առաւ մը 15 – 20 կէտերէ բաղկացած հարցարան մը յանձնեցի Մառին, որպէսզի լուսաբանութիւններ պահանջէ Վլատիմիրէն, ճամբորդութեան պայմաններու մասին: Նշանակեր էի ինչ որ կարելի էր նախատեսել, այդ օրերուն, անցագիրէն, լուսանկարէն, Ղալաթիոյ սալոնէն (շոգենաւ), Սիրքէճիի կայարանէն (շոգեկառք), ոստիկանական հսկողութենէն մինչեւ շոգենաւին անունը եւ յարմարութիւնը:

Բոլոր բանակցութեանց ընթացքին, Վըլատիմիր ոչ լուսանկարս պահանջած էր, ոչ ալ մանրամասնութիւններ իմ ինքնութեանս մասին: Պայման ալ դրած չէր որ անձամբ ներկայանամ:

Վլատիմիր պատասխանելով տուած հարցումներուս, քիչ մը նեղսրտած էր քանի մը կէտերու մասին:

– Օրիորդ, բոլոր գաղտնիքներս քեզի չեմ կրնար յայտնել: Թող էրիկ մարդ մը գայ, խօսիմ: (Լաւ թրքերէն գիտէր):

Օրերուն հետ, համբերութիւնն ալ կը սպառէր, երթա՞լ: Ա՞յս թէ այն ճամբան ընտրել (շոգենա՞ւ թէ շոգեկառք), Փորձի համար ուրիշ մէ՞կը ղրկել: (Թեկնածու չէր պակսեր):

Օր մը Պիթլիսցի Արշակ Մուշեղեան, նոյնպէս փախստական (այժմ Պրիւսէլ) լուր ղրկած էր թէ շատ ապահով միջոց մը գտեր է, Պուլկարիա երթալու համար: Քսան հնչուն ոսկի եւ լուսանկար մը, ուրիշ ոչինչ...

Գաղտնիքը պահեր էին, բայց կ՚ըսէին թէ Պուլկար մըն է, որուն կը գործակցի Սեբաստացի Մուրատին եղբայրը:

Այդ առթիւ կը պատմէին արդէն Պուլկարիա հասած քանի մը փախստականներու եւ անոնցմէ եկած նամակներու մասին, որոնք ջերմապէս կը յանձնարարէին Պուլկարը: Մասնաւորապէս կը յիշուէր Գիւակ անուն տղայ մը, որուն ղրկած նամակն ալ տեսեր էին:

Արդեօք նոյն մարդը չէ՞ր ... (Այդ օրերուն կը խօսուէր նաեւ ուրիշ Պուլկարի մը մասին):

Սոֆիայէն եկած նամակը եւ մեր քաղած տեղեկութիւնները հիմ բռնելով, մերժեցինք այդ հրաւէրը, եւ, եթէ չեմ սխալիր, սատ մըն ալ քաշեցինք:

Իմ ձեռբակալութենէս վերջն էր որ պարզուեցաւ թէ բոլորն ալ Վլատիմիրի ճանկն ինկած էին: Քսան քանհինգ հոգի արձանագրուած, բայց վերջին պահուն փրկուած էին, իբրեւ հետեւանք իմ ձերբակալութեանս:

Այսօր ալ չեմ կրնար ճշդել թէ Վլատիմիր ե՞րբ սկսած էր դաւաճանել: Որովհետեւ, սկիզբները իսկապէս նամակներ տարած – բերած էր, եւ թերեւս քանի մը փախստականներ ալ իրապէս փրկած:

Ես կը կարծէի թէ իմ պարագաս շահաբեր գտնելով, միեւնոյն ատեն սակարկութեան մտած էր թէ Սոֆիայի մեր ընկերներուն եւ թէ Գըմը Սիասին հետ, մանաւանդ երբ Գ. Մերճանովը ձեռքէ փախցուցին: Եւ կամ Գըմը Սիասին ձեռք առած էր զայն, տեսնելով որ շարունակ Պուլկարիա կ՚երթայ – կուգայ:

Համաձայն բանտակիցի մը պատմութեան, բարձր պաշտօնատար մը անուղղակի յայտնած էր թէ երկու հազար ոսկի ծախսած են, զիս ձեռք անցընելու համար:

⁂

Այսպէս կամ այնպէս, բոլոր վարանումներէն, վերապահութիւններէն եւ խորհրդակցութիւններէն յետոյ, որոշուեցաւ որ մեկնիմ: Դաւադրական ձեռնարկ էր անշուշտ առանց փորձանքի չէր կրնար ըլլալ: Հարկ էր որոշ «ռիսք» ստանձնել:

Վլատիմիր պատմած էր թէ գերմանական «Կէնէրալ» շոգենաւը պիտի դնէ զիս իբրեւ հասարակ բանուոր, շոգեկառքը աւելի վտանգաւոր ըլլալով:

Անշուշտ ական դրուած էր Սեւ Ծովու մէջ, եւ հաղուադէպ՝ նաւերու երթեւեկը: Իր պատմութեամբ, իբրեւ թէ բացառիկ պատեհութիւն մը կը ներկայանար:

Ինք ճամբորդութեան թուղթ մը ղրկած էր (Սէյահաթ վարագաը), բայց մերժեցինք: Եւ առաջարկեցինք որ պուլկարական անցագիր մը հանէ:

Վարանեցաւ այս պահանջին, առջեւ, յետոյ համակերպեցաւ, եւ լուսանկարս պահանջեց: Մերժեցի: (Ես երբեք չեմ երեւցած իրեն, մինչեւ վերջին օրը):

– Էֆէնտիմ, առանց լուսանկարի փասափոռ կ՚ըլլա՞յ...

Եւ պատուիրած էր կարելի եղածին չափ կեղծել, արհեստաւորի գլխարկ մը դնել, մէկ աչքը քիչ մը ծուռ նայելով: (Ասկէ՝ Թուրք յուշագրին ակնարկը, – «մէկ աչքը շի՞լ էր»):

Ալէա ժաքթա-էսթ ? քօտաք մը բերին Թաքսիմէն, եւ լուսանկար մը հանեցին կարելի եղածին չափ կեղծելով, որքան կը յիշեմ՝ առանց օձիքի, մէկ աչքս քիչ մը խփած, ակնոցս հանած, գլուխս ալ արհեստաւորի գտակ մը:

Անցագիրը պիտի պատրաստուէր Նիքօլա Տիմիթրիէվ անունով, իբրեւ եղբօրորդին Վլատիմիրի, Մանասթըցի:

Անցագիրը իր քովը պիտի մնար, բոլոր գործողութիւնները լրացնելու համար:

Երբ լուր եկաւ թէ ամէն բան վերջացած է, նոր խնդիր մը, – ի՞նչպէս պիտի գտնէինք իրար...

(Շար. 8)

Պ. Սիմոն Փէշտըմալճեան,
Տէր եւ Տիկին Դանիէլ Ճիկէրեան եւ զաւակները եւ թոռները (Պէյրութ),
Տէր եւ Տիկին Յակոբ Ատալեան զաւակներն ու թոռները,
Տէր եւ Տիկին Յակոբ Նիքոթեան,
Օր. Գիլէր Ամիրխանեան
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, քրոջ, հօրաքրոջ, մօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ
ԶԱՊԷԼ ՓԷՇՏԸՄԱԼՃԵԱՆ-Ի
(Ծնեալ՝ Ճիկէրեան)

մահը որ պատահեցաւ Յունիս 3-ին, 91 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Յունիս 9, ժամը 15-ին Փարիզի Ս. Յովհ. - Մկրտիչ Եկեղեցին
15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Սէն - Գլուի գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները Պ. Սիմոն Փէշտըմալճեանի։

ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնն ու Կրթական Մարմինը կը ծանուցանեն թէ Եկեղեցւոյ Միօրեայ դպրոցի աշակերտութեան տարեվերջի հանդէսը տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, Յունիս 8-ին Իսի քաղաքի «Փասի»ին սըրահին մէջ
25, avenue Victor Cresson,
92130 Issy-les-Moulineaux
1) - Ժամը 13-ին ճաշ (երաժշտական մթնոլորտ)։
2) - Ժամը 15-ին աշակերտութեան հանդէսը, երգեր, արտասանութիւններ (մանկապարտէզի եւ մեծերու 3 դասարաններու մասնակցութեամբ)։
3) - Ժամը 17-ին եւոյթ կ'ունենայ պարախումբը։

— ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ —

Կապոյտ Խաչի Վիէնի Սեւան մասնաճիւղին տարեկան դաշտահանդէսը Յունիս 8, Կիրակի ամբողջ օրը Ժէմանի մէջ, ծոխ պիւֆէ հայկական ճաշերով։ Կը նուագէ Անի նուագախումբը։ Տեղւոյն վրայ մեր աշակերտները կը ցուցադրեն իրենց գծագրութիւնները. նիւթ՝ «Հայաստանը բատ ձեզի»։ Առաջնութիւն շահող երեք աշակերտները կը վարձատրուին նուէրով մը։ Եկէք քաջալերելու մեզ եւ մեր դպրոցի աշակերտները։

Անձրեւի պարագային սրահ մը ապահովուած է։

UGAB — UGAB — UGAB —

William SAROYAN :
l'homme, l'écrivain

Primé 6 fois aux Etats-Unis
Médaille d'or du meilleur documentaire

Ecrit, dirigé et produit par
PAUL KALINIAN

Un documentaire exceptionnel
d'une heure sur la vie et les œuvres de
WILLIAM SAROYAN

Commenté par *Mike Connors*

Film suivi d'un débat,
avec PAUL KALINIAN

Un timbre aniversaire dédié à
WILLIAM SAROYAN
sera mis en vente lors de cette soirée.

Dates et lieux de projection :

le mercredi 11 juin à 20h30 précises,
au Centre Culturel Alex Manoogian
de l'UGAB,
118, rue de Courcelles, 75017 PARIS
(M° Courcelles)
Participation aux frais : 25 F.
Réservations au : 01. 45. 20. 03. 18

le Vendredi 13 juin à 20h30 précises,
au Centre Culturel de l'UGAB
327, Bd Michelet, 13009 MARSEILLE
Participation aux frais : 30 F.
Réservations au : 04. 91. 22. 10. 45.

UGAB — UGAB — UGAB —

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

NUIT DE LA MUSIQUE TRADITIONNELLE
SAMEDI 7 JUIN
Salle des Fêtes, rue Voltaire

organisée
par la VILLE d'ALFORTVILLE
avec la participation de la
Maison de la Culture Arménienne

à partir de 18 heures
Musique indienne
Chœurs de Femmes Berbères
Ensemble de Musique Traditionnelle Arménienne
JEAN-PIERRE NERGARARIAN

de 20h à 21h30
Buffet — Dégustation
A partir de 21 h 30
Flamenco
Musique Traditionnelle libanaise
Elie Achkar
Entrée : 50 f.
Tarif réduit : 30 f. pour les -15 ans.

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél. : 01 43 76 55 89 - Fax : 01 43 78 66 64

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Իր տաղրոջ՝ Սուրէն փափազեանի մահուան առթիւ, Տիկին Անահիտ Փափազեան 1500 Ֆր. կը նուիրէ Քօօփերասիոն Արմէնիի (տանալ՝ «Յառաջ»էն) եւ 1500 Ֆր. «Յառաջ»ին։

Տէր եւ Տիկին Աշոտ Շիրվանեան 200 փրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ին Սուրէն փափազեանի յիշատակին։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Յունիս 7, Տօն է Սրբոցն Ներսիսի Մեծի Հայրապետին եւ Խաթայ Եպիսկոպոսին։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղին ժողովը, Յունիս 7, Շաբաթ օր, ժամը 16-ին, Հայ Մշակոյթի Տունը
17, rue Bleue, Paris 9e

⁂

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռի - Պուա - Գոլոմպի Ակնունի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամ - անդամուհիները Երկուշաբթի, Յունիս 9, ժամը 20.45-ին
Centre Administratif d'Asnières:

L'Ecole de la Langue et de la Culture
Arméniennes
« **Khatchadour ABOVIAN** »
de la Cathédrale Apostolique
Arménienne de Marseille

vous invite à sa

Kermesse annuelle
ՏՕՆԱՎԱՃԱՌ

Dimanche 8 Juin
de 14h30 à 20h30

Dans la cour de la Cathédrale
SERPOTZ TARKMANTCHATZ
339, ave du Prando — Marseille 8e

Tirage de la TOMBOLA
sur place, avec de nombreux lots

Venez nombreux, pour encourager
nos élèves et déguster
nos nouvelles spécialités
dans une ambiance familiale.

Քաջալերեցէք ՀԱՅ ԼԵԶՈՒՆ
եւ Ազգային Դաստիարակութիւնը

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

UN VOYAGE MEMORABLE A VIENNE

FESTIVAL INTERNATIONAL DE MUSIQUE

RECITAL DE PIANO

Vardan Mamikonian

MUSIKVEREINE

Le 17 Juin 1997

Un voyage qui vous fera découvrir Vienne dans le cadre du Festival International de Musique. Vous aurez par la même occasion la joie d'assister au concert de gala et Récital unique du Pianiste *Vardan Mamikonian* dans l'une des plus prestigieuses salles de concert du monde, la *Musikvereine*.

Avion + Hôtel* pour 2 nuits à partir de 2100,00 Frs.**

Les programmes de la semaine des Opéras de Vienne :
- Le Barbier de Séville, *Rossini*, le 14 juin;
- Don Pasquale, *Donizetti*, le 15 juin;
- Faust, *Gounod*, le 16 juin;
- Récital Piano, VARDAN MAMIKONIAN, le 17 juin
au programme : *Bach — Ravel — Chopin — Liszt.*

Renseignements et inscriptions :
Marie, Alice et Karen
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil, 75001 PARIS
Tél. : 01 42 61 51 13 — Fax : 01 42 61 94 53.

UNION DES ANCIENS ELEVES
MOORAT-RAPHAEL

ՄՈՒՐԱՏ-ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ
ՆԱԽԿԻՆ ԱՇԱԿԵՐՏԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Dimanche 8 Juin
à partir de 12 heures

GRANDE FETE CHAMPETRE

Dans les Jardins du Collège Arménien SAMUEL-MOORAT
— 26, rue Troyon — 92310 SEVRES —

Entrée libre

● Animation musicale ●

Brochettes — Mézés — Boissons

Tombola

Accueil prévu en cas d'intempéries.

Venez nombreux pour passer un bon moment entre amis.

SABERATOURS
SEVAN VOYAGES

PARIS • EREVAN • PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES

- ASSISTANCE A L'AÉROPORT
- ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
- RÉSERVATION D'HÔTEL
- LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
- EXCURSIONS GUIDÉES
- VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PRIX PARIS-EREVAN-PARIS À PARTIR DE 3950 F
RENSEIGNEMENTS ET RÉSERVATIONS SUR SIMPLE APPEL

SERVICE FRET PARIS • EREVAN

SABERATOURS
19, RUE ST. ROCH - 75001 PARIS
TEL 01 42 96 10 10 - FAX 01 42 96 18 77

SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 04 78 60 13 66 - FAX 04 78 60 92 26

EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN - EREVAN 10
TEL 52 54 48 - FAX 56 40 30

EN COLLABORATION AVEC ARMENIAN AIRLINES

A votre service pour toutes destinations
dans le monde!

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆԻՍ 7-8
SAMEDI - DIMANCHE
7-8 JUIN
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·100 Ֆ· — Վեցամսեայ : 560 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·400 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ· (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ·

72ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·131 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 72e ANNEE — N° 19.131

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԲԱՑԱԿԱՆԵՐԸ

Ամէն անգամ որ տարելիցներ կ'ոգեկոչենք, կը տարուինք նոյն լափալիսեան հաստատումները ընելու : Տարիները անցան արագ – արագ, առանց որ անդրադառնանք, առանց որ զգանք :

Դեռ քանի մը ամիս առաջ էր կ'ոգեկոչէինք Շաւարշի մահուան քառասնամեակը, այսօր արդէն մահուան քսանամեակն է Հրանտ – Սամուէլի, գալ տարի մահուան երեսնամեակն է Շ. Նարդունիի, այլ խօսքով տարելիցները անոնց որոնք, կէս դարու երկայնքին, սիւներն եղան այս թերթին, անփոխարինելի երրորդութիւն մը :

Մեկնողներ կան, արդարեւ, որոնք անփոխարինելի են որքան ալ յոռետես եւ անիրաւ նկատուի նման արտայայտութիւն մը եւ երբեմն վիրաւորական ալ հանդէպ անոնց որոնք, Սփիւռքի ալեբախ պայմաններու մէջ, նուիրուած կը մնան ազգային կեանքին, կը շարունակեն ծառայել հայ լեզուին, մամուլին, մշակոյթին, դպրոցին : Բայց, մեկնողները անփոխարինելի կը մնան անով որ իրենց հետ տարին ամբողջ անցեալ մը ու որը թողուցին Սփիւռքի իրերայաջորդ սերունդները : Ճգում մը պատահեցաւ :

Այսօր անկասկած որակաւոր մտաւորականներ ունինք, որոնց մէկ կարեւոր մասը սակայն հեռու կը մնայ իր մայրենիէն : Չի կարդար իր գրականութիւնը, չի հետեւիր իր մամուլին, կապ չի պահեր գաղութահայ կեանքին հետ, բայց, ի պահանջեալ հարկին, առանց բարդոյթի քարոզ կը կարդայ, դաս կուտայ, քաղաքականութենէ կը ճառէ :

Տարիները, երբ թաւալգլոր անցնին, հիներու անուններն ալ կը մոռցուին : Չեն յիշուիր անոնք որոնց շնորհիւ գաղութները դիմագիծ ստացան, առաջին սերունդները դաստիարակուեցան, ծանօթացան իրենց անցեալին, մշակոյթին, պատմութեան, լեզուին,

Այդ փաղանգին կը պատկանէր Հրանտ – Սամուէլ, որ աւելի քան կէս դար անխոնջ ծառայեց իր ազգին, քաղաքական, հրապարակագրական, կուսակցական եւ մշակութային դետնի վրայ : Հ. Հ. պատուիրակութեան նախագահ, Հ. Յ. Դ. պատասխանատու մարմիններու անդամ, Հրանտ – Սամուէլ կենդանի հանրագիտարան մըն էր որու կարելի էր դիմել որեւէ ատեն, Հայոց եւ Հայաստանի վերաբերող որեւէ հարցի համար : Արթուն միտք, հմուտ բազմաթիւ լեզուներու, մասնագէտ Հայ Դատին, արտակարգ յիշողութեան տէր մինչեւ իր վերջին օրերը, ան եզակի դեր կատարեց այս գաղութին մէջ :

«Յառաջ»ի խմբագիր անոր ծննդեան առաջին օրերուն, Շաւարշի մահէն ետք ալ, մինչեւ երբ քսան տարի ետք, հաւատարմօրէն ապահովեց թերթիս խմբագրական սիւնակը, լատինական թաղամասի արեւելագիտութեան իր գրատունէն :

Մահերը կրնան տրամաբանական թըլալ, մանաւանդ երբ ենթական հասած է իր կեանքի լրումին : Բացակայութիւնն է որ անհանդուրժելի է շատ յաճախ : Եւ օրէ օր Սփիւռքը կ'ամայանայ, կորսնցնելով իր մեծ դէմքերը, քաղաքական, մշակութային, կրթական եւ հրապարակագրական դետնի վրայ : վերջինը՝ Մինաս Թէօլէօլեան :

Պէտք է լեցուին այս բացերը, որպէսզի պարապի չվերածուին եւ Սփիւռքը ներկաներով, գոնէ մասամբ, փոխարինէ այս մեծ բացակաները :

«ՅԱՌԱՋ»

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունիս 5 / 6)

ՖՐԱՆՍԱ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ ՔԱՇՈՒԻԼ ՄԻՆՍԿԻ ԽՈՒՄԲԷՆ

Մինսկի խումբին նախագահներուն վերջին այցելութենէն ետք Հայաստանի Ֆրանսայի դեսպանատան քաղաքական կցորդը ըսած է որ իր երկիրը Միացեալ – Նահանգներու եւ Ռուսաստանի հետ առաջարկներ ներկայացուցած է երեք կողմերուն եւ կը սպասէ որոշ պատասխանի : Առաջարկները ոչ ազրպէջանամէտ, ոչ ալ հայամէտ, կամ ղարաբաղամէտ են : Կցորդը ըսած է որ եթէ կողմերը չհամաձայնին այդ առաջարկները լրջօրէն ուսումնասիրելու, Ֆրանսա պիտի քաշուի Մինսկի խումբէն :

«Ղարաբաղը շահած է պատերազմը, բայց Ֆրանսան կը փափաքի օգնել Անդրկովկասին՝ վերագտնելու խաղաղութիւնը» ըսած է կցորդը :

ԱԶԳ· ԴԱՇԻՆՔԻ ՀԱՆՐԱՀԱՒԱՔԸ ԳԻՒՄՐԻԻ ՄԷՋ

Գիւմրիի Թատերական հրապարակին վրայ Յունիս 4-ին տեղի ունեցած է Ազգ· Համաձայնութեան Դաշինքին նախաձեռնած հանրահաւաքը : Ելոյթներ ունեցած են Սէյրան Աւագեան (ԱԺՄ), Ներսէս Զէյնալվանդեան (ԻՄ – նախկին՝ ԱԻՄ), Վարդան Պօղոսեան (ՀՅԴ), Դաւիթ Վարդանեան (ԱԺՄ), Արմէն Յովհէփեան (ՀԴԿ) եւ ուրիշներ : Հաւաքուածներուն տեղեկացուած է, որ Դաշինքը Յունիս 13-ը կը հռչակէ բողոքի օր եւ այդ օրը ժողովուրդին կը տրուի ազատ խօսելու եւ իշխանութիւններուն իր բողոքները ներկայացնելու հնարաւորութիւն : Այդ օրը միասնաբար կը սկսի պայքարը, իր յաղթական աւարտին հասցնելու համար մարտավարութիւնը : Ելոյթներու գլխաւոր նիւթերը եղած են Հանրապետութեան նախագահի եւ Ազգային Ժողովի նոր ընտրութիւններ կազմակերպելու, ազգային համաձայնութեան սահմանադրութիւն ընդունելու, սեփականաշնորհումները դադրեցնելու տարընչուող պահանջներ, ինչպէս նաեւ նուազագոյն աշխատավարձքի անբաւարարութեան նման երեւոյթներու մատնանշումը :

ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ «ՆՈՐ ԿԵԱՆՔ»Ի ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ՝ ԳՐԻԳՈՐ ՇԷՆԵԱՆԻ ՎՐԱՅ

Յունիս 5-ին, «Արմէնփրէս» արձագանգ կը հանդիսանար լուրի մը ըստ որուն Գալիֆորնիոյ «Նոր Կեանք» շաբաթաթերթի արտօնատէրը յարձակման ենթարկուած է եւ լրջօրէն վիրաւորուած : Այս մասին հետեւեալ մանրամասնութիւնները կրցանք առնել Կլէնտէյլէն· Ուրբաթ, Մայիս 30-ին, Գրիգոր Շէնեան եւ իր կինը տուն կը հասնին կէս գիշերի մօտ եւ մինչ Տիկին Շէնեան կառքը կը տեղաւորէր, Գր· Շէնեան ծանր յարձակման մը կ'ենթարկուի անծանօթի մը կողմէ : Ան սեւ հագուած, դէմքը ծածկուած եւ ձեռքին ալ մուրճ մը կը սկսի հարուածել Շէնեանի գլխուն եւ ուր որ կրնայ : Նախ կը կոտրէ աջ դաստակին ոսկորը, ապա կը հարուածէ դէմքին, կզակին, կը վնասէ աչքին եւայլն : Կինը օգնութեան կանչեր կ'արձակէ, բայց անօգուտ : Անծանօթը կը յաջողի խոյս տալ : Գր· Շէնեան հիւանդանոց փոխադրուած է ուր դեռ կը մնայ, վիճակը բաւական ծանր է :

Գալիֆորնիայէն մեր առած տեղեկութիւններուն համաձայն, մամուլի այլ ըսպասաւորներ ալ հեռաձայնային սպառնալիքներ ստացած են : Դժբախտաբար, անցեալին ալ, Գալիֆորնիոյ հայ մամուլը յարձակման թիրախ եղած է, զանազան ձեւերով (խմբագիր, հրապարակագիրներու կառքեր, տպարան, եւլն·, եւլն·), ինչ որ առնուազն այպանելի երեւոյթ մըն է :

ԷՖ – ՊԻ – ԱՅ-ը քննութիւն բացած է :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

1891 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 24 — 1977 ՅՈՒՆԻՍ 7

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՓԱՐԻԶԸ

Կար ժամանակ, երբ Փարիզ առաջնակարգ դերք մը կը դրաւէր Սփիւռքի մէջ :

Այս քաղաքին մէջ հաստատուած էին մեր զոյգ մը Պատուիրակութիւնները («Հայաստանի Հանրապետութեան»ն ու «Ազգային»ը), որոնք Հայկական Դատ կը հետապնդէին դիւանագիտական ճամբով :

Տարագիր Հայութիւնը աչքերը ուղղած էր Փարիզի, անկէ յուսալով իր փրկութիւնը :

Բայց մանաւանդ Փարիզ դարձած էր կեդրոն հայկական մշակոյթի, կոչուած փոխարինելու Պոլիսն ու Թիֆլիսը :

Այս լոյս քաղաքին մէջ համախմբուած էին Մեծ Եղեռնէն ճողոպրած արեւմտահայ հանրային գործիչները, – ուսուցիչ, գրող, որոնց շարքին՝ պետական ծանօթ դէմքեր :

Համալսարանական ուսանողներու հոյլ մը կը կազմէր երիտասարդութեան ընտրանին :

«Յառաջ» դարձած էր ժամադրավայրը այս բոլորին,

Անոր էջերը կը զարդարէին հիներէն՝ Աւետիս Ահարոնեան, Միքայէլ Վարանդեան, Արշակ Ջամալեան, Ռուբէն Տէր – Մինասեան, Աբրահամ Գիւլխանդանեան, յիշելու համար մէկ մասը միայն անոնցմէ, որ յաւէտ բաժնուած են մեզմէ :

Հիներու կողքին տեղ կը գրաւէին նորերը, որոնք ամէն քաջալերութիւն ստացան մեր ողբացեալ խմբագրապետին կողմէ :

Բազմաթիւ երիտասարդ գրողներ իրենց տաղանդին առաջին ծիլերը արձակեցին այս թերթին մէջ :

Կանխահաս մահը հնձեց անոնցմէ մէկ քանին, – Օհան Կարօ, Վազգէն Շուշանեան, Փայլակ Միքայէլեան, Լուիզ Ասլանեան (Լաս), Եդուարդ Զահրէճեան (Բէօվտացի) :

Շահան Շահնուր, իր առաջին վէպովն իսկ (Նահանջը Առանց Երգի), որ իբրեւ թերթօն հրատարակուեցաւ «Յառաջ»ի մէջ սկիզբի տարիներուն, յայտնուեցաւ իբրեւ արժէքաւոր գրող : Անողոք հիւանդութիւն մը զինքը հեռացուց հայկական շրջանակէն ու Շահան Քէրէսթէճեան դարձաւ Արմէն Լիւպէն, ֆրանսագիր գրագէտ, մրցանակներու արժանանալով :

Շաւարշ Նարդունիի սկզբնական քայլերը «Ծակատամարտ»ի մէջ առնելէ ետք, իր գրական լիութեան հասաւ «Յառաջ»ի մէջ : Ու շնորհիւ իր անխոնջ ու յարատեւ պրպտումներուն, ձեռք բերաւ բազմակողմանի հմտութիւն, տաղանդաւոր գրագէտի անվիճելի համբաւին միացնելով ներհուն բանասէրի անունը :

Նիկողոս Սարաֆեան ինքնավստահ գրագէտ է դարձած արդէն :

Ափսոս, յիշեցինք միայն այս քանի մը անունները : Ասոնք կը պատկանին այն սերունդին, զոր սովոր ենք «միջին» կոչել այսօր :

Այդ սերունդը ժամանակին գրական եռուզեռ ստեղծեց Յարդգողով եւ Մենքով :

Պատերազմէն առաջ, Փարիզի մտաւորական կեդրոնի մէկ սրահին մէջ (Ֆլորիս) տեղի ունեցած պարբերական գրական հաւաքոյթները մեծ հետաքրքրութիւն առաջ բերին գրասէրներու շրջանակին մէջ :

Երկար չտեւեց սակայն այս շարժումը :

Այդ օրերուն, գրական նոր եւ համեստ սերունդ մը կը ծաղկէր՝ Փարիզէն մինչեւ գաւառ, հովանաւորութեամբ Շաւարշ Միսաքեանի :

«Յառաջ»ի Սանէրն էին անոնք, մեծ մասամբ նախկին որբեր, որոնք կանոնաւոր դպրոց չէին տեսած եւ այս թերթին շնորհիւ կատարելագործեցին իրենց հայերէնը :

Անոնք մեզի տուին արդէն իրենց նախախայրիքը 1939-ին՝ համեստ հատորով մը :

Ծատուր Պէրպէրեան, Տիգրանուհի, Միսաք Միրզէ, Ն· Շինական, Կարօ Մխիթար եւ ուրիշներ՝ Փարիզէն ու գաւառէն, այդ սերունդին կը պատկանին :

Յետպատերազմեան շրջանին նոր տաղանդներ չյայտնուեցան Փարիզի մէջ :

Նոր սերունդը հայերէն չի գրեր : Փարիզեան շրջանի մեր երկու միջնակարգ դպրոցներու շրջանաւարտներն ալ հետամուտ չեն գրականութեան :

Հետզհետէ կը տժգունի հայկական Փարիզը, որ չարդարացներ այլեւս Մշակոյթի կեդրոն դառնալու իր առաքելութիւնը :

Փետրուար 24, 1957

Ի յուշ Հրանտ Սամուէլի մահուան 20–րդ տարելիցին, ստորեւ էջեր իրմէ, այն համոզումով որ լաւագոյն է ոգեկոչել զինքը իր իսկ գրիչով, քան իր մասին տողերով: Այս երկու գրութիւնները անտիպ են, քանի նոյթեր են, երկու տարբեր առիթներով:

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ
ՄԱՀՈՒԱՆ 20-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑ
— 1977 Յունիս 7 —

ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ ԵՒ ԱԶԳ. ՃԱԿԱՏ

Այն պահուն, երբ Թէյմըրի ափերուն վրայ աշխարհի ճակատագիրը կը վճռը–ւի, տարագիր պատառներ Հայութիւնը, Պարսկաստանէն մինչեւ Սուրիա եւ Ե–գիպտոս, Պալքաններէն մինչեւ Ֆրան–սա ու Անգլիա, ու ովկէանոսէն անդին՝ Հիւսիսային եւ Հարաւային Ամերիկա–ներու մէջ ոտքի կանգնած է մէկ մարդու պէս եւ արդարութիւն կը պահանջէ աշ–խարհի մեծերէն: Այդ պահանջը շատ պարզ է – մենք կ'ուզենք մեր պատմական հայրենիքը, ա՛յն հայրենիքը՝ որ մեր հը–նադարեան ազնիւ ցեղին օրրանն է ե–ղած, ուր ապրած են մեր նախահայրե–րը՝ յաւիտենական Արարատի հովանի–ին տակ, ուր ծաղկած է մեր գրականու–թեան Ոսկեդարը, ուր ծնունդ առած եւ զարգացած է հայ մշակոյթը՝ իր գա–նազան ճիւղերով —ճարտարապետութիւն, մանրանկարչութիւն, քանդակագործու–թիւն, երաժշտութիւն, ուր իրենց քաջա–գործութեանց եւ շինարարութեանց, հե–րոսական ու դիւցազնական պատերազմ–ներու եւ յաղթանակներու անմոռանա–լի ու յաւէտ յիշատակելի դրուագներով անմահ էջեր կապած են մեր պատմու–թեան Հայկազեանց, Արշակունեանց եւ Բագրատունեանց հարստութեան մեր պանծալի թագաւորներն ու սպարապետ–ները. ա՛յն սրբազան հայրենիքը որուն ամէն մէկ մատնաչափը մշակուած է Հա–յու քրտինքով, որուն ձորերն ու լեռնե–րը ոռոգուած են Հայու սուրբ արիւնով, որուն ամէն մէկ քարն ու ծառը նուիրա–կան է աւանդապաշտ ու հայրենապաշտ Հայուն համար: Ահա՛ այդ հայրենիքն է՝ որ կը պահանջենք այսօր այն հզօր պե–տութիւններէն, որոնք կոչուած են գծե–լու աշխարհի նոր քարտէսը:

Մեր Դատը —Թրքահայ Դատը— նոր փաստաբանի պէտք չունի՝ փաստելու համար իր արդարութիւնը: Անիկա Դա–տերու մէջ արդարներու արդարագոյնն է: Հայ ժողովուրդը այսօր իր ձեռքին մէջ ունի երկու կարեւոր փաստաթուղ–թեր, միջազգային երկու պարտամուր–հակներ, որոնք անվճար մնացած են: Այդ պարտամուրհակներէն մէկը կը կոչ–ուի Սեւրի Դաշնագիր, թուականը՝ 1920 Օգոստոս 10, եւ միւսը՝ Նախագահ Ուիլ–սընի իրաւարարութիւնը Հայաստանի եւ Թուրքիոյ սահմաններուն մասին, թուա–կանը՝ 1920 Նոյեմբեր 22: Հակառակ անոր որ քառորդ դար անցած է անոնց ստո–րագրութենէն ի վեր, ժամանցումի չեն ենթարկուած երբեք անոնք եւ այսօր ալ տակաւին կը պահեն իրենց արժէքը, ու վաղն ալ պիտի պահեն՝ եթէ այսօր դարձ–եալ չվճարուին, քանի, կենդանի ու կեն–սունակ է հայ ժողովուրդը, գիտակից՝ իր նուիրական շահերուն եւ պատրաստ՝ ամէն զոհողութեան:

Այդ պարտամուրհակները ձեռք բերե–լու համար Հայութիւնը շատ սուղ վճա–րած է: Դարերու ստրկութիւն, հալա–ծանք, կեղեքում, ջարդ, հեղեղանման ա–րիւն եւ անպատմելի անիրաւութիւն խը–տացած են անոնց մէջ: Միայն 1915–ի Մեծ Եղեռնին մէկ միլիոն անմեղ զոհե–րը չէ՞ն որ քաղաքակիրթ աշխարհին պարտադրած են Սեւրի Դաշնագիրը: Ա–նիկա պսակումն է մեր անկախութիւնը կորսնցնելէ վերջ անցնող վեց երկար դա–րերու ընթացքին մեր կրած ամէն տեսակ տառապանքներուն: Աշխարհի վրայ չկայ որեւէ ազգ, որ Հայուն չափ հալածուած եւ տոկացած ըլլայ: Մեր պայմաններուն մէջ ապրող բազմաթիւ արեւելեան ազ–գեր —որոնք նոյնիսկ աւելի բարձր քա–ղաքակրթութիւն ունեցած են— այսօր անհետացած են աշխարհի քարտէսէն, ո–րովհետեւ չեն կրցած Հայուն չափ դի–մադրական ոգի ցոյց տալ: Այս պարա–գան ստիպման մը եւս կը բարձրացնէ մեր արժէքը, զոր յաճախ կ'ուզենք ան–գիտանալ եւ երբեմն ալ՝ արհամարհել:

Ի՞նչ կ'ըսեն մեր ձեռքը գտնուած մուր–հակները: Սեւրի Դաշնագիրը վեց յօդ–ուածներու մէջ կը ճանչնայ Հայաստանի անկախութիւնը, ո՛չ միայն այն սահման–ներուն մէջ, զորս 1918 Մայիս 28ին հռ–չակուած Հայաստանի անկախ Հանրա–պետութիւնը ունէր Դաշնագրի ստորա–գրուած թուականին, այլ Անդրկովկասի հայկական այդ հողամասերուն վրայ կ'ա–ւելցնէ մեր պատմական հայրենիքին անբաժանելի եւ անվիճելի մասը կազմող Թրքահայաստանի չորս կարեւոր նա–հանգները —Վան, Պիթլիս, Էրզրում եւ Տրապիզոն—, Սեւ Ծովու վրայ բաւական երկար հողաշերտով մը: Իսկ եւ իսկ ինք–նաբաւ դառնալու եւ հայ ժողովուրդի արդար պահանջները գոհացնելու կոչ–ուած Հայաստան մը: Նախագահ Ուիլ–սըն իբրեւ անաչառ իրաւարար՝ գծեց նոր Հայաստանի սահմանները: Դաշնակից Պետութեանց Գերագոյն Խորհուրդը 1920 Ապրիլ 26–ին Սան–Ռէմոյի խորհրդաժո–ղովին մէջ էր որ հրաւիրեց Ուիլսընը իբ–րեւ իրաւարար Հայաստանի եւ Թուր–քիոյ միջեւ: Նոյն տարուան Մայիս 17–ին նախագահը ընդունեցաւ հրաւէրը: Նոյեմբեր 22–ին ստորագրեց իր որո–շումը, զոր երկու օր վերջ՝ 1920 Նոյեմ–բեր 24–ին Փարիզի ամերիկեան դես–պանին միջոցաւ զրկեց Հաշտութեան խոր–հրդաժողովի ընդհանուր քարտուղարու–թեան:

Հետեւանքը գիտէք: Աչքի առջեւ բե–րէք թուականը. 1920 Նոյեմբեր 24: Հա–յաստանի Հանրապետութեան հողերը ասպատակուած. Ի զո՛ւր Հ. Հ. պատուի–րակութիւնը Ժընեւի մէջ Ազգերու Դաշ–նակցութեան զինուորական աջակցութիւ–նը կը խնդրէ փոքրիկ Հայաստանի հա–մար, ընդդէմ Թուրքիոյ: Չէ՞ որ Սեւ–րի Դաշնագիրը ստորագրելով Հայաս–տանն ալ ի պաշտօնէ անդամ կը նկատ–ուէր միջազգային այդ արիսպագոսին: Չէ՞ որ Ազգերու Դաշնակցութեան մաս կազմող պետութիւնները պարտաւոր էին օգնելու իրենց որեւէ անդամին՝ որ յար–ձակում կը կրէր օտար պետութենէ մը: Եւ սակայն մեծերը մատը մատին չզար–կին, ու փոքրիկ Հայաստանը ձգեցին իր բախտին: Լքեցին զայն ամբողջովին: Ու —թէեւ անհաւատալի բայց իրաւ— աջակ–ցեցան իրենց երէկուան թշնամին եւ չա–րաչար պարտուած եղող Թուրքիոյ, որ–պէսզի անիկա ոտքի կանգնի, ամբողջո–վին պատռէ Սեւրի Դաշնագիրը եւ երեք տարի վերջ, Լոզանի մէջ, 1923 Յուլիս 24–ին ստորագրէ նոր դաշնագիր մը, այս անգամ ո՛չ թէ իբրեւ պարտեալ, այլ իբրեւ յաղթական: Դաշնագիր՝ որուն մէջ Հայաստանի անունն անգամ չէ յի–շատակուած: Եւ սակայն այդ դաշնագրի վիճարկութեանց ատեն —երբ Մուսուլի խնդիրը կը քննուէր— Անգլիոյ Արտաքին Գործերու նախարար լորտ Քըրզըն չէր քաշուած Թուրքիոյ առաջին պատուիրակ Իսմէթ փաշայի ներկայութեան սարսա–փելի ճառ մը խօսելէ՝ պախարակելով Թուրքերը իբրեւ ջարդարար եւ մէկ մի–լիոն Հայերու դահիճ: Յաջորդ օրը Իս–մէթ հաւանած էր Մուսուլի շրջանը ձը–գելու Անգլիոյ հոգատարութեան, ենթա–կայ Իրաքին: Ու յարգելի լորտը այլեւս անօգուտ նկատած էր արծարծելու հայ–կական Դատը: Ուրեմն Լոզանի մէջ Հա–յու արիւնը իբրեւ սակարկութեան գին ծառայեց Մուսուլի քարիւղներուն, որոնք անշուշտ շատ աւելի սուղ կ'արժեն: Հա–յուն դէմ դարերէ ի վեր գործուած ա–նարդարութիւնը՝ որ Սեւրով կը կար–ծէինք թէ դարմանուած էր՝ նուիրագոր–ծուեցաւ Լոզանով եւ դեռ կը շարունակ–ուի:

Ուրախ ենք, որ այսօր Հայութիւնը մէկ սիրտ մէկ հոգի դարձած, մէկ ճա–կատ կազմած, մէկ տեսակ պահանջ կը ներկայացնէ աշխարհի մեծերուն: Ու–րախ ենք մանաւանդ անոր համար՝ որ դեռ քանի մը ամիս առաջ գաղթահա–յութիւնը ամէն տեղ —նոյնիսկ հոս— նոյն ձեւով չէր մտածեր: Դէպքերը ցոյց տը–ւին ճշդութիւնը այն տեսակէտին, թէ գաղթահայութիւնս, մանաւանդ Թրքա–հայ գաղթականներս իրաւունք եւ պար–տականութիւն ունինք պահանջելու մեր պատմական հայրենիքին միացումը ներ–կայ խորհրդային Հայաստանին:

Մենք այդ Հայաստանը նկատած ենք միշտ իբրեւ կորիզ ապագայ միացեալ եւ անկախ Հայաստանին եւ չենք զլացած մեր աջակցութիւնը անոր պահպանման ու վերելքին: Ամբողջ քառորդ դար ար–տասահմանի մէջ կենդանի պահած ենք «միացեալ եւ անկախ Հայաստան»ի գա–ղափարը, յոյսն ու հաւատքը մշտավառ պահելու համար տարագիր Հայութեան մանաւանդ օտար երկինքներու տակ աչք բացած եւ հասակ նետած նոր սերունդի հոգիին մէջ: Այսօր մեծ յոյսեր ունինք, որ շնորհիւ ստեղծուած նոր պայմաննե–րուն, շնորհիւ խորհրդային իշխանու–թեան պաշտպանութեան, վերջապէս պի–տի իրականանայ այդ ծրագիրը: Պիտի մեծնայ Հայաստանը, իր մէջ առնելով Թրքահայաստանի կարեւոր հողերը: Ու մենք այն ատեն պիտի ուղղուինք դէպի Հայաստանի, աչքերը յառած նուիրական Արարատին, մեր ամբողջ հոգիով բարձ–րաձայն երգելով՝ «Ծաղկէ՛ր ազա՛տ իմ հայրենիք»:

1945, Սեպտեմբեր 16
«Միութիւնիքէ», Փարիզ

ՄԱՅԻՍ 28

Յիսուն երկու տարի առաջ հայ ժողո–վուրդը կանգնած էր իր պատմութեան ամէնէն բախտորոշ դարձակէտին առջեւ: Մահու եւ կենաց օրհասական պայքար կը մղէր: Բարեկամ թէ թշնամի՝ բոլորը զինակցած էին իրեն դէմ, սպառնալով պատմութեան էջերէն ու աշխարհի երե–սէն ընդմիշտ ջնջել հայութեան անունը:

Ճակատագրական այդ պահուն է, որ հայութիւնը միակամ՝ ցոյց տուաւ իր ապրելու եւ տեւելու անխախտ կամքն ու վճռականութիւնը: Զինուոր թէ կամաւոր, քաղաքացի թէ գիւղացի, տեղացի թէ գաղթական, Լուսաւորչական թէ Կա–թոլիկ, Դաշնակցական, Հնչակեան, թէ Ռամկավար, առանց սեռի ու տարիքի խտրութեան, ամէնքը բոլորուեցան Արա–մի ու զինուորական վարիչներու շուրջ եւ 1918–ի մայիսեան պատմական կռիւ–ներուն, շնորհիւ ծունկի բերին դարաւոր դահիճը՝ անոր պարտադրելով Հայաստա–նի անկախութիւնը:

Արարատեան դաշտի հրաշքը ո՛չ միայն բնաջնջումէ փրկեց հայութիւնը, այլ ա–պահովեց անոր վերածնունդն ու յաւեր–ժացումը:

Ամբողջ կէս դար ուրանալէ ետք Մա–յիսեան դիւցազնամարտը, խորհրդային Հայաստանի վարիչները քանի մը տարի առաջ ի վերջոյ խոստովանեցան թէ Սար–դարապատի յաղթական ճակատամար–տին շնորհիւ է, որ մեր պապենական հո–ղերու մէկ մասին վրայ հիմնեցինք Հա–յաստանի Հանրապետութիւնը: Հոյակապ յուշարձան կերտեցին Սարդարապատի մէջ, յաւերժացնելու համար յիշատակը պատմական հերոսամարտին:

Նոյնպէս տարիներով ակամայ անտե–սելէ ետք Մեծ Եղեռնի յիշատակը, Ծի–ծեռնակաբերդի բարձունքին կանգնեցին նահատակներու յուշարձանը:

Ապրիլեան սուգի եւ Մայիսեան յաղ–թանակի այս զոյգ յուշարձանները դար–ձած են ուխտատեղի մեր հայրենիքի ա–զատատենչ զաւակներուն համար:

Այս տարի յիսնամեակն է Սեւրի դաշ–նագրին, որ հանդիսաւորապէս կը նուի–րագործէր անկախ եւ միացեալ Հայաս–տանի փաստը: Այս տարեդարձը առիթ պէտք է ընծայէ վերստին արծարծելու հայկական դատը եւ պահանջելու մեր արդար իրաւունքները: Մեծ Եղեռնի յիս–նամեակին առթիւ Հայրենիք եւ Սփիւռք համայն աշխարհի ցոյց տուին, որ միա–տեսակ կը մտածեն: Սեւրի դաշնագիրը կը նկատեն հիմնաքարը մեր պահանջնե–րուն: Աշխարհի յաղթական մեծերը 1920 Օգոստոս 10–ին, պաշտօնապէս ճանչցան Հայաստանը իբրեւ անկախ պետութիւն եւ հաստատեցին, որ անկախ Հայաստա–նի սահմաններուն մէջ պէտք է մտնեն Վանի, Պիթլիսի, Էրզրումի եւ Տրապի–զոնի նահանգներուն, որոնց մասերը, Սեւ ծովու վրայ ելքով մը:

Մեր հայրենի այդ հողերը ցարդ բռ–նագրաւուած կը մնան թշնամիին կողմէ: Յիսուն տարիէ ի վեր չենք դադրած պա–հանջելէ զանոնք եւ աշխարհի ճակատա–գիրը տնօրինելու կոչուած մեծ Պետու–թեանց եւ ՄԱԿ–ին յիշեցնելու ամէն ա–ռիթի, որ պահանջատէր կը մնանք եւ պիտի շարունակենք հետապնդել մեր արդար դատը, մինչեւ վերջնական յաղթանակ:

Երէց սերունդը իր կարելին ըրաւ անձ–նուիրաբար եւ զոհողութեանց գնով: Այժմ նոր սերունդը պէտք է ձեռք առնէ ջահը եւ զայն ապահով հասցնէ իր վերջակէտը: Այսպէսով է, որ արժանի ժառանգորդը պիտի ըլլայ երէցներուն:

Հայկական Դատի վերարծարծումը քունը փախցուցած է ջարդարարներուն, որոնք Մեծ Եղեռնի յիսնամեակէն ի վեր անդադար գործունէութեան են լծուած եւ շարժման մէջ դրած իրենց քարոզչական ամբողջ մեքենան՝ մեծ ծախքերու գնով, հանրային կարծիքին առջեւ արդարացը–նելու համար իրենց ցեղասպանութիւնը եւ վարկաբեկելու Հայերը:

Սակայն հակառակ արդիւնք տուին ի–րենց բոլոր ձեռնարկները Եւրոպայի, զոյգ Ամերիկաներու, մանաւանդ Մեր–ձաւոր – Արեւելքի մէջ:

Լիբանանի մայրաքաղաքին մէջ հինգ–հարիւր հայ ուսանողներ, ամէն հոսանքէ, փառաւոր ցոյցով մը արգիլել տուին ա–մերիկեան համալսարանին մէջ կազմա–կերպուելիք «Թրքական շաբաթ»ը:

Պէյրութի Թուրք դեսպանի բողոքին ընդառաջելով Լիբանանի ընդհանուր դա–տախազը դատ բացած է Դաշնակցական «Ազդակ» եւ Ռամկավար՝ «Զարթօնք» օ–րաթերթերուն դէմ: Այս դատավարութիւ–նն ալ, ինչպէս համալսարանականներու ցոյցը, մեծապէս նպաստեց մեր դատին:

Եւ այսօր անհուն հրճուանքով կ'ողջու–նենք եղբայրական այն ինքնաբուխ եւ ան–կեղծ զեղումը, հայկական բոլոր հոսանք–ներու պատկանող մեր հայրենակիցներուն կազմած միացեալ ճակատը հասարա–կաց թշնամիին դէմ: Ջարդարարը երկի–խուր չըրաւ դաշնակցականի եւ ռամ–կավարի միջեւ բնաջնջելու համար ամբողջ Հայութիւնը: Ցեղասպաններու ժառան–գորդները այսօր թշնամական նոյն ա–տելավառ զգացումով կը փորձեն հար–ուածել մեզ:

Լիբանանի Թուրք դեսպանն ու Անգա–րայի վարիչները այժմ սարսափած են՝ տեսնելով, որ հայ թերթերուն դէմ իրենց բողոքը ճիշդ հակառակ արդիւնք է տը–ւած: Ո՛չ միայն Հայերը, մոռնալով իրենց ներքին գաղափարական տարակարծու–թիւններն ու վէճերը հաշտուած են ու եղբայրացած, այլ լիբանանեան բոլոր քաղաքացիները, իսլամ թէ քրիստոնեայ, թեւ ու թիկունք են կանգնած իրենց հայ եղբայրներուն, պաշտպանելու համար մամուլի ազատութիւնը:

Հայ թերթերուն դէմ բացուած դատը նաեւ առիթ ընծայած է Լիբանանցիներուն վերյիշելու Առաջին համաշխարհային պա–տերազմին ոճրագործ Իթթիհատի կա–ռավարութեան գործադրած անլուր խըժ–դժութիւնները Լիբանանի խաղաղ բնակ–չութեան դէմ: Ոգեկոչելու անմոռանալի յիշատակը այն հայրենասէր լիբանանցի մտաւորականներուն, որոնք Պէյրութի կեդրոնական հրապարակին վրայ կախա–ղան բարձրացուեցան: Վերստին արծար–ծելու Դ. բանակի վերին հրամանատար Ճեմալ Փաշայի դիւային ծրագիրը՝ բնա–ջնջելու Լիբանանի ինքնավար շրջանի քրիստոնեայ բնակչութիւնը: Տասնեակ հազարաւոր լիբանանցի անմեղ մանուկ–ներ անօթի մեռան փողոցներու մէջ, պա–տառ մը հացի կարօտ:

Ինչ որ տեղի ունեցաւ վերջին օրերս Լիբանանի մէջ կուգայ հաստատելու, որ ի զուր չեն անցած մեր ձեռնարկները ի խնդիր Հայկական Դատի: Քաջալերա–կան է այս երեւոյթը եւ կը մղէ մեզ կրկնապատկելու մեր ջանքերը, միացեալ ուժերով հետապնդելու համար մեր ար–դար դատը:

Անկախութեան տարեդարձին առթիւ մեր եղբայրական ողջոյնները կը ղրկենք Հայաստանի մեր հայրենակիցներուն, որոնք լծուած են շինարարական աշխա–տանքի, որպէսզի աճի ու բարգաւաճի մեր Հայրենիքը, կորիզը ապագայ անկախ եւ միացեալ Հայաստանի:

Այսօր բոլորիս աչքերը ուղղուած են Հայաստանին, որ արեան, համաճարակ–ներու եւ աւերակներու մէջէն կեանքի կոչուեցաւ, առանց արտաքին որեւէ օժան–դակութեան: Ո՛չ միայն որեւէ պետութիւն չօգնեց մեզ, այլ մեր դաշնակից հարե–ւաններն իսկ մեզի դէմ ելան եւ մեր թի–կունքէն հարուածեցին մեզ:

Հայաստանը բոլորիս է: Մէկ է հայ ժողովուրդը եւ մէկ է Հայրենիքը: Այ–սօրուան այդ կորիզն է, որ կը կազմէ մեր յոյսերուն առանցքը: Այսօր 2½ մի–լիոն Հայեր կ'ապրին այնտեղ: Սփիւռքի նոյն քանակութեամբ Հայերուն համար յոյսի աղբիւր է անիկա:

Հայրենիք ու Սփիւռք ձեռք — ձեռքի տուած է պէտք է աշխատինք, [illegible] համար մինչեւ մեր յոյսերու եւ երազ–ներու վերջնական հանգրուանը — միաց–եալ եւ անկախ Հայաստան:

1970, Յունիս 7
Սեւրի Վարժարան

ՀԻՐԻԿ
ԳԵՐ ԿԸ ՄԱՒԱՌՆԻ

Վերջին վայրը, ուր Հիրիկ կայք հաստատած է, Միլանոյի Փալացցօ Ռէալէն է: Այստեղ, իր կերպարին եւ առասպելին նուիրուած է եզակի ցուցահանդէս մը, էրմաննօ Արսլանի կողմէ յղացուած եւ խմամակալուած՝ գիտական մարմինէ մը, որ կը համախմբէ եգիպտագէտներ, հնախոյզներ, արուեստաբաններ ու ներկայացուած բուրաքանչիւր մարզին յատուկ մասնագէտներ: Ցուցահանդէսը բաժնուած է 12 մասերու, որոնք կ'ընդգրկեն 700 գործեր, ինչպէս այլազան նիւթերէ իրագործուած քանդակներ, նրկարներ, որմնանկարներ, բարձրաքանդակներ, դամբաններ, գոհարեղէններ, բժժանքներ, անօթներ, դրամներ եւլն., 120 թանգարաններէ եւ 22 երկիրներէ եկող:

Հիրիկի առասպելը ծնունդ կ'առնէ Եգիպտոս, փարաւոններու շրջանին: Ճիշդ թուականը յայտնի չէ, որ կը տարուբերի Ն. Ք. 2000-ի եւ 1000-ի միջեւ: Սակայն ի՛նչ ձեւով ան առասպելի վերածուած է: Պղուտարքոս (47-127 Ք.Ե.) իր «Հիրիկ եւ Ոսիրիս»ին մէջ կը գրէ. «Բնագէտները կ'ըսեն թէ ծիածանը արգիւնք է արեւի ցոլացման մէկ երեւոյթին եւ թէ անոր գոյները կը յայտնուին՝ միայն երբ մենք զայն դիտենք ամպերու դէմ. այսպէս՝ մեզի, մահկանացուներուս համար, առասպելը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ անդրադարձող իրականութեան մը ցոլացումը, որ մեր իմացականութիւնը կ'ուղղէ այլ բաներու»:

Դարերու երկայնքին մեծ եղած է Հիրիկի առասպելին ազդեցութիւնը որ կը շարունակուի մինչեւ այսօր: Ան ծնունդ առած է Նեղոսի ափին եւ կը պատմէ իրարու հետ ամուսնացած քոյր եւ եղբօր մասին, Հիրիկի եւ Ոսիրիսի, որոնք կ'իշխեն բարգաւաճ Եգիպտոսի վրայ: Սակայն իրենց եղբօր՝ Սէթի նախանձը, վերջ կը դնէ այս երջանկութեան: Խնջոյքի մը ընթացքին Սէթ, խորամանկութեամբ, Ոսիրիսը կը փակէ դամբանի մը մէջ, զոր Նեղոս գետը կը նետէ: Հիրիկ կը մեկնի զայն փնտռելու եւ կը յաջողի ձեռք բերել իր սիրեցեալին դիակը: Սէթ, զայրանալով, կ'առնէ Ոսիրիսի մարմինը եւ զայն 14 կտորներու բաժնելով գետին մէջ կը ցրուէ: Հիրիկ, անվհատ, կրկին զանոնք կը գտնէ, ի բաց առեալ Ոսիրիսի սեռային գործարանէն, ձուկի մը կողմէ կուլ տրուած: Ան բեկորները իրարու կը միացնէ եւ լաթերով կը փաթթէ, այդ ձեւով մումիացումի առաջին քայլերը առնելով: Ապա, իր կախարդական կարողութիւններով, կը վերակենդանացնէ ամուսինին դիակը եւ անոր միանալով, հրաշքով կը յղանայ իր զաւակը՝ Ովրոս:

Այս պատումը կը ներկայացնէ աստուածային ընտանեկան կառոյցը: Սակայն Հիրիկ, աստուածներու տարբեր, ողբերգական եղելութիւն մըն է. լուսինը՝ որ կ'անհետանայ եւ յետոյ կրկին կ'երեւի, դառնալով բեղրիութեան խորհրդանիշը:

Պղուտարքոս կը գրէ թէ «Ոսիրիսը Նեղոսն է որ հողին կը միանայ, Հիրիկով խորհրդանշուած» եւ թէ «հողը Հիրիկի մարմինն է եւ այս միացման պտուղն է Ովրոսը»: Ուստի, Հիրիկի պատումը առասպելն է մահուան եւ ծնունդին, որ յետոյ խորապէս կը փոխէ յունական եւ հռոմէական փաղնջական մեհեանը: Այսպէս, Հիրիկ, որպէս մայրական կերպար եւ միջնորդ՝ երկինքի եւ երկրի միջեւ, երկնայինը մատծելու նոր ձեւ մը կը տարածէ, ինչպէս Մայրաստուածածնայ տիպարը՝ քրիստոնէութեան պարագային: Մահ եւ վերածնունդ ու մանաւանդ՝ բարեփոխում. ահա Հիրիկի խորհրդանշանը եւ հռոմէական կայսրութեան մէջ իր առասպելին արագ տարածման պատճառները: Սակայն, նախապէս, հսկայական եղած է անոր ազդեցութիւնը, հին Եգիպտոսի թաղմանական ծիսակատարութիւններուն վրայ երբ, ամէն մահացող կ'ուզէր Ոսիրիս մը ըլլալ:

Դամբարաններուն որմերուն վրայ, Հիրիկ ներկայացուած է կին-թռչուն կերպարով՝ իր թեւերը բացած: Ն. Ք. առաջին հազարամեակին, աստուածուհիին պաշտամունքը մեծ ոստում կ'արձանագրէ: Իրեն կը նուիրուին այլազան տաճարներ եւ, ժամանակի ընթացքին, ան կը ստանայ նաեւ այլ աստուածներու վերաբերող յատկանիշեր, ինչպէս սիրոյ եւ գեղեցկութեան, որոնց կը միանան, որպէս տարբեր, Հաթորի ճաճակը եւ եզի կոտոշները: Ապա, յունական ծագումով պտղոմէոսականներու գահակալութեան շրջանին Եգիպտոս (330-30 Ն. Ք.), Հիրիկ կը դառնայ տիեզերական աստուածուհի: Իսկ Կղէոպատրա Է., իր իշխանութեան օրինական ըլլալը տալու համար չի վարանիր, հանդիսաւոր ծիսակատարումներու ընթացքին, երկնային յատկանիշեր կրելով երեւելու:

Հիրիկի առասպելը, դուրս գալով Եգիպտոսի սահմաններէն, կը տարածուի միջերկրականեան աւազանի եւ յատկապէս հռոմէական աշխարհի մէջ, մանաւանդ երբ կարգ մը կայսրեր (Կալիգուլա, Տիտոս, Դոմիտիանոս, Ներոն, Վէսպասիանոս) անոր հանդէպ նպաստաւոր կեցուածք ցոյց կու տան: Այսպէս, իրեն նուիրուած տաճարներուն կը միանայ իր կերպարին ներկայացումը՝ անհամար արձաններով եւ դրամներով: Ասոնց տարբեր, ամէն Մարտ 5-ին, Հռոմ տեղի կ'ունենար Հիրիկի Նաւերուն տօնը, տպաւորիչ ծէսերով:

Սակայն, հակառակ որ Յիսուս մանուկը դիեցնող Աստուածամօր պատկերը հետզհետէ տեղը կը գրաւէ Հիրիկի կերպարին, Եգիպտոսի մէջ վերջինը դեռ կը շարունակէ գոյատեւել մինչեւ Զ. դար (Ք. Ե.): Միջնադարուն եւս զայն յատկանշող առասպելը կանգ չառներ: Իսկ Վերածնունդի մարդկայնասէրներն ալ անով կը հետաքրքրուին մինչ, քիչ ետք, Հռոմի մէջ գտնուած եգիպտական կամ նման կնիք կրող արձաններ եւ կոթողասիւներ, նոր շունչ կու տան աստուածուհիի պատումին: 1789-ի շուրջ, Հիրիկի առասպելը վերստին կը ծաղկի: Մօտ քսան տարի ետք, ազատ-որմնադրական գործունէութեան վերսկսումը մեծ դեր կ'ունենայ անոր վերարծարծման մէջ, որուն ամենացայտուն օրինակներէն է Մոցարթի «Կախարդական սրինգը» օփերան, 1791-ին առաջին անգամ ներկայացուած Վիէննա որ, տասը տարի ետք, Փարիզի մէջ կը տրուի «Հիրիկի խորհուրդները» խորագրին տակ: 19-րդ դարու վերջերուն, կրօնագիտական եւ պաշտամունքային այլ հոսանքներու շնորհիւ, առասպելը կ'այժմէականանայ:

Հեռաւոր անցեալին, Հիրիկ ամէն տեղ էր, իրեն նուիրուած ծիսական բազմաթիւ կառոյցներով: Հին աշխարհին մէջ չկար քաղաք որ աստուածուհիին խորհուրդները չմեծարէր: Այսօր, յարաբերաբար, քիչ բան կը մնայ անոնցմէ, ինչպէս Ասուանի մօտ (Եգիպտոս) գտնուող մեհեանը: Ասուանի ամբարտակին ջուրերէն չծածկուելու համար, ան քար առ քար փոխադրուեցաւ եւ վերակազմըւեցաւ այլ կղզեակի մը վրայ: Անոր առաջին կառուցումը տեղի ունեցած է Ն. Ք. երկրորդ հազարամեակի ընթացքին: Մինչեւ այսօր, մեհեանին մաս կազմող վեց տաճարները, հսկայական դարպասները, սիւները եւ խորանները կը վկայեն անոր փառքի մասին: Հիրիկեան վայրերու այլ վերապրողներ են Պալեստինոյի «Հիրիկեան սրահ»ը Հռոմի մէջ, իր որմնանկարներով զորս կարելի է վերագրել 20 կամ 30 տարիներուն Ն. Ք.: Գոյութիւն ունի նաեւ կոթողասիւն մը, որ ներկայիս կը զարդարէ Նաւոնա հրապարակը: Շատեր չեն անդրադառնար որ անոր վրայ աստուածուհին ներկայացուած է՝ երբ կը թագադրէ Դիմիտիանոս կայսրը, որ իրեն ամէնէն նուիրեալներէն էր: Սակայն, որպէս հիրիկեան կրօնավայր, միակը որ Իտալիոյ մէջ գոյութիւնը պահպանած ըլլայ (որոշ կարեւորութիւն ներկայացնող իր մնացորդներով), Պոմպէյայի մէջ գտնուողն է՝ 1765-ին յայտնաբերուած որ, իր կարգին, առեննին զոհ գացած էր քաղաքին լաւաներով ծածկուելուն (79 Ք. Ե.) Վեզուվ լերան հրաբըխային ժայթքումին պատճառաւ: Իսկ, հռոմէական իրականութեան մէջ, Հիրիկի գրաւած կարեւոր տեղի մասին կը վկայէ նաեւ լատին գրող Ապուլէոսի «Ոսկէ էշը» վէպը, որուն մէջ պաշտեալը կ'երեւի Լուկիոսի, էշի վերածուած վէպի հերոսին ու կը յայտնէ. «Ես, վերը գտնուողներուն մէջ առաջինը, միակ դէմքը աստուածներուն եւ աստուածուհիներուն. երկինքի լուսաւոր տարածութիւնները, ծովին փրկարար հովերը, արցունքներով լեցուն դժոխքին լռութիւնները, բոլորը կը կառավարուին ըստ կամքիս. իմ երկնային էութիւնս մէկ է եւ բազմաթիւ են անոր ձեւերը, տարբեր են ծէսերը, անհամար են անունները, որոնց համար ամբողջ Տիեզերքը զիս կը մեծարէ»:

Անոնք որոնք փափաքեցան մօտէն ծանօթանալ Հիրիկին, այս օրերս փութացին Փալացցօ Ռէալէ, նախքան աստուածուհիին թեւեր առնելը եւ թռչիլը մինչեւ յաջորդ վայրէջք, որուն թուականը եւ տեղը միայն իրեն ծանօթ են...:

Կազմեց՝
ՍԱՐՈՒՆԻ

ԳՈՂՋՈՒԹԻՒ ԳՈՂՋՈՒԹ

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի Հ.Մ.Ը.Մ.-Կամք մարզասրահին մէջ Մայիս 24-ին տօնուած է Հայաստանի անկախութեան հռչակման 79-րդ տարեդարձը, կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Միհրան Փափազեան եւ Սարգիս Զէյթլեան կոմիտէութիւններուն:

ՊՈԼՍՈՅ Մխիթարեան Սանուց Միութեան մէջ, Մայիս 25-ին, փայլուն նուագահանդէս մը տուած են Տիկին Մառի Պարսամեանի դաշնակի աշակերտները:

ՊՈԼՍՈՅ Մաչքա Մասէն Ֆաքիւլթէի ամփիթատրոնին մէջ, Մայիս 21-ին, երեկոյթ մը տեղի ունեցած է մասնակցութեամբ Մարալ պարախումբին եւ Լուսաւորիչ երգչախումբին, մեծ խանդավառութիւն ստեղծելով: Երեկոյթին ըսկիզբը խօսք առած է Խաշեան Սանուց Միութեան յիսնամեակի յանձնախումբին անդամուհի՝ Մարիամ Տրամէրեան:

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Բ. ՄԱՍ

ՏԵՐԵՒՆԵՐ ԴԵՂՆԱԾ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԷ ՄԸ

Վլատիմիր առաջարկած էր որ գիշերանց իր տունը երթամ, որպէս զի առտուն կանուխ չովենաւ դնէ (Ղալաթիա կը բնակէր):

Մերժեցի: Այն ատեն յանձնարարած էր որոշուած օրը փողոց ըլլել, եւ քալելով իջնել Բանքալըթիի մեծ պողոտայէն: Ինք կառքով պիտի անցնէր, եւ գլխ տեսնելով նշանացի պիտի հրաւիրէր կառքին մէջ:

Նորէն մերժեցի: Այս անգամ համաձայնեցանք որ մեկնելու օրը ժամադիր ըլլանք տուն մը, Մառին գինքը բերէ հոն, եւ միասին ճամբայ ելլենք:

Միեւնոյն ատեն, ծպտուելու համար, պուլկարական փափախ մը եւ վերարկու մը ղրկած էր: Յետոյ ապահոված էր թէ Ղալաթիոյ Սալօնին ոստիկանները փոխուած են Ռումէլիէն նոր մարդիկ բերուած են, այնպէս որ դժուար էր ճանչնալ:

Սակարկութիւնն ալ կարճ տեւած էր, — քառն հնչիւն ոսկի, հինգը կանխիկ, մնացեալը վճարելի Պուլկարիոյ մէջ:

Զգուշութեան համար, մէկ օր առաջ իրեն ղրկած էի «Քօլտ» ատրճանակս: (Ի՛նչ յիմարութիւն...):

Ժամադիր եղանք 1916 Մարտ 16-ին, որուն իրիկունը պիտի մեկնէր շոգենաւը:

Բոլոր գործերս կարգի դրած, յանձներ էի յաջորդիս: Կ'ուզէի միասին տանիլ երկու յուշատետրերս, որոնց մէկը շատ համառօտ եւ անընթեռնելի օրագիր մըն էր, ձերբակալութիւններէն մինչեւ մեկնումս, իսկ միւսը քանի մը էջ հազիւ աքսորականներու ընտանիքներուն եւայլն եղած վճարումներու: (Ձերբակալութեանց առաջին շաբթուն, մեր նամակին վրայ, Պալքանի Կ. Կ.-էն ստացեր էինք 100 ոսկի թղթադրամով, իսկ աւելի վերջը երկու հարիւր ոսկի եւս՝ պուլկար երեսփոխանի մը միջոցաւ):

Երկու յուշատետրերը միասին տանելու — Վլատիմիրին յանձնելու — բաղձանքս հետեւանք էր տարօրինակ մտավախութեան մը: Պոլսոյ ապահովութեան մասին:

Մէկ ալ՝ օրագիրը անհրաժեշտ էր իբրեւ նիւթ, դէպքերու ընթացքը եւ կացութիւնը պարզելու համար, քանի որ վճռուած էր ի հարկին մինչեւ Կովկաս անցնիլ: (Ով որ, այդ օրերուն, չունէր վիպաշունչ տրամադրութիւններ, թող նետէ առաջին քարը...):

Մնաց որ, տետրակներէն մէկը քանի մը էջ հազիւ էր, ինչպէս ըսի, իսկ միւսը՝ օրուան դէպքերու պիրկ համառօտագրութիւն, կարգ մը ծածկանուններով եւ ծածկագրութիւններով: Ամէն մէկը հազիւ քանի մը տող, բայց տեղահանութեան սարսափներու վերաբերեալ շարք մը նամակներու եւ արտասահմանէն եկած քաղաքական լուրերու ամփոփումէն (15-20 տող կամ առ առաւելն մէկ մանր էջ): Այսքանն ալ՝ պարզապէս հաղորդակցութիւնը պահպանելու եւ դէպքերու ընթացքին հետեւելու համար:

Բուն կուսակցական կազմակերպական տեսակէտով օրագիրը նշանակութիւն չունէր եւ այսօր ալ չունի: Այդ մասին առանձին մտածեր էինք: Բէշատ պէյ «Թարիխճէ» կը կոչէր օրագիրը (փոքր, համառօտ պատմութիւն):

Առաջին օրէն իսկ, մենք մեզի պարտադրած էինք ծայրայեղ զգուշութիւն, գրի թուղթի մասին: Ներսէն թէ դուրսէն, նամակներու բովանդակութիւնը օգտագործելէ յետոյ, կը փճացնէի, քանի մը տողի մէջ ծանօթագրելով կարեւոր դէպքերը:

1915 Ապրիլի ձերբակալութիւններէն անմիջապէս վերջը, ձեռք անցուցեր էինք զանազան մարմիններու եւ ընկերներու թողած թուղթերը, նոյն իսկ Օսմանեան սահմանադրութեան առաջին շրջանէն (1909-1910) մնացած փաստաթուղթեր (Խարբերդ, Սեբաստիա, Տրապիզոն, եւայլն):

Յաջողեր էինք գտնել ողբացեալ Հրաչի (Հ. Թիրեաքեան) թուղթերը, հաստափոր կապոց մը, ուր կը գտնուէր նաեւ իր ինքնակենսագրութիւնը: Ուրիշ տեղ մը գըտանք այլապէս շահեկան փաստաթուղթեր:

Ինչ որ պատմական արժէք ունէր, փոխադրեցինք օտար հաստատութիւն մը, յետոյ արտասահման, մնացեալը փճացուցինք:

Այս առթիւ, յաճախ կը յիշէի Մուշի Գեղամին մէկ խօսքը:

Անգամ մը Մառին ղրկած էի իրեն, կարգ մը հարցումներ նշանակելով եւ պատասխանը խնդրելով գրաւոր, որպէսզի նամակարերն ալ չիմանայ:

Ողբացեալ երեսփոխանը մերժած էր, մօտաւորապէս հետեւեալ բացատրութիւնը տալով.

— Արկածը մէկ անգամ կը պատահի: Ես 30 տարի քարտուղար եղած եմ Մշոյ Առաջնորդարանին, եւ զանազան յեղափոխական գործեր կատարած եմ, բայց կարելի եղածին չափ զգուշացած եմ գիրէ, թուղթէ: Եթէ Շ.ը կը համաձայնի, քեզի կը յայտնեմ հարցումներուն պատասխանը, գնա պատմէ:

Թաքստոցէս հեռանալէ քիչ առաջ, թեր ու դէմ խօսքեր փոխանակուեցան յուշատետրը տանելու — չտանելու մասին, երկու — երեք ընկերներու հետ, որոնք մնաք բարովի եկեր էին: Զգեցի սեղանին վրայ, փափաքելով որ Մառի բերէ եւ Վլատիմիրին յանձնենք:

(Շար. 9)

LE FONDS ARMENIEN DE FRANCE
REGION SUD — MARSEILLE

SOIRÉE D'INFORMATION

- **Diffusion d'un document vidéo «ARMENIE 2000»;**
- **Débat : Les réalisations du Fonds Arménien;**
- **Signature d'un protocole d'accord entre**
 - **— Le Conseil Général des Bouches-du-Rhône**
 - **et**
 - **— Le Fonds Arménien de France**

avec

Lucien WEYGAND
Président du Conseil Général 13

et

Pierre TERZIAN
Président du Fonds Arménien de France

pour le financement de l'achèvement des travaux de l'école maternelle **«Mouch 2»** à Gumri

En présence de son Excellence
Vahan PAPAZIAN
Ambassadeur de la République d'Arménie en France

- **Cocktail de clôture.**

JEUDI 12 JUIN A 20 H 30

Hôtel du Département — Salon d'Honneur
52, Avenue Saint-Just — 13004 MARSEILLE

Entrée libre

UGAB — UGAB — UGAB —

William SAROYAN : l'homme, l'écrivain

Primé 6 fois aux Etats-Unis
Médaille d'or du meilleur documentaire

Ecrit, dirigé et produit par
PAUL KALINIAN

Un documentaire exceptionnel d'une heure sur la vie et les œuvres de WILLIAM SAROYAN

Commenté par *Mike Connors*

Film suivi d'un débat, avec PAUL KALINIAN

Un timbre aniversaire dédié à WILLIAM SAROYAN sera mis en vente lors de cette soirée.

Dates et lieux de projection :

le mercredi 11 juin à 20h30 précises,
au Centre Culturel Alex Manoogian de l'UGAB,
118, rue de Courcelles, 75017 **PARIS**
(M° Courcelles)
Participation aux frais : 25 F.
Réservations au : 01. 45. 20. 03. 18

le Vendredi 13 juin à 20h30 précises,
au Centre Culturel de l'UGAB
327, Bd Michelet, **13009 MARSEILLE**
Participation aux frais : 30 F.
Réservations au : 04. 91. 22. 10. 45.

UGAB — UGAB — UGAB —

Offre d'emploi

L'ECOLE TARKMANTCHATZ d'Issy-les-Moulineaux cherche pour sa grande section de maternelle une institutrice diplômée (Licence d'enseignement), de préférence sachant parler l'arménien.

Contacter : La Direction de l'Ecole Tarkmantchatz, tous les jours sauf Mercredi et Samedi de 10h à 16h en téléphonant au :
01 - 46 - 45 - 60 - 55.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Իսի–լէ–Մուլինոյի ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ վարժարանը կը փնտռէ վկայեալ մանկապարտիզպանուհի մը (Licence d'enseignement ունեցող), որ զբաղի մանկապարտէզի Ծաղիկ դասարանի աշակերտներուն հետ՝ ֆրանսերէնով: Նախընտրելի է որ ըլլայ հայախօս:

Դիմել դպրոցի Տնօրէնութեան, բացի Չորեքշաբթիէ եւ Շաբաթէ, ամէն օր, ժամը 10–16, հեռաձայնել թիւին՝
01 – 46 – 45 – 60 – 55:

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

AGENDA M.C.A.

Samedi 14 Juin à 20h45, Salle des Fêtes
GALA M.C.A. 97
Troupe de danses HAIG -enfants- de TIFLIS

Samedi 28 Juin à 15 heures, M.C.A.
EXPOSITION ATELIER DESSIN
EXPOSITION EVEIL A L'IDENTITE
GOUTER DE FIN D'ANNEE.

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél. : 01 43 76 55 89 - Fax : 01 43 78 66 64

A. A. A. S.
ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

FETE CHAMPETRE TRADITIONNELLE

à la Maison de Retraite de
MONTMORENCY
50, avenue Charles de Gaulle, MONTMORENCY

le Dimanche 15 Juin à partir de 11 heures 30

*

PARTIE ARTISTIQUE

La *CHORALE TEBROTZASSERE*
sous la direction de **Haig Sarkissian**

LA TROUPE DE DANSE **HAIG** DE GEORGIE

ANIMATION
Marten Yorgantz

Bar — Buffet — Ambiance arménienne

Toutes les dispositions sont prévues en cas de mauvais temps.

— Entrée gratuite —

Ceux qui ont assisté au précédent ont déjà retenu leurs places, ceux qui ont raté le précédent vont se précipiter pour retenir leurs places, nous irons tous au

dîner dansant

de l'**Association Ste Croix**

animé par l'**Orchestre Spitak**

le samedi 28 juin à partir de 20 heures 30

au Restaurant **«Tamaris»** à BOISSY-ST-LEGER (Val-de-Marne)
(Bd de la Gare, à la sortie du R.E.R.)

- Repas oriental
- Ambiance familiale
- Accueil chaleureux

Réservez dès maintenant votre soirée

Participation aux frais : 200 F.

Réservations: 01. 44. 59. 23. 50 (Paroisse) ou 01. 45. 69. 25. 60 (Tamaris)

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Recherche

La Croix Bleue des Arméniens de France, pour sa colonie de Bellefontaine recherche donateurs pour appareils suivants

- **1 photocopieuse**
- **1 cuisinière électrique (avec four électrique) pour activité cuisine.**

Téléphoner au : 01. 48. 24. 46. 57.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը Սուրբ Յարութեան տօնին առթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է Իւղագինի հետեւեալ նուէրները. –

Տիկին Կիւմիւշկերտանեան, Պր. Մկրտիչ Հէքիմեան 100–ական Ֆր., Պր. Արման Եոխդարտաշեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժիլպէռ Գորտոնեան, Պր. Միհրան Աւագեան 200–ական Ֆր., Պր. Գէորգ Մօրուքեան 100 Ֆր., Տիկին Սվետլանա Իշլէմէճեան 200 Ֆր., Տիկին Վիրժինի Գարապիլիկեան 100 Ֆր., Պր. Ալպէռ Գալայճեան 500 Ֆր., Տիկին Մառլէն Վէրժէ 100 Ֆր., Պր. Սուրէն Սարգիսեան 1500 Տիկին Անի Իգնատոսեան, Եօրտի Էքսփօ 500–ական Ֆր., Տիկին Հռիփսիմէ Մարկոսեան 100 Ֆր., Մարի եւ Ռոզէթ Խաչեան 200 Ֆր., Տիկին Վալանթին Բարսեղեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժորժ Պէնլեան 200 Ֆր., Պր. Արման Քէշիշեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մարտիրոս Զափարեան, Տիկին Արսինէ Սիմոնեան 300–ական Ֆր., Պր. Սիմոն Պէրպէրեան 100 ֆրանք, Տիկին Անիձա Ալէքսանեան 1000 ֆրանք, Տիկին Յարութիւն Թէքնէջեան 500 Ֆր.:

(Շար.)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռի – Պուա – Գոլոմպի Ակնունի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամ – անդամուհիները Երկուշաբթի, Յունիս 9, ժամը 20.45–ին Centre Administratif d'Asnières:

COLONIE DE VACANCES à SAINT-GERVAIS-LES-BAINS

L'Asociation SIPAN des Arméniens catholiques des France organise cet été

un séjour de colonie de vacances

dans sa superbe propriété *«Résidence Sipan»* sise à Saint-Gervais-les-Bains (Haute-Savoie) à 15 kms de Chamonix, pour les enfants de 6 à 12 ans,

du 2 au 22 juillet.

Les dossiers d'inscription peuvent être retirés auprès de nos paroisses ou demandés au Secrétariat de l'Association,
10 bis, rue Thouin, 75005 PARIS.

Tél. : 01 40 51 11 90, du lundi au vendredi, de 14h30 à 18h30.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 10
MARDI
10 JUIN
1997

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19.132 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 72e ANNEE — N° 19.132

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունիս 6 / 9)

Լ. ՏԷՐ — ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ԱՇԽԱԲԱԴ ԱՅՑԸ

Յունիս 6-ին Հայաստանի նախագահը Թիւրքմէնիստանի մայրաքաղաք Աշխաբադի Անկախութեան պալատին մէջ, յարգելով հաստատուած սովորութիւնը նոր մը տնկած է, ապա այցելած ձեռագիրներու հիմնարկը: Լ. Տէր — Պետրոսեան գիտած է հնագոյն ձեռագիրները: Ապա երկու նախագահները մասնակցած են Հայաստանի դեսպանատան շէնքին հիմնարկէքին: Հայաստանի նախագահը յայտնած է որ մօտ ատենէն Թիւրքմէնիստան ալ Երեւանի մէջ կ'ունենայ իր դեսպանատունը: Հայաստանի Աշխաբադի դեսպանն է Արամ Գրիգորեան:

Նոյն այցին ընթացքին, Յունիս 5-ին ալ պայմանագիր կնքուած է «Հայգազարդ»ի եւ «Թուրքմէնկէֆթգազ»ի միջեւ, Հայաստանի կազի պարտքը վճարելու ձեւերուն մասին:

ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ ՄԵՐԺՈՒՄ ՄԻԱՑԵԱԼ — ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՈՒԺԵՐՈՒ

Ռուսաստանի Դումային պաշտպանութեան Կոմիտէէն ղեկավար Գորդեյչուկ դէմ արտայայտուած է Ղարաբաղի պատերազմին վերջ դնելու նպատակով ամերիկեան խաղաղարար ուժեր Կովկաս ուղարկելու նախագահ Քլինթընի վարչախումբին առաջարկին: Գնդապետին համաձայն օտար ուժերու միջամտութիւնը կովկասեան երկիրներու գործերուն, կրնայ խախտել Ռուսաստանի հետ աւանդական յարաբերութիւնները եւ ա՛լ աւելի սրել տեղւոյն իրավիճակը: Գորդեյչուկ աւելցնելով որ ամերիկեան առաջարկը հիմնուած է Բաքուի նաւթը արտաբերելու կարելիութիւններուն վրայ, բաց է թէ նման հաւանականութիւն արդէն կանխատեսելի էր արեւմուտքի եւ ռուս դէտերու համար, սակայն Միացեալ — Նահանգներու կողմէ վճռական քայլեր կը պահանջեն, որ Մոսկուա եւս իր կարգին համարժէք միջոցներու ձեռնարկէ:

«ՅԱՌԱՋ». — Այս մասին Յունիս 7-ի «Միլլիյէթ»ը կու տայ լուրը թէ ԱՄՆ առաջարկած են զօրք ղրկել շրջան, պահպանելու համար քարիւղատարին ապահովութիւնը: Թերթին Ուաշինկթընի ղրկիչին համաձայն նոյն առաջարկը ներկայացուած է Հայաստանի, Ազրպէյճանի, Թուրքիոյ, Մինսկի խումբին նախագահներուն վերջերս շրջան այցելութեան ընթացքին: Եթէ կողմերը ընդունին եւ որոշում փաստացուի ամերիկեան Քոնկրէսէն, Միացեալ — Նահանգներու զօրքերը Ղարաբաղի մէջ խաղաղարար դեր պիտի կատարեն Օ-ԷՍ-ՍԷ-Է-ը զօրաբաժիններուն հետ:

ԴԱՇԻՆՔԻ ՀԱՆՐԱՀԱՒԱՔԸ

Դաշինքին Յունիս 6-ի հերթական հանրահաւաքին ԱԺՄ-ի վարչութենէն Շ. Քոչարեան խօսած է քաղաքական պայքարի ուղիներուն մասին, ըսելով որ Հայաստանի մէջ քաղաքացիական պատերազմի մը պարագային օգտուողը կ'ըլլայ Ազրպէյճանը: Իսկ պետութեան դէմ առանց զէնքի պայքարելու համար ան անհրաժեշտ նկատած է որ ժողովուրդը ոտքի կանգնի հետեւողական եւ վճռական ձեւով:

Դաշինքը ժողովուրդին գործօն մասնակցութեան համոզուելու պարագային միայն հետեւողական պայքարի ծրագիր պիտի ներկայացնէ, ինչպէս աւելցուցած է նոյն ճառախօսը:

Հանրահաւաքը ունեցած է սակաւաթիւ մասնակցողներ որոնց մէջ գերակշիռ եղած են տարեցները, ինչ որ ցաւ պատճառած է պատուանդան բարձրացած այլ դէմքի մը՝ Ռ. Ղազարեանի: «Սեպտեմբեր 96» քաղաքական բանտարկեալներու խորհուրդէն Ռ. Թորոսեան ներկայացուցած է դատախազին յղուած պահանջագիր մը, ազատելու համար այսօր ընթացող քաղաքական դատերը:

Յայտարարուած է որ մինչեւ Յունիս 13 Ազատութեան հրապարակին վրայ նըստացոյց պիտի կատարուի, պահանջելով Ազգային Ժողովի, նախագահական, ինքնակառավարման մարմիններու նոր ընտրութիւններ, նոր Սահմանադրութիւն, եւայլն:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻԼԻ ՄԷՋ, ուր կը փակէր Ֆրանսական Միթիւալիթէի Ազգային Դաշնակցութեան 35-րդ համագումարը, Շիրաք, առաջին անգամ ըլլալով, հրապարակաւ անդրադարձաւ համակեցութեան: «Այսօր, ըսաւ նախագահը, պարտականութիւնս է հսկել որ, ամէն մարդ իր տեղը եւ յարգելով միւսը, միասին ծառայենք այն շահերուն եւ արժէքներուն որոնք մեզ կը միացնեն եւ որոնք պարզապէս Հանրապետութեան գաղափարականներն են, որոնց առաջին կարգին՝ կարելիութեանց հաւասարութիւնը, քաղաքացիական բարոյականը, եւ հանրապետական առաքինութիւնը»: Լիլի զանազան հանդիսութեանց (թանգարանի բացում, հիւանդանոցի այցելութիւն, եւայլն) կը մասնակցէին նաեւ բացի քաղաքին ընկերվարական քաղաքապետէն՝ Փ. Մորուայէն, նախարարներ՝ Մարթին Օպրի, Գաթրին Թրօթման, Պէռնար Գուշնէր: Նախագահը մասնաւոր համակրութիւն մը ունի Մ. Օպրիի նկատմամբ եւ կը ցաւի որ ԷՌ — ՓԷ — ԷՌ-ի անդամ չէ: Նախարարները շատ գոհ մնացած էին Շիրաքի ելոյթէն եւ կը հաստատէին որ համակեցութիւնը լաւ պայմաններու մէջ ճամբայ կ'ելլէ:

ՄԱԼՄԷՕՅԻ (Շուէտ) մէջ հաւաքուած էին եւրոպացի ընկերվարականները որոնց համագումարը վերջ գտաւ Յունիս 7-ին: Պարզուեցաւ այն խոր տարակարծութիւնները որ կան անոնց միջեւ որոնց մէկ մասը, այսօր, իշխանութեան գլուխ են: Լիոնէլ Ժոսփէնի անսեռական ծրագիրը շատ գաղջ ընդունելութեան մը արժանացած է: Այս համագումարին առթիւ Ժոսփէն հանդիպած է Թոնի Պլէրի եւ հաստատուած թէ բոլորովին տարբեր է ձախի իրենց ըմբռնումը: Պլէր Փարիզ կու գայ Յունիս 13-ին: Նախապէս Ժոսփէն հանդիպում մը ունի, Փուաթիէ, վարչապետ Քոհլի հետ:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ ընտրութիւններուն յաղթեց, ինչպէս կը սպասուէր, Զէրուալի ժողովրդավար Ազգային Համախմբումը որու զօրավիգ էր ԷՖ — ԷԼ — ԷՆ-ը: Միասնաբար 219 աթոռ ապահոված են 380-ի վրայ, բայց ընդդիմադիրները եւ օտար դէտերը (ՄԱԿ եւ այլ) կը դատապարտեն բազմաթիւ խարդախութիւններ: ՄԱԿ-ի դէտերը, մասնաւորաբար խնդրոյ առարկայ կ'ընեն շրջուն քուէատուփերը, անգրագէտներու քուէարկութիւնը եւայլն, եւայլն: Մնաց որ, Ալժերիոյ մէջ, Խորհրդարանը ոչ մէկ իշխանութիւն կը վայելէ:

ՔԷՕԼՆԻ (Գերմանիա) օդակայանը էջք կատարած էր, պարտադրաբար, Յունիս 9-ին Մալթա — Էռ-ի օդանաւ մը որ կ'ապահովէր Լա Վալէթ (Մալթա) Պոլիս գիծը: Թուրք օդահէն մը չեզոքել կատարել տուած էր օդանաւին, ռումբի մը սպառնալիքով: Կը պահանջէր Թարգմանի մը ներկայութիւնը, հեռատեսիլ եւ Ալի Աղճայի (Պապին դէմ մահափորձ ընողը) ազատ արձակումը: Ակիզբը հինգ ճամբորդ ազատ արձակուած էին, կը մնային 80 ուրիշներ: Բայց, ի վերջոյ, գերման իշխանութիւնները կը յաջողէին չէզոքացընել ահաբեկիչը եւ ամէն ինչ կը կարգադրուէր:

ԳՐԱԶՈՎԻԻ (Լեհաստան) մէջ, Պապը պատարագեց աւելի քան մէկ միլիոն հաւատացեալներու առջեւ, որոնց մէկ մասը գիշերը մօտէն ճանչցած են քանի Գարոլ Վոյթիլա հոն ծնած ու ապրած է 40 տարի: Յովհ. Պօղոս Բ. խոնարհած է նաեւ ծնողքին շիրիմին առջեւ, նախքան Հռոմ վերադառնալը Յունիս 10-ին:

ԳՈՆԿՈՅԻ (նախկին ֆրանսական) մայրաքաղաքին՝ Պրազավիլի մէջ բուռն կռիւներ տեղի կ'ունենան քանի մը օրէ ի վեր կառավարական ուժերուն եւ նախկին նախագահ՝ Նկեսոյի քաղաքապորերուն միջեւ: Այս ծանր բախումներուն հետեւանքով ֆրանսացի զինուոր մը մեռած է, հինգ ուրիշներ ալ վիրաւորուած են: Ֆրանսա 500 զինուոր եւս ղրկեց Ֆրանսացիներու պաշտպանութիւնը ապահովելու համար: Յունիս 9-ին դեռ որոշում տրուած չէր որ անոնք մայր հայրենիք վերադառնան, այլ, առ այժմ, համախմբուած պահին:

ԺՈՍՓԷՆ ընդունեցաւ Պելժիոյ նախարարապետը որ եկած էր խօսելու Վիլվորտի մասին (Ռընոյի Պելժիոյ գործատունը որ պիտի փակուի Յուլիս 1-ին ըստ տնօրէնութեան որոշումին): Ժոսփէն խոստացած է զբաղիլ այդ հարցով առանց, անշուշտ, վճռական բան մը ըսելու:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ Թաս — Իթար մամուլի գործակալութեան չորս լրագրողներ որոնք երեք ամիս է «գերի» էին Չէչէնիա ազատ պիտի արձակուին այս օրերուն: Ռուս իշխանութիւնները եւ չէչէն ղեկավարները ապահովութիւն կուտան որ ոչ մէկ փրկագին վճարած են:

«ՖԻԿԱՌՕ» լոյս չտեսաւ Յունիս 6-ին «գիրքի բանուորներ»ու գործադուլի մը հետեւանքով: «Մոնտ» թերթին գինը 7-էն 7 Ֆր. 50-ի բարձրացաւ:

ԱՆՆ ՍԻՆՔԼԷՐ Յուլիս 6-էն կը դադրեցնէ կիրակնօրեայ 7/7 իր յայտագիրը, զոր կը վարէր 13 տարի է: Այս որոշումը հաղորդած էր տնօրէնութեան, յայտնելով թէ պիտի չշարունակէ երեսփոխանական ընտրութիւններէն ետք եւ անոնք կանխահաս բնոյթ ունենալով, իր որոշումն ալ կը փոխուի: Անն Սինքլէր կինն է նախարար՝ Տոմինիք Սթրօս — Քահնի:

ԹՐԻՓԹԻՍԻ (Թուրինկըն, Գերմանիա) կառույի մէկ տարածքին վրայ 9 նոր — նացիականներ բրտօրէն ծեծած են չորս Թուրքեր: Յարձակողները հարցաքննըւած են:

ԵԼՑԻՆ առաջարկած է որ հանրաքուէ մը տեղի ունենայ Լենինը քրիստոնէաբար թաղելու համար: Դումայի համայնավար եւ ազգայնական երեսփոխանները դէմ են:

ԻՐԼԱՆՏԱՅԻ երեսփոխանական ընտրութիւններուն ձախը պարտուեցաւ բայց, աջի ոչ մէկ խմբակ կրցաւ բացարձակ մեծամասնութիւն մը ապահովել եւ ամէն ինչ կախում ունի անկախներէն: Խորհրդարանը 166 երեսփոխան ունի, ձախը 75 աթոռ ապահովեց, աջի զինակցութիւն մը՝ Ֆիաննա Ֆէյլ եւ յառաջդիմական դեմոկրատները՝ 81 միայն:

ԻՄ-Ի ՀԱՆՐԱՀԱՒԱՔ ԻՋԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Յունիս 6-ին Իջեւանի մէջ տեղի ունեցած է ԻՄ-ի կազմակերպած «Ժողովրդավարութիւնն այսօր» հանրահաւաքը որուն մասնակցած են միաւորումին մօտ 40 ներկայացուցիչները: Նախագահ Լ. Տէր — Պետրոսեանէն ուղղակի պահանջուած է ի միջի այլոց լուծել Ազգային Ժողովը եւ նոր ընտրութիւն նշանակել:

Վ. ՋԻՏԷՋԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄՕՏ

Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահին, ստորագրած հրամանագրերով, Գագիկ Շահպազեան հեռացուած է Եւրոպայի Միութեան մօտ Հայաստանի ներկայացուցչութեան ղեկավարի պաշտօնէն եւ զինք կը փոխարինէ Պելժիոյ լիազօր դեսպան Վիգէն Ջիտէչեան, պահելով հանդերձ դեսպանական իր պարտականութիւնները:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԸ ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ ՕԺԱՆԴԱԿԵԼՈՒ ԱՄԲԱՍՏԱՆՈՒԹԻՒՆ Կ'ՈՒՂՂԷ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

Հիւսիսային Իրաքի մէջ ուր մօտ ամիսէ մը ի վեր Թրքական ուժեր լծուած էին ՓՔՔ-ի քիւրտ զինեալները չէզոքացընելու գործողութիւններու, Յունիս 4-ին Թրքական ուղղաթիռ մը վար առնըւած էր, պատճառ դառնալով 11 զինուորականներու մահուան: Շաբաթավերջի Թուրք մամուլը կ'արձագանգէ այդ պատահարին որ Թուրք Սպայակոյտին ու կառավարութեան միջեւ լարուած կացութիւն մը ստեղծած է: Բանակի պատասխանատուներ ծանր ամբաստանութիւններ ուղղած են Ելմազեան նախարարութեան որ իրաքեան այդ գործողութեան համար պահանջուած յաւելեալ պիւտճէի գումարները առնին չէ փոխանցած: Ընդդիմութեան կողմէ հայրենադաւութիւն որակուած այդ անտեսումը նոր ցայրոյթ պատճառած է զանգուածներու, անգամ մը եւս նեղ կացութեան մատնելով Էրպաքանի իշխանութիւնը:

Նոյն պատահարին առընչութեամբ Թուրքիա ամբաստանած է իր դրացիները. Յունաստանը, Սուրիան, Հայաստանը, Ռուսաստանը, Պուլկարիան, Ռումանիան եւ Կիպրոսը որոնք նիւթական, ռազմամթերքի օժանդակութիւն կը կատարեն ՓՔՔ-ի ու իրենց հողերուն վրայ ապաստան կու տան անոր: Նոյնիսկ Յունիս 7-ի «Հիւրրիյէթ»ը առաջին էջի ենթախորագիրով կ'ըսէ թէ Թրքական ուղղաթիռը վար առնուած է Հայաստանէն գնուած հրթիռով մը որ Իրանի ճամբով հասած է քիւրտ մարտիկներուն: Հայաստան կ'ամբաստանուի նաեւ ռուսական այլ տեսակի զինամթերք ալ փոխանցելով, Թրքական սահմանին կից շրջանին մէջ քրտական բանակավայրերու տեղ տրամադրելով:

ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Հայաստանի ներկայ իշխանութեան ամէնէն ցուցաւոր դէմքերէն է Վանօ Սիրադեղեան։ «Ղարաբաղի Կոմիտէ»ի օրերէն իսկ ան խումբին ամէնէն ուշագրաւն էր իր յախուռն ելոյթներով, անպայման հակազդեցութիւն արթնցնելու յայտնի տրամադրութեամբ։ Այդ ընթացքին մէջ շատ հաւանօրէն կար ինքնատիպ արձակագիրին անուղղակի պոռթկումն ալ. արձակագիրին որ դէպքերը, ժամանակը կը մղէին դէպի քաղաքական բեմ։

Այսօր կատարուած է անցքը. ի վնաս գրականութեան։ Խորհրդայինէն անկախութիւն տանող առաջին տարիներու իրականութիւնը անպայման հարուստ ատաղձ պիտի տար պատմուածքներու հեղինակ Վանօ Սիրադեղեանին. նոր ու շատ բազմազան տիպարներ պիտի աւելցնէր յաճախ գիւղին ու քաղաքին միջեւ բռնուած անոր հերոսներուն շարքին։ Սակայն ներկայիս հաւանօրէն ոչ իսկ կը մտածէ, կրնայ մտածել ան այս կարգի բաներու մասին։ Երէկ ներքին նախարարի, այսօր Երեւանի նման մայրաքաղաքի մը ղեկավարութեան պաշտօնը կը պարտադրէ շատ տարբեր առաջնահերթութիւններ ունենալ։ Ու այդ պարտադրանքին մէջ պարբերաբար կը յայտնուի հակազդեցութիւններ արթնցնելու գիծը, այս անգամ ոչ միայն խօսքով։ Այս ուղղութեամբ մասնաւոր արձագանգածներէն օրինակներ են ներքին նախարարութեան սկիզբի շրջանին Հայաստանի նեղ պայմաններուն մէջ իր նախարարութեան կապուած քաղաքազօրքին համար քորէական ինքնաշարժներու յատկացուած գումարներուն, կամ հեռատեսիլի շարքի մը մեքսիքացի աստղին կատարուած իշխանավայել ընդունելութեան առթիւ արտայայտուած բողոքները. այսօր ալ հոս ու հոն կարելի է հանդիպիլ Երեւանի Կենդանաբանական պարտէզին մօտը կառուցուած անոր շքեղ բնակարանին առնչուած ակնարկութիւններու, հարցականներու։

Այս բոլորին հետ ան կը վայելէ Հայաստանի ղեկավարութեան մէջ հզօրագոյններէն ըլլալու, նաեւ երկրին ներքին առօրեային մէջ որոշ կարգ ու կանոն բերածի համբաւը։ Իսկ կարգ ու կանոն ներկայիս յատկապէս պէտք է բերէ մայրաքաղաքին որուն մայթերէն մինչեւ պաշտօնական գրասենեակները, անձնակազմերը պէտք ունին հսկողի, կարգաւորողի, հակակշիռի։

«Հայաստանի Հանրապետութիւն» օրաթերթին Մայիս 17-ի թիւին այս վերջին — քաղաքապետի — հանգամանքով հիւրն է Վ. Սիրադեղեան. կը խօսի երէկուան գիւղին տեսած, ապրած քաղաքին ու ներկայի քաղաքապետին ղեկավարութեան ու խնամքին յանձնուածին տարբերութեան մասին։ Կը մատնանշէ անընդունելի կացութիւններ, «լկտիութիւն»ներ որոնք իրեն իսկ զարմանք պատճառած են. ապա կը շեշտէ նիւթականին, օրէնքին — կանոնին քով սիրոյ ազդակին կարեւորութիւնն ալ, որպէսզի մայրաքաղաքը վերագտնէ 60 — 70-ական թուականներու «վարդագոյն» դէմքը. թէ՛ շէնքերուն, թէ քաղաքի բնակչութեան համար հաւասարապէս։

Գիւղին Երեւանը իր մէջ կ'արթնցնէ քաղաքին Ջուրի ձայնին կարօտը ու Նայիրիի շրջանի երկու սրճարաններու յուշը։ Իսկ քաղաքապետին Երեւանը նման ապրումներու տեղ չի ձգեր. կայ գործելու եւ գործը տիրող այլանդակութիւններէն, անկարգութիւններէն առաջ անցընելու պարտաւորութիւնը։ Ամէնօրեայ հեւքը։ Ոչ միայն պէտք է ծրագրել քաղաքաշինութիւնը, կանոններ պարտադրել, այլ նաեւ պէտք է կարգաւորել համակեցութիւնը. «պէտք է որոշակի նորմեր դնել քաղաքացիների, մարդկանց առաջ, իրար հետ ապրելու, քաղաքաբնակութեան կանոններին ենթարկուելու իմաստով»։ Պէտք է քաղաքը «կառավարելի ու սիրուն» դարձնել։ Անոր վերադարձնել «վարդագոյն քաղաք»ի յատկանիշը։ Արդէն մաքրած են քանի մը շէնքեր ու տեսած անոր վարդագոյնը։

Այս հաճելիին քով կան մեծ ժխտականները. «արդիւնաբերութիւնը գրեթէ զրոյի վրայ է, գործազրկութիւնը ահռելի չափերի է հասնում, կառավարման մարմինները բարոյալքուած են, բարոյալքուած, կաշառակերութեան մէջ խրուած քաղաքացիական իշխանութեան բոլոր օղակներում»։ Վ. Սիրադեղեան որ Ներքին նախարարութենէն եկած է ներկայի պաշտօնին ու որպէս այդ ծանօթ էր կացութեան, գիտէր թէ «միլիցիան հրեշտակ չէ, պետատնտեսչութեան աշխատողները ինչ — որ բաներ անում են փողոցներում», նորէն ալ կ'ապշի «այն վիճակով որ կայ քաղաքացիական իշխանութեան բոլոր մարմիններում։ ինչպէս են կեղեքում ժողովրդին, ստորնացնում հասարակ մարդուն վերից վար, ամէն թղթի ու որոշման համար կաշառք...»։

Վիճակը նոյնիսկ կացութեան ծանօթներու միշտ լաւ ցոյց տալու գրեթէ ընդհանուր սովորամոլութեան մէջ լուրջ շեղում մը կ'ընէ Երեւանի քաղաքապետը այս խոստովանութեամբ։ Կ'ըսէ թէ չէր երեւակայեր թէ «լկտիութիւնը նման չափերի է հասնում»։ Երբ եկած ու տեսած է թէ ինչ վիճակ կը տիրէ գործկոմներու, քաղկոմի, նախարարութիւններու, կառավարութեան մէջ, հասկցած է թէ «մենք մեծ աղէտից ենք պրծել»։

Մեծագոյն պատասխանատուն է պիւտճէն որ չունի հարկաւոր միջոցները։ Միւս կողմէ կայ, ունեւորին թէ չունեւորին քով, քաղաքը կարգի բերելու «վիթխարի ցանկութիւնը»։ Ատիկա պէտք է կազմակերպել, համախմբել։ Իրավիճակը ծանր է, քաղաքապետին բնորոշումով. «սեփականաշնորհման այս առնել — փախնելու տենդը, ահաւոր բարոյական մթնոլորտը» կը նշէ ան որպէս պատասխանատու. բայց ամէն բան պէտք է ընել որպէս կառավարման մարմին, որ մարդոց մէջ գոնէ մնայ վաղուան նկատմամբ յոյսը։

Այս շատ իրապաշտ դատում, մատնանշումներուն մէջ Վ. Սիրադեղեան տեղ կուտայ նաեւ սիրոյ զգացումին. սէրը՝ քաղաքին նկատմամբ։ «Սէրն ահագին բան է անում» կ'ըսէ ան, նոյնիսկ ատոր մէջ տեսնելով պիւտճէի անբաւարարութիւնը որոշ չափով փոխարինող բան մը։

Քաղաքապետը Երեւանի զուգորդ քաղաքներուն հետ հաստատուած կապերուն ալ մեծ յոյս չի կապեր գործնական գետնի վրայ. կրնան միայն որոշ չափով զբօսաշրջութեան օգնական ըլլալ։ Լուրջ համագործակցութեան յոյս կ'ըսէ թէ կայ առ այժմ Դամասկոսի ու Թիֆլիսի հետ։

Երեւանի քաղաքապետը որ «Վանօ»ն է գրեթէ բոլորին համար, հասնող, օգնող ղեկավարի պատկեր մը ունի լայն խաւերու քով. ատիկա այն տպաւորութիւնը կը գործէ որ Վանօն ամենազօր է։ «Սա մի՞ֆ է թէ իրականութիւն» հարց կուտայ Լարիսա Յովհաննիսեան, զրոյցին աւարտին։ Այդ պատկերը «անպայման բան մը ընելու ցանկութենէն» ծնած է, կը բացատրէ քաղաքապետը։ Նաեւ կարեկցանքէ։ Իսկ մարդիկը «այնքան քիչ են լաւ բան տեսել որ պարզագոյն կարեկցանքից երջանկանում, յոյսով են լցւում՝ նուազագոյնը»։

Այդքանը ամենազօր մէկուն կը վերածէ՞ Երեւանի քաղաքապետը. «իր իշխանութեամբ՝ ոչ։ Բայց սիրով առ Հայաստանն ու Երեւանը՝ այո՛» կը պատասխանէ Վ. Սիրադեղեան, անակնկալ յիշեցնելով նաեւ իշխանութեան սահմաններ ունենալու հանգամանքը. բան մը որ առանց մեծ դժուարութեան մոռացումի կը մատնուի շատ անգամ, նախընթացներու հարուստ գետնին վրայ։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄԵՐ ԽԱՉՈՒՀԻՆԵՐԸ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՕ՝ «ՏԻՐՈՒՀԻ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ» Կ'ՕԺԱՆԴԱԿԷ ՔԱՂԱՔԻՆ ՄԱՐԴԱՍԻՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ

Իսի-Լէ-Մուլինօ Փարիզի արուարձան մըն է Օ-տը-Սէն-ի նահանգին մէջ։ Բնակիչ՝ շուրջ յիսուն հազար։ Առնուազն 10%-ը հայածին։

Դուրսէն դիտողի մը աչքին՝ մեր հայրենակիցները, այս շրջանին մէջ, լաւ կազմակերպուած կը թուին ըլլալ։ Ունին Հայ Առաքելական Եկեղեցի՝ Ս. Մարիամ Աստուածածին, օծուած 1975 Յունիս 15-ին ձեռամբ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.ի։ Ունին կազմակերպուած Հայ Աւետարանական համայնք, եկեղեցի։ Կայ Մշակոյթի Տուն։ Կան մանկապարտէզ եւ հայերէնի դասընթացքներ։ Ունին քաղաքապետ մը, Պր. Սանթինի, յաճախ ներկայ հայկական հաւաքոյթներու։

Յիշենք նաեւ որ Իսիի Հայերը հիմնած են եւ կը քաջալերեն մարզական ակումբ մը՝ որ Ֆրանսայի հայանուն Ֆութպոլի ակումբներուն մէջ միակն է մրցակցող շրջանային պատուոյ բարձրագոյն դասակարգին մէջ. այս վերջացող մրցաշրջանին ալ, յաջողած է պահել իր դիրքը եւ, յաջորդ մրցաշրջանին, պիտի շարունակէ խաղալ նոյն դասակարգին մէջ։ Ունի, ամենազդի, երեք հարիւրի մօտ անդամներ։

Այս բոլորը կ'ապացուցանեն թէ մեր հայրենակիցները տեւական կերպով հաստատուած են, երեսունական թուականներէն ի վեր, այս քաղաքին մէջ՝ ուր լայնօրէն կը մասնակցին ալ հանրային կեանքին, տեղական, առօրեային։

⁂

Բնականաբար Կապոյտ Խաչն ալ ներկայ է եւ աշխոյժ Իսի-լէ-Մուլինօ։ Հիմնուած է 1930-ին, հոն ալ Հայաստանի Ա. Հանրապետութեան վարիչներէն Արշակ Ջամալեանի նախաձեռնութեամբ։ Սկիզբը՝ տասնեւհինգ անդամուհիներ։

Ասոնցմէ կը յիշուին Արշալոյս Կարմիրմարուքեան, Մարիձա Գուլումճեան, Աննա Պարսամեան եւ այր մը՝ Հրաչ Հանտալեան։ Այդ շրջանէն վերապրող, հաւանաբար, մէկ հոգի միայն՝ Տիկին Տէրտէրեան. ծնեալ՝ Գուլումճեան։

Մասնաճիւղը քանի մը տարիներէ ի վեր, ձօնուած է Տիրուհի Սէրէնկիւլեանի յիշատակին. կը կրէ այդ անունը։ Տիկին Սէրէնկիւլեան աշխատած է ի նպաստ Կապոյտ Խաչի թէ՛ Փարիզի շրջանին մէջ եւ թէ՛ գաւառը։

«Տիրուհի Սէրէնկիւլեան»ի կ'անդամակցին ներկայիս հինգ տասնեակ խաչուհիներ։ Նախագահուհի՝ Ալիս Փափազեան՝ որ մտած է Կապոյտ Խաչի շարքերուն մէջ շուրջ քսան տարիներ առաջ։

⁂

Իր հիմնարկութեան առաջին օրերէն, գործունէութեան գլխաւոր դաշտ՝ հիւանդներու օգնութիւնը եւ հայ լեզուի պահպանումը։ Իսիի մասնաճիւղը առաջինը եղած է թերեւս որ հանրութեան տրամադրութեան տակ դրած է փոքր դարմանատուն մը այդ թուականներուն։ Գլխաւոր բժիշկ՝ Յովսէփ Տէր-Դաւթեան։

Հայերէնի դասընթացքները խճողուած էին. 1945 — 1946-ին, զոր օրինակ, 120 երախաներ կը յաճախէին «Խրիմեան Հայրիկ» անունը կրող դպրոցը։

Ներկայիս Լէնա Զօրպաճեան եւ Շաքէ Կիրակոսեան որ մասնաճիւղին փոխ — նախագահուհին ալ է, կը զբաղին հայերէն սորվիլ փափաքողներով։ Մեզի տրուած թիւը՝ 12 միայն, 9-էն 30 տարեկան։ Կան ուրեմն չափահասներ՝ որոնք կ'ուզեն ծանօթանալ մեսրոպեան տառերուն։ Աւելի լաւ ուշ քան երբեք։

⁂

«Տիրուհի Սէրէնկիւլեան» կը շարունակէ իր հոգատարութիւնը հանդէպ ծերերու, անկարներու. Տարին անգամ մը գոնէ տեղի կ'ունենան այցելութիւններ Մոնմորանսիի եւ Կոնէսի Հայ Հանգստեան տուներուն։ Մասնաճիւղը օգնած է, նիւթապէս եւ բարոյապէս Հայաստանէն եկած վիրաւորներու։

Անցեալ տարի 18 երախաներ գացած են Իսիի շրջանէն Պէլֆոնթէն, արձակուրդի։

Մեր Խաչուհիները կը մասնակցին նաեւ քաղաքին մարդասիրական ձեռնարկներուն, ինչպէս Պանք Ալիմանթէրին։ Ընկերուհի մը պատասխանատուն է բաշխումի գործողութիւններուն՝ որոնք կը տեւեն, ձմրան, չորս — հինգ ամիսներ։

Տիրուհի Սէրէնկիւլեան կը կազմակերպէ հաւաքոյթներ, հացկերոյթներ ի պատիւ երէցներու՝ որոնք կ'արժանանան միշտ խաչուհիներու հոգատար ուշադրութեան։

Ամփոփենք՝ մասնաճիւղը կը մնայ հաւատարիմ միութեան սկզբնական նպատակներուն. կը տեւէ 65 տարիներէ ի վեր։ Պիտի տեւէ։ Իսի ալ ճիգ կայ աւելցնելու անդամուհիներու թիւը։

Աննիկ Օնոսեան, քարտուղարուհիներէն մէկը, կը գրէ մեզի «Մեր համակիր բարեկամուհիներէ կը խնդրենք միանալ մեզի, անոնցմէ՝ որոնց զաւակները յաճախած են Պէլֆոնթէն։ Ընդհանրապէս դիւրին չէ սակայն գտնել բարի կամքի տէր աշխատակցուհիներ»։

Ինչ որ ըսել չէ թէ այդ ուղղութեամբ կատարուած ճիգերը կը մնան միշտ ապարդիւն։

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ (Պէյրութ) Տէմիրճեան Կեդրոնին մէջ, Մայիս 3-ին, բացումը կատարուած է ՀԵԸ.-ի Անդրանիկ — Անթիլիաս ակումբին։ Ներկայ եղած են Բարեգործականի պատասխանատու անձեր եւ բազմաթիւ հիւրեր։ Առաջին առթիւ, ակումբին անունով խօսք առած է Վարդգէս Աղաճանեան, իրեն յաջորդած է գործադիր մարմնի կողմէ Աւետիս Պեզճեան, վերջին խօսքը տրուած է ՀԵԸ.-ի կեդրոնական վարչութեան ատենապետ Կարօ Ծղըլեանի։ Խօսք առած են նաեւ օրուան նախագահը՝ Արմենակ Մելքոնեան եւ Անթիլիասի քաղաքապետ՝ շէյխ Սամի Քաչնի։ Հանդիսութեան աւարտին հիւրասիրութիւն մը տեղի ունեցած է։

⁂

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Կեդրոնը՝ Մանուկեան փողոցին վրայ եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան կեդրոնին եւ Ալեք Մանուկեան վարժարանին կից, 1985 Սեպտեմբեր 15-ին կատարուած է Նոր Կեդրոնին բացումը եւ որուն պարտամուրհակին հրկիզումը տեղի ունեցած է Մայիս 17-ին խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ, 150 ներկաներու մասնակցութեամբ։ Արթօ Մանուկեան եւ Հրաչ Թորիկեան մերթ ընդ մերթ ներկայացուցած են շէնքին պատմականը։

⁂

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Մայիս 23-ին տօնուած է Հայաստանի անկախութեան հռչակման 79-րդ տարեդարձը։ Հանդիսութիւնը վարած է Մարգար Շարապխանեան։ Օրուան գլխաւոր բանախօսը եղած է փրոֆ. Ռ. Յովհաննէսեան։ Հ. Յ. Դ. Սողոմոն Թեհլիրեան Կոմիտէի հերթապահ Գրիգոր Շիթլեան Հայ Կեդրոնի անունով փրոֆ. Յովհաննէսեանին նուիրած է Օթթաւայի բանտարկեալներէն՝ Ռաֆֆի Թիթիզեանի պղինձի վրայ պատրաստած արուեստի մէկ գործը։

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

22 ՆՈՐԱԳԻՐՆԵՐ ՄՏԱԾ ԵՆ Հ. Յ. Դ. ՇԱՐՔԵՐԸ

Կլենտէյլի Ֆերահեան ազգային վարժարանի «Տիգրանեան» սրահին մէջ, Մայիս 24-ին, տեղի ունեցած է երդման արարողութիւն մը, որով 22 նորագիրներ մուտք գործած են Հ. Յ. Դ. շարքերը: Նորագիրներուն կնքահայրը՝ Եղուարդ Մսըրլեան, ներկայացուցած է ՀՅ.Դ.ի նպատակը: Խօսք առած են Հ.Յ.Դ. Կեդր. Կոմիտէի անունով Գրիգոր Աչըգեան եւ Բիւրոյի անդամ Աբօ Պողիկեան: Արարողութենէն ետք տեղի ունեցած է խրախճանք, որուն մասնակցած են շուրջ հազար հոգի:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԶՐՈՅՑ

Կլենտէյլի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Մայիս 16-ին, տեղի ունեցած է հրապարակային զրոյց՝ Հայաստանի իրավիճակը եւ Հ. Յ. Դ.-ի գործունէութիւնը նիւթին շուրջ: Զրոյցը վարած է Արմէն Տօնոյեան: Առաջին դեկուցաբերը՝ Պերճ Զէյթունցեան, շեշտելով մշակոյթին կարեւորութիւնը եւ անդրադառնալով Հայաստանի իրավիճակին ըսած է, թէ այսօր Հայաստանի մէջ չկայ ընթերցող, չկայ գրականութիւն, Ֆիլհարմոնիան փակ է եւ թատրոնը անկում կ'ապրի: Երկրորդ դեկուցաբերը Հայաստանի Հ.Յ.Դ. Գերագոյն Մարմնի անդամ Թաթուլ Շառոյեան, ներկայացուցած է դաշնակցութեան ազգային, քաղաքական եւ մշակութային նուաճումները, հրատարակութիւններն ու երկրի վերելքին բերած անոր նպաստը:

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ԿԱՐՊԻՍ ՔԵՄԱՆՃԵԱՆ՝ ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ ԽԱՂԵՐՈՒ ՊԱՏՈՒՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀ

Յուլիսի սկիզբները տեղի ունենալիք Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Նաւասարդեան 22-րդ մարզախաղերու պատուոյ նախագահութիւնը ստանձնած են Տէր եւ Տիկին Կարպիս եւ Թերեզ Քեմանճեան, նուիրելով 50 հազար տոլար:

ԺՈՐԱ ՄԱԿԱՐԵԱՆԻ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ 65-ԱՄԵԱԿԻ ՆՇՈՒՄ

Պըրպէնքի «Արարատ» ճաշարանին մէջ, Մայիս 18-ին, նշուած է 80 տարեկան պարուսոյց Ժորա Մակարեանի պարային, բեմադրական եւ հանրային գործունէութեան 65-ամեակը, հոծ բազմութեան ներկայութեան:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՌՈՄԱՆՍ ԵՐԳԵՐՈՒ ԽՏԱՑԵԱԼ ՍԱԼԸ

Համազգայինի երաժշտական միաւորը հրապարակ հանած է խտացեալ սալ մը, որ «Հայկական ռոմանս երգեր»ու շարքին առաջինն է: Այս սալով առաջին անգամ ըլլալով ի մի բերուած են հայկական երաժշտութեան ամէնէն հարուստ սեռերէն՝ ռոմանս երգերէն արժէքաւոր նմոյշներ: Երգերը յօրինումներն են ներկայ դարու ծանօթ երաժիշտները՝ Կոմիտաս, Մեհրաբեան, Մեսումենց, Պէրպէրեան, Ղազարեան, Մելիքեան, Արուանձտեանց, Ալէմշահ, Մանուկեան, Կանաչեան, Ալան Յովհաննէս, Ճելալեան եւ այլն: Երգերը մեկնաբանած են Արփինէ եւ Էլիզապէթ Փեհլիվանեան, որոնց դաշնակով ընկերացած է Կլորիա Միքայէլեան:

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ ՁԵՌՆԱՐԿ

Պըրպէնքի Հայ Կեդրոնին մէջ, Մայիս 21-ին, տեղի ունեցած է ձեռնարկ մը Արեւմտեան Հայաստանի բռնագրաւուած հողերուն մասին: Յայտագիրը վարած է Մայք Քէլէշեան: Զեկուցաբերը՝ Տիկին Քնար Մանճիկեան, 1995-ի Յուլիսին ամերիկահայ ուղեւորներու խումբի մը հետ այցելած էր Արեւմտեան Հայաստանի պատմական կարգ մը քաղաքներ, որոնցմէ առնուած տեսերիզի մը ցուցադրութեամբ տուած է բացատրութիւններ Կեսարիոյ, Զէյթունի, Մալաթիոյ, Խարբերդի, Երզրումի, Մուշի եւ Վանի մասին:

ԼՐԱՏՈՒ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ԻՐԱՆԻ ԸՆՏՐՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ

Իրանի նախագահութեան պաշտօնին Մ. Խաթամիի ընտրութիւնը գրեթէ յեղափոխութիւն մը կը նկատուի մոլլաներու իշխանութեան տակ: Ատիկա գլխաւորաբար այն պատճառով որ ընտրեալը այդ իշխանութեան մաս կազմող մը չէր: Ոչ ալ անոր թեկնածուն: Երկրորդ ուշագրաւ կէտը քուէարկողներու մէջ երիտասարդ տարրին մեծ համեմատութիւնն էր: Տարր մը որ չէր ճանչցած շահին վարչաձեւը: Մանաւանդ որ օրէնքը հոն կ'արտօնէ որ քուէարկեն 16 տարեկանէն սկսեալ: Խաթամիի մեծ քաղաքներէն զատ գաւառական շրջաններու մէջ ալ յաջողութիւն գտնելու պարագան ցոյց կու տայ որ Իրանի ժողովուրդը կ'ուզէ կասեցնել ներկայի քաղաքական ընթացքը: Ընտրողները իրենց քուէներով յայտնած են թէ չեն վաւերացներ բարոյական խիստ չափանիշներու, բարքերու – յատկապէս կիներու դէմ – կիրարկումին վրայ հիմնուած ներկայի քաղաքականութիւնը:

Ասով հանդերձ, պէտք չէ կարծել որ Խաթամիի ընտրութեամբ ամէն բան կը սրբագրուի շուտով: Ճիշդ է որ ան ազատամիտ է. գաղափարաբանութեան ու գրաքննութեան նախարար եղած շրջանին մտաւորականներուն եւ արուեստագէտներուն որոշ ազատութիւններ տուած էր. բայց նոյնը կարելի չէ ըսել տնտեսական հարցերու անոր մօտեցումին մասին: Այդ մարզին մէջ կողմնակից է բաւական խիստ հակակշիռներու:

Ինչ կը վերաբերի Խաթամիի վարելիք արտաքին քաղաքականութեան, գտնելով վարչակարգի ամէնէն պահպանողական տարրերուն հսկողութեան տակ, շատ հաւանական չէ որ – գոնէ անմիջապէս – շեղի աւանդական գիծէն: Իսկ ներքին ճակատին վրայ ընկերութեան տրուած ազատականութիւնը հաւանական է որ տնտեսական դժուարութիւններու պատճառ ըլլայ, ուշացնելով Միջազգային դրամական հիմնարկին չափանիշներու իրագործումը, ինչ որ պիտի յապաղեցնէ նաեւ երկրին միջազգային շուկայ մուտքը: Քարիւղի եկամուտներուն մասին երկու տեսակէտներ տեւական բախումի մէջ են հոն. առաջինը ազատական տեսակէտն է որ կողմնակից է սեփականաշնորհումներու, երկրորդը կը նախընտրէ հզօր պետութիւն մը որպէս այդ եկամուտը տնօրինող:

Իրանի ընտրութեան արդիւնքները երկիրը ուշագրաւ կերպով կը հեռացնեն Աֆղանիստանի Թալիպաններու շարժումէն որ ամենայն խստութեամբ կը կիրարկէ կրօնական օրէնքները ու մանաւանդ կիներու վերաբերող անոնց տրամադրութիւնները: Արդէն Թալիպաններու շարժումը սիւննի շարժում մըն է, ծայր աստիճան պահպանողական որ շիիները մոլորածներ կը նկատէ: Սակայն ատոր հետ, տնտեսական մարզին մէջ Թալիպանները շատ ազատական են, ինչ որ արդիւնաւոր գործակցութեան մը հիմնալի տուեալ է քարիւղի արեւմտեան ընկերութիւններու համար: Արդէն ամերիկեանները կը ծրագրեն Թիւրքմէնիստանէն դէպի Հնդկական ովկէանոս կազատար մը կառուցանել:

Բոլոր գործօնները ցոյց կու տան որ Իրանի նորընտիր նախագահը կը գտնուի միջին ճամբու մը հետեւելու պարտաւորութեան տակ. թէ՛ ներքին, թէ արտաքին մարզերուն մէջ:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԺՊԻՏ

– Ի՞նչ է մարդասիրական օգնութեան սահմանումը:

– Երբ հարուստ երկրների աղքատները օգնում են աղքատ երկների հարուստներին:

Օրերս յայտնի դարձաւ, որ ՄԱԿ-ի գլխաւոր ասամբլեան Ստեփանակերտում Մայիսի 9-ի ռազմական շքերթը տեսնելուց յետոյ արդէն Հայաստանն է ճանաչել որպէս Լեռնային Ղարաբաղի կողմից բռնագրաւուած տարածք:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՈՐՈՆՈՒՄՆԵՐ

ԺԻՐԱՅՐ ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ

Պէյրութ, 1996:

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Բ. ՄԱՍ

ՏԵՐԵՒՆԵՐ ԽՂՆԱԾ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԷ ՄԸ

Եւ ահա Վլատիմիրին հետ քով քովի, մասնաւոր տան մը մէջ, ուր ժամադիր եղեր էինք (1916 Մարտ 16, ժամը 3 – 4): Միայն քանի մը կիներ կային: Ծերունի մը, զոր առաջին անգամ կը տեսնէի, անցագիրը ցոյց տուաւ եւ ուրախ – զուարթ կրկնեց հաւաստիքները.

– Հոգ մի ընէք, ես իմ ձեռքովս պիտի տանիմ, գաւկիս պէս պիտի նայիմ (Թուրքերէն):

Մաոին բերած էր յուշատետրը, թուղթի մը մէջ փաթթուած: Քիչ մը վարանելէ յետոյ, յանձնեցինք Վլատիմիրի, որ առաւ եւ կուրծքին մէջ տեղաւորեց մեծ զգուշութեամբ:

Կէս ժամ խօսակցելէ յետոյ, հրաժեշտ առինք բոլորէն: Նախ Վլատիմիր վար իջաւ սանդուխէն եւ դուռը բանալով, աչք մը նետեց փողոցը, յետոյ խնդրեց որ ես ալ իջնեմ:

Եւ ճամբայ ինկանք, ան՝ իր պուլկարական հագուստ կապուստով, իսկ ես՝ իր բերած «փափախը» գլխուս եւ վերարկուն կռնակս: Ակնոցս ալ հանած:

Բանկալթիի կողմնակի փողոցէն անցած ատեն, փափաք մը ունեցայ Սամուէլին հանդիպելու, բայց տունը չէի գիտեր:

Երբ հասանք Թաքսիմի Ֆրանսական հիւանդանոցին առջեւ, Վլատիմիր պահ մը քովէս բաժնուեցաւ, քիչ անդին կեցած մէկը տեսնելու համար: Եկաւ յայտնեց թէ իր տղան է, դիմամբ հոն դրած էր, հսկողութեան համար ... (Շատ ուշ իմացանք որ տղան ալ գաղտնի գործակալ էր):

Ճամբան քանի մը տուփ գլանիկ առինք, եւ խօսակցելով դէպի Ղալաթիա կ'իջնէինք, երբ Վլատիմիր հարցուց թէ կ'ուզե՞մ փոխել քովս եղած ոսկեդրամը, որպէս զի չզգուեն:

(Օրէնքով արգիլուած էր հինգ հնչուն ոսկիէն աւելի փոխադրել):

Պայմանաւորուած քսան ոսկիէն հինգը վճարած էի արդէն, մնացեալ 15-էն տասը առնելով, ինծի տուաւ պուլկարական թղթադրամ, իսկ հինգը մնաց քովս:

Միեւնոյն ատեն պայմանաւորուած էինք որ անցագրի գործողութիւնները կատարելէ յետոյ, ինքը պիտի երթար պայուսակս բերելու: (Երկու աղջիկներ պիտի ճգէին մօտիկ տեղ մը, ուրկէ պիտի առնէր):

Այդ նոյն աղջիկները պիտի գային քարափ, Վլատիմիրէն ստուգելու շոգենաւ մտնելս:

Վերջապէս հասանք Ղալաթիոյ Սալօնը:

Իր բառին պէս, մարդ – մարդասանք չկար: Անցագրի կիշէն գացինք: Վլատիմիր ներկայացուց զիս իբրեւ իր եղբօրորդին: Պաշտօնեան հարցուց, գրեց եւ վերջացուց:

Վլատիմիր անցագիրը գրպանը դնելով անկիւն մը քաշեց եւ սկսաւ խօսիլ ճամբորդութեան մասին: «Վաղ առտու կը հասնինք»: Յետոյ պատուիրեց հինգ վայրկեան սպասել, որպէսզի երթայ պայուսակը բերէ եւ քիչ մըն ալ ուտելիք առնէ:

Մինչ դէպի քարափ տանող դուռը կը յառաջանայի, շոգենաւը փնտռելու համար, մէկը կանչեց ետեւէս.

– Էֆէնտի, կը հաճի՞ք քիչ մը ներս գալ:

Ժամանակ չունեցայ աւելի յառաջանալու, դէպի ծով...

Պաշտօնեան (սիվիլ) թեւէս բռնելով առաջնորդեց դէպի Սալօնին յարակից սենեակը, դուռը փակեց եւ հարցուց.

– Ոսկեդրամ ունի՞ք: Գիտէք որ արգիլուած է հինգ ոսկիէն աւելի տանիլ:

Հանեցի քովս մնացած հինգ ոսկին, մինչ պաշտօնեան կը փափսար.

– Քէլէփչէի կէթիրին (ձեռնակապը բերէք):

Եւ կապելով թեւերս, հարցուց.

– Անունդ ի՞նչ է:

– Նիքոլա Տիմիթրեւ:

– Սուտ կը խօսիս, դուն նշանաւոր Շաւարշ Միսաքեանն ես:

Այդ պահուն սենեակին մէջ, գրասեղանին առջեւ կը գտնուէր պաշտօնեայ մը, ականջը եւ բերանը հեռախօսին: Դիմացը՝ բազմոցին վրայ, ուրիշ երեք հոգի:

Պաշտօնեան թէ կը հարցաքննէր եւ թէ կը խուզարկէր, մանրակրկիտ: Պահ մը ձեռնակապս քակեց եւ հանել տուաւ վերարկուս, բաճկոնս, կօշիկս, պրպտելով բոլոր գրպաններս:

Անդիէն ձայն մը.

– Սաթաշկէնակն ալ հանեցէք, «անալիզ» ըրէք, ասոնք վտանգաւոր մարդիկ են (ցուցնելով ձախ գրպանս դրուած թաշկինակ մը):

Դիմացէն նոյն ձայնը.

– Դուն ակնոց ալ ունէիր, ո՞ւր է:

Եւ յանկարծ.

– Օլան ք... փ... դուն Շաւարշ Միսաքեանը չե՞ս, տունդ այսինչ տեղ, հայրդ, մայրդ, քոյրդ, փոքր եղբայրդ (անունները տալով)...

Դուն չէի՞ր որ մինչեւ գերեզմանատուն գացիր Գեղամ Բարսեղեանի հօրը յուղարկաւորութեան առթիւ ... Քեզի համար ամբողջ մէկ տարի թուլնաւորեցինք Պոլիսը եւայլն (գրած էի արդէն):

Հետզհետէ աւելի փրփրելով.

– Ամէնքդ ալ այսպէս «ալչաք»...

Լուտանքներ կը տեղային, իսկ ես կը պատասխանէի միեւնոյն ձեւով.

– Կը զարմանամ որ ինծի հետ կապ չունեցող գործերու մասին կը խօսիք: Ես պուլկարական հպատակ եմ եւ ձեր գործը պուլկարական հիւպատոսարանին հետ է:

– Այդ մասին ալ կը խօսինք: Հիմա հիւպատոսարան պիտի տանինք...

Հեռախօսը անդադար կը բանէր:

Այդ միջոցին կայծակի պէս կասկած մը ինկաւ մտքիս մէջ. – Երբ տունէն դուրս ելանք, Վլատիմիր դուռը բացած եւ աչք մը նետած էր: Ուրեմն, դիմացի սրճարանը կամ անկիւն մը գաղտնի ոստիկաններ կային, նշան ըրաւ եւ հիմա պաշարեցին տունը, բռնեցին աս ու ան... (Ո՛չինչ եղած էր):

Յետոյ, միամիտ մտածում մը.

– Քանի որ զիս յանձնեց եւ վարձքը առաւ, գոնէ տետրակները չյանձնէր, վերջին պահուն կը խղճահարի՞ աղջիկներուն վերադարձնելով կամ պահելով: Չէ՞ որ նախկին յեղափոխական էր...

(Շար. 10)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Տէր եւ Տիկին Գէորգ Զալըգեան 500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին իրենց սիրելի ուսուցչին, տաղանդաւոր հրապարակագիր եւ մեծ մտաւորական Մինաս Թէօլէօլեանի մահուան քառասունքին առթիւ:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Յունիս 14, տօն է Գիւտի Նշխարաց Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին Մերոյ:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ

Յունիս 15, Կիրակի օր առաւօտեան ժամը 10-ին, անուանակոչութեան տօնն է Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ:

Հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ ու կը քարոզէ
Վիճակիս Հայրապետական Պատուիրակ
եւ Փարիզի Հայոց Առաջնորդ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի տեղի կ'ունենայ հոգեհանգստեան պաշտօն, Եկեղեցւոյս հանգուցեալ հիմնադիրներու, բարերարներու եւ հոգաբարձուներու հոգիներուն ի հանգիստ:

Եկեղեցական արարողութիւններէն ետք, տեղի կ'ունենայ ճաշ, Շաւիլի Եկեղեցւոյ կից՝ Ս. Պալապանեան սրահէն ներս, ժամը 13-ին:

Տեղերը ապահովելու համար, դիմել՝ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՈՄՈՆ

Յունիս 15, Կիրակի օր, Թաղիս Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ անուան երջանիկ տօնին առիթով, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ ու կը քարոզէ Թեմիս Հարաւային Ֆրանսայի առաջնորդական տեղապահ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԻՐԷՃԵԱՆ
ներկայ կ'ըլլայ Եկեղեցւոյս հովիւը՝
ՄՈՎՍԷՍ Ա. ՔՀՆՅ. ԳԱԼԷՆՏԻՐԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնները եկեղեցւոյս Լուսաւորիչ Դպրաց Դասու երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ եւ երգէոնահարութեամբ՝ Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Արթինեանի:

Հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի երջանկայիշատակ՝ ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՊԱԼԱՔԵԱՆԻ, բարերարներ՝ Վարուժան եւ Աղաւնի Պօզաճեանի եւ յաւէտ ողբացեալ Տիկին՝ Սիրվարդ Աթէշեանի բարի հոգիներուն համար:

Արարողութեան աւարտին՝ ճաշ եկեղեցւոյս կից սրահին մէջ:

Պատարագ ժամը 9.45-ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը Սուրբ Յարութեան տօնին առթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է Իւղագինի հետեւեալ նուէրները. –

Տէր եւ Տիկին Ժ. Գէաթիպեան 300 Ֆրանք, Պր. Պերճ Տէրունեան, Տէր եւ Տիկին Նուպար Եռնճալը 150-ական Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Մէլքմէճեան 200 Ֆրանք, Պր. Ժան-Փիէր Պիւրթէ 100 Ֆրանք, Տիկին Սոնիա Տակըլճեան 500 Ֆրանք, Տիկին Սիլվիա Փրիկեան, Տիկին Մարիամ Թորուն 100-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ռուբէն Գրիգորեան 250 Ֆր., Տիկին Օֆէլիա Թութեան 500 Ֆր., Պր. Ժան Գարակէօզեան 1500 Ֆր., Օր. Աննէլիզապէթ Անդրէասեան, Տիկին Մարի Սաաթճեան 100-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վահէ Մինասեան 200 Ֆր., Օրիորդ Իզապէլ Պալճեան 100 Ֆր., Պր. Խաչատուր Սիրակեան 500 Ֆր., Տիկին Լուիզ Միքայէլեան 100 Ֆր., Տիկին Սոնիա Նազարեան 200 Ֆր., Տիկին Աղնիւ Տակըլճեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Խաչատուր Պետրոսեան 200 Ֆր.: (Շար.)

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Մուսայեանէ 300 Ֆրանք Գրիգոր Փափազեանի յիշատակին:

UGAB — UGAB — UGAB —

William SAROYAN :
l'homme, l'écrivain

Primé 6 fois aux Etats-Unis
Médaille d'or du meilleur documentaire

Ecrit, dirigé et produit par
PAUL KALINIAN

Un documentaire exceptionnel
d'une heure sur la vie et les œuvres de
WILLIAM SAROYAN

Commenté par *Mike Connors*

Film suivi d'un débat,
avec PAUL KALINIAN

Un timbre aniversaire dédié à
WILLIAM SAROYAN
sera mis en vente lors de cette soirée.

Dates et lieux de projection :

le mercredi 11 juin à 20h30 précises,
au Centre Culturel Alex Manoogian
de l'UGAB,
118, rue de Courcelles, 75017 **PARIS**
(M° Courcelles)
Participation aux frais : 25 F.
Réservations au : 01. 45. 20. 03. 18

le Vendredi 13 juin à 20h30 précises,
au Centre Culturel de l'UGAB
327, Bd Michelet, **13009 MARSEILLE**
Participation aux frais : 30 F.
Réservations au : 04. 91. 22. 10. 45.

UGAB — UGAB — UGAB —

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Միջին տարիքի կին մը, տարեց անձի մը ընկերակցութիւն ընելու համար, կամ տուն ու ծախի մէջ զբաղելու, կամ Ոբբուշ եւայլն, ընելու համար: Աշխատանքի իրաւունք ունի:

Հեռաձայնել երեկոյեան ժամը 20-էն յետոյ՝

01 – 43 – 75 – 26 – 68

Fête Champêtre

La Croix Bleue des Arméniens de France, Section **«Archag Djamalian»** de Décines organise une **FETE CHAMPETRE le Dimanche 29 Juin** à partir de 12 heures. Il y aura des stands de jeux pour les enfants, un buffet et une buvette.

Cette fête sera animée
par l'**Orchestre «ARMENIA»**
En cas de mauvais temps elle aura lieu à la Salle des fêtes de Décines.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒՆ ՈՐԲԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Ֆրանսայի Հայկական Հիմնադրամը ուրախ է ծանուցելու որ Սօնա եւ Ստեփան Փափազեան, իրենց ամուսնութեան առթիւ 20.000 Ֆր. նուիրեցին Ղարաբաղի նահատակներու պատերազմին Որբերու ֆոնտին: Շնորհակալութիւն:

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS
DE FRANCE

Recherche

La Croix Bleue des Arméniens de France, pour sa colonie de Bellefontaine recherche donateurs pour appareils suivants

- **1 photocopieuse**
- **1 cuisinière électrique (avec four électrique) pour activité cuisine.**

Téléphoner au : 01. 48. 24. 46. 57.

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
ALFORTVILLE

GALA
M. C. A. 97

Sous la présidence de Monsieur **RENE ROUQUET**
Député-Maire d'Alfortville

**Dans le cadre du 20ème Anniversaire
de l'inauguration de la M.C.A.**

**Langue Arménienne
Danses traditionnelles et académiques
Musique d'ensemble
Contes**

14 JUIN

à 20h45 très précises
SALLE DES FETES
22 RUE Voltaire - ALFORTVILLE

**Pour la Première fois en France !
TROUPE ENFANTS HAIG
de la Communauté Arménienne
de TIFLIS - GEORGIE
Direction :
H. KHATCHADOURIAN**

Participation aux frais
Renseignements :
M.C.A. 01 43 76 55 89.

Exposition —Stand de Livres

LE FONDS ARMENIEN DE FRANCE
REGION SUD—MARSEILLE

SOIRÉE D'INFORMATION

- **Diffusion d'un document vidéo «ARMENIE 2000»;**
- **Débat : Les réalisations du Fonds Arménien;**
- **Signature d'un protocole d'accord entre**
 - **— Le Conseil Général des Bouches-du-Rhône**
 - **et**
 - **— Le Fonds Arménien de France**

avec

Lucien WEYGAND
Président du Conseil Général 13

Pierre TERZIAN
Président du Fonds Arménien de France

pour le financement de l'achèvement des travaux
de l'école maternelle **«Mouch 2»** à Gumri

En présence de son Excellence
Vahan PAPAZIAN
Ambassadeur de la République d'Arménie en France

- **Cocktail de clôture.**

JEUDI 12 JUIN A 20 H 30

Hôtel du Département — Salon d'Honneur
52, Avenue Saint-Just — 13004 MARSEILLE
—— Entrée libre ——

A. A. A. S.
ASSOCIATION ARMENIENNE
D'AIDE SOCIALE

FETE CHAMPETRE TRADITIONNELLE

**à la Maison de Retraite de
MONTMORENCY**
50, avenue Charles de Gaulle, MONTMORENCY

le Dimanche 15 Juin à partir de 11 heures 30

*

PARTIE ARTISTIQUE

La *CHORALE TEBROTZASSERE*
sous la direction de **Haig Sarkissian**

LA TROUPE DE DANSE **HAIG** DE GEORGIE

ANIMATION
Marten Yorgantz

Bar — Buffet — Ambiance arménienne

Toutes les dispositions sont prévues en cas de mauvais temps.

— Entrée gratuite —

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 11
MERCREDI
11 JUIN
1997

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19.133 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 72e ANNEE — N° 19.133

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ ԴՈՒՐՍԷՆ ԴԻՏՈՒԱԾ

Ֆրանսայի երեսփոխանական ընտրութիւնը պատրաստող ազդակներն ու արձանագրուած արդիւնքը Փարիզի վրայ կեդրոնացուցած են, ամբողջ աշխարհի լրատուներուն ուշադրութիւնը, շատ բնականաբար։ «Գուրիէ էնթէրնասիոնալ» շաբաթաթերթը Յունիս 5 – 11 թիւով լայն քաղուածք մը ներկայացուցած է եւրոպական, ամերիկեան ու նաեւ ճափոնական մամուլէն որոնց ամէն մէկը բազմաթիւ յօդուածներով կ'անդրադառնայ նախագահ Շիրաքի որոշումով ու ընտրութեան արդիւնքներով պարզուած կացութեան։

Առաջին կէտը որ կը յայտնուի դուրսի արժեւորումին մէջ, միաձայն դատապարտումն է Ֆրանսայի նախագահին որ կ'ամբաստանուի անհեռատեսութեամբ, չափազանց ինքնավստահութեամբ, իր պաշտօնին պահանջած կարողութիւնները չունենալով, նախագահական ընտրապայքարի իր խոստումները մոռնալու եւայլն մեղքերով։ Շաբաթաթերթը կացութեան լուրջ վերլուծումին յատկացուած էջերուն մէջ տեղ տուած է սփինակի մըն ալ ուր ամփոփուած են ամենասուր քննադատականները։ Հոն կը կարդանք օրինակ, թէ Պուէնոս – Այրէսի «12 էջ»ը կ'ըսէ. «ամբողջ աշխարհի համալսարաններուն մէջ Ժ. Շիրաքի նախագահութիւնը յատուկ դասընթացքի մը նիւթ կրնայ կազմել, բացատրելու համար իր սեփական փոսը փորելու արուեստը»։

Նոյն մայրաքաղաքին մէկ այլ թերթն ալ կը գրէ. — «Ֆրանսայի նախագահը նուաստացած է։ Քաղաքական իր նապկումը աղէտի մը վերածուեցաւ ու անգամ մը եւս ցոյց տուաւ որ միշտ կ'ենթարկուի իր ներքին մղումներուն որոնք լրջօրէն մտածուած չեն։ … Անոր ծրագիրը հիմնովին հեռու էր ընտրողներու մտահոգութիւններէն»։ Գարագասի թերթերէն մէկն ալ նոյն բառերը կը գործածէ – ներքին մղումներով չարժող ու մտածումէ զուրկ –, ըսելու համար որ Ժ. Շիրաքի որոշումը վինք առաջնորդած է ընտրական անձնասպանութիւն մը գործելու։

Նկատի առնուած թերթերուն մեծ մասը նախագահ Միթերանի մահէն առաջին անցած երկու տարուան աշխի իշխանութիւնը փակագիծ մը կը նկատէ, ձախողութեան, քաոսային ու ամօթալի վիճակի որակումներ տալով անոր։ Յաճախ կը քննադատուի Ֆրանսան, ալ որ ներկայէն անհրաժեշտ երապաշտութիւնը չունի ու չի տեսներ արմատական փոփոխութիւններու անհրաժեշտութիւնը։ Չի տեսներ թէ պէտք է նորովի ձեւաւորուին աշխատանքի հարցը, աշխարհի մէջ Ֆրանսայի դերը, պետական սովորութիւնները եւ տնտեսութիւնը։ «Ճիշդ է, կ'ըսէ Իտալիոյ «Լա Սթամփա», որ «փոփոխութեան» խոստումով ընկերվարականները ու համայնավարները յաղթանակ տարին, բայց իրենց խոստումներէն անդին, քիչ բան պիտի կրնան փոխել»։ Այս թերահաւատութիւնը կայ ուրիշներու քով ալ, նոյնիսկ անոնց որոնք կը շեշտեն թէ ժամերն պարտաւոր է յաջողելու։ Այս առիթով կը յիշուին միջազգային կարեւոր բեմերու վրայ – ինչպէս Ափրիկէի – Ֆրանսայի կորսնցուցած վարկը, տեղը, այս կացութիւնը դարմանելու հեռանկարներուն կը հակադրուի հինգ տարուան համակեցութեան մը պարտաւորութիւնը։ Անով նոր շրջան մը սկսած է երկրին համար, ուր առ այժմ յստակ է միայն այն որ վերջ դրուած չի նկատուիր Ֆրանսայի համար վերիվայրումներու շրջանը։ Ատիկա մեղքը կը համարուի կրկին նախագահ Շիրաքի որ փոշիի վերածուած է ընտրութեան արդիւնքներով ու նաեւ պատճառ դարձած նոր կոլեան իր կուսակցութեան քայքայումին. կուսակցութիւն որ իրեն որպէս միջոց ծառայած է դերագոյն իշխանութեան ձգտումի շուրջ քառորդ դարու ընթացքին։

Գերմանական մամուլէն «Զիւտտոյչէ ցայթունկ»ը աջին ջախջախիչ պարտութեան մէջ կը տեսնէ ոչ միայն նախագահ Շիրաքի տրուած ծանր հարուած մը, այլ նաեւ անուղղակի մերժում մը Մաասթրիխթի արժեչափերուն. պիտաճէի այն համակարգին որուն մէջ իրենք զիրենք կամովին բանտարկած են Ֆրանսացիները։

Մեկնաբանութիւնները յաճախ հեգնական, բաւական սուր քննադատութիւններու թիրախ կ'ընեն Ֆրանսացի ժողովուրդն ալ։ Զուիցերացի լրագրող մը կը գրէ թէ ան միշտ տագնապի մէջ գտնուելու տպաւորութիւնը ձգած է իր վրայ։ Շատ աւելի խիստ դատումներ ունի Գերմանիոյ «Տի Ցայթ»ը. ան Ֆրանսացիները կը կոչէ Եւրոպայի համն ու հոտը փախցնողները. ճիշդ է, կ'ըսէ որ Փարիզը հրաշալի է, խոհարարութիւնը շատ յաջող, բայց իրենք, մարդիկը՝ «յաւակնոտ, նեղմիտ, կասկածոտ, ապտոտ»։ Կը շարունակէ թէ հակառակ Արխանին, Թի – Ժի – Վէ–ին, Մինիթէլին, անոնք դէմ են աշխարհայնացումին եւ նորարարութեան։

«Լա Սթամփա»յի սահմանումով՝ «շափառ աջին տարօրինակ հարա – քիրիին շնորհիւ ընկերվարականներու ձեռք առած յաջողութիւնը» «կրնայ բատ Լոնտոնի «Կուարտիըն»ին արագացնել անոր անկումը, եթէ ապացոյցը չտան թէ ունին մշակուած ծրագիր մը երկիրը անապահովութեան մթնոլորտէն հանելու համար»։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունիս 9 / 10)

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՈՐԵՒԷ ԿԱՊ ՉՈՒՆԻ ՓՔՔ–Ի ՍՊԱՌԱԶԻՆՄԱՆ ՀԵՏ»

Հակադդելով Թրքական կողմի վերջերս յաճախակի դարձած պնդումներուն Հայաստանի Արտաքին նախարարութեան բանբերը՝ Արսէն Գասպարեան «Ֆրանս – փրէս»ի եւ «Արմէնփրէս»ի թղթակիցներուն ըսած է թէ Հայաստան որեւէ առնչութիւն չունի Իրաքի Քիւրտերուն ըսպառազինման եւ մարտիկներու մարզումներու վերաբերող մեղադրանքներուն հետ։ Ան աւելցուցած է թէ նման յայտարարութիւններու ետին կանգնած են Թըրքական այնպիսի ուժեր, որոնք կը փափաքին առաւել լարել շրջանի իրավիճակը եւ որոնց ձեռնտու չէ Հայաստան – Թուրքիա յարաբերութիւններու կարգաւորումը։

⁂

ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՆՈՐ ՊԱՇՏՕՆԸ

«Հրազդանմաշ» ընկերութեան տնօրէններու խորհուրդին նախագահ ընտրուած է Արդիւնաբերութեան նախարար Աշոտ Սաֆարեան։ Կը սպասուի որ ան հրաժարի նախարարի պաշտօնէն. արդէն կառավարութեան մէջ կառուցուածքային փոփոխութիւններ հաւանական կը նկատուին որոնց ընթացքին արդիւնաբերութիւնը կը միացուի առեւտուրի, զբօսաշրջութեան եւ սպասարկումներու նախարարութեան։

⁂

ԳԻՄ ԲԱԼԱՅԵԱՆ ԱԶԱՏ ԱՐՁԱԿՈՒԱԾ Է, ԲԱՅՑ…

Գերագոյն Դատարանի քրէական գործերով զբաղող դատակազմը Յունիս 9-ին իր դատավճիռը արձակած է Սեպտեմբեր 25-ի դէպքերուն մասնակցելու յանցանքով ամբաստանուած Գիմ Բալայեանի մասին։ Դատարանը գտած է որ օրէնսգրքի թիւ 128 յօդուածով (տուժածին օգնութիւն չցուցաբերել) եւ 232 յօդուածի առաջին մասով (ապօրինի զէնք, զինամթերք պահել) մեղաւոր չէ։ Սակայն ամբաստանեալը թիւ 74 յօդուածով մեղաւոր նկատուած է եւ դատապարտուած 2 տարի արգելափակման (յետաձգումով) ու թիւ 42 յօդուածի կիրարկումով ազատ արձակուած է դատարանի դահլիճէն։ Ազատութենէն ետք, Գ. Բալայեան լրագրողներուն յայտնած է թէ դատավճիռին դէմ պիտի բողոքէ վերաքննութեան կարգով Գերագոյն Դատարանի նախագահութեան մօտ, աւելցնելով նաեւ թէ Հայաստանի մէջ չկայ դատական իշխանութիւն եւ դատարանը անկախ չէ։

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԷՐՊԱՔԱՆ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Յունիս 8-ին, Էրպաքան յայտարարած էր որ ի մօտոյ պիտի դադրին զինուորական այն գործողութիւնները որոնք սկսած էին Մայիս 14-ին, հիւսիսային Իրաք եւ որոնց հետեւանքով մօտ 2000 Քիւրտեր սպաննուած են։

Գործողութեան նպատակն էր ՓՔՔ-ի կայանները քարուքանդ ընել այն շրջաններուն մէջ որոնք Պաղտատի հակակշռէն դուրս կը մնան։ Այս գործողութեան մասնակցած են 10 հազար Թուրք զինուորներ, մեծ դժգոհութիւն յառաջացնելով արաբական երկիրներու մօտ։ Իրաքի «Պապէլ» օրաթերթը, զոր կը վարէ Ս. Հիւսէյնի մէկ տղան կոչ ըրած է որ զինակցութիւն մը ստեղծուի Իրաքի, Սուրիոյ եւ Իրանի միջեւ «փոխելու համար ուժերու հաւասարակշռութիւնը ի նպաստ Արաբներու եւ Պարսիկներու»։

Բայց, այս ամբողջին կողքին կայ էրպաքանի կացութիւնը որ շատ խախուտ է։ Այլեւս մէկ ձայնի իսկ մեծամասնութիւն չի վայելեր Ազգային Ժողովին մէջ, ծայրայեղ աջը (Մեծ Միութեան Կուսակցութիւն) լքած ըլլալով զինք։ Անոր պետը՝ Մեհմէթ Էքինճի մերժելէ ետք նախարարական աթոռները զորս Էրպաքան կ'առաջարկէր, մերժած է նաեւ կանխահաս ընտրութիւնները։ Յայտարարած է. — «Զօրավիգ չենք կառավարութեան որովհետեւ այլեւս ան չի գոհացներ մեր պահանջները»։

⁂

Բանակին եւ Էրպաքանի ճակատումին ալ սուր բնոյթ ստացած էր վերջերս հիւսիսային Իրաքի այդ գործողութիւններուն պատճառաւ, որոնք, առաջին երկու շաբթուան ընթացքին, 360 միլիոն տոլար արժած են եւ Ելմտական նախարարը մերժած է վճարել առարկելով որ նախատեսուած չէր 1997-ի պիւտճէին մէջ։ Այս առարկութիւնը վրդոված է բանակը, շրջանի մը մէջ երբ 11 զինուորականի (10 սպայ, մէկ զինուոր) մահը Քիւրտերու կողմէ վար առնուած թռանին մէջ, ցնցած էր ամբողջ Թուրքիան։ Ազգային յուղարկաւորութիւն կատարուեցաւ։

«Իւմանիթէ» Յունիս 10-ին արձագանգ կը հանդիսանար նաեւ այս թռանին պատահարին, սպայակոյտի քարտուղարին մամուլի սուլիսին, որու ընթացքին կ'ամբաստանուէր նաեւ Հայաստան։

⁂

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՀԵՐՔՈՒՄԸ

Ամերիկայի Արտաքին նախարարութեան բանբերը՝ Նիքոլա Պըռն յայտարարութեամբ մը հերքած է մամուլին մէջ լոյս տեսած այն լրատուութիւնը ըստ որուն Միացեալ – Նահանգները մտադիր են զօրք ղրկել Կասպից ծովու շրջանը, պաշտպանելու համար քարիւղատարը, ինչպէս նաեւ Հայաստան եւ Ազրպէյճան խաղաղարար զօրքեր ղրկելու մասին լուրերը։

⁂

ԿԱՐԿՈՒՏԸ ՄԵԾ ՎՆԱՍՆԵՐ ՊԱՏՃԱՌԱԾ Է ՏԱՈՒՇԻ ՇՐՋԱՆԸ

Յունիս 5-ին զօրաւոր անձրեւն ու կարկուտը զգալի վնաս հասցուցած են Տաւուշի տնտեսութեան, տասնեակ բնակարաններ անօթեւան մնացած են, ցանքեր, այգիներ փճացած, ճամբաներ քանդուած։ Հաւկիթի մեծութեամբ կարկուտի հատիկներուն, շերտին բարձրութիւնը հասած է գրեթէ կէս մեթրի։

Մայիսի վերջին շաբաթն ալ կարկուտը լուրջ վնաս պատճառած է Գանձաքար, Թեղուտ, Հաղարծին, Արծուաբերդ գիւղերուն։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Տնտեսական նախարարը՝ Տ. Սթրօս–Քահն, Լիւքսանպուրկի մէջ, ուր հաւաքուած էին Եւրոպայի Տնտեսական եւ Ելմտական նախարարները, յայտարարեց որ Ֆրանսա խնդրոյ առարկայ չըներ միակ դրամանիշի կիրարկումը 1999 Յունուար 1-ին, բայց կ'ուզէ յետաձգել անոր ընկերացող Կայունութեան Ուխտը որ պիտի ստորագրուէր գալ շաբթու, Ամսթերտամ։ Այս Ուխտը տնտեսական զանազան պարտադրանքներ կը դնէ, որոնց գլխաւորն է հանրային բացը սահմանափակել 3%-ի։ Ֆրանսա կ'ուզէ որ կրկին բանակցութիւններ ըլլան այս ուղղութեամբ եւ այդ 3%-ին ընկերանան տրամադրութիւններ որոնք նըպաստեն տնտեսական համագործակցութեան եւ աշխատանքին։ Ֆրանսայի 14 ընկերակիցները կ'ուզեն, սակայն, որ Ամսթերտամի վեհաժողովին (Յունիս 16, 17) համաձայնութիւն մը գոյանայ անպայման։ Փարիզի Սակարանը լաւ հակազդեցութիւն չունեցաւ այս տարակարծութեանց առթիւ։ Յունիս 9-ին, սկիզբը 2,3% յաւելում մը արձանագրելէ ետք, փակեց 1,22% նուազումով։ Ֆրանքն ալ տկարացաւ մարքի նկատմամբ։

ՇԻՐԱՔ փորձեց ելք մը գտնել Գոնկոյի եղբայրասպան կռիւներուն, դիմելով Կապոնի նախագահին, որպէսզի միջնորդի դեր խաղայ։ Կռիւները, սակայն, չէին դադրած նախկին նախագահ՝ Նկեսոյի քաղաքագօրքերուն եւ բանակին միջեւ։

ՅՈՒՆԻՍ 10-ին, տասնեակ հազարաւոր ցուցարարներ, եկած Եւրոպայի Միութեան բոլոր (15) երկիրներէն, Ռեփիւպլիքէն Նասիոն կը տողանցէին յանուն աշխատանքի։ Գործազրկութիւնը հետեւեալ պատկերը կը պարզէր 1997, Փետրուարին. — Լիւքսանպուրկ 3,6%, Աւստրիա 4,4, Հոլանտա 5,7, Դանիա 6,3, Անգլիա 7,3, Փորթուկալ 7,2, Պելժիա 9,6, Գերմանիա 9,7, Շուէտ 10,9, Իրլանտա 11,7, Իտալիա 12,2, Ֆրանսա 12,5, Ֆինլանտա 15,4, Սպանիա 21,4։

ՂԱՐԱԲԱՂԵԱՆ ՕՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

ԻԶ.

Շաբաթ, Մայիս 26, 1996

Համալսարանի դասարանային կեանքը օրէ օր աւելի հետաքրքրական կը դառնայ: Սկսած եմ ներկայ – բացակայ առնել, ստուգելու համար ուսանողներուն շահագրգռութեան աստիճանը: Ըստ ուսանողներուն դասարանի ցանկ մը կայ սակայն չի գործածուիր, բոլորն ալ զիրար կը ճանչնան, անմիջապէս գիտեն ով բացակայ է եւ ինչու: Որոշ աշակերտներ մօտակայ գիւղերէն կուգան, հաղորդակցութեան միջոցները անկանոն են, երբ որ հասնին կը հասնին...:

Չորրորդ «կուրս» (մենք պիտի ըսէինք «տարին», որ աւարտականէն մէկ տարի առաջ է), դասարանին մէջ բաւական մըտերիմ, ազատ եւ բնական մթնոլորտ մը կը տիրէ այլեւս:

Սկսած են հարցում հարցնել եւ անձնական տեսակէտ ունենալ: Դասախօս մը, Տիկին Զ. Բալայեան, կուգայ ու դասերուն մասնակից կ'ըլլայ: Ուսանողներու ներկայութիւնը գրեթէ կատարեալ է, եւ այլեւս դասարանին դուռը ներսէն կղպելու պէտք չկայ: Քանի մը հոգիի անունները սորված եմ: Դէմքերուն վրայ ուրախութիւն կայ աւելի եւս գեղեցկացած են ու կը դժուարանայ ինծի համար մտքի կատարեալ կեդրոնացումը...: Տաք ու թուխ խառնուածքներու կողքին, կան եւ մռայլ, լուռ եւ արգիլեալ դէմքեր որոնց հետ չեմ համարձակիր կատակել «ցաւն ու կսկիծը անթեղուած են, հոն» կը խորհիմ: Ստորակայութեան մեղմ զգացում մը միշտ պիտի ընկերանայ ինծի Ղարաբաղ ու Հայաստան կեցութեանս օրերուն, յիշեցնելով ինծի թէ յարաբերաբար ապահով, բարեբարուած ու քաղքենի կենցաղի բարիքները վայելող մարդը ինչպէ՞ս կրնայ հասկնալ թէ ի՞նչ են անդուլ պրկանքի, յարատեւ վտանգի եւ կենաց – մահու անձկութեան մէջ երեք սերունդ ապրած, դիմացած եւ թրծուած Հայերու հոգեկան արժանիքները: Անշուշտ շատեր չեն դիմացած, բայց անոնց պարագան գիս չի հետաքրքրեր: Առաջին դասը որ մարդ կը սորվի Հայաստանի թէ Ղարաբաղի մէջ՝ սիրտը լայն բռնել է, վստահիլ հայութեան բնածին առաքինութիւններուն եւ անոր ազնուական, մաքուր ոգիին, ու՝ վարչակարգին թերիներուն մեծ մասը անցնող տասնամեակներու խաթարիչ ազդեցութեան վերագրել: Հաւատքի, համբերութեան ու վստահութեան հարց է, յատկապէս Հայաստանի պարագային: Մեծագոյն փորձութիւնը՝ քաւութեան նոխազ փընտռելն է, այսինքն՝ Սփիւռքը վարկած ահաւոր սխալը մոռնալու համար սկսիլ Հայաստանի կեանքին ու ղեկավարութեան թերութիւնները ցանկագրել եւ անխնայ քննադատել՝ յանուն հայրենասիրութեան: Եթէ իրապէս արի ու պարկեշտ ենք՝ նախ մեր տունը կարգի դնենք եւ վերջը Հայաստանին դաս տալ սկսինք: Ես պիտի ջանամ այդ փորձութեան դիմադրել:

Օրիորդ Լիլի Համբարեան, որ դասարանին ամէնէն հետաքրքրական եւ ուշիմ ուսանողներէն է եւ իր ընկերուհին Նանէ Հայրապետեան, կ'առաջարկեն որ բոլորս մէկ լուսանկար մը քաշուինք, կէսօրուան դադարին: Նախընթաց չէ եղած դասարանի պատմութեան մէջ: Եւ ահա 17 հոգինոց խանդավառ, հրճուալի խումբը ճամբայ կ'ելնայ Ազատամարտիկներու մայր պողոտայէն վեր դէպի Հանրապետութեան հրապարակ: Տասը վայրկեան մը կ'առնէ խումբը հոն հասնելու համար: Որքան գիտեմ, Ստեփանակերտի մէջ երկու լուսանկարիչ կայ. մէկը Ազատամարտիկներու պողոտային մէկ ծայրը՝ միւս միւս ծայրը:

Հասած ենք պողոտային ծայրը ուր, աջ կողմը պզտիկ, իր փառքի օրերը ապրած լունափարքի եւ հանրային պարտէզի խառնուրդ զբօսավայր մը կայ: Միջին տարիքի, զուարճախօս եւ հոնտեղները թափառող լուսանկարիչ մը կայ որ գրպանի քամերա մը ունի: Ամբողջ օրը հոն է, յաճախորդի կը սպասէ...: Նեղլիկ ու մթին խուց մը ունի ուր աղջիկները կարգով կը մտնեն, մազերը կը յարդարեն, յետոյ ցած պատի մը առջին քառորդ ժամ պէտք կ'ըլլայ մինչեւ բոլորն ալ հաւաքուին...: Ոմանք չեն ուզեր առաջին շարքը կայնիլ, ուրիշներ կը մերժեն ծունկի գալ: Մէկ մըն ալ նայիմ տղայ մը կայ խումբին մէջ:

– Այս պարո՞նը ով է, կը հարցնեմ զարմացած:

– Արմէնն է:

– Ո՞վ է Արմէնը:

– Գոհարին նշանածը:

Գոհար, դասարանին ամէնէն վառվռուն աղջիկն է: Ինչպէ՞ս մերժել իր նշանածին քով կայնիլը, մանաւանդ որ այնքան հազուադէպ է նշանուած զոյգ տեսնել Ստեփանակերտի մէջ:

– Հրամմեցէք պարոն Արմէն, կ'ըսեմ:

Բայց խումբը քանդուած է արդէն, նորէն ծայրէն սկսելու է: Լուսանկարիչը գործի կ'անցնի նորէն: Բոլորն ալ առանց բացառութեան ծայր աստիճան ամօթխած աղջիկներ են, կը շփկին յանկարծ, անդին կը դառնան, չկան: Կը խորհիմ թէ այս աղջիկները շատ զգոյշ են իրենց ֆիզիքական անձի դերքին նկատմամբ, որովհետեւ պատերազմական վիճակի հետեւանքով միշտ վտանգի մը սպառնալիքին տակ կը զգան: Ամէն ինչ (աւանդութիւնը, երկրի քաղաքական կացութիւնը, իգական ամօթխածութիւնը, հանրային ճնշումը, ընկերային կեանքի բացակայութիւնը, երկրին տնտեսական անձուկ վիճակը) կը դաւէ որ այս արթուն, կենսունակ եւ շնորհալի աղջիկները չըրացուին կեանքի գեղեցկութիւններու, ազատութիւններու եւ իմացական վայելքներու հրայրքին: Խոնարհ, հնազանդ, առաքինի՝ ինչպէ՞ս պիտի փթթի այս սերունդին տաղանդը: Անցեալ ամիս նամակ մը ստացայ քիչ վերը յիշուած Օրիորդ Համբարեանէն, որ կը յայտնէր, թէ Համալսարանի ուսանողները «Իտէա», այսինքն՝ «Գաղափար» անուն աղջկանց միութիւն մը հիմնած են, «ազատագրուելու» համար իմացական ու ընկերային շրջափակումէն:

Ի՞նչ ընելու: Ահա իր բառերը, մեր ուղղագրութեամբ:

«Նպատակադրուած ենք համախմբել երիտասարդ, շնորհալի, կարող ուժերին եւ ստեղծել ու նպաստել հայութեան երեք կէսերի «Հայկական Երրորդութեան» համախմբմանը, ամրապնդմանը եւ համագործակցութեանը: ... Աշխատելու ենք զոհուած եւ ապրող ազատամարտիկների հետ հարցազրոյց անցկացնելով յուշագրութիւններ գրել՝ շրջելով շրջանները: Կազմակերպել փառատօնները, հեռուստատեսային հաղորդաշարեր, թերթ, ամսագիր՝ «Իտէա» խորագրով, պատմաժամանակագրական թանգարան:

«Մեր ձեռքբերումներն ու յաջողութիւնները խորհրդանշող անհատների գործունէութեան ժամանակագրման համար:

«Համագործակցութիւնը կը լինի ձեր յիշատակած այն մեծ կամուրջը՝ Սփիւռքահայութեան եւ Արցախի միջեւ, որն եղել է հայ մնալու, ապրելու, ստեղծուելու եւ ստեղծելու միակ պորտալարը: Ես անհամբեր կը սպասեմ ձեր առաջարկութիւններին, խորհուրդներին այս կապակցութեամբ:

«Մի անձնական երազանք է նաեւ տեսնել Ղարսը՝ պապերիս բնօրրանը, իմ երկիրը, Հայիս գերուած երկրի մը փշրուած ու փրցուած հատուածը որտեղից ժամանակին ողբակոծ ժողովուրդը, որոնց հետ եւ իմ նախնիքը հեռացան, արիւնելով կարօտի ճամբէքը: Եկէք խնդրում եմ, այնքա՛ն է զգացւում ձեր ըմբոստ էութեան թարմ օդի կարիքը»:

Ի՜նչ խանդավառիչ երեւոյթ է այս նախաձեռնութիւնը ուսանողութեան կողմէ, որ նոյնիսկ եթէ իր նպատակը կիսով միայն իրականացնէ: Մշակոյթի ճարտարապետներու կարիքը կայ հոս եւ հոն, այդ «մեծ կամուրջներու» շինութեան համար: Թէ ինչ կը փոխադրուի ատոնց վրայէն, երկու ուղղութեամբ՝ երկրորդ կարեւոր հարցն է: Այսինքն՝ եւ մտաւորականութեան, գրագէտներուն, բանաստեղծներուն և մտքի մարդոց որոնց գործն է ատիկա: Ամիսէ աւելի է դաս կուտամ և արդէն ուսանողներուն իմացական հորիզոնը լայնցած կը գտնեմ: Ուշի ուշով դասերուն կը հետեւին ու տակաւ կ'ազատագրուին ամէն խօսք գրի առնելու եւ գոց սորվելու սովորութենէն՝ որ ընթացիկ եղանակն է ուսանելու: Ինծի կը թուի թէ եթէ մէկ – երկու ամիս եւս շարունակեմ այդ զուարթ ու տրտում աղջիկները, արթնամիտ ու պատրաստ բացուելու աշխարհին՝ նոր ոգիով մը պիտի լեցուին:

Թեթեւ ու թափանցիկ են իրենց հոգիները, ու տաք, մաքուր՝ իրենց խառնուածքը:

Կոյս են միտքերը ու վարժուած գործելու ընտանեկան բարոյականի եւ ընկերային խիստ ու գոց օրէնքներու պարիսպներէ ներս: Թէ ոգեպաշտ եւ թէ գործնապաշտ – եթէ յաջողիմ գիտակցութիւնը արթնցնել թէ արուեստը ազատ, անկաշկանդ, ձրի արարք մըն է...: Սերունդներով ուսուցիչ համոզած են իրենց թէ արուեստի գործը օգտակար պէտք է ըլլայ ժողովուրդին, պէտք է դաստիարակէ, ազնուացնէ հոգին, ընկերութեան ծառայէ, հաճոյք պատճառէ, ազգային ոգին փառաբանէ, մէկ խօսքով՝ բարոյական նպատակ մը ունենայ: Եթէ կրցայ համոզել թէ այդ բոլորէն զատ՝ արուեստի գործը նաեւ կրնայ միայն գեղեցկութեան ու ճշմարտութեան ծառայել, անձին ազատագրումին ճամբան ըլլալ՝ առանց տուժելու իր բացարձակ արժէքին մէջ՝ ես գոհ կը մնամ: Կը զգամ սակայն թէ զօրաւոր հոսանքի դէմ պիտի ելլեմ, եւ թէ Աւանդութիւնը որու մէջ կը գործեն՝ իր ուժին, իր իրաւութեան փաստը տուած է պատերազմի դաշտին վրայ: Աստուած միայն գիտէ դեռ որքա՛ն ժամանակ պիտի անցնի մինչեւ որ հայութեան երկու թեւերը «որք մրրկաւ էին պատեալ» համերաշխ ու երջանիկ միութիւն մը կազմեն: Ցնո՞րք է, «Ուտոփիա՞» է – ո՛վ գիտէ:

Անձրեւոտ օր մըն է: Քիչ մը պաղ է դասարանը ու կեանքը անհամ կը թուի: Ուսանողներէն մին սուրճ մը պատրաստած է ինծի համար: Այս դասս աւարտած է, սակայն աղջիկները չեն ուզեր բաժնուիլ շուրջէս ու կը զգամ թէ ես իրենց համար դուրսի աշխարհի բացութիւններուն, արկածախնդրութիւններուն ու խորհրդաւոր անակնկալներուն վրայ բացուող միակ պատուհանն եմ ու իմ անձէս այդ ազատ աշխարհի գաղտնի, անծանօթ եւ հրապուրիչ վայելքներուն թելադրանքը կը կարծեն գտնել: Քաղաքական սեղմում, ընկերային եւ ընտանեկան սեղմում, սեռային սեղմում, իմացական հետաքրքրութիւններու սեղմում – շատ է այս ամբողջը: Դէպքերու բերումով, կուսանոցի նման տեղի մը վերածուած է համալսարանը ու տղամարդոց «հերոսութեան» պաշտամունքը, հաւաքական իտէալի մը նման, կը սաւառնի միտքերուն վրայ: Արդէն շատ մեծ բարիք մը ու յաղթանակ մըն է որ աղջիկները պահած են իրենց խառնուածքային եւ նիստ ու կացի իգական յատկանիշները, հակառակ պատերազմական վիճակին պարտադրած կենցաղային գորշ ու չարքաշ ոճին: Ու տարօրինակը այն է որ մէկ վայրկեանէն միւսը այս նուրբ ու նազելի աղջիկները կրնան զինուորական պաշտօններու կանչուիլ – արդէն համալսարանի դասաւանդութեան մաս կը կազմէ զինուորական ծառայութեան պատրաստութիւն, մանչ թէ աղջիկ: Իրապէս, Ղարաբաղի մէջ ճակատը ամէն տեղ է, սրտերու թէ միտքերու մէջ, եւ հոն ուր արեւ կայ կամ անձրեւ կ'իջնէ: Պայթուցիկ է երիտասարդութեան վիճակը, սակայն բոլորն ալ գիտակից են կացութեան հրամայականին եւ ակռաները սեղմած՝ կը շարունակեն ապրիլ: «Սփիւռքն ալ ճակատ է» կը մտածեմ «բայց բոլորովին տարբեր նկարագրի ճակատ»:

Մայիս 29, 1997
Քիլլարա

ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ, ՓՐԿՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՂԷՏ

Տագնապի շրջաններու յառաջացուցած մղձաւանջները եւ անյաղթահարելի թըշնամիի մը դէմ անզօրութիւնը, մարդս մղած են երեւակայական զէնքերու դիմելու՝ վտանգները դիմագրաւելու կամ աղէտները կանխելու միտումով, միաժամանակ մատնելով իր անկարողութիւնը՝ կացութիւնը շրջելու գծով: Յայտնութեան գաղափարը ասոր ծնունդն է: Սակայն, ան որպէս համանիշ աղէտի, քանդումի եւ աշխարհի կործանման, յարաբերաբար նոր է, ինչպէս կը գրէ Է. Գորսինի, զոր կը վերագրէ անցեալ դարու կէսերուն երբ, քրիստոնէութեան ծագումին նուիրուած ուսումնասիրութիւններուն մէջ, տիրած է այն մօտեցումը որ, Քրիստոսի պատգամին իսկութիւնը կ'առընչուի Աստուծոյ թագաւորութեան գալստեան եւ աշխարհի վերջին:

Այս նոր գալուստը սակայն, Քրիստոսի առաջին գալստեան ողբերգական աւարտով, անոր հետեւորդները մղած է զայն նկատելու որպէս Աստուծոյ որդւոյն յառաջիկայ վերադարձը, մօտալուտ: Բայց, սպասման երկարումը պատճառ եղած է որ, փոխարէնը, Քրիստոսի պատգամին եւ Յայտնութեան (որպէս եղելութիւն) ոգեկան իմաստ տրուի, որ երեւան կուգայ նոր կտակարանի գրութիւններուն մէջ: Այսպէս, քրիստոնեայ առաջին համայնքներուն մէջ, Յայտնութեան մէջ կը տեսնուի «մարգարեացում» մը՝ աւելի քան Քրիստոսի երկրորդ գալուստ մը. այսինքն՝ խօսում իր առաջին գալուստի թողած հետքերուն եւ ազդեցութիւններուն վրայ, որ է՝ մարդկութեան ազատագրումն ու փրկութիւնը՝ Քրիստոսի խաչելութեան ընդմէջէն:

Այսուհանդերձ, երրորդ դարուն, քրիստոնեաներու կրած մեծ հալածանքներու շրջանին, հատու փոփոխութիւն մը տեղի կ'ունենայ Յայտնութեան ըմբռնման գծով: Այսպէս, Հռոմը եւ կայսրութիւնը կը նկատուին Քրիստոսի եւ Եկեղեցւոյ հակառակորդները ու՝ Յովհաննէս առաքեալի գիրքին հակահռովմէական կնիքը կը մնայ ի զօրու մինչ որ, Կոստանդիանոսի իշխանութեան ժամանումով եւ ըստ այնմ քրիստոնէական կայսրութեան մը ծրագրումով, հակասութիւն մը կը ստեղծուի: Այս հակասութեան դիտակից կը դառնայ Եկեղեցւոյ մեծ գրողներէն, կայսրին բարեկամն ու խորհրդականը Եւսեբիոս Կեսարացին որ, իր պատմագրական վարքին մէջ, այդ գրքին մասին շարք մը կասկածներ կ'առաջադրէ, մանաւանդ անոր վերագրումին՝ Յովհաննէս առաքեալին:

Այս կէտէն սկսեալ Յայտնութիւնը, այլեւս դուրս գալով աստուածաբանական վիճարկումներու ծիրէն, կը թուի ստանձնել քրիստոնեայ լուսանցքային եւ փոքրամասնական համախմբումներուն կողմէ, որոնք զայն կ'օգտագործեն որպէս բողոքի յայտարարագիր, թէ՛ կրօնական եւ թէ՛ քաղաքական իշխանութիւններուն դէմ: Ասիկա յատկապէս յստակ կը դառնայ միջնադարու վերջին դարաշրջաններուն, այլազան բնոյթ ունեցող բողոքարկու շարժումներու պարագային: Սակայն պէտք է աւելցնել թէ՝ հակառակ չափազանցութիւններու եւ կարգ մը մոլեռանդական երեւոյթներու, Յայտնութիւնը, որ այս շարժումները կը ներշնչէր, չունէր այն մռայլ եւ սպառնացող բնոյթը որ ունի այսօր: Ան, գլխաւորաբար, նաեւ աւետում մըն էր՝ բարոյական եւ մարմնական վերանորոգման մը, թէ՛ Եկեղեցին եւ թէ՛ մարդկութեան համար:

Իսկ, ականաւոր կրօնագէտ Է. Ծոլլա, Յովհաննէս առաքեալին վերագրուած Յայտնութիւնը կը նկատէ պարսաւագիր մը, նման անոնց, որոնք հրէական աշխարհին մէջ գոյութիւն ունեցած են, ընդդէմ հռովմէական կայսրութեան, երեւակայական եւ մարգարէական պիտակի տակ՝ այդ ժամանակներուն յատուկ: Սակայն, քիչ ետք, Յայտնութեան գաղափարը փուշ մը կը դառնայ Եկեղեցւոյ կողին երբ, Կոստանդիանոսէն ետք, Քրիստոնեաները կը յարին հռովմէական վարչարարութեան, նոյն ատեն ժառանգած ըլլալով լուտանք մը՝ կայսրութեան դէմ:

Այդ շրջաններէն սկսեալ, Յայտնութիւնը կը դառնայ յաճախական գաղափար մը, մինչեւ մեր օրերը, երբ կը լսենք «հիւլէական կործանում»ին կամ «շրջապատային կործանում»ին մասին մինչ, տարիներ առաջ, հրապարակ իջան «Յաջորդ օրը» եւ «Յայտնութիւնը հիմա» շարժանկարները: Այսպէս, ըստ Ծոլլայի, Յայտնութիւն – կործանումի գաղափարը երբեք պիտի չանհետանայ: Ան մարդկութեան հիւանդութիւններէն մէկն է, մարդկային ուղեղին երեւակայութեան յատուկ մէկ կեդրոնական սխալը, հոգեբանական թաքուն բեկումի մը նշանը՝ հիմնուած աղէտային պատկերումներու վրայ, նոյնիսկ փափաքելով, ձեւով մը, որ անոնք տեղի ունենան, որպէս վերջնական ջրհեղեղի մը, տիեզերական հրդեհի մը, տարածուելու վիճակուած մարմնական ահռելի եւ հսկայական ցաւերու բնոյթին տակ, մարդկութեան ոչնչացման առաջնորդող: Յայտնութիւն – կործանում գաղափարը սխալ է՝ որովհետեւ ան կը յաւակնի ապագան նախատեսել որ, ընդհակառակն, աննախատեսելի է, քանի աշխարհը քաօսային գրութեամբ պայմանաւորուած է: Միւս կողմէ ան, որպէս երեւակայական տարր,

այնպիսի տիրական ներկայութիւն մըն է մարդոց մտքին մէջ որ, բոլոր կրօնքներն ալ հարկադրանքի տակ գտնուած են զայն որդեգրելու։

Այս գծով, ինչ որ մեր ժամանակաշրջանը կը յատկանշէ, երեւոյթն է որ աղէտային եղելութիւններ աւետողները կրօնաւորները չեն այլ՝ աշխարհականները, ինչպէս բնապահները եւ կարգ մը գիտնականներ, որոնք ահաւոր համաճարակներ կը նախատեսեն։ Ասիկա տեղի կ'ունենայ, որովհետեւ աշխարհականներն են որոնք ժառանգած են ընկերութիւնը կամ հասարակութիւնը առաջնորդելու դերը սուտի՝ նաեւ Յայտնութեան թեռը։ Այս ընթացքին մէջ, կործանումի պատկերումները քաղաքական դեր կը գտնեն, ինչպէս անցեալին՝ հռովմէական շրջանին, Հրեաներու կողմէ ի գործ դրուած մինչ, քրիստոնէական աշխարհին մէջ, քարոզիչները աղէտային պատկերումներու արծարծման կը դիմէին, բարոյութիւնը հրահրելու համար։ Միւս կողմէ, որպէս ներանձնական պատկերում, Յայտնութիւն — կործանումը կրնայ ծառայել, տարաբնօրէն, ապագային հանդէպ մղձաւանջը փարատելու։ Սակայն, երբ ասիկա ընդհանրական բնոյթ ստանայ, կրնայ յեղափոխութեան առաջնորդել։ Նման պարագայ մը տեղի ունեցաւ Լուտէրի Բարենորոգումէն ետք։ Բայց, այսօր, աղէտային պատկերումը աւելի յաճախ կը տանի՝ ոճրային արարքներու քան թէ քաղաքական տեղաշարժերու, ինչպէս Թոքիոյի մեթրոյին եւ Ամերիկա պատահած ոճրափորձերը։

Այս դրութեան մաս կազմող երեւոյթներէն մին նաեւ այն է որ, ընթացիկ լեզուին մէջ, յայտնապաշ բառը սկսած է բնորոշել մէկը որ կ'ատէ արդիականութիւնը, ընկալուելով նաեւ որպէս յարձակողական, վտանգաւոր յետադիմական մը։ Բայց, ինչպէս ուրեւէ պիտակաւորում, այս մէկն ալ ենթակայ է ընդհանրացումի եւ սխալ, վտանգաւոր օգտագործման։ Ասիկա տարածում գտնելով եւ դատապարտումի ազդու միջոց ըլլալով, կրնայ կործանարար ըլլալ։ Օրինակ, մըք քարթիզմի շրջանին, Ամերիկայի մէջ «համայնավար» բնորոշումը դադրեցաւ նըշանակելէ մարքսականութենէն ներշնչըւող անձ մը՝ ընկերութիւնը փոխել ուզող եւ փոխարէնը եղաւ պիտակաւորում մը՝ անձ մը յատկանշող, որ որոշ տեսակի թերթեր կը գնէր եւ որոշ անձերու կը հեռաձայնէր։ Նոյնը պատահեցաւ «յայտնապաշտ» բնորոշումին պարագային, որ օգտագործուեցաւ որպէս արհամարհական մակդիր մը, այն անձին նկատմամբ, որ չէր բաժներ յառաջդիմական մտածողութիւնը ու կը մերժէր զայն ջընջելու։ Նման տրամաբանութիւն մը կը տիրէր համայնավար աշխարհին մէջ, որ յայտնապաշտ կը նկատէր բնապահները, որպէս աշխարհակալութեան գործակալներ, որոնք կ'ուզէին արգելք հանդիսանալ իրենց տնտեսական ծրագիրներուն։

Պիտակաւորման այս ընթացքը ձեւ մըն էր, եւ է, հակառակորդը անօրինական դարձնելու, զայն չէզոքացնելու։ Սակայն, պիտակաւորումը կը ներկայանայ նաեւ որպէս երկդիմութեան ուշագրաւ պարագայ մը։ Օրինակ, յառաջդիմութեան առաջին մեծ քննադատութիւնը կուգայ Լաօ Ցէէն (Ն. Ք. 6-րդ դար), որ դէմ էր երկրագործութեան մէջ ճարտարագիտական ամէն նորութեան, որովհետեւ չէր ուզեր որ ժողովուրդը խանգարուէր եւ իր խաղաղութիւնը խլուէր։ Յայտնութիւն — աղէտէն աւելի հեռու գտնուող բան չկայ՝ որքան այս մերժողական կեցուածքը։ Եւ ժամանակի ընթացքին որքան ճարտարագիտական յառաջդիմութիւնները արագացան, նոյնքան սաստկացան հարցադրումները։ Այսպէս, երբ երկաթուղագիծերը սկսան գործածուիլ, անոնց դէմ շատ հակառակորդներ ցցուեցան, որոնք չէին հաւնիր թէ ի՞նչ առաւելութիւն ձեռք պիտի բերուէր փոխադրութիւնը աւելի արագացնելով։ Կամ աւելի ճիշդը, անոնք տնտեսական առաւելութիւնը կը տեսնէին, բայց ոչ բարոյականը։ Անոնք յայտնապաշտներ չէին, այլ պարզապէս կը մերժէին կուրնալ տնտեսական յաջողութենէն եւ գիւտերէն։

Ծուլա կը մատնանշէ թէ այսօր պարագան նոյնը չէ, որովհետեւ կարգ մը գիւտերու դիմաց, ինչպէս հիւլէական ռումբը եւ քիմիական զէնքերը, չկայ մէկը որ անվարան հաւատայ՝ նորութիւնը հաւասար է յառաջդիմութեան բանաձեւումին։ Այս տեսակի նորութիւններուն հակառակ դիրք բռնելուն մէջ՝ յայտնապաշտական ոչ մէկ միտում կայ։

Այլ պարագայ մըն է շատերու արծարծած մշակութային յայտնութիւն — կործանումը, մեր ժամանակներուն յատուկ, զայն աղնչելով մաս — մետիայի ընկերութեան։ Սակայն, այս մէկն ալ արդիւնք է ապագային նկատմամբ մղձաւանջին։ Յամենայնդէպս, ոչ մէկ լաւ բան եկած է վերջը աւետող երեւակայական մարգարէութիւններէն։

Մարդկութեան յառաջդիմութիւնը մաս կը կազմէ տիեզերական հոլովոյթին, որպէսզի անով մարդ հետզհետէ տիեզերքի ընկալման իր ծիրը ընդլայնէ։ Այս ցոյց կուտայ, հակառակ բոլոր տեղի ունեցած աղէտներուն, մարդկութեան յառաջխաղացքը, որուն սահմանները աստիճանաբար կ'ընդլայնին, երկրայինէն եւ անոր նուաճումներէն ետք՝ քայլ առ քայլ աւելի բացուելով տիեզերքին։ Եւ այս պիտի շարունակուի, հակառակ այն (թէակա՞ն) աղէտներուն, որոնք հոս-հոն իր մարմինը պիտի վիրաւորեն ու կազմեն։ Բայց ան անդադար պիտի վերանորոգուի։

Յաւիտենական փիւնի՞կ մը, մարդը։

Կազմեց՝
ՍԱՐՈՒՆԻ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՊՈԼՍԱՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑՈՒՄ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — («Յառաջ»). —

Ուսումնական տարեվերջի այս օրերուն, 12-րդ տարին ըլլալով, Մարսէյլի Պոլսահայ Մշակութային Միութիւնը կազմակերպեց արտասանութեան մրցում մը բացուած դպրոցականներուն, Կիրակի, Յունիս 1-ին, Հայ Մշակոյթի Տան Վասպուրական սրահին մէջ, հոծ բազմութեան մը ներկայութեամբ։

Մասնակցեցան քառասունէ աւելի աշակերտ եկած ութ հաստատութիւններէ. երկու ամէնօրեայ վարժարան՝ Համազգայինի եւ Արարատ Ցղութեան Քոյրերու, վեց միօրեայ դպրոց՝ Վալանսի Դաւիթեան, Վալանսի Կապոյտ Խաչի, Սրբոց Թարգմանչաց Եկեղեցւոյ Արտվեանի, Կապոյտ Խաչ Մարսէյլի եւ Հայ Մշակոյթի Տան, Սէն — Ժերոմի Ս. Սահակ — Մեսրոպ Եկեղեցւոյ եւ Լա Սիոթայի։

Միութեան նախագահը՝ Սարգիս Տուրսունեան ողջունեց ներկաները, մասնակցող դպրոցներն ու աշակերտները, ուսուցիչները որոնք բաւ ժամանակ կուտան եւ շունչ կը սպառեն ի խնդիր մատղաշ սերունդի հայեցի դաստիարակութեան։

Անի Յովսէփեան, որ միտքն ու բազուկն է այս նախաձեռնութեան, վարեց ձեռնարկը։ Բացատրեց նախ նպատակը՝ ապրեցնել հայ գիրն ու գրականութիւնը, մրցումին կանոնակարգը որ այս տարի փոփոխութիւն մը կրեց ներմուծելով գըտումի շրջան մը, ապա ներկայացուց դատակազմը՝ փրոֆ. Ռ. Տէր — Մերկերեան, Տիկին Ժ. Նըլմազեան, Տիկին Ն. Գուզուլեան, Ս. Մնակեան եւ Ա. Պէքճեան։

Զատումի շրջանին, աշակերտները արտասանեցին պարտադրուած քերթուած մը։ 6-էն 9 տարեկանները՝ «Ամպն ու սարը», 9-էն 11 տարեկանները՝ «Ստախօս հովիւը», 11-էն 13 տարեկանները՝ «Բարձրացում» (Վ. Թէքէեան) եւ 13-էն 16 տարեկանները՝ «Ես իմ անոյշ Հայաստանի» (Չարենց)։

Ապա, իւրաքանչիւր մակարդակէն հինգ լաւագոյնները ներկայացան երկրորդ եւ աւարտական շրջանին իրենց ընտրած քերթուածով։

Մրցանակաւորներն են՝

Ա. մակարդակ. —

Ա.՝ Մարի Ալիքսանեան (Արտվեան դըպրոց), Բ.՝ Քէվին Էքսըւէօղ (Անարատ Ցղութեան Քոյրերու դպրոց), Գ.՝ Իշխան Դանիէլեան (Համազգայինի դպրոց)։ Յատուկ մրցանակի, հինգ հարիւր Ֆը.ի արժանացաւ՝ Թալին Սահակեան (Վալանսի Կապոյտ Խաչի դպրոց)։ Այս մրցանակը նուէրն է Տիկին Նուշի Գուզուլեանի։

Բ. մակարդակ. —

Ա.՝ Սարգիս Յակոբեան (Համազգայինի դպրոց), Բ.՝ Շաղիկ Յովսէփեան (Վալանսի Դաւիթեան դպրոց), Գ.՝ Րաֆֆի Ճապարեան (Մարսէյլի Կապոյտ Խաչի եւ Հայ Մշակոյթի Տան դպրոց)։

Գ. մակարդակ. —

Ա.՝ Սերժ Դարբինեան (Անարատ Ցղութեան Քոյրերու դպրոց), Բ.՝ Քրիսթէլ Վէզիրեան (Վալանսի Դաւիթեան դպրոց), Գ.՝ Լիլիթ Գալէմճեան (Արտվեան դըպրոց)։ Յատուկ մրցանակի՝ հինգ հարիւր փրանքի արժանացաւ՝ Ատրինէ Աւագեան (Արտվեան դպրոց)։

Դ. մակարդակ. —

Ա.՝ Նարինէ Գալէմճեան (Համազգայինի դպրոց), Բ.՝ Սեդա Խօտէմիչեան (Սէն — Ժերոմի Եկեղեցւոյ դպրոց), Գ.՝ Մակալի Տէր — Միսեան (Լա Սիոթայի դպրոց)։ Յատուկ մրցանակի, հինգ հարիւր փրանքի արժանացաւ՝ Հուրի Գաբակիւլեան։

Երկու վերջին յատուկ մրցանակները Սրբոց Թարգմանչաց Եկեղեցւոյ Սիմիթեան կտակէն են։

Իւրաքանչիւր մակարդակի երեք առաջինները ստացան խաչեր, ոսկի եւ արծաթ, եւ չորրորդ ու հինգերորդները մէկական գիրք։ Մասնակցող ութ դըպրոցներուն յանձնուեցան բաժակներ։

Արտասանութեան հետ նաեւ հայ երգը արժեւորուեցաւ եւ ծաղկեցաւ «Գարուն» Մանկապատանեկան երգչախումբի երախաներուն շրթներուն վրայ։ Տիկին Ժիւլիէթ Նըլմազեան ներկայացուց բոլորովին վերանորոգուած խումբ մը որ խանդավառեց ներկաները իր թարմութեամբ, իր անմեղութեամբ եւ իր ջանասիրութեամբ եւ կարգապահութեամբ։ Խաչիկ Նըլմազեանի ղեկավարութեամբ մանուկները հրամցուցին փունջ մը պատանեկան երգեր։ Այս երգչախումբը ինքնին դըպրոց մըն է։ Ղեկավարները կը կատարեն կրթական, դաստիարակչական եւ գեղարուեստական աշխատանք։

Յակոբ Արք. Վարդանեան ներշնչուած մթնոլորտէն արտասանեց Վահան Թէքէեանէն՝ «Հաշուեյարդարը»։ Իսկ, Ղազար Ղարիպեան մեներգեց՝ «Խմենք Հայրենիք» ազգասիրական երգը։

Փակման խօսքը ըրաւ Արեւմտեան Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդը Հարաւային Ֆրանսայի համար՝ Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրէճեան գնահատելով Պոլսահայ Մշակութային Միութեան ձեռնարկը, հրաւիրելով ծնողները բոլորուիլ կրթական եւ դաստիարակչական հաստատութիւններու շուրջ եւ ընել այնպէս որ ամէն աշակերտ, ամէն պատանի ապրի եւ ապրեցնէ հայ խօսքը արտասանութեամբ, երգով կամ աղօթքով։

Ցերեկոյթը վերջ գտաւ Հայ Մշակոյթի Տան Տարօն սրահին մէջ պատրաստուած ընդունելութեամբ մը։ Ինչպէս ամէն տարի, Պոլսահայ Մշակութային Միութեան անդամուհիները ջանք չէին խնայած լաւագոյն հիւրասիրութիւնը կատարելու եւ ուրախացնելու փոքրերը թէ մեծերը։

Երբեք շատ կրկնած եւ ընդգծած պիտի չըլլանք նման աշխատանքի մը լրջութիւնն ու դաստիարակչական տարողութիւնը։ Սակայն, արդեօք բոլոր դպրոցական հաստատութիւնները եւ անոնց պատասխանատուները անհրաժեշտ հետաքրքրութիւնը ցոյց կուտա՞ն։ Կը տարակուսինք։ Արդէն մեր գաղութին մէջ շատ բան տեղ քայլ կ'ընէ, կը նահանջէ եւ երբեմն ալ կը հոտի գլուխէն։

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Բ. ՄԱՍ

ՏԵՐԵՒՆԵՐ ԴԵՂՆԱԾ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԷ ՄԸ

Ի՞նչ ըրած էր Վլատիմիր։

Ճամբան, Ղալաթիոյ քարափին վրայ, կը հանդիպի երկու աղջիկներուն, որոնք անհամբեր լուրի կը սպասէին։

— Եղաւ վերջացաւ, շոգենաւին մէջ տեղաւորեցի, շատ հանգիստ է...

— Կրնա՞նք տեսնել շոգենաւը։

— Սա՛ բացերը կեցած է, շատ մի երեւաք, գործը կ'աւրէք։

Երկու աղջիկները ուրախ զուարթ տուն կը դառնան։

Սալոնի պահականոցին մէջ հարցաքննութիւններն ու խուզարկութիւնները լըրացնելէ յետոյ (առանց ուրեւէ բան գըտնելու), նորէն հագուեցուցին, վերարկուն կռնակս, «փափախ»ը գլխուս, «քէլէփչէ»ն ձեռքերուս, երկու բթամատներս ալ օղակի մէջ անցուած, դուրս հանեցին եւ կառք մը դրին, երկու սուինաւոր ոստիկաններով եւ երկու գաղտնի պաշտօնեաներով, աջ եւ ձախ կողմս, (մէկը Ալի Րիզա, յուշագիրը)։

Այդ պահուն, մեր հին ընկերներէն Մուշեղ (Զարխի — Ֆալաք), ինքնաբերաբար հետեւելով, կը տեսնէ այս ամբողջ անցուդարձը, եթէ չեմ սխալիր, յարձակման ծրագիր մըն ալ կ'որոճայ, բայց անկարելի կը գտնէ, մինակ ըլլալով։ Ու կ'երթայ կը պատմէ, մինչ աղջիկները արդէն տարածեր էին աւետաբեր լուրը...

(Յաջորդ օրը սուտ հեռագիր մըն ալ քաշել կուտան, իմ ստորագրութեամբ, եւ պուլկարական հիւանդանոցին հասցէով, Մառին, ծանուցանելով ողջամբ ժամանումս ... Քէօսթէնճէ)։

Կառքը ճամբայ ելաւ դէպի Ղալաթիոյ կամուրջը։ Աչքերս դէպի դուրս, կարծես ծանօթ մը կը փնտռէի։ Երկու հոգի տեսայ, բայց անոնք զիս չտեսան։ Ալի Րիզա հարցուց։ (Յետոյ սորվեցայ որ ինքն է)։

— Ինչո՞ւ դուրս կը նայիս։

— Ծովուն կը նայիմ։

Եւ սկսաւ աջէն — ձախէն խօսիլ, աչքերը շարունակ դէմքիս ուղղած եւ «փափախ»ը շտկելով գլխուս վրայ։

Վերջապէս հասանք շէնքի մը առջեւ, Պոլսոյ կողմը, Հանրային Պարտքի վարչութեան կեդրոնին դիմացը փողոց մը։

Ոստիկաններ, ոստիկաններ, յայտնի թէ գաղտնի։

Գըսմը սիասի՛...

Սանդուխէն վեր հանեցին նոյն հետեւորդներով։ Զոյգ զոյգ սպառազէն ոստիկաններ՝ իւրաքանչիւր յարկի գլուխը։

Երրորդ յարկին վրայ, Ալի Րիզա զիս առաջնորդեց սենեակ մը, որ իր աշխատանոցն էր։ Երկու ոստիկաններ դրան առջեւ, միշտ ձեռքերս եւ մատներս կապուած։ Արագ խուզարկութիւն մը եւս։

Միջահասակ մարդ մը երեւցաւ սենեակին դուռը եւ Ալի Րիզա անոր յանձնեց անցագիրը։ Պաշտօնատարը անցագրին լուսանկարը բաղդատելով ձեռքը եղած լուսանկարին հետ (կարծեմ «Փոլիս Մէճմուասը»ի մէջ տպուած), եւ վերէն վար չափելով զիս, յայտարարեց.

— Քէնտիսի տիր (ինքն է)։

Յետոյ խօսքը ինծի ուղղելով հարցուց.

— Անունդ ի՞նչ է։

— Ի՞նչ հանգամանքով կը հարցնէք։ (Նէ սըֆաթիյլէ սօրույօրսընը՞զ)։

— Ռէշատ պէյ։

— Գըսմը Սիասի՞ միւտիւրի մի (Գըսմը սիասիին տեսո՞ւչը)։

— Այո, (քանի մը բառեր մոռցայ), դուն իմ հարցումիս պատասխանէ, անունդ ի՞նչ է։

— Նիքոլա Տիմիթրեւ։

— «Ապտալ» մի ձեւանար, դուն ծանօթ Շաւարշ Միսաքեանն ես, նոյն իսկ մէկ ականջդ ալ քիչ մը ծանր կը լսէ։

— Ես չեմ. ես Պուլկար եմ, եւ պէտք է հիւպատոսարան յանձնէք զիս։

— Հիմա հոս կեցիր, յետոյ կը խօսինք։

Ռէշատ պէյ հեռացաւ, Ալի Րիզա նորէն խուզարկութիւն մը կատարելէ, հագուստ, կոճակ, կօշիկ քակել տալէ յետոյ, աթոռի մը վրայ նստեցուց, իսկ ինքն անցաւ գրասեղանին առջեւ, հարցաքննելու համար։ Դուռին առջեւ՝ երկու սուինաւոր ոստիկան, բացի անընդհատ եկող — գացող պաշտօնատարներէ։

(Շար. 11)

Տէր եւ Տիկին Տիգրան Հաճեան (Նիս),
Տէր եւ Տիկին Փասքալ Տալիթա – Ռոժէ Հաճեան ու զաւակները Ալեքսի, Սանաչին (Փարիզ),
Տէր եւ Տիկին Մանուէլ – Աննիկ Հաճեան, ու զաւակները Սանտի, Կարին, Առնօ (Փարիզ),
ինչպէս նաեւ Փագագեան, Գէորգեան, Աւետիսեան եւ Երնազեան ընտանիքները (Պուլկարիա, Արժանթին, Միացեալ – Նահանգներ),
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ – մօր, հօրաքրոջ, մօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՎԵՐԺԻՆ-ՄԱՐԻԱՄ ԳԸԼԸՃԵԱՆ-Ի

(Ծնեալ՝ Փափազեան)

մահը որ պատահեցաւ Յունիս 8–ին, 94 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Յունիս 13, ժամը 10·15–ին, Նիսի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ մէջ:

Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ համարել:

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Տիգրան Հաճեանի եւ զաւակներուն:

Madame Andrée Edgarian
son épouse

Mademoiselle Annie Edgarian
Mademoiselle Géraldine Edgarian
Monsieur Régis Edgarian
ses enfants

Madame Veuve Ginette Baltayan
sa sœur

Monsieur et Madame Christian Boueilh et leurs enfants Valentine, Jean-Baptiste,
Madame Brigitte Baltat et sa fille Sarah
ses neveux et nièces

Les Familles Odabachian, Kinarian, Abrahamian, Derderian et Vartanian
ses cousins

ont la douleur de vous faire part du décès de

André EDGARIAN

survenu le 7 Juin 1997 à l'âge de 62 ans.

Les obsèques auront lieu en l'église Saints Paul et Pierre, 4, rue Komitas, Alfortville, le Jeudi 12 Juin 1997 à 14h45 et l'inhumation suivra au Cimetière de St-Maur-les-Fossés.

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՍՈՑԻԱԼ ԴԵՄՈԿՐԱՏ ՀՆՉԱԿԵԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՆԱԶԱՐԲԷԿ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

հովանաւորութեամբ շրջանի վարիչ մարմնի

հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ, Կիրակի, Յունիս 15–ին

ՀՆՉԱԿԵԱՆ ՔՍԱՆ ԿԱԽԱՂԱՆՆԵՐՈՒ

82–րդ տարելիցին առթիւ, Փարիզի շըրջանի բոլոր եկեղեցիներուն մէջ:

Յաւարտ պատարագի հիւրասիրութիւն տեղի կ'ունենայ Իսի լէ Մուլինոյի Սուրբ Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցւոյ Նուրհան Ֆրէնկեան սրահին մէջ:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Յունիս 14, տօն է Գիւտի Նըշխարաց Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին Մերոյ:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին, պատարագ կը մատուցուի:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը Սուրբ Յարութեան տօնին առթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է Իւղագինի հետեւեալ նուէրները. –

Պր. Ստեփան Քըմքըմեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յակոբ Պէրպէրեան 250 Ֆր., Բժիշկ Խաչիկ Մարգարեան 200 Ֆր., Տիկին Վալանթին Մուրատեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Կայծակեան, Պր. Էտուար Պետրոսեան, Տիկին Ա. Խաչատուրեան 200–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Երուանդ Պալըգճեան 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ծօչգունեան 200 Ֆր., Տիկին Սիմա Տուղմանեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ճէմս Զամիչ 200 Ֆր., Օր. Սիլվա Գիզիրեան 500 Ֆր., Օրիորդներ՝ Էլիզապէթ եւ Սիլվան Տէօքմէճեան 150 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Էտուար Պօզաճեան, Տէր եւ Տիկին Հրայր Քէօրօղլեան 200–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Լեւոն Զարգավաթճեան 2500 Ֆրանք, Տիկին Իւղարեր Եագուպեան 50 Ֆր., Օր. Թանիա Թաճիրեան 500 Ֆր., Տիկին Մատլէն Փափազեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Էրիք – Վան Լօվ 150 Ֆր., Տիկին Մարուհի Ղազարոսեան, Տիկին Գլէր Խաչիկեան 200–ական Ֆր., Օր. Օտէթ Օհան 100 Ֆր., Պր. Կարապետ Օղանեան 200 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Հիւպէռ Ժամկոչեան 1000 Ֆր., Պր. Ժագ Դաւիթեան 100 Ֆրանք, Տիկին Արփինէ Աւետիսեան 300 Ֆրանք, Օր. Անի – Ռոզ Գանճեան 2·500 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Սերժ Եագուպեան 100 Ֆրանք, Տիկին Վերժին Գորգիկեան 300 Ֆր., Բժիշկ Սեդա Խրիմեան 1000 Ֆրանք, Պր. Կարապետ Գորգիկեան 300 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Աստուրեան 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Անրի Գանճեան 2500 Ֆր.: (Շար.)

FETE DE FIN D'ANNEE

La Direction et l'Association des Parents d'élèves de l'Ecole bi-hebdomadaire *SAMUEL-MOORAT* vous invitent à la FETE DE FIN D'ANNEE
le 21 JUIN
16h : *Spectacle des élèves;*
17h30: *Buffet.*
—— 26, rue Troyon, 92310 SEVRES ——

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը Երուանդ Սաբայլըի մահուան առիթով ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. –

Սուրբ Խաչ Դպրեվանքի Ընկերակցութիւնը 700 Ֆր., Պր. Արսէն Գարօղլու 300 Ֆր., Պր. Յակոբ Կէօնճիւ 200 Ֆր., Պր. Անդրանիկ Գարօղլու 500 Ֆր., Պր. Սիմոն եւ Պէթի Սարայլը 250 Ֆր., Պր. Արմենակ Գարօղլու 500 Ֆր., Պր. Դաւիթ Թաշհան 200 Ֆր., Պր. Մուրատ Գարօղլու 200 Ֆր., Պր. Ղուկաս Պուպիկեան 100 Ֆրանք, Խորէն Քէչիչեան 100 Ֆր., Պր. Ժիրայր Գարակէօզ 200 Ֆր.:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՈՄՈՆ

Յունիս 15, Կիրակի օր, Թագիս Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ անուան երջանիկ տօնին առիթով, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ ու կը քարոզէ Թեմիս Հարաւային Ֆրանսայի առաջնորդական տեղապահ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ

ներկայ կ'ըլլայ Եկեղեցւոյս հովիւը՝

ՄՈՎՍԷՍ Ա. ՔՀՆՑ. ԳԱԼԷՆՏԷՐԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնները եկեղեցւոյս Լուսաւորիչ Դպրաց Դաս երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ եւ երգէոնահարութեամբ՝ Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Արթինեանի:

Հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի երջանկայիշատակ՝ ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՊԱԼԱՔԵԱՆԻ, բարերարներ՝ Վաբուժանի եւ Աղաւնի Պօզաճեանի եւ յաւէտ ողբացեալ Տիկին՝ Սիրվարդ Աթէշեանի բարի հոգիներուն համար:

Արարողութեան աւարտին՝ ճաշ եկեղեցւոյս կից սրահին մէջ:

Պատարագ ժամը 9·45–ին:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ

Յունիս 15, Կիրակի օր առաւօտեան ժամը 10–ին, անուանակոչութեան տօնն է Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ:

Հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ ու կը քարոզէ

Վիճակիս Հայրապետական Պատուիրակ եւ Փարիզի Հայոց Առաջնորդ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի տեղի կ'ունենայ հոգեհանգստեան պաշտօն, Եկեղեցւոյս հանգուցեալ հիմնադիրներու, բարերարներու եւ հոգաբարձուներու հոգիներուն ի հանգիստ:

Եկեղեցական արարողութիւններէն ետք, տեղի կ'ունենայ ճաշ, Շաւիլի Եկեղեցւոյ կից՝ Ս. Պալապանեան սրահէն ներս, ժամը 13–ին:

Տեղերը ապահովելու համար, դիմել՝ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍԸ
TEBROTZASSERE EN FETE

RENDEZ-VOUS LE DIMANCHE 22 JUIN à partir de 11 heures
spectacle réalisé par les élèves de l'école
— Chants — Danses — Sketches
La Chorale Tebrotzassère dirigée par Haïg Sarkissian
Distribution des Prix
Tombola et mille autres surprises

DEGUSTATION DE SPECIALITES ARMENIENNES A PARTIR DE 11 HEURES

COLLEGE TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord — 93340 Le Rainey — Tél. : 01 43 81 01 72
(Accès par la Gare de l'Est, Direction Gargan, Gare de Pavillons sous bois)

A. A. A. S.
ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

FETE CHAMPETRE TRADITIONNELLE

à la Maison de Retraite de
MONTMORENCY
50, avenue Charles de Gaulle, MONTMORENCY
le Dimanche 15 Juin à partir de 11 heures 30
*
PARTIE ARTISTIQUE

La *CHORALE TEBROTZASSERE*
sous la direction de **Haig Sarkissian**
LA TROUPE DE DANSE HAIG DE GEORGIE

ANIMATION
Marten Yorgantzjan

Bar — Buffet — Ambiance arménienne

Toutes les dispositions sont prévues en cas de mauvais temps.
— Entrée gratuite —

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
ALFORTVILLE

GALA
M.C.A. 97

Sous la présidence de Monsieur **RENE ROUQUET**
Député-Maire d'Alfortville

Dans le cadre du 20ème Anniversaire de l'inauguration de la M.C.A.

Langue Arménienne
Danses traditionnelles et académiques
Musique d'ensemble
Contes

14 JUIN

à 20h45 très précises
SALLE DES FETES
22 RUE Voltaire - ALFORTVILLE

Pour la Première fois en France !
TROUPE ENFANTS HAIG
de la Communauté Arménienne
de TIFLIS - GEORGIE
Direction :
H. KHATCHADOURIAN

Participation aux frais
Renseignements :
M.C.A. 01 43 76 55 89.

Exposition —Stand de Livres

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 12
JEUDI
12 JUIN
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.134 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 72e ANNEE — N° 19.134

LES CITOYENS FRANÇAIS D'ORIGINE ARMENIENNE ATTENDENT DE LEURS GOUVERNANTS LE RESPECT DES ENGAGEMENTS

La France a voté et s'est donné un nouveau gouvernement. Le Parti Socialiste et le Parti Communiste en sont les principales composantes. A la veille des élections législatives, ces deux formations ont présenté leurs programmes respectifs. Elles ont pris des engagements face à leurs électeurs dans tous les domaines de la vie politique, sociale, économique et internationale.

Parti Socialiste et Parti Communiste —au même titre que le RPR ou l'UDF— ont également pris des engagements à l'égard des citoyens français d'origine arménienne. En plus de leurs soucis de citoyens français, ceux-ci ont en propre deux préoccupations majeures :

1) le sort du Haut-Karabagh; et

2) la non reconnaissance du génocide de 1915. Maintenant que Lionel Jospin a formé son gouvernement, «Haratch» a jugé utile de rappeler aux Socialistes et aux Communistes les promesses faites aux citoyens français d'origine arménienne. Ceux-ci sont en droit d'attendre de leurs gouvernants le respect de leurs engagements.

⁂

1 — SUR LE HAUT-KARABAGH

— Lionel Jospin, réponse à une lettre adressée au nom de la communauté arménienne de France, parue dans La Lettre de l'UGAB du 7 juin 1997.

«J'ai bien noté vos interrogations sur les principes contradictoires avancés par la communauté internationale pour trouver une solution au conflit du Haut-Karabagh. Vous avez raison de souligner cette incohérence formelle entre une position de droit donnant satisfaction à la partie arménienne et une autre qui répond à ce qu'attend l'Azerbaidjan.

«Toute l'ambiguité du conflit est là. Son règlement peut difficilement reposer sur la prise en compte d'un seul de ces principes, sauf à vouloir l'imposer par la force et perpétuer l'état de guerre. La communauté internationale, l'OSCE, ont pris acte dans leurs contradictions des valeurs universelles avancées, d'un côté comme de l'autre, parce qu'ici comme dans d'autres conflits, la paix ne pourra être acquise sans un compromis négocié directement par les premiers intéressés. La communauté internationale peut et doit en favoriser les conditions. Les socialistes, bien évidemment, souhaitent et veulent y contribuer».

— Pierre Guidoni, Secrétaire national aux Relations internationales du Parti Socialiste, même réponse aux «Nouvelles d'Arménie» de mai 1997 et au Fonds Arménien de France («Le Courrier», printemps 1997).

«Sur la question de la défense de la population arménienne du Haut-Karabagh, le P.S. a eu l'occasion récemment de discuter avec les représentants de ce territoire, notamment avec Robert Kotcharian, alors président du Haut-Karabagh.

«La position du P.S. consiste à soutenir le "droit des peuples à disposer d'eux-mêmes", d'une part et d'affirmer notre soutien aux efforts de paix entrepris par l'OSCE, d'autre part.

«Je pense également qu'une solution durable du problème du Haut-Karabagh nécessite le renforcement de la paix et de la démocratie dans l'ensemble de cette région».

— Robert Hue, Premier secrétaire du Parti Communiste Français, réponse aux «Nouvelles d'Arménie».

«Avec la révision du tracé des frontières, nous touchons à une question extrêmement sensible, d'autant que l'histoire a laissé un héritage tragique dans cette région du Caucase. Face à une telle situation, nous sommes convaincus que seule la négociation peut ouvrir une voie à une solution satisfaisante et durable. Elle permettrait d'éviter que le respect du droit fondamental des peuples à disposer de leur destin ne débouche sur un affrontement dont les populations —et en tout premier lieu le peuple arménien— seraient une nouvelle fois les victimes. L'OSCE pourrait offrir un cadre de discussion pertinent pour avancer vers une solution à la fois conforme à la Charte de l'ONU et aux principes de l'acte final d'Helsinki, qui prennent en compte les aspirations de la population du Karabagh, et qui soit acceptable par l'ensemble des parties concernées».

2 — SUR LE GENOCIDE ARMENIEN

— Lionel Jospin, réponse déjà mentionnée.

«Concernant la reconnaissance du génocide, le Parti Socialiste reste fidèle à la position qui a été celle que le Président de la République avait exprimée le 29 avril 1981. *«Il n'est pas possible d'effacer les traces du génocide (...). Il faut que cela s'inscrive dans la mémoire des hommes (...), que ce sacrifice (...) puisse servir d'enseignement».* **Dès la première session parlementaire, à l'automne 1981, le gouvernement de la gauche signalait publiquement que, désormais, la France** *«en ce qui la concernait, reconnaissait la réalité du génocide de 1915».*

«Dans le cadre de l'Assemblée nationale, comme vous le savez sans doute, les députés socialistes ont défendu deux propositions de loi. L'une déposée le 24 octobre 1994, concerne la reconnaissance du génocide arménien, l'autre, enregistrée le 16 mai 1995, vise à renforcer la lutte contre les thèses révisionnistes et à permettre les poursuites contre les négateurs de génocide, et notamment du génocide arménien.

«Ces propositions témoignent sans ambiguité de la reconnaissance du génocide arménien par le Parti Socialiste».

— Pierre Guidoni, réponse sus-mentionnée.

«Le groupe socialiste a déposé, conformément aux engagements pris par Lionel Jospin, le 5 avril 1995, comme candidat à la Présidence de la République, une proposition de loi, le 16 mai 1995, complétant la loi Gayssot, tendant à renforcer la lutte contre les thèses révisionnistes et à permettre les poursuites à l'encontre des négateurs de génocides reconnus comme tels par la France et notamment du génocide arménien. Le Bureau national du Parti Socialiste a souhaité, dans un communiqué public, le 24 avril 1996, que le gouvernement qui, s'appuyant sur la non-rétroactivité de la loi pénale n'a pas souhaité institutionnaliser cette reconnaissance, et a remis jusqu'à ce jour l'examen de ces propositions de loi, affirme enfin sa volonté de reconnaître officiellement le massacre du peuple arménien et participe à la commémoration de ce qui fut le premier génocide du XXe siècle».

— Robert Hue, réponse sus-mentionnée et au journal «Achkhar» du 17 mai.

«Le P.C.F. s'est toujours prononcé pour la reconnaissance du génocide dont fut victime le peuple arménien. C'est pour nous une question de principe. Le reconnaître, c'est en effet se prononcer pour que ce crime contre l'humanité s'inscrive dans les mémoires et serve d'enseignement pour empêcher qu'il ne se reproduise. Les parlementaires communistes n'ont cessé de la réclamer au travers de plusieurs propositions de loi, comme tout dernièrement à l'Assemblée nationale.

«En France, des déclarations de hauts responsables ont été faites au cours des années passées condamnant ce crime contre l'humanité. Mais nous regrettons qu'aucun acte gouvernemental ou législatif ne soit venu encore les confirmer. Le P.C.F. est donc tout à fait déterminé à agir pour l'application de la résolution qu'il a votée en 1987 et qui a été adoptée par le Parlement européen, résolution qui faisait de la reconnaissance par la Turquie du génocide arménien, une condition de son intégration dans l'Union européenne».

Voilà pour les textes. Au-delà des tournures alambiquées, les engagements suivants ressortent clairement :

— Respect du principe d'auto-détermination du peuple du Haut-Karabagh, oublié par la France à Lisbonne.

— Recherche d'une solution par des négociations directes entre les parties du conflit.

— La nécessité de réviser la loi Gayssot.

— La reconnaissance du génocide arménien.

Les citoyens français d'origine arménienne sont en droit d'attendre que le PS et le PC, majoritaires à l'Assemblée nationale, proposent et votent les textes législatifs nécessaires (reconnaissance du génocide et loi Gayssot) et que la diplomatie française, au sein du «groupe de Minsk», prône le droit à l'auto-détermination du Haut-Karabagh et des négociations directes.

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆՈՐ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ սկսած է տէր կանգնիլ իր խոստումներուն եւ առաջին առթիւ տուաւ կարգ մը որոշումներ այդ ուղղութեամբ։ «Առանց Թուղթի» մկըրտուածները Մաթինեոն ներկայացան Յունիս 10–ին եւ պատուիրակութիւն մը ընդունուեցաւ պաշտօնատարներու կողմէ։ Յայտնուեցաւ իրենց թէ իւրաքանչիւր պարագայ պիտի քննուի եւ ապահով է որ 40 հազար անձերու հարցը պիտի կարգադրուի։ Անոնք սակայն 100 հազար պարագայի մասին կը խօսին։ Նախապատուութիւն պիտի տրուի անոնց որոնք Ֆըրանսացիի մը հետ ամուսնացած են, տարիներէ ի վեր Ֆրանսա կ՚ապրին, հիւանդ են, եւայլն։ Ժ. Գ. Կէսօ առկախեց նաեւ A51 կառուցքի ծրագիրը։ Ան պիտի ապահովէր Կրընոպըլ – Սիսթերոն ճամբան եւ որու դէմ էին կանանչները։

ՌԸՆՈՅԻ Վիլվորտի (Պելժիա) գործատան փակումը ժամանակաւորապէս առկախուած է եւ անկախ փորձագէտ մը նշանակուած հարցը ուսումնասիրելու համար։ Բանուորները շատ լաւատես չեն, բայց գոնէ փոքր յոյս մը կայ այլ ձեւի կարգադրութեան մը։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԵՐԵՒԱՆ

ՄԷԿ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ, ԵՐԿՈՒ ԽԵՂԴԱՄԱՀ

Մայիս 30–ին ինքզինքը կախելով անձնասպան եղած է Նորքի 4–րդ զանգուածի բնակիչներէն մէկը։ Հարազատները գըրպանէն երկտող մը գտած են ուրկէ պարզուած է թէ ենթական այդ քայլին դիմած է գործ գտնելու անյաջող փորձերէ ետք։

⁂

Յունիս 1–ին ալ Երեւանեան լիճէն երկու խեղդամահի դիակ հանուած է։ Մէկը՝ Ալեք Մանուկեան, 23 տարեկան, միւսը՝ Արմինէ Աւթանդիլեան (22)։ Ականատեսները պատմած են թէ երկու երիտասարդները Մայիս 30–ի իրիկունը գտնուած են շրջակայ սրճարան մը, յետոյ նաւակ վարձած, լիճին վրայ բացուած ու չեն վերադարձած։

⁂

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունիս 10 / 11)

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ ՆՈՐ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Նախագահ Լ. Տէր – Պետրոսեանի Յունիս 10–ի շարք մը հրամանագրերով նոր փոփոխութիւններ տեղի ունեցած են կառավարութեան մէջ։ Նախ միացած են Առեւտուրի, Սպասարկումներու եւ Զբօսաշրջութեան նախարարութիւնը եւ Արդիւնաբերութեան եւ Տնտեսութեան նախարարութիւնները. Նորաստեղծ նախարարութիւնը կոչուած է Արդիւնաբերութեան եւ Առեւտուրի նախարարութիւն որուն նախարար նշանակուած է Գանատայի նախկին դեսպան Գառնիկ Նանագուլեան։

Ֆինանսներու նախարարութիւնը վերածուած է Ֆինանսներու եւ Տնտեսութեան նախարարութեան, նախարար ունենալով Արմէն Դարբինեանը։ Սեփականաշնորհման եւ արտասահմանեան ներդրումներու նախարարութիւնը դարձած է սեփականաշնորհման նախարարութիւն, Նորայր Խաչատրեանի ղեկավարութեամբ։

Կատարուած փոփոխութիւններուն բերումով իրենց պաշտօններէն հեռացուած են նախարարներ Վահրամ Աւանէսեան (Տնտեսութիւն) եւ Աշոտ Սաֆարեան (Արդիւնաբերութիւն)։

⁂

ԴԱՇԻՆՔԻ ՆՍՏԱՑՈՅՑԸ

Ազատութեան հրապարակին վրայ Յունիս 6–էն Դաշինքի կուսակցութիւններու ներկայացուցիչներ նստացոյցի սկսած են որպէս բողոքի ձեւ։ Կը պահանջուին նախագահի, Ազգային Ժողովի, տեղական ինքնակառավարման մարմիններու նոր ընտրութիւններ, նոր Սահմանադրութիւն, քաղաքական դատավարութիւններու դադար, եւայլն։ Նոյն ատեն Դաշինքի խումբեր հանրահաւաքներ կը կազմակերպեն Երեւանի տարբեր շրջաններուն եւ մարզերու մէջ։

⁂

Լ. ՏԷՐ – ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ — Պ. ՀԱՅՐԻԿԵԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Յունիս 10–ին նախագահ Լ. Տէր – Պետրոսեան հանդիպում ունեցած է ԻՄ–ի նախագահ Պ. Հայրիկեանի հետ։ Նիւթ եղած են կարգ մը ներքաղաքական խնդիրներ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐ ՀԻՒՐԵՐԸ ԱՂԱՆԴԱՒՈՐՆԵՐՈՒ

Ո՞Վ Է «ՆՈՐ ՄԵՍԻԱ» ՎԵՐ. ՄՈՒՆ

ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Հայրենի ուժ յարգելի մտաւորականներուն Ուաշինկթընի մէջ մասնակցութիւնը Մուն աղանդին «Գրական միջազգային համագումարին» (?) որ նաեւ մկրտուած է «Մարդկութեան մշակոյթը ԻԱ. դարու շեմին (տե՛ս Արփի Թոթոյեանի գրութիւնը, «Յառաջ», 1997, Մայիս 27), կը ստանայ մասնաւորապէս տխուր պատկեր մը, երբ մանաւանդ ծանօթանանք Վերապատուելի Մունի անձին, իր գործին եւ «առաքելութեան», որ ոչ մէկ աղերս ունեցած է եւ ունի գրական եւ մշակութային ոլորտներուն հետ անոնց դասական ընկալումով:

Ո՞վ է Մուն:

Կարելի չէ, նոյնիսկ խիտ տողերով տալ ամբողջական պատկերը քօրէացի այս երեւելի անձնաւորութեան եւ իր վաթսունամեայ գործունէութեան: Անձը ծանօթ է որպէս Վերապատուելի Մուն, բուն անունով՝ Սունկ Միունկ Մուն: Իր ըստեղծած աղանդը պաշտօնապէս կը կոչուի «Միաւորման Եկեղեցի», որ էապէս կրօնա–քաղաքական կազմակերպութիւն մըն է եւ որ շատ կը զբաղի վաճառականութեամբ եւ դրամով:

1936-ին է որ Յիսուս կը «յայտնուի» Մունի, որ յետոյ կը յայտարարէ նաեւ թէ հանդիպումներ ունեցած է Աստուծոյ, Մովսէսի եւ Պուտտայի հետ: Մունի աղանդը աշխարհի մէջ կը հաշուէ 3,5 – 4 միլիոն հետեւորդներ, որոնցմէ մէկ միլիոնը կը բնակին Միացեալ–Նահանգներու մէջ: Աղանդին վերապատուելի հիմնադիրը անբաւարար նկատելով իր կրած բազմաթիւ տիտղոսները, 1982-ին ինքզինքին շնորհած էր նաեւ շողշողուն անուանակոչում մը – «Նոր Մեսիա»: Արդէն ինք կը կոչուէր «Հայր» (Աստուած) եւ «Թագաւոր Թագաւորաց»: Իր աջ բազուկը նկատուող գնդապետ Պօ Հի Փաք՝ նմանապէս քօրէացի՝ կը կոչուի «Աստուծոյ գնդապետը»:

«Հայր Մուն»ին եւ իր եկեղեցիին գլխաւոր առաջադրանքներէն մէկը կազմած է համայնավարութեան եւ ձախին դէմ պայքարը բանիւ եւ գործով ու սերտ գործակցութեամբը շարք մը երկիրներու գաղտնի սպասարկութիւններուն: Սակայն միայն այդ գործունէութեամբ կարելի չէ սահմանափակել Մունի անսահման հեռանկարները: «Նոր Մեսիա»ն ունի աշխարհատիրակական յստակ ծրագիրներ, որոնց իրականացման միջոցներէն մին է պետութիւններու մէջ պետութիւն դառնալ եւ ձեռք ձգել երկիրներու ղեկը:

Այս անպարագիծ երազին իրագործումը կը պահանջէ դրամ, շա՛տ դրամ: Իսկ Մուն ունի կայսերական հարստութիւն մը, ինչ որ աւելի եւս կը խթանէ իր ախորժակները: Ան գտած է միշտ եւ աւելի դրամ հաւաքելու նոր ձեւեր: Իր կողմէ ստորագրուած շրջաբերականի մը մէջ, որ նուիրահաւաքի ծառայած է, կ՚ըսուի թէ դրամանիշերը, այդ դրամաթուղթերը «կը տառապին» երբ Մեսիային ձեռքին մէջ չեն գտնուիր, – «Ինչո՞ւ չէք վերադարձներ այդ բարեբախտ դրամաթուղթերը: Այնքա՛ն դրամաթուղթեր կան որոնք կուլան ... պէտք է զանոնք մտիկ ընէք ... Անոնք բոլորը սահմանուած են դէպի Հայրը երթալու: Ա՛յդ է մեր պատասխանատուութիւնը»:

Երկինքը միայն չի բաւեր Մունի, որ բացագանչած է. «Պիտի ուզէի բաւական դրամ ունենալ աշխարհը գնելու համար»: Աւելին՝ «Պէտք ունինք բանակի մը եւ ծովային ուժի մը»: Այս բոլորին իրականացման գծով, Մունի քաղաքական ազդեցութիւնը, զուգահեռաբար իր դրամական կայսրութեան, կ՚աճի, կ՚ընդլայնի համաշխարհային չափանիշով եւ բոլոր երկիրներու մէջ: Իր եկեղեցին ունի այլազան գործառնութիւններու հսկայ ցանցեր եւ մենաշնորհներ, եկամտաբեր մեծ ընկերութիւններ, որոնց կարգին՝ Golden Gate Seafood-ը որ Սան-Ֆրանսիսքոյի շրջանի ծովափի ձկնորսութեան մենաշնորհը ունի. սառեցուած ձուկերը կ՚ուղարկուին Ճափոն գործարան – նաւերու միջոցով, որոնք կը շինուին դարձեալ Մունի պատկանող Ալապամա նահանգի ծովային աշխատանոցներուն մէջ: Վերապատուելին կ՚ուզէ իշխել ծովերուն, որովհետեւ ըստ «Սադայէլը միշտ ցամաքի վրայ է որ իշխեց, ծովը սակայն մնաց անարատ»:

Մունի գործունէութիւնները – եւ ազդեցութիւնը – կը տարածուին Միացեալ–Նահանգներէն մինչեւ Ֆրանսա, Ճափոն, ասիական այլ երկիրներ եւ Հարաւային–Ամերիկա, իսկ Խորհրդային Միութեան փլուզումէն ետք՝ նաեւ նախկին համայնավար հանրապետութիւններ, որոնք «Մեսիա»յին մասնաւոր գուրգուրանքին արժանացած են: Շրջան մը Ուրուկուէն էր որ բացառիկ տեղ մը կը գրաւէր «Հօր» սրտին մէջ, շնորհիւ երկրին բռնատէրին մեղսակցութեան: Ան այն տեսիլքը ունէր թէ Ուրուկուէյ պիտի դառնայ «Մեսիական երկիր» ուր պիտի տիրէր «Աստուծոյ թագաւորութիւնը յերկիր», հետեւաբար մասնաւոր ախորժակ մը ունէր Մոնթէ–վիտէօն վերածելու իր Թագաւորութեան մայրաքաղաքին, ինչ որ սրամիտ գրողներու առիթ տուած էր մայրաքաղաքը վերամկրտելու Մունթէվիտէօ:

Իր երկնային իշխանութիւնը տարածելու համար հոգեւոր Հայրը խտիր չի դներ երկրային միջոցներու մէջ: Միշտ յիշելով որ մարդիկ հոգիով յօժար են բայց մարմնով տկար՝ ան իր հօտէն ընտրած էր երեք հարիւր երիտասարդուհիներ եւ փորձած էր զանոնք զրկել նոյնքան թիւով ամերիկեան գոնկրէսմէններու ծառայութեան իր մասնաւոր ծրագիրներուն յաջողութեանը համար: Ասիկա կոչուած էր «Ծերակոյտի գործողութիւն»: Ի դէպ, Մունի վարդապետութեան մաս կը կազմէ նաեւ հայրապետական իրաւունք մը իր երիտասարդ հետեւորդներուն ամուսնութեան ընտրութեան հարցին մէջ: Ամերիկեան հեռատեսիլի կայանները իր ժամանակին ցուցադրած էին հսկայական հաւաքական ամուսնութիւնները 1600 երիտասարդ–երիտասարդուհիներու, որոնց իւրաքանչիւրի կեանքի ընկերը եւ ընկերուհին որոշուած էր Հօր կողմէ անձնապէս, եւ որոնց առաջին իրարու ծանօթացումը կատարուած էր ամուսնական արարողութեան ժամուն: Ամուսնութեան որպէս տաճար ընտրուած էր Նիւ–Եորքի Մեդիսըն Սքուէր Կարտընը:

Մունի վստահելին՝ գնդապետ Փաք, որ մինչեւ 1964 թուական Ուաշինկթընի մօտ Քորէայի ամերիկեան դեսպանատան զինուորական կցորդն էր, ստեղծած է ընկերութիւն մը «Գոզա Ինթըրնէյշընըլ», որ կը կազմակերպէ միջազգային համաժողովներ: Ինք է նաեւ որ գաղտնի եւ գերգաղտնի բանակցութիւններ կը վարէ յանուն իր մեծաւորին: 1983-ին ինք անձնապէս 50.000 տոլարի փոխգիր մը յանձնած էր, որպէս «նուէր», Հոնտուրասի աջ–ծայրայեղական բարձրաստիճան սպայի մը, վստահելով անոր երախտագիտական զգացումներուն երբ օր մը բռնահարուածով մը իշխանութեան տիրանար:

Թերեւս տեղին է հոս յիշել թէ օր մը՝ լեզուական վրէպով մը, Վերապատուելին իր կազմակերպութիւնը կոչած էր «Մունական մաֆիա»:

Կարելի չէր տնտեսական եւ քաղաքական կայսրութիւն մը հիմնել առանց անձնական մամուլի, որքան ալ անձնական միջոցներով կարելի ըլլար համակրութիւնը վարձել շարք մը մեծ թէ պզտիկ թերթերու: Մունի եկեղեցին այսօր ունի իր հրատարակութիւններու եւ պարբերաթերթերու ցանցը աշխարհի մէջ:

Միացեալ–Նահանգներու մէջ «Մեսիա»յին երազատեսութիւնը, իր դրամին ուժով, հասած էր իր բարձրակէտին, երբ ուզեց գնել, ոչ պակաս, «Նիւ–Եորք Թայմզ»ը կամ «Ուաշինկթըն Փոսթ»ը: Ճարահատ ստեղծեց նոր մը՝ «Ուաշինկթըն Թայմզ»: Դիւրաւ գուշակելի է անշուշտ թէ ինչո՞ւ Ուաշինկթըն մայրաքաղաքը ընտրուեցաւ որպէս թերթին կեդրոնատեղին: Այսուհանդերձ գնդապետ Փաք տեղին գտած էր տալու աղանդին բացատրութիւնը, – «Երկնային կանչ մը կայ որ մեր թերթը Ուաշինկթընի մէջ հիմնուի»: Մուն անձնապէս կը վարէ թերթին վարչական խորհուրդը, իսկ թերթին բոլոր բաժնետէրերը կը պատկանին իր աղանդին: Հրատարակութիւնը նիւթական հոգ չունի, բնականաբար: Թերթին ընդհանուր տարածումին առթիւ անոր փրփրաբաշ տնօրէնը՝ Ճէյմզ Ուէլըն յայտարարած էր «ամբողջ ազգը պիտի լսէ որոտումին մռնչիւնը»:

Նկատելով որ իր աղանդը տարածելու եւ զօրացնելու ամէնէն վստահելի միջոցներէն մէկը կը կազմէ ուսանողութիւնը, Մուն 1992-ին գնեց սնանկութեան դիմող Գընեթիգըթ նահանգի Պրիճփորթի համալսարանը 50 միլիոն տոլարով, եւ ապա նոյնքան գումար մըն ալ կատարելով որպէս ներդրում: Ան այժմ կը հսկէ 2100 ուսանողներու ճակատագիրը, անոնց կարեւոր մասը ենթարկելով ուղեղալուացքի: Դասախօսներուն մեծամասնութիւնը կը պատկանի իր աղանդին: Ուսանողութեան երեք քառորդը օտար երկիրներէ եկած երիտասարդներ են, որոնց մէջ կը գտնուին նախկին Խորհրդային Միութեան երկիրներէն «ընտրեալներ»: Ինչպէս որ սպասելի էր, անոնցմէ 60 ուսանողներ ամուսնացան միշտ «Հօր» ընտրութեամբը, նոր հաւաքական ամուսնութեան մը ընթացքին:

Միլիառատէր, բարոյական, տնտեսական, քաղաքական ընդարձակ իշխանութիւն մը ունեցող «Թագաւոր Թագաւորաց»ը, իսկ հոգեւոր մարդի մէջն ալ՝ «Նոր Մեսիա»ն իր փառքին գագաթնակէտին ճանչցաւ նաեւ փոքր դժբախտութիւններ: 1984-ին, արհամարհելի 150.000 տոլար մանրուքի մը համար բանտ առաջնորդուեցաւ հասարակ մահկանացուի մը նման: Ամերիկեան դատարան մը իր դէմ արձակած էր 18 ամիս բանտարկութեան վճիռ մը, հարկային զեղծարարութեան յանցանքով:

Իսկ 1978-ին «Աստուծոյ գնդապետը» վկայութեան կանչուած էր Գոնկրէսի իրաւական մէկ յանձնախումբին առջեւ: Ծերակոյտային Յանձնախումբը հրատարակած էր «Ֆրէյզըրի Տեղեկագիրը», որ աննպաստ էր Մունի աղանդին համար: Նախապէս, 1975-ին, անօթի մանուկներու ի նպաստ նուիրահաւաքի մը առթիւ, Նիւ–Եորքի նահանգը հաստատած էր թէ նպաստներուն միայն 6,3% տրամադրուած էր իր նպատակին, իսկ միւս կողմէ գնդապետը անձնապէս իւրացուցած էր 26.000 տոլար: Հակառակ այդ հակօրինական արարքներուն, ոչ ոք բանտ առաջնորդուած էր այդ ժամանակին: Ատենը չէր:

Ամերիկեան արդարադատութեան վերջին արարքը հարց ծագեցուցած էր թէ ինչպէ՞ս նախագահներէ ընդունուած (Ուաթըրկէյթի ատեն Մուն պաշտպանած էր Նիքսընը, որ նախապէս զինք Սպիտակ Տուն ընդունած էր, իսկ Ռոնըլտ Ռէկըն ողջունած էր «Ուաշինկթըն Թայմզ»ի գալիֆորնիական հրատարակութեան երեւումը) մեծազդեցիկ անձնաւորութիւն մը թոյլ կը տրուի որ առաջնորդուի բանտ:

Այդ բանտարկութիւնը – ինչպէս այդ կարգի բոլոր պատիժներ – հաւանաբար ազդարարութիւն մըն էր, Մունի երկրային սահմանները ճշդելու գծով, եւ իրեն ըզգացնելու թէ գիծ մը կայ, ուրկէ անդին չի կրնար անցնիլ երբ իրեն ծածկախորհուրդ նշաններ չեն ուղղուած վերէն, – ո՛չ Աստուծմէ, որուն հետ կը թուի թէ Վերապատուելին իր հաղորդակցութեան միջոցները ունի:

Ամէն պարագայի, այս բանտարկութեան առթիւ գնդապետ Փաք գտած էր մեծապէս կազդուրիչ բացատրութիւն մը իր «Հօր» մասին.

– «Մունի բանտարկութիւնը կը նմանի Յիսուսի խաչելութեան»:

Հաւատք քո կեցուսցէ զքեզ:

Մունի եւ Մունականութեան այս ներկայացումէն ետք յատկապէս մտահոգիչ կը դառնայ իրենց տուն դարձին աղանդին հիւրերէն Գուրգէն Խանջեանի յայտարարութիւնները «Հայկական Ժամանակ» թերթի եւ այն ահաւոր ազգային ստորադասութեան բարդոյթը որ կը ծորի իր հոգեչփոթութենէն: Մեզի համար անիմանալի թուեցաւ, ի միջի այլոց, հետեւեալ դատումը, երբ Խանջեան կը փորձէր դրական կողմերը թուել Ուաշինկթընեան հանդիպումին. «Մի բանում կարելի է (Մունի) այդ քարոզչութիւնը դրական նկատել. մասնակիցների մեծամասնութիւնը մահմետականներ էին, իսկ քարոզւում էր ամէն դէպքում քրիստոնէական աղանդը»:

Թէ Մունի «քարոզածը» եւ անոր գործունէութիւնը ի՞նչ առնչութիւն ունին քրիստոնէութեան հետ, անիկա արդէն տեսանք, իսկ թէ մահմետական «թուրիստները» ի՞նչ հոգեփոխութիւն կրնան կրած ըլլալ եւ որքանո՞վ անկէ կը նպաստաւորուի Հայ ժողովուրդը ներկայիս թէ ապագային, ատոր ալ թող պատասխանէ մեր պատմութիւնը, որմէ ակնյայտօրէն ոչինչ սորված ենք:

Պոսթըն

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՆՁՆԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Խմբագրատան մէջ տարապայման աշխատանքով լեցուն օրը սպառեցաւ եւ պատրաստուեցանք տուն մեկնիլ: Այդ օր բացառիկ կերպով ծանր եղած էր մեր աշխատանքը, հրատապ հարցերու մասին երկար գրութիւններ խմբագրելու կարգին՝ պայքարած էինք նաեւ թէքնիք դժուարութիւններու ու լուսանկարներու հարցով ծագած խնդիրներու դէմ: Սակայն շատ լաւ թերթ մը հրատարակած էինք: Թերթը հրատարակելէ վերջ քանի մը անգամ նայած էի թերթին վրայ եւ մտածած էի որ կ՚արժէր այսքան յոգնիլ, այսքան տքնիլ, այսքան սպառիլ եթէ ի վերջոյ պիտի կարենայիր լաւ թերթ մը հրամցնել ընթերցողներուն:

Երբ կը պատրաստուէինք տուն մեկնիլ եւ ամէն օրուան պէս այդ օրուան թերթէն քանի մը օրինակ կը դնէի պայուսակիս մէջ, յանկարծ ես ինծի հարցուցի թէ քանի՞ ընթերցող պիտի գիտնայ թէ ինչպիսի ծանր աշխատանքով մը լոյս տեսած էր այդ թերթը:

Այս հարցումը գլխս տարաւ շատ հեռուները: Անմիջապէս բաղդատութիւն մը ըրի քանի տարի առաջուան մեր կեանքին ու այսօրուան մեր ազգային կեանքին միջեւ, յիշեցի թէ այսօր որքան քիչ երիտասարդներ կը հետաքրքրուին հայ գիրով ու մշակոյթով, յիշեցի թէ ինչպէս մեր շուրջ չափահաս մարդիկ իսկ սկսած են օտարանալ մեր գիրին ու մեր մշակոյթին, թէ ինչպէս անոնք գործարանային որեւէ կապ չունին հայ գիրին ու հայ թերթին հետ. ճիշդ է որ անոնք կը շարունակեն իբրեւ թէ իբր հայ ապրիլ, ամէնէն խանդավառ հանդիսականներն են երգչախումբերու եւ պարախումբերու կողմէ սարքուած մեր հանդէսներուն, ամէնէն հաւատացեալ այն մարդիկն են որոնք կը լեցնեն մեր սուրբ եկեղեցիները, ամէնէն նուիրատու անձերն են որոնք ամէն կիրակի իրենց քսակները լայն կը բանան այս կամ այն դպրոցը կամ ազգային հաստատութիւնը ապրեցնելու համար, բայց անոնք պաղ ու անտարբեր արտայայտութիւններ ունին հայերէնով կատարուած ամէն ձեռնարկի ու գործունէութեան նկատմամբ: Անոնք իբրեւ թէ տոհմիկ բոլոր ապրումներու կը մասնակցին, բացի մեր մայրենի լեզուով հրամցուած ապրումներու: Այսպիսի մարդոց համար աշխարհի ամէնէն ծանր պայմաններով հրատարակուած հայերէն թերթ մը ու հայերէն գիրք մը բնաւ արժէք չունի: Այսպիսի մարդոց համար արժէք չունի նաեւ այն մարդը որ այդ հայերէն թերթին կամ գիրքին հեղինակն է կամ հրատարակիչը:

Մտածեցի այս բոլորին մասին եւ անգամ մը եւս սրտիս մէջ խորունկ ցաւ մը զգացի: Իր մայրենիին նկատմամբ անօրինակ պաշտամունքով լեցուն մէկը ի՞նչ պիտի զգար եթէ տեսնէր որ ինք իր այդ պաշտամունքով մնացած է ջախջախիչ փոքրամասնութեան մը մէջ: Հայոց գիրին նկատմամբ այս ահաւոր անտարբերութեան դիմաց ի՞նչ պիտի զգար օրինակ ինծի նման մէկը որ իր կեանքին աւելի քան յիսուն տարիները նուիրաբերած է հայ գիրին, որ իր երջանկութիւնն ու գոյատեւման պայմանը կապած է հայ գիրի մշակումին ու տարածման, որ յիսուն տարուան ընթացքին ամէն ինչ ըրած է իր մայրենի լեզուին գեղեցկութիւնն ու գործածութիւնը տարածելու համար ամէն կողմ, որ ամբողջ իր կեանքին մէջ առնուազն երեսուն քառասուն այլազան դպրոցները հրաւիրած է հայերէն գրելու, որ ամէն ինչ ըրած է երիտասարդներուն ներքին մը մայրենի խանդավառութիւն ներմուծելու համար: Ի՞նչ պիտի զգար ինծի նման մէկը, որ առտու կանուխէն մայրենի լեզուով կ՚արթննար, մայրենի լեզուով կ՚ապրէր ամբողջ օրը եւ գիշերը անկողին կը մտնէր մայրենի լեզուով: Ի՞նչ պիտի զգար ինծի պէս մէկը, եթէ յիսուն տարի իր ամբողջ բարոյական ու նիւթական կարողութիւնները մայրենիին վրայ ներդնելէ վերջ օր մըն ալ պիտի անդրադառնար որ այդ ներդրումները ո՛չ մէկուն համար արժէք կը ներկայացնէին, որովհետեւ մարդիկ այլեւս թաղուած էին ուրիշ արժէքներու պաշտամունքին մէջ:

Այս մտածումներս այդ օր այնքան ցաւ պատճառեցին ինծի որ առաջին անգամ ըլլալով յստակօրէն մտածեցի որ այսպիսի ահաւոր անկումի մը դիմաց, այսպիսի ահաւոր նահանջի մը դիմաց, թերեւս ալ այսպիսի ահաւոր «պարտութեան»

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

× Ապրիլ 24-ին Կոմիտաս Վրդ. Յովնանեան ներկայ գտնուեցաւ Ֆրանսայի Սթրազպուրկ քաղաքի Աւետարանական Եկեղեցւոյ նախաձեռնութեամբ կազմակերպուած Եղեռնի յուշատօնի արարողութեան։ Սէն-Փիէր լը Ժէօն անուն եկեղեցւոյ մէջ ժամը 18·30-ին տեղի ունեցած արարողութեան ան կատարեց Հոգեհանգստեան պաշտօն մէկ ու կէս միլիոն Հայ նահատակաց հոգիներուն եւ ապա գերմաներէն լեզուով ճառ մը արտասանեց տուեալ նիւթի շուրջ։ Ներկայ էին հայ եւ օտար հիւրեր, աւելի քան՝ հարիւր հոգիներ։

× Գերմանիոյ Մեքլենպուրկ-Ֆորփոմերն գաւառի Քրիստոնեայ Եկեղեցիներու Համագործակցական Միութեան ատենապետ Պատուելի Քրիստա Կէօպէլի հրաւէրով Ապրիլ 28-Մայիս 1-ի թուականներու միջեւ հովուական այցելութիւն կատարեց Քէօլնի Հայ համայնքի հոգեւոր հովիւ Սերովբէ Վրդ. Իսախանեան տեղւոյն Իւքէնմունտէ, Կրայֆսվալտ եւ Ջաննից քաղաքներու մէջ ապրող հայ հաւատացեալներուն. Սերովբէ Վրդ. Իսախանեանը մատուցանեց պատարագներ ու քարոզեց տեղաբնակ հայ ժողովուրդին։ Հայր Սուրբը հանդիպումներ ունեցաւ նաեւ ապաստանեալներու ընկերային հարցերու պատասխանատուներուն հետ ու զրոյցներ ունեցաւ հայաստանցի ապաստանեալներուն վերաբերող հարցերու շուրջ։

× Մայիս 1-ին Կոմիտաս Վրդ. Յովնանեան իրեն հետ ունենալով Յակոբ Նալպանտեան եւ Մերուժան Սէտէֆեան սարկաւագները կատարեց երեկոյեան արարողութիւն մը Բէմէլա անուն միջազգային ուխտավայրի Սուրբ Յովհաննէս Ուղղափառաց մատրան մէջ։ Հայ եւ օտար հաւատացեալներու մասնակցած արարողութենէն ետք համայնքային սրահին մէջ տեսերիզ մը ներկայացուեցաւ, որ նուիրուած էր Հայ ժողովուրդի ամփոփ պատմութեան եւ Հայ Եկեղեցւոյ պետական կրօնք ընդունման 1700-ամեակին։ Հայր Սուրբը ապա պատասխանեց ներկաներու հարցումներուն, յատկապէս բացատրելով Հայ Եկեղեցւոյ յատկանիշներն ու անցուցած պատմական հանգրուանները։

× Գերմանիոյ Պոն քաղաքի Սուրբ Շթիկէ Եկեղեցւոյ մէջ Մայիս 13, Երեքշաբթի օրը երեկոյեան ժամերգութիւն կատարեց Թեմիս Առաջնորդ Գարեգին Եպիսկոպոս Պեքճեան մասնակցութեամբ՝ Քէօլնի Հայ համայնքի հոգեւոր հովիւ՝ Սերովբէ Վրդ. Իսախանեանի։ Արարողութիւնը տեղի ունեցաւ «Հոգեգալուստէ առաջ Համաքրիստոնէական Արարողութիւններ» կոչուող աղօթքի օրերու շրջագծին մէջ։

Յետ արարողութեան մասնակցեցան Առաջնորդ Սրբազանն ու Հայր Սուրբը ճաշի մը, որու աւարտին կարելիութիւնն ընծեռուած էր աւելիսի մը մասնակցելու։

× Մայիս 15-ին Գերմանիոյ Թեմի Առաջնորդ Գարեգին Եպիսկոպոս Պեքճեան ընկերակցութեամբ՝ Յակոբ Ա. Քահանայ Կէօքճեանի Վիզպատէն քաղաքին մէջ մասնակցեցաւ բարի գալուստի ընդունելութեան, որ կազմակերպուած էր Ասորի Եկեղեցւոյ կողմէ ի պատիւ Գերմանիոյ իրենց նոր առաջնորդի՝ Մոր Մխոնխոս Իսա Կիւրպիւզի։ Ժողովրդական բազմահարիւր բազմութեան մը մասնակցութեամբ տեղի ունեցաւ ընդունելութեան բարի գալուստի խօսքեր արտասանեցին տարբեր եկեղեցիներու ներկայացուցիչները, ինչպէս նաեւ Գարեգին Եպիսկոպոս Առաջնորդը իր խօսքին մէջ ընդգծեց Ասորի եւ Հայ Եկեղեցիներու եղբայրական վաղեմի յարաբերութիւնը, պատմութեան ընթացքին ունեցած նոյն ճակատագիրը, Գերմանիոյ մէջ ունեցած սերտ գործակցութիւնը եւ մաղթեց նոր Առաջնորդին, որպէսզի Աստուած զինքը լեցնէ Սուրբ Հոգիով, որպէսզի յաջողութեամբ պսակուի իր աստուածահաճոյ գործունէութիւնը։

× Ինչպէս ամէն տարի Հոգեգալստեան տօնին, այս տարի եւս Մայիս 17, 18 եւ 19-ին Պոլսոյ Սուրբ Խաչ Դպրեվանքի Եւրոպայի Միութիւնը Փարիզի Իսի Լէ Մուլինօ Սուրբ Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցւոյ մէջ կազմակերպած էր ընդհանուր ժողով եւ ապա Կիրակի օրը հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն Դպրեվանքի հիմնադիր հանգուցեալ Սրբազան Պատրիարքներու, ուսուցիչներու, հոգաբարձուներու եւ սաներու հոգիներուն։ Բոլոր այս հանդիսութեանց ներկայ գտնուեցաւ եւ պատարագը մատոյց Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդ՝ Գարեգին Եպիսկոպոս Պեքճեան, որ նախկին սաներէն մէկն է Սուրբ Խաչ Դպրեվանքի։ Գարեգին Եպիսկոպոս պատարագէն ետք գիշերը տեղի ունեցած պարահանդէսին եւս ներկայ գտնուելով շնորհաւորեց Միութեան հիմնադրման 15-րդ տարեդարձը եւ ըստ աւանդութեան, Սուրբ Խաչ Դպրեվանքի շքանշաններով պարգեւատրեց այն սաները, որոնց շրջանաւարտութեան 25-րդ տարին վերջացած էր։

× Մայիս 25-ին Գարեգին Եպիսկոպոս իրեն հետ ունենալով Սերովբէ Վրդ. Իսախանեանը Պերլինի մէջ մասնակցեցաւ միջեկեղեցական արարողութեան մը, որ կը կոչուէր «կենդանի պաշտամունք», քանի որ ան ձայնասփիւռով կը սփռուէր Պերլինի եւ Պրանտէնպուրկ նահանգներու։

Պէռլինի Ս. Լուիզն Եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցած այս արարողութեանը բացի Հայ համայնքէն մասնակցեցան նաեւ լուտէրական, ասորական, եթովպիական եւ ղպտի Եկեղեցիները։ Արարողութիւնը կը ղեկավարուէր Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ՝ Հայր Բայնհարտ Պրանտհարտի կողմէ։ Հայ համայնքի երգչախումբին՝ պատարագէն առնուած բաժիններու երգեցողութենէն ետք Առաջնորդը քարոզեց գերմաներէն լեզուով «Խաղաղութիւն թողում ձեզ, խաղաղութիւն զիմ տամ ձեզ» բնաբանով։ (Յովհ. 14. 24-29)։

× Հարաւային-Գերմանիոյ Հայ համայնքներու հոգեւոր հովիւ՝ Կոմիտաս Վրդ. Յովնանեան Մայիս 28-29 թուականներուն մասնակցեցաւ Ուղղափառ Եկեղեցիներու եւ Աւետարանական Եկեղեցւոյ Համագործակցական ժողովին, որ տեղի ունեցաւ Գերմանիոյ Հէօքսթէր քաղաքի մէջ Գերմանիոյ Աւետարանական Եկեղեցւոյ հրաւէրով։ Ժողովի հիմնական նիւթն էր միջ-եկեղեցական յարաբերութիւններու վերաքննումը, ինչպէս նաեւ Գերմանիոյ Աւետարանական Եկեղեցւոյ Ուղղափառ Եկեղեցիներու հետ ունեցած համագործակցութեան ներկայ վիճակը։

× Մայիս 29-ին Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդարանին մէջ տեղի ունեցաւ ընդհանուր ժողով մը մասնակցութեամբ Թեմական Խորհուրդի, Գերմանիոյ հոգեւոր դասու ու բոլոր հայ կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներուն։ Ժողովին նախագահը՝ Գարեգին Եպիսկոպոս եւ Թեմական Խորհուրդի ատենապետը՝ Տոքթոր Սարգիս Քէհեաեան ներկաներուն բացատրութիւններ տուին Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի 1998-ին Գերմանիա իր առաջին հովուապետական այցելութեան մասին, ներկայացուցին Վեհափառ Հայրապետի մէկ շաբթուան կեցութեան յայտագրի գլխաւոր կէտերը եւ ընդունեցան առաջարկներ ներկայացուցիչներէն, Հայրապետի այցելութիւնը լաւագոյնս կազմակերպելու համար։ Ներկայ ժողովականները տեղեկացան նաեւ Քէօլնի Առաջնորդանիստ Եկեղեցւոյ շէնքին շինարարական փոփոխութիւններու մասին ալ, որոնք կը ծրագրուին ամբողջացնել մինչեւ Վեհափառ Հայրապետի այցելութիւնը։

ԴԻՒԱՆ
ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

Քէօլն
Մայիս 30, 1997

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԲԱՐԵԴԷՊ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ուժանիւթի նախարար Գ. Մարտիրոսեան տեղեկացուցած է որ նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի Աշխաբադ այցելութեան ընթացքին կարգաւորուած են ուժանիւթի մատակարարման կարգ մը թէքնիք հարցեր։ Մինչեւ Սեպտեմբեր Թիւրքմէնիստանը պէտք է միանայ Իրանի ելեկտրականութեան գիծին եւ Հայաստան-Իրան-Թիւրքմէնիստան տիրանաց ելեկտրականութեան միացեալ համակարգի մը։ Ամրան, սկիզբը պիտի նորոգուի Հայաստան-Վրաստան գիծն ալ։

ՆՈՐ ՀԱՆԴԷՍ՝ «ՄԱՐՄՆԱՄԱՐԶՈՒԹԻՒՆ»

Յունիս 5-ին մարմնամարզի պետական հիմնարկին մէջ հանդիսութեամբ մը նշուած է «Մարմնամարզութիւն» հանդէսին առաջին թիւին լոյս ընծայումը։ Ան կը հրատարակուի չորս ամիսը անգամ մը։ Գլխաւոր խմբագիրն է մարմնամարզութեան ամպիոնի ղեկավար փրոֆէսէօր Ռոպէր Ազարեան։

ԱԶԳ. ԳՐԱԿԱՆ ՊԱԼԱՏԸ ՉԻ ԳՈՀԱՑՆԵՐ ՊԱՀԱՆՋԸ

Անցեալին գիրքերու մատակարարումով եւ վաճառքով զբաղող Ազգային Գրապալատը այսօր գրեթէ գործազրկութեան մատնուած է և աւելորդ կառոյց մը դարձած, իր աշխատակիցներուն իսկ կարծիքին համաձայն։ Այս կացութեան պատճառներն են նիւթական անհրաժեշտ միջոցներու բացակայութիւնը, գրախանութներու սեփականաշնորհումը, մատակարարման եւ սպառման նախկին մենաշնորհներու վերացումը։ Իսկ Հայաստանի գիրքի վաճառքի համակարգը յատուկ դժգոհութիւն չարտայայտեր, նոյնիսկ եթէ ընթերցողներուն մեծամասնութիւնը բարձր գիներով գիրքեր գնելու կարողութիւնը չունի։ Յաճախորդներու վճարունակ մասին մօտ ամէնէն շատ ընդունելութեան արժանացողը հոգեւոր գրականութիւնն է. յետոյ կուգան մասնագիտական գիրքերը, բառարանները, տարբեր լեզուներով խօսակցութեան գիրքեր, քրէական օրէնսդրութեան առնչուող գրականութիւն եւ մանկական գիրքեր։ Գեղարուեստական, դասական գրականութիւնը գրեթէ չի հետաքրքրեր հանրութիւնը։

թեան» մը դիմաց, օր մը կրնայի անձնապաշտ ըլլալ։ Անձնապաշտ ըլլա՞լ։ Այո՛, անձնապաշտ ըլլալ։

Ցնցուեցայ։ Բառը քիչ մը չափազանցուած չէ՞ր։ Ինչպէս կրնայի՞ «անձնապաշտ» ըլլալ։ Ես որ մայրենի պաշտամունքիս քով ունէի տակաւին պաշտելի բազմաթիւ արժէքներ ինչպէս ընտանիքի հարազատներ, կեանքի ու բնութեան սէր, մշակութային ինչ ինչ նախասիրութիւններ, երաժշտութեան նկատմամբ սէր, եւ տակաւին մեծ թիւով ընկերական ու հարազատ բարեկամներ, ես, այս բոլոր երջանկութիւնները անտեսելով կրնայի՞ անձնապաշտ ըլլալ ի տես այն սպանիչ անտարբերութեան, զոր մեզ շրջապատող մարդիկը կը ցուցաբերէին մեր մայրենիին նկատմամբ։ Բաւական մտածեցի, կշռադատեցի։ Բայց սրտիս մէջ ցաւը այնքան ծանր ու անմխիթարելի էր, որ ես ինծի կրկնեցի. ո՛չ, բառը չափազանցուած չէր։ Նմանօրինակ տառապանք մը մարդս օր մը կրնար ձերբակալել խենթութեան, յուսահատութեան եւ յուսախաբութեան գերագոյն վայրկեանի մը մէջ եւ կրնար այդ մարդը առաջնորդել դէպի անձնապաշտութիւն։ Գոնէ երբեք պիտի չզարմանայի իմանալով որ մէկը կրնար անձնապաշտ ըլլալ եթէ տեսնէր «սնանկացումը» իր կեանքի բոլոր նպատակներուն եւ գաղափարապաշտութեանց։

Մտածեցի նաեւ հետեւեալը. այսպիսի անձնապաշտութենէ մը փրկուելու միակ ճամբան է ամէն ինչ լքել եւ անցնիլ անտարբերներու, անզգամներու, անգիտակիցներու խումբին մէջ, մաս կազմել այդ բազմութիւններուն։

Բայց այդ ալ արդէն անձնապաշտութիւն պիտի չնշանակէ՞ր։ Եւ աւելի անփառունակ տեսակէն։

Ռ. Հ.

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Բ. ՄԱՍ

ՏԵՐԵՒՆԵՐ ԴԵՂՆԱԾ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԷ ՄԸ

Թուղթ-գրիչ ձեռք առած, երբ կը սկսէր հարցաքննութեան, յանկարծ կեցաւ եւ դարակէն հանդիսաւորապէս հանելով գրասեղանին վրայ դրաւ,—

1. Քօլտ ատրճանակ մը (այն որ Վլատիմիրին յանձներ էի նախընթաց օրը)։
2. «Ազատամարտ»ի մէջ փաթթուած ծրար մը (երկու տետրակները)։
3. Պահարանը բաց նամակ մը (այն որ Վլատիմիրի յանձնուած էր, սակայն ծածկագիր ըլլալով այնպէս մնացած էր)։

Այս առարկաները շարած առեն, ուշադրութեամբ երեսս կը նայէր, անշուշտ հասկնալու համար թէ ի՛նչ ազդեցութիւն պիտի կրեմ։

— Անունդ ի՞նչ է։
— Նիքոլա Տիմիթրեւ։
— Հօ՞րդ անունը։
— Փեթրօ։
— Մօ՞րդ անունը։
— Օլկա։
— Ո՞ւր ծնած ես։
— Մանաստիր։
— Ո՞ր թուականին։
— 1888-ին։
Ո՞ր թաղը։
Տուր թաղի մը անունը։
— Ո՞ր թուականին Պոլիս եկած ես։
— Երեք-չորս տարեկանիս։
— Ինչո՞ւ պուլկարերէն չես գիտեր։
— Պզտիկուց ֆրանսական վարժարան գացած եմ։ Ամէն ազգի մէջ ալ շատեր կան որ իրենց մայրենի լեզուն չեն գիտեր։
— Ո՞ր վարժարանը։
— Սէն-Պընուա։
— Ցետոյ ի՞նչ ըրիր։
— Պուլկար առեւտրականի մը քով գրագիր եղայ։
— Ի՞նչ էր անունը։
— Քօսթի Փափազօղլու։
— Ո՞ւր կը գտնուէր։
— Ղալաթիա, Փէրշէմպէ Փազար։
— Ի՞նչ կը վճարէր։
— Շաբաթը քառասուն ղրուշ։
— Ո՞րքան կեցար անոր քով։
— Երկու տարի։

Եւ այսպէս բազմաթիւ մանրամասն հարցումներ, գործի, ռօճիկի, գործատիրոջ, խանութի, բնակարանի եւայլն մասին որոնց կը պատասխանէի մեքենաբար։ Եւ ինչ որ կ՚ըսէի գրի կ՚առնէր կատարեալ պաղարիւնով։

Պատասխաններս այնքան ափյափոյ էին որ, եթէ յաջորդ օրը կրկին հարցնէր, ապահովաբար պիտի չփոթէի։

Մինչ հարցաքննութիւնը կը շարունակուէր, շարաշուք դէմքեր երեւցան։ Մէկը՝ Յարութիւն Մկրտիչեանն էր, Պէշիկթաշի մուխթարը (նախապէս ուսուցիչ), միւսը թրքավարի մօրուքով եւ դաժան դէմքով մարդ մը, որու մասին լսեր էի, բայց չէի ճանչնար, — Թրքացած Հայ մը, Հիթայէթ։

Շեշտակի նայեցայ Յարութիւն Մկրտիչեանի դէմքին, փարեպա՛շտ մտածումով մը, — Թերեւս կը խղճահարի եւ չարիք մը պակաս կը գործէ…

Յարութիւն Մկրտիչեան երեսը անդին դարձուց եւ միւսին հետ մէկտեղ նստաւ քիչ անդին, ուր երկու աթոռ եւ սեղան մը դրած էին։

Ալի Ռիզա տետրակները անոնց յանձնելով, պատուիրեց որ աչքէ անցընեն եւ բովանդակութիւնը յայտնեն։

Եւ սկսաւ շարունակել հարցաքննութիւնը։

Երկու լրտեսներ նստած էին կոնակս։ Քիչ մը ծռելով, անոնց կողմը կը նայէի եւ կ՚որոճայի. — Կարելի չէ՞ խոյանալ եւ տետրակները առնել պատռել։ Մոռցե՛ր էի թէ ոչ միայն ձեռքերս, այլ եւ բթամատներս կապուած են։

— Ինչո՞ւ անդին, կը նայիս, հարցուց Ալի Ռիզա։

— Անքաղաքավարութիւն է մարդու կռնակ դարձնել։

— Հոգ չէ, այստեղ ոստիկանատուն է։ Հարցումներուս պատասխանէ։

Եւ խօսքը ուղղելով երկու լրտեսներուն.

— Ի՞նչպէս, կարեւո՞ր բաներ են։

— Շատ կարեւոր։

(Շար. 12)

ՀԱՆԳԻՍՏ
Տ. ՎՐԹԱՆԷՍ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆԻ

Երուսաղէմի Հայոց Կաթողիկոսական Պատրիարքը,

Լիոնի եւ Ռոն – Ալփ Շրջանի Հայոց Կաթողիկոսական Պատուիրակի Փոխանորդը,

Լիոնի եւ Ռոն – Ալփի Հայաստանեայց Եկեղեցիներու հոգեւոր հովիւներն,

Շարվիէօ – Փոն – տը – Շէրիւյի Սուրբ Նշան Եկեղեցւոյ Ազգային Միութեան Վարչութիւնը,

Լիոնի եւ Շրջակայից Ազգային Միութեան Վարչութիւնը,

Տէր եւ Տիկին Ալէն – Թագուհի Գըզըլթաշ եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Ժանօ – Մաքրուհի Սէյիսօղլու եւ զաւակը,

Պր. Արթօ Տէմիրթաշ (Պոլիս),

Այրի Տիկին Անիթա եւ զաւակները (Պոլիս)

խոր վշտով կը ծանուցանեն Կ. Պոլսոյ Հայոց Պատրիարքութեան նախկին Փոխանորդ եւ ընդհանրապէս Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ անձնդիր ծառայութեան վաստակեալ իրենց հոգեւոր պաշտօնակցին, հօր, մեծ – հօր՝

Տ. ՎՐԹԱՆԷՍ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ.Ի

անժամանակ վախճանումը որ պատահեցաւ Շաբաթ օր Յունիս 7-ին առաւօտեան ժամը 4-ին, Լիոնի Սէն – Ժոզէֆ հիւանդանոցին մէջ, 71 տարեկանին, կարճատեւ հիւանդութենէ մը ետք:

Հանգուցեալ Քահանային վերջին օծումը կը կատարուի, ձեռամբ՝ Հայրապետական Պատուիրակին, Բարձրաշնորհ Տ. Գիւտ Ս. Արքեպիսկոպոս Նագգաշեանի, Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, Շաբաթ օր Յունիս 14-ին ի ժամու պատարագին առաւօտեան ժամը 9-ին, որմէ ետք, ժամը 10·45-ին թաղումը կը կատարուի Վօ – ան – Վըլէնի գերեզմանատունը:

Աղօթեցէք Եկեղեցւոյ երախտաշատ այս նուիրեալին համար:

Յիշատակն Արդարոյն Օրհնութեամբ Եղիցի:

ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԻՉ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ

Յունիս 15, Կիրակի օր առաւօտեան ժամը 10-ին, անուանակոչութեան տօնն է Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ:

Հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ ու կը քարոզէ

Վիճակիս Հայրապետական Պատուիրակ եւ Փարիզի Հայոց Առաջնորդ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի տեղի կ'ունենայ հոգեհանգստեան պաշտօն, Եկեղեցւոյս հանգուցեալ հիմնադիրներու, բարերարներու եւ հոգաբարձուներու հոգիներուն ի հանգիստ:

Եկեղեցական արարողութիւններէն ետք, տեղի կ'ունենայ ճաշ, Շաւիլի Եկեղեցւոյ կից՝ Ս. Պալապանեան սրահէն ներս, ժամը 13-ին:

Տեղերը ապահովելու համար, դիմել՝ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան:

l'Ecole
TARKMANTCHATZ
d'Issy-les-Moulineaux
organise
SA PREMIERE
FÊTE CHAMPÊTRE
Dimanche 29 Juin à partir de 12 h.
dans les jardins de l'Ecole
19-27, Sentier des Epinettes,
Issy-les-Moulineaux
animée par le chanteur **SOUREN et son orchestre**
Buffet : *Spécialités arméniennes.*
Stands de jeux —
loteries —
attractions —
surprises...
— *Entrée gratuite* —
Venez gagner un week-end à Eurodisney pour 4 personnes

A. A. A. S.
ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE
FETE CHAMPETRE TRADITIONNELLE
à la Maison de Retraite de MONTMORENCY
50, avenue Charles de Gaulle, MONTMORENCY
le Dimanche 15 Juin à partir de 11 heures 30
*
PARTIE ARTISTIQUE
La *CHORALE TEBROTZASSERE*
sous la direction de **Haig Sarkissian**
LA TROUPE DE DANSE **HAIG** DE GEORGIE
ANIMATION
Marten Yorgantz
Bar — Buffet — Ambiance arménienne
Toutes les dispositions sont prévues en cas de mauvais temps.
— Entrée gratuite —

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Յունիս 14, տօնն է Գիւտի Նշխարաց Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին Մերոյ:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

UGAB — UGAB — UGAB —

UGAB — PARIS
Ile-de-France
CONFERENCE
Le Comité de Paris Ile-de-France de l'UGAB
organise une conférence
sur le thème :
«LA RESISTANCE ARMENIENNE A OURFA, DE 1915 A 1923»
Projection de diapositives
avec le **Prof. Carlos BEDROSSIAN,**
le Mardi 17 Juin à 20 heures 30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles. Paris 17e
(Métro Courcelles)
— Entrée libre —

UGAB — UGAB — UGAB —

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – (Սէն – Ժերոմ). – Մանուկեան ընտանիքը իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ – հօր՝ Մանուկ Մանուկեանի մահուան առթիւ կը նուիրէ 500 ֆրանք Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՈՄՈՆ

Յունիս 15, Կիրակի օր, Թալիս Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ անուանակոչութեան երջանիկ տօնին առիթով, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ ու կը քարոզէ Թեմիս Հայրապետական Պատուիրակի առաջնորդական տեղապահ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԻՐԷՃԵԱՆ

ներկայ կ'ըլլայ Եկեղեցւոյս հովիւը՝

ՄՈՎՍԷՍ Ա. ՔՀՆՅ. ԳԱԼԷՆՏԷՐԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնները եկեղեցւոյս Լուսաւորիչ Դպրաց Դասու երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ եւ երգէոնահարութեամբ՝ Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Արթինեանի:

Հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի երջանկայիշատակ՝ ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՊԱԼԱՔԵԱՆԻ, բարերարներ՝ Վարուժան եւ Աղաւնի Թօփալեանի եւ յաւէտ ողբացեալ Տիկին՝ Սիրվարդ Աքէլեանի բարի հոգիներուն համար:

Արարողութեան աւարտին՝ ճաշ եկեղեցւոյս կից սրահին մէջ:

Պատարագ ժամը 9·45-ին:

MAISON NATIONALE ARMENIENNE

Société Anonyme en Liquidation Amiable
Au capital de 100.000 Francs
Siège de la Liquidation : 41, rue du Four 75006 PARIS

R.C.S. PARIS B 612 018 366
Numéro de gestion 61 B 1836

AVIS DE CONVOCATION

Les actionnaires sont avisés qu'ils sont convoqués en Assemblée Générale Mixte :

Le Vendredi 27 Juin 1997, à 16 heures, dans les locaux de l'Ambassade de la République d'Arménie, à PARIS 17ème, 9 rue Viète,

A l'effet de délibérer sur l'ordre du jour suivant :

- Renouvellement de la mission du Liquidateur Amiable jusqu'au mois de Février 1999,
- Point des procédures judiciaires pendantes,
- Approbation du procès verbal de l'Assemblée Générale Mixte du 28 Juin 1996,
- Demande d'apports en comptes-courant aux Actionnaires pour le financement des besoins de la Liquidation,
- Rapport de gestion sur les comptes annuels de l'Exercice clos le 31 Décembre 1996,
- Rapports général et spécial du Commissaire aux Comptes sur les comptes dudit Exercice,
- Approbation des comptes.
- Affectation des résultats.
- Quitus au Liquidateur,
- Approbation, s'il y a lieu, des opérations pouvant tomber sous le coup de l'Article 101 de la Loi du 24 Juillet 1966,
- Perspectives de clôture des opérations de liquidation amiable,
- Question diverses.

Tout actionnaire, quel que soit le nombre de ses actions, a le droit d'assister à cette Assemblée, de s'y faire représenter par un autre actionnaire ou par son conjoint, ou de voter par correspondance.

Une formule unique de vote par correspondance ou par procuration sera remise ou adressée à tout actionnaire qui en fera la demande par lettre recommandée avec accusé de réception, auprès de Maître Régis VALLIOT, Liquidateur Amiable, au plus tard, six jours avant la date de la réunion.

Les votes par correspondance ne seront pris en compte que pour les formulaires complétés et signés, parvenus à la Société trois jours au moins avant la date de la réunion.

Le texte des résolutions proposées à l'adoption de l'Assemblée et les documents prévus par la Loi seront tenus à la disposition des actionnaires en l'Etude de Maître Régis VALLIOT.

Maître Régis VALLIOT
Liquidateur Amiable
41, rue du Four, 75006 PARIS

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆԻՍ 13
VENDREDI
13 JUIN
1997

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. — վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

72րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19.135 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 72e ANNEE — N° 19.135

ՊՈԼՍՈՅ ՀԱՅԱՊԱՏԿԱՆ ԿԱԼՈՒԱԾՆԵՐԸ ՏԱԿԱՒԻՆ ԱԽՈՐԺԱԿ ԿԸ ԳՐԳՌԵՆ

«Մարմարա» օրաթերթին Յունիս 10-ի թիւէն կը տեղեկանանք որ Համայնքը կրկին վրդովուած է համայնքապատկան կալուածի մը դէմ կատարուած նոր ոտնձգութեան պատճառով: Հարցը կը վերաբերի Գարակէօզեան որբանոցին պատկանող հողաշերտի մը որուն վրայ շրջանի քաղաքապետութիւնը ծրագրած է հասարակաց պարտէզ մը շինել: Անցեալին եւս նոյն ախորժակը յայտնուած էր, ապա ազդեցիկ միջամտութիւններու շնորհիւ հարցը փակուած: Ներկայիս քաղաքապետութիւնը կ'առաջարկէ Գարակէօզեանի խնամակալութեան որ համաձայնութիւն մը կնքուի. անով հսկայական գումարներու համող եկամուտէն չնչին բաժին մըն ալ պիտի հանուի Գարակէօզեանին, 20 տարուան համար: Քաղաքապետութիւնը կ'առաջարկէ, այս համաձայնութեան մերժումին պարագային, գնել հողաշերտը ծիծաղելի գումարի մը ու միակ տնօրինող ըլլալ:

Համայնքին պատասխանատուներ ու խնամակալութիւնը անմիջապէս դիմած են զանազան միջոցներու. հինգ հոգինոց պատուիրակութիւն մը արդէն Յունիս 11-ին Անգարա կը մեկնէր, իսկ տեղւոյն վրայ ժամադրութիւն առնուած է Շիշլիի քաղաքապետին պատկանած կուսակցութեան (ԱՆԱՓ) ղեկավար Մ. Եըլմազէն, որպէսզի հարցը կարգադրուի:

«Մարմարա» "Համայնքային կալուածներէ ներս նոր ոտնձգութիւն" կը կոչէ պատահարը, մաղթելով որ ազդեցիկ փաստաբաններ գտնուին ու լաւ պայքար մղուի, որպէսզի ձեռքէ չերթայ արժէքաւոր կալուած մը եւս, մօտիկ անցեալին կորսուած շատ ուրիշներու նման:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻԱ կրնայ կանխահաս ընտրութիւններու դիմել հոկտեմբերին ըստ Էրպաքանի մէկ գործակիցին: Թէմէլ Քարամոլլաօղլու, որ նախագահն է Ազգային Ժողովի Ռեֆահի խմբակցութեան, յայտարարած է որ օրէնք մը պիտի քուէարկուի այդ ուղղութեամբ, ապա Էրպաքան իր պաշտօնը պիտի փոխանցէ Թանսու Չիլլերի Յունիսի ընթացքին: Սկզբունքով ընտրութիւնները նախատեսուած էին 2000 Դեկտեմբերին: Թ. Չիլլեր բացատրած է որ իր կուսակցութիւնը կը քաշուի համախմբման կառավարութենէն եթէ Էրպաքան Յունիս 18-էն առաջ հրաժարի: Յունիս 10-ին ալ, դատաւորներու եւ դատախազներու մեծամասնութիւնը բանակի կեդրոնավայրը հրաւիրուած էր, դիտելու համար տեսերիզ մը որ կը ցուցադրէր աճող իսլամականութեան վտանգները: Այս, կարգը եկած է լրագրողներուն, բայց իսլամական մամուլներէն: Բանակը կ'ամբաստանէ նաեւ Իրանը, Լիբիան, Սաուտի Արաբիան եւ Սուտանը որոնք զօրավիգ են Ռեֆահի: Ըստ զինուորականներուն, շուրջ 30 իսլամական խմբակներ կան, որոնք կրնան ահաբեկչական արարքներու դիմել:

ԱՆՁՐԵՒ, ԿԱՐԿՈՒՏ, ՓՈԹՈՐԻԿ մեծ վնասներ պատճառած են Յունիս 11-ին, Ֆրանսայի հիւսիս – արեւմտեան շրջանը եւ մինչեւ իսկ Փարիզ: Պիւթ – Շոմոնի պարտէզը ծառ մը տապալած է որուն հետեւանքով 84 տարեկան ծերունի մը մեռած է, չորս հոգի ալ վիրաւորուած են: Վերսայլի փարքին մէջ ալ ծառեր տապալած են եւ վիրաւորներ կան:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

Բ. ԱՐԱՐՔՑԵԱՆԻ ՀՐԱԺԱՐԱԿԱՆԸ ԿԸ ՄԵՐԺՈՒԻ

Զորեքշաբթի, Յունիս 11-ին, Ազգային Ժողովը 11-ի դէմ 131 ձայնով մերժած է նախագահին՝ Բաբգէն Արարքցեանի հրաժարականը: Այդ հրաժարականը ներկայացուցած էր ընդդիմանալով օրինագիծի մը որ կը պարտադրէ 18 տարեկան բոլոր երիտասարդներուն զինուորական ծառայութիւն կատարել: Արարքցեան կ'ուզէ որ այն երիտասարդները որոնք բարձրագոյն ուսում կը կատարեն զերծ մնան եւ կ'ըսէ թէ այդ օրինագիծը հետեւանք է Պաշտպանութեան նախարարութեան ճնշումին:

Հարցին կապակցութեամբ խօսք առած է նաեւ Հանրապետութեան նախագահը: Ան նշած է որ տեսակէտներու տարբերութիւնը ծնունդ առած է քանի մը ամիս առաջ եւ յայտնած է թէ ինք կը պաշտպանէ ուսանողները զօրակոչելու կառավարական առաջարկը, հրապարակելով որ կարելի է քանի մը տարի ետք փոխել այդ որոշումը: Լ. Տէր – Պետրոսեան առաջարկած է նաեւ նախագիծին մէջ աւելցնել նշում մը, ըստ որու մինչեւ 1998-ի ուսումնական տարեշրջանին վերջը կը պահպանուի ուսանողական իրաւունքը:

Նախագիծին առաջարկին համաձայնած է Պաշտպանութեան նախարարը, որմէ ետք կատարուած է քուէարկութիւնը: Կառավարութեան նախագիծին թեր քուէարկած են 110 երեսփոխան, դէմ՝ 20-ը, ձեռնպահ՝ 27-ը: Իսկ Ազգային Ժողովի նախագահին տարբերակին՝ թեր 55 ձայն, դէմ՝ 28, ձեռնպահ՝ 73: Այսպէսով յառաջիկայ աշխատանքներու համար որպէս հիմք ընդունուած է կառավարութեան նախագիծը, որու թեր քուէարկողներուն մեծամասնութիւնը գործադիր իշխանութեան ներկայացուցիչներ եղած են, իսկ Բ. Արարքցեանի առաջարկին թեր քուէարկողները՝ մտաւորականութեան ներկայացուցիչներ եւ քաղաքական գործիչներ:

ՀԵՂՈՒԿ ԿԱԶԻ ՊԱՅԹՈՒՄ ԳԻՒՄՐԻԻ ՄԷՋ

Յունիս 10, Երեքշաբթի հրդեհ ծագած է Գիւմրիի մէջ, հեղուկ կազի փոխադրամիջոց մը բռնկած ըլլալով: Հակառակ հրշէջներու միջամտութեան ան պայթած է մեծ դղրդիւնով, պատճառ դառնալով 5 հրշէջի եւ երկու տեղացիի վիրաւորուելուն: Շրջակայքի շէնքեր վնասուած են: Գիւմրիի քաղաքապետութիւնը արգիլած ըլլալով հանդերձ նման փոխադրամիջոցներով հեղուկ վառելանիւթի վաճառքը, երբեմն կը պատահին արգելքը անտեսողներ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՕԴԱՅԻՆ ԳԻԾԵՐՈՒ ՆՈՐ ՏՆՕՐԷՆԸ ՆՈՒՐԻ ՄՆԱՑԱԿԱՆՈՎ

Քաղաքացիական օդային երթեւեկի վարչութեան պետ Վաղարշակ Մնացականեանի հրամանով Հայկական օդային գիծերու տնօրէն նշանակուած է Ն. Մնացականով որ մինչեւ 1993 քաղաքացիական օդային երթեւեկի վարչութեան պետի պաշտօն վարած է:

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻ ՕԳՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՕՆԻՆ ՎԵՐՋ ՏՐՈՒԱԾ

Վարչապետ Ռ. Քոչարեանի Յունիս 9-ի որոշումներով վարչապետի օգնականի իրենց պաշտօնէն ազատ արձակուած են Թամարա Գէորգեան, Լուսինէ Լուսինեան եւ Նորայր Սաֆարեան:

ԱՅՍ ԱՌԱՒՕՏ, ԱՅՍ ԵՐԵԿՈՅ

ԱՆԿԷ ԱՆԴԻՆ ԱՄԷՆ ԻՆՉ ԴԱՏԱՐԿՈՒԹԻՒՆ Է

Կրկին ողողուած եմ կասկածին յոգնակիով, վերածուած հեղեղի՝ անոնք պաշարած են զիս, արդէն հասած մինչեւ վիզս, կը զգամ ինքզինքս դատապարտուած՝ կասկածամոլ դառնալու: Հին սատանան է որ արթնցած է, ինչո՞ւ գրել, ի՞նչ հեռանկարով, ի՞նչ կրնայ մնալ այս բոլորէն:

– Անիկա հարիւր տարի ետք յայտնի կ'ըլլայ, – կ'ըսէ բարեկամս, անոր երիտասարդ տարիքը նկատի առած՝

– Ուրեմն, զիս տեղեակ կը պահես երկինքին մէջ, – երբ կը յարեմ, բարեկամս կը խօսի եղբայրակից վճիռով՝

– Հոգ մի՛ ըներ, կը տեղեկանաս:

Չեմ հարցներ թէ ի՞նչպէս, բայց առաջին անգամը չէ, Ուրիշ առիթով մըն ալ երբ կ'ենթարկէի ինքզինքս նման հարցադրումի, բարեկամ մը կ'ըսէր.

– Անոր համար պէտք է մեռնիս:

Ահաւասիկ այլ պատասխան մըն ալ, որ թէեւ ամբողջովին չի մտներ նոյն շրջագիծին մէջ, բայց կ'աշակերտի անոր:

– Եթէ կաթողիկոս ընտրուիս, խօսք պէտք է տաս որ պիտի հրատարակես ամբողջական գործերս, – երբ կը դիմէի Սրբազան բարեկամիս, ան չէր տատամսեր անմիջապէս պատասխանելու՝

– Անոր համար նախ պէտք է մեռնիս:

Բայց բաւարար պիտի ըլլա՞յ մեռնիլ նման վարմունքի արժանանալու համար: Չէ՞ որ միշտ ալ պիտի գտնուի մէկը որ պիտի ուրանայ քեզ, պիտի ուրանայ՝ ինչ որ ալ ըլլաս, անոր նայուածքէն պիտի չվերանայ այդ կեցուածքին որոմը, ու թէեւ այդ ուրացողէն պիտի մնայ միայն իր ուրացումը, եթէ արտօնես՝ ժխտումն այդ կրնայ տրորել քեզ:

Հիւանդութիւններ, հիւանդանոցներ, մահեր, տխուր լուրերու համաճարակ, այդ լուրերն ալ, հեղեղի ջուրերուն պէս, կը հաւաքուին շուրջդ, կը հասնին վիզիդ, կը սպառնան մահամոյն ընել քեզ: Հեռաձայնի թիւ մը փնտռելու համար կը դարձնես ծոցատետրիդ էջերը, կը հանդիպիս թիւերու որոնք այլեւս չունին բաժանորդներ իրենց ծայրամասերուն, այդ բաժանորդները վերջնականապէս փոխած են իրենց հասցէները, գացած աշխարհ մը ուր կայ ո՛չ հաստատուն, ո՛չ ալ շարժական հեռաձայն, կը տխրիս, կը դառնածի մտածումդ, կը հասնի ուրիշներու ծոցատետրերուն, կ'անդրադառնաս՝ թէ օր մըն ալ անոնց մէջէն քու թի՛ւդ է որ բաժանորդ պիտի չունենայ, դո՛ւն ալ փոխած պիտի ըլլաս հասցէդ, գացած ոլորտ մը, որուն հաղորդակցութեան միջոցները պիտի ունենան ո՛չ մէկ նմանութիւն այս աշխարհի միջոցներուն հետ: Թէ ի՞նչ պիտի ըլլան այդ միջոցները՝ թանձրագոյն խորհուրդ, ահաւասիկ հանդիպումներու ժամանակներ, այդ հանդիպումները կը մնան անմշակ, խոպան բարեկամութեան մահը նուազ ցաւալի: Անոր համա՞ր է որ հարազատի մը կորուստը կը դառնայ առաւել անմխիթարելի:

Ականջս միշտ ժամանակի թիք – թաքին, ահա կը վերադառնայ ուրացումը, կրկին կը զգամ կողերուս մէջ անոր արթնցուցած ցաւը, այդ ցաւը՝ ծաւալապաշտ, կ'անդրադառնամ որ ուրացողը չի ճանչնար ուրացածը, չի հասկնար զայն, այդ ցաւը կը հասնի իր գագաթնակէտին, կը վերածուի տառապանքի գալարումի, կը դիմեմ ես ինծի, կ'ըսեմ հաստատակամ.

– Պիտի մնաս հաւատարիմ դուն քեզի, շրջանցես այդ ուրացումն ալ, համոզուած որ անմերձենալի գեղեցկուհին նուաճելու ուժեղագոյն ձեւը, անոր մեծամտութիւնը արհամարհել պիտի ըլլայ:

Կիրակի առաւօտ է, 1997, Յունիս 1, սա պահուս իսկ մարդիկ կ'ուղղուին դէպի քուէատուփ՝ անտեղեակ որ սեփական հարցերուն լուծում հայթայթելու պաշտօնը յանձնել ուրիշին՝ միայն եղծուած արձագանգ ստանալու կը ծառայէ: Ըսած չե՞մ անգամ մը, որ ժողովրդավարութիւնը իր առաջին քայլը պիտի նետէ ա՛յն օր, երբ իւրաքանչիւր քաղաքացի, համահաւասար կարելիութիւններով, պիտի ունենայ իր մամուլը, բայց ահա կը վերադառնայ նոյն հարցադրումը. գրել, բայց ինչո՞ւ, ի՞նչ արդիւնքի համար, կը վերադառնայ սատանան ալ, այս բոլորը կը ջնջուին յանկարծ, կ'անհետին՝ երբ յանկարծ կը պայծառանայ երկինքը, ապագան յանձնած ապագային՝ գիտեմ որ հարիւրաւոր գրութիւններէ ետք երբ նոր գրութիւն մը կը յանձնեմ թերթին, անոր հրատարակութիւնը ինծի կը փոխանցէ անփոխարինելի հաճոյքը անմերձենալի կարծուած գեղեցկութեան տրուած առաջին համբոյրին:

Հարցականներ նպատակի, հեռանկարի, հարցականդում արդիւնքի, կասկած, տարակուսանք, միւս կողմէ ooo տարակերպութիւն, նաեւ համոզում թէ շնորհիւ ինծի է որ վերջ գտաւ Վիէթնամի պատերազմը, թէ շնորհիւ ինծի է որ վար առնուեցաւ Պերլինի Պատը, թէ շնորհիւ ինծի է որ վերջնական պարտութեան մատնուեցաւ Հարաւային – Աֆրիկէի փրէթորիան եւ նախագահի պաշտօնին բարձրացաւ Մանտելան:

– Ինչպէ՞ս, – հարց կուտայ ուրացողս՝ քմծիծաղով մը:

– Ճի՛շդ այդպէս: Չէ՞ որ ե՛ս ալ գրած եմ անարդարութեան դէմ, չէ՞ որ ե՛ս ալ ձաղկած եմ բռնատիրութիւնը, չէ՞ որ ե՛ս ալ պաշտպանած եմ ժողովուրդներու ինքնորոշման իրաւունքները, – կը պատասխանեմ, անոր քմծիծաղը չանհետիր, ոչինչ, ես կը շարունակեմ հաւատալ որ խօսքը ունի հասողութեան աւելի ընդարձակ տարողութիւն, քան ամէնէն կատարելագործուած հրթիռը, ունի քանդելու աւելի մեծ կարողութիւն քան ամէնէն արդի ռումբը, կը բաւէ միայն որ կայուն մնայ հաւատքը, պայմանաւ միայն որ հարուածները կանգ չառնեն, ո՛չ մէկ կարեւորութիւն՝ որ անոնց մէջ խիններս հազիւ ունենան ուժը աշխարհի փոքրագոյն մասնիկին:

Ցաճախ առանձին՝ ամբողջ աշխարհին դէմ, հիմա պիտի սպասեմ որ վերարտադրուին սա երկու էջերն ալ՝ վստահ որ ոչ ոք պիտի կարենայ խլել ինծմէ անոնց առթած երանութիւնը, նաեւ ապահով որ ոչ ոք պիտի կարենայ ամբարտակ բարձրացնել անոնց յառաջընթացին առջեւ:

Արդէն ո՞վ ունեցած չէ իր պատակնիք եւ պատմակնիք ուրացողը:

Գործ՝ խօսքի դէմ: Ու անկէ անդին՝ ամէն ինչ դատարկութիւն է:

ՄՈՎՍԷՍ ՊՁԱՔՃԵԱՆ

ԿՐԿԻՆ ՋԱՒԱԽՔԻ ՄԱՍԻՆ

Ջաւախքը իր բնութեամբ, բնակչութեամբ կատարեալ երկարաձգումն է Հայաստանի Հիւսիսային գօտիին, Վրաստանի մէջ։ Ամէնէն կարեւորը այն է որ շրջանի գիւղերը ամբողջովին հայ բնակչութիւն ունին եւ հետեւաբար յաւելեալ իւրայատուկ հարցեր որպէս Վրաստանի քաղաքացի։

Հայաստանեան մամուլը պարբերաբար կ'անդրադառնայ այդ հարցերուն, որոնց գոյութեան մէջ մեծագոյն դերը կը կատարեն քաղաքական ազդակներ։ Ջաւախքի Հայերը Գամսախուրդիայի թէ Շեւարնածէի օրով, պարագային համեմատ արժանացած են անհաշտի, անհնազանդի, անջատողականի պիտակներուն։

Այս մասին պատասխանելով «Կամք» միութեան պաշտօնաթերթ «Կամք հայրենեաց»ի հարցումներուն (1997 Մայիս) Երեւանի «Ջաւախք» Հայրենակցական – Բարեսիրական Միութեան նախագահ Յովհաննէս Այվազեան կը բացատրէ թէ Ջաւախքը քաղաքական խաղերու մէջ քաշուելու բոլոր պայմանները կը լրացնէ. Վրաստանի մէջ է, բայց հայաբնակ, սահմանակից է Հայաստանի ու կ'ապրի հայաստանեան կեանքով։ Ան կ'ըսէ. «Նման պայմաններում Հայաստանին միանալու ձգտումը, կարծում եմ, բնական պէտք է դիտուի»։ Ասիկա նոր մօտեցում մատնող արտայայտութիւն է, քանի որ Ջաւախքի հարցերուն մասին նոյն մամուլը բազմաթիւ պատասխանատուներու հետ գրոյցներու տեղ տուած է, կամ յօդուածներ լոյս ընծայած, բայց անոնցմէ ոչ մէկը այսպէս յստակօրէն խօսած էր Հայաստանին միանալու ձգտումի մը մասին։ Այդ ձգտումը ներյայտ կէտ մը կ'ըլլար միշտ այդ գրոյցներուն, յօդուածներուն մէջ։ Կամ ենթադրուած պարագայ մը։

Յ. Այվազեան թէեւ անմիջապէս այդ ձգտումին կը հակադրէ «հայ ու վրացի ժողովուրդների դարաւոր դրացիութիւնն ու միմիանց նկատմամբ ձեւաւորուած յարգանքն ու հանդուրժողականութիւնը»։ Ապա կ'եզրակացնէ թէ այդ երկուքը այնքան «համակշիռ ու հաւասարազօր» են որ բացառուած է Ջաւախքի մէջ որեւէ ծայրայեղութիւն հայ-վրացական յարաբերութիւններու մարզին մէջ։ «Առաջին գծի վրայ միշտ եղել ու մնալու են մեր երկու պետութիւնների ընդհանուր շահերը»։

Ջաւախքի Հայերը վրդովուած են երբ Գամսախուրդիայի օրով որոշուած է պետական սահմանը ամրացնելու համար 21 քիլոմեթրնոց սահմանամերձ գօտի մը ունենալ ուր պիտի տիրէին յատուկ պայմաններ՝ տնտեսավարման յատուկ վարչաձեւ, հողի սեփականաշնորհման արգելք, եւայլն։ Հասկնալի է որ որոշումը կը նշանակէր ուղղակի տեղւոյն հայ ազգային փոքրամասնութեան իրաւունքներուն սահմանափակում։

Տարբեր կարգադրութիւն մըն էր – յայտնապէս միշտ հակահայ տրամադրութենէ մեկնած–, սահմանամերձ շրջանը ազատ աքսորավայրի գօտի դարձնելը. այդ ձեւով, պարտադրաբար հոն պիտի բերուէին միայն ոչ հայ բնակիչներ։ Իսկ ուղղակի «արհամարհանք» անունը կը տրուի հոն բանտարկեալներ բնակեցնելու առաջարկին. «արհամարհանք, տեղի բնակչութեան հանդէպ»։

Գամսախուրդիայի անկումով թուլցած է ներքին լարումը, բայց ատիկա չի նշանակեր որ Ջաւախքի Հայերուն խնդիրները վերջ գտած են։ Անոնք կ'ուզեն Վրաստանի կազմին մէջ իրենց համայնքի կեանքը ամբողջապէս տնօրինելու եւ ղեկավարելու հնարաւորութիւն։ Այսինքն, իրաւունք ունենալ ընտրելու իրենց կեանքը տնօրինող ու ղեկավարող մարմին։

Ինչպէս դիտել կուտայ գրուցավարը, այս նիւթերուն մասին Հայաստանի մամուլը զգուշաւոր է ու յաճախ չի գրեր. բայց նոյնը չէ Թիֆլիսեան մամուլին կեցուածքը։ Ան կ'ըսէ թէ Ջաւախքի վրացի բնակչութիւնը գերի է իր հայրենիքին մէջ, թէ ենթակայ է Հայերու ճնշումներուն ու այդ պատճառով ալ կը լքէ հայրենի գիւղերը. իսկ ամենածանրակշիռ պնդումը այն է որ «Հայերը փորձում են Ջաւախքը կտրել Վրաստանից»։

Այս մասին Յ. Այվազեանի բացատրութիւնները նոյնքան ծանրակշիռ հաստատումներ ունին։ Կ'ըսէ թէ կան մամուլի հրապարակումներ որոնք բացարձակ հակահայկական բնոյթ կը կրեն։ Եւ թէ Ջաւախքի խնդիրը յաճախ կը զետեղուի Վրաստան – Ռուսաստան – Թուրքիա միջպետական յարաբերութիւններու շրջածիրին մէջ։ Ինչ որ պատճառ կ'ըլլայ որ դիտուի իր բուն էութենէն դուրս, բոլորովին այլ տեսանկիւնէ։ Կայ նաեւ իրողութիւնը թէ Ջաւախքը սահմանակից է Թուրքիոյ, հոն կան ռուսական ռազմական խարիսխներ, կան պարագաներ ալ որոնց մէջ Ջաւախքը որպէս կարեւոր հարց, շահարկումի նիւթ կ'ըլլայ աբխազական կնճիռին մէջ։

Վերջերս այս խառնակ վիճակին մէջ շունչ մը առնելու առիթ տուած է Հայաստանի ու Վրաստանի նախագահներուն հանդիպումը Ախալքալաքի մէջ։ Ընկերային որոշ հարցեր լուծուած են ու սկսած է Աշոցք – Ախալքալաք ճամբուն նորոգութիւնը։ Այդ ճամբան Ջաւախքը 1,5 ժամ կը մօտեցնէ Հայաստանին։

Աւելի մեծ է թիւը այն հարցերուն որոնք լուծումի կը սպասեն։ Գրեթէ ամբողջովին անդամալոյծ են արդիւնաբերութիւն ու գիւղատնտեսութիւն։ Ելեկտրականութիւն կը տրուի օրը 5 – 6 ժամ։ Տնտեսական գործունէութիւն տանելու տարրական տուեալներ իսկ կը բացակային, ինչ որ մեծ դժուարութիւններու առջեւ կը դնէ դպրոցները, մշակոյթի տուները, այլ հաստատութիւններ։

Այս կացութիւնը ուր դժուար չէ որոշ լարում մը նշմարել Ջաւախքի հայութեան մէջ դէպի Թիֆլիս, կը տանի՞ հայ – վրացական ընդհարումներու։ Այս վախը կ'ունենայ «Կամք հայրենեաց»ի լրագրողը, արձանագրելէ ետք Յ. Այվազեանի բացատրութիւնները։ Բայց այս վերջինը համոզուած է որ ընդհարումներ տեղի չեն ունենար եւ հետեւաբար աւելորդ է մտածել խուսափելու միջոցներու մասին, բանի մը համար որ պիտի չպատահի։ Իր կարծիքով, եթէ ամէն մարդ իր գործով զբաղի ու դիմացինին վնաս տալ չփորձէ, ոչ ազգամիջեան հարցեր, ոչ ալ պատերազմներ կը ծագին։

Ամբողջ խնդիրը հոն է որ «ամէն մարդ» ի՛նչ բան իր գործը կը նկատէ, մեկնելով Ջաւախքի հայութեան դէմ 1990–ի սկիզբէն ի վեր Թիֆլիսի նետած քայլերէն, այդ շրջանի հայութեան համբերութենէն, իմաստութենէն ու նպատակներէն։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՏԻՅԱՐՊԷՔԻՐԻ Ս. Կիրակոս Եկեղեցին կիսաքանդ վիճակէն դուրս բերելու, անհրաժեշտ նորոգութիւնները կատարելու նպատակով Տիյարպէքիրցիներէ բաղկացած խումբ մը կազմուած է Պոլիս։ Անոնք Մայիս 27–ին հանդիպում մը ունեցած են Գարեգին Պատրիարքին հետ. ներկայ գտնուած է նաեւ շրջանի պատմուածքներով ծանօթ Մկրտիչ Մարգոսեան։ Որոշուած է նիւթական օժանդակութիւն կատարել Պոլիսէն, տեղւոյն վրայ ալ չփման մտնելով Վաքըֆներու տնօրէնութեան ու քաղաքապետութեան հետ, որպէսզի հարկաւոր դիւրութիւնը ընծայուի նորոգութեան աշխատանքներուն։

ՑԻՔՍԻ (Յունաստան) ակումբի Առաքելեան – Կիւլէնեան մարզադաշտին մէջ, հոծ բազմութեան մը ներկայութեան տօնուած է Հայաստանի անկախութեան հռչակման 79–րդ տարեդարձը։ Բացումը կատարած է «Յակոբ Փափազեան» երգչախումբը։ Օրուան նախագահը՝ Վահան Պզտիկեան կատարած է բացման խօսքը, անդրադառնալով Մայիս 28–ի իմաստին։ Յանուն Ազգային վարչութեան խօսք առած է ատենապետը՝ Եղիա Ճամուղեան. Հ. Յ. Դ. Երիտասարդական Միութեան ուղերձը կարդացած է Հայկ Գափլանեան։ Օրուան գլխաւոր բանախօսն էր, Հայաստանէն հրաւիրուած, «Նորք»ի գլխաւոր խմբագիր եւ Հ. Յ. Դ. Բիւրոյի նախկին անդամ՝ Ռուբէն Յովսէփեան։ Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը։

ՊՈՒՐՃ – ՀԱՄՄՈՒՏԻ (Պէյրութ) Յակոբ Տէր – Մելքոնեան սրահին մէջ, Մայիս 25–ին, նախաձեռնութեամբ խումբ մը Զէյթունցիներու, ոգեկոչուած է Զէյթունի ապստամբութեան (1895 – 96) հարիւրամեակը։ Ներկայ եղած են յարանուանութեանց ներկայացուցիչներ, երեսփոխաններ, տեղւոյն քաղաքապետը եւ բազմաթիւ այլ անձնաւորութիւններ։ Բացման խօսքը արտասանած է Սեպուհ Սիսեռեան որ մանրամասն տեղեկութիւններ տուած է ապստամբութեան մասին։ Խօսք առած են նաեւ Տոքթոր Սալէհ Զահրէտին (լաւ ծանօթ Հայոց պատմութեան), Կարօ Յովհաննէսեան։ Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը։ Եզրափակիչ խօսքը արտասանած է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսը։ «Կիլիկիա» մաղթերգով փակուած է հանդիսութիւնը։

ՊՈԼՍՈՅ Պէզճեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Մայիս 30–ին ներկայացուած է թուրք ծանօթ թատերագիր՝ Թուրկութ Էօզաքմանի «Պատկերազարդ պատմութիւն Օսմանեան շրջանի» թատերգութիւնը բեմադրութեամբ Շահնուր Գազանճեանի։ Նախքան ներկայացումը Միութեան ատենապետը՝ Պետրոս Գաթօ շնորհակալութեան խօսք արտասանած է դերակատարներուն եւ բոլոր մասնակիցներուն։ Երաժշտական այս թատերգութիւնը յաջող կերպով ներկայացուած է Րաֆֆի Էմէքսիզի, Գարոլին Ջինճիրլիի, Մուրատ Խաչիօղլուի, Մուրատ Հրզարի, Յովհ. Գալըքճօյի, Վարուժան Տէրիալի, Տիգրան Սէյիրի, Սարգիս Շահինօղլուի եւ այլ դերակատարներու միացեալ ճիգերուն շնորհիւ։

ՊԱՔԱԼՕՐԷԱ 1997

Ֆրանսացիներուն համար Պաքալօրէան կը մնայ «ռեֆերանս»ի քննութիւնը։

Պաքալօրէան առաջին վկայականն է որ կը պսակէ 12 տարիներու ուսումնական շրջան մը, նախակրթարանի պատրաստական դասարանէն, գոլէժ եւ մինչեւ լիսէի աւարտական դասարանը։

Պաքալօրէան ինքնանպատակ քննութիւն մը չէ։ Այլ անցք մը, անհրաժեշտ անցագիր մը դէպի բարձրագոյն ուսումները։

Նափոլէոնի կայսրութեան օրերուն հաստատուած, Պաքալօրէան հին քննութիւն մըն է, բայց ոչ հինցած։ Հմայքը չէ ժանգոտած։ Յաջորդական բարեփոխումները չեն տկարացուցած իր շուրջը ստեղծուած ժողովրդականութիւնն ու հետաքրքրութիւնը, նոյնիսկ եթէ ուսումնական ծրագիրները, ուսուցումներու բովանդակութիւնը, մակարդակը յաճախ խնդրոյ առարկայ դարձած են։

628.112 թեկնածուներուն համար, 1997ի նստաշրջանը կը սկսի Յունիս 16–ին, իմաստասիրութեան պարտականութեամբ։ Ազգային Կրթութեան Նախարարութեան վիճակագրութիւններուն համաձայն թեկնածուներուն թիւը կ'արձանագրէ հարիւրէն 0,36–ի նուազում մը։

Ընդհանուր Պաքալօրէան, ան որ ընդունուած է որպէս Նափոլէոնեան նախնիքը, իր երեք «սեռի»ներով՝ «էս» (գիտական), «Ը.էս» (տնտեսական եւ ընկերային), «էլ» (գրական) կը կազմէ թեկնածուներու բանակին 57–ը առ հարիւրը։

Թեքնոլոժիք Պաքալօրէան, ստեղծուած 1968–ին, իր ութ «սեռի»ներով թեկնածուներուն թիւը՝ 173.166 համեմատաբար կայուն է։

Իսկ, արհեստագիտական Պաքալօրէան, հիմնուած 1985–ին, միակն է որ կ'արձանագրէ թիւի յաւելում, 97.360 թեկնածուներով։ Արհեստագիտական Պաքալօրէան կը պատրաստուի արհեստագիտական լիսէներուն մէջ, երկու տարուան ընթացքին, արհեստագիտական Ուսմանց Պրեվէէն (Պէ – Ը – Էֆ) յետոյ։ Այս Պաքալօրէան կը պատրաստէ 57 տարբեր մասնագիտութիւններու մանաւանդ ճարտարարուեստական ճիւղերուն մէջ։

1997–ի Պաքալօրէայի թեկնածուներու թիւին վրայ պէտք է աւելցնել ընդհանուր եւ թեքնոլոժիք լիսէներու առաջին դասարաններու 488.177 աշակերտները որոնք, Յունիս 17–ին, կը ներկայանան Ֆրանսերէնի քննութեան գրաւոր մասին, 1998–ի Պաքալօրէայի նստաշրջանին համար։

Գրաւոր նիւթերը կը վերջանան Յունիս 26–ին։ Անոնք որոնք միջինէն (տասը) աւելին կը ստանան, կ'ընդունուին առաջին խումբի բուռած նիւթերէն յետոյ։

Ութէն պակաս ստացողները վերջնականապէս կը մերժուին։ Իսկ, անոնք որոնք ութէն տասը կը ստանան որպէս միջին նիշ սախպուած են քանի մը օր եւս աշխատիլ ներկայանալու համար երկրորդ խումբի բուռած նիւթերուն (բերանացի) եւ ապա մեկնիլ արձակուրդի։

Ըսենք որ Պաքալօրէայի քննութեան ներկայանալու համար տարիքի սահման չկայ։

Ամէն տարի, կ'աւելցնենք բաժին մը հայերէնի քննութեան համար, յատկապէս Իլ–տը–Ֆրանսի Ակադեմիային համար, տալով թիւեր, ընելով գնահատումներ։

Այս տարի պարզապէս կ'ըմբոստանանք։ Ամբողջ Իլ–տը–Ֆրանսի Ակադեմիային մէջ որ կը բովանդակէ Փարիզ – Ալֆ – Քոթ տ'Ազիւռ շրջանը, շուրջ հարիւր հազար հայանուն անձերով, չորս թեկնածու արձանագրուած են եւ երեքը ներկայացած հայերէնի քննութեան որպէս ընտրովի նիւթ (օփսիոն, որ գրաւոր է երրորդ տարին ըլլալով) եւ չորս ալ որպէս Ա. կամ Բ. լեզու։ Ընդհանուր թիւ՝ ՈՒԹ։ Լաւ կարդացիք՝ ՈՒԹ։ Առանց մեկնաբանութեան։ Մեկնաբանութիւն թող ընեն անոնք որոնք Ֆրանսայի Կրթութեան նախարարութեան մակարդակին ունին պատասխանատուութիւնը հայերէն լեզուի ուսուցման։ Կը սպասենք բացատրութիւններու, հակադրելէ առաջ։

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

1700–ԱՄԵԱԿԻՆ ԸՆԴԱՌԱՋ

ՈՒԽՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

(ՈՒԽՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԱՆՑԱԳԻՐ, ՓՈԽԱՆՈՐԴԱԿԱՆ ՈՒԽՏԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ, ՈՒԽՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՅԱՏՈՒԿ ՃԱՇ)

Շուտով կը մօտենայ Քրիստոնէութեան Հայաստանի պետական կրօն հռչակման 1700–ամեակի կապակցութեամբ Ուխտաւորութեանց Կեդրոնական Յանձնախումբի անդրանիկ յայտագրի իրականացումը։ Քանի մը շաբաթէն, առաջին ուխտաւորները ճամբայ պիտի ելլեն դէպի Ռումանիա, եւ ապա պիտի հասնին Հայաստան։

Առաջին անգամ ըլլալով, Սփիւռքի ուխտաւորները պիտի միանան Հայրենի երկրին ուխտաւորներուն եւ ուխտի ճամբաներուն վրայ պիտի վերանորոգեն իրենց հաւատքը առ Աստուած, եւ վերահաստատեն իրենց մկրտութիւնը ի Քրիստոս Յիսուս։

Այս առթիւ, հրատարակութեան կու տանք ուղեցոյցներու հետ միասին, կարգ մը տեղեկութիւններ, որոնք թէ՛ հետաքրքրական են, թէ՛ խանդավառիչ։

1. ՈՒԽՏԱՒՈՐԻ ԱՆՑԱԳԻՐ

Այս անցագրի գաղափարը երկու ներշնչում ունի – Առաջինը, դէթ ամերիկահայերէն շատերը գիտեն, յիշատակի այն փասփորներն էին, որոնք ստեղծուած էին թէ՛ վերապրողներուն համար, թէ՛ սովորական Հայերուն համար, 1985–ին վերապրողներու Ուաշինկթընեան մեծ հաւաքին առթիւ։ Տակաւին շատ լաւ կը յիշեմ, թէ ի՛նչ յուզում պարգեւեց այդ փասփորը։ Երկրորդ ներշնչումը կու գայ Սպանիոյ Սէն Ժագ տը Գոմփոսթէլ ուխտավայրէն։ Հարիւրաւոր տարիներէ ի վեր՝ այդ սրբավայրը ուխտի գացողները իրենց եպիսկոպոսէն փասփոր մը կը ստանային, եւ ատով կը ճամբորդէին։ Այդ փասփորը թէ՛ ապահով անցք կու տար ենթակային, եւ ալ բնակութեան, ուտելիքի եւ այլ դիւրութիւններ։ Հիմա ալ, անոնք որոնք ոտքով կը կատարեն այս ուխտագնացութիւնը, փասփոր մը կը ստանան, օրինակի համար Փարիզի արքեպիսկոպոսէն եւ կը սկսին քալել, ո՛ր քաղաքը որ հանդիպին, այդ քաղաքին առաջնորդարանին կնիքը

կը ստանան, եւ որոշ տեղեր, պանդոկներուն մէջ աժան սենեակ, վանքերու մէջ ձրի տուն եւ կերակուր կը գտնեն, եւ իրենց ճամբորդութեան աւարտին, կը ստանան յատուկ վկայական մը՝ գոմփոսթելանան: Ժամանակին, այդ վկայականը ենթակային կարգ մը թողութիւններ կը շնորհէր: Հիմա անիկա չկայ եւ սակայն ենթական հպարտօրէն կրնայ աշխարհին ցոյց տալ իր վկայագիրը: Վերջերս, Նիւ-Եորք Թայմզի կիրակնօրեայ թիւին մէջ շահեկան յօդուած մը կար, ինչպէս նաեւ պատկեր մը, ուր Նիւ-Ճըրզի քաղաքէն Պր. Ռոպըրթ Փաքըրս այդ վկայագիրը ցոյց կու տար:

Ահա թէ ուրկէ մենք ալ ունինք հիմա 1700-ամեակի ուխտաւորի յատուկ անցագիր: Անցագրի չափը ամերիկեան սովորական փասփորի նման է, կողքին վրայ երեք լեզուներով գրուած է ուխտաւորի անցագիր, pilgrim's passport և passeport de pèlerin: Կողքին կեդրոնը կայ 1700-ամեակի ուխտագնացութեան կնիքը՝ «1700-ամեակ – քրիստոնեայ Հայաստան, Մշոյ Ս. Կարապետ Ընկերակցութիւն» արձանագրութեամբ: Կնիքի գծագրութիւնը փոխ առնուած է Աղեքսանդր Ջուղայեցի կաթողիկոսի մեծ կնիքէն: Կեդրոնը կայ Քրիստոսի պատկերը՝ Ցս Քս պատուով, եւ շրջանակի Քրիստոսի 12 առաքեալներու պատկերները: Կնիքի հեղինակն է Պր. Արմէն Կարապետեան:

Փասփորի 12 էջերուն մէջ կան կնիքի պատկերները, եւ ո՛վ որ վանք մը այցելէ, կրնայ այդ վանքի կամ շրջանի առաջնորդարանի կնիքը դնել տալ ուխտաւորի իր անցագրին մէջ: Արմէն Կարապետեան արդէն իսկ կ'աշխատի պատրաստել այլազան տեսակի կնիքներ, միշտ ներշնչուելով 16-18-րդ դարերու հայ եկեղեցականներու եւ մահտեսիներու կնիքներէն:

Փասփորը կը պարունակէ հետեւեալ տեղեկութիւնները. –

անուն, հայրանուն, ազգանուն
ծննդեան օր, ամիս, տարի
փասփորի թիւ
ուխտագնացութեան ծրագիրը
ուխտի աղօթք եւ մաղթանք

Փասփորները ուխտաւորներուն կը յանձնուին ուխտագնացութեան սկիզբէն: Տարիներ յետոյ, ո՛վ որ լրիւ կատարած կ'ըլլայ ուխտագնացութիւնները 17 Յունիս 2001 թ. Էջմիածնի մէջ պիտի ստանայ իր մագաղաթեայ վկայագիրը, հայկական գոմփոսթելանան:

Փասփորները թուագրուած են հետեւեալ կերպով. 301 – 2001, առաջին տարուան համար: Թիւ 301 փասփորը յանձնուեցաւ Ամենայն Հայոց Հայրապետ Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Ա. Կաթողիկոսի: 302 փասփորը կը պատկանի Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Արամ Ա. Կաթողիկոսին, 303-ը Ամեն. Տ. Թորգոմ պատրիարքին, 304-ը՝ Ամեն. Տ. Գարեգին Պատրիարքին: Մնացեալները իրենց փասփորները կը ստանան վճարով եւ ըստ կարգի: Թիւ 2001 փասփորը վերապահուած է Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահին:

Փասփորներու մասին յաւելեալ տեղեկութեանց համար դիմել. –

Archbishop Mesrob Ashjian
P.O.Box 3141
Grand Central Station
New York, N. Y., 10163.

2. ՓՈԽԱՆՈՐԴԱԿԱՆ ՈՒԽՏԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ

Այս յղացքը, որ հաւանաբար շատեր անհասկնալի նկատեն եւ կամ ալ նորութիւն, այդպէս ալ չէ: Միշտ չէ որ մարդիկ կրցած են իրենց սրտի ուխտը կատարել եւ կամ ճամբորդել դէպի Երուսաղէմ, եւ կամ այլ սրբավայր մը: Փոխարէնը անոնք մէկը ղրկած են, անոր ճամբուն եւ ապրուստի ծախքերը հոգացած են, եւ այդ մարդիկը կատարած են փոխանորդական ուխտաւորութիւն: Պատմութեան մէջ շատ կան նման դէպքեր: Սպանիոյ պարագային, կը յիշեմ որ 15-րդ դարուն, Փորթուկալի թագուհին յարգի պատճառով մը ուխտի չէր կրնար երթալ, երկու հայ իշխաններու պաշտօն կու տար, որ երթային Սէն Ժագ տը Գոմփոսթէլ՝ իր փոխարէն: Դժբախտաբար՝ այս երկու հայ ասպետները ճիշդ է, ուխտի կ'երթան Սպանիա, բայց խայտառակ կենցաղ մը կ'ունենան եւ գրեթէ առանց հագուստի կը ստիպուին ետ վերադառնալ: Բնական է, մենք կը փափաքինք որ մեր օրերու փոխանորդական ուխտաւորները ըլլան պարկեշտ տղաներ եւ աղջիկներ, եւ օրինակ չառնեն իրենց մէկ երկու նախնիներէն:

Փոխանորդական ուխտագնացութեան նպատակն է քաջալերել որ մեր ծերունի հայրենակիցները, որոնք անձնապէս չեն կրնար ճամբորդել, իրենց թոռնիկին, կամ ծանօթին եւ կամ ալ բոլորովին անծանօթի մը օգնեն՝ որ այդ ենթական կարենայ ուխտի երթալ, այս տարի Ռումանիա եւ Հայաստան, օրինակի համար:

Փոխանորդական ուխտաւորութեան համար պատրաստուած են յատուկ կիֆթ սէրթիֆիքէյթներ, 25, 50, 100, 250, 500 եւ 1000 տոլար արժողութեամբ: Այս թուղթին վրայ դրոշմուած է Մշոյ Ս. Կարապետի կոնդակին խորանը կազմող եռադմբէթ Ս. Կարապետի պատկերը, կողքին ալ կայ Ս. Կարապետ վանքին կնիքը, ուր ինչպէս կ'ենթադրէք, կը ներկայացուի Քրիստոսի մկրտութիւնը Ս. Յովհաննէս Մկրտիչի կողմէ: Քրիստոսի կողքին կայ հրեշտակ մը, իսկ վերեւը՝ Ս. Հոգին: Այս կոնդակին լուսապատճէնը մեր խնդրանքով մեզի ուղարկեց Վիէննայի Մխիթարեան Միաբանութեան Աբբահայրը՝ Տ. Պօղոս Վրդ. Գոճանեան, որուն կը յայտնենք մեր շնորհակալիքը: Այս տոմսակին գեղարուեստական հեղինակն է Պր. Նշան Գուլեան:

Անոնք որոնք կը փափաքին այս տոմսերէն գնել եւ իրենց սիրելիներուն նուիրել, կրնան դիմել իրենց եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւին եւ կամ Առաջնորդարանին:

3. ՈՒԽՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՅԱՏՈՒԿ ՃԱՇԵՐ

Ուխտագնացութիւնները անշուշտ, բացի իրենց կրօնական եւ հոգեւոր իմաստէն, ունին ազգագրական արժէք: Ուխտագնացութեանց միջոցին կը փափաքինք որ վերարժեւորուին նաեւ մեր ազգային սովորութիւնները, ճաշերը, և այլ աւանդութիւններ:

Այս տարուան ուխտագնացութեան համար, Ռումանիոյ Ազգային Առաջնորդարանէն, եւ Բարձր. Տ. Տիրայր Սրբազանէն ստացանք հետեւեալ կերակրատեսակի պատրաստութեան եղանակը:

Ականջապուր

ա. Միսը քաշել, վրան աւելցնել սոխ, աղ եւ սեւ պղպեղ.

բ. Խմորը մէկ գաւաթ հանքային ջուր, աղ, քիչ մը ձէթ եւ ալիւր այնքան, որ խմորը կարելի ըլլայ գրտնակով (ողլա) բանալ:

գ. Խմորը բանալ քառակուսի – քառակուսի ու կտրել, մէջը դնել միսը եւ ականջի ձեւով փաթթել: Կաթսային մէջ ջուրը եռացնել եւ քիչ-քիչ ականջները եփել:

Պատրաստի ականջները պաղ ջուրով լուալ եւ զատել իրարմէ ու խաշուած ականջներու ջուրը թափել:

դ. Ապուրը՝ նկատի ունենալով ոսկորով միսը (կովի) խաշել: Միսը հանել եւ ջուրը քամիչին մէջէն անցընել: Այս ջուրին աւելցնելով աղ եւ թթուասեր: Մօտաւորապէս 10 անձի համար պատրաստուած միսաջուրին մէջ անհրաժեշտ է մէկ – մէկուկէս քիլօ թթուասեր անդադար խառնելով եփել:

ե. Զատ աման մը մէջ մէկ – երկու հատ խուրութ մանր ունենալով մանրել եւ վրան աւելցնել երկու – երեք դգալ ապուր եւ լաւ մը խառնել, այնպէս որ գունդերը վերանան, որպէսզի անոնցմէ ստացուի մածուցիկ զանգուած մը: Այդ մածուցիկ զանգուածը աւելցնել ապուրին եւ 10 վայրկեան եւս եփել: Ուտելէ առաջ պատրաստի ականջները լեցնել ապուրին մէջ եւ տաքցնել:

4. ՏԷՐ ՈՂՈՐՄԻԱ

Հաճկատար Ս. Աստուածածնի տօնին՝ ուխտաւորները կ'երգեն «Տէր Ողորմիա»ն Մեծ Պահոց Զ. Կիրակէի «Որ զխորհուրդ»ի եղանակով:

5. ՔԱՅԼԵՐԳ

Ուխտագնացութեան մեր պաշտօնական քայլերգն է «Ուխտերգ»՝ որու բառերը, մեր խնդրանքով գրեց բանաստեղծ Ժագ Մ. Յակոբեանը: Երաժշտութիւնը կը պատկանի Հոգշ. Տ. Մեղրիկ Վրդ. Բարիքեանին:

«Երթաս բարով հայ ուխտաւոր
Երանի քեզ, հայ ուխտաւոր»

6. ԴԱՐՊԱՍ

Ուխտագնացութեանց յայտագրին մէջ յատուկ ծախսաբաժին մը կայ – դարպաս, 100 տոլար: Ոմանք հարց պիտի տան թէ ի՞նչ կը նշանակէ այդ բառը, եւ ինչո՞ւ 100 տոլար պիտի վճարուի:

Դարպաս պահլաւերէն ծագումով բառ մըն է որ կը նշանակէ «արքունական կամ իշխանական մեծ դուռ», եւ փոխաբերաբար, «ընծայ՝ նուէր, որ իբր դրան առաջ կը տրուի մեծաւորին կամ վանքերու մէջ՝ փակակալ վարդապետին, իբրեւ օթեւանի կամաւոր վարձք»: Մեր օրերուն՝ դարպաս կը նշանակէ այն նուէրը՝ զոր կու տանք, օրինակի համար, Անթիլիաս, Կաթողիկոսարանի ուխտի օրուան առթիւ: Որքան գիտենք, Երուսաղէմի վանքն ալ ունի իր դարպասը եւ դարպասընկալ վարդապետը: Մեր ուխտագնացութեանց առթիւ նշանակուած 100 տոլարի դարպասի նուէրը պիտի յատկացուի Հայաստանի կեցութեան ընթացքին ճաշերուն եւ ընդհանուր ծախքերուն:

Ուխտագնացութեանց մասին ամէն տեղեկութեանց համար դիմել Ուխտագնացութեանց Կեդրոնական Յանձնախումբի ատենապետ՝ Գերշ. Տ. Յովնան Ս. Արքեպիսկոպոս Տէրտէրեանին, հետեւեալ հասցէով.

615 Stuart Avenue, Outremont, Quebec,
H2V 3H2 Canada

Կրնաք դիմել նաեւ Կեդրոնական Յանձնախումբի հետեւեալ անդամներուն՝

Գերպ. Տ. Սեպուհ Ծ. Վրդ. Սարգիսեան

Catholicosate of Cilicia,
Antelias, Lebanon
Fax : 961—1—410002

Լեւոն Պալըտասարեան

Saberatours
31, rue d'Argenteuil
75001 Paris, France
Tél. : 01 42 96 10 20
Fax : 01 42 96 18 77

Շուտով կը հրատարակուին Մշոյ Ս. Կարապետ Ընկերակցութեան կանոնագրութիւնը եւ անդամակցութեան փորմերը:

1700-ԱՄԵԱԿԻ ԴՐԱՄԵՆԵԱԿ

Մայիս 29, 1997
Նիւ – Եորք

PUBLICATIONS RECUES

PROBLEMS OF GENOCIDE

The Zoryan Institute, 1997.

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Բ. ՄԱՍ

ՏԵՐԵՒՆԵՐ ԴԵՂՆԱԾ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԷ ՄԸ

– Այն տան առջեւ դիմացի սենեակը գացէք եւ թարգմանեցէք:

Երկու լրտեսները, որոնք արդէն թուղթ մատիտ առած, սկսեր էին յուշատետրին էջերը թղթատել եւ թարգմանութիւններ կատարել, ժողվեցին գացին:

Իժը աւելի նողկալի չէր, քան այս երկու հրէշները, այդ պահուն, իրենց նայուածքով եւ շարժուձեւերով:

Երբ հարցաքննութիւնը վերջացաւ, նորէն հարցուցի պուլկարական հիւպատոսարանի պարագան:

– Ինչո՞ւ չէ, անշուշտ, պատասխանեց Ալի Րիզա: Մէկ երկու օրէն:

Դեռ պատրանքնե՞ր ունէի: Կամ կացութեանս գիտակցութիւնը չունէի՞:

Ընդհանրապէս, թէեւ ամէն բան կորսուած էր, – բայց, անճարը ե՞րբ շիւղի մը չի կառչիր, ամէնէն յուսահատական պահուն ալ:

Յոյսի շիւղ մըն ալ ես ունէի, – կ'ուզէի համոզել ինքզինքս որ ընդունելով հանդերձ թէ անցագիրը կեղծ է, դեսպանատունը կրնար երկու խօսք ըսել, քանի որ դաւադիրը հիւպատոսարանի «գավազ»ն է եղած, ամէն պարագայի մէջ՝ Պուլկար մը...

Ալի Րիզա առաջարկեց ստորագրել հարցաքննութիւնը, Ստորագրեցի իբրեւ Նիքոլա Տիմիթրեւ: Յետոյ նոյն վիճակին մէջ, «փափախ», վերարկու, իջեցուց սանդուխներէն վար, ձեռնկապը ձեռքերուս, բթամատներս ալ իրարու կապուած: Այդ պահուն ոտքս կօշիկ կա՞ր թէ չկար, չեմ յիշեր: Բայց գիտեմ որ քանի անգամ առանց կօշիկի գացի – եկայ նոյն ճամբէն:

Արդէն մթնած էր – մարտի գիշեր – եւ ցուրտէն կը դողայի:

Նոյն հետեւորդներով – երկու թէ երեք յայտնի, երկու գաղտնի ոստիկաններով (մէկը՝ Հիտայէթը, ինչպէս միշտ) Ալի Րիզա զիս հանեց դուրս եւ փոխադրեց ոստիկանութեան արգելարանը (Միւթէֆէրրիքա), որ կը գտնուէր տասը վայրկեան անդին, Մահմուտ Փաշայի գլուխը:

Տարաւ երկրորդ յարկը, եւ նետեց սենեակ մը, բազմաթիւ ոստիկաններու մէջ: Չեմ գիտեր ինչ պատուիրեց, եւ մեկնեցաւ, վերադառնալու խոստումով:

Փռուած էի տախտակի մը վրայ, – միշտ նոյն վիճակով: Ոստիկանները, կը հարցնէին, պուլկարերէն, ռումաներէն, յունարէն.

– Մանաստըրի ո՞ր թաղը կը բնակէիր:

– Մզկիթին քովը աղբիւր մը կար, կը յիշե՞ս:

– Ի՞նչ տեսակ Պուլկար ես որ պուլկարերէն չես գիտեր:

Կարճահասակ եւ բարեպա՛շտ ոստիկան մը (յետոյ կ'իմանաք) կտոր մը հաց եւ քանի մը ձիթապտուղ նետեց առջեւս:

Արդէն կէս գիշեր եղած էր, եւ ես ընկողմանած, կը փորձէի քնանալ:

Կարելի՞ էր քնանալ:

Ֆիզիքական տանջանքէն աւելի, մըղձաւանջ մը կը ճնշէր միտքս, չարատանջ եւ անընդհատ:

– Բռնեցի՛ն ... Տարի՛ն ... Կը քշե՛ն ... Իրենց ուզածին պէս պիտի թարգմանեն...

Նախընթաց գիշերը, տունին պատուը սեւ նախազգացում մը ունեցած էր.

– Երազիս մէջ տեսայ որ ... Կ'ուզեմ որ պատմիս, բայց...

Ան կը պատմէր, ես կը խնդայի:

Սկսայ մտքիս մէջ դասաւորել դէպքերը:

Ուրեմն Վլատիմիր զիս առանձին ձգելով Սալօնին մէջ, դուրս ելաւ, թերեւս յարակից սենեակ մը մտաւ, կամ փողոցին անկիւնը Ալի Րիզային յանձնեց յուշատետրը եւ ելաւ գնաց, ճամբան աղջիկներուն հանդիպելով եւ խաբելով:

Եւ կամ, աղջիկները ճամբելէ յետոյ, կառք մը նստաւ եւ գնաց շիտակ Գըսմը Սիասի, Րէշատ պէյին յանձնելու համար զայն, ինչպէս յանձնած էր ատրճանակն ու նամակը:

Անշուշտ աղջիկներն ալ բռնել տուաւ... Գնաց այն տունը...

*
**

Յաջորդ առտու Ալի Րիզա եկաւ, եւ «ոպլիութինս» հարցուց: Սիկարէ՞թ, թէ՞յ, ուրիշ ի՞նչ կ'ուզեմ, գիշերը հանգի՞ստ էի...

Եւ տարաւ ուրիշ սենեակ մը, նոյն յարկին վրայ (եթէ չեմ սխալիր՝ երկրորդ): Սենեակը պատուհան մը ունէր պարտէզին վրայ:

(Շար. 13)

Տէր եւ Տիկին Արթօ Գէորգեան եւ զաւակները՝ Իզապէլ եւ Ալեքս,
Տէր եւ Տիկին Ցակոբիկ Գէորգեան եւ զաւակը՝ Սելիա,
Տոքթոր եւ Տիկին Աւետիս Ինճէճեան եւ զաւակը՝ Սուզիկ,
Պր. Ստեփան Ինճէճեան,
Տէր եւ Տիկին Ցարութիւն Ինճէճեան եւ զաւակները՝ Թիէրի եւ Օլիվիէ,
Պր. Ցովհաննէս Տօնէլեան
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ–մօր, քրոջ, հօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ԱԶՆԻԻ ԳԷՈՐԳԵԱՆ-Ի
(Ծնեալ՝ Ինճէճեան)

մահը որ պատահեցաւ Յունիս 10–ին, 84 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Յունիս 13, ժամը 14–ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին
15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փամփյոն Սու – Պուայի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ։

Փոխան ծաղիկի նուէրներ հայկական հաստատութեանց։

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները ողբացեալին զաւակներուն եւ Ինճէճեան եղբայրներուն։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Սուրէն Փափազեանի մահուան առթիւ հետեւեալ նուէրները եղած են. – Coopération Arménie–ի.—

Օր Տրինէ Գահվէճեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վահէ եւ Նատիա Խօզթէյին 250 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Սերժէյ եւ Սեդա Ղազարեան – Փափազեան 1000 Ֆր., Անահիտ Տէր – Մինասեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Անրի Զամողլուեան 1000 Ֆր., Տիկին Ժանէթ Պոն 500 Ֆր., Աստղիկ Շինկիթեան 250 Ֆր., Արամ եւ Լիլիան Տարօնեան 300 Ֆր., Անանուն 600 Ֆր.։

«Յառաջ»ին. –

Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Գահվէճեան 500 ֆրանք, Գլօտ Լորէնեան 100 Ֆր., Զամողլուեան ընտանիք 300 Ֆր., Աստղիկ Շինկիթեան 250 Ֆր., Արամ եւ Լիլիան Տարօնեան 300 Ֆր., Անանուն 600 Ֆր.։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՍՈՑԻԱԼ ԴԵՄՈԿՐԱՏ
ՀՆՉԱԿԵԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ՆԱԶԱՐԲԷԿ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ
ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

հովանաւորութեամբ շրջանի վարիչ մարմնի

հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ, Կիրակի, Յունիս 15–ին

ՀՆՉԱԿԵԱՆ ՔՍԱՆ ԿԱԽԱՂԱՆՆԵՐՈՒ

82–րդ տարելիցին առթիւ, Փարիզի շրջանի բոլոր եկեղեցիներուն մէջ։

Յաւարտ պատարագի հիւրասիրութիւն տեղի կ'ունենայ Իսի լէ Մուլինոյի Սուրբ Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցւոյ Նուրհան Ֆրէնկեան սրահին մէջ։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
ՓԱՐԻԶ
Գրական – Մշակութային յանձնախումբ

●

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Յակոբ Պալեանի
«Ընթերցում»ը
ԳՐԻԳՈՐ ՊԸԼՏԵԱՆԻ
«Սեմեր» հատորին – 1997 –

Երկուշաբթի, Յունիս 23, երեկոյեան ժամը 20.30–ին Հայ Մշակոյթի Տան Տիգրան եւ Զարուհի Տէմիրեան սրահը
17, rue Bleue, 75009 PARIS
M° CADET

Դասախօսութիւնը կը սկսի որոշեալ ժամուն։

UGAB — UGAB — UGAB —

UGAB — PARIS
Ile-de-France

CONFERENCE

Le Comité de Paris Ile-de-France de l'UGAB
organise une conférence
sur le thème :
«LA RESISTANCE ARMENIENNE A OURFA, DE 1915 A 1923»
Projection de diapositives
avec le **Prof. Carlos BEDROSSIAN,**
le Mardi 17 Juin à 20 heures 30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles. Paris 17e
(Métro Courcelles)
— Entrée libre —

UGAB — UGAB — UGAB —

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ

Յունիս 15, Կիրակի օր առաւօտեան ժամը 10–ին, անուանակոչութեան տօնն է Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ։

Հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ ու կը քարոզէ
Վիճակիս Հայրապետական Պատուիրակ
եւ Փարիզի Հայոց Առաջնորդ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի տեղի կ'ունենայ հոգեհանգստեան պաշտօն, Եկեղեցւոյս հանգուցեալ հիմնադիրներու, բարերարներու եւ հոգաբարձուներու հոգիներուն ի հանգիստ։

Եկեղեցական արարողութիւններէն ետք, տեղի կ'ունենայ ճաշ, Շաւիլի Եկեղեցւոյ կից՝ Ս. Պալապանեան սրահէն ներս, ժամը 13–ին։

Տեղերը ապահովելու համար, դիմել՝ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Թատերական ընթերցումներու Գ. շարքին առթիւ Դիմակ Թատերախումբը եւ Հայ Թատրոնի ընկերակցութիւնը շնորհակալութեամբ 1000 Ֆր. ստացած են Տիկին Մխիթէվէլեանէն։

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՄՈՆ

Յունիս 15, Կիրակի օր, Թաղիս Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ անուան երջանիկ տօնին առթիւ, Հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ ու կը քարոզէ Թեմիս Հարաւային Ֆրանսայի առաջնորդական տեղապահ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ

ներկայ կ'ըլլայ Եկեղեցւոյս հովիւը՝

ՄՈՎՍԷՍ Ա. ՔՀՆՅ. ԳԱԼԷՆՏԷՐԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնները եկեղեցւոյս Լուսաւորիչ Դպրաց Դաս երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ եւ երգէհոնահարութեամբ՝ Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Արթինեանի։

Հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի երջանկայիշատակ՝ ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՊԱԼԱՔԵԱՆԻ, բարերարներ՝ Վարուժան եւ Աղաւնի Պօզաճեանի եւ յաւէտ ողբացեալ Տիկին՝ Սիրվարդ Աքէշեանի բարի հոգիներուն համար։

Արարողութեան աւարտին՝ ճաշ եկեղեցւոյս կից սրահին մէջ։

Պատարագ ժամը 9.45–ին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Իսիի Տիրուհի Սէրէնկիւլեան մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. –

Շաքէ Գալայճեան 300 Ֆր., իսկ իրենց հօր յիշատակին Շաքէ Կիրակոսեան, Գր. Արմաղանեան 200–ական Ֆր.։

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
ALFORTVILLE

GALA
M. C. A. 97

Sous la présidence de Monsieur **RENE ROUQUET**
Député-Maire d'Alfortville

Dans le cadre du 20ème Anniversaire de l'inauguration de la M.C.A.

Langue Arménienne
Danses traditionnelles et académiques
Musique d'ensemble
Contes

14 JUIN

à 20h45 très précises
SALLE DES FETES
22 RUE Voltaire - ALFORTVILLE

Pour la Première fois en France !
TROUPE ENFANTS HAIG
de la Communauté Arménienne
de TIFLIS - GEORGIE
Direction :
H. KHATCHADOURIAN

Participation aux frais
Renseignements :
M.C.A. 01 43 76 55 89.

Exposition —Stand de Livres

A. A. A. S.
ASSOCIATION ARMENIENNE
D'AIDE SOCIALE

FETE CHAMPETRE TRADITIONNELLE

à la Maison de Retraite de
MONTMORENCY
50, avenue Charles de Gaulle, MONTMORENCY
le Dimanche 15 Juin à partir de 11 heures 30
*

PARTIE ARTISTIQUE

La *CHORALE TEBROTZASSERE*
sous la direction de **Haig Sarkissian**
LA TROUPE DE DANSE **HAIG** DE GEORGIE

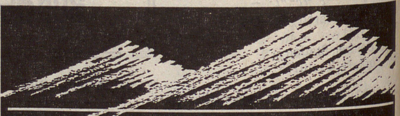
ANIMATION
Marten Yorgantz

Bar — Buffet — Ambiance arménienne

Toutes les dispositions sont prévues en cas de mauvais temps.

— Entrée gratuite —

SABERATOURS
SEVAN VOYAGES

PARIS • EREVAN • PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES

- ASSISTANCE A L'AÉROPORT
- ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
- RÉSERVATION D'HÔTEL
- LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
- EXCURSIONS GUIDÉES
- VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PRIX PARIS-EREVAN-PARIS A PARTIR DE 3950 F
RENSEIGNEMENTS ET RÉSERVATIONS SUR SIMPLE APPEL

SERVICE FRET PARIS • EREVAN

SABERATOURS
19, RUE ST. ROCH - 75001 PARIS
TEL 01 42 9610 10 - FAX 01 42 96 18 77

SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 04 78 60 13 66 - FAX 04 78 60 92 26

EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN - EREVAN 10
TEL 52 54 48 - FAX 56 40 30

EN COLLABORATION AVEC ARMENIAN AIRLINES

A votre service pour toutes destinations
dans le monde!

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆԻՍ 14-15
SAMEDI - DIMANCHE
14-15 JUIN
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.136 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 72e ANNEE — N° 19.136

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԲԱՆԱԿԻՆ ՈՒ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋԵՒ ԼԱՐՈՒՄԸ ԿԸ ՇԵՇՏՈՒԻ

Թուրքիոյ կառավարութեան յետադիմական ու կրօնամոլ հակումներուն դէմ բանակին դիրքաւորումը կը շեշտուի, ինչպէս նաեւ զինուորական պետական հարուածի մը հեռանկարը:

Բանակի հրամանատարութիւնը, Սպայակոյտը յաջորդական պրիֆինկներով վերջին օրերուն հրապարակած են կրօնամոլ հակումներու դէմ իրենց վրդովումը, մինչեւ իսկ յայտնելով թէ «ի հարկին զէնքի ուժով կը պաշտպանեն Հանրապետութեան աշխարհական նկարագիրը»: Անոնք իրենց վրդովումին որպէս փաստացի տուեալ կանգ առած են Գերմանիայէն դաղտնաբար Թուրքիա բերուած «Իսլամական սահմանադրութեան» մը վրայ որ նաեւ ապացոյց նըկատուած է այդ երկրին մէջ գործօն յետադիմական – կրօնամոլ խմբաւորումներուն: Զինուորականները չեշտած են թէ Թուրքիոյ վերջին օրերու կացութիւնը կը նկատեն երկրին մէջ կրօնական օրէնքներ հաստատելու փորձ, ինչ որ իրենց ըսել տուած է թէ «ատիկա ներքին ապստամբութեան մակարդակին է» արդէն:

Էրպաքանի իշխանութիւնը կարենալ շարունակելու համար իր գործունէութիւնը առաջին զիջում մը ըրած էր, խոստանալով մինչեւ Յունիս 18 վարչապետութիւնը յանձնել Թ. Չիլլէրի կուսակցութեան: Յունիս 12-ին Էրպաքան, Չիլլէր ու ծայրայեղ աջակողմեան պաշտպանեան Եազըճըօղլու ժողով մը գումարած են ելքի ճամբայ մը փնտռելով զինուորականներուն սպառնալիքներուն դէմ: Էրպաքան – Չիլլէր անակնկալ այդ համաձայնութիւնը պատճառ եղած է իշխանութեան շարքերուն մէջ նոր հրաժարումներու: Երկրին Հանրապետութեան նախագահն ու ընդդիմութիւնն ալ զօրավիգ են զինուորականներուն:

Եռակի ժողովէն ետք Թ. Չիլլէր քօղարկուած ձեւով հակադրած է բանակի միջամտութեան, ըսելով որ ժողովրդավար կարգերու տակ ամէն հիմնարկութիւն իր պարտականութիւնը կը կատարէ եւ թէ երկիրը կարելի չէ յանձնել ժողովուրդին կամքը անտեսող ոչ ոքի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼՕՐԱՆ ՑԱՊԻԻՍ Յունիս 12-ին երկրորդ քուէարկութեամբ Ազգային Ժողովի նախագահ ընտրուած է: Իսկ գլխաւոր մրցակից ներկայացած է Նիքոլ Գաթալա (ԷՌ - ՓԷ - ԷՌ): Լ. Ցապիւս ընտրուած է 223-ի դէմ 292 քուէով: Ընտրութենէն ետք խօսք առնելով ան յանձնառութիւն յայտնած է պատրաստելու 2000 թուականի Ազգային Ժողովը որ պիտի գործէ առարկայականութեան եւ հաւասարութեան սկզբունքներով: Լ. Ցապիւսի Բ. նախագահութիւնն է այս. ան Ազգային Ժողովի նախագահութիւնը վարած էր նաեւ 1988 Յունիսէն 1992 Յունուար:

ՖՐԱՆՍԱ կեցութեան կամ աշխատու-

ԳԱԳԻԿ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ ՖՐԱՆՍԱ ԺԱՄԱՆԱԾ

Յունիս 12-ին հինգ օրուան աշխատանքի այցով Փարիզ ժամանեց Սահմանադրական դատարանի նախագահ Գ. Յարութիւնեան: Ան նախ հանդիպում կ'ունենար Ֆրանսայի Սահմանադրական խորհուրդին հետ, ապա Յունիս 14 եւ 15-ին տարբեր երկիրներէ ժամանած «Հայաստան» հիմնադրամի պատասխանատուներուն հետ կը քննարկէ Արցախի ծրագիրներուն յետագայ ընթացքը ու հիմնադրամին առընչուող տեղական հարցեր:

թեան արտօնաթուղթ չունեցող, ապօրինի կացութեան մէջ գտնուողներու խնդիրը կը գտնուի Ներքին գործերու նոր նախարար Ժ. Փ. Շըվէնըմանի սեղանին վրայ: Ան Նախարարներու առաջին ժողովէն ելքին յայտնած է թէ մինչեւ աշուն ներգաղթի օրէնք մը պիտի պատրաստէ, համաձայնութեամբ վարչապետ Լ. Ժոսփէնի:

ՓՈՒԱԹԻԷ «Ֆութիւրօսքօփ»ին մէջ Յունիս 13 կը սկսէր Ֆրանքօ-գերման 69-րդ վեհաժողովը որ Ֆրանսայի իշխանութեան համակեցութեան առաջին երեւումը կ'ըլլար արտաքին քաղաքականութեան բեմին վրայ: Նախագահ Ժ. Շիրաք կը մասնակցէր վարչապետ Լ. Ժոսփէնի հետ: Ֆրանսայի վարչապետը որպէս այդ իր առաջին հանդիպումը կ'ունենայ Գերմանիոյ վարչապետ Հ. Գոհլի հետ: Վեհաժողովին օրակարգին վրայ են Եւրոպայի յատկապէս դրամական հարցերը:

ԳՈՆԿՈՅԻ մէջ հակառակ յայտարարուած հրադադարին կռիւները չեն դադրած: Հրթիռներ ինկած են ժողովրդական թաղերու վրայ: Նախագահ Լիսուպա պահանջած է որ Ֆրանսա իրեն զօրավիգ չի կանգնիր Նկեսոյի զօրքերուն դէմ մղած պայքարին մէջ: Կը շարունակուի Ֆրանսացիներու փոխադրութիւնը. արդէն 1400 Ֆրանսացիներ հեռացած են Գոնկոյէն, ֆրանսական զօրաբաժիններու միջամտութեամբ:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ ընտրութիւններն ալ վերջ չեն դրած սպանութիւններուն, Յունիս 12-ին Ալժէէն 200 քմ. անդին Թանճա գիւղին մէջ վեց հոգի խողխողուած են. երկուքը կիներ են:

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾԻՔՆԵՐՈՒ «Էլէքթրոլիւքս» հաստատութիւնը որ ծանօթ անուն է համաշխարհային շուկային վրայ, որոշած է երկու տարուան ընթացքին փակել 25 գործատուներ ու 50 պահեստանոցներ: Ատիկա կը նշանակէ 12 հազար գործատեղիներու ջնջում: Այս որոշումը տրուած է երբ հաստատութիւնը տարուան առաջին եռամսեային 591 միլիոն ֆրանքի շահ արձանագրած է:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ Օրթոտոքս Պատրիարքը՝ Ալեքսիս Բ. ջնջած է իր ժամադրութիւնը Պապին հետ, Վիէննա: Ան տեղի պիտի ունենար նախքան եւրոպական բոլոր եկեղեցիներու համախմբումը Յունիս 23-էն 29, Կրաց (Աւստրիա): Մոսկուայի Ս. Սինոդոսի հրապարակած զեկոյցին մէջ կ'ըսուի թէ հարկ եղած պայմանները չկան «արդիւնաւոր հանդիպում մը կազմակերպելու համար երկու եկեղեցիներու միջեւ»:

ՊՈՒԼԱԹ ՕՔՈՒՃԱՎԱ վրացի – հայ դրագէտ եւ երգիչը մահացած է Յունիս 12-ին փարիզեան շրջանի հիւանդանոցի մը մէջ ուր փոխադրուած էր վերջերս: Աւելի ծանօթ իր երգերով որոնց պատճառով կը նկատուէր «ռուս Պրասէնսը», Օքուճավա 73 տարեկան էր:

ԳՈՒԷԹ ՄԱՆՑԻ 60 – 70 թուականներու ճազի յանձնառու երգչուհին մահացած է Յունիս 12-ին 70 տարեկանին:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԱԼԻԵՒԻ ԱՌԱՒԵԼԱԳՈՅՆ ԶԻՋՈՒՄԸ՝ «ԼԱՅՆ ԻՆՔՆԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ»

Յունիս 11-ին Ղազախստանի Խորհրդարանին առջեւ խօսք առնելով Հ. Ալիեւ անդրադարձած է Ղարաբաղի հարցին: Ըսած է թէ «լայն ինքնավարութեան» օրինակելիճակը մեծագոյն զիջումն է զոր Ազրպէյճան կրնայ յանձն առնել Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման հոլովոյթին մէջ: Ան ըսած է նաեւ թէ Ռուսաստանի կողմէ Հայաստանի տրուած զէնքերուն պատճառով Կովկասի մէջ հաշտութեան ընթացքը մեծապէս դժուարացուցած է: Ափսոսանք յայտնած է որ նման արարք մը գործուած է երկրի մը կողմէ որ անդամ է Մինսկի խումբին նախագահութեան: Ազրպէյճանի նախագահը կրկնած է «գրաւեալ» հողերու եւ գաղթականներու վերադարձի իր պահանջը:

ԼՂՀ-ի ԵՐԵՒԱՆԻ ՆՈՐ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ ՆԱՅԻՐԱ ՄԵԼՔՈՒՄԵԱՆ

ԼՂՀ-ի նախագահի պաշտօնակատար Լ. Պետրոսեան Նայիրա Մելքումեանը նշանակած է որպէս հանրապետութեան Երեւանի ներկայացուցիչ: Պաշտօնը պարապ մնացած էր Ա. Յարութիւնեանի վարչապետ Ռ. Քոչարեանի խորհրդական ու աշխատակազմի ղեկավար նշանակուելէն ի վեր:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունիս 12 / 13)

Լ. ՏԷՐ – ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ — Պ. ՀԱՅՐԻԿԵԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Նախագահին հետ Յունիս 10-ին հանդիպում ունենալէ ետք ԻՄ-ի նախագահ Պ. Հայրիկեան գոհունակութեամբ արտայայտուած է արդիւնքներու մասին: Ըսած է թէ համաձայն է որ Ազգային Ժողովը լուծելու եւ նոր ընտրութիւն կատարելու ընդդիմութեան պահանջքը հարցերու համակարգի մը մաս կը կազմէ եւ ժամանակ պէտք է այդ կարգի փոփոխութիւններ պատրաստելու համար:

Պ. Հայրիկեան հանդիպումը «ոչ թէ երկխօսութիւն, այլ աւելին՝ համագործակցութեան փորձ» որակած է:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԹԵՀՐԱՆ ԳԱՑԱԾ

Աշխատանքի այցելութեամբ, Յունիս 12-ին Թեհրան գացած է Արտաքին նախարար Ալեքսանդր Արզումանեան: Ան հանդիպումներ ունեցած է Իրանի Արտաքին նախարար Ալի Աքպար Վէլայէթիի եւ նախագահ Ռաֆսանճանիի հետ: Երկկողմանի յարաբերութիւնները եւ ընդհանրապէս շրջանի, յատկապէս Ղարաբաղի առընչուող հարցերը առանցքը կազմած են քննարկումներուն: Խնդրոյ առարկայ եղած է նաեւ Լ. Տէր – Պետրոսեանի Իրան կատարելիք յառաջիկայ այցելութեան կազմակերպման նիւթը:

Նոյն օրը, երեկոյեան եռակողմանի հանդիպում մըն ալ տեղի ունեցած է Թիւրքմէնստանի փոխ – վարչապետ եւ Արտաքին նախարար Բորիս Շիխմուրադովի, Հայաստանի եւ Իրանի Արտաքին նախարարներուն միջեւ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԴԵՍՊԱՆԸ ԿԸ ՓՈԽԱՐԻՆՈՒԻ

Հայաստանի Մոսկուայի դեսպան Նուրի Մկրտումեան, տեղւոյն հայ համայնքին հետ հանդիպումի մը ընթացքին յայտնած է թէ իր լիազօրութիւններու շրջանը աւարտին հասած ըլլալով, զինք կը փոխարինէ կառավարութեան աշխատակազմի ղեկավար – նախարար Գագիկ Շահբազեան:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆ Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ ՅԱՆՁՆԵՑ ԻՐ ՀԱՒԱՏԱՐՄԱԳԻՐԸ

Հայաստանի Փարիզի նոր դեսպանը Վահան Փափազեան որ արդէն քանի մը ամիսէ ի վեր հոս կը գտնուի, Յունիս 10-ին նախագահ Շիրաքի յանձնած է իր հաւատարմագիրը ու շուրջ կէս ժամուան տեսակցութիւն մը ունեցած անոր ու Ֆրանսայի Արտաքին նոր նախարար Հ. Վետրինի հետ: Այս մասին տեղեկացուց Վ. Փափազեան Յունիս 11-ի մամուլի ասուլիսին որուն հրաւիրուած էին հայկ. լրատուիչներու ներկայացուցիչները: Նախագահ Շիրաքի հետ տեսակցութեան առանցքը կազմած էին բնականաբար Ֆրանսա – Հայաստան յարաբերութիւնները եւ Ղարաբաղի խնդիրը: Վ. Փափազեան մօտ ատենէն հանդիպում կ'ունենայ Արտաքին նախարար Հ. Վետրինի, ապա շատ հաւանօրէն նաեւ վարչապետ Լ. Ժոսփէնի հետ:

Նոր դեսպանին ներածական խօսքին մէջ այս տեղեկատուութեան յաջորդեց Հայաստան – Սփիւռք յարաբերութիւնները իրատեսական առողջ հիմերու վրայ դնելու նիւթը: Ինք որպէս արդէն Փարիզի դեսպանութեան առաջին փորձառութեան մը տէր, ապա որպէս Արտաքին նախարար բաւական մօտէն կը ճանչնայ տեղւոյն հայ գաղութը, ինչ որ յարաբերութիւններու ցանկալի որակի մը համար հիմնական պայման է: Դեսպանը շեշտեց քանիցս թէ այդ յարաբերութիւնները պէտք է ընթանան տարբերութիւններու ճանաչումին, յարգանքին ու հաւասարութեան սկզբունքներով:

Զրոյցին յաջորդած հարցումներու բաժնին Վ. Փափազեան կրկին անդրադարձաւ նոյն նիւթին, ըսելու համար որ Հայաստան – Սփիւռք յարաբերութիւններու մէջ կարեւոր է դերերու բաշխումին վրայ հիմնուած գործակցութիւնը, յատկապէս Ցեղասպանութեան ճանաչումի, Ղարաբաղի հարցերուն մէջ: Այս շրջանակին մէջ ակնարկութիւն եղաւ Հիմնադրամին Ֆրանսայի վարչութեան գործելակերպին ու ստացած արդիւնքին. ան անբաւարար նկատուեցաւ, մեկնելով այն տուեալէն որ շուրջ 400 հազար համարուած գաղութ մը միայն 3500-ի չափ նուիրատուներով մասնակից էր այդ գործին: Առաջարկ եղաւ որ փոխանակ փակ վարչութեան մը որուն գործելակերպին եւս կը վերագրուէր անբաւարար արդիւնքը, հերթական վարչութիւն մը ընտրուի, եւայլն: Վ. Փափազեան պատասխանեց թէ ինք տակաւին մօտէն տեղեակ չէ Ֆրանսայի վարչութեան գործունէութեան, թէեւ գիտէ թէ լաւ աշխատանք կը տանին, բայց թերեւս հարկաւոր է նոր ձեւեր ալ գտնել որպէսզի աւելի մեծ թիւով անձեր մասնակցութիւն բերեն:

Յառաջիկային եւս նման յաճախակի հանդիպումներու հաւաստումով աւարտեցաւ ասուլիսը:

Ա. Թ.

ՄԱՄՈՒԼ

«REFORME» (No 2722)

A EREVAN, PRES DES ENFANTS

Մարի – Լուիզ Պէրնասքոնի վերոնշեալ խորագրին տակ յօդուած մը ստորագրած է Հայաստանէն վերադարձին: Ան, Երեւանի մէջ, մօտէն հետեւած է Լիտիա Գէորգեանի աշխատանքին: Տեղական պատասխանատու ոչ – կառավարական կազմակերպութեան մը, ան կը խօսի մանուկներու ի նպաստ տարած իր գործունէութեան մասին եւ բողոքականներու (ինք Առաքելական Եկեղեցիին կը պատկանի):

ԼԵԶՈՒՆ ՄԱՑՆԻ՞Ք

Խորհրդային մենատիրութեան աւարտով ժողովուրդներու կեանքին մէջ մեծ փոփոխութիւններ սկսան խմորուիլ։ Անոնք բոլոր մարդերը առած են իրենց տիրապետութեան տակ. քաղաքականութիւն, կենցաղ, շուկայ, արուեստ եւ լեզու։ Առաջինը ամէնօրեայ ուշադրութեան առարկայ է բնականաբար քաղաքականութեան մարզը. իսկ մնացեալները պարագայական սեւեռումներու նիւթ կ'ըլլան ընդհանրապէս մամուլին մէջ։ Շատ քիչ անգամ կը խօսուի, կամ կը գրուի այդ գօտիին լեզուներուն ապրած խոր վերիվայրումներու մասին։ Լեզուն որ ամէնէն մնայուն գետինն է ապրուածին. դրական կամ ժխտական։

Խորհրդային կարգերը ունէին իրենց «լեզու»ն. անոր օրէնքները։ Հայերէնի այդ շրջանակին մէջ ինկած թեւը – արեւելահայերէնը – ամէնէն խոր կերպով կրողը եղած է խորհրդային «լեզու»ին ազդեցութիւնը։ «Ազդեցութիւն»ը եթէ նոյնիսկ կը փորձէ մեղմացնել մերկ իրականութիւնը՝ չարիքը, չի կրնար անմիջապէս չլիչեցնել թէ անոր ծնողները որքան Մոսկուան, նոյնքան ալ – եթէ ոչ աւելի – Երեւանը եղան, պայծն աւելի պարականի մեր աւանդական կեցուածքով։

Այս ազդեցութիւնը բազմաշերտ է. կայ լեզուին առաջին մակարդակի այլանդակումը, կայ լեզուին ճամբով մտայնութիւններու ձեւաւորումին երեւոյթը։ Առաջինին ներկայութիւնը գրեթէ անեղծ կը մնայ այսօ՛ր ալ «Հայաստանահայերէն»ին մէջ. կը բաւէ օրաթերթ, գրական թերթ, որեւէ պարբերաթերթ կամ լրատու հաղորդումի որեւէ էջ բանալ, գտնելու համար ռէակցիա, փէմինիզացուած, ինէրցիա, յաջողուածութիւն, ուղղուածութիւն, անցեալի ռակուրս, առումներում զարգացող (բազմացող կ'ուզէ ըսել) մօտակներ ու նման բազմաթիւ արտայայտութիւններ, համեմուած՝ աբեղեանական թացանով։ Անիրաւութիւն պիտի ըլլայ ըսել թէ ատոր կողքին չկայ լեզուն մաքրելու, հայացնելու ջանքը, անոր արդիւնքները, թէեւ տակաւին չուքի մէջ կը մնան անոնք ու չեն յաջողիր տիրական դիծը ըլլալ լեզուական բաղձալի քաղաքականութեան մը։ Կան անուններ որոնք կը գրեն իրենց գլուխները ամուր փակած ամէն արտայայտութեան. նաեւ երբեմն յանդգնելով մերժել աբեղեանական թացանին ճաթռտած պնակը։ Իսկական յանդգնութիւն է իրենց ըրածը շրջանակի* մը մէջ ուր խօսափողներու, ամէնէն հզօրները տակաւին կը գտնուին երէկուան ոնդեղջիւրներուն ձեռքը որոնք ձպուռներու օրինակով անվհատ կը կրկնեն իրենց միալար ճռճռոցը, երէկ վերէն տրուած թոնով. կը կրկնեն, կը պատգամեն հայրենասիրական, ազգային լարերու վրայ ճապկումներ փորձելով. մշակոյթ, Մեսրոպ, Ոսկեդար կը տողնցեն ամէն ըսելիք չունեցողի գրիչին տակ, արժանաւորութեան, ազգային արժէքներու պահապանի փետուրներ հագած. իսկ այս բոլորէն խորովածի բոյրը կը ծաւալի, տարածուելու Մեսրոպին ալ, մշակոյթին ալ վրայ։ Որքա՞ն ժամանակ պէտք է որպէսզի առողջներու տակաւին փոքր խմբակը յաջողի շարժումի, ապա ընդհանրութեան ու կանոնի վերածուիլ։ Ո՛վ գիտէ։ Որոշ է միայն որ երկար պիտի ըլլայ այդ միջոցը, քանի որ այդ խմբակը իր դէմ ունի ոչ միայն անհատ ոնդեղջիւրներ, այլ նաեւ ակատեմիայի, ամպիոններու, լեզուական կամ գրական կազմակերպութիւններու, քաղաքական դիրքերու նման պատնէշներ. պատկառելի ամբողջութիւն մը, կոչուած անխնայ պայքար մղելու յանուն խորովածի բոյրին պաշտպանութեան։

Ինչպէս նախկին խորհրդային այլ երկիրներու, Հայաստանի մէջ եւս կայ լեզուական մարզին մէջ վրդովեցնող երկրորդ երեւոյթ մը. ան որ արդիւնք է լեզուն ապրուած ներկայի մը հայելին դարձնող իրողութեան։ Հայաստանահայերէնը – յատկապէս խօսուածը – խորհրդային մընացորդացին վրայ անգլերէնին տիրակալութիւնը հաստատելու տենդ մը կ'ապրի այսօր։ Երեւոյթը բաւական մտահոգիչ է, քանի որ մինչեւ իսկ երբեմն լրատւիլոները կը տեղեկացնեն թէ օրինակ ցուցատախտակներու վրայ միայն հայերէն արձանագրութիւն հրահանգող հրամանագիր տրուած է, եւայլն։

Այս երեւոյթին մասին ուշագրաւ յօդուած մը հրատարակած է լեհական թերթ մը, նիւթ ընելով լեհերէնին խառնուրդի երեւոյթը, նոյնպէս՝ խորհրդայինէն ետք անկախութեան օրով ալ։ Յօդուածագիրները կ'ըսեն թէ երէկ գործադուլը իրենց համար որպէս «աշխատանքի անհակակշռելի դադար» միայն կրնար գոյութիւն ունենալ. կամ ընդդիմութիւնը՝ որպէս «ռեքային որոշ տարրի». գիներու յաւելումը «կանոնաւորում» էր, եւայլն։ Այսօր մինչեւ իսկ գրականութեան մէջ նորոյթը փողոցի լեզուն է, յաճախ գռեհիկ ու նախնական։ Զայնաւիւռին, հեռատեսիլին մէջ 20 – 30 տարեկաններու սերունդ մը կը խօսի «իր» լեզուով զոր որեւէ ձեւով կարելի չէ ճիշդ որակել։ Գռեհկութիւնը ընդհանուր հակում մը կը մատնէ ու ամբողջովին արհամարհուած է լեհերէնի գզայնութիւնը։ Երէկ, փողոցի տղահակը կը խօսէր իր լեզուով, կիրթ մարդը իրենով։ Այսօր լեզուական ընդհանուր շփոթի մը մէջ միախերպուած են բոլորը։

Այս երեւոյթին մէջ զոր Լեհերը կը դնէ իրենց հարազատ լեզուին դէմ – յանդիման, յօդուածագիրները կը տեսնեն ինքնանոյնացումի հարց մը։ Առանց սահմաններու փոփոխութեան, արտասահմանը ներթափանցած է հոն. փոխուած են ցուցատախտակները, լուսաւոր ազդերը, փողոցները եւ կենցաղը։ «Մենք կ'ապրինք նոյն ատեն թէ՛ ներկային եւ թէ անցեալին մէջ, ինչ որ ա՛լ աւելի կը դժուարացնէ ապագան ծրագրելու գործը» կը գրեն անոնք, անգիտակից զուգահեռ մըն ալ տանելով հայաստանեան իրավիճակին։ Տարբերութիւնը հաւանօրէն հոն է որ մինչ երեւոյթը ուշադրութեան արժանացած է լեհ մտաւորականներու եւ առարկայ եղած անոնց մտահոգութեան, Հայաստանի մէջ տաւելագոյն հակազդեցութիւնը ցուցատախտակներուն առընչուածն է։ Մնացեալը լայնօրէն զոհ է ճպուռի դերով։

Սակայն, անպայման պիտի գայ հակազդեցութիւնը. բողոքով, մերժումով, սրբագրութեան պահանջներով։ Այսօր, հակառակ եսասիրութեամբ, ագիտութեամբ բարձրացած պատնէշներուն, առողջ մնացած խմբակը որ դասական հայերէնով կը գրէ ու մաքուր, ազնուր հայերէնով մը, ի հարկին շատ յաջող նոր եզրեր յօրինելով ու գործածելով, օրէ օր պիտի բազմապատկուի ու հրապարակը մաքրէ. պիտի քշէ պատեհապաշտներու խուժանը ու սրբարաններուն վերադարձնէ անոնց պղծուած անբծութիւնը։ Այսպէս կը թելադրէ շատ աւելի ծանր տագնապներէ, կրակէն, ջուրէն, եաթաղանէն վերապրած լեզուն։

Ան վիտցած է ու գիտէ համբերել մինչեւ որ ցամքին բոլոր ճահիճները ու հոն բոյն դրած մոծակները «պարզանալու» տեղ չունենան այլեւս։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

LIVRES REÇUS

HISTOIRES CROISEES
Diaspora, Arménie, Transcaucasie
1890 - 1990

ANAHIDE TER-MINASSIAN

Préface de *Pierre Vidal-Naquet*

Editions Parenthèses, Marseille, 1997.

«ՎԵՐՋԱԼՈՅՍԻ ՑՈՅՑԵՐ»

ՅԱԿՈԲ ԱՍԱՏՈՒՐԵԱՆԻ ՆՈՐ ՀԱՏՈՐԸ

Հոգիի խորերէն ժայթքող, ամենանուրբ զգայութեամբ ողողուն ձայն մը կուգայ հեռուէն։ Քսաներորդ դարու սկիզբէն մինչեւ քսանմէկերորդ դար երկարող, վեթերան գրագէտի մը՝ գրքի տարազ ըստացած ձայնը, որ կը հասնի մինչեւ Փարիզ, կը բանայ կուրնալու հակամէտ իմ աչքերը, կ'արագացնէ սրտիս զարկերը։ Ծերունիի նուաղկոտ ձայն չէ այդ, այլ տարիքի իսկ բերումով յղկուած, իմաստաւորուած, ծանրութիւն ստացած ձայն, որ կ'աւետէ. «ես հո՛ս եմ տակաւին»։ Յուզիչ բան մը կայ այդ տակաւին բառին մէջ, քանի մօտալուտ վախճանի մը նախանշանի նմանող, բայց նաեւ տոկալու կամքով եւ ուժականութեամբ լեցուն։ Սակայն մոռնանք թէականը եւ անցնինք գրականի։

Այն ատեն, երբ կարելի էր ենթադրել թէ՝ «Կոմիտասի հետ» հատորը պիտի ըլլար հեղինակի վերջին գործը, ահա՛ մեր ձեռքը կը հասնի նոր հատոր մը՝ «Վերջալոյսի Ցոյցեր»։ Այո՛, Յակոբ Ասատուրեան յոգնիլ չի գիտեր եւ հանգիստի մասին չի՛ մտածեր երբեք։ Պէտք է գրէ. գրէ անընդհատ։ Իր զբօսանքը զուարճութիւնն ու վայելքը գիրն ու գրականութիւնն է։ Գիրը իր օփիումն է. թմրեցուցիչ չիճուկը երակներէն անցած, տարածուած է ամբողջ մարմնին եւ ան չի՛ կրնար ապրիլ՝ գրասեղանէն հեռու, առանց նոր ներարկումներու։

«Վերջալոյսի Ցոյցեր»ը իր միւս հատորներէ տարբեր՝ սառ ու անդ ցրուած կամ՝ վերջալուսային պահերու, բոլորովին նոր գրի առնուած միտքերու հաւաքածոյ մըն է։ Հասկաքաղ՝ ճիշդ ինչպէս ցորենը կամնելէ եւ ամբարելէ ետք, աղքատները դաշտ կը թափին ու կը հաւաքեն՝ մանգաղի հարուածէն խուսափած կամ գիւղացիի որայէն սպրդած ցօղունները, որպէսզի հատիկ մը անգամ չկորսուի բնութեան բարիքներէն, որպէսզի կայծ մը անգամ չանհետանայ ժամանակի թանձրութեան մէջ՝ հեղինակի անհոգութեան հետեւանքով։ Եւ հեղինակը ո՛չ միայն այդ անհոգութիւնը չէ ունեցած, այլեւ նորանոր գրութիւններով ճոխացուցած է հատորը։

Ես կանգ պիտի չառնեմ՝ բազմաթիւ գլուխներու, անհատնում վերնագրերու տակ նշմարուող սրտի զեղումներու, մըտային կայծերու եւ պիտի զոհանամ քըրքրելով միայն հեղինակը յուզող կարգ մը տենչեր ու տագնապներ։

Ապրիլեան աղէտը յաւիտենապէս կոտտացող վէրքի մը յաճախանքն է մեր գըրագէտին, որ անշուշտ, իր հետ պիտի տանի մինչեւ երկնային օթեւան։ Այս գրքի «Ներածական»ն ալ՝ «Ես ինծի հետ», կրկին աչքի առջեւ կը բերէ պատանեկութեան դաժանութիւնը, ականջները խուլցընող սաղայելական քրքիջները, գլուխգործոց հրէշութեանց սարսափը, ի վերջոյ նշելով իր կեանքի ուղին. ո՛ւրկէ մեկնած, ո՛ւր հասած է, ի՛նչպէս ոտք կոխած գրականութեան սեմին։ Աւազներու մէջ կորած ոբբը մեծցած, հասակ նետած, ծովեր ճեղքած, դարձած է Յակոբ Ասատուրեան գրագէտը, որ համարձակած է՝ հզօր երկրի մը նախագահին, իր սրտունքը ներկայացնելու։

«Վերջալոյսի Ցոյցեր»ը կը բացուի Ուիլեըմ Սարոյեանով։ — «Հիմա ինչ», ան հարց կուտայ հիւանդանոցի անկողնին չուրջ հաւաքուած օտար լրագրողներու։ Անոնք, անշուշտ, չեն կրնար պատասխանել հարցումին եւ ըսել՝ հիմա արդէն մահ է, հող ու գերեզման, ու կը լռեն։ Էականը, սակայն, ո՛չ Սարոյեանի հոգեւարքային նոպաներն են, ոչ ալ լրագրողներու համրութիւնը, այլ գրքի հեղինակին կեանքի ու մահուան խորհուրդին վրայ հակելու լրջութիւնն ու հմտութիւնը։ Հետաքրքրականն այն է, որ, եթէ իր համեստութեան չդաւաճանելու համար, անտեսելով լրագրողները, կը բռնէ Սարոյեանի ձեռքէն ու կը տանի զայն Ներսէս Շնորհալիի ու Խորենացիի, որպէսզի անոնց բերնով հաղորդէ՝ փիլիսոփայութեան հասնող իր ճշմարտութիւնները։

Ամէն կողմէ դիտելէ ետք մահուան խորհուրդը, Խորենացի կը յայտարարէ.

«Հիմա այն որ, որդի՛, մահը անպայման վերջակէտը չէ կեանքին։ Հոգիի անմահութեան գաղափարը կրնայ երկրի վրայ վերացական եւ անորոշ հասկացողութիւն թուիլ։ Սակայն հոս, երկնքի պանթէոնին մէջ ընդունուած վիճակ է։ Եւ աւելցնեմ որ, հոգին, թէեւ լոյսի ճառագայթներու նման անշօշափելի՝ բայց լոյսին պէս ալ կենդանի գոյութիւն եւ ներկայութիւն է։ Լոյս տուող լամբարին մարմնէն ետք ինչպէս որ կոճակին ետեւ մնացած հոսանքը կ'երթայ կը մտնէ ո՛ւրիշ լամբարի մէջ՝ այդպէս ալ հոգին, մարմինէն բաժնուելէ ետք, կ'երթայ կը մտնէ ցեղին ու գերդաստանին ուրի՛շ մէկ զաւակին բազկերակը ու կը շարունակէ տրոփել նո՛ր մարմինի մէջ, նո՛ր կշռոյթով։

«Ահա այդպէս է որ կեանքերը, օղակ առ օղակ կը զօդուին իրարու, կը պատուաստուին ցեղային նոյն շիճուկով ու կը շարունակեն ստեղծագործել ու տեւականանալ։ Հիմա ի՞նչու հիմա այն՝ որ անմահութիւնը, որդի՛, լոյսի եւ ստուերի պէս անմարմին է ու բարեբախտաբար կարելի չէ զայն գնել կամ սեփականացնել։ Ան կը հետեւի արժանաւորի քայլերուն ինքնաբերաբար։ Իսկ իր թանձրացեալ ու մարդոց ըմբռնելի ձեւով՝ անմահութիւնը, որդի՛, մագաղաթ ու մատեան է, տաճար ու խաչքար, արութեան ու բարութեան գործ, դէպի աստղերը բարձրանալու յաւիտենական ձգտումը»։

Հեռու այս, շատ բնականօրէն գինք յուզող, քիչ մըն ալ բնազանցութեան մօտեցող կացութեան վրայ հակելէ, փոթորիկներէ խռովող լիճի մը պէս ալեկոծուած, կը ձաղկէ դպրոցի տնօրէնը, որ ուսուցչութեան նուիրուելու փափաք յայտնող աշակերտը կը խրատէ «Երկու աշխարհ եւ երկու կանգուն գիրք» պատմուածքին մէջ.

— «Մոռցի՛ր մոռցիր ուսուցչութիւնը, որ մուրացկանութիւն է, գործնական ասպարէզ մը ընտրէ եւ գնա՛ դրամ շահէ, հասկցա՞ր, դրա՛մ»։

Եւ ուժգնօրէն կը դատապարտէ, երբ կը տեսնէ տնօրէնի խորհուրդին հետեւող աշակերտը հարստութիւն դիզած, կը սոնքայ օտարութեան մէջ կառուցած դղեակով. «Եթէ քու հարստութենէդ բաժին չունին Հայն ու հայրենիք, թքեր եմ քու դրամին ու հարստութեան վրայ»։

Ձեռ պիտի Հայկական եկեղեցիի հանդէպ ունեցած յարգա՞նքը, անկէ ներս ունեցած իր գործունէութի՞ւնը, մինչեւ պաշտամունք գացող Կոմիտասի հանդէպ տածած սէ՞րը, Ապրիլեան Եղե՞ռնը, գուցէ այդ բոլորը միասին, Յակոբ Ասատուրեանի մէջ կռանած են անեղծ, մաքուր ու ջինջ Հայը։ Մեր շրջանի արտասահմանեան գրագէտներէն, թերեւս մի՛ակն է, որ թոյլ չէ տուած իր գրութիւններէն ներս օտարոտի տարրերու մուտքը։ Շատեր, իրենց միջավայրի ազդեցութեանց տակ կամ արեւմտեան գրողներու տեսութիւններէ ամբարած պաշարով բերած են օտար ակերու ներշնչումներ, օտար զգայութիւններ, երբ «Վերջալոյսի Ցոյցեր»ու հեղինակը մօտաւոր եւ հեռաւոր մտապատկերը եղած միայն Հայն ու Հայաստանը՝ անխառն ու հարազատ։ Իր բոլոր գրութիւնները կը սկսին Հայով եւ հայրենիքով։ Նոյնիսկ օտար երկրի ծնունդ, օտար վարժարաններու ուսումով բնաւոր, ուղղած շա՛տ յուզիչ նամակով անոնց ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ ըսելով չմոռնալ երբեք որ՝

«Մեր վտարանդի կեանքին բերումով, խառնակ ազգութիւններու այս ծովին մէջ ազգային պատմութեան գիտակութիւնը ուրեմն, մեզի համար կը դառնայ կրկնակիօրէն կարեւոր։ Նոյնիսկ՝ կենսական։ Անհատական դիմագիծ պահելու եւ տոկուն նկարագիր կերտելու մի՛ակ ճամբան է այս։ Անհատը զօրաւոր է միայն ա՛յն չափով, ինչ չափով որ գիտակից է իր ազգային պատմութեան եւ անկէ բխող, անկէ իրեն փոխանցուած հոգեկան եւ առհաւական արժէքներուն»։

Իր համոզումն է եւ իրականութիւն, որ մի՛ակ փաւերական յենակէտը, մի՛ակ հաստատուն գետինը հայրենի հողն է։ Պէտք է կառչիլ անոր. չթողուլ որ, ո՛չ ոք ծուռ հայեացք ուղղէ անոր։ Պէտք է հեռացնել անոր եւ զաղութներու

ւորութիւնը։ Որովհետեւ, օտարութիւնը պիտի լափէ մեզ. պիտի կորսնցնենք լեզուն, պիտի ցնդի Հայ մշակոյթը՝ երազի մը պէս, պիտի ձուլուինք, անհետանանք, պիտի բառնանք Արեւմտեան կաթսային վառելանիւթ։

Ահա՛ թէ ինչո՛ւ, երբ գիւրագգած հեղինակը դէմ առ դէմ կը գտնուի «Պատկերներ, պատկերներ, մղձաւանջային պատկերներ» Հայաստանի աղէտալի երկրաշարժին հետ, կը տեսնէ աւերակի վերածուած շէնքերը, փլատակներու տակէն դուրս հանուող մանուկներու, հայրերու ու մայրերու հաշմանդամութիւնն ու զոհերը, կը լսէ տարածութեան ու մթնոլորտի ողբով ու ճիչերով լեցուիլը, կը փղձկի յանկարծ ու կը տեսնենք իր աչքերէն ժայթքող արցունքի հեղեղը։

Ըստ երեւոյթին, մանկութեան եւ պատանեկութեան շրջանին ուղեղին ընդունածները աւելի խորունկ տպաւորութիւն կը թողուն, քան հասուն տարիքի տպաւորութիւնները եւ ատոր համար ալ Ամերիկապատումի տեղ, Յակոբ Ասատուրեան կրկնած է արաբական աշխարհէ առնուած «Արեւելապատում» պատմուածքներու շարքը, ուր բանաստեղծական հըմայիչ ձեւով կը ներկայացուին արեւելեան սովորութիւններ եւ իմաստութիւն։

Ծոխ, յուզիչ, իրապէս հարուստ հատոր մն է «Վերջալոյսի Յօյզեր» հատորը։ «Ցրուած էջեր», «Բաց նամակ, փակ նամակներու», «Ուղերձ եւ Գինեձօն», «Հարցազրոյց» գլուխներու տակ կը հանդիպինք հայկական տենչերը որոնող, Հայոց միահաղորդ եւ ներդաշնակ գործունէութիւնը հետապնդող, հին եւ նոր ուղղագրութեան միջեւ ստեղծուած թընճուկը լուծելու, եկեղեցիներու միասնականութեան համնելու միտքերու արծարծման։ Միւս կողմէ անտանելի կը թուի հեղինակին մարդկային չարութիւնը, հոգեկան պղտիկութիւններ, սուտ, կեղծիք, անարդարութեան ծնունդ տուող մաղձեր։

Հայ գրականութեան համար, իրապէս մեծ կորուստ մը պիտի ըլլար, եթէ հատորի մը մէջ չամփոփուէին այս գրութիւնները։ Քիմք գրգռող, մեղրածորան փեթակ մըն է գիրքը։ Ցաւալին այն է որ, այսօր հաթ–տօկի վրայ կը յարձակին բոլորը եւ մեղրով սնանող մարդ չէ մնացած։

Հետեւելով Յակոբ Ասատուրեանի հոգեկան ապրումներուն, ազգասիրական եւ հայրենասիրական զգացումներուն եթէ փորձէի իրեն յարմար որակում մը գտնել, այդ պիտի ըլլար գրքի առաջին տողերէն մտքիս մէջ ձեւաւորուած մըտածումը. — Յակոբ Ասատուրեան արտասահմանի մեր Յովհաննէս Թումանեանն է։

ԼԵՒՈՆ ՍՈՓՈԿԼԵԱՆ

ՎԱԶԳԷՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ ԵԼՈՅԹԸ ՄԱՅԻՍ 28-Ի ՆՇՈՒՄԻՆ ՓԱՍԱՏԻՆԱՅԻ ՄԷՋ

Հայաստանի ընդդիմութեան գլխաւոր դէմք, ԱԺՄ–ի նախագահ Վազգէն Մանուկեան Հայաստանի առաջին անկախութեան տօնին առթիւ Հ. Յ. Դ.–ի Արեւմըտեան – Ամերիկայի Կեդրոնական Կոմիտէին կողմէ կազմակերպուած հաւաքոյթին ելոյթ ունեցած է Փասատինայի մէջ, շուրջ երկու հազար հոգիի ներկայութեան։ Ելոյթը ամէնէն աւելի ուշագրաւ է յայտնուած համահայկական մըտահոգութիւններով եւ յատկապէս Հայաստան – Սփիւռք միասնութեան, գործակցութեան ջատագով կեցուածքի մը արտայայտութիւններով։

Այս ընդհանուր շրջանակին մէջ Վազգէն Մանուկեան շեշտած է նախ թէ՛ Հայաստանի, թէ՛ Սփիւռքի մէջ Հայ դատի հետապնդումին ցեղասպանութեան իրականութիւնը մոռացումի չմատնելու մեծ կարեւորութիւնը։ Ըսած է թէ այս մարզին մէջ յաջողութիւնը կապուած է Հայաստանի իշխանութեան ու հայ ժողովուրդին գործակցութեան։ «Հայաստանի իշխանութիւնները ձեռք մեկնեցին Թուրքիոյ, բայց իրենց ձեռքը մնաց օդին մէջ» ըսած է ան, քննադատելով Թուրքիոյ նկատմամբ Երեւանի կիրարկած քաղաքականութիւնը։

Խօսելով Ղարաբաղի հարցին ու արձանագրուած զինուորական յաղթանակին մասին, Վ. Մանուկեան զայն վերագրած է ոչ միայն Ղարաբաղի ռազմական կարողութեան, այլեւ անոր մտաւոր ու գործնական ուժին. ան ըսած է թէ այդ յաղթանակը կը պատկանի աշխարհի ամբողջ հայութեան։

Խօսելով Հայաստանի մասին, երկրին ընդդիմութեան ղեկավարը շեշտած է ժողովրդավար կառավարութեան մը անհըրաժեշտութիւնը, տնտեսական մարզին մէջ բարեփոխումներու հրամայականը։ Ըսած է թէ երկրին տնտեսութիւնը ընտրանիի մը ձեռքն է, մինչ զանգուածները մատնուած են թշուառութեան. ժողովուրդին 13%–ը յետին աղքատութեան մէջ կ՚ապրի, 36%–ը աղքատութեան ազգային մակարդակէն վար, 34%–ը ճիշդ այդ մակարդակին վրայ, 12%–ը հազիւ միջին խաւ մը կը կազմէ, իսկ 4.4%–ի փոքրամասնութիւն մը ունի ապրուստի բարօր վիճակ։ Այդ վերջին խմբակը ան սահմանած է իշխանութեան դէմքերով ու անոնց մօտիկ շրջանակով։

Վերադառնալով հայութեան երկու հատուածներուն գործակցութեան նիւթին, Վազգէն Մանուկեան բացատրած է թէ միասնական ջանքերով հարկաւոր է պայքար մղել ձուլումին դէմ ու զարկ տալ հայկական մշակոյթին զարգացումին։ Քննադատած է այդ առիթով Սփիւռքի հայութեան սահմանափակ կերպով Հայաստանի քաղաքացիութիւն տալու ընթացքը, Սփիւռքի կեանքը իր հակակշռին ենթարկելու ներկայ իշխանութեան ջանքը։ Խօսքը աւարտած է կրկնելով ժողովրդավար կարգերով ընտրուած կառավարութեան մը հրամայականը. կառավարութիւն մը որ հետապնդէ համայն հայ ազգին շահերը։

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

ԴԱՏԱԽԱԶՈՒԹԵԱՆ ԱՇԽԱՏԱԿԱԶՄԸ ԼՍԱԾ Է ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԲԱՑԱՅԱՅՏՄԱՆ ԸՆԹԱՑՔԸ

Հայաստանի դատախազութեան աշխատակազմի Յունիս 6ի նիստին ունկնդրուած է Հանրապետութեան եւ զինեալ ուժերու մէջ Մայիսին գործուած սպանութիւններու եւ սպանութեան փորձերու բացայայտման ընթացքը։ Իրավիճակը տեղեկացուցած են Հայաստանի գլխաւոր դատախազի կցորդ Ժիրայր Խառատեան, Երեւանի դատախազ Արամ Թամազեան եւ Հայաստանի գլխաւոր դատախազի կըցորդ, զինեալ ուժերու դատախազի պաշտօնակատար Վլադիմիր Գասպարեան։ Զեկուցումներէն պարզուած է որ Մայիսին Հանրապետութեան մէջ գործուած է 14 սպանութիւն (անցեալ տարուան 17–ի փոխարէն)։ Այս տարուան առաջին հինգ ամիսներուն արձանագրուած է սպանութեան 60 դէպք (անցեալ տարուան նոյն ժամանակահատուածին՝ 66)։ Այս սպանութիւններուն 85,7%–ը բացայայտուած է (անցեալ տարի՝ 46,2%)։ Սպանութեան 10 պարագաներ չեն բացայայտուած։ Այս համայնապատկերին յատկանշական կէտը այն է որ վերոնշեալ 14 դէպքերէն 5–ը արդէն Երեւանի մէջ պատահած են եւ չբացայայտուած 20 ոճիրներէն 6–ն ալ կը վերաբերին մայրաքաղաքին։

Ինչ կը վերաբերի զինեալ ուժերուն, արձանագրուած է 1 սպանութիւն, արկի պայթումի մէկ դէպք եւ անձնասպանութեան պարագայ մը։

Գլխաւոր դատախազ Հենրիկ Խաչատրեանի պահանջով գործերու քըննութեան ընթացքին, չբացայայտման պատճառներուն մասին մանրամասն բացատրութիւններ տուած են զանոնք վարող քննիչները եւ դատախազները։ Յայտնուած է այն կարծիքը թէ կատարուող քննութիւններուն արհեստավարժ մակարդակը գոհացուցիչ չէ։ Գլխաւոր դատախազը յատկապէս նշած է այն երեւոյթը թէ, միշտ չէ որ դատախազները կը փութան յանցագործութեան վայրերը եւ տեղւոյն վրայ կը վարեն քննութիւնը։ Ան աւելցուցած է նաեւ որ այսուհետեւ ըսպանութեան վայրը չմեկնող դատախազները կը հեռացուին իրենց պաշտօնէն։

Կ. Ս. Մ. – ՖՐԱՆՍԱ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

1. – Վարչական Խորհուրդս առաջարկած է, որ 1997 Յուլիս 20, 21, 22, 23–ին Փարիզ կայանալի «Հայ Կանանց Համաշխարհային Ընկերակցութիւն» – AIWA–ի Բ. Համագումարին ներկայ ըլլան Պոլսէն տիկիններ եւ օրիորդներ որոնք կը գործեն կրթական, առողջապահական, ընկերային, հաղորդամիջոցային, մամուլի եւ գործարարական մարզերու մէջ։ Ան այդ՝ Ազգային Կեդրոնական Վարժարանի երեց սաներ, ի Փարիզ, յանձնառու եղած են սոյն առաջադրութեան, ենթադրած ծախքերուն մասնակցիլ։

2. – Վերոնշեալ բովանդակութեամբ անհատական առաջարկ – հրաւէրներ ուղղուած են հետեւեալ անձերուն եւ հաւանութիւն է ստացուած՝

– Մարի Գարագաշեան (ծնեալ՝ Օգլեան), Կեդրոնականի 1947 – 1997 Յոբելեար Դասուն բարձրագոյն նիշերով շըրջանաւարտուհին. յաջորդաբար հայկական վարժարանի ուսուցչուհի եւ տնօրէնուհի, հուսկ՝ Ճարտարարուեստի միջազգային գործարար Փոլիթէքնիք հաստատութեան տնօրէնի տեղակալ։

– Սիլվա Գույումճեան, Տարերային ճարտարապէտ. Ազգային Կեդրոնական Վարժարանի տնօրէնուհի։

– Նատիա Գօչունեան, «Ժամանակ» օրաթերթի հրատարակութեանց տնօրէնուհի։

– Արուսեակ Եուլմուլ, Համալսարանի ընկերաբանութեան դասախօս։

– Անահիտ Ճօշքուն, Բժիշկ. Համալսարանի դասախօս։

– Մաքրուհի Պ. Յակոբեան, Հայոց լեզուի եւ մշակոյթի ուսուցչուհի. ապա՝ «Մարմարա» օրաթերթի խմբագրապետի տեղակալ։

Վերոնշեալ տիկիններն ու օրիորդները, իրական տեսանկիւնէն դիտելով հարցերը, խուսափելով անհատական մասնակցելով համագումարին զանազան աշխատանոցներուն, ըստ կարելւոյն հաղորդումներ պիտի կատարեն, արեւմտահայերէնով իրենց մարզերուն վերաբերեալ։ Այս հաղորդումներուն անգլերէն, սպաներէն եւ ֆրանսերէն համառօտ – թարգմանութիւնները պիտի տրուին ի խնդիր հաղորդականութեան։

3. – Համագումարէն յետոյ, իրական սեռի ներկայացուցիչ վերոնշեալ հիւր Պոլսեցիներուն ի պատիւ ընդունելութիւն մը կատարել կը ծրագրուի։ Այս առընչութեամբ խորհրդակցական հանդիպումի մը պիտի հրաւիրուին խնամակալ Սանուց Միութեան եւ այլ Պոլսահայ վարժարաններու Փարիզ ներկայ սաներ եւ կամ անոնց ընկերակցութիւններուն ներկայացուցիչները։ Սոյն հանդիպումներու թուականը պիտի հաղորդուին յետագային։

ՎԱՀԷ ՋԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ
Նախագահ
Կ.Ս.Մ.–ի Ֆրանսա

Փարիզ
Յունիս 9, 1997

ԼՐԱՏՈՒ

UNIVERSALIA 1997 L'ARMENIE DES ORIGINES AU IVe SIECLE

Հանրագիտարանին մէջ (քաղաքականութիւն, ծանօթութիւններ, մշակոյթ 1996–ին) երկար յօդուած մը լոյս տեսած է վերոյիշեալ խորագրով, զոր ստորագրած է Անահիտ Տէր – Մինասեան։

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Բ. ՄԱՍ

ՏԵՐԵՒՆԵՐ ԴԵՂՆԱԾ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԷ ՄԸ

Չեմ գիտեր ի՛նչ անցաւ դարձաւ, քիչ յետոյ վերադառնալով յարմար չդատեց եւ փոխադրեց պետնայարկ, խոշորկեկ սենեակ մը, որուն միակ պատուհանը կը նայէր ածուի մը վրայ, մէջտեղն ալ աւազան մը։

Փառեցայ անկիւնը դրուած տախտակի մը վրայ, միշտ ձեռքերս եւ բթամատներս կապուած, եւ իբրեւ ծածկոց ունենալով Պուլկարին տուած վերարկուն։

Հսկողութեան համար, նշանակած էին պատաղէն ոստիկան մը, որ վեց ժամը անգամ մը կը փոխուէր։ Ուրեմն քսանըչորս ժամուան մէջ չորս ոստիկան, կարգով։

Աչք մը նետեցի սենեակին պատերուն վրայ։ Կարծեցի տեսնել արեան հետքեր։

Եւ բացավառեցաւ երեւակայութիւնս,

– Անշուշտ չարչարուած, եղունգները քաշուած, պատէ պատ զարնուած կալանաւորներու վէրքերէն ցատքած արիւններ են...

Աւելի վերջը իմացայ որ ճիշդ քովի սենեակը թխած էին «պանդանք» (Միթէֆէրրիզա), – օրը օրին ձերբակալուած բազմաթիւ կալանաւորներ, որոնց շատերը նոյն ինքն Վլատիմիրի զոհերը։

Զէռնակապիս բանալին կը գտնուէր բանտային ոստիկանութեան տեսուչին ձեռքը. այնպէս որ հարկ էր հրաման առնել, «դուրս ելլելու» համար։

Այդ պարագային, նախապէս ամէն ըղդուշութիւն կ՚ընէին որ մարդ մնացած չըլլայ բակին մէջ, իմ սենեակէս մինչեւ արտաքնոցը։

Եւ երկու ոստիկաններ կ՚ընկերանային, ձեռնակապս ալ հոն քակելով եւ հետեւելով մինչեւ բուն գործարանին մուտքը։ Արտաքնոցի յառաջամասին մէջ ծորակ մը կար, քովն ալ՝ Ջրամանի մը կապուած երկար շղթայ մը, որ բնազդաբար ուշադրութիւնս գրաւեց։

Նայեցայ նաեւ պատուհանին, որ չստացած էր։

... Օրը իրիկուն եղաւ տախտակին վըրայ աջ – ձախ դառնալով, որոճալով եւ գլարուելով։ (Ոտքի ելլելու եւ սենեակին մէջ պտըտելու իրաւունք չունէի)։

Տակաւին հաճոյակատար էին, եւ կը հարցնէին, – բան մը կ՚ուզե՞ս, թէյ, գըլանիկ, ուտելիք...

Իրիկուան դէմ բարձրահասակ եւ վայելուչ մարդ մը ներս մտաւ, ուղղակի քովս եկաւ եւ աթոռ մը առնելով նստաւ։ Ձեռքերը ձեռնոց։

Հազիւ կրցայ շտկուիլ եւ նստիլ։

– Անունդ ի՞նչ է, տղաս։

– Նիքոլա Տիմիթրեւ։

– Սխալ բաներ կ՚ըսես, դուն նշանաւոր Շաւարշ Միսաքեանն ես, գրող – կարգացող։

– Ոչ, իմ անունս Նիքոլա Տիմիթրեւ է, Մանասթըրցի։

– Ուրանալը օգուտ չունի, լեցուն փաստեր կան քեզի դէմ (սէնին ալէյհինտէ միւֆասսալ վէսիքա վար)։

– Ես բանէ մը վախ չունիմ։

– Ինձմէ չե՞ս վախնար։

– Ո՞վ էք դուք։

– Պետրի պէյ։ (Ոստիկանութեան վերատեսուչը, որ նախարարի լիազօրութիւն ունէր այդ օրերուն։ Պոլսէն փախաւ եւ Աֆղանիստան գնաց զինադադարին, խալիֆական քարոզութիւն կատարելու համար։ Հոն ալ մեռաւ)։

Եւ շարունակեց.

– Որքան ալ տոկուն (մէթին) մարդ ըլլաս, տանջանք կայ (իշքէնճէ), ծեծել, եղունգ քաշել, ֆէլաքէթին ... մտածէ, չափէ – ձեւէ, (տիւշիւն – թաշըն), քանի քանի մը բաներ պիտի հարցնենք, լուսաբանուելէ յետոյ ես իմ ձեռքովս Քէօթէնճէ կը ղրկեմ քեզ, վաղն իսկ։ (Վլատիմիրը այդ մասին խօսած էր)։

– Այդ բաները ինծի հետ կապ չունին. իմ գործս պուլկարական դեսպանատան հետ է։

– Ես նորէն կ՚ըսեմ քեզի, մեղք ես, տիւշիւն – թաշըն, հարցումներուն կը պատասխանես, վաղը կ՚ազատիս։

Պետրի պէյ չմոռցաւ «որպիսութիւնս» ալ հարցնել։

– Բանի մը պէտք ունի՞ս, ուտելիք, գլանիկ, թէյ, սուրճ, ինչ որ կ՚ուզես ըսէ թող բերեն։

– Գրպանս թաշկինակ մը անգամ չձգեցին, ամէն բան գրաւեցին։

– Գաւառացի են (Թաշրալը), հայվան են, չեն գիտեր։

(Շար. 14)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑՈՒԱԾ

ՓԱՐԻԶ. — Պր. Նուպար Դուլիճեան 200 փրանք հրաւէր — Սամուէլի յիշատակին:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի, Յունիս 19, տօն է Սրբոց Թարգմանչաց Մերոյ՝ Սահակայ եւ Մեսրոպայ:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի եւ Շրջակայից Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.–

Տէր եւ Տիկին Համբար Սուքիասեան 200 Ֆր. իրենց քաւորին՝ Մանուէլի մկրտութեան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Թիէրի Պօղոսեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մարք Չէրվէեան 1000 Ֆր., Պր. Մելիք Մինասեանց 700, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Աղամեան 3000 Ֆր., Տիկին Ազատուհի Թոլեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սուրէն Սարգիսեան 10.000 Ֆր.: Թէրէզ Յարութիւնեանցի յիշատակին՝ Տէր եւ Տիկին Յարութիւնեանց 1000 Ֆր. Օր. Մաքրուհի Գրիգորեան 300 Ֆր., Պր. Ժագ Ճամճամեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Յակոբեան 10.000 Ֆր., Տիկին Նուարդ Պօյաճեան 500 Ֆր. եւ իրենց վերջինեկին՝ Հայկի մկրտութեան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Նազարէթ Սահաթճեան 1000 Ֆր.:

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 200 Ֆր. իր դպրոցին ի նպաստ, Տիկին Արփինէ Սերոբեանէ, Տիկին Իզապէլ Փէշտիմալճեանի մահուան առթիւ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իրենց քրոջ՝ էլիզ Հորվաթի յիշատակին, Տէր եւ Տիկին Պերնար եւ Շէյլա Քիւրքճեան 1000 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

VOYAGE en ARMENIE et au KARABAGH

DU 21 AOUT AU 4 SEPTEMBRE
organisé par la Section **«SEVAN»** de Vienne
de la Croix Bleue des Arméniens de France

Comprenant les prestations suivantes :
— Transport aérien: **Paris/Erevan/Paris**
— Transfert en car : Aéroport/Hôtel/Aéroport
— Hébergement :
* 10 nuits à l'hôtel Arménia — Erevan (tout confort);
* 2 nuits à Goris
* 2 nuits à Stépanakert;
* compris petit-déjeuners et dîners.

— Excursions avec visites guidées : Erevan, Etchmiadzine, Khor Virab, Sardarabad, Sevan, Dilidjan, Zvartnotz, Garni, Gueghard, Gumri, Spitak, Vanadzor;
Goris: Portes de Zanguezour, Noravank, Tatev, Sissian;
Karabagh: Chouchi, Amaras, Gantzassar, Latchine.
— Non compris : Visa et voyage jusqu'à Paris.

Renseignements et inscriptions :
Tél. : 04. 74. 53. 25. 91.
Date limite d'inscription : 15/07/97.

ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին տարեվերջի հանդէսը՝
SALLE ROSSINI, 6, rue Drouot,
Métro : Richelieu - Drouot
(MAIRIE)
Յունիս 29, Կիրակի, ժամը 3-էն սկսեալ:
Վիճակահանութեան տոմսեր ծախու են աշակերտներուն մօտ:

[illegible]

ԱՆՐԻ ԱԼԵՄԵԱՆ

Կը նուագէ Պախի 2, 3 եւ 5 սիւիթները թաւջութակի համար, Չորեքշաբթի, Յունիս 18, ժամը 20.30-ին
Eglise Saint Julien Le Pauvre
1, rue St-Julien-Le-Pauvre, 75005 PARIS

l'Ecole
TARKMANTCHATZ
d'Issy-les-Moulineaux

organise

SA PREMIERE

FÊTE CHAMPÊTRE

Dimanche 29 Juin à partir de 12 h.

dans les jardins de l'Ecole
19-27, Sentier des Epinettes,
Issy-les-Moulineaux

animée par le chanteur **SOUREN et son orchestre**

Buffet : *Spécialités arméniennes.*

Stands de jeux — loteries — attractions — surprises...

—— *Entrée gratuite* ——

Venez gagner un week-end à Eurodisney pour 4 personnes

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
ՓԱՐԻԶ
Գրական – Մշակութային յանձնախումբ

•

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Յակոբ Պալեանի
«Ընթերցում»ը
ԳՐԻԳՈՐ ՊԸԼՏԵԱՆԻ
«Սեմեր» հատորին – 1997 –

Երկուշաբթի, Յունիս 23, երեկոյեան ժամը 20.30-ին Հայ Մշակոյթի Տան Տիգրան եւ Զարուհի Տէմիրեան սրահը
17, rue Bleue, 75009 PARIS
M° CADET

Դասախօսութիւնը կը սկսի ճշդեալ ժամուն:

UGAB — UGAB — UGAB —

UGAB — PARIS
Ile-de-France

CONFERENCE

Le Comité de Paris Ile-de-France de l'UGAB
organise une conférence
sur le thème :
«LA RESISTANCE ARMENIENNE A OURFA, DE 1915 A 1923»
Projection de diapositives
avec le **Prof. Carlos BEDROSSIAN**,
le Mardi 17 Juin à 20 heures 30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles. Paris 17e
(Métro Courcelles)
—— Entrée libre ——

UGAB — UGAB — UGAB —

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ 3-ՐԴ ՀԱՄԱԽՄԲՈՒՄ

ՅՈՒԼԻՍ 19 — ՕԳՈՍՏՈՍ 4
ՊԷՅՐՈՒԹ — ԼԻԲԱՆԱՆ

Քաջալերուած Համազգայինի կողմէ կազմակերպուած առաջին եւ երկրորդ մշակութային Համախմբումներու յաջողութենէն, ուրախութեամբ կը յայտարարենք որ երրորդ Համախմբումի արձանագրութիւնները սկսած են:

Համախմբումի մասնակցութիւնը բաց է զանազան երկիրներու մշակութային ազդեցութեանց տակ մեծցած հայ ուսանողներուն, քոլէժական եւ համալսարանական:

Անցնող տարի 50-է աւելի հայ ուսանող եւ ուսանողուհիներ իրենց մասնակցութիւնը բերին երկրորդ Համախմբումին: Մասնակցողները եկան Ամերիկայէն, Գանատայէն, Աւստրալիայէն, Ֆրանսայէն, Անգլիայէն, Իտալիայէն, Պուլկարիայէն, Կիպրոսէն, Սուրիայէն, Լիբանանէն:

Մասնակցողները պիտի վայելեն Պէյրութի Ն. Փալանճեան Ճեմարանի բնակարանային լրիւ յարմարութիւնները: Ճեմարանը օժտուած է զով - օդեայ սրահներով, սենեակներով եւ մարզադաշտով:

Երկու շաբաթ տեւող այս Համախմբումին համար մշակուած է յայտագիր մը որ կը պարունակէ մասնագէտ դասախօսներու ելոյթներ, գրական, գեղարուեստական եւ պատմական նիւթեր, վիճաբանական ասուլիսներ, ծովեզերեայ պտոյտներ, եւայլն:

Մշակութային այս Համախմբումը բացառիկ առիթ մըն է հայ երիտասարդութիւնը իրար ծանօթացնելու, ընկերանալու եւ ջերմ հայկական մթնոլորտ մը ապրելու:

Արձանագրութեան համար դիմել՝

ՓԱՐԻԶ

Տիկին Մարի Սուքեան— 01 48 78 76 88
Տիկին Հուրիկ Պաղտասարեան— 01 42 29 10 24

ԼՈՆՏՈՆ

Տիկին Սէլլա Թընճուկեան
37, Holand Villas Road
London W148 DH — ENGLAND
Tél. : 0171 60 38 452
Fax : 0171 60 39 518

Ceux qui ont assisté au précédent ont déjà retenu leurs places, ceux qui ont raté le précédent vont se précipiter pour retenir leurs places, nous irons tous au

dîner dansant

de l'Association Ste Croix

animé par l'**Orchestre Spitak**

le samedi 28 juin à partir de 20 heures 30

au Restaurant «**Tamaris**» à BOISSY-ST-LEGER (Val-de-Marne)
(Bd de la Gare, à la sortie du R.E.R.)

• Repas oriental • Ambiance familiale • Accueil chaleureux

Réservez dès maintenant votre soirée

Participation aux frais : 200 F.

Réservations: 01. 44. 59. 23. 50 (Paroisse) ou 01. 45. 69. 25. 60 (Tamaris)

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍԸ
TEBROTZASSERE EN FETE

RENDEZ-VOUS LE DIMANCHE 22 JUIN à partir de 11 heures
spectacle réalisé par les élèves de l'école
— Chants — Danses — Sketches
La Chorale Tebrotzassère dirigée par Haïg Sarkissian
Distribution des Prix
Tombola et mille autres surprises

DEGUSTATION DE SPECIALITES ARMENIENNES A PARTIR DE 11 HEURES

COLLEGE TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord — 93340 Le Raincy — Tél. : 01 43 81 01 72
(*Accès par la Gare de l'Est, Direction Gargan, Gare de Pavillons sous bois*)

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Fête Champêtre

La Croix Bleue des Arméniens de France, Section «**Archag Djamalian**» de Décines organise une **FETE CHAMPETRE le Dimanche 29 Juin** à partir de 12 heures. Il y aura des stands de jeux pour les enfants, un buffet et une buvette.

Cette fête sera animée par l'**Orchestre «ARMENIA»**.
En cas de mauvais temps elle aura lieu à la Salle des fêtes de Décines.

LE CENTRE DE VACANCES DE LA CROIX ROUGE ARMENIENNE

Encouragés par le succès des vacances d'été 1995 et 1996, la Croix Rouge Arménienne qui ouvre les portes de son Centre de Vacances balnéaire en Normandie dès le 5 Juillet 1997, met à la disposition des mères arméniennes sa cuisine et sa salle de restaurant.

Pour retenir les chambres, veuillez téléphoner aux numéros suivants :
01 39 85 36 53
01 47 37 07 22 (après 20 h.).

et à partir du 5 Juillet, à STE-HONORINE-DES-PERTES, au numéro :
02 31 21 77 63.

Les places étant limitées et pour tous renseignements complémentaires, veuillez nous contacter dès à présent, sans attendre les derniers jours.

Imprimé sur les presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 17
MARDI
17 JUIN
1997

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19.137 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 72e ANNEE — N° 19.137

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԴԱՇԻՆՔԻՆ ՅՈՒՆԻՍ 13-Ի ՀԱՆՐԱՀԱՒԱՔԸ

Ամիսներէ ի վեր խոստացուած Դաշինքի մեծ հանրահաւաքը տեղի ունեցած է Յունիս 13-ին Երեւան, նաեւ Գիւմրի, Վանաձոր, եւայլն: Երեւանի Ազատութեան հրապարակին վրայ հաւաքուած է շուրջ 15 հազարնոց բազմութիւն մը: Ձեռնարկը վարած է ՀՅԴ-ի պատասխանատուներէն Հրայր Կարապետեան: Խօսք առած են ՍԻՄ-էն Հ. Բաբուխանեան, «Ազգ. Ցասաքղիմութիւն»էն Վ. Զուռնաճեան, ՀՅԴ Երեւանի պարագլուխներէն Գիմ Բալայեան, Դեմոկրատական կուսակցութենէն Արամ Վարդանեան, ԽՄ-էն Գ. Հայրիկեան, ԱԺՄ-էն Դաւիթ Վարդանեան, ԳԽԱրԲՄ-էն Ռաֆայէլ Ղազարեան եւ ուրիշներ: Ճառախօսները անգամ մը եւս քննադատած են իշխանութեան վարած քաղաքականութիւնը, դատապարտած՝ կաշառակերութիւնը, ապօրինութիւնները:

Աւարտին կարդացուած է բանաձեւ մը որ կը պահանջուի նախագահի, Ազգային Ժողովի ու ինքնակառավարման մարմիններու նոր ընտրութիւններ, նոր Սահմանադրութեան քուէարկութիւն:

Անաչառ ընտրութիւններու համար կը պահանջուի որ քաղաքական բոլոր կազմակերպութիւնները հաւասար պայմաններ ունենան, ՀՅԴ-ի գործունէութիւնը արտօնուի, քաղաքական դատերու վերջ տրուի եւ անոնց ամբաստանեալները ազատ արձակուին, վերջ տրուի նաեւ հետապնդումի, ճնշումներու, մենաշնորհներուն եւ ժողովուրդին վիճակը բարելաւելու միջոցներու ձեռնարկուի: Ճառախօսները բաց են թէ հարցերու կարգաւորութեան համար լաւագոյն ձեւը կը նկատեն բոլոր կողմերու մասնակցութեամբ բանակցութիւններ:

Յունիս 13-ի այս հանրահաւաքին հետ վերջ գտած է շարաթ մը առաջ սկսած նստացոյցը:

«ԱՐՄԵՆՓՐԵՍ»

(Յունիս 13 / 14)

ԵՐԵՒԱՆ ԵՒ ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱԾ ՄԻՆՍԿԻ ԱՌԱՋԱՐԿՆԵՐՈՒՆ

Յունիս 13-ին միօրեայ այցով Ստեփանակերտ գացած է Մինսկի խումբին երեք նախագահներէն գլխաւորուած պատուիրակութիւն մը: Զիրենք ընդունած է նախագահի պաշտօնակատար Լ. Պետրոսեան: Դռնփակ հանդիպումին Ղարաբաղի կողմը պատուիրակութեան յանձնած է հարցին լուծումին մասին վերջերս կատարուած առաջարկներուն իր պատասխանը: Հանդիպումին ներկայ գտնուած են նաեւ ԼՂՀ Արտաքին գործոց նախարար Ա. Ղուկասեան եւ Պաշտպանութեան նախարար Ս. Բաբայեան:

Պատուիրակութիւնը նոյն օրը Ստեփանակերտէն անցած է Երեւան ուր Լեւոն Տէր-Պետրոսեան իրենց փոխանցած է նոյն առաջարկներուն մասին Հայաստանի դիրքորոշումը: Հանդիպումին ներկայ եղած են Արտաքին գործոց նախարար Ա. Արզումանեան, նախագահի գլխաւոր խորհրդական Ժ. Լիպարիտեան, Արտաքին փոխ-նախարար Վ. Օսկանեան:

ԿԱՇԱՌԱԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ԱԼ ՑԱՆՑԱՆՔ Է

Հրազդանի ժողովրդական դատարանի նախագահ Մայիս Յովհաննիսեան ձերբակալուած է Յունիս 13-ին: Բնակարանի սեփականաշնորհման խուրհին հարց

Գ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ — Ռ. ՏԻՒՄԱ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Սահմանադրական ատեանի նախագահ Գ. Յարութիւնեան որ Յունիս 12-ին ժամանած էր Փարիզ, յաջորդ օրը հանդիպում ունեցած է Ֆրանսայի Սահմանադրական Խորհուրդի նախագահ Ռ. Տիւմայի հետ: Քննարկուած են գլխաւորաբար համագործակցութեան հարցեր: Յառաջիկայ Հոկտեմբերին Սահմանադրական հսկողութեան հարցերու միջազգային գիտաժողովին մասնակցութիւն կը բերէ Ֆրանսայի Սահմանադրական Խորհուրդի պատուիրակութիւնը:

մը կարգադրելու համար ան օրինական պահանջ մը գոհացնելու փոխարէն 2000 տոլար կաշառք պահանջած ու ապա յօժարած է 500-ի: Ձերբակալուած է այդ գումարը առած պահուն:

Նոյն յանցանքով, նոյն օրը Երեւանի մէջ ալ ձերբակալուած են Երեւանի Աւարկիր շրջանի դատախազի օգնական Արայիկ Երեմեան եւ «Ջաւախք» ձեռնարկութեան խորհրդական Պօղոս Թէրզեան:

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՄՏԱՀՈԳ ՀՀՇ-Ի ՎԻՃԱԿՈՎ

Յունիս 12-ին ՀՀՇ-ի վարչութեան նիստին օրակարգի նիւթ եղած են կանոնադրական փոփոխութիւններու առաջարկները եւ Ազգային Ժողովին մէջ ըստեղծուած կացութիւնը: Նիստին մերժուած է վարչութեան նախագահը կուսակցութեան համագումարին կողմէ ընտրելու առաջարկը: Ան ինչպէս սովորութիւն էր նախապէս, կ'ընտրուի վարչութեան կողմէ:

Այս նիւթին քննարկումին մասնակցած է նաեւ նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան որ բաց է թէ՛ առարկայական, թէ՛ ենթակայական պատճառներով ՀՀՇ-ն տկարացած է եւ անհրաժեշտ է անոր հզօրացումը: Նախագահը պատրաստակամութիւն յայտնած է օգնելու համագումարի պատրաստութեան աշխատանքներուն:

ԱՇՈՏ ՄԱՆՈՒՉԱՐԵԱՆ ԴԱՏԱԽԱԶՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑԱԾ Է

Սեպտեմբեր 25-ի ծանօթ դէպքերու ընթացքին Ազգային Ժողովի նախագահը առեւանգելու եւ թաքցնելու գործողութիւններուն կապակցութեամբ ցուցմունքներ կատարելու համար Աշոտ Մանուչարեան բազմիցս հրաւիրուած էր Հայաստանի դատախազութեան քննչական մաս՝ որպէս վկայ եւ սակայն ան մերժած էր ներկայանալ: Յունիս 2-ին, ուրուշում գոյանալէն վերջ Ա. Մանուչարեանը պարտադրաբար բերելու, Յունիս 11-ին ան ինքնաբերաբար ներկայացած է դատախազութեան, յայտարարելով որ կը մերժէ գրաւոր ցուցմունքներ ընել եւ որեւէ փաստաթուղթ ստորագրել: Միաժամանակ ան բանաւոր ցուցմունքներ կատարած է քննուող գործին կապակցութեամբ, զորս քննիչը արձանագրած է փաստաբանի ներկայութեան:

ԿՈՒՓԱՄԱՐՏ

Անգլիոյ Պիրմինկհըմ քաղաքին մէջ վերջ գտած է կոփամարտի Եւրոպայի պատանեկան ախոյենութիւնը: 51 քկ. դասակարգին մէջ էջմիածնեցի մարզիկ Գագիկ Յովհաննեան յաղթանակ տանելով հինգ հանդիպումներու, նուաճած է ոսկեայ մետալ: Այս յաջողութիւնը, դժբախտաբար, միակը եղած է հայկական հաւաքականին:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՔԵՒԳԵՐՄԱՆ վեհաժողովէն ետք (Փուաթիէ, Յունիս 13), շաբաթավերջին 15-ներու տնտեսական եւ ֆինանսի նախարարներուն Լա Հէյի հանդիպումներն ալ արդիւնք չեն տուած ու հասարակաց դրամանիշին համար պիւտճէի կայունութեան միասնական դիրք մը կարելի չէ եղած որոշել: Գլխաւոր անհամաձայնութիւնը Փարիզի ու Պոնի միջեւ է: Լիոնէլ Ժոսփէն կ'ուզէ գործադրութիւնը դարմանող ընկերային տարածք մըն ալ տալ պիւտճէներու կայունութեան համար հետեւելի քաղաքականութեան, իսկ Հ. Գոհլ համաձայն չէ: Հարցը օրակարգի նիւթ էր նաեւ Յունիս 16-ի Ամսթերտամի ժողովին:

ՊՈՒՐԺԷԻ 42-րդ սրահը որ անջրպետի ու օդագնացութեան փոխադրամիջոցներու մարզին մէջ համաշխարհային ամէնէն կարեւոր ձեռնարկը կը նկատուի, բացուեցաւ Յունիս 14-ին, Հանրապետութեան նախագահ Ժ. Շիրաքի կողմէ. ան որ կ'ընկերանային Փոխադրութեան, Պաշտպանութեան նախարարները Ժ.-Գ. Կէսօ եւ Ա. Ռիշար:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ Յունիս 13-ին 13 գիւղացիներ եւս սպաննուած են. մէկ մասը մորթուած, մէկ մասն ալ ողջակիզուած է, ըստ տեղական թերթի մը որ տուած է լուրը: Ընտրութենէն ի վեր ահաբեկչական ամէնէն ծանրակշիռ արարքն է, վերագրուած՝ իսլամական տարրերու: Երկու օր առաջ ալ ուրիշ սպանդի մը զոհ եղած էին 12 գեղջուկներ, Պուֆարիկի մօտ:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ նախագահ Զերուալ կրկին Ա. Ույահիայի յանձնած է կառավարութիւնը կազմելու պաշտօնը, հակառակ որ ան ժողովրդականութիւն չունեցող դէմք է: Այս նշանակումը յայտարար նշան կը նկատուի որ ոչ մէկ փոփոխութիւն պէտք է ակնկալել երկրին տնտեսական քաղաքականութեան մէջ:

ԽՐՈՒԱԹԻՈՅ նախագահական ընտրութիւնը, ինչպէս կը սպասուէր, աւարտեցաւ Ֆ. Թուճմանի յաղթանակով: Թուճման որ երկրին անկախութեան հայրը կը նկատուի, 75 տարեկան է. 1990-էն ի վեր նախագահութեան պաշտօնը կը վարէր արդէն: Ստացած է քուէներու 59%-ը:

ՄԱՀՄԵՏԱԿԱՆ ութ երկիրներու նախագահները Յունիս 15-ին Պոլսոյ մէջ պաշտօնապէս ծնունդ տուած են տնտեսական եւ առեւտրական համագործակցութեան մը: Թուրքիոյ հետ անդամ են Պանկլատէշ, Եգիպտոս, Ինտոնէզիա, Իրան, Մալեզիա, Փաքիստան եւ Նիժերիա:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ վարչապետը փրկուած է դատական հետապնդումի սպառնալիքէն: Երկրին Գերագոյն ատեանը վճռած է որ Նեթանիահուի դէմ հետապնդումի համար բաւարար փաստեր չկան, խնդրոյ առարկայ ընելու համար իր պարտեցութիւնը չարաչար գործածելու պարագայ մը որով կ'ամբաստանուէր:

ՓԱՐԻԶԻ քաղաքապետ Ժ. Թիպէրիի դէմ ընտրութեան ապօրինութեան ամբաստանումներով բողոքներ յայտնուած են: Ժ. Թիպէրի կ'ամբաստանուի այլ շրջաններու բնակիչներ ի նպաստ իրեն քուէարկութեան մղելու յանցանքով: Խնդրոյ առարկայ է նաեւ Փարիզի երրորդ թաղամասին պարագան:

ՄԱՄՈՒԼ

«LYON CAPITALE»

(11/17 Juin)

«LES ARMENIENS, TETES DE TURC DE RAYMOND BARRE»

Շաբաթաթերթը այս խորագիրով առաջին էջէն կ'անդրադառնայ Լիոնի հայ գաղութին ու քաղաքապետին միջեւ ստեղծուած լարուած կացութեան, այս վերջինին կողմէ Ապրիլ 24-ի ոգեկոչումը հովանաւորելու մերժումին առթիւ: Ֆիլիփ Շասլոյի գրութիւնը որ գրուած է Բ. էջը եւ Գ.-ին կէսը, սկիզբէն իսկ խնդիրը կը ներկայացնէ որպէս «վստահութեան անձնախորդ տագնապ» մը հայ գաղութին եւ քաղաքապետութեան միջեւ:

Դէպքերու մանրամասն ներկայացումէն ետք յօդուածագիրը կը գրէ թէ նախապէս ալ Հայերու հակազդեցութեան պատճառ եղած էր Ռ. Պառ երբ փորձած էր (1996) աշխարհաքաղաքականութեան Թրքամէտ դասեր տալ անոնց, կամ երբ քաղաքապետարանի թերթը գրած էր հաւանական զուգորդումին մասին Լիոնի եւ Իզմիրի:

Ապրիլ 24-ի հարցին մասին կը մէջբերուի քաղաքին 6-րդ թաղամասին փոխ-քաղաքապետ Ժ.-Փ. Պասմաճեանի տեղեկատուութիւնը. ան մէկէ աւելի անգամներ փորձած է համոզել թէ ծանրակշիռ սխալ մը կը գործուի, բայց մտիկ չեն ըրած. Ռ. Պառի գրասենեակին պետը բացատրած է թէ քաղաքապետը միայն «պաշտօնական» միջոցառումներ կրնայ հովանաւորել, եւայլն, ապա մէջակոյթի պատասխանատուն ալ ըսած է. — «Դո՛ւք Հայերդ, ամէն անգամ գայթակղութիւն պիտի չստեղծէք երբ բան մը մերժուի»:

Յուշարարներու բաժակը յորդեցնող կաթիլը եղած է տեսնել թէ Ապրիլ 24-ի օրը քաղաքապետութիւնը ոչ իսկ ծաղկեպսակ մը զետեղած է Յուշարձանին առջեւ:

Որպէս գաղութին երեւելի դէմքեր, տեղ կը տրուի Ռիշար Ղազարեանի (ԽԻ-Տէ-ԷՖ), Վահէ Մուրատեանի, բժիշկ Գ. Քէֆէնէկեանի ընդվզումի արտայայտութիւններուն. բոլորն ալ Թրքամէտ կեցուածքի մը կը վերագրեն Ռ. Պառի ընթացքը, անոր մէջ տեսնելով նաեւ ժխտողականութեան երեւոյթը, որ կը պարտադրէ Գէսոյի օրէնքին ծիրը ընդլայնելու աշխատանքը:

Յօդուածագիրը ժխտողականութեամբ դատապարտելի չի նկատեր Ռ. Պառը, այլ կ'ըսէ որ այս հարցին մէջ անտեղեակ յայտնուած է հայկական զգացականութեան: Ապա Թուրքիոյ աշխարհաքաղաքական կարեւորութեան տեսակէտը աւելի ծանր կշռած է իրեն համար, քան մարդկային իրականութիւն մը զոր չէ յաջողած ընկալել: Միայն վերջին, պահուն փորձած է սխալը սրբագրել, քուէարկել տալով քաղաքապետութեան խորհուրդին Յունիս 2-ի Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումին, ուրացումը պատժելու եւ միջազգային ատեաններու դիմելով այդ ճանաչումը ապահովելու Թուրքպետութեան, ժխտումը դատապարտելու «բաղձանք»ը: Արարք մը որուն արդէն անմիջապէս հակազդած է Թուրքիոյ հիւպատոսը, ունկնդրութիւն խնդրելով Ռ. Պառէն:

Յօդուածէն դուրս սիւնակի մը մէջ Ֆ. Շասլօ հարցին ներքին ծալքերը կը բանայ, ըսելով որ քաղաքապետարանին պատասխանատուները իրար կ'ամբաստանեն կատարուած սխալին ու թերացումներուն համար: Տեղ տրուած է նաեւ Լիոնի հայ երիտասարդներու հակազդեցութիւններուն:

ԴԱՇԻՆՔԸ ՈՒ ԱՅԼԸՆՏՐԱԿԱՆ ՈՒԺԻ ՀԱՆԳՐՈՒԱՆԸ

(Վ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ ՄԱՅԻՍ 28–Ի ՃԱՌԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Արեւմտեան Ամերիկայի Հ.Յ.Դ. Կեդր. Կոմիտէին կազմակերպած Մայիս 28–ի հաւաքոյթին որպէս ճառախօս Վազգէն Մանուկեանի ներկայութիւնը յատկանշական է Հայաստանի ներքին քաղաքականութեան տեսակէտէն. ասիկա, նոյնիսկ երբ անոր արտասանած ճառը լայն չափով նիւթ ունի Սփիւռքին առնչուած պարագաներ:

Վ. Մանուկեան վարչապետի, Պաշտպանութեան Նախարարի նման բարձրագոյն պաշտօններ վարելէ ետք, այսօր երկրին ընդդիմութեան գլխաւոր դէմքն է: Որպէս այդ, մեծագոյն յաջողութիւնը եղաւ նախագահական ընտրութեան ձեռք ձգած արդիւնքը, որ թէեւ ճամբայ չունեցաւ զինք առաջնորդելու դէպի իշխանութեան դերագոյն այդ աթոռը: Անկէ ի վեր ընդդիմութիւնը հետամուտ է աւելի կազմակերպուած, աւելի հետեւողական գործունէութեամբ դրսեւելու քաղաքական բեմը, սակայն առ այժմ յաջողութեան փաստ չէ արձանագրուած: Երեւոյթ մը որ բաւական սուր հակասութիւն մը կը նշէ Վ. Մանուկեանի տրուած քուէներու մեծ համեմատութեան ու անոր գլխաւորած ճակատին բաժին հանուած նոյնքան մեծ անտարբերութեան միջեւ:

Այդ ճակատը որ կը խմբէ իր կուսակցութեան հետ Հ.Յ.Դ.–, ԻՄ–ը եւ մէկ քանի աւելի երկրորդականներ, չատ որոշ է որ չէ գտած, չի վայելեր բազմութիւններու վստահութիւնը. յոյսի դուռ մը, այլընտրանք մը չի ներկայանար անոնց համար որոնք մեծ դժգոհներ են, բառին լայն առումով: Այդ դժգոհութիւնը քաղաքական լծակի վերածելու նպատակով կազմակերպուած ուրբաթօրեայ երեւանեան հանրահաւաքները ամէն անգամուն աւելի քիչ թիւով մարդ կը հաւաքբերեն: Այս պարագան Յունիս 6–ին նոյնիսկ յատակ արտայայտութիւն գտած էր ճառախօս Ռաֆայէլ Ղազարեանի կողմէ. ան պատուանդանէն հարց տըւած էր թէ ո՞ւր են բազմութիւնները, մինչ ունկնդիրներու միայն շուրջ 1500–նոց ներկայութիւն մը, ան ալ բաղկացած տարեցներէ, կը գտնուէր Ազատութեան հրապարակին վրայ:

Այս երեւոյթը գրեթէ միայն ժողովուրդին քաղաքական կեանքէն յոգնած, վհատած ըլլալու, խարուածի անտարբերութեան հոգեբանութեամբ կը փորձեն բացատրել Դաշինքի պատասխանատուները. կ'անտեսեն այդ երեւոյթին իրենց մասնակցութեան բաժինը: Մինչդեռ, հաւանօրէն, խաբուածի հոգեբանութեամբ ձեւացած անտարբերութեան մէջ լուրջ դեր կ'ունենայ Դաշինքի տարրերուն միջեւ չաղախի պակասը: Առոր չօշափելի առաջին մէկ արտայայտութիւնը եղան Սեպտեմբեր 25 – 26–ի դէպքերէն ետք այդ տարրերուն հրապարակային իրեւարմերժ յայտարարութիւնները: Վերջերս ալ բոլորովին յատակացան Պ. Հայրիկեանի նոյնինքն Վ. Մանուկեանը թիրախ առնող ժխտական խօսքերով ու գործով: Իր կուսակցութեան համագումարին ան յայտարարեց որ իրենց համար Վ. Մանուկեան չի ներկայացներ այլեւս միացեալ ղեկավարի տիպարը, եւայլն: Քննադատութիւններու բաժին մըն ալ ընկերացաւ իր մերժումին: Կայ տակաւին Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի իշխանութեան մօտենալու անոր փորձերը որոնց հետամուտ եղաւ յետ նախագահական ընտրութեան ալեկոծութեան մէջ, ապա նաեւ վերջերս: Ճիշդ է որ դժուար է քաղաքական ծանրութիւն ներկայացնող գործօն նկատել Հայրիկեանի խումբը. թէ՛ տարած գործունէութեամբ որուն մէջ միշտ կարեւոր տեղ տրուած է զգայացունց յայտարարութիւններու, եւ թէ ստացած քուէներու համեմատութիւններով: Այսուհանդերձ, պէտք չէ մոռնալ որ Պ. Հայրիկեան որոշ հմայքի տէր դէմք է որոշ հատուածի մը համար որ կը շարունակէ անոր անձին մէջ տեսնել խորհրդային կարգերու ընդդիմախօս այլախոհը. Թերեւս այսօր ալ կարգ մը խիզեր, նպատակներ բանաձեւողը, նոյնիսկ եթէ այդ խիզերը յաճախ չատ քիչ առնչուած են գործնապաշտութեան կամ չօշափելի իրականութեան կարելիութիւններու, եւայլն:

Այս շրջագիծին մէջ Վ. Մանուկեանի Միացեալ – Նահանգներ այցը Հ.Յ.Դ.–ի հրաւէրով, ամէն բանէ առաջ ենթադրել կուտայ քաղաքական ամուր դաշնակիցի մը (Հ.Յ.Դ.) ապահովութեան փնտռտուքը որ էական է իրեն համար որպէս ընդդիմութեան պարագլուխ: Այս կէտը մասնաւորաբար հասկնալի է, Դաշինքին ներսն ու դուրսը պարզուած վերոյիշեալ կացութիւններուն պատճառով: Սակայն, գոնէ ներկայիս համար հարց է թէ նոյնիսկ անկեղծ, չահակից դաշնակցութեան մը հաւաստումը Հ.Յ.Դ.–ի կողմէ, ի՞նչ կրնայ նշանակել, քանի որ այս կուսակցութեան գործելու արգելքը տակաւին վերցած չէ Հայաստանի մէջ ուր ան կրնայ լաւագոյն պարագային ուժական նեցուկ մը ըլլալ: Այսուհանդերձ, Դաշինքին մէջ որպէս վստահելի գործընկեր ու նեցուկ Հ.Յ.Դ.–ն ունենալու Վ. Մանուկեանի տրամադրութիւնը բաւական յստակ է, մեկնելով Մայիս 28–ի տօնակատարութեան ճառէն:

Անոր առանցքը կը կազմէ սփիւռքեան ու համահայկական խնդիրներու մասին Հ.Յ.Դ.–ի մօտեցումներուն ու քաղաքականութեան գովաբանութիւն մը: Հայ Դատը, ցեղասպանութիւնը, Ղարաբաղի ճակատագիրը, ձուլումին դէմ պայքարը, գործակցութեան – միասնութեան անհրաժեշտութիւնը, մշակոյթի զարգացման միասնաբար զարկ տալու կոչը այդ գովաբանութեան տարրերն են: Անոնք որպէս նախընտրելի քաղաքական գործօն ներկայացուելէ զատ, ներկայի իշխանութեան ուղղուած քննադատութիւններու ալ տուեալներ կ'ըլլան, ինչպէս Հայ Դատի առնչութեամբ Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններու մասին բուռծը թէ Հայաստանի իշխանութեան երկարած ձեռքը օդին մէջ առկախ մնաց, եւայլն:

Նշուած պայմաններուն մէջ հասկնալի ըլլալով հանդերձ, քիչ մը զարմանալի է որ Հայաստանէն այս մակարդակի քաղաքական դէմքի մը ելոյթին մէջ վերոնշեալներուն քով հայաստանեան հարցերը համեմատաբար փոքր տեղ կը գրաւեն, գոնէ դատելով ճառին լրատուներով փոխանցուած ամփոփումէն: Վ. Մանուկեան կ'արտայայտուի տնտեսական կացութեան, ժողովուրդին աղքատութեան ու ժողովրդավար իշխանութեան մը անհրաժեշտութեան մասին: Կը շըրջանցէ ընդդիմութեան նիւթը. անոր յոյսերը, քաղաքական ուղղութիւնը, ծրագիրը, հոն գոյացած ճեղքերը, հաւանօրէն, նկատելով ներքին սպառումի ապրանք:

Նոյնիսկ եթէ Վ. Մանուկեան վերադառնայ, ապահոված՝ Հ.Յ.Դ.–ի իրեն համար կարեւոր զօրակցութիւնը ու քաղաքական միասնական գործունէութեան հեռանկարներ, ատիկա պիտի բաւէ՞ աւելցնելու ուրբաթօրեայ ցուցարարներու թիւը ու հետեւաբար ընդդիմութեան գործունէութեան նկատմամբ հետաքրքրութիւնը. Պէտք չէ մոռնալ որ Հ.Յ.Դ.–ն ալ լայն զանգուածներու կուսակցութիւնը չյաջողեցաւ ըլլալ մինչեւ այսօր Հայաստանի մէջ: Հետեւաբար, արմատական փոփոխութիւն ակնկալել այս այցելութեան նոյնիսկ ամէնէն դրական արդիւնքին վարկածով, չատ իրապաշտ մօտեցում պիտի չըլլայ: Եւ ըսել որ չատ երկար ժամանակ մը չէ մնացած մինչեւ յաջորդ ընտրութիւնը որ երեսփոխանական պիտի ըլլայ, 1999–ին: Ժամանակ՝ ամուր դաշնակիցներով ներկայանալու համար զանգուածին ու մանաւանդ քաղաքական տարբեր ընթացքի մը ծրագիրը ներկայացնելու անոր: Այդպէսներ, որոնք ցուցարարներու չարժելու տրամադրութեան սպասելու փոխարէն, այդ չարժումը ստեղծող ու առաջնորդողի դիրքին վրայ դնեն Դաշինքը, գայն նկատել տալու համար այլընտրական վստահելի ուժ:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄԵՐ ԽԱԶՈՒՀԻՆԵՐԸ

ՎԻԷՆ՝ «ՍԵՒԱՆ» ԿԸ ԾՐԱԳՐԷ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԴԷՊԻ ԳՈՐԻՍ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղին համար, կը թուի թէ հինէն ի վեր ամէնէն կարեւորը հայերէնի դասընթացքն է: Լիբանանահայ Կարօ Գէորգեան, հեղինակ «Ամէնուն Տարեգիրքը» խորագիրը կրող հատորներու չարքի մը, կ'այցելէր Սփիւռքի զանազան կողմերը նիւթ հաւաքելու եւ իր ընթերցողներուն ներկայացնելու համար հայութեան ունեցած վիճակը: 1958–ին, այցելած է նաեւ Ֆրանսա, 1959–ի հատորին մէջ կը գրէ Վիէնի մասին. «Հայերու թիւն է մօտ 1300 ... կան հայերէն դասընթացներ քաղաքին երեք մասերում մէջ: Դասընթացները կազմակերպուած են Ֆրանսահայ Կապոյտ խաչի մասնաճիւղին կողմէ: Կը յաճախեն 40 աշակերտներ: Ուսուցիչն է Կարապետ Տէրմոյեան...:

Ներկայիս ալ Կապոյտ Խաչը կը շարունակէ իր գործունէութիւնը նոյն ուղղութեամբ:

Արփինէ Մուրատեան՝ որ քանի տարիներէ ի վեր կը վարէ մասնաճիւղին նախագահի պաշտօնը, կուտայ մեզի դասընթացքներուն ներկայ վիճակը:

«Այժմ ունինք երկու դասընթացք. մէկը՝ Չորեքշաբթի 6–էն 13 տարեկաններու համար, միւսը Շաբաթ՝ 6–էն 14 տարեկաններու. Նաեւ՝ Պաքալօրէայի պատրաստող դասարան մը: Անցեալ տարի ներկայացուցինք 6 աշակերտ: Ունինք 55 աշակերտ:

«Երկու ուսուցչուհի ունինք Եղիզապէթ Մագաճեան Պէյրութէն (Հոփիսիմեանց վարժարան), Ֆլօրանս Հայտօսթեան Պէյրութէն եւ Փաթրիք Զոպոյեան, Վիէնցի: Ունինք նաեւ հայկական աւանդական պարերու երկու ուսուցանող՝ Նատին Կարապետեան եւ Նաթալի Մաղաքեան: Մեր աշակերտներու պարախումբը երբեմն կը հրաւիրուի ուրիշ միութիւններու հանդէսներուն...:

Տիկին նախագահուհին կը հաստատէ. «Մեր գործունէութեան առանցքը դըպրոցն է. ունինք Մանուկներու Օր քաղաքապետարանին թատրոնին մէջ որ ընդհանրապէս լեցուն կ'ըլլայ...:

Կապոյտ Խաչը կը կազմակերպէ տարեվերջին աշակերտներու համար պտոյտ մը ու դաշտահանդէս՝ ամէնուն համար:

Վիէնի մասնաճիւղը որ յետագային մկրտուած է Սեւան, Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի ամենահին մասնաճիւղերէն մէկն է, թերեւս ամենահինը, կանգուն մինչեւ այսօր: Հիմնուած է 1928–ին, հոն ալ՝ Արշակ Ջամալեանի դրդումով:

Պէտք չէ սակայն ենթադրել թէ ամէն ինչ եղած է դիւրին եւ մասնաճիւղին գործնէութիւնը շարունակուած է առանց ընդմիջումներու:

Մեր ընթերցողները, կը յուսանք, ներողամիտ կ'ըլլան, եթէ անգամ մը եւս բանանք Հերմինէ Միսքճեանի օրագրութիւնը: Կան հոն վաւերական մանրամասնութիւններ Միութեան անցեալին մասին, մանաւանդ Ռոն – Ալփ շրջանին մէջ:

Հերմինէ Միսքճեան, 1931 Ապրիլ 13 թուականին, կը գրէ Փարիզ, Շրջանային վարչութեան.

«Այս նամակով կուզամ ձեզ ըսելու որ Ապրիլ 12–ին վերակազմուած է Վիէնի մասնաճիւղը: Նոյն ժողովին ներկայ էր նաեւ Պր. Մեսրոպ Գույումճեան: Բաւական դժուար եղաւ մեր յաջողութիւնը, որովհետեւ Վիէնի մեր տիկինները եւս գաղափարը ունեցած են որ անօգուտ է վերակազմել մասնաճիւղը, քանի որ երկու անգամ վերակազմուած է ան եւ կրկին փլած: Զիրենք խանդավառելու համար բաւական ջանք ըրինք: Մանրամասնութիւնները ձեզ կը պատմէ Պր. Գույումճեանը:

«Նկատելով որ տիկինները անփորձ են, Պր. Ներսէս Խաչիկեանը ստանձնեց նախագահի պաշտօնը որոշ ժամանակուան մը համար. ուրեմն իրենց վարչական կազմը կը բաղկանայ հինգ հոգիէ՝ չորս կին եւ մէկ այր»:

Ներկայիս «Սեւան» պէտք չունի այրերու աջակցութեան, բացի, թերեւս, դաշտահանդէսներու կազմակերպութեան համար: Ունի երկու այր անդամներ: Անդամուհիներու ընդհանուր թիւը 65: Անդամավճար՝ տարեկան 170 ֆրանք:

Անոնցմէ որոնք անցեալին ստարած են մասնաճիւղին կենսունակութեան ու վարչական գործերուն, կարելի է յիշել քանի մը անուններ՝ Ովսաննա Ուլուսոյեան, Արշալոյս Մաղաքեան, Քնար Մուրատեան, Սառա Աւոյեան, Վարդուհի Ռուպիկեան: Կան անշուշտ ուրիշներ ալ, անուններ որոնք վեթերաններու մօտ յիշատակներ կ'արթնցնեն:

Սեւան ունի յիշատակի օր, հոգեհանգիստի արարողութեամբ մը որուն կը հետեւի ճաշ մը:

Գործունէութեան մաս նաեւ՝ օգնութիւն Հայաստանի: Դեկտեմբեր 8–ին, անդամուհիները, դուրսը, խումբով կը ծախեն լման հասոյթը կը յատկացուի Հայաստանի...:

Ներկայի ծրագիր՝ Օգոստոսի վերջաւորութեան երթալ Գորիս, տեղւոյն ՀՕՄ–ի մասնաճիւղին հետ քոյր մասնաճիւղ ըլլալու արարողութեան համար:

Հարց տուած էինք՝ ի՞նչ կը թելադրէ որպէսզի անդամուհիներու թիւը շատնայ:

Արփինէ Մուրատեան կը գրէ.

«Մեր անձերուն օրինակը, Ունինք եօթնասարդ ընկերուհիներ: Անդամուհիներուն տարիքը կը տարուբերի 85 եւ 30–ի միջեւ: Այս նիւթը մեր մեծագոյն մտահոգութիւններէն մէկն է:

Սեւան չունի սանուհիներու խմբակ:

«Սանուհի դրութիւնը այլեւս գոյութիւն չունի Կապոյտ Խաչին մէջ» կը նշէ Տիկին Մուրատեան:

Կան թերեւս պատճառներ՝ որոնց ծանօթ չենք. գիտենք միայն որ, անցեալին, սանուհիներու կազմերը օգտակար եղած են մասնաճիւղերու կենսունակութեանը համար: Այդպէս եղած է, գոր օրինակ, Կրընոպլի մէջ:

Իրաւ է որ ժամանակները փոխուած են...:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԻՐԱՔՑԻ ԱՊԱՍՏԱՆԵԱԼՆԵՐՈՒ ՈԴԻՍԱԿԱՆԸ

Կասպից ծովու արեւմտեան ափէն, Պարսից ծոցին ու Պալքանեան թերակղզիին մէջտեղ մնացած շրջանը ոմանց կողմէ կը կոչուի «սարսափին եռանկիւնը»: Հոն ամէնէն մեծ տարածքները կը գրաւեն Իրաք ու Թուրքիա: Ներկայիս այդ շրջանը բռնատիրութենէ, պատերազմէ փախուստ տուողներու անցքի վայրի մը վերածուած է: Այդ փախուստ տուողները, – մեծ մասով Իրաքցիներ, կը դիմեն դէպի երկիրներ ուր կը հաւատան թէ նուազագոյն կայունութիւն ու ապահովութիւն պիտի գտնեն: Շատերուն թիրախը Յունաստանն է, ի հարկին անկէ այլ տեղ մեկնելու համար: Հոն հասնելու համար պէտք է կտրեն Եգէականը որ մինչեւ հիմա իրաքցի, քիւրտ կամ թիւրքմէն 854 ապաստանեալի գերեզման եղած է:

Իրենց ոդիսականը կը սկսի Իրաքեան Քիւրտիստանէն: Կը համաձայնին մաքսանենգ «զբօսաշրջութեան» մը միջնորդին հետ, երբեմն ամբողջ ընտանիքով ճամբայ ելնալու համար: Կեղծ անցագրի, ճամբորդութեան փոխարէն կը վճարեն 17 – 25 հազար ֆրանք: Եթէ յաջողին մինչեւ Պոլիս հասնիլ, արեւմտեան երկրի մը հիւպատոսարանը կը դիմեն, քաղաքական ապաստանեալի կարգավիճակ խնդրելով: Յաճախ պահեստի ցանկերու վրայ տեղ կը տրուի իրենց: Ուրիշներ Տիյարպէքիր հասնելէ ետք դիմումներ կը կատարեն: Մէկ մասն ալ կը մնայ Անատոլուի մէջ, թափառական կեանք մը վարելով ու միշտ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Կեդրոնի Յ. Մանուկեան գրադարանին մէջ, Յունիս 1-ին տեղի ունեցած է յուշահանդէս մը նուիրուած Մինաս Թէօլէօլեանի անոր մահուան տասնումէքին առթիւ, Համազգայինի «Գլաձոր» մասնաճիւղի նախաձեռնութեամբ, յատուկ հոգեհանգստեան պաշտօնէն: Օրուան հանդիսավարը՝ Մարգար Շարապխանեան իր բացման խօսքին մէջ, անդրադարձած է Մ. Թէօլէօլեանի կեանքին ու գործին, ապա, ողբացեալին աշակերտներէն՝ Յարութիւն Շիթլեան ներկայացուցած է Թէօլէօլեանը որպէս ուսուցիչ, տնօրէն, լրագրող, հրապարակագիր, քննադատ, հեղինակ: Խօսք առած է նաեւ Հալէպի «Արեւելք» թերթի Թէօլէօլեանի խմբագրի շրջանի գրաչարներէն՝ Գրիգոր Հոթոթեանի որ անդրադարձած է անոր խմբագրական աշխատանքներուն: Սոնա Յովհաննէսեան խօսած է Հալէպի Ճեմարանի իր ուսուցչին մասին եւ անոր կապուած դասախօսական դէպքերու:

⁂

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Սըր Ճորճ Մաքոռնալտ երկրորդական վարժարանի հանդիսասրահին մէջ, կազմակերպութեամբ Համազգայինի «Գլաձոր» մասնաճիւղին, Մայիս 31-ին համերգ մը տեղի ունեցած Գուսան երգչախումբի 15-ամեակին առթիւ: Երգչախումբը ղեկավարութեամբ Էդիկ Յովսէփեանի ներկայացուցած է 15 խմբերգներ, 5 մեներգ եւ 3 զուգերգ հայ զանազան հեղինակներէ: Համերգի աւարտին, Շրջ. Վարչութեան կողմէ Ռուբիկ Մնացականեան յուշանուէր մը յանձնած է Էդիկ Յովսէփեանի: Ներկայացուած է նաեւ 15 վայրկեան տեւող տեսերիզ մը ուր ամփոփուած էր երգչախումբին 15 տարիներու գործունէութիւնը:

⁂

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնին մէջ, Մայիս 13-ին, նախաձեռնութեամբ ՀՕՄ-ի Սօսէ մասնաճիւղին տօնուած է Մայրերու Օրը: Այս առթիւ, ընկերային յանձնախումբը բոլոր մայրերուն կուրծքերը զարդարած են յատկապէս պատրաստուած ծաղիկներով: Բարի գալուստի խօսքը արտասանած է Մարօ Եագուպեան, գլխաւոր բանախօսը եղած է Արմէն Ա. Քահանայ Իշխանեան:

⁂

ԳԻՄՊՐԻՃԻ (Գանատա) Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, կազմակերպութեամբ ՀՕՄ-ի Մեղրի մասնաճիւղին, Մայիս 13-ին տօնուած են մասնաճիւղին 87-րդ տարեդարձը եւ Մայրերու Օրը: Բացման խօսքը արտասանած է Անժէլ Պալճեան, օրուան տօներուն մասին խօսած է Ալիս Շիթլեան: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը:

Ա ՍԿԷ ԱՆԿԷ

ԱՆՀԵԹԵԹ ՄԱՀԵՐՈՒ ՄՐՑԱՆԱԿՆԵՐԸ

Ամերիկացի գիտնականներու խումբ մը ամէն տարի Տարուինեան մրցանակ մը կու տայ այն անհատին որ կը մեռնի ամէնէն անհեթեթ արկածի մը հետեւանքով: 1995-ին այդ մրցանակը տրուած էր մէկուն որ խմիչքներու ինքնաշխատ գործիքի մը կողմէ ճզմուած էր, երբ կը ջանար անկէ ձրի քոքա մը ձեռք ձգել: Յաջորդ տարին մրցանակին արժանի նըկատուեցաւ կրկին Ամերիկացի մը որուն ինքնաշարժը ծովափի խարակներու խըրած գտնուած էր, գետնէն 38 մեթր բարձրութեան վրայ: Անոր տէրը հանճարեղ գաղափարը ունեցած էր իր կառքին կապելու հրթիռ մը որ կը գործածուէր բնականէն աւելի կարճ ենուղիներու վրայ օդանաւերու օդ բարձրանալը դիւրացնելու համար: Այդ հրթիռով կառքը 15 երկվայրկեան ստացած էր ժամական 500 քմ. արագութեամբ ու թռիչք առնելէ առաջ փախած էր խարակներուն, մէկ մեթր խորութեամբ փոս մը բանալով հոն:

1997-ի մրցանակակիրը այդ պատիւը կը պարտի 1982-ին գործած «հերոսութեան»:Լոս-Անճըլըսէն բեռնատարի շարժավար այդ անձը մահացած չէ պատահած արկածով: Ան պարտէզի աթոռի մը կապած է 45 փուչիկներ, զանոնք լեցուցած հէլիում կազով ու փորձած թըռչիլ: Տեսողութեան թերութեան պատճառով գինուորական շրջանին անկատար մնացած օդաչու ըլլալու մեծ փափաքը ուզած է այս ձեւով իրագործել: Հետը առած է վեց տուփ գարեջուր ու օդի հըրացան մը: Ծրագրած է պտոյտը ընելէ ետք փչուկները մէկ մէկ պայթեցնելով էջք կատարել: Անակնկալը այն եղած է որ ինքզինք գտած է 3600 մեթր բարձրութեան վրայ ուր հասած է քանի մը երկվայրկեանէն, բոլորովին անհարեկած: Վախցած է հրացանը գործածելու, որպէսզի աթոռին հաւասարակշռութիւնը չխախտի: Ամբողջ 14 ժամ տատանած է Լոս-Անճըլըսի երկինքին մէջ, վախէն մեռնելով, մինչեւ որ ինքզինքը գտած է տեղւոյն միջազգային օդակայանին օդանցքին մէջ: Հոն օգնութեան փութացած է ուղղաթիռ մը որ իրեն չուան մը նետած է: Փրկուելէ ետք ան դատապարտուած է անխոհեմ թռիչքի մը ձեռնարկած ըլլալուն համար ու 2600 տոլար տուգանք վճարած: Անցեալ Հոկտեմբերին անոր մահէն ետք խօսելով այս մասին, մայրը ըսած է թէ կ'ուզէր որ յիշուի որպէս պարտէզի աթոռի օդաչուն:

ՈՒ. ՍԱՐՈՅԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ ՎԱՒԵՐԱԳՐԱԿԱՆ ԺԱՊԱՒԷՆԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Յունիս 11, Չորեքշաբթի երեկոյեան Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Ա. Մանուկեան կեդրոնի սրահը ամբողջովին լեցուած էր հետաքրքիրներով որոնք եկած էին դիտելու Փօլ Գալինեանի պատրաստած վաւերագրական ժապաւէնը Ուիլլըմ Սարոյեանի մասին: Գործը խորագրուած է «Մարդը, գրողը»: Միացեալ Նահանգներու եւ Գանատայի մէջ մէկէ աւելի մրցանակներու արժանացած ժապաւէնը լուսանկարներու, տեսագրութիւններու, գծանկարներու բաւական յաջող համադրութեան մը արդիւնք է: Առաւելապէս կը հետադծէ անգլիագիր հայ գրողին կեանքը, անոր մարդասէրի, Հայու, գրողի յատկանիշներուն շեշտումով: Պրպտումի մանրամասն աշխատանքի արդիւնք գործին արժէքաւոր մասնակցութիւն մըն է Մայք Քոնըրզ պատմողը: Սակայն ժապաւէնը անգլերէն տարբերակով — առանց թարգմանութեան, կամ ենթախորագիրներու — ցուցադրուելուն պատճառով, փարիզցի դիտողներու մեծ մասը անհաղորդ մնաց խօսքի բաժինին:

Հակառակ ծանուցումին ճշդապահ ըլլալու հրահանգին, երեկոյթը սկսաւ աւելի քան կէս ժամ յապաղումով. յետոյ որպէս ողջոյնի ելոյթ բեմադիրին որ ներկայ էր սրահին մէջ, կեդրոնի շաբաթօրեայ դասընթացքէն աշակերտներ ներկայացուցին երկու փոքր թատերակներ: Ապա կազմակերպիչ միութեան կողմէ գործին ու անոր հեղինակին մասին խօսեցաւ Արշէն Գանթարճը: Անգլերէն ժապաւէնի մը ու անոր հայ բեմադիրին մասին հայ ներկաներու կաղ ու կուղ ֆրանսերէնով մը ուղղուած այդ խօսքը շատերու մտքին մէջ գծեց փոքր Բաբելոնի մը պատկերը որ ամէնէն հաւատարիմ հետեւորդը դարձած է մեր իրականութեան:

Ժապաւէնը կը տեւէ ժամ մը. Սարոյեան — Գարաօղլանեան գերդաստանին Միացեալ — Նահանգներ հասնելու շրջանէն կը սկսի, կուտայ պատանի Սարոյեանի, ապա գրողին կեանքին հանգրուանները. բաւական լայն տեղ տրուած է Սարոյեանի Հայաստան այցելութեան որ յայտնապէս մեծ տեղ գրաւած է անոր Հայու ապրումներուն մէջ: Աւելի համառօտ ներկայացուած է իր պապերուն ծըննդավայրը՝ Պիթլիս կատարած այցը որ առնուազն նոյնքան տեղ ու իմաստ ունեցած է գաղթականի շառաւիղ գրողին կեանքին մէջ: Տպաւորիչ բաժին մըն էր Սարոյեանի հայերէնով արտայայտուած մասը ուր ան ինքզինքը կը սահմանէր որպէս «հայ գրող», կ'անդրադառնար մանկութեան տարիներուն, եւայլն:

Փ. Գալինեան Պէյրութ ծնած (1932) լուսանկարիչ մըն է. 1964-ին գաղթած է Մոնրէալ, 1967-ին հաստատուած Ֆրէզնօ: Ինք է հեղինակը Սարոյեանի այն լուսանկարին որով պատրաստուած է 1991-ին իրեն յիշատակին նուիրուած դրոշմաթուղթը:

Ժապաւէնին աւարտէն ետք խօսք առաւ բեմադիրը, շնորհակալութիւն յայտնելով հիւրընկալ միութեան, ներկաներու բազմութեան: Ըսաւ նաեւ թէ հայ մշակոյթը աշխարհին ծանօթացնելու լաւագոյն ձեւը ֆիլմն է, եւայլն: Նախատեսուած զրոյցի բաժինը գրեթէ տեղի չունեցաւ, հաւանօրէն ժապաւէնին ստեղծած տպաւորութեամբ ու անհարկի կերպով երկարած երեկոյթին պատճառով:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

խուսափելով Թուրք ժանտարմներէն: Կաչխատին շրջանի բամպակի դաշտերուն մէջ, եւայլն:

Թուրքիոյ իշխանութիւնները բնակութեան արտօնութիւն չեն տար թէ՛ օրինաւոր ճամբով հասածներուն, եւ թէ փախստականներուն, վախնալով ապաստանեալներու մեծ հոսքէ մը: Բան մը որ կրնայ միայն իրենց հարցերուն վրայ նորեր աւելցնել: Ատիկա շատ փնտռուած մարդոց վերածած է այն միջնորդները որոնք ձկնորսութեան նաւ ունին յունական կղզիներու հանդիպակաց ափին վրայ: Ապաստանեալները այդ ճամբով կ'անցնին այդ կղզիներէն մէկը, ապահով հողի վրայ ոտք դնելով: Յունական իշխանութիւնները չեն արտաքսեր զանոնք երբ նոյնիսկ ապօրինի կերպով մուտք կատարած են: Իրաւունք կու տան 6 ամիս մընալու, մինչեւ որ ուրիշ երկիր մը ապաստանելու դիմում կատարեն, կամ ապրելու միջոց մը գտնեն:

Վերջերս, իրաքցի 18 տարեկան երիտասարդ մը միայն փրկուած է Եգէականի մէջ խեղդամահ ըլլալէ, երբ իր ընտանիքը երկու ուրիշներու հետ կը փորձէր յունական Սամոս կղզին հասնիլ, վարձուած երկու ձկնորսանաւով: Ճամբան, տարապայման բեռան չհանդուրժելով նաւերը տեղի տուած են, ճամբորդները յանձնելով Եգէականի ջուրերուն: Երիտասարդը փորձած է կառչիլ մօրը, զայն փրկել, բայց ալիքները զինք կուլ տուած են շուտով: Սպառած վիճակի մէջ ինք յաջողած է վերադառնալ Թրքական ափը, երկու ժամ պայքարելէ ետք ալիքներուն հետ: Մօրը հետ խեղդամահ եղած են 23 իրաքցի Թիւրքմէններ: Անոնց դիակները յաջորդ օրը Թուրք պահակներ գտած են ափին վրայ:

Երկու ամսուան մէջ չորրորդ դէպքը եղած է ասիկա, զոհերուն թիւը 52-ի հասցնելով: Թուրքիա ապրող Իրաքցիներու թիւը կ'ըսուի թէ կէս միլիոնի չափ է: Կոչեր կ'ըլլան որ օգնութեան ընկերակցութիւն մը կազմուի անոնց համար որպէսզի արու չափով դիւրանայ հիւրընկալ երկիր մը գտնելու գործը:

ԲԱՂՀԱՆ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Բ. ՄԱՍ

ՏԵՐԵՒՆԵՐ ԴԵՂՆԱԾ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԷ ՄԸ

Եւ հրամայեց որ Թաշկինակ մը բերեն: Բերին Քիւրտի կարմիր, լայնկեկ մէճիտիլ մը, որ մինչեւ վերջը կը ծառայէր թէ իբրեւ Թաշկինակ եւ թէ իբրեւ սըրբիչ:

Պետրի պէյ մեկնեցաւ, միշտ կրկնելով. — Պագ, տիւշիւն, թաշըն ... Հանգիստ եղիր, հոգ մի՛ ըներ ...

⁂

Գլուխս ալիւր կ'աղար: Ո՞ւր պիտի յանգէի, վերջապէս: Կարելի չէր անվերջ կրկնել «Նիքոլա Տիմիթրեւ»ը: Կարելի չէր պարտկուիլ առանց քիչ շատ վաւերական հանգամանք ներկայացնելու:

Դեսպանատունը պիտի հետաքրքրուի՞: Գոնէ մէկը պիտի ղրկէ՞ն, ստուգումներ կատարելու համար...

Իսկ եթէ չգան, եւ երբ յոյս չկայ որ գան, ի՞նչպէս պիտի ներկայանամ:

Ալի Րիզա եւ ուրիշներ պահէ պահ կ'եբեւային: Անշուշտ հարցաքննութիւնները կը սկսին այսօր — վաղը:

Կարճ — երկար ուղեգիծ մը որոճեցի: 1. — Ցայտնել ինքնութիւնս: 2. — Տէր ըլլալ յուշատետրին: 3. — Զլայտնել որեւէ անուն կամ գաղտնիք: 4. — Մաքառիլ մինչեւ մահ:

Յաջորդ իրիկունը ժամը 9-10-ին ներս մտաւ Ալի Րիզա: Նորէն «որպխութիւնս» հարցուց, թէյ մը բերել տուաւ, քննեց ձեռնակապերս, ամրացուց բթամատներուս օղակները եւ հրամայեց որ ճամբայ ելլենք:

Նոյն չքախումբը, — առջեւէն երկու ոստիկան, աջ եւ ձախ կողմերս Ալի Րիզան եւ ուրիշ մը, ետեւէն՝ երկու — երեք գաղտնի կամ յայտնի ոստիկան:

Ձեմ յիշեր, թո՞ղ տուա՞ծ էին որ հագնիմ կօշիկներս:

Ճամբան, Ալի Րիզա չմոռցաւ քանի մը անգամ պրկել մատներուս օղակները:

Հասանք դժոխային կայանը, — Գըմպը Սիրաի:

Սանդուխէն վեր ելած ատեն, կը չափէի բարձրութիւնը, Գ. յարկէն մինչեւ բակը, որ ծածկուած էր մարմար քարերով: «Գլխիվայր ոստո՞ւմ մը...»:

Առաջնորդեցին սենեակ մը, ճիշդ սանդուխին դիմացը:

Ծակատը, խոշոր գրասեղանի մը առջեւ նստած էր Րէշատ պէյ. — Ոստիկանութեան Քաղաքական Բաժնի ընդհանուր վարիչը: Դէպի աջ, թիկնաթոռի մը վըրայ, ոստիկանութեան վերատեսուչը, Պետրի պէյ, ձեռքերը ձեռնոց:

Իսկ ձախ կողմը՝ փոքր սեղանի մը առջեւ, Ալի Րիզա պէյ, որ ատենադրութիւնը կը պահէր:

Հարցաքննութիւնը սկսաւ «ի՞նչպէս ես, աղէ՞կ ես»ով, եւ միջանկեալ փափուքներով, որոնց չէի կրնար հետեւիլ:

Երբ հարցումներն սկսան, նորէն պնդեցի թէ ես իրենց փնտռած փախստականը չեմ, այլ Նիքոլա Տիմիթրեւ, Մանաստըրցի:

Քիչ մըն ալ քաշքշելէ յետոյ, վերջապէս յայտարարեցի.

— Այո, Շաւարշ Միսաքեանն եմ:

Րէշատ պէյ:

— Հա շէօյլէ: Տղաս, ես քեզ աչքերէդ կը ճանչնամ: Երբ դուն Էրզրումի մէջ «Յառաջ»ը կը հանէիր, ես ալ Գարաքիլիսէի կառավարիչ էի, անգամ մը քաղաք եկած էի, քեզ տեսած եմ փողոցէն անցած ատենդ, նոյն իսկ անգամ մը ինծի դէմ ալ գրութիւն մը հրատարակած էիր, տէրտէրի մը խնդրով: Հարկաւ կուսակցութեան մըն ալ անդամ ես: (Հէլպէթ պիր փրրգայատա մէնսուպսըն):

— Այո, Դաշնակցական եմ, բայց տեսականօրէն: (Թուրքերէնս տկար ըլլալով, շատ բաներ ֆրանսերէն կը բացատրէի: Այս պարագային ալ՝ ըսած եղայ — աճ թէօրի),

— Ուրեմն «նազարիյէ» բսել կ'ուզես: Լաւ, տեսականօրէն Դաշնակցական ըլլալով ի՞նչ կ'ընէիր:

— Դաշնակցական սկզբունքները կ'իւրացնէի, այդ ուղղութեամբ յօդուածներ կը գրէի:

— Ի՞նչ նիւթերու մասին կը գրէիր:

— Կրթական, գրական, ընկերային:

— Ո՞ր թերթերուն մէջ կը գրէիր:

— Զանազան թերթերու մէջ:

— Ճանըմ, «Բիւզանդիոն»ին մէջ ալ կը գրէի՞ր:

— Ո՛չ, հոն չեմ գրած:

— Ուրեմն «Ազատամարտ»ին մէջ կը գրէիր:

— Այո՛, գրած եմ:

Այստեղ յանկարծ նիւթէն շեղելով, իմ կարգիս հարցուցի:

— Ինչո՞ւ եղան այս բաները: Գիտէք որ «Ազատամարտ»ը հակառակ էր Թուրքիոյ պատերազմի մասնակցելուն, մինչդեռ եթէ թշնամութիւն ընել ուզէր, այդպէս պիտի չգրէր, քանի որ խառնակութիւնը կրնար օգտակար ըլլալ մեզի: Ես այս բաները Թալէաթ պէյին ալ կրնայի ըսել:

— Ի՞նչ կ'ըսէ, ի՞նչ կ'ըսէ, հարցուց Պետրի պէյ:

(Շար. 15)

ՎԱԼԱՆՍ - Ս. ՍԱՀԱԿ

12, rue de la Cécile

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ կրօնական Ընկերակցութիւնը կը հաղորդէ որ յառաջիկայ Կիրակի Յունիս 22–ին տօն է Ս. Աստուածածնի Տփոյ Գտման։

Այս առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի – ժամը 10–ին, Ս. Սահակ Եկեղեցւոյ մէջ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ

Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Մարսէյլի եւ Հարաւային Շրջանի

ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ՀՐԱՒԷՐ

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութեան տարեկան ընդհանուր ժողովը այս տարի տեղի կ'ունենայ Չորեքշաբթի, Յունիս 25, ժամը 20·30–ին Ընկերակցութեան կեդրոնը

77, rue La Fayette, 75009 Paris

Անդամներէն կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին տարեվերջի հանդէսը՝

Salle Rossini, 6, rue Drouot,
Métro : Richelieu - Drouot
(Mairie)

Յունիս 29, Կիրակի, ժամը 3–էն սկսեալ։

Վիճակահանութեան տոմսեր ծախու են աշակերտներուն մօտ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՆԻՍ. – Տէր եւ Տիկին Տիգրան Հաճեան իրենց մօր՝ վերժին–Մարիամ Գըլըճեանի (ծնեալ՝ Փափազեան) մահուան առթիւ 1000 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ԱՌՆՈՒՎԻԼ. – Տիկին Ռոզա – Փերուզ Տուրպաքարի մահուան առթիւ Սառա Նազարեան 100 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

VOYAGE en ARMENIE et au KARABAGH

DU 21 AOUT AU 4 SEPTEMBRE
organisé par la Section **«SEVAN»** de Vienne
de la Croix Bleue des Arméniens de France

Comprenant les prestations suivantes :

— Transport aérien: **Paris/Erevan/Paris**
— Transfert en car : Aéroport/Hôtel/Aéroport
— Hébergement :
* 10 nuits à l'hôtel Arménia — Erevan (tout confort);
* 2 nuits à Goris
* 2 nuits à Stépanakert;
* compris petit-déjeûners et dîners.

— Excursions avec visites guidées :
Erevan, Etchmiadzine, Khor Virab, Sardarabad, Sevan, Dilidjan, Zvartnotz, Garni, Gueghard, Gumri, Spitak, Vanadzor;
Goris: Portes de Zanguezour, Noravank, Tatev, Sissian;
Karabagh: Chouchi, Amaras, Gantzassar, Latchine.
— Non compris : Visa et voyage jusqu'à Paris.

Renseignements et inscriptions :
Tél. : 04. 74. 53. 25. 91.
Date limite d'inscription : 15/07/97.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Fête Champêtre

La Croix Bleue des Arméniens de France, Section **«Archag Djamalian»** de Décines organise une **FETE CHAMPETRE le Dimanche 29 Juin** à partir de 12 heures. Il y aura des stands de jeux pour les enfants, un buffet et une buvette.

Cette fête sera animée par **l'Orchestre «ARMENIA»**

En cas de mauvais temps elle aura lieu à la Salle des fêtes de Décines.

CAMP ITINERANT EN ARDECHE

Pour son camp itinérant qui se déroulera cette année en Ardèche du 8 au 29 Juillet, la Croix Bleue des Arméniens de France vous informe que quelques places sont encore disponibles.

Téléphoner au : 01. 48. 24. 46. 57.

CENTRE DE VACANCES DE BELLEFONTAINE

Pour son séjour du mois d'août qui se déroulera du 30 juillet au 23 août, à la colonie de Bellefontaine (Jura), la Croix Bleue des Arméniens de France vous informe que quelques places son encore disponibles.

Téléphoner au : 01. 48. 24. 46. 57.

Recherche

La Croix Bleue des Arméniens de France, pour sa colonie de Bellefontaine recherche donateurs pour appareils suivants

* **1 photocopieuse**
* **1 cuisinière électrique (avec four électrique) pour activité cuisine.**

Téléphoner au : 01. 48. 24. 46. 57.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ - ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի, Յունիս 19, տօն է Սրբոց Թարգմանչացն Մերոյ՝ Սահակայ եւ Մեսրոպայ։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

ՓԱՐԻԶ

Գրական – Մշակութային յանձնախումբ

●

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Յակոբ Պալեանի «Ընթերցում»ը

ԳՐԻԳՈՐ ՊԸԼՏԵԱՆԻ

«Սեմեր» հատորին – 1997 –

Երկուշաբթի, Յունիս 23, երեկոյեան ժամը 20·30–ին Հայ Մշակոյթի Տան Տիգրան եւ Զարուհի Տէմիրճեան սրահը

17, rue Bleue, 75009 Paris
M° Cadet

Դասախօսութիւնը կը սկսի որոշեալ ժամուն։

l'Ecole TARKMANTCHATZ d'Issy-les-Moulineaux
organise

SA PREMIERE

FÊTE CHAMPÊTRE

Dimanche 29 Juin à partir de 12 h.
dans les jardins de l'Ecole 19-27, Sentier des Epinettes, Issy-les-Moulineaux

animée par le chanteur **SOUREN et son orchestre**

Buffet : *Spécialités arméniennes.*

Stands de jeux— loteries— attractions— surprises...

— *Entrée gratuite* —

Venez gagner un week-end à Eurodisney pour 4 personnes

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

TEBROTZASSERE EN FETE

RENDEZ-VOUS LE DIMANCHE 22 JUIN à partir de 11 heures
spectacle réalisé par les élèves de l'école
— Chants — Danses — Sketches
La Chorale Tebrotzassère dirigée par Haïg Sarkissian
Distribution des Prix
Tombola et mille autres surprises

DEGUSTATION DE SPECIALITES ARMENIENNES A PARTIR DE 11 HEURES

COLLEGE TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord — 93340 Le Raincy — Tél. : 01 43 81 01 72
(Accès par la Gare de l'Est, Direction Gargan, Gare de Pavillons sous bois)

COLONIE DE VACANCES à SAINT-GERVAIS-LES-BAINS

L'Asociation SIPAN des Arméniens catholiques des France organise cet été

un séjour de colonie de vacances

dans sa superbe propriété *«Résidence Sipan»*
sise à Saint-Gervais-les-Bains (Haute-Savoie) à 15 kms de Chamonix, pour les enfants de 6 è 12 ans,

du 2 au 22 juillet.

Les dossiers d'inscription peuvent être retirés auprès de nos paroisses ou demandés au Secrétariat de l'Association,
10 bis, rue Thouin, 75005 PARIS.

Tél. : 01 40 51 11 90, du lundi au vendredi, de 14h30 à 18h30.

Ceux qui ont assisté au précédent ont déjà retenu leurs places, ceux qui ont raté le précédent vont se précipiter pour retenir leurs places, nous irons tous au

dîner dansant

de l'**Association Ste Croix**

animé par l'**Orchestre Spitak**

le samedi 28 juin à partir de 20 heures 30

au Restaurant **«Tamaris»** à BOISSY-ST-LEGER (Val-de-Marne)
(Bd de la Gare, à la sortie du R.E.R.)

* Repas oriental • Ambiance familiale • Accueil chaleureux

Réservez dès maintenant votre soirée

Participation aux frais : 200 F.

Réservations: 01. 44. 59. 23. 50 (Paroisse) ou 01. 45. 69. 25. 60 (Tamaris)

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 18
MERCREDI
18 JUIN
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

72րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 19.138 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 72e ANNEE — N° 19.138

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

Օ-ԷՍ-ԱԷ-Ը-Ն ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԿԱՌԱՋԱՐԿԷ ՎԵՐԱԴԱՐՁ ԱԴՐԲԵՋԱՆԻՆ

Ազրպէյճանական աղբիւրներէ տրուած լուրերու համաձայն, Մինսքի խումբին վերջին առաջարկները որպէս Ղարաբաղի հարցին «կարգաւորման» ձեւ, ուրիշ բան չեն եթէ ոչ վերադարձ մը Ազրպէյճանի ենթակայութեան: Առաջարկը հիմնուած է Ազրպէյճանի հողային ամբողջականութեան, անոր մէջ զետեղելով Ղարաբաղի ինքնավարութիւնը: Կը նախատեսուի որ այսու հանդերձ Ղարաբաղ ունենայ իր Սահմանադրութիւնը, դրօշակը, պետական զինանշանը, նաեւ իր ազգային պահակազօրքը, զինուորական ոստիկանութիւնը: Ատոր փոխարէն Ղարաբաղի զինեալ ուժերը պէտք է եւ քաշուին ոչ միայն «գրաւուած» շրջաններէն, այլեւ Շուշիէն ու Լաչինէն:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունիս 15 / 16)

ԼԵՒՈՆ ՏԷՐ — ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ Ռ. ԱՐԱՐՔՑԵԱՆԻ, Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ Վ. ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ ՀԵՏ

Նախագահ Լ. Տէր — Պետրոսեան «Զինապարտութեան մասին օրէնք»ին քուէարկութեամբ ստեղծուած կացութեան մասին խորհրդակցութիւններ ունեցած է Ազգային Ժողովի նախագահ Բ. Արարքցեանի, վարչապետ Ռ. Քոչարեանի եւ Պաշտպանութեան նախարար Վ. Սարգսեանի հետ: Համաձայնութիւն գոյացած է որ վիճարկումները յետաձգուին աւելի ուշ թուականի մը, քանի որ օրէնքին նախագիծը կիրարկութեան պիտի դրուի 1998 ուսումնական տարիէն սկսեալ: Իսկ յառաջիկայ զօրակոչին վերաբերող հարցերուն համար կարելի պիտի ըլլայ գործադրել ներկայի օրէնքը որոշ փոփոխութիւններով:

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՍԻՒՆԻՔ ԱՅՑԸ

Վարչապետ Ռ. Քոչարեան Յունիս 13—14-ին գիւղատնտեսութեան, տարածքային կառավարման, փոխադրութեան եւ քաղաքաշինութեան նախարարներու եւ այլ պաշտօնատարներու հետ այցելած է Սիւնիք: Վարչապետը նախ կանգ առած է Սիսիան, հանդիպում ունեցած համայնքներու ղեկավարներու հետ: Անոնք լսած են թէ կարեւորագոյնը ոռոգման հարցն է: Յաջորդ կայքը եղած է Գորիսը որուն գլխաւոր հարցն է ըմպելի ջուրի պակասը: Հոն վարչապետը հանդիպում ունեցած է բնակիչներու հետ ալ, նաեւ երկրին ընկերա — տնտեսական կացութեան վերաբերող հարցերու մասին:

ՀՀՇ ԿԸ ԶՕՐԱԿՑԻ Բ. ԱՐԱՐՔՑԵԱՆԻՆ

ՀՀՇ-ի վարչութեան Յունիս 13-ի բացառիկ նիստին ուր քննարկուած է Ազգային Ժողովին մէջ ստեղծուած սուր իրավիճակը, անոր նախագահին ու Պաշտպանութեան նախարարին հակադրութեան պատճառով, որոշուած է զօրակցիլ Բ. Արարքցեանի: «Հայք»ին տրուած հարցազրոյցի մը ընթացքին, յայտնելով այս մասին, ՀՀՇ-ի նախագահ Տէր — Յուսիկ Լապաճեան աւելցուցած է թէ Ազգային Ժողովի նախագահը «այսօրուայ քաղաքական դաշտի ամենայայտնի եւ ամենապարկեշտ քաղաքական գործիչներից մէկն է»:

ՀՀՇ-ի նախագահը չէ շտած է թէ Զինապարտութեան մասին, ներկայացուած օրէնքի բանաձեւին Բ. Արարքցեանի մերժումին մէջ սխալ է զգացական դրդապատճառ ենթադրել, կամ պատահականութիւն նշմարել. բացած է թէ ատոր գիտակցումը պէտք է յուշէ որ համապատասխան լրջութեամբ քայլեր առնել, թէ՛ Հանրապետութեան նախագահը, թէ կառավարութիւնը, թէ իրենք:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO»

(17 Juin)

«La saga des cousins azéris»

Այս խորագիրով օրաթերթին Թուրքիոյ թղթակիցը կը պարզէ Իրանի հիւսիսային, Ազրպէյճանցիներէ բնակուած շրջանին Բաքուի հետ ամուր կապեր հաստատելու հետեւողական ջանքերը: Անոնց զարկ տրուած է խորհրդային կարգերու անկումէն ի վեր: Թեհրան մեծ ուշադրութեամբ կը հետեւի զարգացումներուն, երբեմն մինչեւ իսկ խնդրականացնելով Ազրպէյճանի հանրապետութեան մը գոյութեան իրաւունքը: Այս կեցուածքին մէջ կարեւոր գործօն մը կ'ըլլայ հայ-ազրպէյճանական հակամարտութիւնը որ յանձին Հայաստանի, անուղղակի դաշնակից մը կը տրամադրէ Թեհրանի:

Կ'անդրադառնանք առանձին:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՏ ԿԸ ՂՐԿԷ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ԱՊԱՍՏԱՆԱԾՆԵՐ

Յունիս 11-ին Ֆրանքֆուրթ — Երեւան թռիչքով Երեւան վերադարձուած են Հայաստանի 30 քաղաքացիներ որոնց 20-ը եղիտիներ են: Պաշտօնական վիճակագրութեան համաձայն Գերմանիայէն ապաստան խնդրող Հայերու թիւը 7000-ի շուրջ է, բայց կան նաեւ ապօրինի ճամբաներով հոն հասածներ, որոնք կը թուի թէ 15 հազարի չափ են: Կ'ըսուի թէ մինչեւ Փետրուար վերադարձուածները 1500 հոգի են:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՄԱՍՆԱԿԻՑ ԵՒՐՈՊԱ — ԱՏԼԱՆՏԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԻՆ

Յունիս 13-ին Պրիւքսէլի ՕԹԱՆ-ի կեդրոնատեղին Եւրոպա — Ատլանտեան գործընկերութեան խորհուրդի անդամ երկիրներու Պաշտպանութեան նախարարներու առաջին հանդիպումին մասնակցած է նաեւ Հայաստան: Հայկական պատուիրակութիւնը գլխաւորած է դեսպան Վ. Ձիտէչեան որ ՕԹԱՆ-ի ընդհանուր քարտուղարին փոխանցած է իր երկրին Պաշտպանութեան նախարարին ափսոսանքը՝ «աննախատեսելի պատճառներով» նիստին չկարենալ մասնակցելուն պատճառով: Դեսպանը ներկայացուցած է Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարարին ելոյթը, ուր նիւթ եղած է նաեւ Ղարաբաղի հակամարտութեան կարգաւորման ընթացքը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՄԱՍՆԱԿԻՑ ՕԹԱՆ-Ի ԳԻՏԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆԻՍՏԻՆ

Լիզպոնի մէջ Յունիս 24-ին տեղի կ'ունենայ ՕԹԱՆ-ի գիտական խորհուրդին ձմեռնային(?) նիստը որուն նախկին խորհրր-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՄՍԹԵՐՏԱՄԻ 15-երու ժողովին առաջին օրը, Յունիս 16-ին, կարելի եղաւ հիմնական համաձայնութեան յանգիլ միասնական դրամանիշին անցքին պարտադրած դրամական քաղաքականութեան մասին: Ճիշդ է որ Գերմանիոյ խիստ պայմանները ընդունուեցան, սակայն վեհաժողովը տեղ տուաւ գործազրկութեան պարագան եւս նկատի առնելու տեսակէտին որուն վրայ կը պնդէր Ֆրանսա: Յունիս 17-ին նիստերը կը շարունակուէին, հարթելու համար անհամաձայնութեան մնացեալ կէտերը:

ՀԵՂԵՂԱՆՄԱՆ անձրեւները ծանր նիւթական ու նաեւ մարդկային վնասի պատճառ եղան Ֆրանսայի շրջաններուն մէջ Յունիս 16-ին: Հրշէջները պարտաւոր եղան բազմաթիւ բնակարաններ պարպելու: Ռուանի մէջ յատկապէս սաստիկ եղած է տեղատարափը: Զոհ հոգի մահացած է:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ վարչապետը սկզբունքով ընդունած ըլլալով հրաժարիլ Յունիս 18-էն առաջ, պաշտօնը պիտի փոխանցուի Թ. Չիլլէրի: Այս վերջինը Երպաքանի կուսակցութեան հետ համախոհական նոր կառավարութիւն մը պատրաստելու հետամուտ է, թէեւ իրեն կուսակից շատ մը երեսփոխաններ կը մերժեն գործակցիլ «Բարօրութիւն» կուսակցութեան հետ:

ՊՈԼՍՈՅ ապահովութեան տնօրէնութեան շէնքին վրայ հրթիռով յարձակում մը գործուած է Յունիս 16-ին: Արարքը միայն նիւթական ծանր վնաս պատճառած է շէնքին: Ոստիկանութիւնը չէ կրցած ձերբակալել երկու հեղինակները, հակառակ ականատեսներու ցուցմունքներուն:

ՍԵՌԱՅԻՆ շահարկումի նպատակներով մանուկներու գործածութիւնը լուրջ մտահոգութեան պատճառ է Ֆրանսայի մէջ: Յունիս 17-ին ապահովութեան ուժեր ամբողջ երկրին տարածքին ծաւալուն հետապնդումներու ձեռնարկեցին առտուան կանուխ ժամերէն, գտնելու համար 800-ի չափ կասկածելիներ:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԸ (Յունիս 14) կը տեղեկացնէ թէ Նախագահ Շիրաք ինչպէս միշտ, անգամ մը եւս Թուրքիոյ պաշտպան փաստաբանի դերը ստանձնած է ու Էվիզէի պալատին մէջ Անգլիոյ վարչապետ Պլէրի հետ հանդիպումին ընթացքին «երկարօրէն խօսած Եւրոպայի համար Թուրքիոյ կարեւորութեան» մասին: «Հիւրրիյէթ» կը գրէ թէ Յունիս 16 — 17-ի Ամսթերտամի վեհաժողովին նախօրեակին, Ֆրանսայի նախագահը ջանք չի խնայեր Թուրքիոյ նպաստաւոր կարծիք ստեղծելու համար...:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ փառերգը որ անգործածելի էր Միութեան փլուզումէն ի վեր, պիտի ըլլայ ռուսերբեր(?) նոր միութեան փառերգը:

1997-Ի ՊԱՔԱԼՈՐԷԱՅԻ առաջին քննութիւնը տեղի ունեցաւ Յունիս 16-ին, փիլիսոփայութեան նիւթով: Մասնակցեցան աւելի քան 628 հազար երկրորդականներ:

ՄԱՄԼՈՅ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔԱՅԻՆ ՆԻՍՏ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Հայաստան Համահայկական Հիմնադրամի Գործադիր վարչութիւնն ու տասը տեղական յանձնախումբեր, ինչպէս նաեւ հաշուեքննիչ պատասխանատուներ, երկօրեայ աշխատանքային նիստով Փարիզ հաւաքուեցան Յունիսի 14-ին եւ 15-ին, Հ. Հ. դեսպանատան սրահին մէջ: Նիստին նախագահեց Պր. Գագիկ Յարութիւնեան, Հ. Հ. Սահմանադրական Դատարանի նախագահ եւ Հիմնադրամի Հոգաբարձուներու Խորհուրդի փոխ — նախագահ: 33 հոգի մասնակցեցան այս ժողովին, որուն նպատակն էր քննել Հիմնադրամի առաջին հնգամեակի գործունէութիւնը եւ ծրագրել աշխատանքային քայլերու յաջորդ փուլը:

Ժողովականները նախ շնորհակալութիւն յայտնեցին Հ. Հ. Փարիզի դեսպան՝ Պր. Վահան Փափազեանին եւ դեսպանատան կազմին իրենց ջերմ ընդունելութեան համար:

Օրակարգի առաջին մասը յատկացուեցաւ իւրաքանչիւր տեղական յանձնախումբի գործունէութեան զեկուցումին եւ վերլուծումին: Ներկաները հետաքրքրութեամբ ծանօթացան գաղութներու տարբերութեանց եւ առանձնայատկութեանց, ինչպէս նաեւ աշխատանքային այն մեթոտներուն որ ամէն մէկ յանձնախումբ կը կիրարկէ իր միջավայրին յարմարելու նպատակաւ: Ժողովականները գոհունակութեամբ տեղեկացան որ արդէն իսկ այս տարուան մուտքը (մօտ 11 միլիոն ամերիկեան տոլար) 41 առ հարիւրով կը գերազանցէ անցեալ տարեշրջանինը (7,8 միլիոն), թէպէտ այս եւս անբաւարար նկատեցին բաղդատած Հայաստանի եւ Արցախի ծով կարիքներուն:

Յառաջիկայ շրջանի գործունէութեան գիծով, Հիմնադրամի Գործադիր Տնօրէն Տիկին Մանուշակ Պետրոսեան, շարք մը ծրագիրներ ներկայացուց, որոնք մանրամասնօրէն քննուեցան ժողովականներու կողմէ: Յատուկ ուշադրութեան առարկայ եղաւ վերամուտին կայանալիք մարաթոնը եւ թելեթոնը, որոնց հասոյթը պիտի յատկացուի Ղարաբաղի ներքին ճամբաներու վերաշինութեան, զարկ տալու համար Արցախի ընկերային եւ տնտեսական զարգացումին:

Ժողովականները քննեցին նաեւ միջազգային հաղորդակցութեան արդի միջոցներու ընձեռած կարելիութիւնները եւ շարք մը նախաձեռնութիւններ ծրագրեցին այդ միջոցները ի սպաս դնելու համար սփիւռքահայ գաղութներուն եւ Հիմնադրամի ճիւղաւորումներուն: Այս ուղղութեամբ, յատկապէս քննուեցաւ հորիզոնական կապերու զարգացումը:

Հիմնադրամի գործունէութիւնը առաւել եւս ծաւալելու նպատակաւ, շարք մը եզրակացութիւններ քաղուեցան, որոնք պիտի ներկայացուին Հոգաբարձուներու Խորհուրդի յառաջիկայ Սեպտեմբերի ժողովին:

Նիստի աւարտին, Պր. Յարութիւնեան ընդգծեց, որ ինչպէս անցեալ տարի, այս տարեշրջանին եւս «Արցախը առաջնահերթ տեղ կը գրաւէ Հիմնադրամի գործունէութեան մէջ: Ղարաբաղի ճակատագրական խնդրի լուծումին, Հիմնադրամը իր մասնակցութիւնը կը բերէ մարդասիրական գծով», շեշտեց ան, միաժամանակ յիշեցնելով Հայաստանի «աղէտի գօտիի» վերականգնումի անյետաձգելի պահանջը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ
ԳՈՐԾԱԴԻՐ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

Յունիս 16, 1997

ԳԼԽԱՒՈՐ ՆՈՐ ԴԱՏԱԽԱԶԻՆ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ՀԵՏ

Նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի Մայիս 19 թուակիր մէկ հրամանագրով Հայաստանի գլխաւոր դատախազ նշանակուեցաւ Հենրիկ Խաչատրեան։ 58 տարեկան իրաւաբան մըն է ան, ծնած՝ Գիւմրի, հեղինակ՝ բազմաթիւ հատորներու։

Նոր գլխաւոր դատախազը Մայիս 30-ին «Արմէնփրէս»ի մամուլի սրահին մէջ իր առաջին հանդիպումը ունեցած է լրագրողներու հետ։ Նախ արտասանած է ներածական խօսք մը։ Ըսած է թէ կը նախընտրէ գործնական խնդիրներու մասին զրոյց ունենալ եւ ոչ տեսական։ Ապա անդրադարձած է դատախազութեան համակարգին, ըսելով որ ան իր բարձրութեան վրայ չէ, ինչ որ կ'ազդէ երկրին մէջ կարգ-կանոն հաստատելու գործին։ Աւելցուցած է թէ մինչեւ այսօր չկան դատախազութեան, փաստաբանական ծառայութեան մասին օրէնքներ. ինք այդ պակասը լրացնելու հետամուտ է։ Կը յուսայ որ շուտով ան Ազգային Ժողովի քննարկումին կը ներկայացուի։

Գլխաւոր դատախազին առաջին այս հանդիպումը որուն լայն արձագանգ տուած, են «Հայաստանի Հանրապետութիւն»ը եւ «Հայկական Ժամանակ»ը (Մայիս 31), ուշագրաւ եղած է մանաւորաբար Հ. Խաչատրեանի ուղղուած հարցումներով ու անոնց տրուած պատասխաններով։

Նոր դատախազը կ'ըսէ թէ արդէն սկըսած է գործել եւ թէ շատ, շատ են մարզին հարցերը։ Հարկաւոր կը նկատէ մամուլին հետ յաճախակի հանդիպումները. կարելի է որ դատախազութիւնը ունենայ իր մամուլի ծառայութիւնը։ Պատասխանելով մարցումներու, կը բացատրէ թէ իր նշանակումը հակասահմանադրական բնոյթ չունի եւ թէ նախագահը գործած է բացարձակապէս սահմանադրութեան շրջանակին մէջ։ Անոր բացատրութիւնը արդելք չէ եղած որ «Հայկական Ժամանակ»ին մէջ Ց. Խաչատրեան քննադատէ գլխաւոր դատախազ ըլլալու համար Սահմանադրական դատարանէն հրաժարումը։ Այդ հրաժարումը կը քննադատուի անով որ եղած է դէպի գործադիր իշխանութիւն անցքի բացատրութեամբ. մինչդեռ Սահմանադրական դատարանը «նախագահի եւ խորհրդարանի հետ այլ երեք հիմնաքարերից մէկն է որոնց վրայ հանգչում է պետութիւնը»։ Ինք կրնար տակաւին 12 տարի եւս չձգել այդ պաշտօնը, քանի որ Սահմանադրական դատարանի մը անդամը ոչ ոք իրաւունք ունի փոխելու։

Սկսած ըլլալով աշխատանքի, նոր նըշանակուած նախարարը այցելած է մեկուսարանները։ Ատիկա նպատակ ունեցած է ստուգել այդ հաստատութիւններուն մէջ օրէնքի կիրարկումին վիճակը։ Այդ այցերը շատ բնական կը նկատէ ան. մտադիր է երթալ ու տեսնել թէ ինչ կացութեան մէջ են ամբողջ երկրին ոչ միայն բանտերը, այլ նաեւ ուղղիչ-աշխատանքային հիմնարկութիւններ։ Այդ ընթացքին ան խօսած է նաեւ կալանաւորներուն հետ ու մօտիկ ըրած զանոնք։ Խօսակից ունեցած է նոր բանտարկուածներ, աւելի հիներ, «Դրօ»ի գործով հոն գըտնուողներ։ Անոնցմէ ոչ մէկը որեւէ գանգատ ունի արտայայտած. ըսած է թէ «ինչ որ օրէնքով հասնում է, կատարւում է»։ Խոշտանգումի յատուկ խուցերու գոյութեան մասին հարցումին ժխտական է պատասխանը. «չէ, դրանք լուրեր են» կ'ըսէ։ Այցելածները բնականոն խցիկներ եղած են բնականոն խցիկներ, բնականոն օդափոխութեամբ. կ'ըսէ թէ գիրքեր, թերթեր ունին, շախմատ կը խաղան, միշտ ջուր ունին։

Հարցումներ կը վերաբերին նաեւ դատախազութեան աշխատակազմերուն։ Կը սպասե՞ն փոփոխութիւններ։ Հ. Խաչատրեան կը բացատրէ թէ համակարգը ունի հիանալի մասնագէտներ. բայց նաեւ կայ հոգեբանական գործօնը։ Բոլորը պէտք է գիտնան թէ իրենցմէ կը պահանջուի օրէնքը կիրարկել եւ սեփական լիազօրութիւնները, առանց վախնալու։ «Ոչ մէկին պէտք չէ վախկոտ զինուորը, վախկոտ հրամանատարը, վախկոտ զօրավարը» կ'ըսէ ան, յարելով. «իսկ ինչի՞ է պէտք վախկոտ դատախազը։ Բոլորովին պէտք չէ»։

Վախկոտութեան մասին այս արտայայտութիւնը մտածել կուտայ թէ գլխաւոր դատախազը կրնայ հանդիպած ըլլալ այդ որակումին արժանի պաշտօնատարներու։ Արդարեւ, յաջորդ պատասխանը կը վերաբերի անձնակազմի փոփոխութեան նիւթին։ «Ես կողմնակից չեմ որ գալիս եմ, անմիջապէս սկսում եմ աջ ու ձախ կոտորել, դուրս շպրտել, հեռացնել։ Այդպէս չի կարելի» կ'ըսէ ան, թէեւ աւելցնելով. «անշուշտ, դատախազութեան համակարգն ազատուելու է այն աշխատակիցներից, ովքեր չեն համապատասխանում իրենց կոչմանը»։

Պէտք է ըսել որ Հ. Խաչատրեան իրաւաբանական ուսումէն զատ գործնականով ալ քաջածանօթ է այսօր իր գլխաւորած համակարգին. անոր մէջ 10 տարուան վաստակ ունի, տարի մըն ալ առաջին տեղակալը եղած է գլխաւոր դատախազին։ Ատկէ զատ, համալսարանը տարիներով դասախօսած է. գիտէ թէ այսօրուան աշխատողներուն մեծ մասը ո՛վ, ի՛նչ է։

Յետ նախագահական ընտրութեան ծանօթ պատահարներուն առնչուած դատավարութիւններուն մասին կ'ըսէ թէ կամաց-կամաց կ'ուսումնասիրէ այդ թղթածրարները. Թերացումներ եղած են, բայց «ինչեւիցէ, ինչ եղել է, հիմա առաջ ենք նայում թէ ինչ պէտք է անենք»։

Իրեն, բնական է որ հարց տրուած է տակաւին ծանօթ դէմքերու սպանութիւններուն մասին։ Անոնց որոնց առաջին յիշուածներն են գրեթէ միշտ, Ղարաբաղ Կոմիտէի անդամ ու Երեւանի նախկին քաղաքապետ Հ. Գալստեանն ու արձակագիր, քաղաքական դէմք Վարդգէս Պետրոսեանը։ Գլխաւոր դատախազը կը խոստանայ յաջորդ հանդիպումին մանրամասն տեղեկութիւններ տալ վերջին օրերուն բացայայտուած արարքներու մասին։ Ինչ կը վերաբերի նշանաւորներուն, ներկայիս իր սեղանին վրայ է Հ. Գալստեանի սպանութեան թղթածրարը (սպանութիւն՝ 1994 Դեկտեմբեր 17). կ'ուզէ մանրամասն ուսումնասիրել, ապա եզրակացութիւններ հանել, որոշ ուղղութիւն տալու համար յետագայ քննութիւններու։

Հ. Խաչատրեան մահապատիժին ջնջումին դէմ չէ առանց այլեւայլի. կը կարծէ թէ որոշ յանցանքներու համար զայն պէտք է պահել քրէական օրէնսգրքին մէջ։ Բայց ոչ այնպէս ինչպէս խորհրդային շրջանի պարագան էր երբ աւելի քան 30 տեսակ յանցանքի համար մահապատիժ նախատեսուած էր։ Ան արդարանալի չի գտներ երթեւեկի դատախազութեան մըն ալ գոյութիւնը։ Կարելի է կ'ըսէ միայն զինուորական դատախազութիւն։ Իսկ այդ դատախազութեան ու զինուորական դատարաններու գոյութիւնը մեծագոյն պակասն է։

Նոր գլխաւոր դատախազը ասուլիսին աւարտին անդրադարձած է դատախազութեան նիւթական դժուարութիւններուն, ըսելով որ «մինչեւ երէկ փաքս (հեռապատճէն) չունէր»։ Պատմած է որ երբ Ռուսաստանի իր պաշտօնակիցը հեռաձայնած է շնորհաւորելու եւ հեռապատճէնի թիւը ուզած, ինք պատասխանած է. «փաքս չունեմ»։ Բայց բարեբախտաբար արդէն յաջողած է ճարել հատ մը. ատիկա, կ'ըսէ թէ անհրաժեշտ էր շրջաններու դատախազութիւններուն հետ կապ ունենալու համար։ Սակայն, չի յայտներ թէ շրջանները երբ այդ գործիքը չունին, ինչի՞ կը ծառայէ իրը...։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ
Ս. ԱԹՈՌԻ ԵՐԱՆ. Տ. ԲԱԲԳԷՆ
ԱԹՈՌԱԿԻՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ
ԿԻՒԼԷՍԷՐԵԱՆ
(1868 – 1936)

Անտիպ նամակները, ուղղուած վիէննական մխիթարեան հայրերուն
(1895 – 1936)

Խմբագրեց՝
ՎԱՐԴԱՆ ԱՐՔ. ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ
Միաբան Կիլիկեան Ս. Աթոռի Ուխտին

Անթիլիաս, Լիբանան 1996

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՒ ՎՐԱՑԱԿԱՆ ՕՐԵՐ 1997-Ի «ՌԱՒԷՆՆԱ ՓԱՌԱՏՕՆԻՆ»

ՄԱԷՍԹՐՕ ՌԻՔՔԱՐՏՕ ՄՈՒԹԻԻ ԵՒ ՓԱՌԱՏՕՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ ԻՏԱԼԱՑԻ ԵՒ ՕՏԱՐ ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐՈՒ

Մայիս 22-ին, Միլանոյի ծանօթ «Սոչիէթա տել Ճիարտինօ»յի գլխաւոր դահլիճին մէջ, հոծ բազմութեան մը ներկայութեան, տեղի ունեցաւ 1997-ի ամրան՝ Յունիս 19-էն Յուլիս 26 երկարող «Ռաւէննա Փառատօն»ի ութերորդ տարուան ծրագրի ներկայացման պաշտօնական մամուլի ասուլիսը։ Ներկայ էին իտալացի եւ օտար մամուլի ներկայացուցիչներ, Իտալիոյ երաժշտական և մշակութային կեանքի համբաւաւոր անձնաւորութիւններ, Փառատօնի ընկերակցութեան անդամ մեծ հիմնարկներու ներկայացուցիչներ, հովանաւորող գործատէրեր, «Ռաւէննա մշակ. ձեռնարկներու հիմնարկութեան» նախագահութիւնը եւ կազմակերպիչները։

Մամուլի ասուլիսը վարեց տիկին Քրիսթինա Մածծաւիլլանի Մութի, որ է նաեւ Ռաւէննա Փառատօնի նախագահուհին։ Յաջորդաբար բեմ հրաւիրեց Ռաւէննայի քաղաքապետարանին մշակոյթի բաժնի վարիչը՝ Ա. Քասսանի, որ վեր առաւ փառատօնին դերը «որպէս նախկին փառքերը վերապրող քաղաքի մը ամէնէն յատկանշական խորհրդանշաններէն մէկը, շնորհիւ բարձր մակարդակի մտաւորական մասնագէտներու -յիշելով անոնց կարգին Ռիքքարտօ Մութին- հմուտ եւ անձնուէր գործունէութեան»։ Ապա խօսքը տրուեցաւ Մաէսթրօ Մութիի եւ, Իտալիոյ պետական հեռատեսիլի, ինչպէս նաեւ գլխաւոր օրաթերթ՝ Գորիէռէ տէլլա Սէրայի աւագ լրագրող՝ Էնցօ Փիաճիի, որոնք գըրնահատելով փառատօնի ճոխ ծրագիրը եւ կազմակերպիչները, յատկապէս ծանրացան առաջին գլխաւոր ծրագրին վըրայ, որ է «Լա Սքալա» Թատրոնի եւ Սարայեւոյի Ֆիլհարմոնիք նուագախումբերու միացեալ ուժերով, Պէթհովէնի երրորդ համանուագի կատարումը, Սարայեւոյի մէջ։ Այս ձեռնարկը մարդասիրական եւ զօրակցութեան բնոյթ կը կրէ, դրացի երկու երկիրներուն միջեւ եւ ամբողջութեամբ պիտի ներկայացուի Իտալիոյ հեռատեսիլէն։ Էնցօ Փիաճիի մեկնաբանութիւններով պիտի նկարահանուի վերածնող քաղաքի մը առօրեան։

Տիկին Մութի, ընդգծեց որ Ռաւէննա փառատօնը, անկախ ծրագիրներու ամբողջութիւն մըն է, եւ յաջորդող երեք տարիներու ընթացքին պիտի ունենայ հոգեւոր խորք մը, դէպի արեւելք յարող, ուր դարեր շարունակ հազարաւոր ուխտաւորներ ուղղուած են, շատ անգամ կանգ առնելով Ռաւէննա։ Ապա նիւթը բացաւ փառատօնի երկրորդ մեծ ծրագրին՝ Քրիստոնեայ Անդրկովկասին, բեմ հրաւիրելով մեծ համբաւ վայելող վրացի երգահան Գիա Քանչէլին։

Քանչէլի յոյս յայտնեց որ Անդրկովկասի յատկացուած այս ծրագիրը ունենայ նոյնքան կարեւորութիւն որքան Սարայեւոյինը։ Անդրադարձաւ Կովկասի Հանրապետութիւններու մէջ մի քանի տարիէ տիրող անախորժ եւ դժուար կացութեան, յոռետես ըլլալով նաեւ մօտ ապագայի մասին։ Ապա խօսեցաւ Վրաստանի եւ Հայաստանի երկար դարերու պատմական եւ մշակութային աւանդութեան մասին, հաստատելով որ շատ նմանութիւններ կարելի է գտնել անոնց եւ Իտալիոյ պատմութեան ու մշակոյթին միջեւ։ Ուրախութիւն յայտնեց որ իրեն հետ միասին կը ներկայացուին, Մանսուրեանի, Պարաճանովի, Հայաստանի ու Վրաստանի աւանդական եւ ժամանակակից մշակոյթն ու արուեստը, խորին շնորհակալութիւն յայտնելով փառատօնի կազմակերպիչներուն եւ անոնց միջոցաւ Իտալիոյ ժողովուրդին որ նման առիթներով մեծ նպաստ կը բերէ դժուարութեան մէջ գտնուող այս երկիրներուն. իսկ ընդհանրապէս Իտալիոյ՝ պատմութեան երկայնքին արուեստի բոլոր բնագաւառներուն մէջ իր բերած նպաստով, զայն ամբողջ «փառատօն» մը համարելով։

Ապա բեմ կանչուեցաւ անդրկովկասեան օրերու նախաձեռնարկ՝ Ֆրանքօ Մազօթթին։ Ան արտայայտուեցաւ սոյն ծրագրին ծնունդ տուող գաղափարի ոգիին մասին. «Թէեւ առաջ Քանչէլի անդրադարձաւ մեր տուած օգնութեան, սակայն վստահ եմ, մենք է որ մեծապէս պիտի օգտուինք իր, Մանսուրեանի, Հայ ու Վրաց երգ ու մշակոյթէն։ Այս ծրագիրը նախապէս ծնունդ կ'առնէ Քանչէլիի երաժշտութեան հետ իմ ունեցած հանդիպումէս, սակայն կը ծաւալի ամբողջ քրիստոնեայ Կովկասին, որովհետեւ դարերու ընթացքին իրենց կեանքի առօրեային մէջ, նաեւ ներկայիս, խորապէս արմատացած է երգն ու երաժշտութիւնը։ Երգը իրենց քաջութիւնն է, իրենց ուրախութեան կամ տխրութեան ապրումի ու արտայայտութեան միջոցն է, մէկ խօսքով կեանքի ընկերը։ Քանչէլիի բառերով, ասիկա կեանքի ամէնէն բնական բանն է։ Դժբախտաբար ես այն վախն ունիմ, որ արեւմտեան մեր երկիրներուն մէջ այլեւս երգը, մասնագիտական ասպարէզէն դուրս գոյութիւն չունի. երգը այնպիսի "անձրեւ"ի մը մէջ կը ծաւալի որ այլեւս մեզի չի պատկանիր. մեր արտայայտութեան, մենք մեզ պատմելու միջոց չէ այլեւս, մէկ խօսքով մեր կեանքին մաս չի կազմեր, այլ՝ կը պատկանի մեր նախընտրութիւններուն կամ ճաշակին։ Այս բոլորը, ըսելու համար թէ յատկապէս երաժշտութեան մէջ է որ այս ազգերը, ինչպէս նաեւ Պալթեան ժողովուրդները, կը գտնեն իրենց ազգային ինքնութիւնը, երգը իրենց համար էական է որովհետեւ իր մէջ կը պարփակէ ազգային ամբողջականութեան զգացումը։

«Այս իրողութենէն մենք շատ բան ունինք սորվելիք։ Անդրկովկասեան այս ծրագրին պէտք է հետեւինք մտային կամ երեւակայական ճամբորդութեան մը ոգիով, շատ խիտ ծրագրուած երկու օրերու ընթացքին։ Ճամբորդութիւն մը նաեւ մեծ բեմադիր Պարաճանովի ֆիլմերուն միջոցաւ, որ ցարդ Իտալիոյ մէջ թերագնահատուած է։ Ան իր ինքնութիւնը կը վերագտնէ այս պարագային Անդրկովկասի երեք մեծ մշակոյթներուն մէջ, քրիստոնեայ Հայաստանի, Վրաստանի եւ մահմետական Ազրպէյճանի մէջ։

«Մեր քաղաքին ամէնէն յատկանշական տաճարներուն մէջ պիտի հնչեն երգեր որոնք հաւանաբար, արդէն իսկ դարեր առաջ հնչած են։ Տարօրինակ է գիտնալ թէ որոշ աղբիւրներ Ռաւէննայի ծագումը Հայերուն կը վերագրեն, ենթադրելով որ հաւանաբար այս վերջիններէն հիմնուած է մեծ ջրհեղեղէն ութ դար յետոյ։ Շատ հաւանաբար նման ենթադրութիւններ բացարձակապէս զուրկ են պատմական որեւէ տուեալէ, բայց գեղեցիկ է նման բան երեւակայել։ Ստոյգ է անշուշտ Քրիստոսէ ետք վեցերորդ դարուն հազարաւոր Հայերու ներկայութիւնը, բիւզանդական շրջանին։ Բիւզանդացիներ էին Յոյները, Հայերը, Վրացիները եւ իսկապէս հաճելի է մեր ռաւէննացիի կամ ռոմանէացիներուս արեան մէջ գտնել նաեւ Հայու արիւն։

«Հետեւաբար հանդիպում մըն է մշակոյթներու միջեւ որոնք դարեր յետոյ, գիրար կը վերագտնեն այն յոյսով որ այս հանդիպումէն նոր կապ մը ծնունդ առնէ։

«Շատ կարեւոր եւ խորհրդանշական պահ մըն է նաեւ Յուլիս 6-ի առաւօտեան հայկական ծէսով հանդիսաւոր պատարագը, որ պիտի մատուցուի Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան Աբբահօր կողմէ, տեղւոյն կաթողիկէ եկեղեցւոյ եւ հայ առաքելական եկեղեցւոյ առաջնորդներու մասնակցութեամբ, համամիութենական ոգիով։ Շատերը կ'անգիտանան որ Հայաստանը ամբողջ արեւմուտքի առաջին քրիստոնեայ պետականութիւնը ունեցող երկիրն է, 301 թըւականէն ի վեր։ Այս պատճառով է որ այս ծրագիրը կը վայելէ նաեւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին բարձր հովանաւորութիւնը։ Պատարագի երգերը պիտի մեկնաբանուին Հայաստանէն հրաւիրուած Երեւանի Կամերային երգչախումբին կողմէ։

«Խորին շնորհակալութիւններ կը յայտնեմ Վենետիկի Հայ Մշակոյթի Ուսումնասիրութեան եւ վաւերագրումի Կեդրոնին եւ յատկապէս Պ. Մինաս Լուռեանին, որուն օգնութեամբ եւ համագործութեամբ միայն կարելի եղաւ այս բարդ գործողութիւնը իրականացնել»։

Անմիջապէս յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ Մ. Լուռեան որ Կեդրոնին կողմէ շնորհակալութիւն յայտնեց ներկաներուն եւ փառատօնի կազմակերպիչներուն, «որոնք

...ութը ընծայեցին Հայերուն, հազարամեայ դրոշմը կրող երգ ու երաժշտութեամբ վերադառնալու Իտալիոյ Հայ համայնքի մը ներկայութեան ծագումին՝ այսինքն դէպի միջնադարու Ռուէննան, ուր գտնուած են Հայազգի առաջնորդներ եւ հոծ բնակչութեամբ գաղութ: Մեծ գնահատանքով արտայայտուեցաւ բանախօս՝ Մազօթթիի մասին, որ չատ խանդոտ կերպով կրցած է միասնաբար ներկայացնել քրիստոնեայ Անդրկովկասի երաժշտական անցեալի ու ներկայի մշակոյթը. ազգեր որոնք հիմնած են ամբողջ միջին արեւելքի առաջին ազգային երաժշտական դպրոցները եւ պատմութեան կրկնակի դերը խաղացած են արեւմտեան մշակոյթներու եւ միեւնոյն ժամանակ մահմետական մշակոյթներու մօտ նաեւ, արեւելեան մշակոյթներու, արեւմտեան աշխարհի մէջ: Մեծ էին անշուշտ «Ռուէննա Ձեռնարկներու Հիմնարկութեան» ի գործ դրած հսկայական միջոցները, որոնց շնորհիւ Կովկասի արուեստագէտներու պատգամաւորներ այս դերը, բարձրագոյն մակարդակով միջավայրի մէջ կատարելու երագը կ'իրականանայ: Ռիքքարտօ Մութիի եւ Լինցօ Փիաճիի Սարայեւոյի յատկացուած մարդասիրական ծրագիրը մեծապէս գնահատելով, առիթէն օգտուեցաւ իրենց ուշադրութիւնը հրաւիրելու նաեւ քրիստոնեայ Կովկասին, որպէսզի նման բարձրորդի ծրագիր մը ապագային յղացուի նաեւ Հայաստանի ու Վրաստանի մէջ:

Վերջապէս Լուսեան կարդաց Հայաստանի Մշակոյթի Նախարարի առաջին տեղակալ՝ Տիկին Անելկա Գրիգորեանի ուղերձը «Ռուէննա Հիմնարկութեան» նախագահ փաստաբան Մարիօ Սալվաճանիի:

Յետոյ Նախագահ Սալվաճանի, Փառատօնի նախագահուհի՝ Տիկին Մութի եւ արուեստագիտական տնօրէն՝ Ճիովանի Ֆելվա ներկայացուցին միւս ծրագիրները, որոնց իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն երաժշտական աշխարհի այժմու մեծագոյն ներկայացուցիչներ:

ԴԻՒԱՆ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ
ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ
ԵՒ ՎԱՒԵՐԱԳՐՈՒՄԻ
ԿԵԴՐՈՆԻ

Վենետիկ

Փառատօնին հայկական բաժնին մասնակից կ'ըլլան ջութակահար Գիմ Գաշգաշեան, սոփրանօ Յասմիկ Պապեան, Պարաճանովի «Սայեաթ-Նովա», «Աշուղ Ղարիբ», «Սուրամի բերդը» ժապաւէնները, Երեւանի սենեկային երգչախումբը (ղեկավար Յարութիւն Թոփիկեան), Գ. Տապաղեան դուդուկի քառեակը, եւլն.:

Յաւելեալ տեղեկութեան համար հեռաձայնել 544/32577:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

Ո՞ՒՐ Կ'ԵՐԹԱՆ ՈՒԿՐԱՆԱԿԱՆ ԶԷՆՔԵՐԸ

Գերմանիոյ մամուլի կարեւոր անուններէն «Շփիկըլ» շաբաթաթերթը յօդուած մը հրատարակած է ուկրանական զէնքի շուկային, անոր յաճախորդներուն, որոնց մաս կը կազմէ նաեւ Ազըրպէյճան, ու այլ մանրամասնութիւններու մասին:

Ուկրանիան ալ, ինչպէս խորհրդային միւս հանրապետութիւնները, տնտեսական լուրջ տագնապի մատնուած է, կորսնցնելով հզօր կեդրոնի մը նեցուկը: Հարիւր հազարաւոր Ուկրանացիներ անգործ են ու աշխատանքի աժան ուժ կ'ըլլան Ռուսաստանի մէջ: Պետական յատկացումներու պակասէն տագնապի մատնուած են նոյնիսկ զէնքի, զինամթերքի գործատուները որոնց թիւր հազարի կը հասնի:

Անկախութեան առաջին շրջանին գանոնք այլ տեսակի արտադրութեան անցընելու ջանքերը արդիւնք չեն տուած, հարկաւոր գումարներու բացակայութեան պատճառով: Նոյն ընթացքին ուկրանացի պատասխանատուներ նշմարած են թէ ինչ եկամուտ կրնայ ապահովել այդ մարզը: Առիկա պատճառ եղած է որ պահուի զինական արտադրութիւնը: Մանաւանդ որ թէ՛ նախագահ Կուչմա, թէ Ազգային ապահովութեան պետ Գորպուլին, անցեալին ղեկավարներ եղած են հրթիռներու գործատան մը:

Միջազգային դէտերու արժեւորումով, անցեալ տարի Կիեւ 700 միլիոն տոլարի զէնք վաճառած է: Յաճախորդներու առաջին շարքին վրայ կը նշուի Ազըրպէյճանը որ Հայաստանի դէմ հարուածային իր զօրութիւնը աւելցուցած է շնորհիւ Խարկովէն հասած հրասայլերու: 100 հրասայլ ալ գնած է Խնտոնէզիա: Մարտին, Ապու Տապիի միջազգ. զինուորական ցուցահանդէսին Ուկրանիա մասնակցած է հրասայլերու նոր տեսակով մը որ կրնայ ամերիկեան ամէնէն կատարելագործուած պատերազմական օդանաւերը «որսալ»:

Արեւմուտքը լուրջ մտահոգութեամբ կը հետեւի Կիեւի այս զարգացումներուն: Անոր դրաւած հիմնական շուկան Միջին-արեւելեան կամ ասիական բախումներու շրջանն է: ՍԻ-ԱՅ-ԷՅ-ի տուեալներով Ուկրանիա զէնք ծախած է Լիբիոյ, Սուտանի, Եթովպիոյ, Լիբանանի ու կը պատրաստուի ռազմական օդանաւեր տալ Իրանի:

Իր արտադրութեամբ երկիրը լուրջ մրցակցութեան մէջ է Ռուսաստանի հետ որ Միացեալ-Նահանգներէն ետք երկրորդ տեղը կը գրաւէ: Մոսկուա կը ըպառնայ ձախողեցնել Փաքիստանի 320 արդիական հրասայլ ծախելու Ուկրանիոյ պայմանագիրը որ կրնայ 650 միլիոն տոլար բերել ուկրանական պիւտճէին: Գործատունը ժամանակին հասցնելու համար ապսպրանքը, 2500 յաւելեալ բանուոր գործի առած է:

Նոյն նպատակով Մոսկուա մեծ ճնշում կը բանեցնէ նախկին «քոյր հանրապետութիւն»ներուն վրայ: Զինամթերքի մասերուն առաքումն ալ դադրեցուցած է դէպի Ուկրանիա: Ամէն առիթով կը յայտարարէ թէ առանց իր օժանդակութեան, Ուկրանիա չի կրնար որակաւոր զէնք արտադրել:

Այս մարտավարութիւնը ջղագրգռած է Ուկրանացիները որոնք Փաքիստանի խոստացուած 30 հրասայլերը պատրաստած են իրենց միջոցներով. յետոյ առաջարկած են Լեհերուն եւ Սլովաքներուն որ գործատուներ բանան, մասնակցին ռազմամթերքի արտադրութեան. բայց երկու երկիրներն ալ նախընտրելով Մոսկուայի բարեկամ մնալ, մերժած են: Անկէ ի վեր Ուկրանիա կը ջանայ առանձին պատրաստել հարկաւոր բոլոր կտորները: Մօտ ատենէն նոր տիպի հրասայլ մը հրապարակ պիտի հանուի որ անապատային պայմաններու մէջ ալ գործածելի պիտի ըլլայ: Ռազմական արդիւնաբերութեան ուկրանացի պատասխանատուն մտադրած է հրասայլերու համաշխարհային շուկային երրորդ տեղը գրաւել: Այս ուղղութեամբ կարեւոր է Իսրայէլի անակնկալ առաջարկը ուկրանական արտադրութեան այս մարզը արդիականացնելու մասին: Հարցը հոն է որ այդ առաջարկը կապուած է քաղաքական պայմանի մը. Կիեւ պէտք է դադրի Իրանի մոլլաներուն հետ առեւտուր ընելէ:

ԲԱՂՀԱՆ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ՎԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ
82-ԱՄԵԱԿԻ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ

Կլէնտէյլի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Յունիս 1-ին, տեղի ունեցած է Վան-Վասպուրականի հերոսամարտի 82-ամեակի տօնախմբութիւնը: Բացումը կատարած է Վարդան Թովմասեան: Յանուն Հայրենակցական Միութեան վարչութեան խօսք առած է Յակոբ Մկրտչեան, անդրադառնալով հերոսամարտին պատմական եւ քաղաքական բընոյթին: Բանախօսած է Թաթուլ Սոնենց-Փափազեան (Պոսթընէն): Գործադրըւած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ
ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԿԵՉԱՌԵՑԻԻ
ՄԱՍԻՆ

Փասատինայի «Տէրեան» սրահին մէջ, Մայիս 18-ին, տեղի ունեցած է դասախօսութեան երեկոյթ մը, կազմակերպութեամբ Հայ Կիլիկիա Աւետարանական Եկեղեցւոյ մշակութային յանձնախումբին: Բացումը կատարած է Արմէն Արոյեան: Դասախօսած է Հարվարտ համալսարանի հայագիտական ամպիոնի վարիչ տոքթոր Ճէյմս Ռասըլ, նիւթ ունենալով «Խաչատուր Կեչառեցիի կեանքն ու գործը»: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Փակման խօսքը արտասանած է վերապատուելի Միհրան Քիփէեան:

ԹԱՒԼԵԱՆ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ
5-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Փասատինայի Հայ Կեդրոնին մէջ, Մայիս 10-ին, նշուած է «Լեւոն եւ Յասմիկ Թաւլեան» մանկապարտէզի հիմնադրութեան 5-րդ տարեդարձը: Ներկայ եղած են 300 հոգի: Խօսք առած են մանկապարտիզպանուհի Հելէն Մանուչարեան եւ տնտեսական յանձնախումբի ատենապետ Վահէ Թաւլեան, ինչպէս նաեւ առաջնորդ Մուշեղ Ծ. Վրդ. Մարտիրոսեան: Եղած են նուիրատուութիւններ ի նպաստ դըպրոցին:

ՓԻԹԸՐ ՊԱԼԱՔԵԱՆԻ
ԳՐՔԻՆ ԳԻՆԵՁՕՆԸ

Մոնթեպելլոյի Հայ Կեդրոնին մէջ, Մայիս 30-ին, տեղի ունեցած է բանաստեղծ Փիթըր Պալաքեանի «Ճակատագրի սեւ շուն» հատորին գինեձօնը: Բացումը կատարած է Սերժ Սամոնեանց, բնութագրելով գիրքին արժանիքները: Գոլկէյթ համալսարանի անգլերէնի դասախօս Փիթըր Պալաքեանի այս հատորը 3-րդ անգամ ըլլալով կը վերհրատարակուի, իւրաքանչիւր հրատարակութիւն՝ 20 հազար տպաքանակով: Ինքնակենսագրական այս երկին առաջին բաժինը նկարագրական է, ուր հեղինակը ներկայացուցած է, մանկութեան իսկ օրերէն, իր մտածումներուն եւ զգացումներուն վրայ ազդեցութիւն ունեցած իր մեծ մայրը՝ Նաֆինան: Հատորին Բ. մասով, հեղինակը հայկական ցեղասպանութիւնը դրած է պահանջատիրական մակարդակի վրայ, ներկայացնելով թրքական կառավարութենէն հատուցում պահանջող իր մեծ մօր դիմումը, իր հօրեղբօր՝ Գրիգորիս Արք. Պալաքեանի «Հայկական Գողգոթան» գործէն եւ Սողոմոն Թեհլիրեանի դատավարութեան վկայութեններէն հատուածներ: Տեղի ունեցած է գրքին գինեձօնը:

ԼՐԱՏՈՒ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Բ. ՄԱՍ

ՏԵՐԵՒՆԵՐ ԴԵՂՆԱԾ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԷ ՄԸ

Բէչառ պէյ բացատրեց: Յետոյ խօսքը ինծի ուղղելով յայտարարեց.

— Այո, երեսանց այդպէս կը գրէք, սակայն ձեռքի տակէն «ամբողջ Հայաստան», «Ինքնահայաստան» կը պահանջէք: Տետրակիդ մէջ գրած ես արդէն:

— Տետրակը իմս չէ:

Բէչառ պէյ քիչ մը հայերէն կը հասկընար եւ կարգ մը բառեր գոց ըրած էր: Այդ բառն ալ, «Ինքնահայաստան» (Ինք. Հայաստան) առած էր յուշատետրէն, ուր տեղեկութիւն մը կը գտնուէր Ռուսիոյ Արտաքին նախարար Սազոնովի ծրագրի մասին:

Փորձեցի խօսակցութիւնը շարունակել այն նիւթին վրայ որով սկսայ:

Բէչառ պէյ քիչ մը համբերել յետոյ, աղաղակեց.

— Քաղաքականութեան մասին կը խօսինք յետոյ, հիմա դուն հարցումներուն պատասխանէ: Ուրեմն դուն Շաւարշ Միսաքեանն ես եւ Դաշնակցական. անշուշտ կեղծանուն մըն ալ ունիս (նամը միսաքէար):

— Կեղծանուն չունիմ:

— Աղջաւիրը դուն չե՞ս,

— Ես չեմ:

— Ահա, տետրակիդ մէջ գրեր ես:

— Տետրակը իմս չէ:

— Ճիշդ է, քու վրադ չգտանք, բայց քուկդ է: Կ'ուզես հիմա բերել տամ «Ազատամարտ»ի մէջ գրած յօդուածներուդ ձեռագիրները, նամակներդ...

— Կրնաք բերել, տետրակը իմս չէ:

— Կ'ըսես թէ միայն տեսականօրէն Դաշնակցական ես: Արդ, դուն ազգի փոխանո՞րդ էիր (միլլէթ վէքիլի) կամ ուրիշ բարձր պաշտօ՞ն մը ունէիր որ քանի մը տարի առաջ Եըլտըզի պալատը գացիր, Պէշիկթաշի Հայոց գերեզմանատունը բանալ տալու համար:

— Յարութիւն Մկրտիչեա՞նը պատմեց:

— Ո՞վ է Յարութիւն Մկրտիչեանը:

— Պէշիկթաշի մուխթար Արթին էֆէնտին, ձեր քով պաշտօն ունի:

— Ես անանկ մարդ չեմ ճանչնար:

Եւ սկսան բաներ մը խօսիլ իրարու հետ:

Բէչառ պէյի պատմած դէպքը ճիշդ էր: Օսմանեան Սահմանադրութեան երկրորդ տարին, Պոլիս եկած էր Ա. Ահարոնեան եւ ճառ մը խօսեցաւ Պէշիկթաշի եկեղեցին: Ահագին բազմութիւն եւ աննկարագրելի խանդավառութիւն:

Յարութիւն Մկրտիչեան, որ կարծեմ այն ատեն ուսուցիչ էր, մօտեցաւ մեր խումբին եւ խնդրեց դիմում կատարել, յանուն ժողովուրդին, բանալ տալու համար Պէշիկթաշի ազգային գերեզմանատունը: (Սուլթան Համիտ երեսուն տարիէ ի վեր փակել տուած էր զայն, Եըլտըզի պալատին շատ մօտ ըլլալով):

Տաքարին տղաք, երկու-երեք հոգի գացինք Եըլտըզի պալատը, փնտռեցինք եւ գտանք հրամանատարը, խօսեցանք օրուան համապատասխան շեշտով. -եւ, քանի մը օր վերջը, գերեզմանատունը վերաբացուած էր:

Բէչառ պէյ յիշեցնելով այս պարագան, կ'ուզէր ըսել թէ սովորական մէկը չեմ:

Հարցաքննութիւնը վերսկսաւ:

— Ինչո՞ւ պահուած էիր:

— Չէի պահուած, կը զգուշանայի, նըկատի առնելով օրուան կացութիւնը, դէպքերը:

— Ի՞նչ կացութիւն, ի՞նչ դէպք:

— Կը բռնեն, կ'աքսորեն, կ'անհետացնեն:

— Ուրկէ՞ իմացար այդ բաները:

— Ամէն մարդ գիտէ:

— Ուրկէ՞ իմացար թէ կ'աքսորեն: կ'անհետացնեն:

— Օրինակ, Զօհրապը ի՞նչ եղաւ:

— Ի՞նչ եղած է:

— Ձերբակալած, տարած ճամբան ըսպաննած են:

ՊԷՏՐԻ ՊԷՅ. — Ո՞ւրկէ իմացար:

— Ասդին անդին կը խօսին:

ՊԷՏՐԻ. — Զախպանդութիւն է լամծդ: (փազլա իշիթմիշսին):

— Հապա ի՞նչ եղած է:

ՊԷՏՐԻ. — Զօհրապը քեզի ինծի պէս տոկուն (մէթին) մարդ չէ: Սրտի հիւանդութիւն ունէր, չէ դիմացած, ճամբան մեռած է:

Այդ պահուն Պէտրի պէյ պահ մը դուրս ելաւ:

Բէչառ պէյին ըսել տուի թէ ահա իմ ձեռքերս եւ մատներս ալ կապեր են, ես աւազա՞կ եմ:

Մէկ-երկու խօսք փոխանակեցին Ալի Րիզայի հետ: Բէչառ պէյ բացատրեց.

— Ես ըլլայի՝ չէի կապեր: Բայց պատասխանատուութիւնը անոր վրայ ըլլալով, ուրիշ միջոց չի գտներ տանիլ-բերելու ապահովութեան համար:

Յետոյ հարցուցի.

— Էրզրումի, Սեբաստիոյ ժողովուրդը ի՞նչ եղաւ:

Այդ պահուն Պէտրի պէյ նորէն ներս մտաւ եւ հարցուց.

— Ի՞նչ կ'ըսէ:

— Կ'ըսէ թէ Էրզրումի եւ Սեբաստիոյ ժողովուրդը ի՞նչ եղաւ:

ՊԷՏՐԻ ՊԷՅ. — Ի՞նչ եղած է:

— Քաղաքներէն հանած, այրերը սպաննած, կիներն ալ բաժնած, աւարի տըւած են:

ՊԷՏՐԻ. — Ո՞ւրկէ իմացաւ:

— Ժողովուրդին մէջ կը խօսին:

ՐԷՇԱՏ ՊԷՅ. — Տետրակիդ մէջ գրուած է արդէն օրը օրին, լաւ «Թարիխչէ» պահեր ես:

— Տետրակը իմս չէ:

ՊԷՏՐԻ ՊԷՅ. — Ֆազլա իշիթմիշսին, օղլում:

(Շար. 16)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Ազնիւ Գէորգեանի (ծնեալ՝ Իյնէճեան) մահուան առթիւ եղած են հետեւեալ նուիրատուութիւնները.

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻՆ. – Բժիշկ եւ Տիկին Աւետիս Իյնէճեան 1000 փրանք, Տէր եւ Տիկին Շառլ Պէրպէրեան (Մարսէյլ) 300 Ֆր. (ստանալ՝ «Յառաջ»էն)։

«ԱՋՆԱՒՈՐ ՓՈՒՐ Լ'ԱՐՄԷՆԻ»ԻՆ. – Տէր եւ Տիկին Մանուկ Կազարեան (Մարսէյլ) 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժան – Լուի Ֆէօսէեան (Մարսէյլ) 300 Ֆր. (ստանալ՝ «Յառաջ»էն)։

⁂

Նոյն առիթով Ստեփան եւ Յարութիւն Իյնէճեան եղբայրներ 1000 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Ազնիւ Գէորգեանի (ծնեալ՝ Իյնէճեան) մահուան առթիւ Պր. Յովհաննէս Տօնէլեան 500 Ֆր. կը նուիրէ «Շէն»ին (ստանալ՝ «Յառաջ»էն) եւ 500 Ֆր. «Յառաջ»ին։

⁂

Նոյն առիթով Տէր եւ Տիկին Գըլակ Ղազարեան 1000 Ֆր. կը նուիրեն «Հայաստան» Հիմնադրամին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ Տէր եւ Տիկին Նորայր Տէլանեան 1000 Ֆր. «Յառաջ»ին, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Տէվէճեան 500 Ֆր. «ԻՒՄԱՖ»ին (ստանալ «Յառաջ»էն)։

(Շար. Ա. էջէն)

գային հանրապետութիւններէն կը մասնակցին Ռուսաստան, Ուկրանիա, Բելառուս եւ Հայաստան որ կը ներկայացուի Գիտութեան ակադեմիայի նախագահ Ֆ. Սարգսեանի կողմէ։

⁂

ՓԻՒՆԻԿ – ԱՐԱՐԱՏ ՄՐՑՈՒՄԸ

Յունիս 15-ին «Հրազդան» մարզադաշտին վրայ երկրին ախոյեանն ու բաժակակիրը դէմ յանդիման եկած են ի խնդիր «Սիւփէր» Բաժակի։ Ախոյեան Փիւնիկը 2-0 յաղթած է բաժակակիր Արարատին։ Կէտերը նշանակած են Վարդգատ Աւետիսեան (74-րդ) եւ Արմէն Շահգէլդեան (84-րդ)։

⁂

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 25-Ի ԵՐՐՈՐԴ ԴԱՏԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ ԱԻԱՐՏԱԾ

Յունիս 16-ի նիստով աւարտած է Սեպտեմբեր 25-ի երրորդ դատավարութեան քննութեան բաժինը։ Յունիս 19-ին դատախազը կը կարդայ ամբաստանագիրը։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Թագուհի Յարութիւնեան իրամուսնոյն Յաքեր Յարութիւնեանի մահուան Բ. տարելիցին առթիւ 2000 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

L'ARTSAKH AUJOURD'HUI

Rencontre avec
Dr Jean-Michel EKHERIAN

Avec la participation de :
Dr Véronique AGOUDJIAN, Pharmacienne
Dr Manoug ASLANIAN, Cardiologue
Achod CHEMAVONIAN, A.S.P.A.
Guy SANOYAN

VENDREDI 20 JUIN, à 20 heures 45

Diaporama
Exposés
Débat

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél. : 01 43 76 55 89 - Fax : 01 43 78 66 64

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ 21-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Սեդրակ Սամուէլեան, Ալպէռ Պօղոսեան, Հայ Մշակոյթի Տան Երիտասարդաց Ակումբ 5000-ական Ֆր., Վասպուրականի Հայրենակցական Միութիւն 4000 Ֆր., Փիէռ Ղազարեան 3000 Ֆր., Ալպէռ Միրաքեան, Խաչատուր Տէրիքլեան խումբ 2000-ական Ֆր., Ալեքսանդր Մէսճեան, Լեւոն Զօլաքեան, Պոլսահայ Մշակութային Միութիւն, Մարսէյլի քաղաքի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղ 1500-ական Ֆր., Ֆլէմանս Թիւթէլեան, Ժաք Կարապետեան, Պուլվար Օտտոյի Կապոյտ Խաչ, Օքսիժէն Միութիւն, Սէն-Ժերոմի Կապոյտ Խաչ, Վարուժան Մինասեան, Արմէն Ութուզեան, Ա.Ս.Ա.Ֆ., Ալպէռ Հարոյեան, Սէն Ժերոմի Ս. Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցի, Դաւիթ Պանդիկեան, Կապի Տօղրամաճեան, Փօլ Մանուկեան, Ժաք Նաճառեան, Շալճեան ընտանիք, Պոմոնի Կապոյտ Խաչ, Կարօ Միլտոնեան, Սէն Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցի 1000-ական փրանք, Վահան Յակոբեան, Ներկարարեան (Մանոսք), Վահրամ Ճառայեան, Անտրէ Տավիտեան, Ժաք Աւտոյեան, Յովհաննէս Սուլաջեան, Երէցկին Եղիսաբէթ Տէտէեան, Սէն Լու Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ Տիկնանց Միութիւն, Համազգային գպրոց, Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւ Մարզական Միութիւն, Կարապետ Տէրտէրեան, Ժան Սեմերճեան, Զաւէն Կապրիէլեան, Ռոլան Վարդանեան, Սօսէ եւ Կորիւն Յովսէփեան, Անժէլ Սիմոնեան (Կարտան), Սարաս եւ Անի Ճամուղեան, Ժաք Ուլուսեան, Անդրանիկ Փամպուքեան 500-ական Ֆր., Վարդան Տէր-Կարապետեան, Խաչիկ Երմագեան, Ռոպէր Սարաճեան, Կարապետ Եազիճեան 300-ական Ֆր., Մարի Պէրպէրեան 250 փրանք, Միսաք Աւտոյեան, Բարիս Արմաղանեան, Թամար Արսլանեան, Վաչէ Ծ. Վրդ. Իգնատիոսեան 200-ական Ֆր.։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

TEBROTZASSERE EN FETE

RENDEZ-VOUS LE DIMANCHE 22 JUIN à partir de 11 heures
spectacle réalisé par les élèves de l'école
— Chants — Danses — Sketches
La Chorale Tebrotzassère dirigée par Haïg Sarkissian
Distribution des Prix
Tombola et mille autres surprises

DEGUSTATION DE SPECIALITES ARMENIENNES A PARTIR DE 11 HEURES

COLLEGE TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord — 93340 Le Raincy — Tél. : 01 43 81 01 72
(Accès par la Gare de l'Est, Direction Gargan, Gare de Pavillons sous bois)

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

ՓԱՐԻԶ
Գրական – Մշակութային յանձնախումբ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Յակոբ Պալեանի
«Ընթերցում»ը
ԳՐԻԳՈՐ ՊԸԼՏԵԱՆԻ
«Սեմեր» հատորին – 1997 –

Երկուշաբթի, Յունիս 23, երեկոյեան ժամը 20.30-ին Հայ Մշակոյթի Տան Տիգրան եւ Զարուհի Տէմիրճեան սրահը
17, rue Bleue, 75009 Paris
M° Cadet

Դասախօսութիւնը կը սկսի որոշեալ ժամուն։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

VOYAGE en ARMENIE et au KARABAGH

DU 21 AOUT AU 4 SEPTEMBRE
organisé par la Section **«SEVAN»** de Vienne
de la Croix Bleue des Arméniens de France

Comprenant les prestations suivantes :
— Transport aérien: **Paris/Erevan/Paris**
— Transfert en car : **Aéroport/Hôtel/Aéroport**
— Hébergement :
* 10 nuits à l'hôtel Arménia — Erevan (tout confort);
* 2 nuits à Goris
* 2 nuits à Stépanakert;
* compris petit-déjeûners et diners.
— Excursions avec visites guidées :
Erevan, Etchmiadzine, Khor Virab, Sardarabad, Sevan, Dilidjan, Zvartnotz, Garni, Gueghard, Gumri, Spitak, Vanadzor;
Goris: Portes de Zanguezour, Noravank, Tatev, Sissian;
Karabagh: Chouchi, Amaras, Gantzassar, Latchine.
— Non compris : Visa et voyage jusqu'à Paris.
Renseignements et inscriptions :
Tél. : 04. 74. 53. 25. 91.
Date limite d'inscription : 15/07/97.

⁂

Fête Champêtre

La Croix Bleue des Arméniens de France, Section **«Archag Djamalian»** de Décines organise une **FETE CHAMPETRE le Dimanche 29 Juin** à partir de 12 heures. Il y aura des stands de jeux pour les enfants, un buffet et une buvette.

Cette fête sera animée par l'**Orchestre «ARMENIA»**
En cas de mauvais temps elle aura lieu à la Salle des fêtes de Décines.

⁂

CAMP ITINERANT EN ARDECHE

Pour son camp itinérant qui se déroulera cette année en Ardèche du 8 au 29 Juillet, la Croix Bleue des Arméniens de France vous informe que quelques places sont encore disponibles.

Téléphoner au : 01. 48. 24. 46. 57.

⁂

CENTRE DE VACANCES DE BELLEFONTAINE

Pour son séjour du mois d'août qui se déroulera du 30 juillet au 23 août, à la colonie de Bellefontaine (Jura), la Croix Bleue des Arméniens de France vous informe que quelques places son encore disponibles.

Téléphoner au : 01. 48. 24. 46. 57.

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի, Յունիս 19, տօն է Սրբոց Թարգմանչաց Մերոյ՝ Սահակայ եւ Մեսրոպայ։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։

ՎԱԼԱՆՍ – Ս. ՍԱՀԱԿ

12, rue de la Cécile

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ կրօնական Ընկերակցութիւնը կը հաղորդէ որ յառաջիկայ Կիրակի Յունիս 22-ին տօն է Ս. Աստուածածնի Վերափոխման։

Այս առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի – ժամը 10-ին, Ս. Սահակ Եկեղեցւոյ մէջ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԸՐՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Մարսէյլի եւ Հարաւային Շրջանի

ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ՀՐԱՒԷՐ

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութեան տարեկան ընդհանուր ժողովը այս տարի տեղի կ'ունենայ Չորեքշաբթի, Յունիս 25, ժամը 20.30-ին Ընկերակցութեան կեդրոնը
77, rue La Fayette, 75009 Paris

Անդամներէն կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին տարեվերջի հանդէսը՝
Salle Rossini, 6, rue Drouot,
Métro : Richelieu - Drouot
(Mairie)

Յունիս 29, Կիրակի, ժամը 3-էն սկսեալ։

Վիճակահանութեան տոմսեր ծախու են աշակերտներուն մօտ։

l'Ecole
TARKMANTCHATZ
d'Issy-les-Moulineaux
organise
SA PREMIERE
FÊTE CHAMPÊTRE
Dimanche 29 Juin à partir de 12 h.
dans les jardins de l'Ecole
19-27, Sentier des Epinettes,
Issy-les-Moulineaux
animée par le chanteur **SOUREN et son orchestre**
Buffet : *Spécialités arméniennes.*
Stands de jeux —
loteries —
attractions —
surprises...
— *Entrée gratuite* —

Venez gagner un week-end à Eurodisney pour 4 personnes

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 19
JEUDI
19 JUIN
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19.139 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 72e ANNEE — N° 19.139

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ 15 պետութիւններու նախագահներուն եւ վարչապետներուն Ամսթերտամի վեհաժողովը շարունակուեցաւ Յունիս 17-ին ալ: Անհամաձայնութեան գլխաւոր կէտ յայտնուեցաւ Միութեան մէջ անդամակցելու Արեւելեան Եւրոպայի երկիրներու ընտրութեան ու չափանիշներու պարագան: Խնդրոյ առարկայ է նաեւ Մաաստրիխթի համաձայնագիրը մասնակի վերաքննութեան ենթարկելու հարցը: Անկէ ետք համաձայնագիրը պիտի վերանուանուի Ամսթերտամի Համաձայնագիր:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ամբողջ տարածքին կատարուած գործադուլներով աւելի քան 800 հոգի հսկողութեան տակ առնուեցան, Յունիս 17-ին, մանկական պոռնկագրական հրատարակութիններ, տեսերիզներ գնելու, տարածելու ամբաստանութեամբ: Խնդրոյ առարկայ անձերուն ցանկը ոստիկանութիւնը ձեռք անցուցած էր այդ կարգի վաճառքով զբաղող հաստատութեան մը յաճախորդներու ցանկէն: Հսկողութեան տակ առնուածներու մաս կը կազմեն ընտանիքի հայրեր, կրօնաւորներ, ուսուցիչներ: Յունիս 18-ին, անոնց մեծ մասը ազատ արձակուած էր, սակայն դիւրին չէր անոնց ինքնութեանց ալ ազատ արձակուիլը: Յունիս 18-ին, անոնց մեծ մասը ազատ արձակուած էր:

ԳԱՄՊՈՃԻ ցեղասպանութեան (1975 եւ 1979) հեղինակ, Կարմիր Խմերներու պարագլուխ Փոլ Փոթի քաղաքական վախճանը հասած է ըստ հասած լուրերու: Ան իր հետեւորդներու շարքերուն մէջ ծագած պառակտումներուն, պատճառով լքուած է իր ճակատագրին ու փախուստի դիմած դէպի երկրին հիւսիսային շրջանը, Թայլանտի սահմանագլուխը: Փոլ Փոթ որ պատասխանատու է երկու միլիոն Գամպոճցիներու բնաջնջումին, ամէն հակակշիռ կորսնցուցած է իր զանգուածներուն վրայ: Նոյնիսկ, Յունիս 17-ին Կարմիր Խմերներու ռատիօկայանը որ անկողմնակալ է Պանկքոքէն, յայտնած է թէ «վերջ տրուած է Փոլ Փոթի դաւաճանութեան». առիկա ենթադրել կու տայ թէ ան սպաննուած է: Գամպոճի երկու վարչապետներէն առաջինը Սիհանուք Թագաւորին որդին Իշխան Ռանարիտ յայտնած է թէ կը մաղթէ որ կարելի ըլլայ Փոլ Փոթը կենդանի ձերբակալել որպէսզի ան դատուի ցեղասպանութեան ոճիրի ամբաստանութեամբ: Յունիս 18-ին, լրատուականները կը տեղեկացնէին թէ երկրին մայրաքաղաքին Փնոմ — Փէնի մէջ կացութիւնը շատ լարուած է ու նախորդ գիշեր զինեալ բախումներ տեղի ունեցած են, պատճառ ըլլալով բազմաթիւ հոգիներու մահուան:

ԹՐՔԱԿԱՆ ծովային ուժերու հինգ նաւերէ բաղկացած տորմիղ մը Խարալէի ծովածոցին հետ միասնական զօրավարժութեան մը սկսած է Միջերկրականի մէջ:

ԹԵՐԹԵՐՈՒ ցրումը կարելի չէր եղած Յունիս 18-ին Փարիզի շրջանին մէջ, գիրքի բանուորներու անակնկալ գործադուլի մը հետեւանքով:

ՎՐԱՍՏԱՆ արգիլած է ճամբորդներով կատարուած առեւտուրը որ մինչեւ դասու մը ապրուստի միջոցն էր անկախութենէն ի վեր: Ընդհանրապէս կիներ, ճամբորդներով ապրանք կը տանէին Թրքական շուկաներ ու կը վերադառնային Թրքական ապրանքներով: Հայաստանցիներ եւս կը կազմէին այդ գործունէութեան, Թուրքիա մտնելով Վրաստանի ճամբով:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏԱԳՆԱՊ ՄԸ ԿԱԶԴԷ ՂԱՐԱԲԱՂԻ

ԼՂՀ-ի Ազգային Ժողովի նախագահ Արթիւր Թովմասեան Երեւան այցելած է Յունիս 15-ին ու հանդիպում ունեցած Հայաստանի Ազգային Ժողովի փոխ-նախագահներ Արա Սահակեանի, Կարապետ Ռուբինեանի, ինչպէս նաեւ Խորհրդարանի զանազան խմբակներու ներկայացուցիչներուն հետ: Ա. Թովմասեան, յատկապէս մտահոգութիւն յայտնած է Բ. Արարքցեանի հրաժարականին մասին, ըսելով որ Հայաստանի քաղաքական կայունութիւնը Ղարաբաղի հակամարտութեան լուծումին ամէնէն կարեւոր ազդակներէն մէկն է:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունիս 17 / 18)

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՆԻՍՏ ԿԸ ՌԱԶԱՐԿԷ

Մեկնելով շարք մը օրէնքներու ընդունման հրատապ երեւոյթէն, կառավարութիւնը Ազգ. Ժողովին առաջարկած է արտակարգ նիստ գումարել Յունիս 23-ին:

Կառավարութեան Յունիս 17-ի նիստին, զոր կը վարէր վարչապետ Ռ. Քոչարեան, որոշուած է Հանրապետութեան Նախագահին դիմել վերոյիշեալ առաջարկով, համաձայն Սահմանադրութեան 70-րդ յօդուածին: Կ'առաջարկուի օրակարգին մէջ ընդգրկել պիւտճէի համակարգի եւ գոյքի հարկի մասին օրէնքներու նախագիծերը, յատուկ հարկի եւ մաքսային սակագինի մասին օրէնքներու վերաբերեալ Հանրապետութեան Նախագահին առարկութիւններն ու առաջարկները, ինչպէս նաեւ «Պետական տուրքի մասին» օրէնքին նկատմամբ կատարուող վարչական իրաւախախտումներու նուիրուած օրէնսգրքին մէջ փոփոխութիւններ եւ լրացումներ կատարելու մասին օրէնքներու նախագիծերը:

ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՎԱՐԴԵՆԻՍԻ ԴԱՏԱՒՈՐԻՆ

Հանրապետութեան նախագահին նըստավայրը Յունիս 16-ին տեղի ունեցած Արդարադատութեան Խորհուրդի նիստին քննարկուած է Արդարադատութեան նախարարին ներկայացուցած առաջարկը Գեղարքունիքի մարզի Վարդենիսի շրջանային ժողովրդական դատարանի դատաւոր Անահիտ Սաղաթէլեանը կարգապահական պատասխանատուութեան ենթարկելու վերաբերեալ: Քննարկման աւարտին որոշուած է խիստ ազդարարութիւն ուղղել Անահիտ Սաղաթէլեանին:

«ՓԱՐՈՍ»Ի ՑՈՒՑԱԿՆԵՐԸ ԿԸ ՄԱՔՐՈՒԻՆ

Գիւմրիի շրջանին մէջ 109 ընտանիքներ եւս հանուած են «Փարոս» ընկերային յատուկ ծրագրի ցուցակէն: Քաղաքապետարանի յանձնաժողովը թաղամասերուն մէջ տեղափոխած կամ քակած է տնակներ որոնց նախկին բնակիչները նոր տուն ստանալէ ետք ալ կը պահէին հոն բնակութեան արտօնութիւնը, եւ կամ ալ հոն այլեւս մարդ չի բնակիր:

Ներկայի տուեալներով, «Փարոս»ի ցուցակներու մաքրութեան ծիրին մէջ, համակարգէն հանուած են ընդամէնը 2713 ընտանիք, որոնց մէջ քիչ չեն մահացածները, կրկնակի արձանագրութիւն ունեցողները կամ արդէն ընկերային որոշ ապահովութեան տիրացածները:

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ԳՈՐԾԱԴԻՐ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՏՆՕՐԷՆՈՒՀԻԻ ՄԱՆՈՒՇԱԿ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Հիմնադրամին Գործադիր վարչութեան տնօրէնուհին անցեալ շաբաթավերջի երկօրեայ ժողովներուն պատճառով Փարիզ գտնուելու առիթէն, օգտուելով ասուլիս մըն ալ կազմակերպուած էր Յունիս 17ին, հայկական լրատուներու համար: Դեսպանատան սրահը հաւաքուած տասնեակ մը ներկաներու ողջոյնի խօսք ուղղեց նախ դեսպան Վահան Փափազեան որպէս «տանտէր», ըսելով որ Պր. Գալիկ Յարութիւնեան նոյն օրը Ամսթերտամի ճամբով վերադարձած ըլլալուն, կարելի չէր եղած իր մասնակցութիւնը: Ներկայ էր Ֆրանսայի կողմին նախագահը Պետրոս Թերզեան:

Տնօրէնուհին ծանրացաւ հիմնադրամին միասնական աշխատանք ըլլալու, այդ միասնութեան երեւոյթը շեշտելու ազդակի հանգամանքին վրայ: Ըսաւ թէ առաջին օրէն իրենք բաց տեղեկատուութիւն ըրած են ամէն առիթի եւ թէ նման հանդիպումներ կարծիքներու բազմազանութեան ճամբով օգտակար են նաեւ իրենց համար:

Պ. Թերզեան շատ արդիւնաւոր նկատեց երկօրեայ հանդիպումը որ առիթ տուած էր փորձառութիւններու փոխանակումին, քանի որ ամէն գաղութ գործունէութեան յատուկ ձեւեր, ճամբաներ զարգացուցած էր, մեկնած իր պայմաններէն: Որպէս նորութիւն յայտնեց թէ քանի մը շաբաթէն հիմնադրամը համացանցին (Internet) վրայ տեղ պիտի գտնէ, առիթ տալով որ ամէն փափաքող տեղեկանայ անոր գործունէութեան, զանազան փուլերուն, տուեալ ուզած տեղեկութիւնը:

Ամփոփ այս արտայայտութիւններէն ետք հարցումներու բաժնին մէջ նախ Վ. Փափազեան խօսեցաւ Ֆրանսայի կողմին մասին որ յաջողած էր տեղական իշխանութիւնները ներառնել ծրագիրներու գործադրութեան մէջ, ինչ որ նորութիւն էր: Յետոյ նիւթ եղաւ Ֆրանսահայութեան մասնակցութեան համեմատութիւնը: Պ. Թերզեան բացատրեց որ տրուած 3500 նուիրատուի թիւը չէր նշանակեր նոյնքան անհատ, քանի որ շատ պարագաներու մէջ համախումբ մասնակցութիւններ որպէս մէկ նուիրատու կը ներկայանային, կամ անոնց մեծ մասը ընտանիքներու մասնակցութիւն էր: Աւելցուց թէ անհատներու հաշիւով 15-20 հազարի կը հասնէր թիւը, ինչ որ հեռու էր բաւարար ըլլալէ. ան շեշտեց սակայն հետ թէ հազիւ երեք — չորս տարուան անցեալ ունէր ձեռնարկը, ինչ որ ըսել կու տար թէ սկիզբի շրջանին մէջ կը գտնուէր:

Հարց տրուեցաւ թէ շրջանային յանձնախումբերու կայուն, անփոփոխ կազմերը լծացումի չէի՞ն առաջնորդեր: Կրկին Պ. Թերզեան բացատրեց թէ ամէն տարի այդ կազմերը մէկ երրորդով կը նորոգուէին. այս տարի կարգը Փարիզին էր: Աւելցուց թէ Ֆրանսայի կազմը 40 հոգիով ճամբայ ելած, այսօր շուրջ 150-ի հասած էր. կը բաւէր անդամ ըլլալ, եթէ կար մասնակցելու, վարիչ գործ տանելու փափաքը:

Յետոյ այլ հարցումի մը պատասխանելով ըսաւ թէ գլխոցները որոնք յատկացումի դիմում կ'ընէին, պարտ էին մանրամասն թղթածրար ներկայացնելու եւ թէ պատճառ չունէին զանգատելու պահանջուած մանրամասնութիւններուն (յատկապէս պիւտճէի մասին) համար: Իրենք պէտք է հարկաւոր ամէն ապահովութիւն ունենային որ տրուած գումարները ճիշդ նպատակի պիտի ծառայէին:

Ասուլիսին խաղաղ ընթացքը որ այս երկու հարցումներով որոշ լարումի փուլ մը մտած էր, աւելի պրկուեցաւ երբ նիւթ եղաւ «Այբ» ռատիօկայանէն մինչեւ այսօր հիմնադրամին խօսք տրուած չըլլալու պարագան: Տնօրէն Յ. Պալեան ըսաւ թէ ճիշդ չէին հիմնադրամի նախորդ երեկոյթին (Եռա'ց, Մայիս 26, տե'ս «Յառաջ», Յունիս 3) այս մասին ըսուածները եւ թէ Պ. Թերզեան խօսած էր իրենց կայանէն: Այս վերջինը այն ատեն յայտնեց թէ ճիշդ էր ըսուածը, սակայն առիկա ծանուցումի յայտարարութիւն մըն էր որուն համար երկու անգամ վճարուած էր 1500 Ֆր.: Շեշտեց թէ կը կրնէ կայանէն գաղութին խօսք ուղղելու փափաքը, սակայն վէճը շարունակուեցաւ ու այդ փափաքը գործնական արդիւնք չունեցաւ: «Այբ»ի տնօրէնը յայտնեց թէ խօսք կու տան երբ կազմակերպութիւն մը նորութիւն ունենայ յայտնելիք, եւ թէ պէտք է ժամանակացոյցին հետեւի, եւայլն:

Վերջին հարցումները («Յառաջ») ուղղուեցան Մ. Պետրոսեանի. Հայաստանի մէջ բաւական ծաւալուն կաշառակերութեան խնդրութիւնը Աղէտի գօտիին, Արցախի նման կենսական ծրագիրներու փափաքելի մասնակցութեան խոչընդոտ էր որոշ դասու մը համար: Քանի որ իշխանութեան բարձրագոյն դէմքեր մաս կը կազմէին Հիմնադրամին, այդ պարագան անդրադարձ կ'ունենա՞ր ժողովներու ընթացքին: Տնօրէնուհին բացատրեց թէ ճիշդ ըլլալով հանդերձ այդ ժխտական երեւոյթին ազդեցութիւնը, ատոր մասնանշումին, կամ պայքարին տեղը չէր Հիմնադրամին վարչական շրջանակը: Անցնելով յաջորդ հարցումին, ըսաւ թէ ինչպէս Սփիւռքի, Հայաստանի մէջ եւս կային կարեւոր մասնակցութիւն բերող անհատներ որոնք ընդհանրապէս չէին փափաքեր որ իրենց անունը հրապարակուի: Իսկ ինչ կը վերաբերէր այնօրուան կենսական ծրագիրներու համար հսկայական գումարներու պահանջին ու միւս կողմէ 20 միլիոն տոլարի տաճար կառուցանելու երեւոյթին, տնօրէնուհին անկեղծութեամբ ըսաւ թէ ինք պիտի փափաքէր որ այդ գումարները յատկացուէին Հիմնադրամին որպէսզի կառուցուէր Աղէտի գօտին, Արցախի հարկաւոր ծրագիրներէն մէկ քանին եւս իրականացուելու առիթ գտնէին ու վերջապէս որպէսզի կարելի ըլլար Սփիւռքի վերաբերող ծրագիրներ մշակել:

Ա. ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԱՆՁՆԱԳԻՐ 106-ԱՄԵԱՅ ԼՈՌԵՑԻԻՆ

Լոռիի Կողէս գիւղի բնակիչ 106-ամեայ Վառինկա Դալլաքեանին հանդիսաւոր պայմաններու մէջ յանձնուած է անկախ Հայաստանի նոր անձնագիրը: Ան շրջանի ամէնէն տարեց անձն է որ տիրացած է այս փաստաթուղթին:

«ԱՆՏԻՊ» ՀԱՏՈՐ ՄԸ

Վերջին տասնըհինգ տարիներուն, Պոսթընի «Պայքար»ը մեծ (ու դժբախտ, հարկ չկայ ըսելու) փոփոխութիւններ կրեց: Նախ՝ տասնամեակներով օրաթերթ ըլլալէ ետք, շաբաթաթերթ դարձաւ (քանի մը տարի ետք, իր «օրինակին» հետեւեցաւ իր համաքաղաքացի «Հայրենիք»ը) ու, ապա, ամսագիր: Ամսական պարբերականութեամբ քանի մը համար հրատարակելէ ետք, յանկարծ իմացանք, որ որոշում տրուած էր Հայաստան «ներգաղթելու»:

Թէ ի՛նչ շահ եղաւ «Պայքար»ը Հայրենիք տեղափոխելով, ի վիճակի չենք գտնելու: Առարկայական փաստ է, ինչպէս կը կարդանք առաջին էջի վրայ, որ հոն լոյս կը տեսնէ 500 օրինակով եւ գլխաւոր ուշացումով, ինչպէս Հայաստանեան բոլոր պարբերականները: Վստահաբար՝ նաեւ նիւթական ծանր յանձնառութեամբ: Կրնա՞ր պատահիլ, որ շարունակէր Միացեալ – Նահանգներ լոյս տեսնել, եւ կազմակերպուած կերպով, որոշ սպառում ունենար Հայաստան:

«Պայքար»ի որոշ թիւերու նետուած հարեւանցի ակնարկ մը մեզի թոյլ կուտայ ըսել, թէ պահած է հետաքրքրական մակարդակ մը որպէս «ռամկավար ազատական գիտատեսական, հասարակական, քաղաքական, մշակութային ամսագիր»: Ողջունելի է, որ իր էջերը նեղ կուսակցականութեամբ կաշկանդուած չեն, իսկ օրուան հարցեր վերլուծող յօդուածներէն ոմանք անգամ մնայուն բնոյթ ունին: Երկու լեզուաճիւղերով, երկու ուղղագրութիւններով եւ երկու աշխարհագրական իրականութիւններով ապրող թերթը պատուաւոր տեղ մը գրաւելու է հայրենի մամուլի խայտաբղէտ միջավայրին մէջ: Գոնէ՝ իմացական հետաքրքրութիւններ պահող խաւին մօտ:

Վերջերս, մեր ձեռքը անցաւ Սեպտեմբեր – Հոկտեմբեր 1996–ի համարը, որ կ՚ենթադրենք, թէ ամենավերջինն է: Գրական, պատմական ու ընկերային շահեկան վերլուծումներու կողքին, մեր ուշադրութիւնը գրաւեց «Վահան Թէքէեանի յուշերը Գրիգոր Զոհրապի մասին» հրապարակումը, զոր կատարած է Ալբերտ Շարուրեանը:

Ա. Շարուրեան երկարամեայ վաստակաւոր մըն է արեւմտահայ գրականութեան ուսումնասիրութեան՝ Հայաստանի մէջ: Իրեն կը պարտինք բնագրագիտական բազմաթիւ աշխատանքներ, ինչպէս նաեւ զանազան հատորներ: Մեզի յայտնի է 1984–ին լոյս տեսած «Դանիէլ Վարուժանի կեանքի եւ գործունէութեան տարեգրութիւն»ը ինչպէս եւ անցեալ տարի Մայր Աթոռի հովանաւորութեամբ հրատարակուած «Գրիգոր Զոհրապի կեանքի եւ գործունէութեան տարեգրութիւն»ը:

Թէքէեանի այս յուշերը, կը յայտնէ Շարուրեան, անտիպ չեն, լոյս տեսած են Գահիրէի «Արեւ» օրաթերթի 1943 Յուլիս 5 եւ 6–ի թիւերուն մէջ, սակայն, ինչպէս յաճախ կը պատահի, հոն կորսուած ու մնացած են, առանց ամփոփուելու հատորի մը մէջ: Կ՚ենթադրենք, որ «Ամբողջական երկեր»ու 15–հատորեակին մաս պիտի կազմէին, եթէ երբեւէ այդ շարքը իր լրումին հասած ըլլար:

Շարուրեան իր հրապարակումին նախաբան մը կցած է, ինչպէս եւ արժէքաւոր ծանօթագրութիւններու շարք մը: Թէքէեանի բնագիրը դասական ուղղագրութեամբ լոյս ընծայուած է: Ասիկա հայրենի մամուլի մէկ մասին յատկանիշն է. «բարեփոխուած» ուղղագրութեամբ լոյս տեսնող որոշ թերթեր որդեգրած են արեւմտահայ դասական թէ ներկայ գրողներու մեսրոպեան ուղղագրութիւնը յարգելու սկզբունքը: Կան նաեւ անոնք, որոնք արեւելահայ յօդուածագրին ուղղագրութիւնն ալ անփոփոխ կը ձգեն, եթէ ան մեսրոպեանով գրած է:

Բանասէրը իր նախաբանին մէջ կը յայտնէ, որ «այդ յիշողութիւններից բացի, որոնք կը յանձնենք ընթերցողի ուշադրութեանը, Թէքէեանը ինչ – ինչ առիթով հրապարակել է իր եւ Զոհրապի առնչութիւնների վերաբերող խիստ ուշարժան փաստեր, որոնք ցարդ չեն շրջանառուել: Այդ մասին յուշարկել է Արշակ Ալպօյաճեանը իր «Վահան Թէքէեան (իբր մարդ եւ հրապարակագիր)» ձեռագիր աշխատութեան մէջ (ԳԱԹ, Վ. Թէքէեանի ֆոնդ, թուական 61 – 65), մատնանշելով աղբիւրը՝ «Արեւ», թիւ՝ 7461 – 7462»:

Արշակ Ալպօյաճեանի արխիւին մեծ մասը, ինչպէս յայտնի է, յետ մահու ուղարկուած է Հայաստան, ուր հանգրուանած, որքան որ գիտենք, Գրականութեան եւ Արուեստի Թանգարանը, ինչպէս եւ Մատենադարանին մէջ: Այդ ձեռագիրներուն թիւը բաւական մեծ ըլլալու է: Սակայն, զարմանալիօրէն, Ա. Շարուրեան չէ իմացած, որ իր յիշած ձեռագիրը լոյս տեսած է ... 9 տարի առաջ, քիչ մը տարբեր խորագիրով:

Արդարեւ, անցեալ Փետրուարին ձեռք անցուցինք Արշակ Ալպօյաճեանի «Վահան Թէքէեան իբր հանրային մարդ եւ հրապարակագիր» մենագրութիւնը, որ լոյս տեսած է 1988–ին, Պէյրութ, որպէս Թէքէեան Մշակութային Միութեան Միացեալ–Նահանգներու եւ Գանատայի Շրջանային Վարչութեան հրատարակութիւն, Վաչէ Ղազարեանի խմբագրութեամբ:

Խոստովանինք, որ այդ գիրքին գոյութեան ծանօթ չէինք մինչեւ որ հանդիպեցանք անոր Նիւ – Եորքի «Ս. Վարդան» (Էջմիածնական Առաջնորդարանի) գրատունը: Կ՚ենթադրենք, որ գրուած կ՚ըլլայ անոր մասին տպագրութեան ժամանակ, թէեւ 1988–1989 թուականները Լիբանանեան պատերազմի դժնդակ բռնկումի մը օրերն էին եւ գուցէ այդ անդրադարձները աննշմար անցած են: Աւելին. Վ. Ղազարեանի ծանօթագրութիւններէն կ՚իմանանք, որ 1987–ին լոյս տեսած է, դարձեալ Պէյրութի մէջ, «Մամուլի մէջ տպուած եւ անտիպ երկու նամակներ վահան Թէքէեանէն» խորագրեալ մօտ 400 էջնոց հատոր մը: Թերեւս հոն լոյս տեսած ըլլայ Շարուրեանի հրապարակած յուշագրութիւնը, ինչ որ մեզի յայտնի չէ:

Ինը տարի ետք գրախօսական գրելը քիչ մը ծիծաղելի է: Սակայն, կ՚արժէ նշել, որ մեր նոր տեսած հատորը անթերի կերպով խմբագրուած ու տպուած, եւ անտիպ լուսանկարներով ճոխացած գործ է: Ալպօյաճեանի բոլոր երկերուն պէս, անհաւասարակշռութենէ կը տառապի. խնդրի մը շուրջ՝ ծաւալուն մէջբերում ու անդրադարձ, նոյնքան կարեւոր ուրիշ հարցի մասին՝ ժլատ տողեր: Բայց եւ այնպէս, կարեւոր աղբիւր մըն է, մանաւանդ որ հեղինակը բանաստեղծին մտերիմն ու գործակիցն ալ եղած է:

Աներեւակայելի կը թուի, որ Շարուրեան իմացած ըլլայ Ալպօյաճեանի հատորի տպագրութիւնը եւ անտեսած ըլլայ զայն: Սակայն, նոյնքան աներեւակայելի կը թուի, որ մէկ օրինակ իսկ Հայաստան ուղարկուած չըլլայ: Ո՞ւր թաղուած է արդեօք շան գլուխը:

Զենք գիտեր: Գիտենք սակայն, որ եթէ ժամանակին Հայաստան – Սփիւռք գրքային կապերը կատարեալ չէին, անփութութեան, գրաքննութեան թէ այլ մեղքերով, այսօր այդ անջրպետը աւելի խորացած է: Ո՛չ մենք կ՚իմանանք ինչ որ հոն կը տպուի, ո՛չ ալ իրենք կ՚իմանան ինչ որ հոս կը տպուի: Եթէ իմացող ըլլայ՝ ստացող չըլլար: Եթէ ստացող ըլլայ, իմացող չըլլար:

Միւս կողմէ, ժամանակին արտասահման տպուող գիրքերը բնականոն շրջանառութեան մէջ էին: Եթէ չէին գրախօսուեր, գոնէ «ստացանք» մը կ՚ունենային, կամ իրենց անունը տարեկան հաշուեկշիռի մը մէջ կը յիշուէր: Այդ ալ խախտած է հիմա, շատ մը այլ բաներու կարգին:

Հոս թէ հոն տպուող գիրքերու քանակը քիչ չէ: Բայց իմացողը ո՞վ է...

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Պուէնոս – Այրէս

ՍՏԱՑԱՆՔ

«HOLOCAUST AND GENOCIDE STUDIES»–ի

1997 գարնան թիւին փրոֆէսէօր Վ. Տատրեանի յօդուածին առանձնատիպը՝ «Հայերու ցեղասպանութեան հեղինակները թրքական զինուորական ատեանին առջեւ»:

Օքսֆորտ 1997

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏԵՍԱԿՆԵՐ, ՈՐՈՆՔ ՍՊԱՌԵԼՈՒ ՎՐԱՅ ԵՆ

Ա.

Եթէ անասուն մը ըլլայիք, պիտի ուզէի՞ք արդեօք ձեր տեսակին վերջին նմոյշներէն մէկը ըլլալ: Այսօր աշխարհի վրայ ով գիտէ անասունի քանի՛ տեսակներ կան, որոնց սեռը սպառելու վրայ է եւ որոնք իրենց տեսակին վերջին ներկայացուցիչները դարձած են: Գիտնականները բացառիկ ուշադրութիւն կը կեդրոնացնեն այդպիսի անասուններու վրայ, ահազանգներ կը հնչեցնեն, կը պահանջեն որ վերջ տրուի այդ տեսակ անասուններու դէմ որսորդութեան կամ բնաջնջումի ամէն տեսակ գործունէութեան: Ատենօք երկրագունտը լեցուն էր անոնցմով, բայց հիմա անոնց թիւը այնքան նուազած է, որ մօտ օրէն անոնք կրնան բոլորովին սրբուիլ կենդանական կեանքի թատերաբեմէն: Անասնապաշտպան միութիւններ բացառիկ գուրգուրանք ցոյց կուտան այդ տեսակ անասուններու նկատմամբ, արուեստագէտներ, մտաւորականներ, գրագէտներ, գիտնականներ գուրգուրալից վերաբերում ունին անոնց հանդէպ: Այսպիսի անասուն մը այսօր հազար անգամ աւելի ի պատուի է քան թէ անոր երկու սերունդ առաջուան նմանը, երեք սերունդ առաջուան նմանը:

Եթէ անասուն ըլլայիք, ո՞ր շրջանին ապրիլ պիտի ուզէիք: Ձեր տեսակին ամէնէն բազմանդամ շրջանի՞ն, թէ ոչ այն միւս ժամանակաշրջանին երբ այլեւս հազուագիւտ ու աւելի թանկագին դարձած է ձեր տեսակը:

Առաջին պարագային ձեր նմաններուն մէջ երջանիկ անասուն մըն էք, ձեր ապագայ սերունդներէն վստահ, թէեւ մեծ արժէք չեն տար ձեզի, թէեւ մարդիկ անխնայ ու անհաշիւ կերպով կը բռնաջնջեն ձեզ: Իսկ երկրորդ պարագային թէեւ ձեր նմանները սակաւաթիւ դարձած են ձեր շուրջ, թէեւ ձեր շուրջը շատ պիտի փնտռէք ձեր նմաններէն բաղկացեալ բազմութեան մը մէջ ըլլալու համար, շատ ալ մտահոգ էք ձեզի յաջորդելիք մէկ երկու սերունդներուն նկատմամբ, բայց ատոր փոխարէն մարդիկ կը գուրգուրան ձեր վրայ, ամենաջերմ վերաբերումը ցոյց կուտան ձեզի նկատմամբ, ձեզի կ՚ընծայեն թանգարանային արժէք: Ո՞ր մէկ անասունը ըլլալ կը նախընտրէիք:

Տինոզորները այլեւս գոյութիւն չունին անհաշիւ դարերէ ի վեր: Այսօր ո՛չ ոք կը տառապի իր շուրջ տինոզորի բացակայութեան, չգոյութեան պատճառաւ: Ան որ կ՚անհետանայ երկրագունտին վրայէն, շուտով կը մոռցուի: Բնութիւնը կ՚երեւի թէ անոր տեղ անպայման ուրիշի մը տեղ կը բանայ: Թերեւս ալ բնութիւնն է որ այս բոլորը կը դնէ ու կը վերցնէ, կը ստեղծէ ու կ՚ոչնչացնէ որոշ ծրագրի մը համաձայն: Այսօր տինոզորներ չկան մեր շուրջ: Բայց եթէ ըլլային ու անոնց տեսակը սակաւաթիւ, խիստ սակաւաթիւ դարձած ըլլար, մենք անտարակոյս պիտի չուզէինք որ այդ անասունը անհետանար երկրագունտին վրայէն: Պիտի չուզէինք որ անհետանար մինչեւ իսկ ամէնէն վտանգաւոր անասունը: Մենք որպէս անհատ՝ թերեւս երբեմն կրնանք ցանկալ որ մէջտեղէն վերնայ սա թունաւոր օձը, թունաւոր կարիճը, վնասակար մժեղը, փչացնող սա կամ նա վայրի անասունը, բայց որպէս մարդկութիւն, որպէս հաւաքական ընկերութիւն, որպէս գիտական աշխարհ, պիտի չուզէինք որ անհետանար ամէնէն վտանգաւոր ու վնասաբեր անասունն իսկ: Անոնք մեզ կրնան թունաւորել, կրնան սպաննել, բայց մենք պէտք է ապրեցնենք զանոնք, պէտք է զանոնք փրկենք վերջնական կորուստէ: Որովհետեւ եթէ անոնց վերջին ներկայացուցիչն ալ անհետանայ երկրագունտին վրայէն, ո՛չ մէկ գիտական պիտի կարենայ արուեստական միջոցներով ետ բերել անոնց տեսակը: Այսօր տինոզորներ ստեղծել կարելի է միայն շարժանկարի ժապաւէններու մէջ:

Մարդը, մարդկային տեսակը, այսօր այդպիսի վտանգի մը դէմ յանդիման չէ: Երկրագունտին վրայ մարդը ո՛չ միայն չի նուազիր, այլ նաեւ ընդհակառակն կը բազմանայ: Այնքան կը բազմանայ որ քսաներորդ դարու մէջ մարդիկ, մանաւանդ քաղաքակիրթ ու զարգացած երկիրներու մէջ, պահանջքը զգացին սահմանափակելու մարդկային բնակչութեան թիւի աճումը: Երկրագունտը կրնա՞ր չափէն աւելի շատ մարդու գոյութեան հանդուրժել, բնութեան աղբիւրները կը բաւէի՞ն այսքան մեծ թիւով մարդոց կարիքները ապահովելու: Պէտք էր սանձել բնակչութեան աճը, մարդիկ լաւ պէտք է հաշուէին իրենց զաւակներուն թիւը: Ինչե՜ր ու ինչեր չառաջարկուեցան որպէսզի կանգ առնէ բնակչութեան թիւի բարձրացումը: Բայց այսօր մարդոց բնակչութեան թիւը շարունակ կ՚աճի: Ո՛վ գիտէ աշխարհի վրայ որքան շատ են այն վայրերը, ուր տասը հոգիի յարմար տարածութեան վրայ հարիւր հոգի կ՚ապրի:

Այսօր այսպէս է, բայց վաղը ի՞նչ պիտի ըլլայ: Օր մը մարդուն տեսակն ալ պիտի վտանգուի՞, մարդիկն ալ պիտի մօտենա՞ն իրենց տեսակին վերջին նմոյշները ըլլալու ճակատագրին: Բնութիւնը պիտի պատրաստուի՞ մարդուն տեղ ուրիշ տեսակ մը տեղաւորելու ու անսահման ու յաւիտենական երկրագունտին վրայ: Քանի մը միլիոն տարի վերջ երկրագունտին ամէնէն խելացի էակը մարդէն տարբեր ուրիշ արարած մը կրնա՞յ ըլլալ:

Բ. Հ.

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԱԿՈՒՄԲԻՆ 20–ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Շաբաթ, Յունիս 7–ին Կրընոպլի «Ալբիա» ընդարձակ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ 20–րդ տարեդարձը Հայ Մշակոյթի Ակումբին որուն հիմնադիրը եղած էր հանգուցեալ Ժան Մարանճեան 1977 թուականին խումբ մը ընկերներով:

Բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ, զանազան հայ գաղութներու միութենական ներկայացուցիչներ եւ բազմաթիւ հանդիսականներ ներկայ էին հանդիսութեան: Մշակոյթի Տան նախագահ Տանիէլ Մարանճեանի բարի գալուստի խօսքէն ետք յաջորդաբար խօսք առին, Փարիզի Հայաստանի դեսպան Վահան Փափազեան, քաղաքապետին ներկայացուցիչ Ժան – Փօլ Ռոս եւ երեսփոխան Ռիշար Գազընաւ որոնք համակրանքով եւ քաջալերական խօսքերով գնահատեցին ակումբին մարդասիրական ձեռնարկները:

Հանդիսութիւնը վարեց արուեստագէտ Ժագ Ներսէսեան եւ ներկայացուց «Հայ մայր մը» թատերակը:

«Պրաչ» նուագախումբը հայերէն, յունարէն եւ ռուսերէն երգերով մասնակցեցաւ:

Լիոնէն «Սպիտակ» նուագախումբը երգչուհի Սիլվա Գարա – Յովհաննէսեանի ելոյթով, «Տաւիղ» պարախումբը եւ երգչուհի Վերժին Քէքճեան խանդավառութիւն ստեղծեցին եւ հանդիսութիւնը տեւեց մինչեւ ուշ գիշեր:

Ներկաները մեկնեցան ուրախ տրամադրութեամբ:

ՇԱՔԷ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Լրատու տեղեկատու

ՍԵՐԺ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ ՊՈՏՐՈՒՄԻ ՓԱՌԱՏՕՆԻՆ

«Մարմարա» Յունիս 11–ի թիւով կը տեղեկացնէ թէ ֆրանսահայ բեմադիր Ս. Աւետիքեան իր ժապաւէններով մեծ հետաքրքրութիւն արթնցուցած է Պոտրումի փառատօնին: Արուեստագէտը ելոյթ մըն ալ ունեցած է տեղւոյն վրայ, ողջունելով Արտաւազդ Փէլէշեանը որ առողջական պատճառներով չէ կրցած մասնակցիլ:

Սերժ Աւետիքեան Պոլսոյ մէջ պիտի նկարահանէ նոր ժապաւէն մը որ պիտի պատմէ պոլսեցի Հայու մը արկածախնդրութիւնները:

ԿԱՊՈՅՏ ՔԱՐԻՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

Ափրիկէէն վերցուած նոյնանման երկու քարաբեկորներ (մին իտալացի երկրաբան Անճէլօ Փիթթոնիի կողմէ, Սիէրրա Լէոնէի մէջ, իսկ երկրորդը՝ անգլուհի երկրաբան Աննա Կրէյգըրի կողմէ, Մալիի մէջ), անլուծելի առեղծուած մը կը թուին ըլլալ: Այս քարերուն գոյութիւնը անբացատրելի է, մինչ անոնց կապոյտ գոյնը՝ անսովոր: Սակայն անոնց փշրանքները երբ խոշորացոյցով դիտուին, ոչ մէկ երանգաւորում ունին եւ ամբողջովին ճերմակ են:

1990–ին, Փիթթոնի Ափրիկէի արեւմուտքը կը գտնուի, քոնոներու հողամասը, կարգ մը յայտնաբերումներ կատարելու համար: Այստեղ չուտով բարեկամութիւն կը հաստատէ տեղւոյն բնակիչներուն եւ ցեղախումբի մը պետին հետ: Անոնց միջոցաւ կը ծանօթանայ հինէն եկող առասպելի մը: Ըստ այս մարդոց դարերով իրարու փոխանցուած պատումին, հազարաւոր տարիներ առաջ, Աստուած պատժած է կարգ մը ըմբոստ հրեշտակներ եւ զանոնք, ինչպէս եւ աստղեր եւ երկնային այլ մարմիններ, հողին խորերը մխրճած: Այսպէս, աստղերը երկրին վրայ իյնալով, գոհարներու վերածուած են (Սիէրրա Լէոնէն հարուստ է արժէքաւոր հանքերով), մինչ հետքեր մնացած են նաեւ հրեշտակներէն եւ երկինքի այլ կտորներէն:

Ուղեցոյցի մը ընկերակցութեամբ, Փիթթոնի կը ծանօթանայ այն վայրին ուր տեղի ունեցած է աստուածային բարկութիւնը: Քանի մը պեղումներէ ետք, արձանիկներ կը գտնէ, որոնք կը թուին տեղական ձեռարուեստի արտայայտութիւն ըլլալ (թուականը անճշդորոշելի), ինչպէս եւ կապոյտ գոյն ունեցող այլազան քարեր: «Հմայիչ քար մը, որուն երակներուն մէջ կարծէք ինքնին բացուած երկինք մը կը տեսնուի», կ'ըսէ երկրաբանը:

Անոնցմէ քանի մը նմոյշներ առնելով Փիթթոնի, Իտալիա վերադարձին, քննութեան ենթարկել կուտայ քար մը, տարրալուծարանի մը մէջ: Զննումին եզրակացութիւնը կ'ըլլայ ան, թէ նման քար մը լրիւ անծանօթ է: Անոր բաղադրիչները նախապէս երբեք չեն գտնուած արդէն ճանչցուած ժայռի մը պիտակին տակ: Գիտնականներ եւ գոհարագէտներ չեն յաջողիր հասկնալ թէ ճիշդ ի՛նչ բանը առ

նոր խիտ կապոյտ գոյնը կը յառաջացնէ: Նոյնանման եզրակացութիւն մը կուգայ նաեւ անգլուհի երկրաբանէն, յայտնելով որ անկարելի է այդ քարը դասաւորումի մը ենթարկել: Բայց մէկ բան յըստակ կը դառնայ. երբ խոշորացոյցով դիտուին, քարին մասնիկները բնաթէլային բնոյթ ունին, ինչպէս ամիանդը:

Այս կէտէն անդին, Փիթթոնի կը խորհի որ այս քարը կրնայ արտադրութիւնը ըլլալ քաղաքակրթութեան մը՝ մերը կանխող, որ այս տեսակի նիւթ մը կրնայ օգտագործած ըլլալ որպէս յարդարումի առարկայ: Մինչ այդ քննութիւնները կանգ պիտի չառնեն: Սակայն քոնոներու ցեղախումբին համար կապոյտը պիտի չարունակէ իրենց աչքերը ուղղել դէպի երկինք եւ անկէ անդին:

ՍԵՐՄՆԱՑԵԱՆ
(Քաղուած՝ «Փանորամա»էն)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ՆՇԱՆԱԿՈՒՄ

Երեւանի քաղաքապետարանի ճարտարապետաշինարարական հսկողութեան բաժնին պետ նշանակուած է երեսփոխան Վարդգէս Հայոցեան:

⁂

ԵՐԵՒԱՆԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԸ

Սեպտեմբերին համալսարանը պիտի ընդունի 440 ուսանող: Ներկայիս 4 հազար ուսանողներէ 1250–ը աւարտական քննութիւններ կ'անցընեն: Անոնց մաս կը կազմեն աւելի քան 130 արտասահմանցիներ Հնդկաստանէն, Լիբանանէն, Սուրիայէն:

⁂

ՔՈՍԻ ԴԷՊՔԵՐԸ ԿԸ ԲԱԶՄԱՆԱՆ

Առողջապահութեան նախարարութեան տուեալներով վերջին հինգ տարուան ընթացքին գրեթէ 15 անգամ աւելցած են քոսի դէպքերը: Տարածումը գլխաւորաբար երախաներու չերտին մէջ է: Համաճարակներու մասնագէտ Շ. Ղազարեան տեղեկացուցած է թէ այդ հիւանդութիւնը միշտ աղնչուած է պատերազմներու. իսկ վերջին շրջանին անոր պատճառ են ցած կենսամակարդակը, առողջապահական կանոններու անտեսումը:

⁂

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉԻ ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

1700–ամեակին առիթով Երեւանի մէջ Աստուածաշունչի նոր հրատարակութիւն կը կատարուի: Մատենադարանի նախաձեռնութեամբ 6 բանասէրներու խումբ մը նոր հրատարակութիւնը կը պատրաստէ տասը լաւագոյն ձեռագիրներու հիման վրայ, համեմատելով յունարէն բնագրին:

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊՈԼՍՈՅ «Թէլոս» հրատարակչատունէն հրապարակ ելած է Ռ. Հատտէճեանի «Առաստաղ» վէպին թարգմանութիւնը: Թարգմանիչն է Անահիտ Հազարեան: Անով նոր հատոր մը կ'աւելնայ հայ գրական գործերու թրքերէնի թարգմանութեան շարժումին որ վերջին տարիներու կարեւոր երեւոյթներէն է Պոլսոյ մէջ:

⁂

ԼԻԲԱՆԱՆԻ Օգնութեան Խաչի Շրջանային վարչութեան դաստիարակչական յանձնախումբը Մայիս 14–ի ձեռնարկը յատկացուցած է «Հայ թերթը եւ հաղորդակցութեան արդիական միջոցները» նիւթին: Սարգիս Մահսէրէճեան անդրադարձած է հայ եւ միջազգային մամուլին դերին: Ձեռնարկը աւարտած է գրոյցի բաժինով մը:

⁂

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Ամերիկեան համալսարանի սրահին մէջ Մայիս 22 – 23–ին տեղի ունեցած են Համազգայինի երաժշտական երեկոները: Մասնակցած են Մատրիկալ հնագոյն երաժշտութեան խումբը, Գուսան երգչախումբ եւ Հայաստան նուագախումբը: Առաջին օրը հանդէս եկած են Մատրիկալն ու ջութակահարներու խումբը, երկրորդ օրը Հայաստան եւ Գուսան: Անոնք ներկայացուցած են հայկական շարականներ, տաղեր, ժողովրդական երգեր, Պիթըլզի երգերէն, եւայլն խմբավար Երուանդ Երկանեանի ղեկավարութեան տակ:

⁂

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Համազգայինի «Բ. Կանաչեան» երաժշտական քոլէճին կազմակերպութեամբ Մայիս 24–ին Ցակոբ Տէր – Մելքոնեան սրահին մէջ աւարտական դասարանէն Նելլա Մարկոսեան ռեսիթալ մը տուած է: Ուսումնարանին կողմէ Վահրամ Խմմլեանի արտասանած խօսքէն ետք երիտասարդ դաշնակահարուհին նուագած է Սքարլաթթի, Պեթհովէն, Շոփէն, Ռաւէլ, Խաչատրեան, Պրամս:

⁂

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՄՈՒՏԻ (Լիբանան) Ցակոբ Տէր – Մելքոնեան սրահին մէջ Մայիս 28–ին նշուած է Հայաստանի առաջին անկախութեան 79–րդ տարեդարձը: Բացման խօսքը արտասանած է Սեդա Գրիգորեան: Առաջին բանախօսը Ցարութիւն Չէքիճեան ողեկոչած է Արամ Մանուկեանի յիշատակը որպէս դէպի անկախութիւն առաջնորդող ղեկավար: Ապա անդրադարձած է ներկային երբ Հայաստան այսօր կրկին անկախ է: Ըսած է թէ անհրաժեշտ է ամրացնել Սփիւռքի զօրութիւնը, որպէսզի հայութիւնը երկու թեւերով պաշտպան կանգնի Հայաստանի ու Արցախի ղոյգ պետութիւններուն: Իրեն յաջորդած է Տիգրան Ծինպաչեան որ նոյնպէս անդրադարձած է 1918–ին, ապա ներկային. խօսած է Հայաստանի մէջ ժողովրդավարութիւնը յարգելու անհրաժեշտութեան, նախագահին քննադատելի ընթացքին, Հայաստան – Սփիւռք յարաբերութիւնները նոր ձեւով յառաջ տանելու հարկին, միասնութեան հրամայականին մասին: Փակման խօսքը արտասանած է Գեղամ Ծ. Վրդ. Խաչերեան: Գեղարուեստական բաժնին մասնակցած են Զելլա Մարկոսեան (դաշնակ), Վիգէն Ստեփանեան (արտասանութիւն) եւ Համազգայինի ջութակի համոյթը:

⁂

ԱՅՆՃԱՐԻ Հետուրկ սրահին մէջ կազմակերպութեամբ Հ.Ց.Դ. «Կարմիր լեռ» կոմիտէին, տեղի ունեցած է երեկոյթ մը, Հայաստանի Առաջին Հանրապետութեան 79–ամեակին առթիւ: ՀՄԸՄ.–ի Այնճարի փողերախումբին եւ սկաուտներուն տողանցքէն ետք բանախօսած է Շահան Գանտահարեան: Ան այսօրուանը փաստացի շարունակութիւնը նկատած է 1918–ի անկախութեան. ապա խօսած է Արցախի սպառնացող վտանգներուն մասին: Գեղարուեստական յայտագրին իրենց մասնակցութիւնը բերած են Արմիկ Գարապաշեան (արտասանութիւն) եւ Գէորգ Պէպէճեան (երգ):

ՃԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Բ. ՄԱՍ

ՏԵՐԵՒՆԵՐ ԴԵՂՆԱԾ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԷ ՄԸ

– Հապա ի՞նչ եղած է:

– Ցուրտ վայրերէն տաք տեղերը փոխադրեցինք: (Սօուգ եէրլէրտէն սըճագ եէրլէրէ կէօնտէրտիք):

– Հիմա ո՞ւր են:

– Սուրիա, Հալէպ, Շամ, շատ լաւ են եւ հանգիստ:

Չեմ յիշեր թէ ի՛նչ վիճակի մէջ էի: Պետրի պէյի շարժուձեւերը բարենշան չէին: Աչքերս ուղղած էի դէպի Րէշատ պէյի կոնակի պատուհանը, թէեւ երկու սեղանները իրարու փակած էին, եւ անցք չկար:

ՊԷՏՐԻ ՊԷՅ. – Հիմա տուր ձգէ եւ հարցումներուն պատասխանէ:

– Ի՞նչ հարցում:

– Գիտակը ո՞վ է:

– Չեմ գիտեր:

– Ինչպէս չես գիտեր, դուն գրեր ես:

– Ես չեմ գրած:

– Ռուզանը ո՞վ է:

– Չեմ գիտեր:

– Արշաւիրը ո՞վ է:

– Չեմ գիտեր:

Հարցումները կը տեղային, պատասխաններն ալ միօրինակ:

Որովհետեւ գործունէութեան կորիզ մը կ'երեւար, որոշեր էի ստանձնել ամբողջ գործին պատասխանատուութիւնը, իբրեւ գործակից նախատեսելով երկու բացականեր, երկու բարեկամներ որոնք ամիսներ առաջ հեռացեր էին, կանոնաւոր անցագիրներով եւ բուն իսկ ոստիկանութեան վաւերացումով:

Ցանկարծ Պէտրի պէյ ձեռնոցները հանելով, պոռաց.

– Օլան ... փ ... դ ...

Եւ վրաս խոյանալով ապտակներու եւ բռունցքներու տեղատարափ մը իջեցուց քթիս բերնիս, գլխուս:

Ձեռքի հարուածներէն չգոհանալով, աթոռն ալ քաշեց գլխուս նետեց:

Սկսայ պոռալ: Կը կարծէի թէ աթոռը լամբարին կը զարնուի եւ կը բռնկի, եւ ես կրնամ դէպի պատուհան նետուիլ:

Պետրի պէյ կը շարունակէ հայհոյել եւ սպառնալ: Ցետոյ հրամայեց.

– Տարէք տանջանքի ենթարկեցէք (Ալըն իշքէնճէյէ կէօթիւրիւն շու ք...):

Րէշատ պէյ խօսքը ինծի ուղղեց.

– Տղաս, ինչո՞ւ կը յամառիս, պարապ տեղը կը կրես այս չարչարանքը, գիտցածդ ըսէ, վերջանայ: Ի՞նչ օգուտ ունի դիմանալ, քանի որ փաստերը մէջտեղն են:

Պահ մը դադար: Չեմ գիտեր ինչ անցաւ – դարձաւ: Ալի Րիզա զիս առաջնորդեց դիմացի սենեակը: Դիմացս՝ թրքացած Հայը, Հիտայէթ (նախկին վարդապետ, դրաշար Արթին կամ Ցակոբ, ինչպէս կը պատմէին):

Ալի Րիզա առաջարկեց ստորագրել վըկայութիւնս: (Առաջին եւ վերջին «իֆատէս»):

Հազիւ սկսեր էի ստորագրութիւնս դընել իբրեւ Շաւարշ Միսաքեան, երբ Հիտայէթ դիտել տուաւ, հայերէն.

– Հիմա ք ... ք...ը կերար:

– Դուն ալ իբրեւ մա՞րդ կ'ապրիս, անասուն:

Հիտայէթ կատղած, աչքերը չլմորած, ակռաները սեղմած, կ'ուզէր յարձակիլ վրաս:

Ալի Րիզա հետաքրքրուեցաւ հասկնալու համար անցուդարձը:

Նորէն Րէշատ պէյի սենեակը առաջնորդեցին: Նորէն հարցումներ եւ պատասխան չստանալով հրամայուեցաւ գործադրել «իշքէնճէ»ն (չարչարանք):

Ալի Րիզա առաւ եւ իջեցուց գետնայարկ, ածխանոցը: Նոյն հարցումները.

– Տետրակը որո՞ւնն է:

– Իմս չէ:

– Արշաւիրը ո՞վ է:

– Ռուզանը ո՞վ է:

– Չեմ գիտեր:

Այն ատեն փռեցին հողին վրայ: Ոստիկան մը՝ կուրծքիս կոխած, երկու ոստիկաններ ալ՝ ոտքերէս բռնած եւ տո՜ւր թէ կուտաս: Փայտը կ'իջնէր տասը, քսան, յիսուն, – հաշիւը չեմ գիտեր:

Ցաւէն կ'ոռնայի:

Կը գալարուէի կատաղի կանչերով: Ոստիկան մը կօշիկով կոխեց բերնիս վըրայ, որպէսզի ձայն չհանեմ:

Կէս մը նուաղած էի արդէն:

Ձայն մը.

– Թիլքի պայըլմասը տըր, գույաք ասմայըն (Աղուէսի մարմրուք է, ականջ մի կախէք):

Երբեմ հասկցան թէ ամբողջովին պիտի մարիմ, որովհետեւ սկսան ջուր սրսկել:

Ձեռնակապը ամրացուցած, բթամատներուս օղակներն ալ կրկին եւ կրկին պրկած էին, այնպէս որ եղունգներս ղուրս կուգային:

Ցետոյ ոտքի հանեցին, թեւերէս բռնած: Կրնայի՞ կենալ: Ոտքերս ուռած, կարկամած կը վառէին ծեծէն:

– Պիտի խօսի՞ս:

– Գիտցածս ըսի:

– Ուրիշ բաներ ալ գիտես:

– Չեմ գիտեր:

Այդ պահուն երիտասարդ պաշտօնեայ մը երեւցաւ ածխանոցին մէջ: Չեմ գիտեր, նախապէս հո՞ն էր թէ յետոյ եկաւ:

– Ձգեցէք, լաւ տղայ է, պիտի խօսի: Թեւերէս բռնելով հանեցին երկրորդ յարկը եւ առաջնորդեցին մութ սենեակ մը՝ սանդուխին վրայ: Հազիւ ոտքերուս մատներուն վրայ կրնայի կոխել եւ տերեւի պէս կ'երերայի:

Սենեակին մէջ կը գտնուէր Արար մը, որ բաներ մը կը փսփսար:

Նորէն բռնկեցաւ երեւակայութիւնս. – Ուրեմն այստեղ ալ նուրբ չարչարանքներու տեղն է, իսկ այս Արաբը անոր մասնագէտը: Հիմա պիտի քաշեն եղունգներս, հիմա աքցանը պիտի բերեն, հիմա...

Միտքս կը յղկուէր այն բոլոր սարսափներով որ լսեր էինք թրքական բանտերու մասին:

Տասը – քսան վայրկեան այդպէս մնալէ յետոյ, նորէն թեւերէս բռնեցին եւ տարին երրորդ յարկ, Րէշատ պէյի դրասենեակին յարակից սենեակը:

Տարին աթոռի մը վրայ նստեցուցին, եւ ձգեցին մինակ: Դիմացս՝ դրասեղանին առջեւ՝ Ցարութիւն Մկրտիչեանը:

Հազիւ կրցայ երեսը նայիլ: Խօսքը ինքը բացաւ, ողոքելով (հայերէն):

(Շար. 17)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Գույումճեան եւ զաւակները 500 ֆրանք կը նուիրեն Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան, Յովհաննէս Յովսէփեանի մահուան 5–րդ տարելիցին առթիւ։

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

L'ARTSAKH AUJOURD'HUI

Rencontre avec
Dr Jean-Michel EKHERIAN

Avec la participation de :
Dr Véronique AGOUDJIAN, Pharmacienne
Dr Manoug ASLANIAN Cardiologue
Achod CHEMAVONIAN, A.S.P.A.
Guy SANOYAN

VENDREDI 20 JUIN, à 20 heures 45

Diaporama
Exposés
Débat

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél.: 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

l'INALCO et la Société des Etudes Arméniennes

ont le plaisir de vous convier à la sixième

JOURNEE ETUDES ARMENIENNES EN FRANCE

Lundi 23 Juin de 9h30 à 17h

dans les salons de l'INALCO, 2 rue de Lille, 75007 PARIS

notamment consacrée à la présentation de travaux de troisième cycle en cours

Invité d'honneur : l'écrivain Clément Lépidis

9h30
Relations ethniques à Smyrne à la fin de l'Empire Ottoman
Hervé Georgelin, 3e Cycle à l'E.H.E.S.S.

10h15
Le miniaturiste Hovannes Khizantsi, style et authentification
Anna Leyloyan, 3e Cycle à l'E.P.H.E.

11h
Le droit canon et les hérésies en Arménie médiévale
Aram Mardirossian, Doctorant, Paris X Nanterre

11h45 (sous réserve)
La correspondance de Zabel Essayan
Léon Ketchéyan, Doctorant, E.P.H.E

Cocktail-lunch

14h
Les Arméniens de l'Azerbaïdjan Iranien pendant la première guerre mondiale
Alina Golnazarian, Doctorante, Paris 3 Sorbonne-Nouvelle

14h45
Représentation de la communauté arménienne en Iran
Nouchine Yavari d'Hellencourt, Chercheur C.N.R.S. - Monde iranien

15h30
Les Arméniens d'Ethiopie
Boris Adjémian, 3e Cycle Paris I

16h15
Rencontre avec Clément Lépidis, auteur du roman «l'Arménien», *autour du thème: vision des Arméniens dans le Belleville de l'entre deux guerres.*

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ԳԱՇԱՆ. – Տիկին Արմենուհի Գեւոնեան Հրանտ Սամուէլի մահուան 20–րդ տարելիցին առթիւ 100 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ
ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ՀՐԱՒԷՐ

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութեան տարեկան ընդհանուր ժողովը այս տարի տեղի կ'ունենայ Չորեքշաբթի, Յունիս 25, ժամը 20.30–ին Ընկերակցութեան կեդրոնը
77, rue La Fayette, 75009 Paris

Անդամներէն կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

Association Arménienne d'Aide Sociale

COMMUNIQUE

Le Conseil d'Administration de l'Association Arménienne d'Aide Sociale remercie chaleureusement la nombreuse assistance et en particulier le grand nombre de jeunes qui sont venus à la Fête Champêtre du 15 Juin malgré l'incertitude du temps.

Les attractions et la brillante animation de **Marten Yorgantz** ont créé une belle ambiance et assuré le succès de cette manifestation donnée au profit des œuvres sociales.

UGAB — UGAB — UGAB —

UGAB — MARSEILLE

SOIREE Greco-Arménienne

Le Samedi 28 Juin à 20 heures
au son du *bouzouki*

Spécialités grecques et arméniennes

animée par le chanteur *YANIS*

Réservez dès maintenant votre soirée

Réservation au : 04. 91. 22. 10. 45

327, Bd Michelet, Marseille 9e

UGAB — UGAB — UGAB —

FETE DE FIN D'ANNEE

La Direction et l'Association des Parents d'élèves de l'Ecole bi-hebdomadaire *SAMUEL-MOORAT* vous invitent à la FETE DE FIN D'ANNEE
le 21 JUIN
16h : *Spectacle des élèves;*
17h30: *Buffet.*
—— 26, rue Troyon, 92310 SEVRES ——

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցւոյ միօրեայ վարժարանը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները, Յունիս 8–ի տարեվերջի հանդէսին առիթով. –

Պայծառութեան Տիկնանց Մարմինը, Տիկին Տիրուհի Պօյաճեան, Պր. Մելքոն Թաթոս, Բարեկամեան ընտանիք 1.000ական Ֆր., Ս. Դ. Հնչակեան Կուսակցութիւն, Կարապետ Երուանդեան, Գըլըրդեան–Գուլոյեան ընտանիք 500–ական Ֆր., Պապիկեան ընտանիք 250 Ֆր.։

ՎԱԼԱՆՍ – Ս. ՍԱՀԱԿ

12, rue de la Cécile

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութիւնը կը հաղորդէ որ յառաջիկայ Կիրակի Յունիս 22–ին տօն է Ս. Աստուածածնի Տփոյ Գտման։

Այս առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի – ժամը 10–ին, Ս. Սահակ Եկեղեցւոյ մէջ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Մարսէյլի եւ Հարաւային Շրջանի

ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին տարեվերջի հանդէսը՝
SALLE ROSSINI, 6, rue Drouot,
Métro : Richelieu - Drouot
(MAIRIE)

Յունիս 29, Կիրակի, ժամը 3–էն սկսեալ։

Վիճակահանութեան տոմսեր ծախու են աշակերտներուն մօտ։

l'Ecole
TARKMANTCHATZ
d'Issy-les-Moulineaux

organise

SA PREMIERE

FÊTE CHAMPÊTRE

Dimanche 29 Juin à partir de 12 h.

dans les jardins de l'Ecole
19-27, Sentier des Epinettes,
Issy-les-Moulineaux

animée par le chanteur **SOUREN et son orchestre**

Buffet : *Spécialités arméniennes.*

Stands de jeux—
loteries—
attractions—
surprises...

—— *Entrée gratuite* ——

Venez gagner un week-end à Eurodisney pour 4 personnes

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

ՓԱՐԻԶ
Գրական – Մշակութային յանձնախումբ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Յակոբ Պալեանի
«Ընթերցում»ը
ԳՐԻԳՈՐ ՊԼՏԵԱՆԻ
«Սեմեր» հատորին – 1997 –

Երկուշաբթի, Յունիս 23, երեկոյեան ժամը 20.30–ին Հայ Մշակոյթի Տան Տիգրան եւ Զարուհի Տէմիրճեան սրահը
17, rue Bleue, 75009 PARIS
M° CADET

Դասախօսութիւնը կը սկսի որոշեալ ժամուն։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Fête Champêtre

La Croix Bleue des Arméniens de France, Section **«Archag Djamalian»** de Décines organise une **FETE CHAMPETRE le Dimanche 29 Juin** à partir de 12 heures. Il y aura des stands de jeux pour les enfants, un buffet et une buvette.

Cette fête sera animée par l'**Orchestre «ARMENIA»**

En cas de mauvais temps elle aura lieu à la Salle des fêtes de Décines.

**

CAMP ITINERANT EN ARDECHE

Pour son camp itinérant qui se déroulera cette année en Ardèche du 8 au 29 Juillet, la Croix Bleue des Arméniens de France vous informe que quelques places sont encore disponibles.

Téléphoner au : 01. 48. 24. 46. 57.

**

CENTRE DE VACANCES DE BELLEFONTAINE

Pour son séjour du mois d'août qui se déroulera du 30 juillet au 23 août, à la colonie de Bellefontaine (Jura), la Croix Bleue des Arméniens de France vous informe que quelques places son encore disponibles.

Téléphoner au : 01. 48. 24. 46. 57.

**

Recherche

La Croix Bleue des Arméniens de France, pour sa colonie de Bellefontaine recherche donateurs pour appareils suivants

- **1 photocopieuse**
- **1 cuisinière électrique (avec four électrique) pour activité cuisine.**

Téléphoner au : 01. 48. 24. 46. 57.

ԴՊՐՈՑԱՍԵՐԻ ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

TEBROTZASSERE EN FETE

RENDEZ-VOUS LE DIMANCHE 22 JUIN à partir de 11 heures
spectacle réalisé par les élèves de l'école
— Chants — Danses — Sketches
La Chorale Tebrotzassère dirigée par Haïg Sarkissian
Distribution des Prix
Tombola et mille autres surprises

DEGUSTATION DE SPECIALITES ARMENIENNES A PARTIR DE 11 HEURES

COLLEGE TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord — 93340 Le Raincy — Tél. : 01 43 81 01 72
(Accès par la Gare de l'Est, Direction Gargan, Gare de Pavillons sous bois)

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆԻՍ 20
VENDREDI
20 JUIN
1997

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
Directrice: Arpik MISSAKIAN

83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tél.: 01.47.70.86.60 Fax : 01.48.00.06.70
C.C.P. Paris 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար. 1·100 Ֆ· — Վեցամսեայ : 560 Ֆ·
Արտասահման : Տար. 1·400 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

72րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 19·140

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

72e ANNEE — N° 19.140

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐ Ժ. Փ. Շըվէնըմանի հրաժարումով պաշտօնին վերջ տրուած է Փարիզի ոստիկանութեան պետ Օլիվիէ Ֆուլի : Ան արգիլած էր որ ոստիկաններ ընկերանան դատաւոր Հալֆէնի, փարիզի քաղաքապետ Ժ. Թիպէրիի բնակարանին մէջ կատարուելիք խուզարկութեան : Ոստիկանապետը կը փոխարինէ Ֆիլիփ Ռիու :

ԵՒՐՈՊԱՅԻ Միութեան 15-երու Ամսթերտամի վեհաժողովը աւարտեցաւ Յունիս 18-ին, առանց կատարեալ համաձայնութեան : Կարելի չէ եղած յառկապէս եւրոպական հիմնարկութիւններուն բարեկարգման մասին համաձայնութիւն մը գտնել : Այդ բարեկարգումը կարեւոր էր ամսաուորապէս նոր երկիրներու անդամակցութեան պայմանները որոշելու համար : Նոր երկիրներ որոնց գլխաւորներն են Արեւելեան Եւրոպայի մաս կազմողները :

ՄԱՆԿԱԿԱՆ պոռնկագրութեան հարցով հակողութեան տակ առնուած շուրջ 800 հոգիէն 200-ին դէմ քննութիւն բացուած է. ամբաստանութիւնները պոռնկագրական տեսերիզներու հրատարակութեան եւ ցրուումին հետ կը վերաբերին նաեւ անչափահասներու բռնաբարումին, սեռային շահագործումին : Խուզարկութիւններուն ընթացքին հսկողութեան տակ առնուածներու մէջ կը գտնուի այսօրինի այս գործունէութեան կեդրոնական դէմք նկատուած անձը, ձերբակալուած Լա Պօլի մէջ : Ան արտասահմանէն գնած պոռնկագրական տեսերիզները կը կրկնօրինակէր ու կը վաճառէր Ֆրանսայի տարածքին : Գրաւուած են հազարաւոր տեսերիզներ :

ԹՈՒՐՔԻՈՅ խնդրայարոյց վարչապետը իր հրաժարականը ներկայացուցած է, ինչպէս որոշուած էր, Յունիս 18-ին, Հանրապետութեան նախագահին : Հրաժարականին հետ ան աջակողմեան երեք կուսակցութիւններու համաձայնութեան եռաշխաւորութիւն ալ յանձնած է նախագահին : Բարօրութիւն, Արդար Ուղի եւ Մեծ միութիւն կուսակցութիւնները կը յայտնեն թէ համաձայնած են Թ. Չիլլէրի գլխաւորութեամբ նոր կառավարութեան կազմութեան համար : Սակայն Ս. Տէմիրէլ մերժած է այդ թելադրանքը ու հաւանական կը նկատուէր որ նոր կառավարութիւնը կազմելու պաշտօնը յանձնէ Մայր Հայրենիք կուսակցութեան ղեկավար Մ. Եըլմազի : Այս հրաժարականով կը սպասուի որ որոշ չափով թեթեւնայ երկաքանի հովանաւորած կրօնամէտ տարրերու ծաւալումին իշխանութեան դէմ բանակին հակազդումով ստեղծուած տագնապը. թէեւ նոր կառավարութեան մը կազմութիւնն ալ նոր խնդիրներ կրնայ յարուցանել, քանի որ ոչ մէկ կուսակցութիւն Թրքական Խորհրդարանին մէջ մեծամասնութիւն ունի. անհրաժեշտ է համախոհական կառավարութիւն մը կազմել : Ֆրանսական մամուլը Յունիս 19-ին շատ լայն տեղ կուտար Թուրքիոյ քաղաքական պարագաներուն, անոնց մէջ շեշտելով բանակին ու կրօնամէտ ուժերու հետ քրտական գործօնին ալ դերը :

ԱԼՊԱՆԻՈՅ մէջ ապստամբական բախումներ շաբթուան մը ընթացքին 132 հոգիի մահուան պատճառ եղած են : Խռովութեան բեմ են մանաւանդ երկրին հարաւային շրջանները որոնք ժողովրդական փրկութեան կոմիտէներու

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԺԱՄԱՑ

«ԱՐՄԵՆՓՐԵՍ»

(Յունիս 18 / 19)

Լ. Ղ. Հ.
ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1-ԻՆ

Յունիս 18-ին Ազգային Ժողովը որոշած է նախագահական նոր ընտրութիւնը կատարել Սեպտեմբեր 1-ին : Ծանօթ է որ նախագահ Ռ. Քոչարեանի Հայաստանի վարչապետ նշանակումով (Մարտ 20) ԼՂՀ-ի նախագահութեան պաշտօնը կը վարէր վարչապետ Լ. Պետրոսեան :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕԴԱՅԻՆ ԳԻԾԵՐՈՒ ՆՈՐ ԹՌԻՉՔՆԵՐԸ

Հայկական օդային գիծերու վարչութիւնը հաղորդած է որ եւրոպական մայրաքաղաքներու եւ Երեւանի միջեւ նոր թռիչքներ ծրագրուած են : Նոյեմբերին պիտի սկսի գործել Լոնտոն - Երեւան - Տէլհի գիծը, շաբաթը երկու անգամ : Ֆրանքֆուրթ - Երեւան թռիչքներն ալ պիտի երկարին մինչեւ Տէլհի : Փարիզ - Երեւանի համար ալ շաբաթական Բ. թռիչք մըն ալ պիտի հաստատուի :

ԹՐՔԱԿԱՆ ԿՈՂՄԷՆ ԿՐԱԿ ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԴԷՊԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿՈՂՄԸ

Երեքշաբթի, Յունիս 17-ին Թուրք երկու զինուորներ ինքնաշխատ զէնքերով կրակ բացած են դէպի Արտաշատի սահմանապահ ջոկատի դիրքերը : Միջադէպին երկու ղեկավարութիւնն ու Թուրքիոյ սահմանապահ ծառայութիւնը :

«ԵՐԱԶ» ԿԱՌՔԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱՏՈՒՆԸ ՍՆԱՆԿԱՑԱԾ

Ընդառաջելով Արտաշինբանկի բողոքին, բացուած է քաղաքացիական գործի քննութիւն մը ընդդէմ կառքերու «Երազ» գործատան, որու աւարտին դատարանը վճռած է գործատան սնանկութիւնը : 1994-ին «Երազ» 300 միլիոն ռուբլի փոխ առած է Արտաշինբանկէն, զոր երբեք չէ կրցած ամբողջութեամբ հատուցանել :

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻ ԿՑՈՐԴԸ ՊԱՇՏՕՆԷՆ ՀԵՌԱՑՈՒԱԾ

Վարչապետ Ռ. Քոչարեանի Յունիս 18-ի որոշումով Արդարադատութեան նախարարի կցորդ Գագիկ Ջհանկիրեան հեռացուած է իր պաշտօնէն :

իշխանութեան տակ կը գտնուին. անոնք կազմուած են զինեալ խմբակներու կողմէ :

«ԱՄՆԷՍԹԻ ԸՆԹԷՐՆԱՍԻՈՆԱԼ»ի տարեկան տեղեկագիրը ահազանգ կը հնչեցնէ սպաննութիւններու թուաքանակներու տարուէ տարի մեծցող թիւին մասին : Վերջին 10 տարուան ընթացքին այդ թիւը կրկնապատկուած է : 1996-ին 15

(Շար·ը կարդալ Դ. էջ)

ԱՅՍ ԱՌԱՒՕՏ, ԱՅՍ ԵՐԵԿՈՅ

ՈՐՈՎՀԵՏԵՒ ՕՐԱՎԷՊԸ ԻՆՔԶԻՆՔՆ Է ՈՐ ԿԸ ԳՐԷ

— Երբ նոր հասած էի Փարիզ, գաւաթ մը սուրճը վաթսուն սանթիմ կ'արժէր, — կ'ըսեմ սպասեակին՝ վճարելով պահանջուած վեց ֆրանքը, ան՝

— Քսան տարի առա՞ջ, — կը բացագանչէ հաստատելու պէս, կ'աւելցնէ քրքիջով մը.

— Քսան տարի ետք ալ վաթսուն ֆրանք պիտի արժէ :

Կը փոխուի մորթին գոյնը, կը մաշին ներբանները, կը մեռնին աչերը, ամէն ինչ փոփոխութեան ենթակայ, տարիներ առաջ, Պէյրութ, գրատան մը սնանկացումն ու անոր «fast food»ով փոխարինումը անչափելի կսկիծ պատճառած էր ինծի, այդ ցաւը կը վերանորոգուէր նոյն ուժգնութեամբ, երբ, տարիներ ետք, Փարիզ, այս անգամ Թաղամասիս երինեբանդ պաղպաղակատունն է որ կը փոխարինուէր նոյնանման ճաշարանով մը :

Դուրս կուգամ տունէս, կը հասնիմ կողքի հրապարակը ու երբ կը նկատեմ թէ անանկացած է սառած ձուկի վաճառատունը, ցնծութիւն, յանկարծ կը ջնջուի գրատան եւ պաղպաղակատան փակումներուն ցաւը :

Կը ջնջուին որոշ չափով միայն, քաղաքին մէջ նման ապրանք ծախող անհամար վաճառատուներ, ամէն օր կը փակուին ա՛յլ գրատուներ, ամէն ինչ ձեւափոխութեան մէջ, զարգացում չէ ամէն փոփոխութիւն, տարիներէ ի վեր՝ տնտեսական նկատառումներով՝ մարդիկ կը քաջալերեն պահածոները, սառած սնունդէնները, ամէն ինչ կ'առաջարկուի պայմանաւորուած, օդէ պարպուած ծրարներով, ամէն օր մարդիկ քիչ մը եւս կը հեռանան բնականէն, մինչեւ որ, երեկոյեան, հեռատեսիլիս մէջ կը հանդիպիմ ծանուցումի մը, որ երկչոտ հակայարձակումով մը կը փորձէ գովքը հիւսել թարմ պտուղներուն, տանտիկին մը՝ «Ընթրիքէն ետք ի՞նչ հրամցնեմ հիւրերուս, ահ, salade de fruits մը չհրամցնե՞մ» կը մտմտայ, հարցումին կը հետեւի դեղձերու, կեռասներու, նարինջներու անխորժալուր տարածութիւններ, ծանուցումը կը յորդորէ մարդիկը վերադառնալ խակականին, մտքիս մէջ, տարիներէ ի վեր, սառած սնունդներու ծաղկումին հանդէպ ցուցաբերուած անտարբերութեան քաջալերանքը պահ մը զուգորդուի, տարիներէ ի վեր, այպանդներու տարածումին, նկատմամբ քրիստոնեայ աշխարհին մեղկ կեցուածքին :

Քիչ մը ուշացած հակայարձակում, յուսալքուածի նայուածք ունի նոյնինքն տեսիլը : Ահաւասիկ կ'արտայայտուի ան անձրեւով, տարիներէ ի վեր երազս եղած է գտնել կերպը գրելու որկէ նիւթ ապրուած իսկ միջոցին, առանց սեթեւեթի, քիչ մըն ալ առաջ երթալով՝ հարց տուած եմ թէ ինչի՞ կը սպասեն գիտնականները տեսեծելու համար ա՛յն մեքենան, զոր անհատը պիտի անցնէ գլխուն եւ առանց սպասելու որ գործածուին, սեղան եւ ձեռք, թուղթ եւ գրիչ, յօղուածը, պատմուածքը, քերթուածը կամ վէպը ուղեղէն պիտի անցնին ուղղակի կազմածին, արձանագրուին այդտեղ՝ իրենց անմիջական թարմութեամբ, անաչառ, ինքնեկ թելադրականութեամբ :

Հիմա, ինծի կը թուի, թէ սա գրութիւնները նոյն նկարագրի են. Գրեթէ : Ապրուած դէպքեր, նկատուած երեւոյթներ, դարձած մտածումներ, կը գրուին անոնք՝ դուգահեռ դէպքերու, ալընթեր պատահարներու, ժամանակի նուազագոյն յապաղումով մը :

— Ո՞րքան ժամանակ գրիք գրելու համար ձեր վերջին վէպը, — հարց կուտար տիկին մը անցեալ Յուլիսին, երբ, ընթրիքի մը առիթով, Նարեկ Սրբազանին ընկերակցութեամբ կը գտնուէի Միջերկրականի ափին, քարձունքի մը վրայ կառուցուած երազային վիլլայի մը մէջ :

— Մէկ տարի եւ ամբողջ կեանք մը, — կ'ըլլար անմիջական պատասխանս, առաջին հերթին ե՛ս է որ կը գտնէի պատասխանս յատկանշական, հիմա որ կը գրուի սա շարքն ալ, ունիմ տպաւորութիւնը թէ իւրաքանչիւր գրութիւն կ'արտադրուի ո՛չ թէ չորս ժամուան աշխատանքով, այլ չորս ժամուան եւ ամբողջ կեանքի մը փորձառութիւններուն գումարով, կը գրուի ա՛յն միջոցին երբ կը խօսիմ, երբ կը տեղափոխուիմ, երբ կը քնանամ, կը գրուի երբ ամէն պահ կը գործածեմ լեզուիս բայերն ու ածականները, առաւել՝ ոչ թէ ե՛ս է որ կը գրեմ, այլ տաօրեան՝ ի՛նք՝ իւրաքանչիւր ձեռնարկին, իր օրավէպին մէկ գլո՛ւխն է որ կը շարահիւսէ :

Սեղանիս վրայինը գիմացկուն խնձոր մըն է, բայց արդէն պալար մը յայտնուած է անոր կողին վրայ, դրամատունը դրամի սառնարան, Հիւսիսային եւ Հարաւային սառուցեալ գօտիներ, սառած նայուածքներ եւ միսեր, фрիժիտ կին, դուռ մը երեւակայութիւն պիտի բաւէ նկատելու թէ սառած գիս գրկին մէջ, օգտագործելով բաղուկս՝ աշխարհ ի՛նքն է որ կը թելադրէ գրուածին ամբողջութիւնը : Չէ՞ որ գիրքերէս մէկուն հրատարակութեան առթիւ, Երեւանի մէջ կազմակերպուած երեկոյթին, կ'արտայայտէի այն միտքը, թէ ուզած եմ դառնալ մէկ քարտուղարը ժամանակին :

Որքան ալ բարձրանաս, միշտ վարն ես համեմատած երկինքին, հարուստը կը խուսափի աղքատէն, ինչպէս փոխանցիկ հիւանդութենէն, կը սառնձնեմ բոլոր հակասութիւններս, յանձնարարելով հանդերձ որ սառածը վերապահուի միայն պաղպաղակին, ուխտքիս համար սառցադարանէն գաւաթիս մէջ կ'իջեցնեմ երեք կտոր սառոյց, կ'առնեմ առաջին ումպ մը՝ ապահով որ համակարգիչ ստեղծել իմացող գիտնականները օր մըն ալ պիտի յաջողին ծնունդ տալ երեւակայութեանս մեքենային, երկրորդ ումպին, յանկարծ կ'անդրադառնամ, թէ քանի մը երեկոյ առաջ, ընթրիքիս համար ե՛ս ալ օգտագործած էի Grand Froid յորջորջուած փչակերծ, սառած ձուկ մը, կ'անդրադառնամ, կը յիշեմ «Լուսաւոր աչքերով սատարկան»ին Շաւարշը, որ «կ'ատէր ձուկը փուշերուն պատճառաւ, իսկ ի՞նչ կ'արժէր ձուկը առանց փուշի» : Օգտագործած էի ո՛չ միայն հակարջային ձուկը, այլ նոյն հանրախանութէն գնուած հացն իսկ պատրաստուած էր սառած խմորով :

Ցարաշարժ աշխարհ, գոհունակութիւն պատճառող սնանկացումներ, բայց ամէն օր «ծլող», օր բաց օրէ բարգաւաճող տարագ ճաշի սպասարկութեան նո՛ր ճաշարաններ, ջերմանոց, արուեստական պարարտացուցիչ, բոլոր անոնք որոնք կ'անտեսեն ուրիշներուն առողջութիւնը կառավինտի արժանի, սառնարանը տեղ մը այնքա՛ն օգտակէտ, կը կանգնիմ, կ'ուղղուիմ դէպի գրադարանս ու ձեռքս կ'երթայ դէպի Հէնրիկ Իպսընի ա՛յն հատորին որուն մէջն է «An enemy of the people-ժողովուրդի թշնամին» թատերակը :

ՄՈՎՍԷՍ ՊԶՏԻԿԵԱՆ

ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Գրեց՝ ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

Ամերիկահայ ամէնօրեայ առաջին՝ Սըրբոց Նահատակաց Ազգային Բարձրագոյն վարժարանին բացումէն տարի մը ետք, 1965 Սեպտեմբեր 13–ին, Փիքօ Ռիվերայի մէջ իր դռները կը բանայ Մեսրոպեան Ազգային վարժարանը, հանդիսանալով երկրորդ կրթական օճախը ամերիկահայ պատմութեան մէջ։ Սակայն, հոս պատմութեան համար պէտք է նշել, որ Լոս – Անճըլըսի շրջանին մէջ սկսած դպրոցաշինութեան շարժումը սերտօրէն կապուած է Մեսրոպեան Ազգային վարժարանի պատմութեան հետ։

Այսպէս, 1950–ին, կարգ մը ազգայիններ կը հիմնեն այս վարժարանը իբրեւ շաբաթօրեայ եւ երեկոյեան դասաւանդութիւններ ընծայող հաստատութիւն մը, անոր տալով հայկական տառերու գիւտարարին անունը։ Հիմնադիրներուն նըպատակը եղած է յետագային Մեսրոպեանը վերածել ամէնօրեայ վարժարանի։ Հիմնադիրներուն մէջ էին իրաւաբան եւ գրող Մաթէոս Ֆերահեան, Միհրդատ Տիգրանեան (հայրը՝ բարերար Արշակ Տիգրանեանի), Խորէն Փափազեան, Եղիշէ եւ Ովսաննա Յակոբեան, Սոնա Բէչէեան, Տիգրան Տէր – Աւետիսեան, Մկրտիչ Տէր – Ստեփանեան, Վաղարշակ Դիլանեան, Արամ Մոլէլ, Միսաք Սեւաչերեան, Ռուբէն Մաթէոսեան։ Վարժարանի հայեցի դաստիարակութեան գործը կը վստահուի Օրիորդ Արաքսի Պալըկեանի (յետագային՝ Տիկին Անտիքեան)։

1955–էն ետք Մեսրոպեան վարժարանը շաբաթօրեայ իր դասաւանդութեանց ծըրագիրը կ՚ընդարձակէ եւ դպրոցին կըրթական պատասխանատուութիւնը կը ստանձնէ Թորգոմ Փօսթաճեան։ Շաբաթօրեայ դասաւանդութիւններէն զատ, շաբթուան մէջ երկու օրեր, իրիկունները, տեղի կ՚ունենան հայերէն լեզուի եւ Հայոց պատմութեան դասընթացքներ, Վէնիս պողոտայի վրայ գտնուող ամերիկածին հայ երիտասարդներու կեդրոնին մէջ։

Այս դասընթացքները կանոնաւորաբար կը շարունակուին մինչեւ 1959 թուականը։ Կրթական այս ծրագրի նիւթական հոգատարութիւնը ստանձնած էր Լոս – Անճըլըսի Հայ Օգնութեան Միութիւնը։ 1959–ին, երբ Մեսրոպեան վարժարանը արդէն ունէր 175 աշակերտներ, որոնք կանոնաւոր կերպով կը հետեւէին հայերէն լեզուի դասաւանդութեանց, Հայ Օգնութեան Միութիւնը կը դադրեցնէ իր նիւթական օժանդակութիւնը վարժարանին։ Որպէսզի հանող սերունդը չզրկուի մայրենի լեզուի ուսուցումէ, կը կազմուի նոր խնամակալ մարմին մը, ատենապետութեամբ Մկրտիչ Մոսիկեանի։ Խնամակալ մարմնի անդամներ էին՝ Եղիշէ եւ Ովսաննա Յակոբեան, Կրէկորի Փահլըվիչ, Կիրակոս Մահտեսեան, Վաղարշակ Դիլանեան, Արշաւիր Պետրոսեան եւ Ռուբէն Մաթէոսեան։

Մկրտիչ Մոսիկեան կը հանդիսանայ գլխաւոր մղիչ ուժը, որպէսզի դպրոցը յառաջանայ եւ դառնայ ամէնօրեայ վարժարան։ Ի դէպ, Մկրտիչ Մոսիկեան եւ Թորգոմ Փօսթաճեան 1959–ին միասնաբար կը հիմնեն նաեւ Հոլիվուտի շաբաթօրեայ դպրոցը, որ յետագային պիտի դառնար ամէնօրեայ վարժարան։

Մեսրոպեան շաբաթօրեայ դպրոցի խընամակալ մարմինը, դպրոցը ամէնօրեայ դարձնելու նպատակով, 1960–ին Փիքօ Ռիվերայի մէջ, որ սահմանակից է Մոնթեպելլոյի, կը գնէ երկուքուկէս արտավար տարածութեամբ հողամաս մը, 48 հազար տոլար արժէքով, որ կը վճարուի դուրսէն կատարուած հանգանակութեամբ եւ հրապարակային ձեռնարկի մը կազմակերպումով։ Ապա, այդ հողին կից կը գնուի երկու հողամաս եւս՝ 12.700 տոլար արժողութեամբ, դպրոցաշինութեան համար ընդհանուր հողամասը վերածելով երեք արտավարի։

Այդ շրջանին Լոս – Անճըլըսի մէջ կը գործէր Հայ Մշակութային Միութիւն անունով ընկերակցութիւն մը, որուն ատենապետն էր Արամ Մոլէլ։ Միութիւնը 1960–ին կը կազմակերպէ վիճաբանական երեկոյթ մը՝ «Ամերիկայի մէջ հայկական ամէնօրեայ վարժարան պէ՞տք է բանալ, թէ ոչ» նիւթին շուրջ։ Թեր ու դէմ կարծիքներ կ՚արտայայտուին։ Թորգոմ Փօսթաճեան եւ տոքթոր Վահէ Զիլուքեան բուռն կերպով կը պաշտպանեն ամէնօրեայ վարժարան բանալու կարելիութիւնը եւ կենսական անհրաժեշտութիւնը՝ հայութեան գոյատեւումը ապահովելու համար։

Գաբրիէլ Ինճէճիկեան, որ Թորգոմ Փօսթաճեանի հետ կը հետապնդէր ազգային եւ կուսակցական ճանապարհներով Լոս – Անճըլըսի մէջ ամէնօրեայ վարժարան մը բանալու ծրագիրը, երբ ազգային եւ կուսակցական մարմիններ կը զըլանան իրենց աջակցութիւնը, այդ օրերուն կու տայ վճռական որոշում մը։ 1961–ին կը մեկնի Պէյրութ, առանձին իրագործելու համար տարիներու իր երազը։

1961–ին, Լոս – Անճըլըսի Հայ Կրթական Հիմնարկութիւնը կը ստանձնէ Մեսրոպեան Ազգային վարժարանի հողին վրայ ամէնօրեայ վարժարան մը կառուցանելու հոգատարութիւնը։ Հիմնարկութիւնը իրեն համակիր շրջանակներու մէջ կը կատարէ հանգանակութիւններ։

Հոս, միջանկեալ յիշենք, որ Մաթէոս Ֆերահեան իր կտակին առաջին կտակակատար նշանակած էր ամերիկեան դրամատուն մը՝ Citizen Bank, իսկ երկրորդ կտակակատարը՝ Արշակ Տիգրանեան։ 1954–ին Մաթէոս Ֆերահեանի եւ երկու տարի ետք իր կնոջ մահէն ետք, կտակը քանի մը տարի մնացած էր դրամատան մէջ, անձեռնմխելի։ Արդ, 1961–ին, Հայ Կրթական Հիմնարկութեան կարգադրութեամբ, դրամատունը կը հրաժարի Ֆերահեանի կտակի կտակակատարութեան իրաւունքէն եւ կտակակատարի իրաւունքին կը տիրանայ Արշակ Տիգրանեան։

1962 – 1963 թուականներուն դպրոցին յատկացիծով յօդուածներ եւ յայտարարութիւններ լոյս կը տեսնեն «Հայրենիք» եւ «Ազդակ» օրաթերթերուն մէջ, նշելով թէ շուտով Ամերիկայի մէջ պիտի բացուի հայկական ամէնօրեայ ազգային վարժարանը։ Այս շրջանին է որ Պէյրութի մէջ Գաբրիէլ Ինճէճիկեան նոյն նպատակով կը ձեռնարկէր աշխատանքներու եւ 1964–ին կը վերադառնար Լոս – Անճըլըս։

1963 Յունուարին կազմուած էր դըպրոցի շինութեան յանձնախումբ մը, բաղկացած 15 հոգիէ։ Նոյն տարին, Նոյեմբեր 20–ին, Հայ Կրթական Հիմնարկութիւնը որոշած էր ստանձնել հայկական առաջին կրթական հաստատութեան նախաձեռնութիւնը եւ այդ նպատակին քըւէարկած էր 60.000 տոլարի գումար մը, անոր վրայ աւելցնելով հիմնարկութեան անդամներու կողմէ 50.000 տոլար։

Ահա այսպիսի բախտորոշ շրջանի մըն է, որ Գաբրիէլ Ինճէճիկեան կը վերադառնար Պէյրութէն։ Մեսրոպեան վարժարանի խնամակալ մարմինը, Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը, Հայ Կրթական Հիմնարկութենէն Յակոբ Քարեան եւ Բիւզանդ Կոտնեան հանդիպում կ՚ունենան Գաբրիէլ Ինճէճիկեանի հետ, ամերիկահայ ամէնօրեայ առաջին վարժարանի բացման կապակցութեամբ։ Գաբրիէլ Ինճէճիկեան, որ Պէյրութէն վերադարձած էր նիւթական խոստումներով բեռնաւորուած, տասը տարուան սպասումէ ետք կ՚ուզէ անյապաղ ամէնօրեայ վարժարանը բանալ, նոյնիսկ վարձուած վայրի մը մէջ, նոյն տարուան Սեպտեմբերին։ Խնամակալ մարմինը կ՚առաջարկէ տարի մըն ալ համբերել եւ դպրոցը բանալ սեփական շէնքի մը մէջ։ Միւս կողմէ, Գաբրիէլ Ինճէճիկեան կ՚ուզէ դըպրոցը բանալ երկրորդական վարժարանի (Հայ Սքուլի) 3 դասարաններու ծրագրով, իսկ Մեսրոպեան վարժարանի պատկան մարմինները կ՚ուզեն դպրոցը սկսիլ նախակրթարանի ծրագրով եւ հետզհետէ բարձրանալ երկրորդականի մակարդակին։

Այս պատճառով ալ Գաբրիէլ Ինճէճիկեան կը դիմէ Էնսինոյի Սրբոց Նահատակաց Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան եւ նոյն տարին, 1964 Սեպտեմբեր 14–ին կը բանայ ամերիկահայ առաջին ամէնօրեայ վարժարանին դուռները։

Նոյն ամսուան մէջ տեղի կ՚ունենայ Մեսրոպեան Ազգային ամէնօրեայ վարժարանի շէնքին հիմնարկէքը։ Սուրբ Խաչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան, խնամակալ մարմնի եւ Հայ Կրթական Հիմնարկութեան փափաքով տնօրէն կ՚ընտրուի Թորգոմ Փօսթաճեան։

1965 Սեպտեմբեր 13–ին Մեսրոպեան Ազգային վարժարանը կը բանայ իր դուռները 80 աշակերտներով, մանկապարտէզի եւ նախակրթարանի առաջին երեք դասարաններով։

Մեսրոպեան վարժարանի հիմնադրութեան մէջ իրենց կարեւոր բաժինը ունեցած են Սմբատ Արք. Լափաճեան, Աշոտ Տէր – Մինասեան, Ժոզէֆ Փիրումեան, Ճէք Առաքելեան, Մկրտիչ Ղանդիլեան, Բիւզանդ Կոտնեան եւ Լեւոն Երկաթեան։

Մեսրոպեան Ազգային վարժարանի բացումէն երեք տարի ետք, դպրոցին աշակերտութեան թիւը կը հասնի 170–ի։ Դպրոցը, որ արդէն դարձած էր լրիւ նախակրթարան, 6 դասարաններով, կառուցուած էր 150 աշակերտի համար։ Հետեւաբար, աշակերտներու թիւի արագ աճը կը պարտադրէ պատասխանատու մարմիններուն ընդարձակել կառոյցը եւ պայմաններ ստեղծել յաջորդող տարիներուն դասարաններու յաւելումին նախատեսութեամբ։

Առ այդ, կը նախաձեռնուի դպրոցին կից նոր շէնքի մը շինութեան։ 1968–ին կ՚ընդարձակուի ճաշարահը. 1968 – 1970 կը կառուցուին 8 նոր դասարաններ, 1971–ին կը հաստատուի ամբողջովին սարքաւորուած տարրալուծարան մը. 1974–ին կը բացուին երաժշտութեան եւ գրամեքենագիտութեան դասարաններ եւ այլ շինութիւններ։ Դպրոցը կը դառնար երկրորդական վարժարան, 12 դասարաններով։

1976 Նոյեմբերին վարժարանին գրադարանը հրդեհի զոհ կը դառնայ, իսկ 1979–ին, դաժնեալ հրդեհի զոհ կը դառնան 2 դասարաններ։ Ղեկավար մարմիններու աննկուն կամքին շնորհիւ 1979–ին կը կառուցուին 3 նոր դասարաններ եւ ընթերցասրահ մը։

Տարիներուն հետ աշակերտներուն թիւի աճը խճողում կը ստեղծէ դպրոցավայրին մէջ։ Անհրաժեշտ էր առաւել եւս ընդարձակել դպրոցը։ Գաղութին ղեկավարները դէմ յանդիման կը գտնուին դժուարութիւններու։ 1983 Սեպտեմբեր 25–ին գումարուած Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ անդամական ժողովին կը քննարկուի հարցը։ Փիքօ Ռիվերայի մէջ պայմանաժամով վարձելի 10 արտավար տարածութեամբ արդիական հանրային դպրոց մը կար, որ շատ յարմար կը նկատուէր Մեսրոպեան վարժարանին համար։ Ժողովը կ՚որոշէ վարձել այդ դպրոցավայրը եւ 1984 Յունուարին Մեսրոպեան վարժարանը կը փոխադրուի հոն։

Լոս – Անճըլըս

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԱՐԺԷՔՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱԴԱՐՁ ՊԱՀԱՆՋԵԼ ԱՆՄՏՈՒԹԻՒՆ Է ԸՍՏ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ

Ըստ ԻՏԱՌ–ԹԱՍ–ի, Հայաստանի Մըշակոյթի նախարար Արմէն Սմբատեան յայտարարած է թէ Հայաստանէն Էրմիթաժ ու հռչակաւոր այլ թանգարաններու մէջ ցուցադրուող հնագիտական ու այլ արժէքներու վերադարձի պահանջը անմտութիւն է։ Կարելի է միայն հպարտանալ որ արուեստի այդ համաշխարհային կեդրոններուն ցուցանմոյշները կը ցոլացնեն Հայաստանի պատմութիւնը։

Ա. Սմբատեանին համակարծիք է Գիտութեան Ակադեմիայի Հնագիտութեան եւ ազգագրութեան Հիմնարկի տնօրէն՝ Արամ Քալանթարեան։ Ակնարկելով վերջերս Ազգ. Ժողովին ու մամուլին մէջ այդ մասին ներկայացուած պահանջներու, գիտնականը ըսած է որ Էրմիթաժի հնութիւնները յայտնաբերուած են Կարմիր Բլուրի 1939–ի պեղումներուն, զորս կը ղեկավարէին ակադեմիկոս Բ. Պիոտրովսկին եւ թանգարանի տնօրէն Յովսէփ Օրբելին որ յետոյ դարձաւ Հայաստանի Գիտութեան Ակադեմիայի առաջին նախագահը։ 1940–ին Էրմիթաժի մէջ ցուցադրուեցան այդ պեղումներէն գըտածոներ եւ ցուցանմոյշները Լենինգրադ զրկուեցան Հայաստանի Ժողկոմխորհի որոշումով, որպէս պատասխան Յ. Օրբելիի խնդրանքին։

Ա. Քալանթարեան ըսած է նաեւ որ այսօր ոչ թէ այդ կամ նման արժէքներու վերադարձին մասին պէտք է մտածել, այլեւ աշխարհի մեծագոյն թանգարաններու հայկական հաւաքածոները լրացնելու մասին «որպէսզի ցոյց տանք Հայերի ներդրումը համամարդկային մշակոյթի պատմութեան մէջ»։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ ՆՈՐ ԵՐԿԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Ուաշինկթընի մէջ հրատարակուող եռամսեայ պարբերաթերթ՝ Holocaust and Genocide Studies որ ցեղասպանագիտական ուսումնասիրութեան նուիրուած գըլխաւոր ակադեմական հանդէսն է, իր վերջին թիւին մէջ կը պարունակէ ընդարձակ յօդուած մը Թուրք Զօրդարարներուն թրքական պատերազմական արտակարգ Ատեանին կողմէ դատաստանի ենթարկուելու հարցին մասին։ Յօդուածին հեղինակն է փրոֆ. Վահագն Տատրեան որ այս նիւթին մասին 1995–ի Ապրիլին Մոսկուայի մէջ տեղի ունեցած միջազգային գիտաժողովի մը զեկուցում տուած էր եւ յետոյ այդ զեկուցումը ընդարձակելով մէջտեղ բերած է այս մենագրութիւնը։

Իր երկար ներածականին մէջ Տատրեան կը բացատրէ այս դատաստանին բացառիկ նշանակութիւնը թրքական պատմութեան մէջ եւ յատկապէս Թուրք արդարադատական համակարգին մէջ, միանգամայն շեշտելով այս դատական հետապնդումին ազգային եւ միջազգային օրէնքի տեսակէտներէ ունեցած արժէքը։ Ի տարբերութիւն ցարդ արտադրած միւս համանման իր երկասիրութիւններուն ուր Թուրք Պատերազմական Ատեանը իր ընդհանուր տարազով եւ հանգամանքներով քննութեան բովէ անցուած են, ներկայի այս աշխատութիւնը կը կեդրոնանայ չորս յատուկ դատավարութիւններու վրայ, մանրամասնօրէն վերլուծելով զանոնք։ Այս չորս դատերն են. – 1.– Եոզղատի, 2.–Տրապիզոնի ջարդերը, 3.–Իթթիհատական կուսակցապետներու եւ 4.– Պատերազմի ժամանակ թրքական երկու դահլիճներու մաս կազմած նախարարներու հայկական ցեղասպանութեան մէջ ունեցած դերերուն առընչութեամբ գործած յատուկ ոճիրները։ Այս ուսումնասիրութեան մէջ Տատրեան լիուլի կ՚օգտագործէ նոր ձեռք բերուած թրքական վաւերագիրներ, յատկապէս Զինադադարին լոյս տեսած Թուրք մամուլէն քաղուած հատուածներով. եւ որպէսզի աւելի շեշտուին թրքական այս աղբիւրները, փրոֆ. Տատրեան «Օքսֆորտ Իւնիվըրսիթի Փրէս»ի հետ յատուկ կարգադրութեամբ ներմուծած է օսմաներէն բնագիրները բոլոր կարեւոր յայտնութիւններուն, անգլերէն թարգմանութեանց յաջորդող փակագիծներով։

Վերոյիշեալ ակադեմական հանդէսին հրատարակիչը, ինչպէս նշուեցաւ, Օքսֆորտի Համալսարանն է, իսկ հովանաւորը՝ Ուաշինկթընի մէջ նորաստեղծ հրէական հսկայ «Հոլոքոսթ Մէմորիալ» պետական (այսինքն ամերիկեան) թանգարանի վարչութիւնը։ Թերթին ընթերցողներուն ճնշիչ մեծամասնութիւնը հոլոքոսթի հրեայ, ամերիկացի եւ գերմանացի մասնագէտներն են։ Անիկա վերջին տասը տարիներու ընթացքին փրոֆ. Տատրեանի չորրորդ երկասիրութիւնն է որուն տեղ տրուած է հանդէսին էջերուն մէջ։

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՏՐԱՄԱԴՐԱԾ ԿԱՋԻ Ա. ՔԱՆԱԿԸ ՀԱՍԱԾ

Յունիս 14–ին Հայաստան հասած է 1997–ի օգնութեան ծրագիրով նուիրուած ընական կազի առաջին քանակութիւնը։ Համաձայն Ամերիկեան աղբիւրներու Միացեալ – Նահանգներ գնած են ու Հայաստան պիտի ղրկեն 323 միլիոն 729 հազար խորանարդ մեթր կազ։

Եկամտաբեր Լենինը

Խորհրդային տասնամեակներու վերջին խորհրդանիշներուն ալ ջնջումէն, Լենինի վերջին արձաններուն ալ քանդուելէն ի վեր պարբերաբար նիւթ կ'ըլլայ անոր զմռսուած մարմինը թաղելու հարցը: Այդ արարքը հինին վերջին բերդն ալ գրաւելու համազօր կը նկատուի նորերու մտայնութեան կողմէ: Լենինի մարմինը թաղել–չթաղելու վէճին մէջ նոր այլընտրանք մը բերած է վերջերս, մարդկային իրաւանց պաշտպան մտաւորական Լեւ Թիմոֆէեւ, Մոսկուայի թերթերէն մէկուն տրուած գրութեամբ մը: Ան կ'առաջարկէ չաճապարել թաղումի ուղղութեամբ, այլ դամբանը իր պարունակութեամբ վարձել Համայնավար կուսակցութեան: Այդ ձեւով թէ՛ Լենինը յարգել ուզողներու կամքը պիտի կատարուի, եւ թէ ժողովուրդէն հաւաքուած գումարները այլեւս պիտի չգործածուին անոր խնամքին համար: Համայնավարներուն գործը պիտի ըլլայ պետական գանձարանին վճարել ու վարձել քաղաքին կեդրոնը գետեղուած դամբարանին չէնքն ու հրջակայքի տարածքը. վճարել նաեւ դամբանին պահակներուն աշխատավարձքը եւ այն գիտնականները որոնք կը հսկեն մարմնին «առողջութեան»:

Թիմոֆէեւ այսօր ժամանակը կանուխ կը նկատէ Լենինը թաղելու համար, ըսելով որ տակաւին յանկարծական խզում պիտի նշանակէր պատմութեան հետ, մինչ խորհրդային շրջանը կարօտով յիշողներու, փնտռողներու թիւը ամէն օր կ'աւելնայ: Տասնեակ հազարաւորներ կը տողանցեն կարմիր դրօշակներով ու «զոհուածը գրաւել ու վերարաշխել»ու լոզունգներ կ'արձակեն, յիշեցնելով Լենինի պաշտպանած սկզբունքները:

Ցետոյ, նաեւ Լենին մարմնացումն է 1917–ին ռուս ընկերութեան տրուած «հաչիչ»ին որուն փոխարէն համայնավարները տիրեցին ամբողջ երկրին: Ու պատահեցաւ ինչ որ կը պատահի խելական թմրեցուցիչ ծախողին ու անոր յաճախորդին, այս վերջինը ըլլալով առաջինին դերին: Այսօր, այնպէս կը թուի թէեւ որ ընկերութիւնը փրկուած է թմրեցուցիչին ազդեցութենէն, բայց իրականութիւնը տակաւ չէ, քանի որ ըմբռնականին դարձը կ'ուշանայ: Մարդիկը չեն յաջողիր բնականոն գործունէութիւններու ձեռնարկել: Միջավայրը լեցուն է անարդարութեամբ ու խժդժութեամբ:

Քիչ չէ թիւը անոնց որոնք կը հաւատան թէ ընկերութիւնը իր առողջութիւնը վերագտնելու համար անպայման պէտք է թաղէ Լենինը: Թիմոֆէեւ հակառակ թէզը կը պաշտպանէ. այդ անբախտ մարմին, երկար ատենէ ի վեր հողին խաղաղութիւնը գտած պիտի ըլլար, եթէ ընկերութիւնը յաջողած ըլլար անոր տիրոջ սուտերը մերժել, չհաւատալ անոնց: Եթէ գաղափարական հաչիչին չուկան վերջնականապէս փակուած ըլլար, իր տեղը ձգելով բնականոն չուկայի մը յարաբերութիւններուն:

Համայնավարութեան կարօտով ապրողներուն ձգել դամբարանին հողին, չէնքին, անոր տարուած խնամքին ծախքը վճարելու գործը, ընկերութիւնը առողջացնելու ազդակ մը պիտի ըլլայ: Այդ մարմինը կրնայ կարեւոր եկամուտի մը աղբիւր ըլլալ անոնց համար: Կրնան յիշատակի առարկաներ ծախել, դամբանին մուտքի վճարում պահանջել, եւլն.: Օր մը անպայման պիտի նշմարեն թէ Լենինի դամբարանն ալ վաճառատան վերածուած է: Ու այդ օրը միայն, ախտանաքի հառաչով մը կարելի պիտի ըլլայ ըսել թէ Ռուսաստան փրկուած է:

ՔԱՂՀԱՆ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԿԻՊՐՈՍԻ ՀՕՄ–ին Սօսէ մասնաճիւղին Մշակութային յանձնախումբը Մայիս 9–ին կազմակերպած է Ե. Զարենցի ծնընդեան 100–ամեակի ոգեկոչում մը, Նիկոսիոյ Նարեկ վարժարանին սրահին մէջ: Բանախօսած է «Բագին»ի խմբագիր Պօղոս Սնապեան: Երեկոյթը ունեցած է երգի, արտասանութեան բաժին մըն ալ:

ՆԻԿՈՍԻՈՅ մէջ Մայիս 15–ին հանդէս եկած է Ջիլինկիրեան քառեակը: Նախապէս գրոյց մը տեղի ունեցած է քառեակին ղեկավար Լեւոն Ջիլինկիրեանի ու երաժշտագէտ Անդրէաս Եակովիտիսի միջեւ: Ներկաները մեծապէս տպաւորուած են Ս. Ասլամազեանի երգերուն ներկայացումով: Բ. մասին մէջ արուեստագէտները նուագած են Շուպէրթի թիւ 15 լարային քառեակը:

ՆԻԿՈՍԻՈՅ մէջ Մայիս 31–ին մօտ 250 հոգիի ներկայութեան նշուած է Հայաստանի առաջին անկախութեան 79–րդ տարեդարձը, կազմակերպուած կիպրահայ եօթը խմբաւորումներու կողմէ: «Համազգային»ի տեղւոյն վարչութեան ներկայացուցիչ Գրիգոր Մկրտիչեանի բացման խօսքէն ետք Զարա Բարխուդարեան եւ Յարութ Տէր–Պետրոսեան երգած ու արտասանած են, ապա Հ.Յ.Դ. «Արցախ» եւ «Քրիստափոր» պատանեկան պարախումբերը ներկայացուցած հայկական պարեր: Դասախօսած է Հ.Յ.Դ. Բիւրոյի անդամ Մկրտիչ Մկրտիչեան: Վերջին մասին մէջ կիթառի ընկերակցութեամբ ազգային յեղափոխական երգեր երգած է Վահագն Նաճառեան: Թուականը նշուած է Լիմասոլի մէջ ալ, Մայիս 28–ին, հոն բանախօսած է Հ.Յ.Դ. Կիպրոսի Կոմիտէէն Արթօ Դաւիթեան:

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ (Լիբանան) քաղաքապետարանի մարզադաշտին վրայ Յունիս 1, Կիրակի, հազարաւոր գիտողներու ներկայութեան տեղի ունեցած է Հ.Մ.Ը.Մ.–ի ամենամեան փառատօնը: Ան հովանաւորուած է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսէն, իսկ նախագահած է առաջնորդ Գեղամ Ծ. Վրդ. Խաչերեան: Պատուոյ օթեակին մէջ տեղ գրաւած են համայնքին, պետութեան, կրօնաւոր ու մշակութային մարզի դէմքեր: Բացումը կատարած է Ստեփան Տէր–Պետրոսեան, ապա տեղի ունեցած են մարզական խաղեր, բաժակներու յանձնում, տողանցք՝ լիբանահայ 14 վարժարաններու աշակերտներու մասնակցութեամբ, փողերախումբի բաժին, եւլն: Խօսք առած են Լիբանանի առաջնորդ Գեղամ Ծ. Վրդ. Խաչերեան, ապա իր պատգամը տուած է Արամ Ա.:

ՊՈԼՍՈՅ Մխիթարեան Սանուց Միութեան մանկանց 19 հոգինոց երգչախումբը Յունիս 4–ին յաջող համերգ մը սարքած է, խմբավարութեամբ երգչուհի Շուշան Գալաթաշի ու դաշնակի ընկերակցութեամբ Հայկ Քէչէճիի: Փոքրիկները մեներգած են, արտասանած, մեծ խանդավառութիւն ստեղծելով: Հուսկ բանքը արտասանած է Մխիթարեան Հայրերէն Սարգիս Վրդ. Էրմէն:

ՊԷՅՐՈՒԹ գացած է Հայաստանի «Փարոս» երգ ու նուագի խումբը որ կազմըւած է 1988–ի երկրաշարժէն ու Արցախի պայքարներէն մարմնական մնաս կրած անձերէ: Խումբը Յունիս 13–ին առաջին այցելութիւնը տուած է Մեծի Տանն Կաթողիկոսութեան ուր Արամ Ա. ընդունած է զիրենք:

ՊՈԼՍՈՅ մէջ լոյս տեսած է Օսմանեան շրջանի արծաթեղէններու սուլթանական կնիքներուն մասին հատոր մը, Կարօ Քիւրքմանի աշխատասիրութեամբ: Դրամագէտ հեղինակը պատմական մէջբերումներով հետաքրքրական տեղեկութիւններ կը հաղորդէ նիւթին մասին: Հատորը արձագանգ ունեցած է Թուրք մամուլին մէջ ալ:

ՊՈԼՍՈՅ մէջ Յունիս 7–ին վախճանած է Կիրակոս Քահանայ Թոքաթլեան: Ան եղած է Տիգրանակերտի, Մալաթիոյ, Էլազըղի, Մարտինի ու Սղերդի հովիւ, նաեւ պաշտօնավարած է Պոլսոյ Նարլըգաբուի, Պիւյիւքտէրէի եկեղեցիներուն մէջ:

ՊՈԼԻՍԷՆ Թաւջութակահար Գարոլին Եօլչէր Միջերկրականի երկիրներու երգահաններու փառատօնին Բ. մրցանակի արժանացած է: Ան նուագած է արդիական Թուրք յօրինող Ճ. Թանչի Թաւջութակի քոնչերթօն: Մասնակցած են 12 երկիրներէ երաժիշտներ:

ՓԼՈՎՏԻՒԻ Բանակի տան սրահին մէջ տեղի ունեցած է «Ճկոյթիկ» մանկական երգչախումբ – նուագախումբին տարեկան համերգը, խմբավարութեամբ Հռիփսիմէ Թումասեանի: Հայերէն, պուլկարերէն անգլերէն երգերով երախաները մեծ խանդավառութիւն ստեղծած են:

ՌՈՒՍԷԻ (Պուլկարիա) Հայկական տան մէջ Մայիս 4–ին սկսած է գործել կիրակնօրեայ դպրոցը, 17 աշակերտներով: Ուսուցչուհին է Տոնարա Խորասանճեան: Յաջորդ օրն ալ աշխատանքի վերսկսած է «Գարուն» մանկապարտէզը որուն պատասխանատուն է Ովսաննա Ցլիքեան:

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ այցելած է Մելքոնեանի տնօրէնուհի Անի Լաչինեան, Մայիսի Բ. կէսին: Ան հանդիպումներ ունեցած է Սոֆիայի, Փլովտիւի, Վառնայի մէջ, ծանօթացնելու համար վարժարանը ու լուծելու համար հոն ուսանող պուլկարահայ պատանիներու պուլկարերէնի ուսուցման հարցը:

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Բ. ՄԱՍ

ՏԵՐԵՒՆԵՐ ԴԵՂՆԱԾ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԷ ՄԸ

– Քեզի կարգ մը բաներ պիտի հարցընեմ, չիտակ պատասխան տուր: Կ'ուզես դուն ըսէ, ես գրեմ, կ'ուզես ես հարցումներ գրեմ, դուն ալ պատասխանները գրէ քու ձեռքով: Կ'ուզես թրքերէն գրէ, կ'ուզես հայերէն:

– Ես չեմ կրնար գրել, հարցուր, գիտցածս կ'ըսեմ:

– Պարապ տեղը մի ուրանար, օգուտ չունի, ահագին փաստեր կան ... մեզք ես ... ծնողք ունիս:

– Ո՞ւր են հարցումներդ:

– Գիտակը ո՞վ է:

– Չեմ գիտեր:

– Ռուզանը ո՞վ է:

– Չեմ գիտեր:

– Ի՞նչպէս թէ չես գիտեր, Տիկին այսինչը չէ՞:

– Ես չեմ գիտեր, եթէ դուն գիտես ինչո՞ւ կը հարցնես:

– Այս տետրակը քուկդ չէ՞:

– Ոչ, իմս չէ:

– Ինչո՞ւ կը յամառիս, տղաս, ուրանալով չէ որ պիտի ազատիս, այլ ճշմարտութիւնը խօսելով:

– Ես գիտցածս ըսի, ուրիշ բան չեմ գիտեր:

Խօսակցութիւնը կը շարունակէր այս փոխասացութեամբ (կարծեմ տասը վայրկեան չտեւեց), երբ յանկարծ ներս մըտաւ պաշտօնատար մը.

– Այս որքան հայերէն խօսեցաք, ի՞նչ կ'ըսէ, կը խոստովանի՞ կոր:

Յար. Մկրտ. – Բան մը չըսեր:

– Այն ատեն նորէն վար տարէք:

Կրկին գետնայարկն ենք, ածխանոց կամ մառան:

Գիշերուան ժամը երկուքը անցած ըլլալու էր:

Այս անգամ ոտքի վրայ բռնելով, փայտերը իջեցուցին գլխուս: Ընդհատ ընդհատ կը դադրէին, միջանկեալ հարցնելով.

– Տետրակը որո՞ւնն է:

– Արշաւիրը ո՞վ է:

– Ռուզանը ո՞վ է:

Ձեռքս միշտ կապ, գլուխս թմրած, աչքերս խաւարած, կ'ոռնայի.

– Սատկեցուցէ՛ք:

– Ինչո՞ւ պիտի սատկեցնենք, դուն մեզի պէտք ես, քիչ մը կը հիւանդանաս, քիչ մը կ'աղէկնաս, մինչեւ որ խելքդ գլուխդ գայ:

Հարուածները արագացան, սաստկացան, եւ փռուեցայ գետին, բոլորովին ուշաթափ:

Իրարանցում: Ձայներ. – «Ջո՛ւր, ջուր»:

Մնացեալը չեմ գիտեր: Կը յիշեմ միայն որ, յանկարծ պաղ օդի հոսանք մը զգացի: Դուրս հանած, եւ անդամալոյծ վիճակի մէջ փոխադրած էին բանտի սենեակս:

Ի՞նչպէս անցուցի, ե՞րբ արթնցայ: Չեմ յիշեր:

Լոյսը բացուած էր, կարծեմ առտուան ժամը 5 – 6, երբ գլարուելով, ոքալով, փորձեցի չոկուիլ եւ,

– Քիչ մը ջուր:

Գլխուս վրայ՝ ոստիկան մը յաղթանդամ.

– Խայր, այաղա խալքս: (Ոչ ոտքի ելիր):

– Գլանիկ մը: = Ոչ:

– Դուրս պիտի ելլեմ:

– Ոչ: Ոտքի ելիր:

Ու բռնի ոտքի հանելով, հրամայեց կենալ մէկ ոտքի վրայ (աջ): Միշտ ձեռքերս եւ բթամատներս կապուած:

Անշուշտ երկար չէի կրնար մնալ, եւ կամ կը փոխէի ոտքերս: Ամէն չեղում կ'արժէր ապտակ մը կամ բիրի սպառնալիք մը:

Պատկից սենեակը, «Միւթէֆէրրիգա»ն էր (Ջանադանք) եւ կը լսէին աղաղակներս:

Այսպէս կամ այնպէս կէս օր եղաւ: Հերթապահ ոստիկանը պիտի փոխուէր:

– Ես կ'երթամ հիմա, նոր հերթապահը աւելի «ինսաֆլը» (բարեխիղճ) մարդ է, անոր լաւ բռնէ՛ք:

Լերագ, արջ մըն էր այս ոստիկանը, Կարնեցի: Կ'ըսէին թէ իր ազգականները սպաննուած ըլլալով, բուռն ատելութիւն կը սնուցանէր Հայերու դէմ, ինչպէս հաստատեցի աւելի վերջը:

Իսկ նոր հերթապահը՝ այն կարճահասակ եւ բարեպաշտ ոստիկանն էր, որ կտոր մը հաց եւ քանի մը ձիթապտուղ նետեց առջեւս, ձերբակալութեանս առաջին գիշերը:

Պզտիկ յոյս մը, – թերեւս կը քակէ ձեռքերս, կամ թոյլ կուտայ որ երկու ոտքի վրայ կենամ:

Ինկապէս, ըստ սովորութեան մէջքին կապելով մեկնող ոստիկանին գօտին եւ տարաճանակը, ճամբեց զայն, քովս նկաւ, հանեց բանալին եւ քակեց ձեռնակապերս:

Մեղմացո՞ւմ:

Ձեռքերս քակեց եւ կապեց ետեւէն, հրամայելով.

– Մէկ ոտքի, եթէ ոչ...

Ձեռքն ալ խարազան մը ունէր:

– Ջուր մը: = Ոչ:

– Դուրս պիտի ելլեմ: = Ոչ:

– Քիչ մը նստիմ:

– Ո՛չ: Պիտի խօսի՞ս:

– Ի՞նչ պիտի խօսիմ:

– Անունդ ի՞նչ է:

– Շաւարշ:

– Սուտ կը խօսիս, այդպէս չէ:

– Սուտ չեմ, ճիշդ է:

– Սուտ ես, Ք...Ա., ուրիշ անուն ունիս:

Նոյն անցուդարձը ինչ որ առտուն: Եթէ երկու ոտքերս գետին դրած կամ փոխն ի փոխ վերցուցած ըլլայի, հարուածը կ'իջնէր գլխուս կամ կողերուս:

(Շար. 18)

(Շար. Ա. էջէն)

միլիոն մարդ խոյս տուած է մարդկային իրաւանց բռնաբարումներու հետեւանքով: Ատոր հետ չեշտուած է ապաստան տրամադրող երկիրներու նուազումի երեւոյթը: Կազմակերպութիւնը մեծապէս վիրաւորուած կը նկատէ հարցին դէմ պահուած լռութիւնը միջազգային հաւաքականութիւններու կողմէ:

ԻՐԱՆԻ հիւսիս-արեւելեան շրջանին մէջ պատահած երկրաշարժ մը Մայիս 10ի ցնցումներուն պատճառած քանդումները լրումին հասցուցած է: Մարդկային նոր զոհերու մասին տեղեկութիւն չէ տրուած: Մայիսին շուրջ 1600 հոգի մահացած էր:

ՎԱՏԻԿԱՆԻ Ֆինանսի նախարարը, կարդինալ Է. Ցոքս յայտնած է թէ կրնան որպէս պաշտօնական դրամանիշ գործածել էօրօ-ն, փոխանակ իտալական լիրին: Վատիկան սեփական դրամանիշ չունի, բայց ամէն տարի Պապին նկարով դրամներ հրապարակ կը հանէ:

ԼԵՒ ՔՈՓԵԼԵՒ խորհրդային այլախոհ մեծ գրագէտներէն մէկը մահացած է Յունիս 18-ին, 85 տարեկանին, Գերմանիոյ մէջ: 1968-ին արտաքսուած էր Համայնավար կուսակցութենէն, այն պատրուակով որ ստալինականութեան վերադարձի մը կասկած յայտնած էր: 1980-ին արտաքսուած էր խորհրդային քաղաքացիութենէն:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Օր. Բերրոնիկա Տէր-Սարգիսեան (Պէյրութ),

Տէր եւ Տիկին Վիգէն-Գեղամ Տէր-Սարգիսեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Սիլվիա եւ Ժան-Փիէռ Պարսամեան եւ զաւակները (Պրիւսէլ),

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց քրոջ, հօրաքրոջ, եւ մօրաքրոջ՝

ՕՐ. ԼԵՆԱ ՏԷՐ-ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ-Ի

մահը որ պատահեցաւ Լը Մանի մէջ:

Թաղումը կը կատարուի Լը Ման Յունիս 20-ին. իսկ Յունիս 22, Կիրակի հոգեհանգստեան պաշտօն տեղի կ'ունենայ Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցիին մէջ

15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ՀՐԱՒԷՐ

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութեան տարեկան ընդհանուր ժողովը այս տարի տեղի կ'ունենայ Չորեքշաբթի, Յունիս 25, ժամը 20.30-ին Ընկերակցութեան կեդրոնը

77, rue La Fayette, 75009 Paris

Անդամներէն կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ՎԱԼԱՆՍ - Ս. ՍԱՀԱԿ

12, rue de la Cécile

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ կրօնական Ընկերակցութիւնը կը հաղորդէ որ յառաջիկայ Կիրակի Յունիս 22-ին տօն է Ս. Աստուածածնի Տիրոյ Գտման:

Այս առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի - ժամը 10-ին, Ս. Սահակ Եկեղեցւոյ մէջ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԻՐԻՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Մարսէյլի եւ Հարաւային Շրջանի

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

ՓԱՐԻԶ

Գրական - Մշակութային յանձնախումբ

●

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Յակոբ Պալեանի
«Ընթերցում»ը

ԳՐԻԳՈՐ ՊԸԼՏԵԱՆԻ
«Սեմեր» հատորին - 1997 -

Երկուշաբթի, Յունիս 23, երեկոյեան ժամը 20.30-ին Հայ Մշակոյթի Տան Տիգրան եւ Զարուհի Տէմիրեան սրահը

17, rue Bleue, 75009 PARIS
M° CADET

Դասախօսութիւնը կը սկսի որոշեալ ժամուն:

Offre d'emploi

L'ECOLE TARKMANTCHATZ d'Issy-les-Moulineaux cherche pour sa grande section de maternelle une institutrice diplômée (Licence d'enseignement), de préférence sachant parler l'arménien.

Contacter : La Direction de l'Ecole Tarkmantchatz, tous les jours sauf Mercredi et Samedi de 10h à 16h en téléphonant au :

01 - 46 - 45 - 60 - 55.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Իսի-լէ-Մուլինոյի ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ վարժարանը կը փնտռէ վկայեալ մանկապարտիզպանուհի մը (Licence d'enseignement ունեցող), որ զբաղի մանկապարտէզի Ծաղիկ դասարանի աշակերտներուն հետ՝ ֆրանսերէնով: Նախընտրելի է որ ըլլայ հայախօս:

Դիմել դպրոցի Տնօրէնութեան, բացի Չորեքշաբթիէ եւ Շաբաթէ, ամէն օր, ժամը 10-16, հեռաձայնել թիւին՝

01 - 46 - 45 - 60 - 55:

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

UGAB — UGAB — UGAB —

UGAB — MARSEILLE

SOIREE Greco-Arménienne

Le Samedi 28 Juin à 20 heures

au son du *bouzouki*

Spécialités grecques et arméniennes

animée par le chanteur *YANIS*

Réservez dès maintenant votre soirée

Réservation au : 04. 91. 22. 10. 45

327, Bd Michelet, Marseille 9e

UGAB — UGAB — UGAB —

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Fête Champêtre

La Croix Bleue des Arméniens de France, Section **«Archag Djamalian»** de Décines organise une **FETE CHAMPETRE le Dimanche 29 Juin** à partir de 12 heures. Il y aura des stands de jeu pour les enfants, un buffet et une buvette.

Cette fête sera animée par l'**Orchestre «ARMENIA»**

En cas de mauvais temps elle aura lieu à la Salle des fêtes de Décines.

⁂

CAMP ITINERANT EN ARDECHE

Pour son camp itinérant qui se déroulera cette année en Ardèche du 8 au 29 Juillet, la Croix Bleue des Arméniens de France vous informe que quelques places sont encore disponibles.

Téléphoner au : 01. 48. 24. 46. 57.

⁂

CENTRE DE VACANCES DE BELLEFONTAINE

Pour son séjour du mois d'août qui se déroulera du 30 juillet au 23 août, à la colonie de Bellefontaine (Jura), la Croix Bleue des Arméniens de France vous informe que quelques places son encore disponibles.

Téléphoner au : 01. 48. 24. 46. 57.

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

TEBROTZASSERE EN FETE

RENDEZ-VOUS LE DIMANCHE 22 JUIN à partir de 11 heures

spectacle réalisé par les élèves de l'école

— Chants — Danses — Sketches

La Chorale Tebrotzassère dirigée par Haïg Sarkissian

Distribution des Prix

Tombola et mille autres surprises

DEGUSTATION DE SPECIALITES ARMENIENNES A PARTIR DE 11 HEURES

COLLEGE TEBROTZASSERE

1, Boulevard du Nord — 93340 Le Raincy — Tél. : 01 43 81 01 72

(*Accès par la Gare de l'Est, Direction Gargan, Gare de Pavillons sous bois*)

Ceux qui ont assisté au précédent ont déjà retenu leurs places, ceux qui ont raté le précédent vont se précipiter pour retenir leurs places, nous irons tous au

dîner dansant

de l'Association Ste Croix

animé par l'Orchestre Spitak

le samedi 28 juin à partir de 20 heures 30

au Restaurant «Tamaris» à BOISSY-ST-LEGER (Val-de-Marne)
(Bd de la Gare, à la sortie du R.E.R.)

• Repas oriental • Ambiance familiale • Accueil chaleureux

Réservez dès maintenant votre soirée

Participation aux frais : 200 F.

Réservations: 01. 44. 59. 23. 50 (Paroisse) ou 01. 45. 69. 25. 60 (Tamaris)

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆԻՍ 21-22
SAMEDI - DIMANCHE
21-22 JUIN
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.141 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 72e ANNEE — N° 19.141

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԻՆ

Գարեգին Ա.ի գլխաւորութեամբ էջմիածնի պատուիրակութիւն մը կը մասնակցի Եւրոպական Եկեղեցիներու Համաժողովին որ տեղի կ'ունենայ Աւստրիոյ Կրաց քաղաքին մէջ, Յունիս 23 – 29: Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը նաեւ պիտի խօսի նիւթ ունենալով «Եկեղեցիներու քրիստոնէութեան դոյավիճակն ու առաքելութիւնը արդի աշխարհին մէջ»:

Գարեգին Ա. անկէ Յունիս 26-ին կ'անցնի Վիէննա, անդրանիկ այցելութիւնը տալու աւստրիահայ գաղութին: Վերադարձի ճամբուն վրայ անցնելով Մոսկուայէն, ան Ալեքսի Բ. Համայն Ռուսիոյ պատրիարքին հետ պաշտօնական բացումը պիտի կատարէ Հայ եկեղեցական արուեստի գանձերու ցուցահանդէսին:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունիս 19 / 20)

ՀԻՒԼԷԱԿԱՅԱՆԻ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸՆԴՄԻՋՈՒԻ ՅՈՒԼԻՍԻՆ

Մեծամօրի հիւլէակայանը ժամանակաւոր կը փակուի Յուլիս 20-ին: Ըստ կայանի փոխ-տնօրէն Սլաւիկ Դանիէլեանի, եթէ անակնկալ խոչընդոտներ չըլլան, այդ թուականէն կը սկսին նախազգուշութեան եւ վերանորոգութեան ինչպէս նաեւ անհրաժեշտ նիւթերով ապահովման ուղղուած աշխատանքները:

Ուժանիւթի նախարար Գագիկ Մարտիրոսեան նշած է որ Հանրապետութեան մէջ կը պահպանուի ելեկտրականութեան մատակարարման սովորական եղանակը եւ բնակչութեան համար պիտի չըլլար կայանին փակումը:

ԿՐԿԻՆ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ

Հայաստանի երկրաշարժէ պաշտպանութեան ազգ. Ծառայութեան գիտականները Յունիս 19-ին, տեղական ժամով 17.37-ին երկրաշարժ արձանագրած են: Ցնցումներուն որպէս վերնակէտրոն յայտնաբերուած է Գառնիի շրջակայքը: Ուժգնութիւնը եղած է 3-4 բալ:

«ՎՐԱՍՏԱՆ» ՀԱՅԵՐԷՆ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹԸ ՏՊԱՔԱՆԱԿՈՎ ԵՐԿՐՈՐԴ

Թիֆլիսի մէջ հրատարակուող «Վրաստան» հայերէն թերթը տպաքանակով երկրորդ տեղը կը գրաւէ Վրաստանի զանգուածային լրատուութեան միջոցներու շարքին: Անոր տպաքանակը հասած է երեք հազարի: Շաբաթաթերթին գլխաւոր խմբագիրը՝ Վան Բայբուրդեան նշած է որ տպաքանակը այս տարի աւելցած է 1000 օրինակ, մինչ պահանջքը կը շարունակէ մեծնալ, յատկապէս հայահոծ բնակավայրերու մէջ, ինչպէս՝ Թիֆլիս, Բաթում, Ախալքալաք, Նինծոմինդա, Ծալկա եւլն.: «Վրաստան» իր սիւնակներուն մէջ յատկապէս տեղ կու տայ Հայաստանի եւ Արցախի իրագործութիւններուն: Վ. Բայբուրդեան յոյս յայտնած է որ գալ տարի թերթը լոյս կը տեսնէ շաբաթը երկու անգամ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Լ. ԺՈՍՓԷՆԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՎՍՏԱՀՈՒԹԵԱՆ ՔՈՒԷ ՍՏԱՑԱՒ

Վարչապետ Լ. Ժոսփէն Յունիս 19-ին Ազգ. Ժողովին ներկայացուց իր կառավարութեան հնգամեայ ծրագիրը եւ վստահութեան քուէ ստացաւ: 297 երեսփոխան թեր քուէարկեցին, 252 դէմ: Բացարձակ մեծամասնութիւնը 275 քուէ էր:

Լ. Ժոսփէնի ժամուան մը ճառէն թելադրուած գլխաւոր կէտերը կը վերաբերին գործազրկութեան դարմանին, նուազագոյն աշխատավարձքի յաւելումին, տուրքերու, սեփականաշնորհումներու, ընտանիքներու տրուած նպաստներու, ընկերային ապահովութեան, ներգաղթին, քաղաքական կեանքին, պաշտպանութեան, Եւրոպական Միութեան:

Ինչ կը վերաբերի գործազրկութեան հարցին, ան ամէնէն ծանրն է նոր կառավարութեան ստացած ժառանգութեան. վարչապետը վճռակամ է ինչպէս բոլոր մարզերուն մէջ, հոս եւս յարգելու ընտրապայքարի խոստումները եւ երիտասարդներու համար 700 հազար աշխատանք ստեղծելու: Ցառաջիկայ օրերուն մարզին նախարարը Մ. Օպրի պիտի սկսի քննարկել թէ ո՛ր մարզերուն մէջ կարելի է առաւելագոյն պայմանները ունենալ նոր աշխատանք ըստեղծելու: Ցատակ է այս մասին որ ուսուցչութեան շարքերուն մէջ 35 հազար նոր պաշտօն պիտի բացուի: Հանրային մարզի պետական սպասարկումներէն պաշտօններ պիտի չջնջուին:

Նուազագոյն աշխատավարձքը Յուլիս 1-էն պիտի աւելնայ 4% համեմատութեամբ, ինչ որ ամսական պրիւթ վճարումին վրայ շուրջ 250 Ֆր.ի յաւելում կը նշանակէ: Աշխատանքի շաբաթական ժամերը 39-էն 35-ի պիտի վերածուին հինգ տարուան ընթացքին:

Կառավարութիւնը իր նպատակներէն ըրած է յաւելեալ արժէքի տուրքին (Թէ-Վէ-Ա) համար զեղչ մը: Այդ առումով պիտի քննուին կարելիութիւնները, տեսնելու համար թէ կարելի կ'ըլլա՞յ այդ զեղչը:

Կառավարական ծրագրին մէջ կարեւոր տեղ գրաւած են նպաստները. Լիոնէլ Ժոսփէն յայտնեց թէ դպրոցական վերամուտի յատկացումները 420 Ֆրանքէն պիտի բարձրանան 1600 Ֆրանքի. իսկ այն ընտանիքները որոնք 25 հազար Ֆրանքէն աւելի եկամուտ ունին, պիտի չկարենան պետական նպաստներէ օգտուիլ:

Ներգաղթի նիւթին մէջ Լ. Ժոսփէն յայտնեց թէ կը վերահաստատուի հողի իրաւունքը. այս հիման վրայ քաղաքացիութեան, օտարականներու իրաւունքին եւ ներգաղթի մասին օրէնքի բանաձեւ մը պիտի ներկայացուի Խորհրդարանին:

Խնդրոյ առարկայ է Սահմանադրութեան վերատեսութիւն մըն ալ. նպատակը քաղաքական կեանքին մէջ կիներու եւ այրերու հաւասարութեան ապահովումն է: Որոշուած է որ 18 տարեկանը լրացընող ամէն երիտասարդ առանց իր դիմումին սպասելու արձանագրուի ընտրական ցանկին վրայ:

Նախորդ կառավարութեան կողմէ ձեռնարկուած արհեստավարժ բանակի անցքը ու ատոր համար որոշուած թուականները պիտի պահպանուին:

Եւրոպայի մասին ալ պիտի յարգըւին դրամական եւ տնտեսական միութեան ժամանակամիջոցները, ինչպէս նախատեսուած է Մաաստրիխթի դաշինքով: Կառավարութեան Եւրոպայի քաղաքականութիւնը նպատակ պիտի ունենայ Միութեան ամրացումը, այն պայմանով որ ան ծառայէ ժողովուրդներու:

Վարչապետին ներկայացումէն ետք խօսք առին ընդդիմութեան դէմքեր, գլխաւորութեամբ Էր-Փէ-Էր-ի խորհրդարանական խումբին նախագահ Ֆ. Սեկէնի եւ Իւ-Տէ-Էֆ-ի խումբին նախագահ Ֆ. Պայրուի: Առաջինը քննադատելով ծրագիրը, ըսաւ թէ անով պահանջուած գո–

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ո՛Վ ԿԱՐԴԱՑ «ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ 40 ՕՐԵՐ»ՈՒՆ ԹՐՔԵՐԷՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Հայկական նիւթով – պատմութիւն, մշակոյթ, Հայ դատ, եւայլն կամ հրատարակութիւններ – ոչ Հայերու կողմէ, կամ ոչ Հայերու համար կազմակերպուած ձեռնարկներու առթիւ ներկայ ըլլալու, պարապ աթոռ չձգելու հրաւէրներ կ'ուղղուին մեզի, սովորականէն աւելի շեշտ ոճով մը: Գրեթէ հրամայական թոնով այդ հրաւէրները մեր կողմէ բացակայութիւն մը ի յառաջագունէ կը նկատեն ազգային դաւաճանութեան համազօր:

Այդ հրաւէրները կ'ուղղուին միշտ իբրեւ թէ ազգային նախանձախնդրութեան մը տէր հայկական հաստատութիւններէ: Անոնք չեն նկատեր անգամ թէ անպայման ներկայ ըլլալու իրենց պնդումին մէջ մեզ կը վերածեն ֆիկիւրաններու որոնք պէտք է այս կամ այն սրահին մէջ աթոռ գրաւեն, մտիկ ընելու համար մեզի մեր փտցածը պատմողներ. իսկ այս վերջինները յաճախ շատ աւելի անձեռնհաս կը յայտնըւին, քան մեր ուժերը. պատմաբան, գրագէտ, կամ արուեստներու մասնագէտ, եւայլն:

Կը բաւէ որ կազմակերպիչ կամ եղոյթ ունեցող հայ չըլլան որպէսզի բոլոր չափանիշները շրջուին, տրամաբանութիւն կոչուածը մէկդի դրուի ու մոռցուի այն հիմնական իրականութիւնը թէ հայկական շրջանակը զանցող ձեռնարկ մը որպէսզի յաջողած նկատուի, պայման է որ բան մը ըսէ թիրախ առնուած լսարանի մը. այսինքն՝ ոչ Հայուն որ ծանօթ չէ հրամցուած նիւթին:

Նման պարագաներու Հայուն մէջ ամէն բանէ առաջ ու յաճախ միայն ֆիկիւրանը տեսնող մտայնութիւնը դժգոհութիւն կը յայտնէ երբ օրինակ՝ հայկական հատորի մը ֆրանսերէն թարգմանութիւնը բաւարար սպառում չունենայ, հայկական նիւթով ֆրանսական արտադրութեան ապրանք ժապաւէն մը ակնկալուած հասոյթը չարձանագրէ, եւայլն: Եւ աւելորդ է ըսել որ դժգոհներու ամբաստանութիւնները կ'ուղղուին միշտ Հայուն որ թերացած է ֆիկիւրանի իրեն պարտադրուած դերին մէջ:

Այս մտայնութիւնը վարժուած էինք տեսնել արեւմտեան շրջանակներու մէջ ուր ստորակայութեան բարդոյթը պայէն աւելի պապականներու առատ հունձք կու տայ: Բայց, անցեալ շաբաթավերջին փաստը տրուեցաւ թէ այդ մտայնութիւնը նաեւ արեւելք փոխանցուած է, անշուշտ, ո՛չ առանց մեզմէ մասնակցութիւններու:

Լսեր էինք թէ կրկին Փարիզ կը գտնուի թուրք հրատարակիչ Ռ. Զարաքօլու որ Պոլսոյ մէջ թրքերէնով լոյս ընծայած է քանի մը հատորներ, ինչպէս՝ Ի. Թէրնոնի, Վ. Տատրեանի գործերը Հայերու ցեղասպանութեան մասին: Ան կրած է բնականաբար նման նախաձեռնութեան մը ենթադրելի բոլոր հետեւանքներն ալ. դատ – դատաստան, պատիժ, տուգանք, գիրքերը գրաւելու արգելք, եւայլն: Անկեղծօրէն, կարելի չէ հիացում ու յարգանք չունենալ անոր կեցուածքին ու վաստակին. այդ հիացումն ու յարգանքը սակայն չի վերաբերիր հայութեան ընծայուած ծառայութեան մը: Զարաքօլու կամ ուրիշ մը երբ թրքերէնով այս կարգի ընթերցում կը տրամադրեն, ատիկա թիրախ ունի թո՛ւրք հանրութիւնը. անո՛ր պատմութեան մութ պահուած մէկ էջին լոյս բերելու, ա՛յդ հանրութեան պատկանող թարախոտած վէրք մը բուժելու նպատակը կը հետապնդէ: Այդ նպատակին յանձնառութիւնն է յարգանքի արժանին: Տատրեանի կամ Թէրնոնի թրքերէն հրատարակութեան իմաստը թուրք ընթերցողին քով ի'ր պատմութիւնը ճանչնալու, զայն սրբագրելու տրամադրութեամբ եր չափուի: Երէ նոյնիսկ կա'ն այդ նիւթերը միայն թրքերէնով կարդալու կարող Հայեր, անոնց համար չէ որ կ'ըլլան այդ հրատարակութիւնները առաջին հերթին: Ատիկա ձեռնարկը պիտի վերածէր զուտ շահադիտական գործունէութեան:

Այս շփոթը սակայն անգամ մը եւս տիրեց միտքերու երբ յայտարարուեցաւ որ Ռ. Զարաքօլու Փարիզ եկած էր ներկայացնելու Ֆ. Վէրֆէլի «Մուսա լերան 40 օրերը» վէպին թրքերէն հրատարակութիւնը...: Կատարուած յայտարարութեամբ ճշդուած ալ էին զօրութենական ընթերցող, կամ առնուազն հետաքրքրուողները: Հրաւէր կ'ուղղուէր յատկապէս պոլսական Սանուց միութիւններու եւ նախկին Պոլսեցիներու: Այս «նախընտրութիւն»ը այդ հաւաքուածներուն մօտ հակազդեցութիւններու տեղի տուաւ. այդ միութիւններուն անդամները եւ նախկին Պոլսեցիներ յանձնառութեան, արընչութեան իրենց պարտադրուած բաժին մը նկատեցին հրաւէրը. պարտադրուած, ուրեմն՝ մերժելի, վերապահութիւն եւ յետին մտածումներ արթնցնող:

Արդարեւ, ինչո՞վ կը բացատրուի երեւոյթը որ գերմաներէն գրուած, տասնամեակներէ ի վեր մէկէ աւելի անգամներ հայերէնի, այլ նաեւ ֆրանսերէնի ու բազմաթիւ լեզուներու թարգմանուած հատորի մը թրքերէն թարգմանութեան ներկայացումը կ'ըլլայ Փարիզի մէջ: Ո՞ր փարիզահայը որ այդ գիրքը կարդալ ուզած էր, պիտի սպասէր թրքերէն հրատարակութեան:

Այս հարցականները ծագեցա՞ն Զարաքօլուի հետ հանդիպումը այնքան փութաջանութեամբ պատրաստող Հայերու մտքին մէջ. եթէ այո, ի՞նչ պատասխան գտան:

Կարելի է երկարել հարցումներու շարքը. երեւոյթը պարարտ հող է ատոր համար: Սակայն, ամէնէն հետաքրքրականն է տեսնել որ ֆիկիւրանի, զօրութենական ընթերցողի, ունկնդիրի, դիտողի մեր համբաւը նոր տարածքներ նուաճած է, հասնելով մինչեւ Պոլիս...:

Թ. ԱՐՓԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՄԱՆԿՈՒԹԻՒՆ ՉՈՒՆԵՑՈՂ ԵՐԵԽԱՆԵՐ

Ամէն առաւօտ նրանք յայտնւում են Մայիսեան հերոսների հրապարակում, Արուեստասիրաց փողոցում: Կանգնում են կեղտոտ հագուստներով, պատառոտուած ոտնամաններով, ճպռոտ աչքերով ու մրոտուած երեսներով: Նայում են անցորդներին, փաթաթւում նրանց ոտքերին, փող մուրում, յետոյ յայտնւում են շուկայում ու վաճառատների միջանցքներում, մուրում ու խնդրում, նաեւ թռցնում ձեռքերն ընկածները: Օրուայ վերջին հաւաքւում են մերթ փոստատանը, մերթ կայարանում, մերթ էլ Խաղաղութեան օղակի պուրակում: Գումարում են իրենց օրուայ «վաստակը»՝ հացն ու երշիկը, քաղցրաւենիքները: Նստում են գետնին ու կեղտոտ-մրոտ ձեռքերով ամուր բռնում հացի պատառները: Ուտում են ագահօրէն, մեծագոյն ախորժակով: Նրանց մարմիններից արձակուող գարշահոտութիւնը գումարւում է հացի եւ երշիկի հոտին: Գումարւում է նրանց անգիտակից խնդութեանը:

Կիրակի օրերին հաւաքւում են Ս. Աստուածածին եկեղեցու մօտ, ուր եկեղեցի յաճախողները շռայլաբար նրանց տալիս են իրենց ուզած դրամը: Եկեղեցու մօտ մշտապէս կանգնած ու մայթերին պպզած մուրացկանները ծեծում են նրանց, քարերով քշում՝ իրենց «տարածքը գաւթելու» համար: Նրանք մի պահ փախչում են, ապա նորից անամօթ ու անահ հաւաքւում հաւատացեալների շուրջ՝ այսպէս հիւսելով իրենց տարօրինակ ու զարմանալի երջանկութիւնը: Տաք օրերին պարզապէս քնում են փողոցներում, այգիներում, ձմրան ցուրտ օրերին ծուարում նկուղներում, շքամուտքերում, փոստատան նեղլիկ սրահում:

Այսպէս գլորում են իրենց օրերը տասնամեայ տարեկան այս պատանիները, որոնք իրար լաւ են ճանաչում, որոնք իրար կանչում են մականուններով, որոնք լաւ գիտեն իրենց փող տուողներին: Նրանք չեն նկատում իրենց գիտողութիւն անողներին, չեն նկատում նրանց, ովքեր իրենց արհամարհանքով ու ատելութեամբ են նայում: Չեն վախենում ոստիկանութեան աշխատակիցներից: Ինչո՞ւ վախենան, երբ վերջիններս էլ թքած ունեն նրանց վրայ: Մէկ-երկու անգամ ոստիկանատուն են տարել, պահել, ապա նորից փողոց ուղարկել՝ տեսնելով, որ նրանցով հետաքրքրուող ծնողներ ու հարազատներ չկան: Չկան մարդիկ, ովքեր նրանց տուն կը տանէին: Չէ, ասենք նրանց տուն տանելու փորձեր եղել են, բայց տունը չի ջերմացրել նրանց, տանը ոչ ոք չի մտահոգուել նրանց մասին: Շատերին ծնողներն են դուրս ճանապարհել՝ այդպէս իրենց ազատելով դլխացաւանքից, կերակրելու մասին մտածելու անհանգստութիւնից:

Երկու տասնեակից աւելի այս երեխաները ծնողներ ունեն, ունեն ընտանիքներ, բայց մեր օրերում նրանք թափառաշրջիկներ են դարձել, անտուններ են դարձել՝ խրատեսակօրէն կառուցելով իրենց մանկական ռոմանտիկան: Նրանցից մէկի մայրը հէնց Արուեստասիրաց փողոցում թերթ է վաճառում, ամէն օր տեսնում իր աչքերի առջեւ մուրացկանութիւն անող, ցնցոտիների մէջ պարուրուած տղային՝ Կարէնին: Տեսնում է, կանչում իր մօտ, երբեմն օգտւում նաեւ նրա «վաստակ»ից: Գուցէեւ հրճւում է՝ տեսնելով տղայի «վաստակած» փողերը: Միւսների ծնողներն ամիսներով չեն տեսնում իրենց երեխաներին, չեն ուզում տեսնել:

Եւ ապրում են նրանք այսպէս՝ հասարակութեան զուարճանքի ու խնդուքի առարկայ դարձած, ապրում են՝ երեւի այդպէս էլ չիմանալով, թէ ինչ ասել է ապրել: Հարազատ եղբայրներ կան նրանց մէջ, մի ընտանիքի զաւակներ, որոնց համար շատ վաղուց մանկութիւնը պարտակել է իր շքեղ գոյները, պարտակել է իր հրաշալի առեղծուածները: Նրանց «Թափառող երեխաներ» են կոչում՝ խուսափելով այլ բանով: Շիրակի մարզպետարանի հասարակութեան եւ լրատուութեան հետ կապերի բաժինը մի կարճ պահ հետաքրքրուեց նրանցով, ուզեց դպրոցների տնօրէնների ուշադրութիւնը սեւեռել այս հարցին, սակայն շուտով այդ բաժնում մոռացան այս երեխաների մասին, մոռացան նաեւ այն հասարակական կազմակերպութիւնները, ովքեր «Թափառող երեխաների հետ տարուող աշխատանքների մասին» փքուն ծրագրեր կազմեցին՝ ակնկալելով հասարակական կազմակերպութիւնների կենտրոնի ինչ-որ «գրանտներ»: Գուցէեւ ստացել են այդ «գրանտները», բայց դրանցից այս երեխաների վիճակը չի փոխուել, դրանցից այս երեխաները չեն շահել, չէ՞ որ նրանք շարունակում են փողոցում մնալ, նրանք շարունակում են մուրալ, ծամածռութիւններ անել՝ վասն մի փոր հացի, վասն մի կուշտ օրուայ...

Ոմանք այս երեխաներին հասարակութեան խորթ զաւակներ են կոչում, ոմանք ուզում են արդարացնել նրանց ծնողների վարմունքը ձեւաւորուած սոցիալական վիճակով: Եւ, իսկապէս, նրանցից շատերի ծնողներն իսկապէս ապրում են խոր աղքատութեան մէջ, ապրում են օրուայ հացի կարօտով: Ոմանք էլ, յատկապէս առողջապահութեան համակարգի աշխատողներ, ուզում են շրջանառութեան մէջ դնել արեւմուտքում այնքան տարածուած «չըծրագրաւորուած երեխայ» հասկացութիւնը՝ մեղադրելով ծնողներին այն բանի համար, որ, հաշուի չառնելով իրենց պայմանները, երեխաներ են լոյս աշխարհ բերել: Այո, ծնուել են այս երեխաները, բայց մի՞թէ մեղաւոր են նրանք իրենց ծննդով: Նրանց տուն կանչելու, նրանց գիշերօթիկներում տեղաւորելու փոխարէն շատ աւելի մտածել են վանելու, գլխացաւանքից ազատուելու մասին: Ծնողները լքել են նրանց, լքել են ուսուցիչները, լքել են այն հասարակական կազմակերպութիւնները:

Ոչ ոք մեղքի իր բաժինը չի ուզում գիտակցել: Ոչ ոք չի ուզում յիշել, որ ինքը նպաստել է այս երեխաների ճակատագրի նման ընթացքին: Գիւմրու սոցիալական ծառայութեան նախկին պետը, որն աշխատանքից ազատուելուց յետոյ, շքեղ ապարանք է սկսել կառուցել իր համար, չի ուզում գիտակցել մի պարզ ճշմարտութիւն, որ երբ սոցիալապէս անապահով ընտանիքների հասանելիքը առատօրէն բաշխւում էր քաղաքի հարուստներին, որ երբ իսկապէս անապահովները յայտնւում էին ծայր աղքատութեան մէջ՝ ինքն էր զարկ տալիս սոցիալական անարդարութեանը՝ հարուստ ապրող մի ընտանիքի արհեստականօրէն տրոհելով երկու եւ աւելի մասերի, որպէսզի առաւել շատ լինէր տրուող օգնութիւնը:

Ծնողներն արդարացնում են իրենց պահուածքը, իրենց անտարբերութիւնը: Նրանք ինձ ցոյց են տալիս իրենց աղքատ ու թշուառ կացարանները, գործազրկութիւնն են մատնացոյց անում: Ընդունենք այս ամէնը, ընդունենք, որ նրանք իրաւացի են, բայց մի՞թէ ծնողական սէրը, ծնողական տագնապը նրանց հոգիներում տեղ չի գտել, մի՞թէ չեն կարօտում իրենց երեխաներին, չե՞ն խղճում նրանց: Հաւանաբար՝ չեն խղճում: Եթէ խղճային, ապա իր ինքնիշ տասնչորս տարեկան երեք աղջիկներին մարմնավաճառութեան մղող մայրը կը զգար, որ իր հացի մէջ իր իսկ ծնած երեխաների անպատիւ եղած արժանապատուութիւնը կայ, նրանց սրտերի թախիծը կայ: Այդ կնոջ տասներկու տարեկան աղջիկն արցունքն աչքերին խոստովանում էր, որ ինքը զզւում է հարբած ու կեղտոտ տղամարդկանցից, որ ինքն ուզում է դպրոց գնալ, դաս սովորել, մինչդեռ մայրը ստիպում է...

«Շուշոյի տղերք» ծաղրանունով կանչըւող եղբայրներն էլ են բողոքում, որ իրենք ուզում են տուն գնալ, քնել անկողիններում, բայց մայրը պարտադրում է փողոց գնալ, հացի փող մուրալ, այդպէս գլորել խեղուած մանկութեան դառնաղի օրերը:

Մենք վերջերս շատ ենք խօսում երեխաների իրաւունքների պաշտպանութեան մասին, խօսում ենք երջանիկ մանկութեան մասին, իսկ այս երեխաների մանկութեան իրաւունքի մասին ե՞րբ ենք խօսելու, չէ՞ որ նրանք միայն Գիւմրիում չեն:

Լ. ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ

«Հայաստան»
Մայիս 24

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏԵՍԱԿՆԵՐ, ՈՐՈՆՔ ՍՊԱՌԵԼՈՒ ՎՐԱՅ ԵՆ

Բ.

Մարդկային տեսակը ոչեւէ սպառնալիքի առջեւ չէ սա պահուն: Ո՛չ մէկ գիտնական մտահոգ է թէ քանի մը հարիւր տարի վերջ երկրագունտին վրայ այլեւս մէկ հատ իսկ մարդ պիտի չգըտնուի: Ո՛չ: Թերեւս քանի մը հարիւր տարի վերջ կարելի պիտի չըլլայ փանտա մը գտնել, կէտ ձուկ գտնել, մեղր մօտիկ ծովերու մէջ թերեւս պիտի վերջանան խեցգետինն ու ինչ ինչ ծովային էակներ, ընտիր փղոսկր ունեցող փիղեր, բայց մարդ էակը պիտի շարունակէ ապրիլ բազմութիւններու ձեւով: Գիտնականները կրնան պաշտպանել խնդրել որ փանտայի կամ կէտ ձուկի բնաջնջումին վերջ տրուի, բայց այդպիսի պաշտպանք մը չունին մարդկային տեսակի բնաջնջումին, ջարդին, կոտորածին համար: Կէտ ձուկ մի՛ սպաննէք, բայց մարդ՝ ձեր ուզածին չափ սպաննեցէք: Թերեւս ալ ծառայութիւն մատուցած կ'ըլլաք մարդկութեան:

Մարդը իբրեւ ընդհանուր տեսակ՝ դեռ պիտի գոյատեւէ, բայց մարդկային ընկերութեան մէջ կան նաեւ մարդկային խումբի տեսակներ, ասպարէզային կամ նախասիրութեանց հաւաքականութիւններու տեսակներ, որոնց համար կարելի չէ նոյնը ըսել, որովհետեւ այդ տեսակները անհետանալու ճամբուն վրայ են: Օրինակ, կրնանք ըսել որ թագաւորներու տեսակը սպառելու վրայ է: Հարիւրաւոր տարիներ առաջ երկրագունտը լեցուն էր թագաւորներով, որոնք գերագոյն դեկավարներն էին իրենց երկիրներուն: Այսօր հազիւ մատի վրայ կը համրուին թագաւորները, եւ անոնք ալ վերջիններն են իրենց տեսակին: Բնաւ կասկած չկայ, որ քառասուն կամ երեսուն տարի վերջ թագաւոր ու թագուհի մնացած պիտի չըլլայ աշխարհի վրայ: Վերջին թագաւորին կամ թագուհիին զաւակը պիտի շարունակէ ապրիլ իբր մարդ, բայց ոչ իբր թագաւոր կամ գահաժառանգ:

Յաճախ կը գանգատինք. «Ո՞ւր են հին օրերու վարպետները: Չմնացին»: Մեքենային կատարելագործումը, կեանքի պայմաններու փոփոխութիւնը, արդիական նոր ճաշակներու յայտնութիւնը եւ այսպիսի ինչ ինչ ազդակներ տակաւ երկրագունտին վրայ աւելորդ դարձուցած են ու կը շարունակեն դարձնել որոշ արհեստաւորներու, ձեռական աշխատանքի վարպետներու գոյութիւնը: Օրինակ, այսօր կարելի՞ է գտնել այն հին «գրիչ»ները, ձեռագրի վարպետները որոնք միջնադարեան շրջանին անօրինակ համբերատարութեամբ, նաեւ անօրինակ գեղեցկութեամբ ձեռագիր գիրքեր կը պատրաստէին, կը մանրանկարէին զանոնք: Ո՛չ, պիտի չկարենաք գտնել այդ «գրիչ»ները, որովհետեւ այսօր ձեռագիր գրքի պահանջ չկայ այլեւս: Թէեւ աստղաբաշխական գումարներ կ'արժեն քանի մը հարիւր տարի առաջ գրուած ձեռագիր գիրքերը, բայց եթէ այսօր նոյնիսկ յաջողիք մէկու մը այդպիսի գիրք մը գրել տալ, այդ գիրքը նիւթական մեծ արժէք պիտի չունենայ:

Հետզհետէ կը պակսի թիւը, օրինակ, այն հին վարպետներուն, որոնք իրենց ձեռական աշխատանքով կը ստեղծէին այնպիսի հրաշքներ, որոնք այսօր մեքենաներով իսկ դժուար իրագործելի են: Այսօրուան տնտեսական պայմանները անկարելի դարձուցած են այդպիսի վարպետներու յայտնութիւնն ու գոյատեւումը եւ եթէ անոնցմէ մէկ երկուքը տակաւին կը գոյատեւեն, անոնք կը ներկայացնեն իրենց տեսակին վերջին նմոյշները:

Մարդկային տեսակներ ալ կան, որոնք շարունակելով հանդերձ գոյութիւն ունենալ, ձեւ ու երեւոյթ փոխած են: Օրինակ կարելի է ըսել որ այսօր հոգեւորական կոչուած մարդկային տեսակը շատ տարբեր է հին շրջաններու հոգեւորականի տեսակէն: Դարեր առաջ հոգեւորականները աւելի շատ վանքի մէջ կ'ապրէին քան թէ ժողովուրդին անմիջական կենցաղէն ներս:

Այսօր մենք կը դժուարանանք տեսնելու նաեւ հին շրջաններու ուսուցիչները: Անոնց ալ տեսակը փոխուած է: Հոս եւս յաճախ կ'ըսենք. «Ո՞ւր են հին օրերու ուսուցիչները»: Քանի որ այսպէս կը մտածենք, կը նշանակէ թէ բան մը փոխուած է ուսուցիչներու տեսակին մէջ: Աւելի ճիշդ՝ ուսուցիչներու նախորդ տեսակը վերջացած է, եւ հիմա ուսուցիչ նոր տեսակ մը գոյութիւն ունի:

Այստեղ պահ մը նեղցնենք շրջանակը եւ մեր ուշադրութիւնը սեւեռենք մեր հայկական ապրումներու իրականութեան վրայ: Այստեղ աւելի դիւրաւ կը տեսնենք թէ ինչպէս վերջացած է հին ու դասական ուսուցիչի տիպարը: Աւելի դիւրաւ կը տեսնենք թէ ինչպէս վերջանալու վրայ է հայ տիպ ու տառով արբեցող մարդոց տեսակը, ինչպէս վերջանալու վրայ է իր մայրենի լեզուով խանդավառ, իր մայրենի լեզուով շնչող ու ապրող մարդոց տեսակը, ինչպէս վերջանալու վրայ է մայրենի լեզուով գրող ու ստեղծագործող գրագէտներու ու խմբագիրներու տեսակը:

Չենք գիտեր թէ կենդանական աշխարհի հազուագիւտ դարձած տեսակներէն, օրինակ, փանտաները, կամ ծովու կրիաները, կամ վագրերը կը տառապի՞ն իրենք զիրենք այլեւս փոքրամասնութեան մը մէջ տեսնելով: Բայց մարդկային այն տեսակները, որոնք այսօր անհետացումի վտանգի հետ դէմ առ դէմ կը գտնուին եւ որոնց թիւը նօսրացած է, կը տառապին իրենց այս ճակատագրէն: Հին շրջանի բարքերուն հաւատարիմ վարպետ մը ի զուր իր շուրջ կրնայ փնտռել իր նմանները: Իր նմաններուն բացակայութիւնը, ասպարէզին մէջ իրեն առաւելութիւն մը ապահովելով հանդերձ, մարդկօրէն կը տառապեցնէ զինքը: Ան ի զուր իր շուրջ կը փնտռէ երիտասարդ մը որուն կարենար սորվեցնել իր արուեստը: Ան ի զուր կը սպասէ որ այսօրուան մարդիկը հասկնան թէ ինչպիսի տաղանդաւոր վարպետ մըն է ան եւ թէ ինչպիսի աշխատանքով մըն է որ կը ստեղծէ այն ինչ որ կը ստեղծէ: Քիչեր միայն կը հասկնան ու կը գնահատեն եւ այդ ալ արդէն նոր տառապանք մը կ'աւելցնէ առանձին մնացած ըլլալու, կորսուելու սեմին հասած ըլլալու տառապանքին վրայ:

Բ. Հ.

75-ԱՄԵԱԿ ԴԱՆԻԱ — ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Մայիս 21 — 27 Դանիա գտնուած է Էջմիածինէն Հայկազուն Ծ. Վրդ. Նաճարեան որպէս ներկայացուցիչ Հայ եկեղեցւոյ, Դանիա — Հայաստան Միութեան 75-ամեակի հանդիսութեան:

Միութիւնը որ հիմնուած է Եղեռնէն ետք, վերստին աշխուժացած է 1988-ի երկրաշարժին: Անոր ներկայացուցիչ Մ. Ուեստ երկու տարիէ ի վեր կը դասաւանդէ Ճեմարանին մէջ:

75-ամեակը նշուած է մայրաքաղաքէն չորս ժամ հեռու Գիէլէրուպ քաղաքին մէջ. նախ Եկեղեցւոյ մէջ արարողութիւն մը կատարուած է, ապա կազմակերպութեան նախագահը Ե. Եօրկընսըն ներկայացուցած է միութեան պատմականը: Հոգեւոր երգերով եւ հիւրասիրութեամբ աւարտած է երեկոյթը:

Նիսահայ կեանքէն

«ՍԱՅԱԹ - ՆՈՎԱ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ ՑԱՋՈՂ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՆԻՍԻ ՍՐԲԱԶԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՓԱՌԱՏՕՆԻՆ

Աւելի քան երկու տասնամեակէ ի վեր, այս եղանակին, Հին Նիսի պատմական եկեղեցիներուն մէջ տեղի կ'ունենայ Սրբազան Երաժշտութեան փառատօն մը, քաղաքապետութեան կազմակերպու — թեամբ եւ Մշակոյթի նախարարութեան բարձր հովանաւորութեամբ:

Բարձրորակ երաժշտահանդէս մը, որուն ակնդէտ կը սպասեն քաղաքի երաժշտասէրները բոլոր:

Այս տարի, առաջին անգամ ըլլալով, հայկական երգչախումբ մըն ալ իր մասնակցութիւնը բերաւ այս փառատօնին, յանձինս՝ Սայաթ — Նովայի, որուն համերգը տեղի ունեցաւ Յունիս 11-ին, դոմինիկեաններու Սէն — Ֆրանսուա — տը — Փօլ Եկեղեցիին մէջ, ի ներկայութեան հոծ բազմութեան, ուր նշմարելի էր նկատառելի ներկայութիւնը ոչ — Հայերու ալ:

Յայտագիրը բաղկացած էր եկեղեցական եւ աշխարհիկ երկու անջատ մասերէ, ունկնդիրներուն գաղափար մը տալու համար հայ երգի մասին, երկու մարզերուն մէջ ալ: Առաջին մասին մէջ երգչախումբը յաջորդաբար երգեց.

- Կոմիտասի «Հայրապետական մաղթանք»ը,
- Եկմալեան պատարագէն՝ «Սուրբ Աստուած», «Ցիշեա՛ Տէր եւ ողորմեա՛», «Փառք Քեզ Աստուած», «Սուրբ, Սուրբ», «Ամենայնի օրհնեա՛լ ես Տէր»
- Կոմիտասեան պատարագէն՝ «Տէր ողորմեա՛» (մեներգչուհի՝ Աննա Գոլս, ալթոյով ընկերացող՝ Արի Երլմազեան) դաշնաւորութեամբ «Ո՛վ զարմանալի» (ալթօ՝ Արի Երլմազեան)
- Եկմալեան պատարագէն «Միայն Սուրբ» եւ «Քրիստոս ի մէջ մեր յայտնեցաւ»:

Երկրորդ մասին մէջ երգչախումբը մեկնաբանեց.

- Կոմիտասի «Ես լսեցի մի անոյշ ձայն»ը (Ալթօ՝ Արի Երլմազեան)
- Ղափարեանի «Ռուբէնի» (Ալթօ՝ Արի Երլմազեան)
- Կարա — Մուրզայի «Ալագեազ»ը (մեներգ՝ Աննա Գոլս)
- Ժ. Արսլանեանցի դաշնաւորած «Մի ծեռնակ»ը
- Մ. Եկմալեանի «Լռեց, Ամպերը» (մեներգչուհի Աննա Գոլս)
- Է. Յովհաննէսեանի «Երեւան — Էրեբունի»ն

եւ իբր վերջաբան.

— Կէօզելեանի «Երգ բարեկամութեան»ը, որ կրկնուեցաւ ունկնդիրներուն պնդումին վրայ:

Տպաւորիչ համերգ մը, որուն մասին ահա՛ թէ ինչ կը գրէր երաժշտական քննադատ եւ քաղաքիս Երաժշտանոցի տնօրէն Անտրէ Բերէյն «Երլմազեան իին Նիսի մէջ» ենթախորագրին տակ («Նիս — Մաթէն» — Յունիս 12, 1997):

«Երեկոյեան մեր շրջագայութիւնը շարունակեցինք Հին Նիսի մէջ: Սէն — Ֆրանսուա — տը — Փօլ Եկեղեցիին մէջ կ'երգէր Սայաթ — Նովա երգչախումբը, Խաչիկ Երլմազեանի ղեկավարութեան տակ:

«Եւ հոն, նոր պահ մը յուզումի: Այս երգչախումբը որ Նիսի հայ համայնքին կը պատկանի, բոլորովին առաջնակարգ է որակի տեսակէտէ: Զայն պէտք է ցոյց տալ իբր օրինակ: Բաղկացած է քառասուն կիներէ եւ այրերէ:

«Յուզումով ունկնդրեցինք շարականութիւնը իրենց երգերուն, խոնարհ եւ ջերմեռանդ, երանգաւորումի ու արտասանական զմայլելի հասկացողութեամբ մը մեկնաբանուած: Թրթռացինք՝ մեծծօ Աննա Գոլսի գեղգեղանքով:

«Հաւատքի ճանապարհներուն վրայ յուզուեցանք եւէկ (...) այդ քառասուն ձայներէն»:

⁂

Սայաթ — Նովա երգչախումբը կը գործէ Նիսի Հայ Եկեղեցիին Կրօնական Ընկերակցութեան հովանին տակ, գլխաւորութեամբ Վերժինի Գոնդէի եւ Զարեհ Մարտիրոսեանի: Ներկայիս ունի 45 անդամ, մեծ մասամբ երիտասարդներ: Շնորհիւ իր անխոնջ խմբավարին՝ Խաչիկ Երլմազեանի բծախնդիր ու յարատեւ աշխատանքին, ձեռք բերած ըլլալ կը թուի անմրցելի որակ մը, որ այլեւս ուշադրութիւնը կը գրաւէ ոչ — հայ հասարակութեան ալ:

Արդէն անցեալ տարի, երբ երգչախումբը եկեղեցական քանի մը երգեր մեկնաբանեց Պարսամեան համալիրին մէջ, կազմակերպուած կաթողիկէ սեմինարիստներու հաւաքի մը ընթացքին, որ նուիրուած էր Հայ Եկեղեցւոյ հայրաբանութեան ուսումնասիրութեան, օրուան բանախօսը՝ դոմինիկեան միաբան Հայր Անտրէ Բոնսէ իբր գնահատանք թելադրեց որ երգչախումբը գայ մասնակցի Նիս քաղաքի Սրբազան Երաժշտութեան Փառատօնին ալ, ըսելով որ իրենց միաբանութեան եկեղեցին սիրով պիտի տրամադրէն:

Երգահանդէսէն վերջ ալ, Հայր Բոնսէ կ'արտայայտէր իրենց հիացումը, ըսելով թէ իրական յուզումով ունկնդրած էին հայ եկեղեցական երաժշտութեան տպաւորիչ երգասացութիւնը, մասնաւորաբար՝ «Սուրբ, Սուրբ»ը եւ Տէր Ողորմեա՛»ն:

Երգչուհի Աննա Գոլս անգլուհի մըն է, որ վերջերս միացաւ երգչախումբին, շուտով որդեգրելով հայերէնի առոգանութիւնը:

Պէտք չէ մոռնալ դաշնակի ընկերակցութիւնը Մարժոռի Կոխմայի, որ ամէն անգամ իր թանկագին մասնակցութիւնը կը բերէ երգչախումբին:

Եւ նաեւ օժանդակութիւնը Տիկին Ժիւլիէթ Երլմազեանի, որ ի պահանջեալ հարկին կը փոխարինէ Պր. Երլմազեանը իբր խմբավար, եւ երբեմն ալ՝ իբր դաշնակահար — երգեհոնահար:

Յառաջիկայ Յուլիս 5-ին, երգչախումբը իր մասնակցութիւնը պիտի բերէ աշխարհահռչակ թենոր Գեղամ Գրիգորեանի երգահանդէսին, որ տեղի պիտի ունենայ Հին Նիսի Սէնթ — Ռեբարաթ Մայր Եկեղեցիին մէջ, որ քաղաքիս ամենաշքեղ տաճարն է, շինուած ըլլալով ԺԷ. դարուն, Վատիկանի Սուրբ Պետրոսին նմանողութեամբ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՕՔՈՒՃԱՎԱ՝ ՑՈՑՍԻ ԵՐԳԻՉԸ

Ստալինի մահով բացուած մեղմացումի շրջանին, սարսափը թօթափած տաղեր ծնունդ առին, երգեր յօրինուեցան: 50-ական թուականներու այս նորութիւնը յատկանշուեցաւ նաեւ ձայնասփիւռներէն հերոսական — ստալինեան յանկերգներու անհետացումով: Մահուան ճամբարներէն վերադարձող մտաւորականներ, պարզ քաղաքացիներ իրենց հետ բերին երգեր որոնք կը տարբերէին պաշտօնապէս արտօնուածէն: Ծնաւ, քննադատի մը որակումով՝ «յարկարաժնի մշակոյթ» կոչուածը որուն առաջատարները եղան յաճախ իրենց կիթառին ընկերակցութեամբ երգող այս տաղերգուները:

Օքուճավա մէկն էր անոնցմէ· իր մեղմաձայն երգերով, անոնց բառերով, Խրուշչովի շրջանին պարկ տուաւ շարժումի մը որով ամբողջ երկիր մը կ'արթննար: Անոնց եղանակները պարզուկ էին, նուագը նոյնպէս: Խականը գրել ու կարենալ արտաբերելն էր մտածուածը, փափաքելին:

Օքուճավա անդրադառնալով այդ տարիներուն ըսած էր թէ սկսած էր երգել բոլոր այն բաներուն մասին որոնք ծանր էին իր սրտին համար: Երգել՝ ըսելու համար թէ պատերազմը ոչ չքահանդէս մըն է, ոչ ալ տօն մը· այլ ահաւոր, անհեթեթ անհրաժեշտութիւն մը: Երգել Մոսկուայի մասին. զարմանալի, թախծոտ ու ոչ միշտ երջանիկ այդ քաղաքին:

Երգել տակաւին, ձաղկելու համար տասնամեակներու կեղծիքը որ կը թուի մոռնալ թէ կինը նուիրական արարած մըն է:

Կը պատմէր թէ դայթակղութիւններու պատճառ եղած էր այդ իր երգերով. կիթառի վարպետներ համբակ նուագածու մը նկատած էին զինք. երգահանները՝ հազիւ սիրող երաժիշտ մը. երգիչները՝ երգեցիկ ձայնէ զուրկ յաւակնոտ մը: Ու բոլորը համաձայն էին որ ամբարտաւան ըլլալու չափ համարձակ էր իր խօսքը ու ոամկական: Պաշտօնական անձնաւորութիւններ զինք կ'ամբաստանէին յոռետեսութեամբ, հայրենասիրութեան թերացումով, խաղաղապաշտութեամբ. մամուլն ալ զօրավիգ կ'ըլլար անոնց:

Այսուհանդերձ, բրէժնեւեան «լճացում»ի տարիներուն Օքուճավա յաջողեցաւ որոշ չափով մը հրատարակուիլ ու ձայնագրել երգեր: Իր երգերը ընդյատակեայ մեծ սփռում ունեցան ամբողջ երկրին տարածքին:

Ծնած էր 1924-ին Թիֆլիս: Հայրը գնդակահարուած էր 1937-ին, իսկ մայրը որ Հայուհի էր, 19 տարի մնացած էր աշխատանքի ճամբարներու մէջ: Ինք գեղջկական շրջաններու ուսուցչութեամբ սկսաւ գործի կեանքը: 1956-ին հրատարակուեցաւ բանաստեղծութեան առաջին հատորը:

1987-էն ան եղաւ Գորպաչովի նորարարութեան շարժումին ամէնէն հաւատաւոր հետեւորդներէն. դարձաւ շարժումին խորհրդանիշ տիպարներէն մէկը: Իր 70-ամեակին առթիւ երեք տարի առաջ Ռուսաստան ազգային նշումով յարգեց արուեստագէտին վաստակը:

ՔԱՂՀԱՆ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Բ. ՄԱՍ

ՏԵՐԵՒՆԵՐ ԴԷՂՆԱԾ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԷ ՄԸ

Իրիկուն եղաւ: Իր հերթը լրանալու մօտ էր: (Ժամը 12 — 6):

— Հարցումներուն պատասխանէ, կը թողում որ նստիս:

— Տնօրէնը թող գայ, կը պատասխանեմ:

— Զէ, ինծի լսէ, ես տնօրէնին կը հաղորդեմ:

— Ի՞նչ ըսեմ:

— Տետրակը ո՞ր է:

— Ի՞նչ տետրակ:

— Ճանըմ իշտէ պզտիկ տետրակ մը կայ եղեր...

— Իմս չէ:

Մինչ այս մինչ այն, ոստիկանական տեսուչը եկաւ (քոմիսէր), աչք մը նետեց, բաներ մը հարցուց, մատներս քակեց եւ թոյլ տուաւ որ արտաքնոց տանին:

Նորէն ջրամանի երկար շղթան, բայց ի՜նչպէս, ձեռքերս կապուած...

Սենեակ փոխադրելով, ոստիկանական տեսուչը արտօնեց նստիլ տախտակին վրայ, անշուշտ իրեն տրուած հրամանի մը համաձայն:

Բոլորովին ուժասպառ, ոտք եւ ձեռք ուռած, գլուխս ալեկոծ, մարմինս դալարուն, փռուեցայ մէկ կողքս վրայ:

Մութը կոխած էր արդէն: Չեմ գիտեր որքան «հանգստացեր» էի այդպէս, երբ մէկը զարկաւ թեւիս:

Նոյնինքն Ալի Րիզա:

— Ինչպէս ես, այսօր շա՞տ նեղեցին քեզ, բան մը չե՞ս ուզեր, — թէյ, ուտելիք, սիկառէթ...

Պատուիրեց թէյ բերել, միայն բթամատներս քակելով:

Եւ դուրս ելաւ, նորէն վերադառնալու խոստումով:

Եկաւ ժամը 9 — 10-ին եւ ճամբայ հանեց դէպի Գըամը Սիասի, հարցաքննութեան համար:

Նոյն չքախումբը, յայտնի եւ գաղտնի ոստիկաններով:

Տարօրինակ երեւոյթ, այս անգամ, կէս ճամբան հասած ատեն, քակեց բթամատներս եւ ճամբեց առջեւէն, դացող երկու պաշտօնական ոստիկանները:

Երբ պաշտօնատուն հասանք եւ սանդուխներէն վեր կ'ելլէինք, ձեռնակապերս ալ քակեց:

Երբ երրորդ յարկը հասանք, Ալի Րիզա պատուիրեց, որ քիչ մը սպասեմ, եւ ինքը գնաց Րէշատ պէյին լուր տալու:

Ինքն է որ կը նկարագրէ:

— «Գրասենեակին մէջ կը գտնուէին մէկ պաշտօնական եւ մէկ գաղտնի ոստիկան: Իսկ սալոնին մէջ կը գտնուէին եօթը հոգի, երկու պաշտօնական ոստիկան Գըամը Սիասիէն, երկու պաշտօնական ոստիկան ալ արդելարանի կողմէ զրուած՝ Շաւարշի հսկողութեան համար, ինչպէս նաեւ երկու գաղտնի ոստիկան եւ մէկ սենեկապան: Րէշատ պէյի լուր տուի թէ Շաւարշը բերուած է: Հազիւ երկու վայրկեան մնացեր էի Րէշատ պէյի մօտ:

«Շաւարշը Րէշատ պէյի գրասենեակը տանելու համար վերադարձայ գրասենեակս: Ներս մտայ եւ «հրամմեցէք» ըսի: Սալոնը ոստիկաններով լեցուած ըլլալուն, ես առջեւէն, Շաւարշը ետեւէս՝ սկսանք քալել: Սալոնին մէջտեղը հասեր էինք: Սպասաւորը գաւաթ մը ջուր բերեր էր, Շաւարշի խնդրանքով: Շաւարշ սպասաւորին ձեռքէն առաւ գաւաթը եւ սկսաւ խմել:

«Րէշատ պէյ աւարտած չէր խօսքը, երբ աղմուկ մը փրթաւ սալոնին մէջ: Գլուխս ետեւ դարձուցի, սալոնին կողմը նայեցայ, տեսայ որ Շաւարշը, ձեռքի գաւաթը յանկարծ ոստիկաններուն նետելով, այդքան մարդոց մէջէն արագարար վազեց դէպի սանդուխները»:

Արդարեւ, քիչ մը ջուր ուզեցի, սկսայ ումպ — ումպ խմել, եւ յանկարծ գաւաթը նետելով խոյացայ երրորդ յարկի սանդուխի գլուխէն դէպի վար, գլխիվայր բակի մարմարին վրայ ջախջախուելու առաջադրութեամբ:

Դժբախտաբար ինկայ երկրորդ յարկի բազրիքին վրայ, որ խորտակուեցաւ, եւ երբ կրկին նետուեցայ, փռուեր էի աջ կողքիս վրայ, — ահռելի գալարումներու մատնուած, գետնէ գետին զարնուելով, գոնդալով, զառանցելով: Պահ մը շղթայի զարկին վերէն վար, յետոյ քակեցին, վախնալով որ կը սպրդիմ եւ ներարկումներ կատարեցին, մինչ ձայն մը կ'ըսէր.

— Եախու նէ՞ օլտու, օզատար տա նէ — զաքէրլէ տավրանտըք (այս ի՞նչ եղաւ, այնքան ալ փափկութեամբ վարուեցանք):

Ինքզինքս վար նետելէ յետոյ, կիսամեռ, ոգիներու հետ խօսելու զգայախաբութեամբ, մինչ կը մռնչէի եւ գետնէ — գետին կը զարնուէի, մարմար քարերուն վրայ, չեմ գիտեր, որքան ժամանակ վերջը զգացի, որ վերցուցած կը տանէին: Կը թուէր թէ փոս մը կ'իջեցնէին:

Անշուշտ փողոց հանած էին եւ ցուրտ հովն էր որ այդ զգայնութիւնը կը ներշնչէր:

Բայց ո՞ւր փոխադրած էին:

Զինադաղարին, երիտասարդ բժիշկ մը կը պատմէր թէ ուղղակի իր գտնուած հիւանդանոցը տարած էին, անմիջական դարմանումները կատարելու համար, մինչ բանտապահները «Միւթէֆէրրիգայի» բանտարկեալներուն հաղորդած էին:

— Սիզինէֆի կէպէրտի: (Ձեր մարդը սատկեցաւ):

Ե՞րբ սթափեցայ, չեմ գիտեր: Բայց շատ լաւ կը յիշեմ որ, ձեռքերս եւ ոտքերս ամուր կապուած, աչքերս միշտ գոց էին, եւ շարունակ ելեկտրական լոյս կը ժայթքէր ուղղակի աչքերուս:

Կամ այն է որ բժիշկ մը կը հսկէր, ելեկտրական ցոլացուցիչը քթին, եւ կամ գիտմամբ ելեկտրական լոյս կը հոսեցընէին, ողբէրգի աչքերս բանամ: Երբ լոյսը հանդիպէր, ընդոստ անդին կը դարձնէի գլուխս: Կը բռնանային, բայց անօգուտ: Կը հոնդայի, կ'ոռնայի, կը գալարուէի անընդհատ, միշտ մէկ մտասեւեռումով, — հա հիմա շունչս կը կտրի, կը վերջանայ:

(Շար. 19)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Պր. Թադէոս Փէշտըմալճեան իր մօր՝ Զապէլ Փէշտըմալճեանի (ծնեալ՝ Ճիկէր-եան) մահուան առթիւ 1150 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ. — Տիկին Գայեանէ Գարոյեան 200 Ֆր. :

(Շար. Ա. էջէն)

Հողութիւնները ոչ միայն քաւական ծանր են, այլեւ անօգուտ: Ան աւելցուց թէ իրենք որոշած են անաչառ ու վճռական ընդդիմութիւն մը հանդիսանալ:

Իսկ Ֆ. Պայրու թերահաւատութիւն յայտնեց առաջադրուած նպատակներուն եւ լուծումներուն յանգելու կառավարութեան կարողութեան: Քննադատեց յատկապէս տասնեակ հազարաւոր գաղթականներու օրինավիճակը կանոնաւորելու որոշումը, առարկելով որ ատիկա դուռ պիտի բանայ գաղտնի, ոչ օրինաւոր գաղթականութեան նոր ալիքի մը:

« Գունաւոր » հակադրեցութիւններու գլխաւորը կը պատկանի նախկին Ներքին նախարար Ժ.-Լ. Տըպրէի. ան ըսած է թէ այն տպաւորութիւնը ունեցած է որ եկած է Զօրրօ-Ժոսփէնը ու ինչ որ ձախորդ ընթացք ունէր իրմէ առաջ, պիտի սրբագրուի:

Համայնավար դէմքերէն որոնք դժգոհ են յատկապէս Նուաճագոյն աշխատավարձքին անբաւարար նկատուած յաւելումով, ամէնէն խիստ կեցուածքը ունեցած է Մ. Կրէմէց. ան ըսած է որ դէմ պիտի քուէարկէ կառավարութեան ծրագիրին, որովհետեւ ճիշդ ուղղութեան վրայ չէ վարչապետին ճառը:

Ք Ա Ն Ի Մ Ը Տ Ո Ղ Ո Վ

ԱԼԺԵՐԻՈՅ հարաւ — արեւմտեան շըրջանին ծուարա գիւղին մէջ իսլամականներու խմբակ մը նոր սպանութիւններ գործած է. 15 գիւղացիներ որոնց մէջ են երեք կիներ եւ վեց անչափահասներ, խեղդամահ եղած են: Մամուլի հաղորդումի մը համաձայն գիւղը մահուան սպառնալիք ստացած էր ուղէսզի չմասնակցի Յունիս 5-ի ընտրութեան: Յունիս 19-ին ալ մայրաքաղաքին չարժանկարի մէկ սըրահին մէջ պայթած ռումբ մը պատճառ եղած է երկու հոգիի մահուան ու քսան վիրաւորներու:

ԳՈՒԼՈՐԱՏՈՅԻ Տէնվըր քաղաքին մէջ Յունիս 20-ին կը բացուէր ամէնէն ճարտարարուեստականացած եօթը երկիրներու վեհաժողովը որ կը տեւէ մինչեւ Յունիս 22: Առաջին անգամ ըլլալով Ռուսաստանի նախագահը կը մասնակցէր ուղէս լիիրաւ գործընկեր, ութի բարձրացնելով անդամներու թիւը:

ԺԱՆ — ՖՐԱՆՍՈՒԱ ՌԷՎԷԼ, լրագրող ու փիլիսոփայ, 73 տարեկան, Ֆրանսական ակադեմիային անդամ ընտրուած է: Հեղինակ է աւելի քան 25 հատորներու:

ԿԱՐՄԻՐ ԽՄԵՐՆԵՐՈՒ ցեղասպան պարագլուխին Փոլ Փոթի անձնատուութեան մասին խմերական ձայնասփիւռին լուրեը մեծ վերապահութեամբ կ՚ընդունուին Փնոմ Փէնի իշխանութիւններու կողմէ: Վարչապետներէն Նորոտոմ Ռանարիտ ըսած է թէ ի վիճակի չէ անոնց վաւերականութիւնը հաստատելու:

ԿՐԵՄԼԻՆ պաշտօնապէս հաղորդած է որ նախագահ Ելցին պիտի չմասնակցի Յուլիսին Մատրիտի մէջ կայանալիք ՕԹԱՆ-ի վեհաժողովին: Անոր օրակարգը յատկացուած պիտի ըլլայ կազմակերպութեան ընդլայնումի նիւթին:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ հարաւային ափին վրայ, Անթալիայի մօտ որ զբօսաշրջական գօտի է, երկու գերմանացի զբօսաշրջիկներու դիակները գտնուած են: Ոստիկանութիւնը յայտնած է թէ սպաննուած են իրենց դըլխուն ստացուած փամփուշտներով:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

ՓԱՐԻԶ

Գրական - Մշակութային յանձնախումբ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Յակոբ Պալեանի «Ընթերցում»ը

ԳՐԻԳՈՐ ՊԸԼՏԵԱՆԻ

«Սեմեր» հատորին — 1997 —

Երկուշաբթի, Յունիս 23, երեկոյեան ժամը 20.30-ին Հայ Մշակոյթի Տան Տիգրան եւ Զարուհի Տէմիրճեան սրահը

17, rue Bleue, 75009 PARIS

M° CADET

Դասախօսութիւնը կը սկսի որոշեալ ժամուն:

ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին տարեվերջի հանդէսը՝

SALLE ROSSINI, 6, rue Drouot,
Métro : Richelieu - Drouot
(MAIRIE)

Յունիս 29, Կիրակի, ժամը 3-էն սկսեալ:

Վիճակահանութեան տոմսեր ծախու են աշակերտներուն մօտ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

Ceux qui ont assisté au précédent ont déjà retenu leurs places, ceux qui ont raté le précédent vont se précipiter pour retenir leurs places, nous irons tous au

dîner dansant

de l'**Association Ste Croix**

animé par l'**Orchestre Spitak**

le samedi 28 juin à partir de 20 heures 30

au Restaurant **«Tamaris»** à BOISSY-ST-LEGER (Val-de-Marne)
(Bd de la Gare, à la sortie du R.E.R.)

• Repas oriental • Ambiance familiale • Accueil chaleureux

Réservez dès maintenant votre soirée

Participation aux frais : 200 F.

Réservations: 01. 44. 59. 23. 50 (Paroisse) ou 01. 45. 69. 25. 60 (Tamaris)

COLONIE DE VACANCES à SAINT-GERVAIS-LES-BAINS

L'Asociation SIPAN des Arméniens catholiques des France organise cet été

un séjour de colonie de vacances

dans sa superbe propriété *«Résidence Sipan»* sise à Saint-Gervais-les-Bains (Haute-Savoie) à 15 kms de Chamonix, pour les enfants de 6 à 12 ans,

du 2 au 22 juillet.

Les dossiers d'inscription peuvent être retirés auprès de nos paroisses ou demandés au Secrétariat de l'Association,
10 bis, rue Thouin, 75005 PARIS.

Tél. : 01 40 51 11 90, du lundi au vendredi, de 14h30 à 18h30.

l'Ecole
TARKMANTCHATZ
d'Issy-les-Moulineaux

organise

SA PREMIERE

FÊTE CHAMPÊTRE

Dimanche 29 Juin à partir de 12 h.

dans les jardins de l'Ecole
19-27, Sentier des Epinettes,
Issy-les-Moulineaux

animée par le chanteur **SOUREN et son orchestre**

Buffet : *Spécialités arméniennes.*

Stands de jeux — loteries — attractions — surprises...

— *Entrée gratuite* —

Venez gagner un week-end à Eurodisney pour 4 personnes

UGAB — UGAB — UGAB-

UGAB — MARSEILLE

Soirée Greco-Arménienne

Le Samedi 28 Juin à 20 heures
au son du *bouzouki*

Spécialités grecques et arméniennes

animée par le chanteur *YANIS*

Réservez dès maintenant votre soirée

Réservation au : 04. 91. 22. 10. 45

327, Bd Michelet, Marseille 9e

UGAB — UGAB — UGAB-

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Fête Champêtre

La Croix Bleue des Arméniens de France, Section **«Archag Djamalian»** de Décines organise une **FETE CHAMPETRE le Dimanche 29 Juin** à partir de 12 heures. Il y aura des stands de jeux pour les enfants, un buffet et une buvette.

Cette fête sera animée par l'**Orchestre «ARMENIA»**

En cas de mauvais temps elle aura lieu à la Salle des fêtes de Décines.

CAMP ITINERANT EN ARDECHE

Pour son camp itinérant qui se déroulera cette année en Ardèche du 8 au 29 Juillet, la Croix Bleue des Arméniens de France vous informe que quelques places sont encore disponibles.

Téléphoner au : 01. 48. 24. 46. 57.

CENTRE DE VACANCES DE BELLEFONTAINE

Pour son séjour du mois d'août qui se déroulera du 30 juillet au 23 août, à la colonie de Bellefontaine (Jura), la Croix Bleue des Arméniens de France vous informe que quelques places son encore disponibles.

Téléphoner au : 01. 48. 24. 46. 57.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 24
MARDI
24 JUIN
1997

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

LE NUMERO : 5,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

72րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.142 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 72e ANNEE — N° 19.142

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունիս 20 / 23)

ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԲՈՂՈՔԸ

«Նոյեան Տապան» լրատուական գործակալութեան կողմէ «Ինքնորոշման փոխարէն գրոշ–մրոշ և այլն» լուրին հաղորդումէն ետք Հայաստանի Ներքին եւ Ազգ. Ապահովութեան նախարարութիւնները գործակալութեան տնօրէն՝ Տիգրան Յարութիւնեանը, գլխաւոր խմբագիր՝ Գայանէ Առաքելեանը եւ թղթակից՝ Ժաննա Կրիկորեան հրաւիրած են պարզելու իրենց լրատուութեան աղբիւրը, ինչ որ մերժած են: «Նոյեան Տապան»ի լրագրողներուն Յունիս 19–ի միօրեայ գործադուլէն ետք, Յունիս 20–ին ալ գործակալութեան աշխատակիցները Ա. Սախարով Հիմնադրամի շէնքին մէջ մամուլի ասուլիս մը տուած են դատապարտելու համար վերոյիշեալ նախարարութիւններուն կողմէ իրենց վրայ գործուած ճնշումը եւ շեշտած են թէ ինչ որ ալ ըլլան ի գործ դրուած միջոցները իրենք մտադիր են յարգելու լրագրական գաղտնապահութեան սկզբունքները: Այս պատահարին կապակցութեամբ յայտարարութիւններ հրապարակած են «Նոյեան Տապան»ը եւ Հայաստանի Մամուլի Ազգային Ակումբը:

Վերոյիշեալ լրատուութիւնը լոյս տեսած է նաեւ «Ռեսպուբլիքա Արմենիա» ռուսերէն թերթին մէջ. այս առթիւ Ռուսաստանի Արտաքին Նախարարութիւնը յայտարարութեամբ մը հանդէս գալով դատապարտած է գործակալութեան առած քայլը, նշելով թէ Ռուսաստան որպէս Մինսկի խումբի կողմ, կը գտնէ որ Ղարաբաղեան հարցին կարգադրութեան ուղղուած ներկայի բանակցութիւնները պէտք է վարուին ամենայն գաղտնապահութեամբ եւ թէ այսպէսով կը պարզուի թէ անծանօթ որոշ ուժեր այդ գաղտնիքները լոյսի տակ բերելով կը փորձեն խոչընդոտել անոնց յաջողութեամբ պսակումը:

ԸՍՏ Վ. ՍԻՐԱԴԵՂԵԱՆԻ ՀՀՇ–Ն ԻՐԵՆ ՊԷՏՔ ՈՒՆԻ

Երեւանի քաղաքապետ Վանօ Սիրադեղեան կը նկատէ որ, ինք այն անձնաւորութիւնն ու քաղաքական դէմքն է որուն պէտք ունի ներկայիս ՀՀՇ–ն, եւ ինք է որ կրնայ հզօրացնել անոր կազմակերպութիւնն ու վերականգնել վարկը: ՀՀՇ–ի պաշտօնաթերթ «Հայք»ին տուած հարցազրոյցին (Յունիս 19) մէջ անդրադառնալէ ետք Շարժումին այսօր տկարացած ըլլալու երեւոյթին, ան ըսած է. – «Չյաւակնելով փրկչի դերին, գտայ, որ իրօք այսօր ես պէտք եմ կուսակցութեանը, որ այսօր իմ կարիքը կայ»: Միանգամայն նշելով թէ կուսակցութեան վարչութեան նախագահի պաշտօնի միւս յաւակնորդ՝ Եդուարդ Եգորեանի հետ գաղափարական որեւէ տարակարծութիւն չունի, Վ. Սիրադեղեան շեշտած է ի մէջ այլոց, որ իր թեկնածութիւնը նպատակայարմար է նաեւ այն հանգամանքով որ ինք իր ձեռքին տակ ունի ադմինիստրատիւ իշխանութեան լծակներ, ինչ որ այսօր վարչութեան նախագահին անհրաժեշտ է ունենալ:

ՆՈՐ ՆՇԱՆԱԿՈՒՄՆԵՐ

Վարչապետ Ռոպէր Քոչարեանի որոշումով Իշխան Զաքարեան նշանակուած է Մշակոյթի, Երիտասարդութեան հարցերու եւ Մարզանքի նախարարի կցորդ: Վարչապետին մէկ այլ որոշումով Անահիտ Թարխանեան նշանակուած է տեղեկատուութեան եւ հրատարակչութեան վարչութեան պետի կցորդ: Վարչապետի օգնական նշանակուած է Նանէ Աւետիսեան:

Այս օրերուն վերակազմաւորուած Արդիւնաբերութեան եւ Առեւտուրի միացեալ նախարարութեան, մօտ արդիւնաբերութեան գծով նախարարի կցորդ նշանակուած է Միհրան Շիշմանեան: Ան 1993–ին Հ. Բագրատեանի կառավարութեան մէջ վարած է Ուժանիւթի նախարարի պաշտօնը, իսկ 1995 Օգոստոսէն ի վեր Արդիւնաբերութեան նախարարի Ա. կցորդն էր:

ՀԱՑԸ ԱՒԵԼԻ ՍՈՒՂ

Յունիս 19–էն հացին գինը յաւելում կրած է. Բարձր որակի 1 քիլոկրամ հացին գինը բարձրացած է 195 դրամի, առաջին տեսակի 1 քկ. հացինը՝ 175 դրամի, երկրորդ տեսակի հացինը մնացած է նոյնը: Ընդհանուր առմամբ սակերու յաւելումը կազմած է 10% եւ հետեւանք կը նկատուի տոլարի փոխարժէքին բարձրացման:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻԱ

Մ. ԵԸԼՄԱԶ ՊԻՏԻ ԿԱԶՄԷ ՆՈՐ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչպէս կը սպասուէր, Թուրքիոյ Հանրապետութեան Նախագահը Էրպաքանի հրաժարումէն ետք նոր կառավարութիւնը կազմելու պաշտօնը յանձնեց «Մայր Հայրենիք» կուսակցութեան պարագլուխ Մեսուտ Եըլմազի: Ան խոստացած է իր օրէն կազմել նոր կառավարութիւնը եւ վստահութեան քուէ ստանալու ապահովութիւն յայտնած: Համախոհութեան նոր տարբերակի մը համար ան դիմած է «Արդար Ուղի» կուսակցութեան պետ Թ. Չիլլէրի: Կը սպասուէր որ յաջորդաբար մասնակցութեան հրաւիրէ Պ. Էճէվիթն (Ժողովրդավար ձախակողմեան կուսակցութիւն) ու Տ. Պայքալը (Հալք կուսակցութիւն), հակառակ անոր որ այս վերջինը գործակցութեան շատ տրամադիր չէր թուեր:

ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ ՊՐԻՒՍԷԼԻ ԹՐՔԱԿԱՆ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ՎՐԱՅ

Պրիւսէլի Թրքական դեսպանատան վրայ Յունիս 21–ի կանուխ ժամերուն ռումբ նետուած է անցնող ինքնաշարժէ մը, պատճառ դառնալով նիւթական վնասի: Առաւելաբար տուժած են շրջակայ շէնքերը որոնց ապակիները կոտրուած են, եւլն.: Լրատու սպասարկութիւններու համաձայն արարքին պատասխանատուութիւնը ստանձնած է «Գուրգէն Եանըքեան» կոչուած խումբ մը: Թուրք մամուլը կը գրէ թէ Անգարա քանիցս զգուշացուցած էր պատկան իշխանութիւնները ահաբեկչական հաւանական արարքի մը ուղղութեամբ, բայց անոնք պէտք եղած կարեւորութիւնը չէին տուած:

Պելճիոյ Հայերու Միութիւնը յայտարարութեամբ մը մերժած է վերագրումները:

ՏԷՆՎԷՐ

ԱՄԵՐԻԿԱ – ԵՒՐՈՊԱ ՃԱԿԱՏՈՒՄ

Աշխարհի ամէնէն հարուստ եօթը երկիրներուն վրայ այս անգամ աւելցած էր Ռուսաստան, նոյնիսկ եթէ Ելցին չմասնակցեցաւ բոլոր նիստերուն:

Ըստ սովորութեան բոլոր կողմերը գոհ են, թէեւ լուրջ ճակատում մը գոյութիւն ունեցած է ամերիկեան եւ եւրոպական ըմբռնումներուն եւ մանաւանդ մտայնութիւններուն միջեւ:

Գլինթըն կը յոխորտայ եւ կ'ուզէ ամերիկեան մօտէլը պարտադրել բոլորին, այսինքն գլխաւորաբար Եւրոպացիներուն: Եթէ չէ յաջողած քառ – պոյի զգեստաւորումը (կօշիկ, գլխարկ ներառեալ) պարտադրել Շիրաքի, Քոհլի եւ Փրոտիի որոնք վճռապէս մերժած են ծպտուիլ նախագահէն կազմակերպուած ուէսթէրն երեկոյթին համար աչք առնելով դիւանագիտական միջադէպ մը, ամերիկեան տեսակէտն է, սակայն, որ տեղ գտած է եզրափակիչ յայտարարութեան մէջ ինչ կը վերաբերի շրջապատին: Այս կէտն է որ ամէնէն աւելի վիճաբանութեան նիւթ դարձած է, բայց Ուաշինկթըն յաջողած է ջնջել տալ որեւէ թուարկուած ակնարկութիւն կազերու նուազումի եւ այլ նման նիւթերու: Եւրոպացիք կ'ուզէին որ մինչեւ 2010 բնածխային կազի արձակումները նուազին 15% համեմատութեամբ, ինչ որ Ամերիկա մերժեց, մտահոգուած ճարտարարուեստական հարցերով:

Գլինթըն շատ գոհ ըլլալով տնտեսական իր քաղաքականութենէն կ'ուզէր որ Եւրոպա կիրարկէ նոյն քաղաքականութիւնը, բայց Շիրաք շեշտեց որ Ֆրանսա՝ Ֆրանսա է եւ Եւրոպա չի կրնար հետեւիլ ամերիկեան օրինակին: Եւրոպայի մօտէլը՝ «Շուկայի ընկերային տնտեսութիւն մըն է» եւ չուզեր կիրարկել ազատական տնտեսութիւն մը որ սահման չունենայ: Ամերիկա կրնայ թէեւ հպարտանալ այդ ուղղութեամբ քանի այդ քաղաքականութիւնը տուած է իր դրական արդիւնքները գործազրկութեան (4,8%) պիւտճէի եւ այլ մարզերու մէջ: Ազատական տեսակէտն այն է որ աշխատավարձքերը պէտք չէ օրէնքի ենթարկուին, ոչ ալ պաշտօնազրկումները, պէտք է նուազեցնել ընկերային ապահովութիւնը, մեծ հատուցումներ չընել գործազուրկներուն եւ այն ատեն աշխատանք կ'ըլլայ եւ ամէն ինչ լաւ կ'ընթանայ: Մեկնելով իր այդ փայլուն վիճակէն, Գլինթըն դաս տուած է բոլորին, նաեւ Ճափոնի առեւտրական իր յաւելուածներուն համար:

Հասարակաց յայտարարութիւնն ալ հոգեկան խօսքերու սահմանը չանցնիր: «Ութ»երը կոչ մը ըրած են «նոր ընկերակցութեան» մը համար հիմնուած Ափրիկէի զարգացման ազատական մօտեցումի մը վրայ: Բայց եւ այնպէս ոմանք չեն ծածկած իրենց յուսախաբութիւնը (Սանթէր, օրինակ, Եւրոպական Յանձնախումբի նախագահը): Շիրաք եւ Քոհլ քանիցս արտայայտուած են դէմ դնելով մանաւանդ ամերիկեան պարտադրանքներուն:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ, ԱՄՆ-ՈՒ ԵՒ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐՈՒՆ ԼՈՒԾՈՒՄԸ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԿՆՃԻՌԻՆ

Ամէնէն ճարտարարուեստականացած երկիրներու Տէնվէրի վեհաժողովին Ֆրանսայի, Ռուսաստանի ու Միացեալ – Նահանգներու նախագահները միացեալ յայտարարութիւն մը ըրած են, Ղարաբաղի հարցին մասին: Ըստ «Ռոյթըր» գործակալութեան, անոնք կողմերուն կոչ ուղղած են դրական մօտեցումով մը հոն առաջարկուածին մասին բանակցելու, որպէսզի կարելի ըլլայ խնդրին անյապաղ լուծում մը բերել:

Անոնք մտահոգութիւն յայտնելով հակամարտութեան մասին, հաստատած են բանակցութիւններու միջնորդելու իրենց տրամադրութիւնը եւ ըսած որ իրենց առաջարկը նկատի կ'ունենայ երկու կողմին ալ օրինաւոր շահերը: Երեք ղեկավարները դիտել կու տան թէ եթէ մնայուն լուծումի մը ուղղութեամբ յառաջացում չարձանագրուի, կրնայ վտանգուիլ երեք տարուան հրադադարը:

Ֆրանսա, Միացեալ – Նահանգներ եւ Ռուսաստան որպէս նոր նախաձեռնութիւն Հայաստանի կ'առաջարկեն ճանչնալ Ղարաբաղը որպէս Ատրպէյճանի մաս: Ատոր փոխարէն Բաքու լայն ինքնավարութիւն կու տայ Ղարաբաղի:

Փոլ Կոպըլ որ ազգամիջեան հարցերու մասնագէտ քաղաքական դէմք կը նկատուի, ըսած է թէ այս կարգադրութեան մէջ կարելի է պահանջել որ Թուրքիան ընդունի թէ 1915–ին Հայերու կիրարկուածը ցեղասպանութիւն էր:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ բանբերը, նաեւ Մշակոյթի եւ Հաղորդակցութեան նախարար, Գաթրին Թրօթման յայտնեց թէ ընտանեկան նպաստներու ջնջումը այն ծնողքներու որոնք ամսական 25 հազար ֆրանքէն աւելի եկամուտ ունին չի վերաբերիր անոնց որոնք երկու զաւակէն աւելի ունին:

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՍԵՌԱՅԻՆ շահագործումի հարցին կապակցութեամբ բանավէճ մը ծագած է Ֆրանսայի մէջ, իբրեւ հետեւանք չորրորդ մեղադրեալի մը անձնասպանութեան: «Ատօ 71» մկրտուած գործողութիւնը որ քանի մը հարիւր հոգի քննութեան տակ առնել տուած է, ըստ ոմանց, հարկ եղած գաղտնապահութեամբ չէ կատարուած եւ գործողութեան «մետիականացումը» պատճառ եղած է սուր տագնապներու անոնց մօտ որոնք խնդրոյ առարկայ են: Անձնասպան եղած ուսուցիչի մը ընտանիքը բողոք ներկայացուցած է դատարանին առջեւ:

ՆԱՐԼԸ ԳԱՓՈՒԻ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Պատրաստեց՝
ԷԼՄՈՆ ՀԱՆՃԷՐ (ԳԱՐՕՂԼՈՒ)

Նարլը Գափուի Ս. Յովհաննէս Հայոց Եկեղեցիին առընչութեամբ նախ պէտի յիշենք հիւանդանոցը, զոր Նարլը Գափուի ծովեզրին վրայ ունեցած ենք նախապէս՝ Աղքատանոց, որուն մասին Երեմիա Չէլէպի Քէօմիւրճեան կը գրէ հետեւեալները.

Աստ մէրմէր գուլէն կանգնի՝
Դուռն նախորդ Նաւլի գափին այն.
Իսկ՝ էլէն բարձրադիտակ՝
Որ 'ի բլուրն դուռն է 'ի բացման:
Մէյխանէք արիֆներաց
'ի վերայ ծովուն՝ արդ խափան:
Աստ գոյր գիւկիւրտ խայլասին,
Աղքատաց գոլով օթարան,
Որք խնդրեն զողորմութիւն
Եկողացն աստ 'ի մէյխանան:
Ժամանակաւ տեղիս գոլ,
Նոնենիք ըստ անուանն կոչման:

Ինչպէս սոյն տողերէն կը սորվինք, աւտենօք նոնենիներու պարտէզ մը եղած է հոն, ուր ապա կը կառուցուին գինետուներ եւ մօտն ալ գիւղիւրտ խայլասին, այսինքն «աղքատներու օթարան», բնակարանը:

Ըստ Վահրամ Յ. Թորգոմեանի՝ 1743 Թուականին Նալեան Յակոբ Պատրիարքը (1741 – 1748) առաջին անգամ Օսմանեան Պետութենէն խնդրած է որ Հայերու համար հիւանդանոցի յարմար տեղ մը շնորհուի, որովհետեւ այդ տարին ժանտախտի համաճարակ կը տիրէր: Ուստի այդ աղքատներու օթարանը տրուեցաւ Հայոց, ուր հաստատուեցաւ լաւ կամ վէշ առաջին հիւանդանոցը, որ ապա նորոգութիւններ կրելով վերջապէս բացուած է 1751 Թուականին, Ղափանցի Գէորգ Պատրիարքի օրով, բայց վերջը, Նալեանի երկրորդ Պատրիարքութեան միջոցին կը կրէ զանազան փոփոխութիւններ: Ասոնցմէ ամէնէն նշանակելին է 1789–ին եղածը, որ կը փաստէ Նարլը Գափուի Եկեղեցիին մէջ պահուած կոնդակէ մը, զոր ամբողջութեամբ հրատարակած է Թորգոմեան, 1907 Յուլիս 10–ին, «Արեւելք»ի մէջ: Նարլը Գափուի Եկեղեցիին մէջ բացի այդ կոնդակէն, կայ նաեւ ձեռագիր անյիշատակարան Աւետարան մը, որ Ղուկասու Աւետարանէն անմիջապէս յետոյ գրուած է նոտր գրով.

«Յիշատակ է չքնաղատիպ սուրբ աւետարանս հիւանդանոցիս եւ 'ի սմին կառուցեալ Սուրբ Յովհաննէս Աստուածաբան Աւետարանիչ Անուն, հրաշափայլ Սուրբ Եկեղեցւոյս, Աստուածազօր նագըր՝ գերյարգելի եւ ազնուազարմ խափամաճի լուսահոգի մահտեսի Տաքեսի որդի Յօհաննէս Աղային 'ի 1809 ամի փրկչին եւ 'ի Յունվարի սկզբանն»:

«Արդ խնդրէ նա ի նմին 'ի մաքրափայլ հարանցդ սրբոց եւն»:

Նարլը Գափուի հիւանդանոցը մինչեւ 1830 ծառայած է Իսթանպուլահայոց առողջապահական կարիքներուն: 1835–ին երբ Եդիգուլէի ներկայ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցի բացումը կատարուեցաւ, Նարլը Գափուի հիւանդանոցը իր պաշտօնը թողուց աւելի ընդարձակ, կանոնաւոր ու արդիական պայմաններով օժտուած նորակառոյց այս հիւանդանոցին, զոր կառուցած է բարեյիշատակ Պէզճեան Ամիրան:

Նարլը Գափուի հիւանդանոցէն մնացած հին յիշատակ մըն ալ կայ, «Ոտանաւոր» մը՝ Գթութեան եւ Ողորմածութեան համար գրուած, որ հիւանդանոցին ցանկապատին վրայ զետեղուած էր եւ որուն շարադրողն է անուանի Գէորգ Դպիր Պալատեցին: Վահրամ Թորգոմեանին յօդուածէն կ'արտագրենք սոյն ոտանաւորը, իբրեւ յիշատակ՝ մեր անհետացած ազգային հիւանդանոցէն, եւ իբրեւ մեծանուն հայ մատենագրի մը գրչին մնացուած մէկ արտադրութիւնը:

Այս է զանձանակ՝ անտէր հիւանդաց,
Յայսմ նորաշէն՝ յարկի բնակողաց,
Վասն ձեր կենաց՝ միշտ աղօթողաց,
Եւ ողորմութեան՝ ակնկալողաց:
Ո՞վ իմ պատուելի՝ եղբարք սիրական,
Սիրով յիշեցէք՝ զբարեբար տիրական,
Յորժամ մտանէք՝ յայս տեղ նուիրական,
Դուք 'ի միտ բերէք՝ զայն բան իրական:

Որ մեզ պատուիրէ՝ զտես հիւանդաց,
Զդարման մերկոց՝ բանտեալ աղքատաց,
Հաց տալ քաղցելոց՝ եւ ջուր ծարաւեաց,
Տեղի պատրաստեալ՝ անտուն օտարաց:

Այս պատուէր փրկչին՝ մեր կենարարին,
Յորդորէ զմեզ՝ գործել զբարին,
Արդ՝ յո՞ղ յերուէ՝ մաքուր բերանին,
Որ դուք ժառանգէք՝ լիով զերանին:

Դանիէլ բաբունի՝ դիտապետ եղեալ,
Յաքոռ բիւզանդեան՝ պատուով
զետեղեալ,
Որ զանձրեւ բանին՝ տարափով տեղեալ,
Զովացոյց զամէն՝ ծարաւով նեղեալ:

Հաշխն էր Հայոց՝ հազար 'ւերկհարիր,
Քառասուն եւ ութ՝ ընդ նոյն համարիւր,
Զոր Քրիստոս հովիւ՝ փոխան արար իւր,
Յոր տէր յաւելցէ՝ ո՞րչափ է կար իւր:

Շինեցաւ 'ի Գէորգէ Կոս'Պօլիս պատուելի
կոչեցելոց

Գէորգ Պալատեցին այս ոտանաւորը յօրինած է 1799 Թուականին, երբ Նարլը Գափուի հիւանդանոցը կը վերաշինուէր, որովհետեւ երկրորդ տողին մէջ «Յայսմ նորաշէն յարկի բնակողաց» կը գրէ: Այս վերաշինութիւնը տեղի ունեցած է 1794ին, եւ ըստ Թորգոմեանի եւ Ա. Ալպօյաճեանի՝ հիւանդանոցին վերաշինուած մասը այն քարուկիր շէնքն է, որ այժմ Նարլը Գափուի Ս. Յովհաննէս Եկեղեցիին Թաղական խորհրդարանն է, որուն ճակատի արձանագրութիւնը կուտայ հետեւեալները.

«Է»

Յիշատակ է քարաշէն սենեակս
Արեւելցի Պապայի որդի Մահտեսի
Կարապետին, եւ կենակցացն
Մահտեսի Եղիսաբէթին, եւ իւր
Որդի Մահտեսի Հայրապետին
Եւ համայն ննջեցելոց եւ
կենդանեաց հոգւոյն
Դ. 1243 թուին (= 1794)
Յունուարի Ա.

Ըստ Սարգիս Դպիր Յովհաննէսեանի, 1794 Թուականին ուրիշ այլ հիւանդանոց մը եւս բացուած է Բերայի մէջ: Հայազգի անօգնականները կ'ապաստանէին եւ յիմարները կը բուժուէին այս երկու հիւանդանոցներուն մէջ: Բ. Քէչեան կը յիշէ երկու հրովարտակներու գոյութիւնը, որոնք սոյն հիւանդանոցներուն շինութեան առթիւ տրուած էին, առաջինը կը վերագրէ Օսման Գ. Սուլթանի, որ կը կրէ 1755 Թուականը, իսկ երկրորդը, որ 1792 Թուակիր է, կը պատկանի Սուլթան Սէլիմ Գ.ի:

Ըստ Հիսարեանի՝ հիւանդանոցը, որ կառուցուած է 1743 Թուականին, բացուած է Ղափանցի Պատրիարք Գէորգի կողմէ 1751 Թուականին կատարուած օծումով: Կը յիշէ նաեւ 1794 Թուականի վերաշինութիւնը եւ 1803 Թուականի վերանորոգումը:

1807 Թուականին Նարլը Գափուի պատմական հիւանդանոցը օժտուեցաւ մատուռով մը, որ Ս. Յովհաննէս Աւետարանիչի նուիրուելով, օծուեցաւ ձեռամբ Տ. Յովհաննէս Պատրիարք Չամաշըրճեանի: Մատրան 1807 Թուակիր արձանագրութիւնը, որ նախապէս դրան վրայ զետեղուած էր, հիմա կը տեսնուի արդի եկեղեցւոյ գաւիթին արեւմտեան պատին վրայ:

1835 Թուականին, հիւանդանոցի խարխուլ շէնքը Միքայէլ Ամիրա Փիշմիշեանի բարերարութեամբ նորոգուեցաւ եւ մատուռը ընդարձակուելով վերածուեցաւ եկեղեցիի, ու 1835 Դեկտեմբեր 28–ին օծուեցաւ ձեռամբ՝ Տ. Ստեփաննոս Զաքարեան (Աղաւնի) Պատրիարքի: Իսկ մատուռը, որ կոչուած է Ս. Յակոբի անունով, այժմ կ'օգտագործուի որպէս մկրտարան:

1836 Թուակիր գիրք մը, որ տպուած է Վենետիկի Ս. Ղազար վանքին մէջ, կը յիշատակէ սոյն եկեղեցիին շինութիւնը: Նարլը Գափուի Ս. Յովհաննէս Եկեղեցիին 1807 Թուակիր արձանագրութիւնը կը գրէ հետեւեալները.

«Աստուծոյ անհուն ողորմութեամբն, 'ի Տեառն Դանիէլի Սրբազան Կաթողիկոսի հայրապետութեան, եւ ի Տեառն Յովհաննէսի Արքեպիսկոպոսի Պատրիարքութեան հրաշափայլս Տաճար 'որ յԱնուն Սրբոյն Յովհաննէս Աստուածաբան Աւետարանչի, 'ի ձեռն չանից Ազնուաբեան Կարապետ Ամիրայի եւ Պաշպազիրկեան միւթեւելլի Մահտեսի Յովհաննէս Աղային, եւ Խարամաճի Տաքէսեան Նագըր Յովհաննէս Աղայի, եւ Տիւլպէնտճի Պարոն Մկրտչի, եւ Տէր Ղուկաս Վարդապետի: Եւս քիւրքճի Մահտեսի Յարութիւնի, ոսկերիչ Պարոն Պօղոս, խալըախճի Պարոն Գաբրիէլ եւ Պարոն Պօղոս, Պարոն Մերկերիոս եւ քերեստեճի Պարոն Պետրոս հոգեւոր հովուաբարձոյց աշխատութեամբ կառուցաւ 'ի Յիշատակ իւրեանց եւ համայն ազգիս, ի ՌՄԾԶ»:

1849 Թուականին արքունի փառօղապետ Յովհաննէս Ամիրա Տատեանի բարերարութեամբ եկեղեցւոյ արեւելեան ճակատի կողքին հաստատուեցաւ Խորէնեան – Վարժառեան անուամբ երկսեռ վարժարան մը: Այս վարժարանը իր գոյութիւնը շարունակեց մինչեւ 1924 Թուականը, տոհմիկ դաստիարակութիւն ջամբելով Թաղի փոքրիկներուն:

«Նոր Սան»

(Մնացեալը յաջորդով)

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO»

(17 Juin)

«ԱԶԵՐԻ ԶԱՐՄԻԿՆԵՐՈՒ ՊԱՏՄԱՎԷՊԸ»

ԽՄԲ. – Կուտանք գրեթէ լման թարգմանութիւնը Գլօտ Լօրիէօի յօդուածին, որուն արձագանգած էինք Յունիս 18–ի մեր թիւով:

Պարսկական կայսրութեան երբեմնի մայրաքաղաք Թաւրիզը այսօր ծանօթ է Թուրքիոյ եւ նախկին խորհրդային Կովկասեան երկիրներու նախամուտքի հանգամանքով: Ան նաեւ առեւտրական կեդրոնի շրջան մըն է ու քառուղի մըն է ուր կը միաձուլուին լեզուներ, ժողովուրդներ: Կայ նաեւ գգեստներու բազմազանութիւն մը որ կը յուշէ պարսկական, ռուսական, խորհրդային ներկայութիւնը:

Խորհրդային Միութեան քայքայումով Թաւրիզ եւ շրջանը առիթը գտան խզուած կապեր հաստատելու: Բաքուի մասին հոն շատ բան չէին գիտեր անցնող տասնամեակներուն. տարեվերջի տօնական օրերուն միայն շատեր կ'երթային դէպի հիւսիսային սահմանագլուխը, կարենալ դիտելու համար խորհրդային հեռատեսիլին զուարճութեան յայտագիրները, քանի որ խոմէյնական վարչակարգի օրով արգիլուած էին նման բաներ:

Այսօր ճամբորդութիւնները վերսկսած են. ամուսնութիւններ կը կնքուին հիւսիսի ու հարաւի Ազերիներու միջեւ, ինչպէս նաեւ Երեւանի ու Թաւրիզի Հայերուն. այս վերջին քաղաքին մէջ Մարգօ Փօլօ կ'երթար հայկական եկեղեցի մը, որուն առիթով երկարօրէն խօսած է տեղւոյն քրիստոնեայ գաղութին մասին:

Առեւտրականներ, արհեստաւորներ նոր շուկաներու փնտռտուքին լծուած են: Կ'երթան դէպի հիւսիս: Թեհրանի շուկային մէջ գործող Ազրպէյճանցիները կը դիւրացնեն յարաբերութիւնները: Թրքախօս համայնքներու ներկայութիւնը նոյնպէս:

Ասոնք նաեւ աղբիւր են կարելի հակամարտութիւններու. մէկ մասը աւելի լայն իրաւունքներ ունենալու հետամուտ է, իսկ անջատողականները կ'ուզեն որ ազերի ժողովուրդին երկու թեւերը միանան: Բաւական վտանգաւոր թղթածրար մըն է այս մէկը, մանաւանդ որ պատմութիւնը փաստը տուած է թէ աշխարհի այդ անկիւնը սահմանները մշտական փոփոխութիւններու ենթակայ եղած են: Լաւատեղեակ մը կ'ըսէ թէ Իրանի Ատրպատականի շրջանը երկու հազար տարուան մէջ թերեւս հարիւր անգամ տէր փոխած է: Վերջին դարերուն ան պատկանած է Թուրքերու, Իրանցիներու, Ռուսերու. 1813–ին Կիւլիսթանի, ապա 1828–ի Թիւրքմէնչայի դաշնագիրներով շահերը կորսնցուցած են Վրաստանը, Հայաստանը եւ Նախիջեւանը որոնց տիրած է Ռուսաստան: Բ. աշխարհամարտի ատեն Թաւրիզ կրկին տէր փոխած է երբ Կրեմլին կարճատեւ անկախ Ազրպէյճան մը գոյութեան արտօնութիւն տուած է:

Երբ խորհրդային վարչակարգը վերջ գտաւ, մոլլաները կարծեցին թէ Հիւսիսի Ազերիները անհամբեր կը սպասէին Խոմէյնիի պատգամներուն. Թաւրիզցի մը կ'ըսէ թէ այդ օրերուն Թեհրանէն, Նախիջեւան ղրկուեցան Գուրանով լեցուած վագոններ եւ մոլլաներ հոն զբօսնելու մը բայց որ տեղացիներու կողմէ հրդեհի տրուեցան. անոնք ուրիշ բան կ'ակնկալէին Իրանէն:

Թաւրիզէն առեւտուրի նպաստաւոր այսօր հիւսիս գացողները յաճախ յուսախաբ կը վերադառնան. Նախիջեւանի մէջ գնելիք ապրանք չեն գտներ կամ երբ գտնեն, յարաբերութիւնները կը խոչընդոտէ Կովկասցիներու միջազգային առեւտուրի օրէնքներու անգիտացումը: Այսուհանդերձ, դժգոհութիւնը մեծ չէ. առեւտուրի ծաւալները կը մեծնան: Փոխանակումները կարեւոր տեղ ունին այդ առեւտուրին մէջ: Բաքուեցիներ Թուրքիայէն շօքօլա, ելեկտրական գործիքներ, ապակեղէն կը գնեն, Տաճիկստան կը տանին ծախելու, ապա առկէ շահուած գումարներով Թաւրիզ կ'երթան գնումներ ընելու:

Կան առեւտրականներ ալ որոնք ոչ մէկ վստահութիւն ունին հիւսիսի իրենց գործընկերներուն. կօշիկ ծախող մը կը պատմէ թէ Բաքուէն վճարումները չստանալով սնանկացած է, եւայլն: Կայ նաեւ բարոյականի ըմբռնումին մեծ տարբերութիւնը Ազերիներու երկու հատուածներուն միջեւ. Ատրպատականցիները որոնք շատ պահպանողական են, ուղղակի զարհուրած են տեսնելով հիւսիսի իրենց ազգակիցներուն ազատ – համարձակ բարքերը: Մտաւորական մը կ'ըսէ թէ Ատրպատականցիներուն մեծ մասը զզուանք կը զգայ միւսներուն ռուսականութենէն ու մանաւանդ կիներու հագուստ – կապուստէն:

Հակառակ ամէն բանի ընդհանուր է համոզումը որ կովկասեան արկածախնդրութիւնը սկիզբի օրերը կ'ապրի: Նախկին խորհրդային Ազրպէյճանի վերակառուցումը լրումին հասած չէ ու այսօրուան պարզած պատկերը հմայիչ չէ Թաւրիզցիներուն համար: Բայց վաղը կրնայ շատ բան փոխուիլ. ինչպէս ըսած է դիւանագէտ մը, Իրան պէտք է զգուշանայ հմայելու տուեալներէն այդ պետութեան որ ոչ միայն քարիւղի հարստութեան տէր է, այլեւ կարող պաշտօնատարներու:

Հասկնալի է որ Իրանի իսլամական հանրապետութիւնը պաշտպանողական դիրքերու վրայ է. նաեւ երբեմն յարձակողական: Կը պատահի որ մինչեւ իսկ խնդրականացնէ Ազրպէյճանի հանրապետութեան օրինաւորութիւնը: Թաւրիզի երեսփոխան մը ըսած է վերջերս թէ Ազրպէյճան մաս կը կազմէ իրանեան հողատարածքին ու պէտք է Իրանի պատկանի վերստին. մանաւանդ որ հոն եւս պատիկ աւելի է Ազերիներու թիւը, քան անոնց որ կ'ապրին «Բաքուի հանրապետութեան» մէջ:

Կայ Հայաստանի ու Ազրպէյճանի հակամարտութիւնը որ կը խոչընդոտէ Կովկասի բարգաւաճումը եւ հիւսիս – հարաւ շրջանային յարաբերութիւնները: Այդ հակամարտութեան մէջ Իրան քրիստոնեայ Հայաստանի կողքին դիրք կը գրաւէ մահմետական Ազրպէյճանին դէմ: Անոր դէպի արտաքին աշխարհը ելք կը տրամադրէ ու ելեկտրականութիւն, կազ կուտայ, ուրիշ բաներու կարգին: Այդ ձեւով ան Ազրպէյճանի վճարել կուտայ յաւակնէս քարիւղի մարզին մէջ Միացեալ Նահանգներու հետ գործակցութեան գինը:

Օգնելով քրիստոնեայ պետութեան մը, այաթոլլահները կը վերակենդանացնեն հին աւանդութիւն մը: Շահ Աբբաս եւս Հայերու հետ դաշնակցած էր Օսմանեան ներթափանցումը կասեցնելու համար: Այսօր, այաթոլլահները ժամանակ չկորսնցուցին իրենց թագաւորազարմ նախնիներուն ռէալփոլիթիք–ին հետեւելու համար:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ ԵՏՔ

Ֆրանսայի ընտրութիւններով արձանագրուած իշխանութեան փոփոխութիւնը կը շարունակէ լայն արձագանգ ունենալ արտասահմանեան մամուլին մէջ։ Ուշադրութեան կեդրոնը կը գտնուի յաղթական ձախի իշխանութիւնը, գլխաւորաբար իր երիտասարդ կազմով եւ կիներու խմբակով։ Անկէ ետք նիւթ կ՚ըլլայ գործազրկութեան հարցը, նոր աշխատատեղի ստեղծելու պարտաւորութիւնը։

Միլանոյի «Գոռիէռէ տէլլա Սէրա»ն կիներու խմբակէն երկու անուն կարեւորութիւն կը նկատէ. Մարթին Օպրին եւ Էլիզապէթ Կիկուն։ Առաջինը որպէս մարտունակ տիպար ծանօթ է։ Միշտ նուիրուած է ընկերային մարզին։ Ան 1991–93 եւս Աշխատանքի նախարար էր, բայց այսօր պայմանները հիմնովին տարբեր են։ Ինք ժառանգորդն է պայթումի մօտիկ կացութիւններ ամփոփած թղթածրարներու որոնք փոխանցուած են աջակողմեան իշխանութեան շրջանէն։ Կայ ընդհանուր դժգոհութեան երեւոյթը որ ընկերութեան ամէնէն անտեսուած խաւին համար պահապան հրեշտակի վերածած է Մ. Օպրին։ Ինք քաջատեղեակ է կացութեան ու գիտակցօրէն յանձն առած է փշոտ այդ պաշտօնը որ Աշխատանքի ու Զօրակցութեան նախարարութիւնն է։ Սակայն եթէ ձախողի 700 հազար աշխատատեղի ստեղծելու նպատակը, ոչ ոք պիտի ների իրեն։

Նոյնն է պարագան Է. Կիկուի որ Արդարադատութեան նման նոյնքան դժուարին նախարարութիւն մը կը գլխաւորէ։ Իր նախորդէն՝ Ժ. Թուպոնէն իրեն փոխանցուած են բաւական դարչահոտ թղթածրարներ ուր ոչ ոք գիտէ թէ քանի՛ դայթակղութեան պատմութիւն տեղ գըտած է։ Եթէ, կ՚ըսէ թերթը, Արդարադատութեան այս առաջին նախարարուհին արժանաւորապէս չկարենայ մարմնաւորել աչքերը կապուած դիցուհին որուն արձանը զետեղուած է դատական ատեաններուն մէջ, Ֆրանսացիները կըրնան փորձ ընել անգամ մը եւս։

Լոնտոնի «Ֆայնէնշըլ Թայմզ»ն ալ կը անդրադառնայ այս նիւթին, Ժոսփէնի կառավարութեան ամէնէն դժուար յարգուելիք խոստումը նկատելով 700 հազար գործի տեղ բանալու վերաբերողը։ Կ՚աւելցնէ թէ աւելի համեմատաբար աւելի դիւրութեամբ կրնայ ըլլալ ոչ կառավարական, սեփականի մարզը եթէ Պետութիւնը դիւրութիւններ ընծայէ. նուազեցնէ պարտաւորութիւնները եւ հարկերը։ Ֆրանսայի մէջ այդ կարգի քաղաքականութիւնը ծայր աստիճան պատական կը նկատուի եւ երբ աջակողմեան իշխանութիւն մըն է զայն կիրարկողը, մեծ է ընդհանուր գործադուլի տանելու վախը։ Բայց երբ ընկերվարական կառավարութիւն մը որ նաեւ ունի համայնավար տարրեր, կը ձեռնարկէ նոյն ձեւերուն, ընդունելի ըլլալու հաւանականութիւնը կ՚աւելնայ։

Ֆրանսայի յետ–ընտրական քաղաքական կացութեան անտարբեր չէ ամերիկեան մամուլն ալ։ Նիւ–Եորքի «Պիզնէս Ուիք»ը կ՚ըսէ թէ աջին երկու վերջին տարուան քաղաքականութիւնը մերժելով, Ֆրանսացի ընտրողները փաստը տըւին բանաւորութեան. ընդդիմացան բարգաւաճումը կասեցնող եւ խառնակեցութիւն բերող միջոցներուն զորս դիւանակալ ու ամբարտաւան ընտրանի մը Պոնի, Փարիզի ու Պելժիոյ մէջ կը ջանայ ընդունիլ տալ Եւրոպայի։ Թերթը պիտաճէններու բացը նուազեցնելու իրապաշտ միջոց մը չի նկատեր հասարակաց դրամի մը անցքը, ոչ ալ ամերիկեան դրամանիշին հզօրութեան անով սահման մը դնելու Ժ. Շիրաքի հաւաստումները։

Թերթը վերջին երկու տարուան ամերիկեան տնտեսական աճին կարեւոր մէկ տոկոսը կը վերագրէ թեքնոլոժիին։ Մասնաւորաբար տեղեկատուական թեքնոլոժիին ծաւալումը ամերիկեան ձեռնարկութիւններու առիթ տուած է իրենց շահերը եւ գործի տեղերը աւելցնելու, առանց գիներու յաւելումի մը։ Մինչդեռ ֆրանսական եւ գերմանական ձեռնարկութիւնները միայն կը մտածեն ծախքերը պակսեցնելու մասին։

Ֆրանսացի ընտրողներու քուէները պէտք է ազդարարեն եւրոպացիներու ընտրանիին թէ խառնակեցութիւնը պէտք է փոխարինեն ուրիշ ձեւերով։ Իսկ ինչ կը վերաբերի հասարակաց դրամանիշին, որուն գործածութեան համար որոշուած թուականը 1999–ն է, Եւրոպան առանց բարգաւաճման համար ճար մը գտնելու, առանց գործազրկութեան հարցը լուծելու, չի կրնար իր ժողովուրդներուն պարտադրել զայն։

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԷՋ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՕԾՈՒՄ

Յունիս 15–ին Էջմիածնի Մայր տաճարին մէջ վեց թեմերու առաջնորդներ եպիսկոպոս ձեռնադրուած եւ օծուած են. անոնք են՝ Եզնիկ Ծ. Վրդ. Պետրոսեան (Հարաւային Ռուսաստանի թեմ), Սեպուհ Ծ. Վրդ. Չուլջեան (Գուգարաց թեմ), Նաւասարդ Ծ. Վրդ. Կճոյեան (Արարատեան թեմ), Աբրահամ Ծ. Վրդ. Մկրտչեան (Սիւնեաց թեմ), Նաթան Ծ. Վրդ. Յովհաննիսեան (Ուկրանիոյ թեմ), Առաքել Ծ. Վրդ. Քարամեան (Կոտայքի թեմ)։ Օծումները կատարած է օրուան պատարագիչ՝ Գարեգին Ա., ներկայ եղած են պաշտօնատարներ, մարզպետներ, թեմակալ առաջնորդներ, արտասահմանցի դիւանագէտներ։

⁂

ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԵՒՏՈՒՐԻ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԽՍՏԱՊԱՀԱՆՋ Է

Արդիւնաբերութեան եւ Առեւտուրի նոր նախարար Գ. Նանազուլեան Յունիս 14–ի մամուլի ասուլիսին յայտնած է թէ երեք նախարարութիւններու մէկի վերածումով անոնց անձնակազմը 700–էն կ՚իջնէ շուրջ 200–ի։ Նախարարին համաձայն նախարարութեան մասնագէտները պէտք է առնուազն տնտեսական գիտութիւններու մագիստրոսի կոչում ունենան, եւ ռուսերէնէն զատ ուրիշ օտար լեզու մըն ալ գիտնան։ Պէտք է տիրապետեն համակարգիչի ծրագիրներու, բանակցութիւն վարելու գործին։ Նախարարը կ՚ունենայ եօթը տեղակալ որոնցմէ կարէն Ճշմարիտեան, Նուրի Գասպարեան, Տիգրան Կիրակոսեան, Գագիկ Եղիազարեան, Արա Պետրոսեան, Արամ Պետրոսեան նշանակուած են արդէն։

⁂

ՎԱՆԱՁՈՐԻ ՇՈՒԿԱՅԻՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐԷՆ...

Վանաձորի շուկային մէջ ծախու հանուած են ութերորդ դասարանի մաթեմաթիկի քննութեան հարցումներն ու անոնց լուծումները, քննութենէն առաջ։ Լուծումներու ամէն մէկը արժած է 3–5 հազար դրամ։

Ի. ԴԱՐՈՒ ԲՈԼՈՐ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐՈՒ ՈԼՈՐՏՆԵՐԷՆ ՆԵՐՍ

Իվ Թերնոնի «Ոճրապարտ պետութիւնը» հատորին թարգմանաբար իտալերէնով հրատարակութեան (*) առթիւ, Սարինա Վալենտիզէ կը գրէ իտալական «Փանորամա» թերթին մէջ (Յունիս 12).—

⁂

Համապարփակ ամփոփում մը սարսափին։ Թիւերու, իրողութիւններու, թուականներու համախմբում մը՝ Ի. դարուն իրագործուած պետական ոճիրներուն։ Համախմբում մը որ թերեւս ուղղուած է ծառայելու գործնական նպատակներու (որպէս յղումի միջոց՝ քաղաքագէտներու եւ դիւանագէտներու համար) եւ որ զուրկ չէ իմացական ձգտումներէ։ Բժիշկ Իվ Թերնոնի գլխաւոր արժանիքը, որ տարիներէ ի վեր պատմաբանական ուսումնասիրութիւններ կը գրէ, տալն է այժմէականացուած տեղեկութիւններու ամբողջութիւն մը (գիրքը ֆրանսերէնով լոյս տեսած էր 1995–ին) ցեղասպանութիւններու եւ հաւաքական ջարդերու մասին, որոնք ի գործ դրուած են, քաղաքական նպատակներով եւ համատարած ծաւալով, մեր դարու սկիզբներէն մինչեւ մեր օրերը։ Ուստի, ան կը վերաբերի ոչ միայն նացիներու կողմէ ոչնչացուած Հրեաներու այլ նաեւ՝ Թուրքերու կողմէ բնաջնջուած Հայերու, սովետ համայնավարներու կողմէ ջարդուած գիւղացիներու եւ կուլակներու ու, անցնելով փարչակարգերու եւ ցամաքամասերու սահմանները, նկատի կ՚ունենայ մահմետականներ եւ հինտուներ, Գամպոճացիներ եւ Թիպէթցիներ, Լիճերու շրջանի ափրիկեան ցեղերը եւ Լատին Ամերիկայի բնիկ հաւաքականութիւնները։

Մեկնելով Ռաֆայէլ Լեմքինի 1944–ին հաստատած սահմանումէն (իրաւաբան մը, Եէյլի համալսարանի դասախօս), Թերնոն այլապան ցեղասպանութիւնները կը կարգաւորէ բաղդատական շարքով մը, քանի մը յետադարձ ակնարկներ նետելով հեռաւոր անցեալին վրայ (ինչպէս Մելոսի քանդումը Սպարտայի կողմէ եւ Կարքեդոնինը՝ Հռոմի) եւ մօտիկին (ինչպէս Վանտէցիներու ըմբոստութիւնը ֆրանսական յեղափոխութեան դէմ)։ Իրենը սակայն դասաւորում մըն է. եւ անոր հետեւիլը չի նշանակեր յարաբերականացնել այստեղ ուսումնասիրուած իւրայատուկ երեւոյթներու տարողութիւնը ու կամ ջնջել անոնց մէկութիւնը։ Ընդհակառակն։ Այս ցոյց կու տայ այն երկար գլուխը որ նուիրուած է հրէական ցեղասպանութեան, նացիական Գերմանիոյ մէջ։ Թերնոն կը մէկտեղէ իրողութիւնները (ցեղապաշտական օրէնքները, T4 գործողութիւնը, դէպի Ոսուիս արշաւը) պատմագէտներու մեկնաբանութիւններուն հետ, գիտումնապաշտներու եւ գործնապաշտներու միջեւ բաժնուած։ Բայց կանգ կ՚առնէ այն խորհուրդին դէմ, որ մեր գիտակցութեան մէջ կամք հաստատած է եւ չի բացատրեր թէ ի՞նչպէս պատահած է որ Եւրոպայի ամէնէն զարգացած պետութիւններէն մէկուն մէջ, կարելի եղած է բացարձակ անմարդկայնութեան հասնիլ։

(*) Yves Ternon : «*LO STATO CRIMINALE. I genocidi del XX secolo*», Corbaccio, 426 p.

ՇԱՀԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Բ. ՄԱՍ

ՏԵՐԵՒՆԵՐ ԴԵՂՆԱԾ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԷ ՄԸ

«Շունչ կարելու» նոր ձեւ մըն ալ գըտեր էի, — կռնակի վրայ փռուած, միշտ գլուխս եւ գարշապարներս կռթնցնելով անկողնին եւ մարմինս պարապին մէջ ձգելով, աստիճանաբար կը պրկուէի, կը գալարուէի, եւ մաղ կը մնար հոգի աւանդելու — հոնդիւն մը, նուազուն կանչ մը, հոգեվարք...

Ամէն անգամ որ այդ փորձը կը կատարէի, հերթապահ ոստիկանը կը խոյանար վրաս, կը կոխէր կուրծքիս, գլուխս տակէն կը հանէր կը նետէր բարձը եւ ուժասպառ կը փռուէի անկողնին վրայ։

Քանի՞ օր տեւեց այսպէս, չէի կրնար գիտնալ։

Թերեւս երրորդ օրն էր որ, սկսայ կէս մը բանալ աչքերս, պահէ պահ, եւ ինքզինքս գտայ ոստիկանութեան բանտի սենեակիս մէջ, այս անգամ դրան քով, ճիշդ դիմացը աւազանով պարտէզին, իսկ հերթապահ ոստիկանը՝ պատուհանին առջեւ։ Պարտէզին մէջ ալ ոստիկաններ կ՚երթեւեկէին շարունակ, հետաքրքրութեան կամ հսկողութեան համար։

Աչքերս բացած ատեն, կը նայէի մէկ ուղղութեամբ, դէպի ձեղունին մէկ անկիւնը, որոշ հիւսուածքի մը, եւ ձեռքերս ջղաձգօրէն կը բացուէին ու կը գոցուէին։ Կիսախելագար վիճակ մը։

Այս ջղաձգութիւնը կը կրկնուէր մանաւանդ երբ մէկը ներս մտնէր։

Եւ անպակաս էին եկող–գացողները։

Միեւնոյն ատեն կը շարունակէի պատէ պատ զարնել գլուխս, եւ հերթապահ ոստիկանը, որ միշտ կը փոխուէր, կա՛մ կուգար կը կաշկանդէր, եւ կամ կ՚երթար լուր կուտար տեսչութեան։

Կը յիշեմ որ քանի մը անգամ ալ անկողինէն վար սահեցայ եւ սկսայ սողալ տախտակամածին վրայ, դէպի դուրս նայիլ դրան տակէն, օգտուելով Զանկըրցի ծերուկ եւ բարեացակամ ոստիկանի մը անուշադրութենէն, մինչ պատուհանէն ուրիշ ոստիկաններ կը հայհոյէին եւ կը սաստէին։

Ինկած ըլլալով աջ կողիս վրայ, ոտքս կոտրած էի եւ չէի կրնար քալել։ (Մինչեւ այսօր ալ, յաճախ կը ցաւի եւ երբեմն կը կաղամ)։

Կորսնցուցեր էի ուտելու, խմելու, եւ խօսելու կարողութիւնս։

Քանի մը անգամ կաթ բերին եւ փորձեցին բռնի խմցնել, չյաջողեցան։ Ակռաներս իրար փակած, բերանս չէր բացուեր, եւ կաթը կը վազէր կուրծքիս վրայ։

Գիտակցութիւն կա՞ր խենդ կամ խելօք արարքներուս մէջ։

Եւ կար եւ չկար։ Օրինակ, որոշ գիտակցութեամբ կը շարժէի, երբ ինքզինքս պատէ պատ կը զարնէի, կամ կռնակս վերցնելով, մարմինս օդին մէջ կը կախէի, շունչս կարելու համար։

Բայց կը զգայի թէ կամքէս անկախ էր երբ ձեռքերս ջղաձիգ կը գալարուէին, աչքերս դէպի ձեղունի միեւնոյն անկիւնին եւ որոշ հիւսուածքի մը յառած։

Յետոյ, որոշ գիտեմ կար, երբ հազիւ նշմարած այս կամ այն այցելուն, մանաւանդ ծանօթ պաշտօնատար մը, կը խփէի աչքերս, դէմքս պատին դարձնելով։

Այդպէս, իրիկուն մը բաղդատաբար հանդարտ վիճակի մէջ, յանկարծ դուռը կէս մը բացուեցաւ եւ գաղտագողի երեւցաւ Պէտրի պէյը։

Առաջին անգամ էր որ կը տեսնէի, ծեծէն յետոյ, եւ անմիջապէս պատին դարձուցի դէմքս։ Ինք ալ հազկցաւ եւ գլուխը քաշեց գնաց, առանց ներս մտնելու։

Ամէնէն աւելի Ալի Րիզան էր որ կ՚երթար–կուգար։

Իրիկուն մը ներս մտաւ, ետեւէն ալ՝ Յար. Մկրտիչեանը։ Աչքերս փակեցի եւ անդին դարձայ, մինչ ան կը մօլար, գլուխը օրօրելով.

— Խ... Բ... սուտ է, դիտմամբ կ՚ընէ։

Եւ յանկարծ եղք մը.

Անդրանիկը քաջ, իւր ընկերներով...

Աչքերս գոց էին, բայց կը տեսնէի, կը ճանչնայի երգողը, — Յար. Մկրտիչեան, որ անշուշտ հոգեբանական փորձ մը կը կատարէր, հասկնալու համար թէ խելքս գլո՞ւխս է...

Պուլկարին տուած վերարկուն միշտ վրաս, փափախս ալ գլխուս, ձեռք եւ ոտք միշտ կապուած, դէշեր–ցերեկ նոյն վիճակի մէջ, այնքան ոջլոտեր էի որ, ոստիկանները վրաս կը թքնէին, եւ կարելի եղածին չափ անկողինէն հեռու կը կենային։

Անոնց ամէնէն վայրագը, Կարնեցին, ոչ միայն կը թքնէր, ու կը հայհոյէր, այլեւ «փափախ»ը գլխուս կը փաթթէր եւ օրուան թերթը ձեռքը, թրքական յաղթանակներու լուրերը կարդալով բարձրաձայն կը դառնար ինծի եւ կը հեգնէր։

— Միւսթագիլ էրմէնիսթան, հէ՞... տաշնագ... փափախ... կավկասիաճը կիթմէճէքսին փի... ք... (Անկախ Հայաստան... տաշնակ... փափախ... Կովկաս չը՞ պիտի երթաս)։

Ոչ միայն վերէն վար ոջլոտած էի, եւ ոջիլները թուղթի պէս կը թափէին, այլեւ սանդուխէն, նետուելով, ինքզինքս զետնէ զետին եւ պատէ պատ զարնելով, ձեռնակապերս միսիս մէջ խրած եւ դաստակներս թարախ կապած էին։

(Շար. 20)

ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին տարեվերջի հանդէսը՝

SALLE ROSSINI, 6, rue Drouot,
Métro : Richelieu - Drouot
(MAIRIE)

Յունիս 29, Կիրակի, ժամը 3–էն սկսեալ։

Վիճակահանութեան տոմսեր ծախու են աշակերտներուն մօտ։

ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ՀՐԱՒԷՐ

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութեան տարեկան ընդհանուր ժողովը այս տարի տեղի կ՚ունենայ Չորեքշաբթի, Յունիս 25, ժամը 20·30–ին Ընկերակցութեան կեդրոնը
77, rue La Fayette, 75009 Paris

Անդամներէն կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

l'Ecole
TARKMANTCHATZ
d'Issy-les-Moulineaux

organise

SA PREMIERE

FÊTE CHAMPÊTRE

Dimanche 29 Juin à partir de 12 h.

dans les jardins de l'Ecole
19-27, Sentier des Epinettes,
Issy-les-Moulineaux

animée par le chanteur **SOUREN et son orchestre**

Buffet : *Spécialités arméniennes.*

Stands de jeux —
loteries —
attractions —
surprises...

— *Entrée gratuite* —

Venez gagner un week-end à Eurodisney pour 4 personnes

Concert Exceptionnel

Lundi 30 Juin à 20 heures 30

organisé par le CENTRE CULTUREL **SAHAK-MESROP**

violon : **Astrik VARDANIAN** (Erevan)
Saténik KHOURDOIAN (Marseille)

au piano : **Anaït SEREKIAN**

Professeur : Jean TER-MERGUERIAN

Beethoven — Brahms — Sarasate — Saint-Saens — Wieniawski — Dvoràk — Khatchatrian — Komitas.

Salle du Centre Culturel :
339, avenue du Prado, 13008 Marseille
Tél. : 04. 91. 77. 84. 70.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Fête Champêtre

La Croix Bleue des Arméniens de France, Section **«Archag Djamalian»** de Décines organise une **FETE CHAMPETRE le Dimanche 29 Juin** à partir de 12 heures. Il y aura des stands de jeux pour les enfants, un buffet et une buvette.

Cette fête sera animée
par **l'Orchestre «ARMENIA»**
En cas de mauvais temps elle aura lieu à la Salle des fêtes de Décines.

CAMP ITINERANT EN ARDECHE

Pour son camp itinérant qui se déroulera cette année en Ardèche du 8 au 29 Juillet, la Croix Bleue des Arméniens de France vous informe que quelques places sont encore disponibles.

Téléphoner au : 01. 48. 24. 46. 57.

CENTRE DE VACANCES DE BELLEFONTAINE

Pour son séjour du mois d'août qui se déroulera du 30 juillet au 23 août, à la colonie de Bellefontaine (Jura), la Croix Bleue des Arméniens de France vous informe que quelques places son encore disponibles.

Téléphoner au : 01. 48. 24. 46. 57.

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ 3-ՐԴ ՀԱՄԱԽՄԲՈՒՄ

ՅՈՒԼԻՍ 19 — ՕԳՈՍՏՈՍ 4
ՊԷՅՐՈՒԹ — ԼԻԲԱՆԱՆ

Քաջալերուած Համազգայինի կողմէ կազմակերպուած առաջին եւ երկրորդ մշակութային համախմբումներու յաջողութենէն, ուրախութեամբ կը յայտարարենք որ երրորդ համախմբումի արձանագրութիւնները սկսած են։

Համախմբումի մասնակցութիւնը բաց է զանազան երկիրներու մշակութային ազդեցութեանց տակ մեծցած հայ ուսանողներուն, քոլէժական եւ համալսարանական։

Անցնող տարի 50–է աւելի հայ ուսանող եւ ուսանողուհիներ իրենց մասնակցութիւնը բերին երկրորդ համախմբումին։ Մասնակցողները եկան Ամերիկայէն, Գանատայէն, Աւստրալիայէն, Ֆրանսայէն, Անգլիայէն, Իտալիայէն, Պուլկարիայէն, Կիպրոսէն, Սուրիայէն, Լիբանանէն։

Մասնակցողները պիտի վայելեն Պէյրութի Ն. Փալանճեան Ճեմարանի բնակարանային լրիւ յարմարութիւնները։ Ճեմարանը օժտուած է գոլ–օդեայ սրահներով, սենեակներով եւ մարզադաշտով։

Երկու շաբաթ տեւող այս համախմբումին համար մշակուած է յայտագիր մը որ կը պարունակէ մասնագէտ դասախօսներու ելոյթներ, գրական, գեղարուեստական եւ պատմական նիւթեր, վիճաբանական սալոններ, ծովեզերեայ պտոյտներ, եւայլն։

Մշակութային այս համախմբումը բացառիկ առիթ մըն է հայ երիտասարդութիւնը իրար ծանօթացնելու, ընկերանալու թիւնը իրարու ծանօթացնելու, ընկերանալու եւ ջերմ հայկական մթնոլորտ մը ապրելու։

Արձանագրութեան համար դիմել՝

ՓԱՐԻԶ

Տիկին Մարի Սուքնեան– 01 48 78 76 88
Տիկին Հուրիկ Պաղտասարեան–
01 42 29 10 24

ԼՈՆՏՈՆ

Տիկին Սէլլա Թնճուկեան
37, Holand Villas Road
London W148 DH — ENGLAND
Tél. : 0171 60 38 452

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

UGAB — UGAB — UGAB —

UCAB — MARSEILLE

SOIREE Greco-Arménienne

Le Samedi 28 Juin à 20 heures

au son du *bouzouki*

Spécialités grecques et arméniennes

animée par le chanteur *YANIS*

Réservez dès maintenant votre soirée

Réservation au : 04. 91. 22. 10. 45

327, Bd Michelet, Marseille 9e

UGAB — UGAB — UGAB —

Université d'Eté d'Etudes Arméniennes

Le HOM (Hay Oknoutian Mioutioun) de la Côte Est des Etats-Unis organise une université d'été d'études intensives arméniennes dispensées en langue anglaise, de 3 semaines, destinée aux jeunes étudiants de niveau universitaire âgés de 18 à 25 ans et diplômés d'études secondaires.

Date : du 20 juillet au 9 août 1997

Lieu : Université Bradford — à Bradford (Massachussetts)

Direction : M. Barlow Der Mugrdechian Professeur du programme d'études arméniennes à l'Université d'Etat de Californie à Fresno.

Programme

Langue	**Musique**
Histoire	**Cinéma**
Littérature	**Danse**
Histoire de l'art et autres...	

Conditions :

- Hébergement pris en charge par le HOM Côte Est;
- Frais d'inscription,non remboursables. 350 USD,en plus des frais de voyage à la charge du participant.

Places limitées : S'adresser à la CBAF.
Tél. : **01. 48. 24. 46. 57.**

COLONIE DE VACANCES à SAINT-GERVAIS-LES-BAINS

L'Association SIPAN des Arméniens catholiques des France organise cet été

un séjour de colonie de vacances

dans sa superbe propriété *«Résidence Sipan»* sise à Saint-Gervais-les-Bains (Haute-Savoie) à 15 kms de Chamonix, pour les enfants de 6 à 12 ans,

du 2 au 22 juillet.

Les dossiers d'inscription peuvent être retirés auprès de nos paroisses ou demandés au Secrétariat de l'Association,
10 bis, rue Thouin, 75005 PARIS.

Tél. : 01 40 51 11 90, du lundi au vendredi, de 14h30 à 18h30.

Ceux qui ont assisté au précédent ont déjà retenu leurs places, ceux qui ont raté le précédent vont se précipiter pour retenir leurs places, nous irons tous au

dîner dansant

de l'**Association Ste Croix**

animé par l'**Orchestre Spitak**

le samedi 28 juin à partir de 20 heures 30

au Restaurant **«Tamaris»** à BOISSY-ST-LEGER (Val-de-Marne)
(Bd de la Gare, à la sortie du R.E.R.)

- Repas oriental
- Ambiance familiale
- Accueil chaleureux

Réservez dès maintenant votre soirée

Participation aux frais : 200 F.

Réservations: 01. 44. 59. 23. 50 (Paroisse) ou 01. 45. 69. 25. 60 (Tamaris)

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 25
MERCREDI
25 JUIN
1997

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.143 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 72e ANNEE — N° 19.143

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՆՈՐ ՕՐԱԹԵՐԹ ՄԸ՝ ԱԶԱՏ, ԱՆԿԱԽ, ՄԻԱՑԵԱԼ «ՀԱՅՈՑ ԱՇԽԱՐՀ»

Յունիս 17–ին առաջին թիւը լոյս տեսած է նոր օրաթերթի մը՝ «Հայոց Աշխարհ»ի որ կուգայ փոխարինելու Հ.Յ.Դ. ժամուլին քաղաքական զարգացումներու հետեւանքով փակուած անունները՝ «Երկիր»ը, «Ազատամարտ»ը եւլն.:

Թերթը լոյս կը տեսնէ գլխաւոր խմբագիր ունենալով Գագիկ Մկրտչեանը: Ունի 3000 տպաքանակ: Առաջին թիւը հրատարակուած է 16 էջով, ինչ որ, կ'ըսուի թէ սովորական ծաւալին կրկնապատիկն է: Ամբողջութեամբ խորհրդային «ուղղագրութեամբ» է:

ՆՈՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»

Յունիս 11–ին տեղի ունեցած է նոր կուսակցութեան մը «Հայրենիք»ի հիմնադիր ժողովը: Կուսակցութեան հիմնական նպատակներէն է Հայոց անկախ պետականութեան հզօրացումը, Սփիւռքի հայապահպանութեան խնդիրներու լուծումին նպաստելը եւ Սփիւռքի հայութեան համախմբումը Հայոց պետականութեան շուրջ:

Կուսակցութեան նախագահ ընտրուած է Վարդան Վարդապետեան: Աշնան կը նախատեսուի հիմնադիր համագումար հրաւիրել:

«ԱՐՄԵՆՓՐԵՍ»

(Յունիս 23 / 24)

ՆՈՐ ՆՇԱՆԱԿՈՒՄՆԵՐ

Նախագահ Լ. Տէր–Պետրոսեանի Յունիս 21–ի հրամանագրերով Եուրի Մկրտումեան ազատ արձակուած է Ռուսաստանի դեսպանի պաշտօնէն զոր կը վարէր 1994–էն ի վեր: Զինք փոխարինած է կառավարութեան աշխատակազմի ղեկավար – նախարար Գագիկ Շահբազեան:

Այլ հրամանագրով մը նախագահի աշխատակազմի ղեկավար Շահէն Կարամանուկեան նշանակուած է կառավարութեան աշխատակազմի ղեկավար:

ԿԱՐԿՈՒՏԻՆ ՈՒ ԱՆՁՐԵՒԻՆ ԵՐԵՔ ԶՈՀ

Յունիս 22–ին Գորիս տեղացած անձրեւներու եւ կարկուտի հետեւանքով երեք հոգի մահացած է ու կայ նիւթական մեծ վնաս: Ամբողջովին աւերուած է Գորիսգիւղ թաղը քաղաքին կապող միակ ճամբան:

ՌԱԶՄԱԿԱՆ ՕԴՈՒԺԻՆ Ե. ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Հայաստանի ռազմական օդուժը ստեղծուեցաւ խորհրդային պետութենէն մնացած հիմերով, 1992 Յունիս 17–ին, Պաշտպանութեան նախարարութիւնը Էրեբունիի մէջ Յունիս 22–ի ռազմական օդուժի զօրահանդէսով նշած է այդ հնգամեակը: 1993–էն ստեղծուեցաւ օդային թռիչքներու թէքնիք ուսումնարանը որ երեք տարուան ընթացք է: Պաշտպանութեան փոխ–նախարարները այս տարուան շրջանաւարտներուն յանձնած են իրենց վկայագիրները ու ենթասպայի կոչում տուած անոնց: Զօրահանդէսին ներկայ գտնուած են դեսպաններ, զինուորականներ, պաշտօնական դէմքեր, եւայլն: Պաշտպանութեան նախարար Վ. Մանուկեան ըսած է. «եղածի պայմաններու մէջ մեր ժողովուրդը կարող է հանգիստ քնել»:

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 25–Ի ՆՈՐ ԴԱՏ

Յունիս 23–ին սկսած է Սեպտեմբեր 25–ի նոր դատ մը որուն ամբաստանեալն է Արմէն Եղիազարեան: Ան կ'ամբաստանուի զանգուածային անկարգութիւն գործելով: Դատին կը նախագահէ Համլետ Գէորգեան:

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ ԱՇԽԱՏՈՂՆԵՐԸ 3 – 4 ԱՄԻՍԷ Ի ՎԵՐ ՉԵՆ ՎՃԱՐՈՒԱԾ

Ֆինանսներու եւ տնտեսութեան նախարար Ա. Դարբինեան յայտնած է թէ հիւանդանոցներու մէջ աշխատողները արդէն 3 – 4 ամիսէ ի վեր աշխատավարձք չեն ստացած. պատճառը պիւտճէի եկամուտները հաւաքելու դժուարութիւններն են:

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՅԱՆՑԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԹԻՒԸ ՅԱՒԵԼՈՒՄ ԱՐՁԱՆԱԳՐԱԾ

Այս տարուան Յունուար – Ապրիլ ամիսներուն արձանագրուած է տնտեսական յանցագործութեան 149 դէպք, ինչ որ 1,4% համեմատութեամբ աւելի է նախորդ տարուան տուեալներէն: Արձանագրուած է ծանր յանցագործութեան 51 դէպք (1996–ին՝ 47), պետական ինչքերու իւրացման՝ 50 (1996–ին՝ 26), մեծածաւալ իւրացումի՝ 32 դէպք (1996–ին՝ 20): Կ'արժէ նշել նաեւ որ 1995–ին մեծ համեմատութիւններու հասած տնտեսական յանցագործութիւններու թիւը, 1996–ին որոշ նահանջ արձանագրած էր:

1700–ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ ՆՈՐ ԴՐՈՇՄԱԹՈՒՂԹԵՐ

Հայաստանի Հաղորդակցութեան Նախարարութիւնը եւ Հայաստանի Ֆիլաթելիսթներու Միութիւնը միասնաբար հրապարակ հանած են Հայաստանի քրիստոնէացման 1700–ամեակին նուիրուած շարքի հերթական դրոշմաթուղթերը: Այս 100 հազար դրոշմաթուղթերը տպագրուած են Անգլիա: Շարքին պատրաստութեան նպատակն է 2001 թուականին ֆիլաթելիստական մեծ ցուցահանդէսի մը կազմակերպումը՝ 1700–ամեակի թեմայով:

ԳԵՂԱՐՔՈՒՆԻՔԻ ՄԱՐԶԸ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ ԻՐ ՆՈՐ ՋՐԱՏԱՐԸ

Այս տարուան վերջը գլխաւորապէս կը բարելաւուի Սեւան քաղաքի եւ շրջակայ կարգ մը գիւղերու ջուրի մատակարարումը: Այդ կարելի կ'ըլլայ շնորհիւ Ծովագիւղ – Սեւան ջրատարին, որ Գեղամայ լեռնաշղթայի ջուրը ինքնահոս դըրութեամբ շուրջ 29 քիլոմեթր հեռուէն կը հասցնէ մարզի վեց բնակավայրերը՝ լուծելով մօտ 50 հազար բնակիչի ըմպելի ջուրի խնդիրը: Ծրագրին դրամական մատակարարումը կ'ապահովեն Գեղարքունիքի մարզպետարանը եւ փախստականներու նորվեկիական խորհուրդը, նախնական տուեալներով, ջրատարին կառուցումը պիտի արժէ 1,2 միլիոն տոլար:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏԷՆՎԸՐԷՆ ետք Շիրաք Նիւ–Եորք անցաւ, ուր ՄԱԿ–ի անդամ 185 երկիրներէ 60 պետական ղեկավարներ երկրորդ վեհաժողով մը գումարած էին օրակարգ ունենալով Երկրագունդը: Շիրաք առաջարկեց որ 1998–ի սկիզբը միջազգային ժողով մը գումարուի Փարիզ, ջուրը պաշտպանելու համար: Ան իր ելոյթին մէջ շեշտած է այն մեծ վտանգը որ կը սպառնայ մարդկութեան՝ անոյշ ջուրի պակասին հետեւանքով, թելադրած է նաեւ որ ՄԱԿ–ը յանձնառութիւնն առնէ ըմպելի ջուրի կարելիութիւն ստեղծելու՝ երրորդ աշխարհին, ի մասնաւորի Ափրիկէի համար: Անտառն ալ նիւթ եղած է, քանի ամէն տարի 11,3 միլիոն հեկտար անտառ կ'անհետանայ: Ամերիկացիք գոհ չեն մնացած Շիրաքի «յարձակողական» ոճէն, մինչ Եւրոպացիք դատապարտած են Միացեալ–Նահանգներու թշնամական դիրքը մթնոլորտի եւ աղտոտութեան դարմաններու միջոցներուն դէմ:

Մ. ԵԸԼՄԱԶ դժուարութիւններու կը բախի կազմելու համար իր կառավարութիւնը եւ այնքան ապահով չի թուիր որ յաջողի եւ վստահութեան քուէ ալ ստանայ (550–ի կէսը): Ըստ դէտերու, Եըլմազ որու կապերը մահմետական կրօնական խմբակցութեանց հետ ծանօթ են, երկու միջոց ունի յաջողելու համար: Քեմալական շրջանակները (քաղաքային թէ զինուորական) կ'ուզեն որ դասական աջի երկու կուսակցութիւնները (Մայր Հայրենիք եւ Արդար Ուղի) գինակցութիւն մը կնքեն, բայց երկու պարագլուխներու փոխադարձ ատելութիւնը արգելք եղած էր նման կարգադրութեան մը, անցեալ աշնան: Չիլլէր կըրկնած է թէ տրամադիր չէ: Աւելի հաւանական կը նկատուի Եըլմազի շուրջ խառնիխուռն համախմբում մը, ուր գտնուին Մայր Հայրենիքի կողքին Էճէվիթի եւ Պայքալի (խորհրդարանական ձախ) կուսակցութիւնները: Եթէ Եըլմազ ձախողի, Տէմիրէլ ստիպուած է կրկին Չիլլէրը նշանակել: Եթէ այս վերջինն ալ չյաջողի, կը մնայ բանակը որու համբերութիւնը, կը գրէ Ֆիկարօ–ի աշխատակիցը (Յունիս 24) պէտք չէ չարաչար գործածել:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ Փրկութեան Իսլամական Ճակատի ղեկավարին՝ Ապասի Մատանիի երկու տղաքը երկուական տարի բանտարկութեան դատապարտուած են Տիւսէլտորֆի դատարանին կողմէ ոճրային կազմակերպութեան մը որպէս անդամ: 1993 Մարտին ի բացակայութեան մահուան դատապարտուած էին Ալժերիա, Ալժէի օդակայանին ոճրափորձէն ետք (1992 Մարտ, 9 մեռեալ):

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՍԵՌԱՅԻՆ շահագործումի հարցը կը շարունակէ մեծ աղմուկ հանել Ֆրանսայի մէջ եւ խուճապ ալ ըստեղծուած է օդափոխութեան կայաններու մէջ, ծնողքները շատ մտահոգ ըլլալով:

ՏԽՐՈՒՆԻ

ԹՈՐԳՈՄ ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ

Ցաւագնօրէն իմացանք որ Յունիս 17–ին, յետ կարճատեւ հիւանդութեան իր մահկանացուն կնքած է ֆրանսահայ գաղութի հին անդամներէն՝ Թորգոմ Նալպանտեան:

Ծնած էր Տիգրանակերտ 1904–ին, քիչերէն էր իր ընտանիքէն որ փրկուած էր աքսորէն եւ 1920–ական թուականներուն ապաստան գտած Հալէպ, ապա՝ Պէյրութ:

Ֆրանսա հաստատուած էր 1927–ին եւ դերձակի ապրանքի հայթայթիչ իր արհեստին կողքին, տասնամեակներ զբաղած է ազգային կեանքով, նուիրումով եւ մանաւանդ՝ բծախնդրութեամբ: Կանուխէն մտած Հ.Յ.Դ. շարքերը, եղած է Փարիզի Քրիստափոր խումբի անդամ, հիմնադիր անդամներէն Համազգայինի Փարիզի վարչութեան, Բ. աշխարհամարտի նախօրեակին, ապա առաջին անդամներէն նաեւ Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան յանձնախումբին 1957 – 1960–ական թուականներուն:

Առանց աղմուկի, առանց ցուցամոլութեան լուռ աշխատող մը եղած է, բայց միշտ հետեւողական, ամէն անգամ որ սրտին մօտ հարց մը կը ծեծուէր կուսակցական, եկեղեցական թէ մշակութային կետնի վրայ:

Առաջին օրերէն սերտ կապ ունեցած է «Յառաջ»ի եւ անոր հիմնադրին հետ: Շաւարշին մահէն ետք, միշտ կը յիշէր գըրաւման շրջանը, ապա ազատագրման առաջին օրերը երբ ամէն մարդ կը խուսափէր երեւալէ եւ ինք, գրեթէ ամէն օր, կը ժամադրուէր Շաւարշին հետ, Նոթր – Տամ տը Լորէթի փոքրիկ սրճարանը: 1944 Օգոստոս 26–ին, իր օրագրի էջին մէջ (տես՝ «Յառաջ», 1994, Օգոստոս 26) Շաւարշ կը գրէ ի մէջ այլոց. –

«Գիշերը հիւրը եղայ բարեկամի մը տունը: Գերմանները ռմբակոծեցին քաղաքը, բոցեր ամէն կողմ: Նկուղը մտանք ժամը 11–1½, յետոյ նորէն ժամը 4–ին»: Այդ բարեկամը՝ Թորգոմ Նալպանտեանն էր:

Կանոնաւոր կերպով աշխատակցած է «Յառաջ»ի Տիգրանակերտցի ստորագրութեամբ, երբեմն պատմելով իր ծննդավայրին բարքերն ու աւանդութիւնները: Վերջին տարիներուն, տարիքի բերմամբ քաշուած կեանք մը կ'ապրէր, հաւատարիմ ընթերցողը մնալով «Յառաջ»ի զոր իր «ամէնօրեայ սնունդը» կը նկատէր ինչպէս կը վկայէ իր այրին:

Օրէ օր կը մեկնին վերջին վկաները սերունդի մը որ կենսական դեր կատարեց գաղութներու կազմաւորման մէջ, ապա մոռցուեցան երբ քիչ մը «երկար» ապրեցան ու չմնացին սերնդակիցներ որ յիշեն անոնց տարած աշխատանքը: Անոնցմէ մէկն էր Թորգոմ Նալպանտեան:

Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Նալպանտեանի եւ զաւակներուն:

ԳԱՆԱՏԱՅԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ՝ ՍԱՐԳԻՍ ԱՍԱՏՈՒՐԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Գանատայի Խորհրդարանի վերջերս վերընտրուած երեսփոխան՝ Սարգիս Ասատուրեան Փարիզ կը գտնուէր անցեալ շաբթու, որպէս անդամ խորհրդարանական պատուիրակութեան մը որ կարգ մը հանդիպումներ կ'ունենար Օ–Սէ–Տէ–Ը–ի եւ ՊԵՐՏ դրամատան ներկայացուցիչներուն հետ:

Այս առթիւ, երեսփոխանը այցելեց նաեւ «Յառաջ»ի խմբագրատունը, Ուրբաթ, Յունիս 20–ին:

ՆԱՐԼԸ ԳԱՓՈՒԻ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Պատրաստեց՝

ԷԼՄՈՆ ՀԱՆՃԷՐ (ԳԱՐՕՂԼՈՒ)

(Բ. եւ վերջին մաս)

Պատմական պարիսպներէ դուրս, Նարլը Գափու կոչուած դրան հարաւ արեւելեան կողմը շինուած այս հաստատութիւնը, ազդուելով Մարմարա ծովու հարաւային ալիքներու կործանարար ազդեցութենէն, յաճախակի նորոգութեան պէտք կ'ունենար: Ի վերջոյ, 1959 թուականին եկեղեցւոյ հարաւային կողմը կառուցուեցաւ կրկրապատ մայր ճամբայ մը, որ կ'երկարի Սիրքէճիէն մինչեւ Հալքալը: Այս կարգադրութիւնը նոր էջ մը բացաւ եկեղեցւոյ տարեգրութեան մէջ, դիրքի ու գործածութեան տեսակէտով:

1962–1964 թուականներուն Նարլը Գափուի Ս. Յովհաննէս Եկեղեցին ի հիմանէ վերակառուցուեցաւ, ճարտարապետութեամբ Եդուարդ Տահպազի, եւ օծուեցաւ ձեռամբ Տ. Շնորհք Պատրիարք Գալուստեանի:

1988 թուականին, նախկին վարժարանի շէնքը նորոգուեցաւ ու տրամադրութեան տակ դրուեցաւ Ս. Խաչ Դպրեվանքի Սանուց Միութեան: Նոյն թուականին ընդարձակուեցաւ նաեւ եկեղեցւոյ սրահը, որ կը կոչուի «Սերաստացիներու սրահ», եւ ուր մուտք կը գործուի եկեղեցիին գաւիթին արեւմտեան կողմէն վեր բարձրացող սանդուխով մը: Նաեւ եկեղեցապատկան քովնտի գետինը վերածուեցաւ բացօթեայ մարզարանի:

Նարլը Գափուի Ս. Յովհաննէս Եկեղեցին, որ իր վերջնական ձեւը առած է 1964 թուականի վերաշինութիւնով, կը գտնուի 466 քառակուսի մեթր հողատարածքի մը վրայ: Եկեղեցիին երկարութիւնը 41,50 մ., իսկ լայնքը 14,25 մ. է: Դուրսէն կղմինտրներով ծածկուած սուր տանիքը հարաւային կողմէ եկեղեցիին երեսի պատերէն աւելի դուրս ցցուած է:

Եկեղեցին, որ միայն հարաւային ճակատէն կը տեսնուի, կը բաղկանայ նկուղէ մը, մայր տաճարէ եւ վերնատունէ: Նկուղը ունի ուղղանկիւն քառանկիւն 9 պատուհաններ եւ երկու դռներ, որոնք ցցուն քառանկիւնաձեւ շրջանակներով եզերուած են եւ պահպանուած երկաթեայ ցանցերով: Եկեղեցին, հիւսիսային կողմէն շրջապատուած է պարիսպներով, արեւելքէն՝ Միութեան շէնքով, եւ արեւմուտքէն՝ սրահով: Ուստի միայն արեւելեան կողմէ կարելի է տեսնել խորանին կիսաբոլոր գմբէթը նաեւ երկաթեայ զանգակատան խաչանիշ բրգաձեւ կատարը:

Մայր տաճարը կը լուսաւորուի հարաւային ճակատի պատուհաններէն, որոնց չորս հատը կամարաձեւ են, մէկը՝ աւելի բարձր շինուած եւ ուղղանկիւն քառանկիւն, երկու հատը եռանկիւնաձեւ, որոնք ցցուն շրջանակներով եզերուած են: Այս ճակատին վրայ կայ ցցուն եռանկիւնաձեւ շրջանակով մուտք մը, որուն ներսի կողմը նոյն ձեւը պահող երկաթեայ դուռ մը կը գտնուի, որուն ետեւը փայտաշէն դուռ մը եւս կը տեսնուի, ուրկէ մուտք կը գործուի եկեղեցիին գաւիթը: Մայր դրան ձախ կողմի կամարաձեւ աւելի փոքր երկու պատուհանները կը պատկանին քահանայի սենեակին խորհրդարանին: Բոլոր պատուհանները եւ մայր դուռը գունաւոր ապակիներով զարդարուած են եւ օժտուած՝ մետաղեայ ցանցերով: Հարաւային ճակատին վրայի պատուհաններուն ցցուն շրջանակները եւ քիւը զարդարուած են արճաղոյն ատամնաձեւ երիզներով, որոնք եկեղեցիին բաց մոխրագոյն երեսի պատերուն հետ ներդաշնակ երեւոյթ մը կը կազմեն: Մայր դրան վրայ նստող Սեբաստացիներու սրահը կ'երկարի մինչեւ եկեղեցիին գաւիթին վրայ եւ եկեղեցիին տանիքին ամբողջութիւնը գրաւելով կը բարձրանայ եւ իրարու կից եռանկիւնաձեւ պատուհաններով եւ գունաւոր ապակիներով հովահարի մը նման կը բացուի հարաւային ճակատին վրայ:

Եկեղեցիին նկուղին մէջ արեւելքէն դէպի արեւմուտք կը շարուին մեռելոց սենեակ մը, չորս սենեակներ, երկու մթերանոցներ, երկու ջրամբարներ, ջրհոր մը եւ արտաքնոց մը, որոնց միջեւ կ'երկարի նեղ անցք մը:

Եկեղեցիին գաւիթին հիւսիսային կողմը կը գտնուի բանկալը, արեւմտեան կողմը քահանայի սենեակը եւ խորհրդարանը, որուն հին ձեւը պահուած է կամարակապ առաստաղով եւ փայտաշէն դուռներով: Գաւիթին հարաւային ճակատին վրայ զետեղուած է մարմարէ քանդակազարդ 1796 թուակիր արձանագրութիւն մը, որ կը ներկայացնէ Գողգոթայի վրայ խաչափայտին գամուած Ս. Փրկիչը:

Մայր տաճարին մուտքին երկու կողմերը դրուած են փայտաշէն եւ գեղարուեստական ոճով շինուած երկու սեղաններ, որոնցմէ ձախինը բարեպաշտ ժողովուրդին կողմէ նուիրուած է 1933 թուականին, աջինը՝ Մերկերիոս Գ. Իչլէմէճեանի ի յիշատակ քառասնից լրմանն, Դեկտեմբեր 1934 թուականին: Գաւիթին մէկ անկիւնը պատուհանին առջեւ կը տեսնուի 1967 թուակիր մարմարէ նուիրատուութիւն մը եւս, որ կը յիշատակէ Աննա եւ Մատթէոս Զարըքչըեանները՝ ի հանգիստ հոգւոց:

Միւնաւ մայր տաճար մուտք կը գործուի կամարաձեւ սրճագոյն դռնէ մը, որուն աջին եւ ձախին կան ուղղանկիւնաձեւ պատուհաններ՝ մեղրագոյն ապակիներով եւ գեղեցիկ մետաղեայ ցանցերով օժտուած: Մուտքի մասը ծածկուած է ցած եւ տափարակ առաստաղով մը, որուն կեդրոնական խաչազարդէն երկարող թեւերով բաժնուած է չորս հաւասար մասերու, որոնց կեդրոնները զարդարուած են բոլորակաձեւ ոսկեզօծ մետալիոններով:

Հարաւային երեսի պատին պատուհանները, որոնք դուրսէն ցանցերով կը պաշտպանուին, ներսէն ալ միեւնոյն ձեւը կը կրեն, բացի՝ ուղղանկիւն քառանկիւն պատուհանէ մը, որ ներսէն երկուօրեակ կամարաձեւ է: Հիւսիսային երեսի պատին վրայ կը գտնուին միայն չորս կամարաձեւ պատուհաններ, դիմացի շարքին համաչափ: Ասոնցմէ վերջ լայն կամարակապ մուտք մը կը միացնէ հնամենի Ս. Յովհաննէս մատուռը՝ այժմու մկրտարանը յանուն Ս. Յակոբի: Ս. Յակոբ մկրտարանին արեւելեան ճակատը կը տեսնուին երեք կամարաձեւ սուրբ սեղաններ, որոնք վերանորոգուած ըլլալով կը պահեն պատմական ձեւը: Մատրան արեւմտեան դուռը եւ ճակատը կը ներկայացնեն նախկին երեւոյթը, ուր կամարաձեւ դրան եւ երկու կողմի փոքրիկ կամարաձեւ պատուհաններուն վերեւը եռանկիւնաձեւ կը բարձրանայ այս երեսի պատը, որուն մէջտեղը զարդարուած է գունաւոր ապակեզարդ մետալիոն լուսամուտով մը: Այս դռնէն կարելի է անցնիլ մատրան շրջափակը, ուր կը պահուին պատմական մարմարէ աղբիւր մը, ջրհոր մը եւ ագիւսէ կամարակապ դուռ մը, ուրկէ մուտք կը գործէին հիւանդանոց ապաստանողները: Հիւսիսային երեսի պատին չորս պատուհանները կը բացուին այս շրջափակին վրայ, որ արեւմտեան կողմէն դուռով մը կը կապուի եկեղեցիին գաւիթին: Շրջափակին մէջ մատրան դրան առջեւ արեւմտեան ճակատին կպցուած է երկաթաշէն պատմական զանգակատունը:

Մայր տաճարին մէջ արեւելեան կողմը կիսաբոլոր գմբէթով օժտուած է մայր խորանը, ուր կը կանգնի բուն հայկական կրօնական ոճով կերտուած սուրբ սեղանը: Խորանին կիսաբոլոր պատերուն երկու կողմերը կան երկու կամարաձեւ խորշեր, որոնցմէ ձախին մէջ գտնուող փոքրիկ դուռը կը բացուի դէպի մկրտարան: Հարաւային երեսի պատը խորանին կը միանայ կամարակապ խորշով մը, որուն առջեւ կայ սուրբ սեղան մը եւս:

Եկեղեցիին կամարակապ առաստաղին ցցուն ստորոտը, որ կը շրջանակէ երեսի պատերը, գաճէ երիզներով զարդարուած է: Առաջին լայն երիզին վրայ օճապտոյտ մոտիֆներուն մէջտեղները զետեղուած են ոսկեզօծ կեդրոններ ունեցող չորսական եւ ութական թերթերով թիթեռնածաղիկներ եւ շրջանակաձեւ փարդակներ (ռոզէթ): Այս լայն երիզին տակ կապոյտ գոյնով բարակ ժապաւէն մը կը շրջապատէ պատերը, որ վերէն եւ վարէն եզերուած է դարձեալ գաճաշէն ցցուն եւ բարակ երեքական հատուածներով: Ամէնէն վարի ցած մակարդակաւոր երիզը ոսկեզօծ խաչաձեւ զարդերով կը ձեւացնէ երիզներուն վերջին գօտին:

Խորանը շրջապատուած է գաճէ կամարաձեւ երիզներով, որուն վրայ լայն ու բարակ պարանաձեւ ցցուն հատուածներու միջեւ դրուած են կախաչաձեւ ծաղիկներ: Այս զարդարուն երիզները խորանին չուրջ դառնալով կը վերջանան սրածայր եւ ցցուն երեսակներէ (փրօֆիլ) կազմուած լայն երիզով մը:

Եկեղեցիին մայր տաճարին եւ մատրան մէջ գտնուող բոլոր դռներն ու պատուհանները ներդաշնակօրէն եզերուած են սրճագոյն ատամնաձեւ նուրբ զարդերիզով մը, որ կը շրջի նաեւ վերնատան պատին վրայ: Վերնատունը, որ ծածկուած է նաեւ կամարակապ առաստաղով մը, առջեւի կողմէն՝ սեւագոյն, խաչաձեւ եւ կախաչաձեւ մոտիֆներով զարդարուն երկաթեայ բազրիքով մը կը բացուի մայր տաճարին:

Մայր Տաճարին կամարակապ բաց մոխրագոյն առաստաղը զարդարուած է ուղղանկիւն քառանկիւնաձեւ յօրինուածով մը: Գաճէ ճերմակ ատամնաձեւ ցցուն երիզով ուղղանկիւն քառանկիւն շրջանակը, որուն եզերքներուն վրայ կը տեսնուին երեքական շեղանկիւններ, կը պարունակէ իրարու կապուած երեք ոսկեզարդ աստղաձեւ ծաղիկներ:

Քարաշէն եկեղեցիին երեսի պատերը, որոնք 100–110 սմ. հաստութիւն ունին, մայր տաճարին մէջ պատմական քարերու գործածութեամբ հիւսուած են: Բացիլիկաձեւի մօտեցող եկեղեցին արեւելեան կողմը ունի միայն մէկ սենեակ (կամ խորշ), մինչդեռ ընդհանրապէս հարաւային կողմն ալ կը շինուի համաչափ սենեակ մը: Վերջին շինութեան միջոցին մէջտեղ ելած բազմաթիւ տապանաքարեր, որոնք օգտագործուեցան վերաշինութեան ընթացքին, կարելի է տեսնել ներքին եւ արտաքին երեսի պատերուն վրայ: Այր գործողութիւնը բիւզանդական ճարտարապետութեան աւանդական մէկ կիրարկումն է որ յայտնուած է այս շինութեան մէջ:

Ս. Յակոբ մկրտարանին հիւսիսային պատին վրայ զետեղուած է արձանագրութիւն մը, որ կը յիշատակէ Մերկերիոս Գ. Իչլէմէճեանի անունը եւ 1934 Դեկտեմբեր 14 թուականը: Գրուած է մկրտութեան աւազանին նուիրատուութեան առընչութեամբ:

Նարլը Գափուի Ս. Յովհաննէս Եկեղեցին բացառիկ արժէք մը կը ներկայացնէ, առաւել եւս՝ Իսթանպուլի միւս Հայոց եկեղեցիներէն, որովհետեւ կը վերակենդանացնէ Պոլսահայ գաղութին պատմական անցեալը: Թէեւ այժմու եկեղեցին ժամանակակից արդիական շինութիւն մըն է, բայց իր համեստ եւ ներդաշնակ ոճով երեւան կը բերէ աւանդապահ հայ կրօնական, առաւելապէս հարազատ մէկ շատ մը ըլլալու հանգամանքը:

Մատենագիտութիւն.

Վ. Թորգոմեան, «Յիշատակ մը Նարլը – Գափուի Ազգային Հիւանդանոցէն» Սուրբ Փրկիչ Ազգային Հիւանդանոցի Տարեցոյց, Իսթանպուլ, 1930, էջ՝ 197–200:

Վարուժան Պարըչ, Istanbul Surları İçinde Sekiz Ermeni Kilisesi, (İ. Ü. Ed. Fak. San. Tar. Basılmamış Lisans Tezi). Ist. 1974:

ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆ ՄԸ ԵՒՍ ԿԸ ՊԱԿՍԻ՝ ՎՐԹԱՆԷՍ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Սփիւռքի մէջ, Ֆրանսա մանաւանդ, քահանայի մը մահը կրկնակի ցաւալի է, որովհետեւ չկայ փոխարինող:

Այսպէս, Իզէր նահանգին մէջ, Շարվիէօյի Ս. Նշան Եկեղեցին, չունի այլեւս հոգեւոր հովիւ: Տ. Վրթանէս Ա. Քհնյ. Տէրտէրեան հոն կը պաշտօնավարէր, վախճանեցաւ Յունիս 7-ին:

Տէր Հայրը Պոլիսէն գաղթած էր: Ծնած էր հոն 1925-ին: Քահանայ ձեռնադրուած էր 1955-ին, Բերայի Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցւոյ մէջ, ձեռամբ Գարեգին Խաչատուրեան պատրիարքին:

Ունեցած էր, Պոլիս, հետզհետէ բեղուն գործունէութիւն մը: Ծառայած էր Եէշիլ գիւղի (Սան Սթէֆանօ) Ս. Ստեփանոս Եկեղեցիին ու համայնքին, պաշտօնավարած էր պատրիարքարանը 60-ական թուականներուն, նախ՝ իբրեւ քարտուղար, յետոյ՝ իբրեւ Պատրիարքի Փոխանորդ, մինչեւ 1984:

Տարի մը վերջ, կուգար Ֆրանսա, միանալու իր հարազատներուն՝ որոնք հաստատուած էին Լիոնի շրջանին մէջ:

Լիոնի Պահատուրեան ընտանիքին նախաձեռնութեամբ նոր կառուցուած Սուրբ Նշան Եկեղեցին պէտք ունէր քահանայի մը տեղւոյն վրայ. Նորվան Եպիսկոպոսի կարգադրութեամբ, Վրթանէս Ա. Քհնյ. կը ստանձնէր այդ շրջանին պատասխանատուութիւնը եւ կը ծառայէր անձնուիրաբար Ս. Նշանի եւ Տօֆինէի այդ մասին մէջ բնակող հայութեան մինչեւ իր մահը, 71 տարեկանին:

⁂

Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ Շաբաթ, Յունիս 14-ին Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ մէջ: Փարիզէն, բացառաբար, եկած էր Գիւտ Արքեպիսկոպոս: Ներկայ էին եւ ծառայեցին, Նորվան Եպիսկոպոսի չուրջ, Տ. Նարեկ Ա. Քահանայ (Վալանս) եւ Տ. Ղեւոնդ Քահանայ (Տէսին). ինչպէս նաեւ շրջանին դրեթէ բոլոր սարկաւագները եւ դպիրները: Պատարագը մատոյց Իսահակ Քահանայ Հոգեւոր հովիւ Լիոնի Եկեղեցւոյն եւ, Պոլսէն, մօտիկ բարեկամ հանգուցեալին:

Վերջին օծումը կատարեց Արքեպիսկոպոս եւ իր դամբանականին մէջ նշեց Վրթանէս Ա. Քահանային ունեցած փայլուն ասպարէզը ի սպաս Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ:

Յետ աղօթքին, խօսք առաւ նաեւ, եկեղեցիին մէջ, Լեւոն Թէրզեան, Նախագահ Փոն-տը-Շէրի, Շարվիէօյի Հայ Ազգային Միութեան (Ֆրանսերէնով) իր եւ իր համայնքին ցաւը յայտնեց այս կորուստին առթիւ:

Թաղումէն վերջ, կէսօրին, Լիոնի Կարպիս Մանուկեան սրահին մէջ, տեղի ունեցաւ հոգեճաշը, մասնակցութեամբ հարիւրի մօտ սգակիրներու:

Ցաւակցական եւ գնահատական գիրեր ղրկած էին՝ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, Պոլսոյ Պատրիարքը ու Հարաւային Ֆրանսայի Կաթողիկոսական Պատուիրակի Փոխանորդ Տարօն Եպիսկոպոսը: Կարդացուեցան, հոգեճաշի ընթացքին, ներկայ քահանաներուն կողմէ, փոխն ի փոխ:

Հոգեճաշին կազմակերպութիւնը ստանձնած էր Կապոյտ Խաչի Վօ-ան-Վըլէնի մասնաճիւղը՝ որուն կը ծառայէին հանգուցեալ քահանայ հօր հարազատներէն ոմանք:

Վրթանէս Ա. Քահանայ Տէրտէրեան կը հանգչի Լիոնի կից, Վօ-ան-Վըլէնի գերեզմանատան մէջ:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ԻՍԻԻ ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Յունիս 8-ին Իսիի Քաղաքապետարանի սրահին մէջ, տեղի ունեցաւ Եկեղեցւոյ Միօրեայ Դպրոցի աշակերտութեան տարեվերջի հանդիսութիւնը:

Ժամը 13-էն սկսեալ աւելի քան երեք հարիւր ծնողներ եւ կրթասէր հասարակութիւն մը, եւ դպրոցի չուրջ հարիւր աշակերտներ եւ պարախումբի անդամներ ներկայ էին սրահը: Խանդավառութիւնը աննկարագրելի էր:

Ներկայ էին, ինչպէս միշտ, երեսփոխան – քաղաքապետ Պր. Անտրէ Սանթինի, Գլամարի երեսփոխան – քաղաքապետ Պր. Ժան – Փիէր Ֆուրջէ, Վերապատուելի Ժիլպէր Լեւոնեան ու Տիկին Լեւոնեան, քաղաքապետարաններու եւ միութիւններու զանազան ներկայացուցիչներ:

Եկեղեցւոյ Քարտուղարուհի եւ Աշակերտութեան Ծնողաց Մարմնի անդամ Տիկին Ռոզէթ Տէրվիշեան բացման խօսքով ներկաներուն շնորհակալութիւն յայտնեց իրենց ներկայութեան համար ու հրաւիրեց Եկեղեցւոյս հոգեւոր հովիւը սեղանները օրհնելու:

Պր. Յակոբ Շէչէթեանի վարպետ ու խանդավառ նուագին հայրենասիրական

երգերով կը ձայնակցէր Պր. Երուանդ Նաճառեան, իսկ եկեղեցւոյս դպրապետ Ստեփան Սարկաւագ Եօրկանճեան եւ Օրիորդ Սիւզան գեղջկական եւ դասական երգերով հաճելի եւ ջերմ պահեր ստեղծեցին:

Յայտնագործութիւն չէ ըսել թէ մեր պանդխտութեան մէջ, կարեւոր նախապայման է համախմբուիլ մեր ժողովուրդի զօրութեան եւ միասնականութեան երկու կարեւորագոյն հաստատութիւններուն՝ Եկեղեցիին եւ Հայ դպրոցին շուրջ: Գիտակից այս իրականութեան, Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնն ու Հոգեւոր Հովիւը, Կրթական Մարմինն ու Աշակերտութեան Ծնողաց Մարմինը 17 տարիէ ի վեր նիւթական եւ բարոյական ամէն տեսակի զոհողութիւններ յանձն առին իրենց յանձնուած սրբազան առաքելութիւնը լաւագոյնս իրագործելու համար:

Այսօր Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնն ու Հոգեւոր Հովիւը ամբողջացնելու համար կատարուած աշխատանքը, նկատի ունենալով վերջին տասնըեօթը տարիներու փորձառութիւնը մանուկներու դաստիարակութեան գործի վերաբերեալ, յանգած են այն եզրակացութեան թէ միայն ու միայն Ամէնօրեայ դպրոցով ու կատարուած հայեցի դաստիարակութեամբ աւելի ապահով ու պայծառ պիտի տեսնենք նոր սերունդի ապագան:

Լաւագոյն փաստը պէտք է ըլլայ այսօրուան Թարգմանչաց Վարժարանը, ուր այսօր առիթը կը տրուի խումբ մը Հայ մանուկներու հաղորդակից դառնալու հայերէն լեզուին. շատով նախակրթարանի բացումով պիտի շարունակեն որպէս հայ ապրիլ՝ այսինքն հաւատարիմ մնալ լեզուին ու մշակոյթին, պատմութեան ու կրօնքին: Որպէս պատուոյ հիւրեր, պաշտօնապէս հրաւիրուած էին բժիշկ Վիգէն Կարապետեան, Պր. Զաւէն Ասլանեան եւ տնօրէնուհի Տիկին Հիլտա Գալֆայեան — Փանոսեան:

Խօսք առնելով Հոգեւոր Հովիւ Միհրան Վարդապետ շեշտեց կարեւորութիւնը Միօրեայ դպրոցին, քանի ցաւ ի սիրտ շատեր թեթեւօրէն կը մօտենան միօրեայ դպրոցներու պարագային: Հայր Միհրան օրինակներով ու անուններով տուաւ ցանկ այն մանուկներուն որ այսօր չափահասներ են եւ գրել ու կարդալ գիտեն շնորհիւ Իսիի Եկեղեցւոյ Միօրեայ դպրոցին: Ապա շնորհաւորեց Պր. Անդրէ Սանթինի եւ Պր. Ժան — Փիէր Ֆուշէի երեսփոխան վերընտրուիլը: Զոյգ քաղաքապետները յաջորդաբար խօսք առնելով շնորհաւորեցին Հոգեւոր Հովիւին եւ Հոգաբարձութեան գործունէութիւնը, ինչ կը վերաբերի Հայ մանուկներու հայեցի դաստիարակութեան: Քաղաքապետները ի մասնաւորի շնորհակալութիւն յայտնեցին քաղաքներու Հայ բնակչութեան եւ շեշտեցին թէ իրենց վերընտրութիւնը կարելի դարձաւ շնորհիւ Հայ քուէարկողներու իրենց հանդէպ ցոյց տուած վստահութեան, եւ թէ Հայերը ամօթով պիտի չմնան:

Ապա բեմ բարձրացան դպրոցի ութսուն աշակերտները, որոնց ուսուցչուհիները՝ Նորա Գէորգեան, Արմինէ Գէորգեան, Հռիփսիմէ Աֆար, Սեդա Հէլվաճեան եւ Լուսին Վարդապետեան ուսումնական տարուան ընթացքին, ինչպէս տասնըհինգ տարիներ առաջ, այսօր եւս միեւնոյն խանդավառութեամբ ու նուիրումով ամէն բան կ'ընեն որպէսզի հայ մանուկը ամէն Չորեքշաբթի նոր բառ մը սորվի, նոր երգ մը երգէ, նոր աղօթք մը արտասանէ եւ հպարտ զգայ Հայ ըլլալով:

Ուրախ էինք մեր մէջ ունենալով մեր նախկին ուսուցչուհիներէն Տիկին Հերմինէ Երիցեան — Ոսկանեանը որ թէեւ իր անձնական գործերու բերումով հեռու է մարմնով, բայց հոգիով ու սրտով կապուած մնաց մեր դպրոցին եւ որպէս մեծ մանկավարժուհի բարի եղաւ ղեկավարել դպրոցական երգչախումբը դաշնակի ընկերակցութեամբ եկեղեցւոյ տարիներու ժրաջան երաժշտուհի Օր. Անի Սվաճեանի: Մանուկները յաջորդաբար երգեցին Մարսէյէզ, Մեր Հայրենիք, Զարթիր Լաօ, Կաքաւիկ, Դպրոցական Հիմն, Ամպի տակից ու Ազգ Փառապանծ: Քանի շուրջ արտասանութիւններ խմբովին կը յաջորդէին, արժանանալով ներկաներու ծափերուն:

Սուրճի եւ անուշեղէններու բաշխումի ընթացքին կատարուեցաւ վիճակահանութիւնը եւ երկու հարիւր յիսուն նուէրներ բաշխուեցան բախտաւորներու: Հոգաբարձութիւնը մասնաւոր շնորհակալութիւն կը յայտնէ բոլոր նուիրատուներուն:

Ապա ելոյթ ունեցաւ դպրոցական պարախումբը. թիւով երեսուն աղջիկներ որոնք տարիներէ ի վեր Միքայէլ Ասլանեանի ղեկավարութեամբ հայկական պար ու եղանակով իրենց հայկականութիւնը կ'ապրին:

Եթէ իսկապէս կ'ուզենք պահել մեր ազգային դիմագիծը եւ այսօրուան Հայ նոր սերունդին մէջ տեսնել վաղուան հայախօս ու հայրենասէր Հայերը, շարունակենք աշխատիլ առանց պահ մը կորսնցնելու, ի նպաստ հայ դպրոցին ու դպրոցականին:

ՄԻՒՌՈՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

Ս. ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՀՈԳԵՒՈՐ ՃԵՄԱՐԱՆԻ ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

Յունիսի 10-ին, Մայր Աթոռի Վեհարանի դահլիճում տեղի ունեցաւ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի Հոգեւոր ճեմարանի 1996 — 1997 ուսումնական տարուայ փակման հանդիսաւոր արարողութիւնը՝ ներկայութեամբ Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի, Մայր Աթոռի միաբանների, ուսուցչական կազմի, հիւրերի, ծնողների:

Հանդիսութիւնը բացուեց Տէրունական աղօթքով եւ ճեմարանի երգչախմբի ելոյթով, որի կատարմամբ հնչեցին Հայաստանի Հանրապետութեան Հիմնը եւ Հոգեւոր հաստատութեան քայլերգը: Այս երգչախումբը, որի գեղարուեստական ղեկավարն էր Ռուբէն Շարրաթեանը, կատարեց Ներսէս Շնորհալու «Յիշեսցուք», Կոմիտասի «Առաւօտ լուսաբեր» շարականները:

Ուսումնական տարուան ամփոփիչ խօսքով եւ հաշուետու զեկոյցով հանդէս եկաւ Հոգեւոր ճեմարանի տեսուչ Հայկազուն Ծ. Վարդապետ Նաջարեանը եւ հանգամանօրէն ներկայացրեց կատարուած աշխատանքները:

Ուսանողութեան անունից երախտիքի խօսք ասաց Զ. լսարանի սան Վահան Սարկաւագ Զաքարեանը: Բարեշնորհ սարկաւագը շնորհակալութեան եւ երախտագիտութեան զգացումներով դիմեց ուսուցիչներին, որոնք իրենց հայրական խնամքով եւ հոգատարութեամբ շրջապատեցին սաներին, եղան բարոյական նեցուկ եւ մտաւոր առաջնորդ:

Զեկոյցներն ընդմիջւում էին ուսանողների ելոյթներով, որոնք ընթերցեցին հատուածներ Ս. Աւետարանից, Գ. Նարեկացու «Մատեան Ողբերգութեան», Վ. Թէքէեանի «Աղօթք վաղուան սեմին առջեւ», Յ. Օշականի «Աստուծոյ շունչով» ստեղծագործութիւններից:

Հոգեւոր հաստատութեան լաւագոյն ուսանողներին խրախուսական յանձնուեցին մրցանակներ՝ ուսման մէջ ցուցաբերած առաջադիմութեան եւ օրինակելի վարքի համար:

Հանդիսութեան աւարտին Վեհափառ Հայրապետը օրհնութեան խօսք ասաց ուսանողներին: Նորին Սրբութիւնը նշեց, որ ճեմարանի աւարտական հանդիսութեան արարողութիւնը խորհրդանշում է Հայ ժողովրդի հոգեւոր ինքնագիտակցութեան եւ ինքնաճանաչողութեան վերադարձը, վերակենդանացումը: Այսօր բիւրեղացման օր է: Այսօր մի նոր զատիկ, մի նոր գարուն է գալիս Հայաստան: Եզրափակելով խօսքը, Վեհափառ Հայրապետն իր խորին երախտագիտութիւնը եւ գնահատանքը յայտնեց դասախօսական կազմին կատարած աշխատանքի համար եւ հաստատութեան սաներին պատգամեց լինել Հայ Առաքելական Եկեղեցու արժանի սպասաւորներ:

Հանդիսութիւնն աւարտուեց Պահպանիչ եւ Տէրունական աղօթքով:

ՄԱՄԼՈՅ ԴԻՒԱՆ
ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Ամերիկեան համալսարանին սրահին մէջ Մայիս 22 / 23-ին Համազգայինի «Գուսան» երգչախումբը եւ «Հայաստան» լարային նուագարաններու խումբը երկու համերգ տուած են: Միջնադարեան մատրիկալներու, դասական երգահաններու գործերուն հետ անոնք իրենց յայտագրին մէջ ունեցած են Յ. Սանահնեցիի, Գ. Սկեւռացիի, Ա. Սիւնեցիի, եւ անանուն հեղինակներու տաղերը, դաշնաւորուած Զարեհ Արքեպիսկոպոս Ազնաւորեանի կողմէ:

ՍՈՖԻԱՅԻ մէջ Մայիս 28-ին Թեմական Խորհուրդը նիստ գումարած է առաջնորդութեան հարցին մասին: Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ առաջնորդ Տիրայր Արք. Մարտիկեան յայտնած է թէ առողջական պատճառներով չի կրնար շարունակել պաշտօնը ու կը սպասէ որ Կաթողիկոսը յաջորդ մը նշանակէ իրեն: Ան նշանակած է եռանդամ հոգեւոր խորհուրդ մը, ապա քննուած են այլ հարցեր:

ՍՈՖԻԱՅԻ Բարեկամութեան Տան մէջ Մայիս 28-ին նշուած է օրուան տօնը, կազմակերպութեամբ եկեղեցական ու մշակութային մարմիններու, միութիւններու: Բացումը կատարած է «Պուլկարիա — Հայաստան» ընկերութեան վարչութենէն, «Երեւան» թերթի խմբագիր Կարօ Հայրապետեան, ապա դասախօսած է Խօժէն Սաքըզ: Խօսք առած է նոյն ընկերութեան նախագահը. ապա կարդացուած է Ռուսաստանի դեսպան Լ. Քէրէսթէճեանցի ողջոյնի գիրը: Ձեռնարկը աւարտած է գեղարուեստական բաժինով մը: Ներկայ գտնուած են պաշտօնական դէմքեր, իսկ առոր քով «մեր հայրենակիցներու թիւը ճուագ էր» կը տեղեկացնէ «Երեւան» թերթը (Յունիս 5):

ՔՍԱՆԹԻԻ (Յունաստան) շաբաթօրեայ վարժարանը Յունիս 7-ի հանդէսով աւարտած է տարեշրջանը: Աշակերտութիւնը գլխաւորաբար կը բաղկանայ Հայաստանէն գաղթած ընտանիքներու զաւակներէն: Հանդէսին աւարտին մրցանակներ տրուած են ամէնէն յաջողակներուն:

ՌՈՆՏԻԻ (Յունաստան) կեդրոնական հրապարակին վրայ Յունիս 8-ի երեկոյեան տեղւոյն քաղաքապետարանին կազմակերպութեամբ ձեռնարկ մը տեղի ունեցած է, նուիրուած՝ Հայաստանի ու Հայութեան: Ողջոյնի խօսք արտասանած է քաղաքապետը, ապա Երիտասարդական Միութեան կողմէ խօսք առած է Նիկողոս Խանեկեան: Ազգային — յեղափոխական երգեր նուագած է Արարատ նուագախումբը, իսկ Համազգայինի Նայիրի պարախումբը պարած է չորս պար:

ՆԻԿՈՍԻՈՅ ՀԵՄ-ի սրահին մէջ Մայիս 18-ին ներկայացումը կատարուած է Սուզան Բաթթիի վերջերս հրատարակուած անգլերէն գիրքին որուն խորագիրն է «Հաւատք պատմութեան — հայկական գաղութի վերականգնում»: Գործը տարիներու ուսումնասիրութեան արդիւնք է կիպրահայ գաղութին մասին: Հեղինակը մարդաբանութեան դասախօս է Լոնտոնի Ռիչմընտ քոլէճին մէջ. ան իր ուսումնասիրութեան համար յաջողած է այցելել Նիկոսիոյ գրաւեալ մասն ալ, տեսնելու համար հայկական թաղերը, հաստատութիւնները: Ս. Բաթթի ներկայացուցած է գիրքը, ապա պատասխանած հարցումներու:

ՊՈԼՍՈՅ Կեդրոնական Սանուց Միութեան զոյգ երգչախումբերը խմբավարութեամբ՝ Ովսաննա Գալէնտէրեանի, համերգ մը տուած են Յունիս 7-ին, Միութեան սրահին մէջ: Նախ երգած է պատանիներու «Լուսնթագ» խումբը, ապա յաջորդած են մեծերը: Դաշնակով իրենց ընկերացած է երիտասարդ արուեստագէտ Լեւոն Էրոյեան:

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Բ. ՄԱՍ

ՏԵՐԵՒՆԵՐ ԴԵՂՆԱԾ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԷ ՄԸ

Լեզուս բանալու համար, մասնաւորապէս Ջանկըրըյի ոստիկանի միջոցով հարցումներ կ'ուղղէին:

— Ուտելիք կ'ուզե՞ս, ի՞նչ կ'ուզես:

Եւ երբ թարախոտած թեւերս կը ցուցնէի:

— Բժի՞շկ կ'ուզես:

Գոհ չէին մնար նշանացի արտայայտութիւններէս, եւ կ'ուզէին որ խօսիմ, խօսիմ, «տոքթոր», «հէքիմ» ըսեմ:

Նորէն իրիկուն մը գլխուս վերեւ տեսայ նոր մարդ մը, — կարճահասակ, լաւ հագուած: Զգուշութեամբ մօտեցաւ, ձեռքերս բռնեց, նայեցաւ եւ հարցուց խեղբեկ հայերէնով մը:

— Ի՞նչպէս ես, աՀէ՞կ ես: Ես տոքթոր եմ:

Ապահովաբար բարձր պաշտօնատար մըն էր: Բայց ո՞վ...

Յաջորդ օրը վիրարոյժ մը եկաւ, ձեռքերս բացաւ, վէրքերը մաքրեց, կապեց, եւ հարցուց թէ ինչ կ'ուզեմ ուտել:

Չէի ուզեր խօսիլ: Ոչ ալ ուտել:

Կը կարծեմ թէ առնուազն մէկ շաբաթ այսպէս անցաւ, անօթի — ծարաւ: Յետոյ նոր փորձ մը կատարեցին կաթ խմցնելու: Նորէն թափեցաւ կուրծքիս ի վար: Բայց երեւի քանի մը կաթիլ սպրդած էր բերնիս մէջ, որովհետեւ, քիչ յետոյ, ծարաւ մը զգացի եւ ջուր ուզեցի:

Մերժեցին, առաջարկելով կաթը խմել: Անդրէն հրեցի ամանը, բերանս կղպած, եւ պաղեցի, աւազանը ցուցնելով եւ խմելու ձեւ մը փորձելով:

Քանի մը անգամ այսպէս կրկնելէ յետոյ, հերթապահ ոստիկանը ի վերջոյ համաձայնեցաւ պարագլին ոստիկաններուն հետ, եւ գաւաթ մը գանելիք հեղուկ հանել տալով պղտոր աւազանէն, բերաւ ձեռքս տուաւ:

Այնքա՛ն ախորժակով խմեցի որքան եթէ վարդի օշարակ ըլլար:

Այլ եւս բացուած էր ախորժակս, եւ անդադար ջուր կ'ուզէի:

Գտային լուր տուին տեսչութեան: Ջուրին հետ, այս անգամ կաթն ալ պարպեցի: Յետոյ սկսայ թոթովել:

— Եէ ... եէ ... մէֆ ... (Եէմէֆ՝ ուտելիք):

Այնուհետեւ ինչ որ բերէին, կը լափէի սոված գայլի պէս: Եւ միշտ անկուշտ, կը կակազէի.

— Եէ ... եէ ... մէֆ...

Որպէսզի ստիպուիմ խօսիլ կամ սորվելու համար թէ գիտակցութիւնս վերստացա՞ծ եմ, հերթապահ ոստիկանը կը հարցնէր.

— Էյի, նէ՞ եէմէֆ իսթէրսին, է՞թ, եումուրթա՞, ֆասուլիա՞. (Լաւ, բայց ի՞նչ ուտելիք կ'ուզես, մի՞ս, հաւկի՞թ, լուբիա՞):

— Եէ ... եէ ... մէֆ:

Միայն Ջանկըրըյի ոստիկանն էր որ միշտ համբերութեամբ կը լսէր այս եղանակը: Միւսները երբեմն կը ծաղրէին, երբեմն ալ կ'անարգէին, թէեւ ստիպուած էին լուր տալ տեսչութեան: Եւ եկողը նոյն հարցումը կ'ուղղէր.

— Սէօյլէ եահու, նէ՞ եէմէֆ իսթէրսին, (ըսէ՛, ի՞նչ ուտելիք կ'ուզես):

— Եէ ... եէ ... մէֆ:

Տեսնելով որ բաւական կազդուրուած եմ — թէեւ անխօս եւ կիսախելագար — օր մը կոնք մըն ալ բերին, եւ բանտին ծառաներէն մէկուն յանձնարարեցին լուալ զիս տեղն ու տեղը, աման մը տաք ջուրով:

Անշուշտ չէք սպասեր, որ նկարագրեմ այս լուացքն ու պարզուած դարշանքը (աղտ ու կեղտ):

Երբ ամէն բան վերջացաւ, յանկարծ ներս մտաւ Ալի Րիզա, եւ ետեւէն ալ մարդ մը՝ պայուսակս ձեռքը:

Բացին պայուսակը: Կէս առ կէս պարապ էր: Կարգով հագուեցուցին: Ձեռք մը սեւ հագուստ ունէի, հազիւ երկու անգամ հագած: Տափատը եւ բաճկոնը հագցուցին, — երկուքն ալ նոր եւ մաքուր — իսկ երբ կարգը եկաւ պարեգօտին (ճաքէթ), տեսայ որ մաշած, պատռտած բան մըն է եւ մերժեցի:

(Շար. 21)

Տիկին Ռոզա Նալպանտեան,
Րաֆֆի Նալպանտեան,
Անի եւ Ժագ Լաֆիթ
Ճերահեան ընտանիքը
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ ազգականին՝

ԹՈՐԳՈՄ ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ-Ի

մահը որ պատահած է Յունիս 17-ին։

Ըստ ողբացեալին փափաքին յուղարկաւորութիւնը կատարուած է ընտանեկան խիստ մտերիմ շրջանակի մէջ։

Concert Exceptionnel

Lundi 30 Juin à 20 heures 30

organisé par le CENTRE CULTUREL **SAHAK-MESROP**

violon : **Astrik VARDANIAN** (Erevan)
Saténik KHOURDOIAN (Marseille)

au piano :
Anait SEREKIAN

Professeur : Jean TER-MERGUERIAN

Beethoven — Brahms — Sarasate — Saint-Saens — Wieniawski — Dvoràk — Khatchatrian — Komitas.

Salle du Centre Culturel :
339, avenue du Prado, 13008 Marseille
Tél. : 04. 91. 77. 84. 70.

UGAB — UGAB — UGAB —

UGAB — MARSEILLE

SOIREE Greco-Arménienne

Le Samedi 28 Juin à 20 heures
au son du *bouzouki*

Spécialités grecques et arméniennes

animée par le chanteur YANIS

Réservez dès maintenant votre soirée

Réservation au : 04. 91. 22. 10. 45

327, Bd Michelet, Marseille 9e

UGAB — UGAB — UGAB —

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Յունիս 28, տօն է Սրբոց Երկոտասանից Առաքելոցն Քրիստոսի եւ Պօղոսի Երեքտասաներորդ Առաքելոյն։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հանգուցեալ հայրենակցուհի՝ Հռիփսիմէ Սահակեանի *(ծնեալ՝ Միրոյեան) մահուան առթիւ, Մարսէյլի Տարօն Տուրուբերանի Հայրենակցական Միութեան վարչութիւնը եւ իր բոլոր արուարձաններու հայրենակիցները, իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Տէր եւ Տիկին Յակոբիկ Սահակեանի, զաւակներուն եւ ընտանեկան պարագաներուն։*

Այս տխուր առիթով 200 Ֆր. *կը նուիրէ «Յառաջ»ին։*

l'Ecole
TARKMANTCHATZ
d'Issy-les-Moulineaux

organise

SA PREMIERE

FÊTE CHAMPÊTRE

Dimanche 29 Juin à partir de 12 h.

dans les jardins de l'Ecole
19-27, Sentier des Epinettes,
Issy-les-Moulineaux

animée par le chanteur **SOUREN et son orchestre**

Buffet : *Spécialités arméniennes.*

Stands de jeux — loteries — attractions — surprises...

— *Entrée gratuite* —

Venez gagner un week-end à Eurodisney pour 4 personnes

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

MESSE-ANNIVERSAIRE

La Croix Bleue Arménienne, section Sevran-Livry «Dirouhi Missakian» vous invite à assister à une messe en souvenir de tous les membres et amis décédés.

Il y a dix ans, notre ami **MANOUK MANOUDIAN** nous quittait et ce jour lui sera dédié, ainsi qu'aux fondateurs de la section : **M. et Mme Babik Babikian, M. Ohanne Achekian, Mme Vergine Kaladjian, Mme Anouche Keusseyan, M. et Mme Movses Khloyan, M. Yeranos Manoudian, Mme Vergine Ohanessian, M. et Mme Tadavorian, Mme Angèle Baronian.**

La messe sera célébrée en l'église arménienne d'Arnouville, le **dimanche 29 Juin à 10 heures 30.**

A l'issue de la cérémonie, un repas nous réunira à la Maison de la Culture, 17, rue Charles Péguy à Livry- Gargan.

ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին տարեվերջի հանդէսը՝

SALLE ROSSINI, 6, rue Drouot,
Métro : Richelieu - Drouot
(MAIRIE)

Յունիս 29, Կիրակի, ժամը 3-էն սկսեալ։

Վիճակահանութեան տոմսեր ծախու են աշակերտներուն մօտ։

L'ARMENIE avec l'UCFAF

Réservez vos vacances pour l'Arménie

14 JOURS
DU 7 AU 21 AOUT
8650 F + visa

prix sans surprise

présence à Etchmiadzine pour le 15 août

Inscriptions jusqu'au **19 Juillet**
(dans la limite des places disponibles)

Renseignements et inscriptions :
(dans tous les secteurs de l'UCFAF)

PARIS / Ile-de-France
6, cité du Wauxhall, 75010 PARIS
Tél. : 01 42 08 76 49
(mardi soir de 18h à 22h,
autres jours de 16h à 19h).

VALENCE
26, rue Bouffier, 26000 VALENCE
Tél. : 04 75 55 86 01

LYON / Rhône
6, ave Bat. Carmagnole-Liberté,
69120 VAULX-EN-VELIN
Tél. : 04 78 26 34 46 (mardi soir).

MARSEILLE
65, allée Léon Gambetta,
13001 MARSEILLE
Tél. : 04 91 84 43 46
(jeudi soir de 20h à 22h).

Par courrier uniquement :
Mme Yazidjian : 29-33, ave Pasteur,
93100 MONTREUIL

UGAB-MARSEILLE

VOYAGE EN ARMENIE

du 9 au 16 Octobre

Inauguration officielle de la 5ème Table de l'UGAB

PROGRAMME DU VOYAGE

— **Jeudi 9 Octobre :** Décollage de Marseille pour Paris. Accueil à l'arrivée et transfert à l'aéroport Charles de Gaulle 1. Enregistrement; 18h35 Envol pour Erevan. Arrivée à Erevan, accueil et transfert à l'hôtel.
— **Vendredi 10 Octobre :** Matinée **libre.**
— **Samedi 11 Octobre : INAUGURATION DE LA 5EME TABLE DE L'UGAB.** Déjeûner. Après-midi: les actions de l'UGAB en Arménie (visite de l'Université Américaine, Hôpital et sa section de la chirurgie réparatrice, Pioneer Balad...); Dîner à l'hôtel; Soirée: Opéra.
— **Du 12 au 16 Octobre :** Diverses excursions.

PRIX

ARMENIA 1****	Départ de Paris	Départ de Marseille
Prix/personne en chambre double	6200 F.	7200 F.
Prix/personne en chambre individuelle	6900 F.	7900 F.
ARMENIA 2***		
Prix/personne en chambre double	5500 F.	6500 F.
Prix/personne en chambre individuelle	5900 F.	6900 F.

Le prix comprend : Le tranfert aérien Marseille/Paris/Erevan et retour — L'hébergement à l'hôtel Arménia 1 ou 2, selon votre choix, en chambre double avec salle de bains et W-C privés — Les petits déjeûners à l'hôtel — Les dîners à l'hôtel — Les transferts Aéroport/Hôtel/Aéroport à Erevan — Les excursions guidées — Les repas pendant les excursions de la journée.
Le prix ne comprend pas : Les frais de visa (300 F.) — Les assurances assistance médicale et rapatriement — Les boissons alcoolisées pendant les repas.

— **Ce programme n'est pas définitif et peut être modifié** —

Les demandes sont très nombreuses. Pour nous permettre d'organiser au mieux votre voyage et d'assurer les vols Marseille/Paris Charles de Gaulle aller-retour, nous vous prions de vous inscrire en versant la somme de 1000 F. par participant **impérativement avant le 31 Juillet.**

Ceux qui ont assisté au précédent ont déjà retenu leurs places, ceux qui ont raté le précédent vont se précipiter pour retenir leurs places, nous irons tous au

dîner dansant

de l'**Association Ste Croix**

animé par l'**Orchestre Spitak**

le samedi 28 juin à partir de 20 heures 30

au Restaurant «**Tamaris**» à BOISSY-ST-LEGER (Val-de-Marne)
(Bd de la Gare, à la sortie du R.E.R.)

• Repas oriental • Ambiance familiale • Accueil chaleureux

Réservez dès maintenant votre soirée

Participation aux frais : 200 F.

Réservations: 01. 44. 59. 23. 50 (Paroisse) ou 01. 45. 69. 25. 60 (Tamaris)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 26
JEUDI
26 JUIN
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար · 1·100 Ֆ · — Վեցամսեայ : 560 Ֆ ·
Արտասահման : Տար · 1·400 Ֆ · (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ · (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ ·

72ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19·144
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
72e ANNEE — N° 19.144

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունիս 24)

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 25–Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Սեպտեմբեր 25–ի ծանօթ դէպքերուն առընչուած չորրորդ դատավարութեան (Սեպտ. 25/4) Յունիս 24–ի նիստին նախ հրապարակուած են գործին թղթածրարին մէջ տեղ գտած փաստաթուղթերը, ապա կողմերը հանդէս եկած են մեղադրական եւ պաշտպանական ճառերով: Դատախազ Եղուարդ Աստուածատրեան պայուցուած նկատած է ամբաստանեալ Մանուկ Սարգսեանին վերագրուած մեղադրանքները: Նշած է որ ամբաստանեալը մեծ խմբակի հետ ներխուժած է Ազգ. Ժողովի շէնք, եւ մասնակցած բռնութեան արարքներու:

Դատախազը 61–րդ եւ 74–րդ յօդուածներու առաջադրած մեղադրանքով պահանջած է Մ. Սարգսեանը դատապարտել հինգ տարի բանտարկութեան: Սակայն նկատի ունենալով որ ամբաստանեալը կին է եւ նախապէս երբեք չէ դատուած ու իր խնամքին տակ են մայրն ու զաւակը, գործադրելով 41–րդ յօդուածը, առաջարկած է ազատ արձակել, պատիժի յետաձգումով:

Իսկ պաշտպան փաստաբան Գայեանէ Անտոնեան նշած է որ իր պաշտպանեալը Ազգ. Ժողովի շէնք գացած էր ընտրութիւններու արդիւնքներուն տեղեկանալու եւ բռնութեան արարք կատարելու որեւէ դիտաւորութիւն չունէր եւ թէ Արա Սահակեան որ մինչ արդէն վիրաւորուած էր, կրնար ուրիշի մը հետ շփոթած ըլլալ զինքը: Փաստաբանը պահանջած է 61–րդ յօդուածին մեղադրանքին կապակցութեամբ անպարտ արձակել Մ. Սարգսեանը, իսկ 74–րդով՝ մեղմ պատիժ սահմանել: Յաջորդ նիստը տեղի կ'ունենայ Յունիս 27–ին:

Սեպտեմբեր 25/3 դատին Յունիս 24–ի նիստին աւարտած են պաշտպանական ճառերը: Պաշտպան կողմը պնդած է որ վերագրուած մեղադրանքները չեն կատարուած եւ ամբաստանեալներէն իւրաքանչիւրին կատարած գործողութիւնը յստակ չէ պարզուած: Եղած են նաեւ քաղաքական գնահատականներ: Անոնք ըսած են որ իշխանութիւնները առաջնորդուած են իրենց հակառակորդները պատժելու նպատակէն: Ընդհանուր առմամբ, պաշտպանական ճառերուն մէջ պահանջուած է անպարտ արձակել ամբաստանեալները, մինչ դատախազը երեք ամբաստանեալներէն իւրաքանչիւրին համար երկուական տարի բանտարկութիւն պահանջած էր, առաջարկելով Օննիկ Յովնանեանի պատիժը յետաձգել, նկատի ունենալով անոր առողջական վիճակը:

Ամբաստանեալ Վահէ Վարսանեան հրաժարած է ըսելէ իր վերջին խօսքը, իսկ Սերոժա Մելքոնեան մերժած՝ պատճառաբանելով որ պատրաստ չէ: Դատավարութիւնը կը շարունակուէր Յունիս 25–ին:

Օ – ԷՍ – ՍԷ – Ը–Ի ԲԱՆԱԳՆԱՑԸ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՄՕՏ

Վարչապետ Ռոպէր Քոչարեան Յունիս 24–ին ընդունած է Օ–ԷՍ–ՍԷ–Ը–ի ներկայի նախագահին ներկայացուցիչ՝ Անճէյ Գասփրիչը: Տեսակցութիւնը յատկացուած է Մինսկի խումբին կողմէ Ղարաբաղի կնճիռին կարգադրութեան ուղղութեամբ տարուող բանակցութիւններու գործընթացին վերջին զարգացումներուն:

Լ. ՏԷՐ–ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ՀՀՇ–Ի ՄԱՍԻՆ

Յունիս 21–ին ելոյթ ունենալով ՀՀՇ–ի Արաբկիրի տարածքային կազմակերպութեան ընդհանուր ժողովին, Հանրապետութեան նախագահը ըսած է թէ Հայոց Համազգային Շարժումը միակ քաղաքական կառոյցն է Հայաստանի եւ իշխող կուսակցութիւն է, իսկ միւսները դեռ կը գտնուին ձեւաւորման փուլին մէջ: Լ. Տէր–Պետրոսեան անդրադառնալով կուսակցութենէն ներս վերջին շրջանին ծագած վէճերուն, ըսած է թէ այդ առողջ անհանգստութիւն է եւ աւելցուցած՝ «Ըստ երեւոյթին, մեզ պէտք էին ցրնցողներ, եւ դրանք ստացանք...»:

Նախագահը անդրադարձած է նաեւ Ղարաբաղեան հակամարտութեան կարգաւորման ներկայ իրավիճակին, Հանրապետութեան կեանքին մէջ ՀՀՇ–ի դերին եւ ընդդիմութեան հարցերուն:

ԿԱՌԱՎԱՐԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԸ Կ'ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐԷ ԳՈՐԻՍԻ ՈՂՈՂՈՒՄՆԵՐՈՒՆ ՊԱՏՃԱՌԱԾ ՎՆԱՍՆԵՐԸ

Գորիս քաղաքին մէջ ողողումներուն պատճառած վնասներու ուսումնասիրութեան, գնահատման եւ տեղւոյն վրայ անհրաժեշտ աշխատանքներու կազմակերպման նպատակով կառավարական յատուկ յանձնաժողով մը ստեղծուած է, Տարածքային կառավարման նախարար Գալուստ Գամազեանի գլխաւորութեամբ: Յանձնաժողովին յանձնարարուած է ե–

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԳՈՂՈՒԹԵԱՆ ՓՈՐՁ «ՅԱՌԱՋ»Ի ԽՄԲԱԳՐԱՏՈՒՆԸ

Յունիս 24–էն 25 լուսնալիք գիշերը գողեր խորտակած են «Յառաջ»ի խմբագրատան փեղկերը, կոտրած պատուհանին ապակիները, ներս մտած, հաւանաբար դրամ գտնելու ակնկալութեամբ: Բարեբախտաբար այլ վնասներ չկան:

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՍՏՐԱԶՊՈՒՐԿ ԳԱՑԱԾ

Հայաստանի Ազգային Ժողովի պատուիրակութիւն մը Արտաքին յարաբերութիւններու յանձնաժողովի նախագահ Յովհ. Իգիթեանի գլխաւորութեամբ հասած է Ստրազպուրկ, մասնակցելու Եւրոպայի Խորհրդարանի վեհաժողովին հերթական նիստին: Պատուիրակութիւնը բաղկացած է երեսփոխաններ Գայեանէ Սարուխանեանէ, Արթիւր Պաղդասարեանէ, Ֆրունզէ Խաչատեանէ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՐԻՒՍԷԼԻ թրքական դեսպանատան առջեւ Յունիս 21–ին պայթած ռումբին կասկածներ յայտնուած էին նաեւ քրտական կազմակերպութիւններու եւ յատկապէս ՓՔՔ–ի մասին: Անոր պարագլուխը Ա. Էօճալան յայտարարած է թէ իրենք ոչ մէկ կապ ունին կատարուած ահաբեկչութեան հետ. աւելցուցած է թէ զինեալ կարեւոր արարքներ պիտի գործեն Պոլսոյ եւ Անգարայի նման մեծ քաղաքներու մէջ:

ԻՒ–ՏԷ–ԷՖ–Ի գլխաւոր բաղկացուցիչին՝ Հանրապետական կուսակցութեան նախագահ ընտրուեցաւ Ալէն Մատըլէն ձայներու 59,92%–ով: Իր մրցակիցն էր Ժիլ տը Ռոպիէն որ միայն 37,28%–ի համեմատութիւն մը կրցած էր ձեռք ձգել: Այս վերընտրութեան առթիւ կուսակցութիւնը անունը փոխեց եւ այլեւս կը կոչուի՝ Ազատական ժողովրդավարութիւն: Մատըլէնի յաղթանակը անակնկալ մը չէր քանի բանակցութիւններ տեղի ունեցած էին նախապէս. Մատըլէն կ'ուզէ ընդդիմութեան պարագլուխ դառնալ:

ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐ Ժ. Փ. Շըվէնըման յայտնած է թէ բնակութեան ու աշխատանքի արտօնագիր չունեցողներու պարագաները պիտի քննուին մէկ առ մէկ ու կացութիւնները պիտի կանոնաւորուին վեց գլխաւոր նախընտրութիւններու հիմով: Նկատի պիտի առնուին՝ ա) Ֆրանսայի կամ օրինաւոր կարգավիճակի տէր օտարականներու ամուսինները, կիները որոնք թուղթի հարց ունին, բ) զաւակները այն օտարականներուն որոնք նոյնպէս կեցութեան օրինաւոր պայմաններու տէր են, գ) համարկուած օտարականներու որոշ ընտանիքներ որոնք երկար ժամանակէ ի վեր Ֆրանսա կը գտնուին, դ) ծանր հիւանդ օտարականները, ե) բարձրագոյն ուսման հետեւող ուսանողներ, զ) անոնք որոնք քաղաքական ապաստանեալի օրինավիճակ չունենալով հանդերձ, իրենց պատկանած երկիրը վերադառնալով կրնան որոշ վտանգներու ենթարկուիլ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ակադեմիան յայտարարութիւն մը հրապարակած է Յունիս 24–ին, արգիլելով մարդ էակին համասերումը (քլոնաժ): Ատիկա հակառակ նկատուած է բարոյականի կանոններուն:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ իսլամականներուն վերագրուած նոր ոճիր մը գործուած է Յունիս 24–ին: Խողխողուած են 17 անձեր որոնց մէջ վեց ամսու եւ չորս տարեկան երկու երախաներ: Ոճիրը գործուած է Ալժէէն 60 քմ. հեռու Մուզախայի շրջանին մէջ:

ԳԱՄՊՈՃԻ ցեղասպանութեան հեղինակ Փոլ Փոթի մասին անստուգութիւնը կը շարունակուի, նոյնիսկ կասկած կը յայտնուի անոր կենդանի ըլլալուն մասին: Այսուհանդերձ, երկրին երկու վարչապետները քայլերու կը դիմեն զինքը ցեղասպանութեան ամբաստանութեամբ միջազգային ատեանի մը առջեւ դատելու համար: Այդ նպատակով անոնք օժանդակութիւն խնդրած են ՄԱԿ–էն: Կը պատրաստուի նաեւ ցանկը այն մեղսակիցներուն որոնք մասնակցած են ոճիրներուն, թէեւ այս մասին տարակարծութիւններ կան երկու վարչապետներուն միջեւ: Միացեալ – Նահանգներ պատրաստակամութիւն յայտնած են դատական միջազգային ատեան մը կազմելու, դատելու համար ոճրագործները:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ սկսած է հատուցանել 1880 եւ 1917–ին ցարական կառավարութիւններու հրապարակ հանած պետական պարտամուրհակները: Ֆինանսներու ռուս փոխ – նախարարը յայտնած է թէ 50 միլիոն տոլարի առաջին վճարում մը կատարուած է արդէն: Ընդհանուր գումարը որ բաժինն է Ֆրանսայի մէջ հատուցանելի պարտամուրհակներուն, կը հասնի 400 միլիոն տոլարի:

ԽՐՈՒԱԹ ԶՕՐԱՎԱՐ մը՝ Պլաշքիչ սկսած է դատուիլ մարդկութեան դէմ ոճիրի յանցանքով, Լա Հէյի պատժական միջազգային դատարանին առջեւ: Կ'ամբաստանուի որ «պատրաստած, ծրագրած, հրահանգած եւ գործած է» պատերազմական ոճիրներ 1992 Մայիսէն 1994 Մայիս Պոսնիոյ կեդրոնը՝ Լաշվայի հովիտին մէջ:

ՇԻՐԱՔ, ԵԼՑԻՆ, ՔԼԻՆԹԸՆԻ ՄԻԱՑԵԱԼ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԱՍԻՆ

Ինչպէս տեղեկացուցած էինք, երեք նախագահները Տէնվըրի հանդիպումին առթիւ միացեալ յայտարարութիւն մըն ալ կատարած էին Ղարաբաղի հարցին մնայուն լուծում մը բերելու ջանքով, (տե՛ս՝ «Յառաջ», Յունիս 24):

Ստորեւ ամբողջական բնագիրը. –

«Տէնվըրի մեր հանդիպումին առթիւ, մենք՝ Ֆրանսայի, Ռուսաստանի և Միացեալ–Նահանգներու նախագահներս, որպէս Մինսկի խումբին նախագահութիւնը վարող երկիրներու ղեկավարներ, կը յայտնենք թէ մօտէն հետաքրքրուած ենք Ղարաբաղի հակամարտութեան շարունակականութեամբ: Ան լրջօրէն կը վնասէ Կովկասի շրջանին տնտեսական եւ ընկերային զարգացումին եւ բարօրութեան: Մինչեւ այսօր պատճառ եղած է հազարաւոր զոհերու: Աւելի քան միլիոն մը մարդիկ տակաւին իրենց տուներէն հեռու կ'ապրին:

Մեզ կը քաջալերէ հրադադարին շարունակական երեւոյթը: Այսուհանդերձ, ան ինքնին անբաւարար է: Առանց մնայուն լուծումի մը առաջնորդող զարգացումներու, հրադադարը կրնայ խզուիլ: Միջազգային հանրութիւնը այս կէտը քանիցս կրկնեց, լուծումի կոչ ուղղելով. կը հաւատանք թէ աւելի պէտք չէ յապաղի շրջանին մէջ կայուն եւ վերջնական խաղաղութիւնը:

Այդ նպատակով մեր երկիրները համաձայն են միասնական աշխատանք կատարելու եւ օժանդակելու կողմերուն միջեւ լուծումի մը բանակցութիւններուն:

Մինսկի խումբէն Ֆրանսայի, ռուս եւ ամերիկացի նախագահները ներկայացուցին մանրամասն լուծում մը ուր նկատի առնուած են բոլոր կողմերուն օրինաւոր բոլոր շահերը: Ան կը հանդիսանայ փոխադարձ համաձայնութեան յարմար գետին մը: Այսուհանդերձ, գլխաւոր պատասխանատուութիւնը կը վերաբերի կողմերուն եւ անոնց ղեկավարներուն: Կոչ կ'ուղղենք անոնց դրական մօտեցում ցուցաբերելու, որպէսզի այս առաջարկին հետեւելով անյապաղ լուծումի մը մասին բանակցին»:

Հետաքրքրական է տեսնել թէ երեք նախագահներու յայտարարութեան մէջ չկան Ղարաբաղը որպէս Ազրպէյճանի մաս ճանչնալու Հայաստանի կատարուած առաջարկը, ատոր փոխարէն Բաքուի խոստացած լայն ինքնավարութեան պայմանները. այդ մասին տեղեկացուցած էր «Ռոյթըր» լրատու գործակալութիւնը: Որքան ալ այդ կէտերը տեղ գտած չըլլան յայտարարութեան մէջ, դժուար չէ կռահել անոր տուն տուած դրդապատճառները, յատկապէս քարիւղի արեւմտեան ընկերութիւններուն Բաքուի կարկանդակէն առաւելագոյն բաժինը փրցնելու փութկոտութեան այս օրերուն:

ՂԱՐԱԲԱՂԵԱՆ ՕՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՎԱՉԷ ՕՇԱԿԱՆ

ԻԷ.

Ժամը 2-ին, աւարտած է դասս։ Դուրս կ'ելլեմ դասարանէն ... Տրտում անձրեւ մը կը տեղայ քաղաքին վրայ ու շատ աւելի եղերական կը դարձնէ համատարած գորշութիւնը շէնքերուն, ցեխոտ ճամբաներուն։ Որքա՞ն աշխատանք, յոյս ու երեւակայութիւն պէտք է, որ Ստեփանակերտը կարենայ օր մը իր հերոսական բնակիչներուն տալ մեր ժամանակներու քաղաքակրթութեան բոլոր բարիքները։ Ի՞նչ ճակատամարտներ դեռ պէտք է շահի սա ափ մը հայութիւնը միտքերու եւ պատերազմի դաշտերու վրայ, քանի՛ քանի նոր ապստամբութիւններ պէտք է կռուին այս հողին վրայ ու կռուին անոր պաշտպանութեան համար, մինչեւ որ հայ ազգին ապագան ապահովուի գալիք դարերուն...։ Ամէն անձէ աւելի իրենք, Ղարաբաղցիք գիտեն, թէ իրենց պզտիկ երկիրը իր ափին մէջ կը բռնէ ազգին ճակատագիրը։

Եւ ահա յանկարծ, համալսարանի մուտքի աստիճաններու հազիւ հասած՝ Պաւլիկն է, որ գիս կը դիմաւորէ։ Ժամանակ չունիմ ողջունելու։

— Ընկեր Վաչէ, քալէ երթանք։

— Ո՞ւր։

— Ճակատ։

Գալէս ի վեր առիթ չեմ փախցուցած յիշեցնելու ճակատը այցելելու ցանկութիւնս։ Ռոմանթիք գաղափար մըն է անշուշտ, «ճակատ երթալը» եթէ ոչ իբր կռուող՝ գոնէ այցելու, կարելի եղածին չափ մօտենալու տառապելին ու պատանութեան երազներուն, որոնք կազմուեր էին շատ առաջ, երբ հայրս ամէն ամիս «Հայրենիք Ամսագիր»ը տուն կը բերէր եւ օրերով անոր վերջին 30 — 40 էջերուն յեղափոխականներու յուշերուն վրայ ժամերով ընթերցումը կը լեցնէր ու կը հրահրէր երեւակայութիւնը նիհար, փափուկ ու կեանքի իրականութենէն հականեխուած, մեկուսացուած տղեկին։ Դասական օրինակը հսկայ հօր մը շուքին մէջ մեծցած հիւանդկախ մանչուկին, որ գիրքերէ ու երեւակայութեան ստեղծած հերոսական մթնոլորտով պիտի ջանայ հասնիլ հօր պատկերին...։

Երկու քայլ է տունը։ Հոն հասած, կը տեսնեմ հին ու խարխլած կառք մը կը սպասէ մեզի դրան առջեւ։ Պաւլիկ կը տեղեկացնէ, թէ առաւօտէ ի վեր երեք «մեքենիկէն» տղաք վրան կ'աշխատին ու դանդաղ կառքերէ կտորներ քով-քովի բերած՝ յաջողած են նորոգել եւ պատրաստել ճամբորդութեան համար։

— Եկուր ներս անցնինք, պատառ մը բան ուտենք բերաննիս, ճամբան երկար է։

«Պատառ մը բանը» կարգին ճաշի սեղան է — քոնիաք, սալաթ, խորոված եւ ուրիշ տասը տեսակ ուտելիք։ Պաւլիկը իր հին, յաւիտենական տիպարն է — սակաւախօս, լուռ, գերզգայուն, հոգիին կէսը իր կորսուած ընկերներուն հետ՝ միւս կէսը իր ընելիքին վրայ, որուն մէջ մեծ տեղ կայ իր երկու զաւակներուն կեանքի իր խէղը փոխանցելու պարտականութիւնը։ Ու յանկարծ, սեղանին գլուխը՝ խօսքը կը փչէ ու կը սկսի բարձրաղաղակ մարտական երգ մը երգել, իր էութեան էն խորերէն պոռթկացող երգը իր պաշտած հրամանատարին, նահատակ հերոսին՝ Պետոյին (բուն անունով Պետրոս Ղեւոնդեան)։ Երգը անծանօթ է ինծի, բայց խրոխտ ու հայրենասէր բնոյթ մը ունի — ջղային, պիրկ, արիւնով եւ սիրով ստեղծուած ու երգուած, այնքան սրտառուչ, որ ուրախութեան եւ յուզումի արցունքը կը պղտորէ աչքերս։ Կռուի շատ երգեր լսեր եմ Պէյրութի եւ Լոս-Անճըլըսի ակումբներուն մէջ ալ հատուածական խրախճանքներու կամ հանդէսներու ընթացքին. սակայն այս երգերը եղանակէ աւելի՝ կեանքի իրաւութեամբ եւ ապրումի վաւերականութեամբ կը զարնեն գիտակցութիւնս, եղանակը ձայն չէ այլ երկարաձգումն է բառերուն, մինչ բառերուն ետին կը բղխի այն անհուն խռովութիւնը մարդկային էութեան, որ անկարելի է արտայայտել, որ կը պայթեցնէ խեղճ ու կրակ լեզուն, կը քանդէ երգին օդային իրանը։ Հոս Պաւլիկը կ'երգէ իր տան մէջ (զոր կը ծրագրէ ծախել, կարենալ ապրեցնելու իր ընտանիքը) կ'երգէ միայն իրեն եւ Պետոյին համար, կ'երգէ հոգիով ու սրտով, ձիգ ու թրթռուն ձայնով մը եւ արցունքը հիմա իր աչքերէն ալ կը հոսի։ Ֆետայիին մէջ այսքան հաւատարմութիւն ու սէր իր մեռած հրամանատարին հանդէպ՝ կեանքիս մէջ չէի տեսած։ Ամբողջ կեցութեանս բարձրակէտերէն էր այդ պահը։ Ղարաբաղեան պայքարին ոգին կը տեսնէի իր մէջ, ազնիւ ու քաջ, եւ որուն բարոյական վեհութիւնը կը հակադրուէր այն միւս Պաւլիկին, որ անթիւ թուրքեր սպաննած ու մորթած է իբր ազգին եւ իր ընկերոջ պարտականութիւն։ Ու կը ստեղծէր դաժան մարդկայնութիւնը անոր աշխարհահայեացքին, որ օրէնքի սկզբունքը եւ արդարութեան զգացումը կը նոյնացնէր ու կեանքի վայելքը եւ մահուան ապրումը բացարձակի կը վերածէր։ Բայց այդ երգը, որ սիրոյ, ուժի եւ կարօտի ճիչն էր հոգիէն վիրաւոր Ֆետայիին, որ երկվայրկեան մը ինծի յիշեցուց Հայաստանցի Արթիւր Շահնազարեանին մէկ սրտակեղէք, առհաւական երգը, որ կանչ մըն էր ուղղուած իր հեթանոս, դիւցազնային նախահայրերուն յաղթահասակ կանգնած պատմութեան, մշուշներուն մէջ...։ Բայց Պաւլիկին երգը տառապանքի եւ հրայրքի մէջէն ծնած՝ աւելի խոր ազդեցութիւն ունեցաւ վրաս։ Այդ առանձնաշնորհեալ պահը գիս ալ իր հետ մեծցուց, ազնուացուց։

— Ընկեր Վաչէ, դուն պէտք էր որ Պետոն ճանչցած ըլլայիր։

Պաւլիկ ետ տեղը նստած է, խոր ու տրտում լռութիւն մը կը համակէ անձը։ Ես շատ շուտ կ'ազդուիմ մարդոց տրամադրութենէն, մանաւանդ երբ համակրանքով կապուած եմ անոնց հետ։ Ինծի կը դառնայ։

— Մէկ բան կ'ուզեմ քեզմէ ընկեր Օշական։ Երբ որ տեսնես Լեւոն Տէր-Պետրոսեանը՝ իրեն հարցուր, ինչո՞ւ շիրմաքար չկայ Պետոյին գերեզմանին վրայ։

(Ահա խոստումս կը յարգեմ եւ այս գրութեամբ Պր. Տէր-Պետրոսեանին կը փոխանցեմ ազատամարտիկ Պաւլիկի սրտառուչ ու բուռն հարցումը, յուսալով, որ Օրագրութեանս այս թիւը Պաւլիկին եւ Պր. Նախագահին ձեռքը կը հասնի)։

Ի վերջոյ, ճամբայ կ'իյնանք դէպի ճակատ։ Մեզի կ'ընկերանան Պաւլիկին երեք ընկերները, միջին տարիքի մարդիկ, երեքն ալ գիւղացի — քաղաքացի տիպարները, այնինքն մարդիկ, որոնք խորտ ու բորտ, անթրաշ եւ սակայն բնական արտաքինը կը վերարտադրէ Ղարաբաղի լեռներու եւ բնութեան հարազատ պատկերը, ու ներսէն՝ ջերմ, անպաճոյճ ու հաղորդական հայկականութիւն մը։ Իրարու հետ Ղարաբաղի բարբառը կը խօսին, կը կատակեն, ախորժակով կը խնդան, եւ այդ խնդուքն անգամ կը զօրացնէ իրարու միջեւ անոնց կապը։ Հաւաքական է ինքնութիւնը, աւելի ուժեղ՝ քան անձնականը։ Պաւլիկը ինքը, բերանը բացած չունի, ու տնտեսական տագնապը նուազագոյնն է իր խնդիրներուն։ Զինք իր մտասեւեռումէն դուրս հանելու համար կը հարցնեմ.

— Ո՞ւր կ'երթանք կոր։

Պատասխան չկայ։ Պաւլիկը պատուհանէն դուրս կը նայի։

— Ընկեր Պաւլիկ, ո՞ւր կ'երթանք կոր, ո՞ր ճակատը։

— Վերջը...

Մէկ ժամ քշելէ ետք գրեթէ ամայի ճամբաներէ, յանկարծ կառքը կանգ կ'առնէ։ Վար կ'իջնենք բոլորս։ Աջին թրքական գերեզմանոց մըն է. լքուած ու կիսաքանդ։ Անթիւ տապանաքարեր խորտակուած, կիսակործան կամ գլխուն դրուած քարը առջեւ հակած, ինչպէս սովորութիւն է Թուրքերուն մօտ։ Կը պտըտինք հոս-հոն աննպատակ, իբրեւ թէ բան մը կը փնտռենք։ Կեդրոնը՝ ճերմակ ու տաշուած քարէ շինուած գմբէթաձեւ, երկու մեթր բարձրութեամբ դամբարան մը կայ։

— Թուրք ազնուական ընտանիքի մը դամբարանն է։

Աջ ու ձախ տապանաքարեր, բացուած գերեզմաններ — փաստօրէն մեռելները մէկ մը այցելած են հոս։ Մէկը գանկ մը կը գտնէ, քանի մը անգամ ոտքով կը գլորեն, յետոյ մէկը կը վերցնէ, ըսելով՝

— Լաւ մոխրաման կ'ըլլայ։

Մահն ու իր սոսկալի խորհրդանշանները — կմախք, գլուխ, գերեզմաններ... մանկութենէս ի վեր խորհրդաւոր սոսկումով մը, անտրամաբանական, պատկառազդու երկիւղով մը համակած են զիս։ Մահը գերագոյն պատիժ եղած է, առանց կեանքի ու Աստուծոյ լոյսին, բացարձակ մխիթիքը։ Ու հիմա կայներ եմ անոր ներկայութեան այսպէս բնական եւ անբարդոյթ, իբրեւ թէ պտոյտի ելած եմ մեր թաղին մէջ, խօսելով ու կատակելով...։ Կը մտածեմ թէ ահաւոր ըլլալու է այս մարդոց սրտին մէջ Թուրքին ատելութեան խարոյկը, Թուրքին ձեռքէն ի՞նչ անասելի նուաստացումներ ապրած են, ինչքա՞ն զրկանք տեսած են այս հոգեպէս առողջ ու կենսունակ Ղարաբաղցիք, որ մահուան խորհուրդը պղծելն իսկ չազդեր իրենց վրայ։ Տարօրինակը այն է, որ այս ընկերներուս մէջ ատելութեան ու վրէժի թոյնին քով ու հետ՝ կայ նաեւ նոյնքան բուռն սրբութեան մը չափ զօրաւոր՝ յիշատակն ու սէրը զոհուած ընկերներուն, նորէն կռուելու կորովը, յաղթած ըլլալու հպարտութիւնը, ապրողներուն հանդէպ ընկերական հզօր զգացումը, ազգին ու հայրենիքին պաշտամունքը...։ Նուազ ներզօր չէ իրենց զգացումը Դաշնակցութեան հանդէպ, որ պատերազմի տեւողութեան, ու մանաւանդ սկզբնական շրջանին՝ իրենց հայթայթած է մարտիկ, զէնք ու մարզիչ, ու մանաւանդ՝ յեղափոխական փորձառութիւնը ու հայրենասիրական իր հսկայ վարկը, որուն հովանաւորութիւնը վայելած են։ Միջազգային համայնավարութեան, անաստուածութեան, ռուսական ծաւալապաշտ քաղաքակրթութեան եւ կեղծ ընկերվարութեան տիրակալութեան տարիներուն, Դաշնակցութեան ազգային ու յեղափոխական աշխարհահայեացքը այդ սերունդներուն համար հայկական միակ վաւերական գաղափարաբանութիւնը եղած է։ Ու կը մնայ. հակառակ բոլոր խոչընդոտներուն, Հայաստանի եւ Ղարաբաղի մէջ գաղափարաբանական հսկայ պարապ մը կայ ներկայիս եւ զայն գոցելու համար ու նոր արդիական ժամանակներու յարմար ազգային միակ գաղափարային կառոյցները կը թուի թէ Դաշնակցութիւնը, Հայ Եկեղեցին, ընկերվարութիւնը եւ ժողովրդավարութիւնը կրնան ըլլալ։ Այս իմաստով է, որ Սփիւռքի մասնակցութիւնն ու ներդրումը կրնան մեծ նշանակութիւն ունենալ։

Քիչ մըն ալ կը թափառինք, սիրտերը թեթեւցած թրքական դարաւոր բարդոյթէն այդ հին «մախին» աւերակներուն ու կործանումի մէջ՝ որուն խորհրդանշանը դարձած է գերեզմանոցը։ Պաւլիկ երգ մը կը սկսի մռլտալ։ «Աստ հանգչի Թուրքին սարսափին առասպելը», կը մտածեմ։

Յունիս 14, 1997
Քիլլարա

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏԵՍԱԿՆԵՐ, ՈՐՈՆՔ ՍՊԱՌԵԼՈՒ ՎՐԱՅ ԵՆ

Գ.

Այսօր, ես, երբ կը մտնեմ մեր ժողովուրդով լեցուն սրահներէ ներս, յստակ կերպով կը տեսնեմ թէ մարդկային տեսակի առումով ի՛նչեր գացեր ու անհետացեր են մեր բարքերուն ու աւանդութիւններուն մէջէն եւ անոր փոխարէն ինչե՛ր եկեր, տեղաւորուեր են իբրեւ նոր բարք, իբրեւ մարդու նոր տեսակի մը դիմագծութիւն։ Մարդու մը կեանքի տեւողութիւնը այնքան ալ երկար չէ, այնուհանդերձ այդքան կարճ տեւողութեան մը ընթացքին իսկ մարդու տեսակներ մէկ ծայրամասէն կրնան հասնիլ միւս ծայրամասին։

Երիտասարդութեանս շրջանին գիս շրջապատող հաւաքականութեան մէջ ի՞նչ տոկոս կը կազմէր նուիրեալ ու հայ կրթութեամբ մտահոգ, չոր հացով ապրող, ազգային ապրումներ ընկալելու ատակ սերունդներ կերտող ուսուցիչներուն թիւը եւ ի՞նչ կը կազմէ այսօր անոնց տոկոսը, եթէ մնացած են տակաւին այդպիսիներ։

Երիտասարդութեանս շրջանին գիս շրջապատող հաւաքականութեան մէջ ի՞նչ տոկոս կը կազմէր թիւը այն հայ թերթերու ընթերցողներուն, որոնք կը գուրգուրային թերթին վրայ, ամէն օր պաշտամունքով կը կարդային անոր բովանդակութիւնը, կը կարդային ու բարձրաձայն կը կարդային նաեւ տան միւս անդամներուն, յօդուածներ կը կտրէին ու կը պահէին, թերթօններ կը հաւաքէին ու գիրքի ձեւով կը կազմէին։ Հիմա քանի՞ հոգի մնացած է մարդու այս տեսակէն։

Երիտասարդութեանս շրջանին գիս շրջապատող հաւաքականութեան մէջ ի՞նչ տոկոս կը կազմէր թիւը այն մարդոց որոնք ուժեղ գրիչ ու ուժեղ լեզու ունէին եւ յօդուածներով, բանաստեղծութիւններով, քննադատական աշխատասիրութիւններով իրենց պարբերական մասնակցութիւնը կը բերէին հայ մամուլին։ Անոնցմէ քանի՞ հոգի մնացած է այսօր։ Եւ անոնցմէ մէկ հոգի իսկ մնացած պիտի ըլլա՞յ քանի տարի վերջ։

Երիտասարդութեանս շրջանին գիս շրջապատող հաւաքականութեան մէջ ի՞նչ տոկոս կը ներկայացնէր թիւը այն ազգային գործիչներուն, հոգաբարձուներուն, խնամակալներուն, թաղականներուն, ազգային կեդրոնական մարմնի անդամներուն որոնք քաջատեղեակ էին ազգային բարքերուն ու աւանդութիւններուն, պատմութեան ու մշակոյթին, եւ որոնք ամէն օր հայերէն թերթ կը կարդային, ազգային երդիքներու տակ իրենց ծառայութիւնը կը հիմնէին տոհմիկ աւանդութիւններու ու գիտելիքներու վրայ, յաճախ ալ բեմ կ'ելլէին մեր մայրենիով հռետորութիւններ ու ճառախօսութիւններ ընելու համար։ Այսօր մատի վրայ կը համրուին այդ տեսակ ազգային գործիչները։

Այս հարցումները կրնանք երկարել։ Պատասխանը միշտ նոյնն է։ Մարդու բազմաթիւ տեսակներ կան որոնք սպառած են կամ սպառելու վրայ են մեր անմիջական հաւաքականութեան մէջ։ Անոնց սպառումով, շատ բան կը սպառի նաեւ մեր տոհմիկ կեանքէն ներս։ Կը սպառի անվերադարձ կերպով։ Եւ այն ատեն կ'անդրադառնանք որ միայն կենդանական աշխարհի ապրող ու շնչող էակներուն մէջ չէ որ տեսակի սպառում ու անհետացում կ'արձանագրուի, այլ կ'արձանագրուի նաեւ սովորութիւններու, իրեղէններու, ընկերային հանդիպումներու ու ժամանցներու, ինչպէս նաեւ մշակոյթի գործերու տեսակի սպառում եւ անհետացում։ Օրինակ, այսօր մեր մօտ ի՞նչ կը կազմէ տոկոսը այն ընտանիքներուն, որոնք այցելութիւններու ընթացքին ժամեր ամբողջ մայրենիով կը խօսին տոհմիկ հարցերու, գեղարուեստական հանդիսութիւններու, սա կամ նա թերթին կամ գիրքին մէջ հրատարակուած յօդուածներու ու գաղափարներու մասին։ Այցելութեան ու ժամանցի այս տեսակն ալ սպառելու վրայ է։ Այսօր կա՞ն ընտանիքներ, որոնք քով քովի գան այցելութեան մը առիթով ու ունկնդրեն մէկու մը դաշնակ նուագելը, ուրիշի մը ջութակ նուագելը։ Սպառելու վրայ է նաեւ մեր սքանչելի արեւմտահայերէնը։ Այո՛, գիտէինք որ լեզուներն ալ կը սպառին ու կ'անհետանան։ Մարդու պատմութեան մէջ յաճախ տեսնուած է որ սա կամ նա դասական լեզուն աշխարհէն վերնայ, որովհետեւ աշխարհէն կը վերնան նաեւ այդ լեզուն խօսող մարդիկը, կը վերնայ այդ ազգը։ Բայց տեսնուա՞ծ է արդեօք որ ազգի մը լեզուն հոգեվարք դառնայ, անյայտացումի ու մոռացումի սեմին հասած ըլլայ հակառակ որ դեռ կը գոյատեւէ, կ'ուռճանայ, աշխարհին ամէն կողմը կը հզօրանայ այն ազգը որ իբրեւ թէ տէրն է այդ լեզուին։ Մեր մայրենի լեզուն այսօր այդպիսի վտանգի մը ենթարկուած չէ՞ աշխարհին վրայ ամէնուրեք տարածուած մեր ժողովուրդին համար։ Եւ մենք, որ կը մնանք այն մարդոց շրջանակին մէջ, որոնք տակաւին ամուր կերպով փարած են իրենց մայրենի լեզուին, չե՞նք տառապիր երբ կը տեսնենք թէ մեր այդ փարումին մէջ սակաւաթիւ ենք, փոքրամասնական ենք եւ ոչինչ կրնանք ընել փրկելու համար մեր այդ սքանչելի լեզուն ծովամոյն ըլլալէ։

Այսօր փանտաները, ծովու կրիաները, վագրերը ու տակաւին բազմաթիւ անասուններ ու միջատներ տեսակի սպառումի սեմին հասած են, սակայն կան գիտնականներու, մասնագէտներու, բնապահպանման գործիչներու բանակներ որոնք ահազանգ կը հնչեցնեն ու կը գուրգուրան սպառելու սեմին հասած այդ անասուններուն տեսակին վրայ։ Իսկ մեր մէջ քանի՞ հոգի արդեօք սիրտ կը հատցնէ այն արժէքներուն համար, զորս մենք օրէ օր կը կորսնցնենք անվերադարձ կերպով, քանի՞ հոգի գուրգուրանք կը ցուցաբերէ անոնց նկատմամբ։ Տարաբախտ հայ ժողովուրդին մէջ արդեօք ի՞նչ է տոկոսը այն մարդոց, որոնք վտանգ մը կը նկատեն Հայոց լեզուին անյայտացումը։ Կամ գոնէ լուր ունին թէ այդպիսի վտանգ մը կայ։

Բ. Հ.

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ՝

ՊՈՒՇ-ՏԻՒ-ՌՈՆԻ ՆՊԱՍՏԸ ԱՂԷՏԻ ԳՕՏԻԻՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – («Յառաջ»). – Յունիս 12-ին Պուշ – տիւ – Ռոն նահանգի Ընդհանուր Խորհուրդի շէնքը, գերարդիական եւ ինքնատիպ ճարտարապետութեամբ կառուցուած եւ կոչուած «Կապոյտ Նաւը», դրօշազարդուած էր հայկական գոյներով:

Արդարեւ, Ֆրանսայի Հայկական Հիմնադրամի Հարաւային Շրջանի Նախաձեռնութեամբ տեղի ունեցաւ տեղեկատուական հանդիպում մը, պատուոյ շքեղ դահլիճին մէջ. պատասխանեցին շուրջ չորսհարիւր հոգի: Ներկայ գտնուեցաւ Հայաստանի Հանրապետութեան Ֆրանսայի դեսպանը՝ Վահան Փափազեան: Առաջին կարգերուն վրայ տեղ գրաւած էին Պուշ-Տիւ – Ռոն Նահանգի Ընդհանուր Խորհուրդի եւ Մարսէյլի քաղաքապետարանի ընտրեալներ, Մարսէյլի հայ հոգեւորական դասէն՝ Կոմիտաս Վրդ. Պէօճէքեան՝ Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ ժողովրդապետ, վեր. Ժոէլ Միքայէլեան՝ Ֆրանսայի Հայ Աւետարանական Եկեղեցիներու Միութեան Նախագահ, եւ Հայ Առաքելական Եկեղեցիէն՝ Վաչէ Ծ. Վրդ. Իգնատիոսեան, Զատիկ Վրդ. Աւետիքեան, Նահան Ա. Քհնյ. Տէտէեան, Մակար Քհնյ. Նաճառեան:

Երեկոյթը վարեց մեթր Լեւոն Զօլաքեան:

Նախ, երեւան հինգ վայրկեաննոց «վիտէօ – քասէթ» մը սփռուեցաւ նուիրուած «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամի հնգամեայ գործունէութեան, նպատակային իրագործումներուն, կառոյցին եւ այլ յատկանիշներու:

Պուշ – Տիւ – Ռոն նահանգի Ընդհանուր Խորհուրդի նախագահը՝ Լիւսիէն Վիէկան ջերմ խօսքերով ողջունեց ներկաները: Վերյիշեց 1996 Դեկտեմբեր 16-ին Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան նախագահ Ռ. Քոչարեանի եւ 1997 Յունուար 31-ին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Ա.ի պատմական այցելութիւնները: Յայտնեց իր համակամութիւնը Լեռնային Ղարաբաղի ժողովուրդին որ արդար իրաւունքն ունի, ըսաւ, ընտրելու իր ճակատագիրը, եւ շեշտեց Հայ Եկեղեցւոյ դերը եւ տեղը Հայոց պատմութեան մէջ, չորրորդ դարէն ի վեր: Լիւսիէն Վիէկան դիտել տուաւ որ իր անձնական պատմութեան մէջ հայկական բաժինը մենաշնորհեալ տեղ մը կը գրաւէ իր մանկութեան օրերէն ի վեր, քանի շատ բաներ բաժնած է Սէն – Ժերոմի Հայերուն հետ: Ապա, Ընդհ. Խորհուրդի նախագահը ապահովեց Ֆրանսայի Հայկական Հիմնադրամը նեցուկ կանգնիլ իր ծաւալած համակամութեան գործողութիւններուն աղէտի գօտիին մէջ եւ յայտարարեց որ չորս հարիւր հազար ֆրանքի նպաստով մը կը մասնակցի Գիւմրիի «Մուշ Երկու» թաղամասի հարիւր յիսուն աշակերտնոց մանկապարտէզի շէնքի վերակառուցումին:

Կարօ Յովսէփեան Ֆրանսայի Հայկական Հիմնադրամի Հարաւային Շրջանի անունով շնորհակալութիւն յայտնեց նախագահ Լիւսիէն Վիէկանին ըսելով թէ Պուշ – Տիւ – Ռոն նահանգի Ընդհանուր Խորհուրդը միշտ շօշափելի արարքներով, եւ առաջինը չէ, եւ ոչ թէ միայն հոգեհաճ խօսքերով, փաստած է իր հաստատած սերտ կապերը նահանգի հայ համայնքին, եւ անոր միջոցաւ Հայաստանին հետ:

13-ը (Պուշ – Տիւ – Ռոն նահանգ) բախտ բերող թիւ է ըսաւ Պետրոս Թերզեան՝ Ֆրանսայի Հիմնադրամի Նախագահը եւ յայտնեց իր գոհունակութիւնը կնքուելիք համաձայնագրին համար: Տուաւ բացատրութիւններ նպատակային ծրագիրներուն առաջնահերթ կարեւորութեան վրայ: Ղարաբաղը, աւելցուց, յատուկ ուշադրութեան առարկայ է, բայց անյետաձգելի է աղէտի գօտիի մէջ բնակարաններու շինութիւնը:

Ապա, բուռն ծափահարութիւններու մէջ Լիւսիէն Վիէկան եւ Պետրոս Թերզեան հանդիսաւոր կերպով ստորագրեցին 400 հազար ֆրանքի յատկացումին ֆրանսերէնով եւ հայերէնով խմբագրուած արձանագրութիւնը: Նախագահ Լիւսիէն Վիէկան պատուեց Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպանը՝ Վահան Փափազեանը նուիրելով նահանգին պատուոյ մետալը եւ պատկերազարդ հատոր մը նուիրուած նահանգի տեսարժան վայրերուն:

Երեկոյթը շարունակուեցաւ զրոյցի ձեւով: Հարաւային Ֆրանսայի Հիմնադրամի անդամներէն՝ Ալպէռ Պօղոսեան, Ժան-Շառլ Պապայեան, Սիմոն Աֆիլաղեան, Թաղուհի Սուլաչեան, Կարօ Յովսէփեան եւ նաեւ Պետրոս Թերզեան պատասխանեցին սրահէն եկած հարցումներուն զոր ամփոփ ներկայացուց Լեւոն Զօլաքեան: Հարցումները լայնօրէն կը թարգմանէին ներկաներուն մտահոգութիւնները, հետաքրքրութիւնները, հարցականները. ինչպէս՝ պիւտճէ, հանգանակուած գումարներ, Ֆրանսայի Հայկական Ամէնօրեայ դպրոցներու օգնութիւն, Ղարաբաղի մէջ շարունակել շինել թէ ոչ եւր դեռ անորոշ է վաղուան իրավիճակը, Իրան – Հայաստան կազմուելիք ծրագիրը, Հայաստան – Սփիւռք յարաբերութիւններու Պետական Խորհուրդի ստեղծումի եւ Հիմնադրամի տեղն ու դերը այդ համակարգին մէջ, Գորիս – Ստեփանակերտ ճամբան եւայլն:

Ծոփ եւ ընտիր «քօքթէյլ»ով մը, հրամցուած Պուշ – Տիւ – Ռոն նահանգի Ընդհանուր Խորհուրդին կողմէ, վերջ գտաւ երեկոյթը:

ԹՂԹԱԿԻՑ

Նիսի Միօրեայ վարժարանին ամավերջի հանդէսը

Պարամեան Համալիրին մէջ կը գործէ նաեւ Նիսի Հայ Տիկնանց Միութեան Միօրեայ Վարժարանը, որուն ամավերջի հանդէսը տեղի ունեցաւ ամսոյս 15-ին, համանուն սրահին մէջ:

Միօրեայ վարժարանին դասաժամերուն յատկացուած օրն է Չորեքշաբթի, յետ – միջօրէն, երբ Ամէնօրեայ Վարժարանը փակ կը մնայ: Ունի 7-էն 17 տարեկան 51 աշակերտներ, որոնք համաձայն իրենց տարիքին եւ գիտելիքին, հայերէն լեզու, պատմութիւն եւ մշակոյթ կ'ուսանին, առաջնորդութեամբ հինգ ուսուցչուհիներու, որոնք են, Տիկիններ՝ Հիլտա Պատեմ, Անի Օհանեան, Հռիփսիմէ Պօշնաքեան, Նորա Սարաճեան եւ Շաքէ Ցակորեան – Գլասսն, այս վերջինը ըլլալով վարժարանին տնօրէնուհին ու Տիկնանց Միութեան նախագահուհին:

Կան երկու օժանդակ ուսուցիչներ ալ. Տիկին Սվեթլանա Մարայեան՝ իբր պարուսոյց, եւ Պր. Դիւցազն Օհանեան՝ իբր երգի խմբավար:

Ինչպէս սովորութիւն է, ամէն ուսումնական տարեվերջի Տիկնանց Միութիւնը կը սարքէ հանդէս մը, ծնողներուն եւ համակիրներուն կարենալ ցոյց տալու համար թէ ինչե՞ր սորված են տղաքը: Արտասանութիւն, երգ, ներկայացում, թատրոն, պար եւ նուագ իրարու յաջորդեցին, ուրեմն ամբողջ երեք ժամ, արդիւնք՝ ամիսներու տքնաջան աշխատանքի եւ նկատառելի պատրաստութիւններու իբր համազգեստ, տեքոռ, հիւրասիրութիւն, եւայլն: Ուշադրաւ էին մանաւանդ աշակերտներուն եւ ուսուցչուհիներուն հագած միակերպ շապիկները, Հայաստանի դրօշով եւ Մեսրոպեան Այբուբենով զարդարուած:

Դժուար է խօսիլ իւրաքանչիւր տղու ցուցաբերած յատկութեան վրայ, իբր արտասանող, պարող կամ դերասան: Մանաւա՛նդ իբր ապագայ դերասան: Ընդհանուր առմամբ, ուշադրութիւն գրաւեց իրենց խօսած սահուն արեւմտահայերէնը, ինչ որ ենթադրել կուտայ թէ հայախօս ընտանիքներու զաւակներ են, առ հասարակ, ու մանաւորաբար այն յորդորները զորս ուղղեցին իրենք հանդիսականներուն, հրաւիրելով մեծերն ալ որ հայերէն խօսին եւ մայրենի լեզուն չմոռնան:

Կ'արժէ սակայն մատնանշել մեներգը («Կաքաւի երգը», Կոմիտաս) պարմանուհի Անոյշ Մարտիրոսեանի, որ ունի սոփրանոյի մեղանոյշ ձայն եւ գեղեցիկ դըրոշմ: Ան կ'երգէ Սայաթ – Նովա Երգչախումբին մէջ ալ, եւ կը խոստանայ մեծ ապագայ: Չէ՞ մի որ Սփիւռքահայ երգիչ – երգչուհիները իրենց առաջին քայլերը նետած են Եկեղեցին մէջ երգելով:

Դաշնակով կ'ընկերանար ուրիշ տաղանդաւոր պարմանուհի մը, Անի Պաչար, որ առանձին նուագեց Պեթհովէնի Օփիւս 27 Սոնաթն ալ (Clair de lune): Անի իր մասնակցութիւնը կը բերէ ամէն հայկական հանդէսի, եւ իր կարգին կը խոստանայ փայլուն ապագայ, եթէ յարատեւէ:

Հանդէսը նուիրուած էր Եղիշէ Չարենցի ծննդեան 100-ամեակին եւ մահուան 60-ամեակին եւ ուստի աշակերտները կատարեցին խմբական արտասանութիւններ եղերաբախտ բանաստեղծէն, չմոռնալով անշուշտ «Ես իմ անոյշ Հայաստանի»ն: Տնօրէնուհին խօսելով Չարենցի մասին, յիշեցուց ուրիշ եղերաբախտ բանաստեղծի մը՝ Պարոյր Սեւակի խօսքը, թէ «քարերու երկիր Հայաստանը գերեզմանաքար մը իսկ չզիջեցաւ իր մեծատաղանդ քերթողին»:

Փակման խօսքը վիճակեցաւ Ներսէս Արք. Պօզապալեանի, որ հիւրաբար քաղաքս կը գտնուէր, եւ որ իր գնահատանքը յայտնեց ուսուցչական կազմին ու Տիկնանց Միութեան, ձեռք բերուած այս սրտապնդիչ արդիւնքներուն համար:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԴՊՐՈՑԷ ԴՊՐՈՑ

ՊՈԼՍՈՅ Գալֆայեան Նախակրթարանի տարեկան ճաշը տեղի ունեցած է Յունիս 8-ին, վարժարանի սրահին մէջ: Խօսք առած են տնօրէնուհի Վարդուհի Մէրտինեան, ապա խնամակալութեան նախկին ատենապետ Գէորգ Եանէր որ ծանրացած է Գալֆայեան Սանուց Միութիւն մը հիմնելու կարեւորութեան վրայ: Աշակերտուհիներ իրենց երգերով ու արտասանութիւններով մեծ խանդավառութիւն ստեղծած են, ապա յուշանուէրներ տրուած են 50 տարի առաջուան երեք շրջանաւարտներու:

ՊՈԼՍՈՅ Կեդրոնական Սանուց Միութեան մէջ Յունիս 10-ին բացուած է Այտա Տիտոնեանի 40-ի չափ աշակերտներուն ձեռագործներով կազմուած ինքնատիպ ցուցահանդէս մը: Հայկական զարդարուեստի ճաշակն ու գիտութիւնը տարածելու նպատակ հետապնդող ձեռնարկով ներկայացուած են սեղանի ծածկոցներ, թաշկինակներ, վզնոցներ, տարազներ, եւայլն:

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Բ. ՄԱՍ

ՏԵՐԵՒՆԵՐ ԴԵՂՆԱԾ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԷ ՄԸ

– Պէնիմ ... պաշգա ... (ըսել կ'ուզէ թէ իմս չէ):

Ա. Ր. – Ի՞նչպէս ալ ճանչցաւ: Եթէ քուկդ չէ, ուրեմն Գրիգորինն է (ակնարկելով Գ. Մերճանովի):

Ու նորէն ուզեցին հաստատել թէ խելքս բացուած է, լեզուս ալ միասին:

Լուացքէն վերջը – կը կարծեմ թէ 12-15 օր մը անցած էր անկումէս մինչեւ այդ օրը – փոխադրեցին երկրորդ յարկը, միշտ առանձին սենեակ մը, բայց մահճակալով: Ոտքերուս շղթան ալ՝ գլխուս վերեւ:

Օրերով՝ տեսակ մը անատուն էի դարձեր, եւ, առտուն կանուխ, ժամը 5 – 6 տակաւին խոհարարը չարթնցած, «եէմէք» կը պոռայի: (Ինչ որ բերած էին, յետոյ փակեցին Սալօնին մէջ բռնուած հինգ հնչուն ոսկիով):

Այս՝ բնախօսական վիճակս էր, Մարտի վերջերը (1916): Իսկ հոգեկա՞նը:

Կրակոտ բայց անբախտ Մառին, որ Վըրաստանի կողմէ մատնուելով բանտարկուած էր (երկու ամիս), կը գրէ իր յուշատետրին մէջ, ձերբակալութենէս երկու ամիս յետոյ (1916, Մայիս 20):

– «Երէկ տեսայ Շաւարշը, այնքան ընկճուած էր որ նոյնիսկ կարելի էր չճանչնալ զինքը, տառապանքը, տանջանքը հիւծելէ աւելի տարբեր բան մը դարձուցեր էին զինքը, բացուած էր կարծես, աչքերը փոխուած էին, արտայայտութիւնը ստացեր էր զարհուրելի խառնուրդ մը, վշտի, ատելութեան, անէծքի զարհուրելի խառնուրդ մը: Մօտեցայ իրեն, ժպիտը շրթունքիս, ուրախ էի այդ վայրկեանին, բոլորս տեսեր էի, տրամադրութիւններս մեղմ էին, ան չժպտեցաւ, ո՛հ, երազիս մէջ ժպտեր էր ան, աչքերու անհուն խորութեամբ: Մինչդեռ ան կը նայէր բացած ու խիստ, ձեռքերս երկարեցի, վարանեցաւ: Վերջապէս մէկ ձեռքը տըւաւ միայն եւ նստանք, խօսեցանք: Ի՞նչպէս սկսանք, անիմաստ, անտրամաբանական, իր տանջանքէն մեռնիլ փորձեր է, մեռնիլ ուզեր է...»:

Այս տեսակցութիւնը կարգադրած էին Ըէշատ պէյի միջոցաւ:

... Կ'ուզեմ վերջացնել: Զզջալի սկըսելուս, քանի որ ոչ յուշ գրելու, ոչ ալ եղերական շրջանի մը պատմութիւնը ներկայացնելու միտք ունէի: Ստիպուած էի կարգ մը լուսաբանութիւններ տալ, «Զաման»ի յուշերուն առթիւ:

Եւ գրեցի շկամութեամբ, ուղղակի տառապելով, ինչպէս եթէ վէրք մը քերէի, եղունգներով:

Առաջին օրէն մտադիր էի պրկել, կարճ կապել, բայց արդէն շատ բան ըսած եղայ, առանց ամէն բան ըսելու:

*

Բացատրեցի թէ ինչ էր այն զոր Թուրք յուշագիրը կը կոչէ «սուտ խենթութիւն» (տէլի րօլունտա):

Վերի սենեակի մէջ, բուռն շարժուձեւերուն, նոպաներուն յաջորդած էին ջիղերու քայքայման շրջանը: Եւ մղձաւանջ մը դարանակալ, որ միշտ գլուխս ծածկել կուտար բարձին տակ:

– Ի՞նչ կը կատարուի դուրսը...

Կտրուած արտաքին աշխարհէն, երկու պատուհան միայն ունէի, մէկը՝ բանտի բակին վրայ, միւսը՝ դէպի Պայազիտի հրապարակը, այնտեղ ուր կախաղաններու սիւները կը յածի:

Եւ կը կարծէի մէկուն տանիքէն եւ միւսին հորիզոնէն տեսնել դուրսի անցուդարձը...

Մօտաւորապէս երեք ամիս մնացի ոստիկանութեան բանտը:

Քանի մը անգամ ալ հարցաքննութեան փորձեր կատարուեցան, առանց արդիւնքի: Գիշեր մը նորէն Գըամը Սիտաի տարին, մեծ զգուշութեամբ, եւ ես նորէն սկսայ մտածել անձնասպանութեան մասին:

... Առտու մը – 1916 Յունիսի սկիզբը յանկարծ ոստիկաններ սենեակս խուժելով, պատուիրեցին բեռներս կապել:

Եղած – չեղածը ժողվեցի եւ երբ սանդուխներէն վար իջայ կաղն ի կաղ, բակին մէջ տեսայ 12 հոգի:

Ամէնքս իրար խառնելով, զոյգ – զոյգ կապեցին եւ քշեցին դէպի պատերազմական ատեան: Իմ ձեռնակապի ուղեկիցս էր՝ հին ընկեր մը 1895-ի սերունդէն Միհրան Իտարէճեան, որ մեռաւ:

Օրը Կիրակի էր եւ միայն իսլամական խանութները բաց ըլլալով, Թուրք ամբոխը կը խռնուէր ճամբուն վրայ եւ հայհոյանքներ կ'արձակէր մեր հասցէին:

Անոնք որ Պոլիս եղած են, գիտեն թէ ինչպիսի միջավայրէ կ'անցնի այդ ճամբան, Մահմուտ Փաշայէն մինչեւ Պայազիտի հրապարակը:

Քալելով՝ կէս ժամ:

Կարաւանին առջեւէն կ'երթար Թրքացած Հիտայէթը, թեւին տակ բռնած՝ արձանագրութեան տոմարը:

Մանրակրկիտ խուզարկութիւն մը եւս կատարուեցաւ պատերազմական ատեանի գրասենեակին մէջ: Ոստիկան մը ուրիշ բան չգտնելով, ձեռքիս Ջուրի շիշը քաշեց նետեց:

(Շար. 22)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Անահիտ Դաբբինեան, Տէր եւ Տիկին Համբարձում Դաբբինեան եւ Տէր եւ Տիկին Գէորգ Դաբբինեան իրենց ծնողաց Նշան եւ Նուարդ Դաբբինեանի յիշատակին կը նուիրեն 500 Ֆր. Հայաստան Հիմնադրամին (տանիլ՝ «Յառաջ»էն) եւ 500 Ֆր. «Յառաջ»ին։

Թորգոմ Նալպանտեանի յիշատակին Ներսէս Տակուեան 1000 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Հայ Ազգատախնամ ընկերակցութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 500 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Ժան – Ժաք Տամլամեանէ Տիկին Էլիզ Պէրպէրեան – Հորվաթի մահուան առթիւ փոխան ծաղիկի։

(Շար. Ա. էջէն)

բեք օրուան պայմանաժամի մէջ առաջարկներ ներկայացնել կառավարութեան։

ԵՐԵՒԱՆՑԻՆԵՐԸ ՎԵՐՍՏԻՆ ՈՒՆԻՆ ԲՆԱԿԱՆ ԿԱԶ

Եօթը տարուան ընդմիջումէ մը ետք վերստին բնական կազ կը հասնի Երեւանի որոշ բնակարանները։ Որպէս փորձ ընտրուած է գանի գործարանի շրջակայ հատուածը (Էրեբունիի համայնք), ուր Յունիս 25-էն 104 բնակարաններ կ'ունենային բնական կազ։

Մատակարարման երկարամեայ ընդմիջումէն ետք կազի բաշխման ցանցը օժտուած է փոլիէթիլէնէ խողովակներով։ Մշակուած է կազի մատակարարման վերականգնումի ծրագիր մը որ կը կազմէ 26,5 միլիոն տոլար։ Կ'ենթադրուի բնական կազով ապահովել գրեթէ 200 հազար բնակարան, որոնցմէ իւրաքանչիւրին մէջ հարկ է զետեղել հաշուիչ։

ՉԱՐԵՆՑԻ ԱՆՀԵՏԱՑԱԾ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստանի Ազգ. Ապահովութեան արխիւներուն մէջ յայտնաբերուած է Եղիշէ Չարենցի անհետացած բանաստեղծութեան ռուսերէն թարգմանութեան մէկ օրինակը, գրուած՝ 1937-ին, Երեւանի բանտը։

«02» չարաթաթերթը եւ «Առեւտուր» ամսաթերթը լոյս կ'ընծայեն յայտնաբերման պարագաները, ինչպէս նաեւ բանաստեղծութիւնը ամբողջութեամբ։

ՍԵՒԱՆԸ ՓՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ազգ. Ակադեմիայի Ջրա-բնապահութեան եւ ձկնաբանութեան Հիմնարկի տնօրէն Ռաֆայէլ Յովհաննիսեանի «Արմէնփրէս»ի ճշթակիցին տուած տեղեկութիւններուն համաձայն, այսօր գիտնականները Սեւանի փրկութիւնը կը տեսնեն անոր մակարդակը վեց մեթր բարձրացնելու մէջ։ Եւ այդ, ըստ մասնագէտներուն, կը կասեցնէ լիճին մէջ օրգանական նիւթերու կուտակումը, կը վերականգնէ ջուրին որակը եւ արժէքաւոր ձկնատեսակներու ծաւալումը։ Եւ ըստ Ռ. Յովհաննիսեանի, կարենալ իրագործելու համար այդ, հարկ է Որոտան գետի ջուրերը փոխադրել Արփա-Սեւան։ Իսկ գիւղատնտեսական եւ ուժանիւթի կարիքներու համար Սեւանի ջուրի օգտագործումը նուազեցնելու տեսանկիւնէն անհրաժեշտ է Եղուարդի ջրամբարին կառուցման արագօրէն աւարտիլը։

Ռ. Յովհաննիսեան մասնակցած է Երեւանի մէջ Յունիս 24-ին իր աշխատանքները աւարտած գիտական սեմինար-խորհրդակցութեան, որ նուիրուած էր Սեւանի բնապահական հաւասարակշռութեան վերահաստատման խնդիրներուն։ Այս գիտահաւաքին մասնակցած են բնապահներ, ջրա-երկրաբաններ, ջրա-կենսաբաններ, ձկնաբաններ, տնտեսագէտներ, իրաւաբաններ եւլն...։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Նորա Փափազեան եւ զաւակները, Յակոբ եւ Օֆիկ Փափազեան եւ զաւակները, Տիկին Ռուբինա Փափազեան եւ զաւակները կը յայտնեն թէ իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր եւ հօրեղբօր՝

ԵՐՈՒԱՆԴ ՓԱՓԱԶԵԱՆ-Ի

մահուան Ա. տարելիցին, ինչպէս նաեւ իրենց տալոջ, քրոջ եւ հօրաքրոջ՝

ԱՐՓԻԿ ՓԱՓԱԶԵԱՆ-Ի

մահուան քառասունքին առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Յունիս 29, Կիրակի, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին

15. rue Jean-Goujon, 75008 Paris

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներու։

Concert Exceptionnel

Lundi 30 Juin à 20 heures 30

organisé par le CENTRE CULTUREL **SAHAK-MESROP**

violon : **Astrik VARDANIAN** (Erevan)
Saténik KHOURDOIAN (Marseille)

au piano :
Anait SEREKIAN
Professeur : Jean TER-MERGUERIAN

Beethoven — Brahms — Sarasate — Saint-Saens — Wieniawski — Dvoràk — Khatchatrian — Komitas.

Salle du Centre Culturel :
339, avenue du Pradó, 13008 Marseille
Tél. : 04. 91. 77. 84. 70.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի Ջաօ Շանթ մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները.– Ազնիւ Գէորգեանի (ծնեալ՝ Իյնէճեան) մահուան առթիւ (Փարիզ) Տէր եւ Տիկին Կարօ Փանոսեանէ եւ Տէր եւ Տիկին Ժիլպէր Տօնիկեան 200-ական Ֆր. Մանուկ Մանուկեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Զարուքեան 100 Ֆր.։

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները.–

Եկեղեցւոյ Պայծառութեան.– Պր. Սիմոն Պէրպէրեան 3800 Ֆր.։

Դպրոցին.– Կապոյտ Խաչի Շաւիլի Տէր – Դաւթեան մասնաճիւղ 2000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Մազմանեան 500 Ֆր.։

Փոխան ծաղկեպսակի.– Եղիշէ Նիկողոսեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Ժաք Փանոսեան 1000 Ֆր., Տիկին Սոնա Փանոսեան 500 Ֆր., Տիկին Անահիտ Տավլաչեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փափազեան 250 Ֆր., Տիկին Իգպէլ Գոնֆէ 100 Ֆր.։

MESSE-ANNIVERSAIRE

La Croix Bleue Arménienne, section Sevran-Livry «Diroühi Missakian» vous invite à assister à une messe en souvenir de tous les membres et amis décédés.

Il y a dix ans, notre ami **MANOUK MANOUDIAN** nous quittait et ce jour lui sera dédié, ainsi qu'aux fondateurs de la section : **M. et Mme Babik Babikian, M. Ohanne Achekian, Mme Vergine Kaladjian, Mme Anouche Keusseyan, M. et Mme Movses Khloyan, M. Yeranos Manoudian, Mme Vergine Ohanessian, M. et Mme Tadavorian, Mme Angèle Baronian.**

La messe sera célébrée en l'église arménienne d'Arnouville, le **dimanche 29 Juin à 10 heures 30.**

A l'issue de la cérémonie, un repas nous réunira à la Maison de la Culture, 17, rue Charles Péguy à Livry- Gargan.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ միջմասնաճիւղային ժողովը Հինգշաբթի, Յուլիս 3, ժամը 20.30-ին։ Բոլոր մասնաճիւղերը հրաւիրուած են։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Fête Champêtre

La Croix Bleue des Arméniens de France, Section **«Archag Djamalian»** de Décines organise une **FETE CHAMPETRE le Dimanche 29 Juin** à partir de 12 heures. Il y aura des stands de jeux pour les enfants, un buffet et une buvette.

Cette fête sera animée par **l'Orchestre «ARMENIA»**

En cas de mauvais temps elle aura lieu à la Salle des fêtes de Décines.

CAMP ITINERANT EN ARDECHE

Pour son camp itinérant qui se déroulera cette année en Ardèche du 8 au 29 Juillet, la Croix Bleue des Arméniens de France vous informe que quelques places sont encore disponibles.

Téléphoner au : 01. 48. 24. 46. 57.

CENTRE DE VACANCES DE BELLEFONTAINE

Pour son séjour du mois d'août qui se déroulera du 30 juillet au 23 août, à la colonie de Bellefontaine (Jura), la Croix Bleue des Arméniens de France vous informe que quelques places son encore disponibles.

Téléphoner au : 01. 48. 24. 46. 57.

Grande Fête à Bellefontaine le 13 Juillet

Cette année, la Croix Bleue célèbre le 40ème anniversaire de l'ouverture de sa Colonie de Bellefontaine.

Elle invite, tous ceux, qui au cours de ces années, ont participé à la réussite de cette action, et ont permis que vive ce petit coin d'Arménie.

Directeurs, Directrices, Moniteurs, Monitrices, anciens colons, enfants, parents, vous êtes tous, cordialement invités à participer à cet anniversaire.

Une exposition de photos vous permettra de revivre les Riches Heures de Bellefontaine, qui aujourd'hui encore, accueille près de trois cents colons, toujours aussi enthousiastes et heureux dans ce cadre calme et verdoyant de France.

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Յունիս 28, տօն է Սրբոց երկոտասանից Առաքելոցն Քրիստոսի եւ Պօղոսի Երեքտասաներորդ Առաքելոյն։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի։

UGAB — UGAB — UGAB —

UGAB — MARSEILLE

SOIREE Greco-Arménienne

Le Samedi 28 Juin à 20 heures au son du *bouzouki*

Spécialités grecques et arméniennes

animée par le chanteur YANIS

Réservez dès maintenant votre soirée

Réservation au : 04. 91. 22. 10. 45

327, Bd Michelet, Marseille 9e

UGAB — UGAB — UGAB —

ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին տարեվերջի հանդէսը՝

Salle Rossini, 6, rue Drouot,
Métro : Richelieu - Drouot (Mairie)

Յունիս 29, Կիրակի, ժամը 3-էն սկսեալ։

Վիճակահանութեան տոմսեր ծախու են աշակերտներուն մօտ։

l'Ecole TARKMANTCHATZ d'Issy-les-Moulineaux organise

SA PREMIERE

FÊTE CHAMPÊTRE

Dimanche 29 Juin à partir de 12 h.
dans les jardins de l'Ecole
19-27, Sentier des Epinettes, Issy-les-Moulineaux

animée par le chanteur **SOUREN et son orchestre**

Buffet : *Spécialités arméniennes.*

Stands de jeux— loteries— attractions— surprises...

— *Entrée gratuite* —

Venez gagner un week-end à Eurodisney pour 4 personnes

Imprimé sur les Presses du Journal "HARATCH"
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆԻՍ 27
VENDREDI
27 JUIN
1997

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19·145 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 72e ANNEE — N° 19.145

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ Բ. ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. ԿՐԱՑԻ ՄԷՋ

Յունիս 23–ին, Ամենայն Հայոց Գարեգին Ա. Կաթողիկոսը ընկերակցութեամբ Աւստրիոյ եւ Կեդրոնական Եւրոպայի Կաթողիկոսական Պատուիրակ՝ Մեսրոպ Արք. Գրիգորեանի եւ «Էջմիածին» խմբագիր՝ Բագրատ Արղ. Գալստեանի Վիէննայէն ժամանած է Կրաց (Հարաւային – Աւստրիա) մասնակցելու համար Եւրոպական Եկեղեցիներու Խորհուրդի եւ Կաթոլիկէ Եպիսկոպոսներու Եւրոպական Խորհուրդի կողմէ կազմակերպուած Եւրոպական Եկեղեցիներու Էքիւմէնիք Բ. Համաժողովին որու բնաբանն է.- «Հաշտութիւն՝ Աստուծոյ պարգեւ եւ նոր կեանքի աղբիւր»:

Հիւրերու ի պատիւ տրուած ճաշէն ետք Նահանգապետին կողմէ, ժամը 15–ին բացուած է ժողովը: Կաթողիկոսի գլխաւորութեամբ Հայաստանեայց Եկեղեցին կը ներկայացնեն Յունաստանի Կաթ. Պատուիրակ եւ Ե.Ե.Խ.–ի կեդրոնական ժողովի անդամ՝ Ռոկան Արք. Գալֆայեան, Ուկրանիոյ առաջնորդ՝ Նաթան Եպիսկոպոս Յովհաննիսեան, Մայր Աթոռի միաբան Միքայէլ Ծ. Վրդ. Աջապահեան եւ Անահիտ Սիմոնեան:

Բացման խօսքը արտասանած են Կաթոլիկէ Եպիսկոպոսներու Խորհուրդի նախագահ՝ ծիրանաւոր Միլոսլաւ Վլկէ եւ Եւրոպայի Եկեղեցիներու Խորհուրդի նախագահ՝ Ժօն Արնոլտ: Ժողովը ողջունած է 1988–ի Պազէլի Ա. Համաժողովին ատենապետը՝ Ալեքսէյ Բ. պատրիարքը, եւ Միլանոյի Արքեպիսկոպոսը՝ կարդինալ Գարլօ – Մարիա Մարթինի: Ա. նիստի փակման աղօթքը կատարած է Գարեգին Ա.: Ժամը 20–ին, քաղաքի կեդրոնական Ֆրէյհէյթփլաց հրապարակը տեղի ունեցած է համատեղ էքիւմէնիք պաշտամունք, որու ընթացքին կարդացուած է աւետարանական պատրիարք Բարդուղիմէոս Ա.ի ողջոյնի խօսքը:

Երեքշաբթի, Յունիս 24–ին, Բ. նիստի եւ ընդհանրապէս ամբողջ համաժողովի գլխաւոր բանախօսը եղած է Գարեգին Ա. «Մենք մեզի հետ դէմ առ դէմ» դասախօսութեամբ:

Նիստի սկիզբը կարդինալ Գասիտի փոխանցած է Պապին ողջոյնի խօսքը:

Ապա, դասախօսութեամբ հանդէս եկած է Գարեգին Ա., նիստի աւարտին Կաթողիկոսը մամուլի ասուլիս մը հրաւիրած է, ուր ան ներկայացուցած է քրիստոնէական պատմութեան մէջ Հայաստանեայց Եկեղեցին դերը, վեր հանած է եւ զօրացած այն գաղափարը որ քրիստոնէութիւնը պէտք չէ սորվիլ կամ ընդունիլ որպէս գաղափարախօսութիւն եւ փիլիսոփայութիւն, այլ պէտք է ապրիլ զայն որպէս ճշմարտութիւն եւ կեանքով վկայել այդ ճշմարտութեան մասին:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»
(Յունիս 25 / 26)

Լ. ԶՈՒՐԱԲԵԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Յունիս 25–ին տեղի ունեցած մամուլի ասուլիսին Հանրապետութեան նախագահի մամուլի քարտուղարի պաշտօնակատար Լեւոն Զուրաբեան յայտնած է, որ Մինսկի խումբի երեք նախագահներուն առաջարկին՝ Հայաստանի եւ ԼՂՀ կողմէ տրուած պատասխաններուն մէջ կան որոշ տարբերութիւններ, որոնք միշտ ալ եղած են. իսկ Ազրպէյճանի պատասխանին մասին տեղեկու–

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԺԱՔ – ԻՎ ԳՈՒՍԹՕ իր մահկանացուն կնքեց Փարիզի մէջ 87 տարեկանին: Անխոնջ նաւորդ մը որ ամբողջ կեանքին ընթացքին նաւարկեց բոլոր ծովերուն վրայ «Գալիփսօ»ով, ովկիանագէտ, հետազօտող, թերեւս առաջինը որ պաշտպանեց բնութիւնը եւ դարձաւ բնապահպանութեան ռահվիրան: Գուսթօ նաեւ ծանօթ գործի մարդ էր եւ այդ առընչութեամբ յաճախ առիթ տուած էր բանավէճերու, բայց ինք կը սիրէր կրկնել՝ «գիտութեան կը ծառայեմ զայն վճարել տալով սինեմային»: Գուսթօ նաեւ ակադեմական էր: Ինք որ ամբողջ կեանքին երկայնքին գրագեց «լռութեան աշխարհով», այսօր, ինչպէս կը գրէ մամուլը, մնաց այդ աշխարհին: Ոչ ոք մարգարէ ըլլալով իր երկրին մէջ, Գուսթօ աւելի գնահատուած էր Ամերիկացիներէն քան իր հարազատ հայրենակիցներէն: Շիրաք արտայայտած է իր հիացումն ու երախտագիտութիւնը, Գլինթըն մեծարած է ծովագնացին յիշատակը յայտարարելով. – «Ան ցոյց տուաւ մեզի ովկիանոսներու կարեւորութիւնը եւ անոնց ունեցած գեղեցկութիւնները», Ժ. Ֆ. Տընիօ որ ինք ալ մեծ նաւաստի մըն է կ՚ըսէ թէ Գուսթօ նոր տարողութիւն մը տուաւ ծովուն, Չեխիոյ նախագահը մեծ կորուստ մը կը նկատէ անոր մահը եւայլն, եւայլն: «Լռութեան աշխարհը» անուանուած իր շարժապատկերը արժանացած էր Գաննի փառատօնի ոսկի դափնիին (1956), բայց 70–ական թուականներուն Ամերիկա գաղթեց որպէսզի «մոռցուի» Ֆրանսայի մէջ ուր շատ սուղի նստած էր հանրային սնտուկին: Հաշուեքննիչ ատեանը երեւան հանած էր որ այն ատեն 60 միլիոն (այժմ 300) արժած էր իր մէկ ծրագիրը՝ յեղափոխական ընդծովեայ մը՝ Արժիրոնէթի ծրագիրը որ երբեք չիրականացաւ: Իր զաւակը՝ Ժան – Միշէլ Գուսթօ որ քննադատած էր հօր դրամական պատճառներով, վերջերս հաշտուած էր եւ այսօր մնացած է շարունակել հօրը գործը:

ԱՆՋՐՊԵՏԻՆ ՄԷՋ Յունիս 25–ին, արկած մը պատահած է երբ ռուսական Միր կայանին մէկ պատեանը ծակած է երբ պարենաւորող այերանաւը բախում ունեցած է: Արկածը աննախընթաց է: Միր կը գործէ 11 տարիէ ի վեր, անոնք որոնք հոն կ՚աշխատին յայտարարած են թէ փոքր ցնցում մը զգացած են: Հարկ եղած նորոգութիւնները կատարուած են:

ԹՈՒՐՔ – ԻՍՐԱՅԷԼԵԱՆ ռազմափորձերը որոնք տեղի կ՚ունենան խորապէս կը մտահոգեն արաբական երկիրները: Սուրիոյ Արտաքին Նախարարը շատ խիստ կերպով քննադատած է եւ զարմանք յայտնած որ Ամերիկացիք ալ կը խորհին մասնակցիլ:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ նոր կառավարութիւնը կազմուեցաւ գլխաւորապէս Զերուալի կուսակիցներով: Մաս կը կազմեն սակայն եօթը իսլամապաշտ Նախկին Համաս կուսակցութենէն: Այսուհանդերձ վերջին օրերուն իսլամապաշտներու արարքներէն 70 հոգի մեռած է:

Ե. ԱՐԱՖԱԹ Փարիզ կուգայ գալ շաբթու խօսակցութիւններ ունենալու նախագահ Շիրաքի եւ վարչապետ Ժոսփէնի հետ: Ըստ կարգ մը աղբիւրներու պաղեստինցի ղեկավարը այլ մայրաքաղաքներ ալ կրնայ հանդիպիլ:

ԱՅՍ ԱՌԱՒՕՏ, ԱՅՍ ԵՐԵԿՈՅ

ԳՐՈՂԱԿԱՆ ԺԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Փապուղիի հորիզոնական արգելքին դիմաց երբ գիս կանխող աղջիկը կը ցատքէր ձողին վրայէն, հակառակ որ կ՚երթայի անստոր ժամադրութեան մը, կ՚որոշէի շեղել ընթացքս ու հետեւիլ օրինազանց ուղեւորին մինչեւ որ ներկայ գտնուէի անոր ձերբակալութեան:

Աղջիկը մուտք կը գործէր ժամանող կառաշարէն ներս, կը մտնէի նաեւ ես, կ՚ընտրէի այնպիսի աթոռ մը ուրկէ կարենայի դիտել անոր շարժումները: Քանի մը վայրկեան առաջ գործուած մեղք, ապօրէնի կացութիւն, մեղաւորի ոչ մէկ հոգեվիճակ սակայն, զարմանալի հանդարտութեամբ մը, մէկ սրունքը փառաւորապէս նետած միւս սրունքին վրայ, բարեձեւ այդ սրունքներն ու աղջիկը կը նայէին աջ, կը նայէին ձախ, պարզապէս կ՚ըմբոշխնէին իրենց երթը:

Կը սպասէի ակնդէտ՝ ակնկալելով որ պիտի չուշանային քննիչները, պիտի հասնէին անոնք յաջորդ իսկ կայքին, պիտի կատարէին ստուգում, պաշարէին անտոմս աղջիկը, տուգանէին:

Տասնեակ մը կայան, ահա կը կանգնէր ան, պահ մը կը մտածէի հետապնդումէն հրաժարելու մասին, կարեւոր էր ժամադրութիւնս, բայց եօթներորդ զգայարանքս կը թելադրէր ուրիշ բան, կը կանգնէի նաեւ ես:

Օրինազանցութիւններու օրինագիրքիս մէջ յանցանքներու ոչ մէկ աստիճանաւորում, ոճիր մը եւ նման մեղք նոյն ուժգնութեամբ պատժել պիտի ըլլար տարհամոզող, կը հետեւէի ես, բայց ոստիկան չէի որ մօտենայի եւ անցընէի ձեռնակապերը, ոչ ալ մատնիչ, որպէսզի հեռաձայնով մը տեղեակ պահէի պատասխանատու մը, միջամտէր ան անմիջապէս:

Բայց ո՞ւր կ՚երթար աղջիկը: Աշխատանքի՞, ժամադրութեա՞ն, իսկ ո՞ւր էին այդ քննիչները, ինչո՞վ զբաղած էին: Չկային անոնք, կը հետեւէի ես, յաջողցնելով իր ոճիրը՝ ան ազատօրէն կրնար դուրս գալ փապուղիէն, ծաղրած ըլլալ բոլոր իշխանութիւնները պետութեան՝ համեստագոյն ոստիկանէն մինչեւ Նախագահը Հանրապետութեան, դուրս չէր գար, յաջորդ կառաշարին մէջն էինք արդէն, ահա աղջիկը կը սեւեռէր գիս: Իսկ ի՞նչ կը նշանակէր անբնութագրելի այդ նայուածքը:

Երրորդ փոփոխութիւն գնացքի, ժամանակամիջոց, քանի մը անգամ կառք կը փոխէր ան, կը հետեւէի զգաստօրէն, կը սեւեռէր գիս կրկին, յանկարծ ինծի կը թուէր, թէ հիմա ես է որ վերածուած էի հետապնդուողի, տեղեկանալու համար անոր շարժումներուն այլեւս կարիքը չունէի սրելու նայուածքս, չորրորդ տեղափոխութիւն, նո՛ր միայն կ՚անդրադառնայի, թէ այժմ կը տանուէինք դէպի մեր մուտքի կայարանը՝ Reuilly–Diderot, Château de Vincennes–ի ուղղութեան վրայ: Աղջիկը հետապնդումս դարձուցած էր զաւեշտ: Դատապարտողը դատապարտեալ՝ դուրս գալու համար ծիծաղելի դարձած այդ վիճակէն, կ՚որոշէի վերջ տալ, վերադառնալ տուն:

Երբ նայուածք մը կը նետէի ետիս, այս անգամ գաղտնի ոստիկանի մը աչալրջութեամբ՝ աղջիկն է որ կը հետեւէր ինծի: Սահմռկած՝ կը սկսէի վազել:

*
**

Յաջորդ առաւօտ, աշխատանքի գրասենեակիս մէջ, դիմացս նստած կինը մեծ մայրիկի տարիք ունէր, ի հեճուկս տարիքին ունէր ձայնի աշխուժութիւն, պըճըլտուն աչքեր, հակառակ տխուր առիթին, անոր կեցուածքը ոչինչ ունէր յուսալքիչ, այս բոլորը համարձակութիւն կուտային ինծի յարելու՝.

— Ինչպէս կ՚ըսուի՝ la joie de vivre ունիք դուք, Տիկի՛ն:

Կը յարէի, եթէ կարծուած կինն էր, պէտք է հակադդէր:

— Ըսեմ ես ալ ձեզի որ դուք ալ խորունկ նայուածք ունիք, կը հակադարձէր ան, գիս յուսախաբ չէր ըներ:

Կը ժպտէի ես, կարգադրութիւնները աւարտած ըլլալով ան կը մեկնէր, կը մնար սակայն մեր երկխօսութեան բաժինը, կը մնար, ժամանակ մը կը դառնար ես ինծի հետ գումարած ժողովներուս օրակարգին գլխաւոր հարցը: Բայց առաջին անգամը չէ որ ինծի նման խօսք կ՚ըսուէր: Տարբեր առիթներով, տարբեր բառերով նոյն բանը ըսած էին ուրիշներ. «ունիս դիտելու սուր կարողութիւն», ժամանակին հետ կը սկսէի դիտել, արձանագրել, տեսածներս կը վերածուէին պատմուածքի, կը վերածուէին յօդուածի, կը վերածուէին վէպերու, սակայն միշտ ալ այն զգացումով, թէ բոլոր ցանկացածներս չէ որ գրելու յանդգնութիւնը կ՚ունենայի: Ո՛չ գեղագիտական կերպերով, ո՛չ ալ առճակատ: Իսկ տեսածներս այնքա՜ն առատ էին, երբեմն այնքա՜ն գայթակղեցուցիչ, այնքա՜ն վտանգող:

Ու հիմա ինչո՞ւ սա հաստատումը երբ ոչինչ փոխուած է, երբ կրկին պատրաստ չեմ գիրի վերածելու բոլոր տեսածներս, վերածելու մեղադրանքի, պահանջելու դատաստան:

— Անուննե՛ր, անուննե՛ր, — կը ճչան ահաւասիկ ընթերցող բազմութիւններ, կը ճօճուին բռունցքներ:

Թող մտահոգուի ոչ ոք, ունիմ անուն տալու ոչ մէկ մտադրութիւն: Բռնած եմ սուտ, յայտնաբերած կեղծիք, ենթարկուած եմ անարդար յարձակումի, բայց թերեւս անարի, թերեւս միայն հարց սկզբունքի, — եթէ ձեռնարկած ըլլայի, հիմա հաւանաբար «միլիոնատէր» դարձած ըլլայի, — պիտի շարունակեմ նշել մեղքերը միայն, ձաղկել երեւոյթները միայն:

*
**

Հիմա փորձեմ մտաբերել թէ որո՞ւ հետ էր այդ ժամադրութիւնը: Եթէ ըսեմ որ էր գործատէրի մը հետ, ի՞նչ հետաքրքրքրութիւն կրնայ ունենալ: Եթէ ըսեմ որ էր բարեկամուհիի մը հետ, հետաքրքրութիւնը կրկին չի կրնար համընդհանուր ըլլալ: Եթէ ըսեմ, որ այո՛, եթէ ըսեմ որ «երջանկութեան» հետ էր, այս յայտնութիւնը հաւանաբար գրգռէ որոշ յուզում: Հապա՞ եթէ ըսեմ որ «ճշմարտութեան» հետ էր ժամադրութիւնս ու ես՝ ժամագործ ձախուեր՝ չեղած էի կրկին, կորսուելով ապարդիւն ձեռնարկի մը մէջ՝ զոհած հանդիպումը հետապնդումի մը:

Նոր անդրադարձ: Ո՛չ մէկ շեղում: Սկզբնական ժամադրութիւնս նոյնինքն պարտադրանք այդ աղջկան հետ էր, ա՛յլ տեսակի հանդիպում, սակայն մէկը գրողական աշխատանքիս ամէնօրեայ ժամադրութիւններէն:

ՄՈՎՍԷՍ ՊԶԱՔՃԵԱՆ

ԱԶԱՏ, ԱՆԿԱԽ, ՄԻԱՑԵԱԼ «ՀԱՅՈՑ ԱՇԽԱՐՀ»

Հայաստանի մամուլի աշխարհը երկրին ամէնէն չարքաշ մարզերէն է. ամէնէն հարազատ պատկերը հայոց դժուարութեան դէմ մաքառող զանգուածներուն: Հակառակ ամէն տեսակ ժխտականի, կ'ապրի ու կը բազմանայ: Այս երեւոյթին նոր մէկ ապացոյցը տրուեցաւ «Հայոց Աշխարհ» օրաթերթով որուն առաջին թիւը կը կրէ Յունիս 17 թուականը: Լոյս կը տեսնէ Գագիկ Մկրտչեանի գլխաւոր խմբագրութեամբ: 16 էջ է, սակայն ըսուած է թէ ատիկա բացառապէս կրկնապատկուած ծաւալն է «թերթի դիմագիծը առաւել ընդգրկուն ներկայացնելու պահանջով»:

Որքան որ ալ ըսուած չըլլայ բացայայտ կերպով, թերթը իր անուանումով, անոր «Ազատ, Անկախ, Միացեալ» վերադիրով, առաջին թիւին մէջ հիւրընկալուած դէմքերով, յայտնուած մօտեցումով, մինչեւ իսկ հոն տեղ գտած Սփիւռքի մամուլին հատուածով, կը կրէ Հ. Յ. Դ. մամուլի դրոշմը: Այլ խօսքով՝ կուգայ փոխարինելու «Երկիր»ը, «Ազատամարտ»ը որոնք փակուեցան «Դրօ»ի հարցին առիթով:

Այս պարագան առաջին հետաքրքրութիւն մը կը ստեղծէ. ճի՞շդ են ուրեմն, Հ.Յ.Դ.-ի նկատմամբ իշխանութիւններու, կամ պաշտօնական վերաբերումին մեղմացած ըլլալու շշուկները. հաւանակա՞ն է որ կուսակցութեան գործունէութեան կրկին արտօնութիւն տրուի: Դատելով թերթին երեւումէն, դրական պէտք է ըլլան նման հարցումներու պատասխանները: Ի վերջոյ, եթէ նոյնիսկ թերթը չի յայտարարեր բացայայտ պատկանելիութիւն, զայն պաշտօնապէս արձանագրողները գիտէին այդ մասին: Այսքանէն ալ, երեւոյթը ուրախացնող է կացութեան մը բնականոնացման իմաստով. եւ մանաւանդ մամուլին բերուած խափանումի մը ջնջումով:

Այս թիւին խմբագրականը գաղափարականին ու բարոյականին դերը շեշտող գրութիւն մըն է. կ'աւարտի այդ արժէքներուն սերմանումով եւ նաեւ գործով ժողովուրդին ծառայելու խոստումով:

Ա. էջին «Լինենք միասին...» խորագրուած գրութեամբ որուն հեղինակը գլխաւոր խմբագիրն է ու երգիծելու յայտնի ջանք մը կը մատնէ, Բ. էջի «Անկախութիւնն ապրանք չէ» յօդուածով իսկ կը յայտնուի ներկայ իշխանութիւններու ընթացքը քննադատելու գիծը: Հ.Յ.Դ. Հայաստանի Գերագոյն Մարմնի քաղաքական ներկայացուցիչ Ռուբէն Յակոբեանի հետ կատարուած հարցազրոյցն ալ որուն նիւթը Հայաստանի ներկայի իրավիճակն է, կերպով մը որպէս քննադատուածներու հակակշիռ, կը ծանրանայ Արցախի հարցին, Սփիւռքին մինչեւ այսօր գլացուած կարեւորութեան վրայ: Արցախի պարագան Հայաստանի մէջ կ'որոշուի, կ'ըսէ Ռ. Յակոբեան. ուրեմն իշխանութիւնը, նաեւ ընդդիմութիւնը պէտք է գիտակցին որ երկրին ներքին քաղաքականութիւնը շատ մեծ իմաստ կը ներկայացնէ: Կը հետեւի երկխօսութեան կարեւորութիւնը որ պիտի առաջնորդէ ժողովուրդին վստահութիւնը գրաւած ուժեղ իշխանութեան: Այլ խօսքով՝ իշխանութիւնը այսօր ոչ ուժեղ է, ոչ ալ վստահութիւն կը վայելէ. ատոր համար պէտք է երկխօսութիւնը նոյն սեղանին շուրջ բոլորէ կողմերը. իշխանութիւն ու ընդդիմութիւն:

Ինչ կը վերաբերի Սփիւռքին, այս մէկը եւս իր «վայելած» անտարբերութեամբ, յարմար թեմ կ'ընծայէ իշխանութիւնը քննադատողներու: Ռ. Յակոբեան եւս բացառութիւն չի կազմեր. կ'ըսէ թէ Հայաստան - Սփիւռք յարաբերութիւնները պէտք է հիմնուին իրաւունքի ու պարտականութեան սկզբունքին վրայ: Ատոր լուծումն ալ կը կապուի քաղաքացիութեան խնդրին: Եթէ Սփիւռքահայութեան քաղաքացիութիւն տրուի, կը լուծուի պարտականութեան հարցն ալ, եւայլն:

Զրոյցին վերջին մասին մէջ կը խօսուի նաեւ քննադատութիւններու յաջորդ կէտին՝ Խորհրդարանի նոր ընտրութիւններու մասին: Եւ որպէսզի արդար ըլլան անոնք, պէտք է «բոլոր քաղաքական, ներառեալ կասեցուած ուժերը, հնարաւորութիւն ունենան մասնակցել ընտրութիւններին»:

Մասնաւոր նոր բան չըսող այս էջերէն ետք, նոյն՝ իշխանութեան քննադատութեան թեման կրկնող գրութիւն մըն է «Ծանր փորձառութիւն»ը. ան ստորագրուած է Ռաֆիկ Դաւոյեանի կողմէ: Ինչ որ նախորդ գրութիւններէն կը տարբերէ զայն, հեղինակին պարզած է. գրողներու մարզին ծանօթ այս անունը քաղաքական նախափորձեր ըրաւ անկախութեան յաջորդող շրջանին, յարելով Հ.Յ.Դ.-ի: Եղաւ «Համազգային»ի նախագահ, ելոյթներ ունեցաւ Սփիւռքի մէջ զանազան առիթներով: Յետոյ անցեալները, յանկարծ իր անունը տեսանք մտաւորականներու խումբի մը մէջ որ նախաձեռնած էր Ռուսիա - Բելառուս Միութեան Հայաստանը եւս անդամ դարձնելու խորհրդածողովի մը: Այս նախաձեռնութիւնը որ նորագոյն օրինակ մըն է «մտաւորական»ներու մարզին քաղաքական ճապկումներու վարպետութեան, հետաքրքրական է առաւելապէս Հ.Յ.Դ.-ի տեսանկիւնէն: Ցանկին վրայ այդ հատուածէն մինակը չէ Ռ. Դաւոյեան. կան նաեւ 1991-ի նախագահական ընտրութեան այդ կուսակցութեան թեկնածուն՝ Սօս Սարգսեան ու Սիլվա Կապուտիկեան որ ի հարկին - մանաւանդ երբ արտասահմանեան հրաւէր մը կայ հորիզոնին վրայ - տասնամեակներու իր ճառերը մոռցած, ամէնազգային լարերով կը պատկի դաշնակցական հօր մը փառաբանութեան կալուածին մէջ: Ու հաւանաբար, միայն հայաստանեան իրականութիւնը կրնայ բացատրել թէ ի՛նչ ընկալում պէտք է ունենալ գրողի, բանաստեղծի դափնիներու տէր Դաւոյեանի մը «Ծանր փորձառութեան». անոր որ Մայիս 12-ին Հայաստանը կրկին միութեան մը մասնակից ընելու կը նախաձեռնէ, ապա, ամիս մը ետք «Ազատ, Անկախ, Միացեալ Հայոց Աշխարհ» թերթին առաջին թիւին յատուկ հրաւիրեալներուն մաս կը կազմէ...:

Լայն տեղ յատկացուած է «Դրօ» կառոյցի, «31ներ»ու դատավարութիւններուն: Յետոյ, կայ գրողներու մարզէն նոյն կուսակցութեան յարած ուրիշ անունի մը՝ Ալվարդ Պետրոսեանի գրութիւնը՝ «Ծովից ծով»:

Համառօտ հարցազրոյցներէն մէկուն մէջ որ կատարուած է Արցախի Շահումեանի շրջանի ինքնապաշտպանութեան կազմակերպիչներէն Պետրոս Մեղրեանի հետ, կ'արծարծուի Ազրբէջանցիներու ձեռք մնացած այդ հողերուն հարցը: Կը կարդանք թէ 14 հազար շահումեանցի գաղթելու պարտադրուած է. 2700 - 3000 ընտանիք կը գտնուին Հայաստան: Մաս մըն ալ բնակութիւն հաստատած է Մարտակերտի գիւղերուն մէջ: Անոնց բնակավայրի գիւղերը այսօր քիչ բնակիչ ունին. Ազրբէջանցիներ հաստատուած են անոնցմէ երեքին մէջ. Մանաշիտ, Բուզլուխ, Կարաչինար: Մնացեալները աւերուած, թալանուած են: Քանդուած են նաեւ Կիլիստանի Եկեղեցիին մօտ գտնուող գերեզմանները, իսկ տաճարը պայթուցիկով օդը հանուած:

«Սփիւռքահայ Մամուլ»ի էջին մէջ նախ քանի մը տողով նոյն ժողովուրդի երկու հատուածի պատկերին մասին կը խօսուի. ապա նպատակ կը յայտնուի որ ամէն թիւով այդ մամուլէն լուրեր պիտի արտատպուին, «հնարաւորին չափ ներկայացնելով բարդ ու բազմաշերտ Սփիւռքը իր կեանքով, յոյզերով, հոգսերով, խնդիրներով եւ անելիքներով»: Այս առաջին էջին մէջ տրուած են միայն Հ.Յ.Դ. մամուլէն - «Ազդակ», «Հորիզոն», «Կամք», «Ազատ Օր», «Ասպարէզ» - քաղուած լուրեր: Գաղափարը հետաքրքրական ըլլալով հանդերձ, անհրաժեշտ է քիչ մը աւելի լրջութեամբ վերաբերիլ լուրերու այս քաղուածքին, եթէ մանաւանդ նպատակ կը յայտնուի Սփիւռքին լուրջ վերաբերում ցոյց տալու: Ա. թիւի քաղուածքին մէջ Փարիզի «Կամք»ին թրքական մամուլի ծաղկաքաղէն տրուած է լուրը թէ թուրք լրագրող մը այցելած է Արցախ...: Քիչ անդին, այս անգամ «Ասպարէզ»ի աղբիւրով, կ'ըսուի թէ վերջերս Իտալիոյ մէջ Ֆ. Վէրֆէլի վէպը վերահրատարակուած է եւ թէ «Էլ Սիրօ» թերթը անդրադարձած է ատոր:

«Հայոց Աշխարհ»ը ունի մարզական էջ մը որ լուրեր կուտայ այդ բնագաւառէն: Իսկ վերջին էջին վրայ շատ կենդանի գոյներով ու պատկերազարդ տրուած են Երեւանի առօրեայէն տեսարաններ: Ամէնէն հետաքրքրական ընթերցումի նիւթ տրամադրողն ալ այդ էջն է: Մանաւանդ որ Հայաստանի մամուլին յաճախ քաղաքականով ծանրաբեռն նիւթերուն մէջ քիչ անգամ կը հանդիպինք նման գրութիւններու:

Թերթը լոյս կը տեսնէ խորհրդային ուղղագրութեամբ, կ'արժէ 80 դրամ, լոյս կը տեսնէ 3 հազար տպաքանակով: Պէտք է սպասել յաջորդական թիւերուն, տեսնելու համար մնայուն աշխատակազմը, եւայլն: Առաջին թիւին երեւումով փաստ տրուած է դժուարութիւններու առջեւ չյուսահատելու, չյոգնելու ձեւեր գտնելու վճռակամութեան: Կը մնայ լսելի ըլլալու հանդրուանն ալ նուաճել որ աւելի դժուար է ապահովաբար, նկատի առած ընդդիմութեան ցոյցերով յայտնուած ոչ այնքան քաջալերական կացութիւնը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ԱԺՄ-Ի ՆԱԽԱԳԱՀ ՎԱԶԳԷՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Կլէնտէյլի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Յունիս 13-ին, տեղի ունեցած է հրապարակային հանդիպում մը Վազգէն Մանուկեանի հետ, կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէի յարաբերական յանձնախումբին: Ձեռնարկը վարած է Արմէն Տօնոյեան: Խօսք առնելով Վազգէն Մանուկեան ներկայացուցած է Հայաստանի քաղաքական, տնտեսական եւ ընկերային կացութիւնը՝ ծանրանալով նախագահական ընտրութիւններուն վրայ: Խաղաղութեան մասին խօսելով Վազգէն Մանուկեան ըսած է, թէ զայն կարելի է հաստատել միայն իշխանութեան փոփոխութեամբ: Ան նշած է, թէ քաղաքական բազմաթիւ հարցեր կան լուծելի, բայց գլխաւորագոյն հարցը նկատած է Հայաստանի մէջ մարդկային իրաւունքներու եւ օրինականութեան պահպանումը: Անդրադառնալով Սփիւռքին, Վ. Մանուկեան ըսած է, թէ Հայաստան իր դեսպանատուներով իրաւունք չունի ճշդելու կամ աջակցութիւններով երկպառակտելու սփիւռքը:

Չորեքշաբթի, Յունիս 11-ին, Տէր եւ Տիկին Վազգէն Մանուկեան, ընկերակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէի անդամ Յովիկ Սալիպայի, այցելած են Ազգային Առաջնորդարան, ուր ընդունուած են առաջնորդ Մուշեղ Ծ. Վրդ. Մարտիրոսեանի, Ազգ. Վարչութեան եւ Կրօնական ժողովին կողմէ: Հանդիպումի ընթացքին արծարծուած են կրթական եւ մշակութային մարզերու մէջ նոր սերունդին դիմագրաւած դժուարութեանց եւ Հայեցի դաստիարակութեան վերաբերող հարցեր:

ԱԺՄ-ի նախագահ Վազգէն Մանուկեան Յունիս 9-ին տուած է մամուլի ասուլիս մը, որուն ներկայ եղած են գաղութիս հայկական մամուլի եւ հեռատեսիլի կարգ մը ներկայացուցիչներ: Ասուլիսը վարած է Միրօ Խանդանեան: Վազգէն Մանուկեան ներկայացուցած է Ուաշինկթընի մէջ իր հանդիպումները կառավարական պաշտօնատարներու եւ Գոնկրէսի ներկայացուցիչներու հետ, ապա անդրադարձած Հայաստանի ներկայ իրավիճակին եւ Ղարաբաղի հարցին:

ԶՐՈՅՑ՝ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀՐՈՍԱԿԱԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Ընտինոյի Ֆերահեան ազգային վարժարանի «Տիգրանեան» սրահին մէջ, Յունիս 10-ին, տեղի ունեցած է հանդիպում զրոյց մը, կազմակերպութեամբ Հ.Յ.Դ. «Ռոստոմ» Կոմիտէութեան: Զրոյցին նիւթը եղած է՝ «Ինչպէ՞ս կանխարգիլել հրոսակային արարքները»: Բացումը կատարած է Կարօ Քամարեան, յայտնելով որ հայկական ընկերային կեանքին մէջ գոյութիւն ունեցող մտահոգութիւններու շարքին, հայ հրոսակախումբերու արարքները մտահոգիչ հանգամանք ստացած ըլլալով, այդ մասին զեկուցելու հրաւիրուած են Կլէնտէյլի ոստիկանապետի օգնական Շահէ Քէօրօղլեան եւ հոգեբան Իտա Քարայեան: Շահէ Քէօրօղլեան ըսած է, թէ Կլէնտէյլի եւ ընդհանրապէս Լոս-Անճըլըս գաւառին մէջ օրինազանցութեամբ ձերբակալուածներու տեղեկագրէն կ'իմացուի անոնց ծննդավայրը եւ հայ ըլլալը, նշելով որ սովորաբար մենք չենք սիրեր այս պարագան օտարներուն յայտնել, բայց պարտինք խօսիլ անոնց մասին, որովհետեւ ճշմարտութիւնները քօղազերծելով միայն կարելի է անոնց առաջքը առնել: Զանազան յանցագործութիւններու մթնոլորտին մէջ հասակ կ'առնեն մեր պատանիները եւ կը ստեղծուին հրոսակախումբեր, որոնք սկսած են յառաջանալ 1980-ական թուականներէն: Այսօր զանազան անուններու տակ գործող հայկական հրոսակախումբեր կան Փասատինայի, Պըրպէնքի եւ մանաւանդ Կլէնտէյլի մէջ, մինչեւ իսկ Ֆրէզնօ: Թիւով մօտ 500 են, որոնցմէ 137-ը՝ Կլէնտէյլի մէջ: Անոնք կը ճանչցուին իբրեւ Արմինիըն Փաուըր (ԱՓ) եւ իրենց գոյութիւնը կը բացատրուի հայութիւնը պաշտպանելու մտադրութեամբ, սակայն խորքին մէջ անոնց աններելի գործունէութիւնը ամօթ մըն է հայութեան համար: Շահէ Քէօրօղլեան մանրամասնութիւններ տալով կոչ ուղղած է ծնողքներուն, որ հետեւին իրենց զաւակներուն հագուստ կապուստին, ապրելակերպին, աշխատանքի եւ դպրոցական ժամերուն, եւլն.:

Երկրորդ զեկուցողը՝ Իտա Քարայեան, խօսած է դարմանելու համար դպրոցներէն իրեն ղրկուած պատանիներու կամ պարմանուհիներու խանգարումներու մասին, յայտնելով որ փոքր տարիքէն պէտք է առաջքը առնել գալիք դժուարութիւններուն եւ ճանչնալ ախտանշանները: Ան ըսած է, թէ ծնողքները մեծ դեր ունին օգնելու հոգեբանին, նախ ընդունելով որ իրենց զաւակները օգնութեան կարիքը ունի, ապա, իրենք եւս ենթարկուելով դաստիարակչական դարմանումներու:

ՊԵՏԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐԷ ՀԱՅ ՇՐՋԱՆԱՒԱՐՏՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՁԵՌՆԱՐԿ

Փասատինայի Հայ Կեդրոնին մէջ, Յունիս 16-ին, տեղի ունեցած է Փասատինայի պետական երկրորդական վարժարաններէ 52 հայ շրջանաւարտներու նուիրուած հանդիսութիւն մը, զոր վարած է Այտա Տիմէճեան: Յանուն Ազգային Վարչութեան խօսք առած է (անգլերէն) Վարդգէս Թովմասեան: Գնահատագրեր եւ կրթաթոշակներ յանձնուած են խումբ մը շրջանաւարտներու: Բանախօսած է Ստեփան Աստուրեան (անգլերէն), անդրադառնալով ուսման եւ շեշտելով կեանքի մէջ նախընտրութեան ճականութիւնը: Փասատինայի եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան ատենապետ Յակոբ Եոալեան խօսք առնելով յայտնած է, թէ եկեղեցին՝ թելադրուած իր եւ իր զաւակներուն միջեւ կապը ամուր պահելու հրամայականէն, ութ տարիներէ ի վեր կը ձեռնարկէ նման հանդիսութեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

Հ.Մ.Ը.Մ.-Ի ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ 22-ՐԴ ՄԱՐԶԱԽԱՂԵՐՈՒ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ

Յուլիս 3 - 6 տեղի ունենալիք Հ.Մ.Ը.Մ.-ի Նաւասարդեան 22-րդ մարզախաղերու պատուոյ նախագահ տէր եւ տիկին Կարպիս Քեմանճեանի տան մէջ, Յունիս 6-ին, տեղի ունեցած է ընդունելութիւն մը, մասնակցութեամբ 200 Հ.Մ.Ը.Մ.-ականներու, հայ եւ օտար հիւրերու: Խօսք առնելով Շրջ. Վարչութեան ատենապետ Մհեր Դաւիթեան ներկայացուցած է Նաւասարդեան խաղերու հովանաւորները: Սրտի խօսք արտասանած է Կարպիս Քեմանճեան, գրուատելով Հ.Մ.Ը.Մ.-ի առաքելութիւնը: Ստեղծուած խանդավառ մթնոլորտին մէջ ներկաներ արդէն իսկ 40 սեղաններ ապահոված են յաղթանակի պարահանդէսին համար:

«200 ՄԻԼԻՈՆԻ ՓՈՐՁԱՆՔ» ԿԱՏԱԿԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ

Իկըլ Ռաքի Օքսիտէնթըլ Գոլէճի սրահին մէջ ներկայացուած է, Լոս-Անճըլըսի վարդան Աճէմեան» թատերախումբին կող-

Համազգայինի վարժարանին տարեվերջի հանդէսը

Յունիս 13-ին Համազգային երկլեզու դպրոցի վարչութիւնը իր աւանդական տարեվերջի սեղաններուն շուրջ հաւաքած էր բարեկամներ եւ համակիրներ։

Հարիւրյիսուն հրաւիրեալներ ընդունուեցան Փրատոյի ծովեզերեայ ճաշարանին՝ «Լա Մէր»ի մէջ։

Սկսելու համար, ներկաները՝ հաւաքուած բացօթեայ պատշգամի արեւանոցներու տակ, գովացուցիչներու շուրջ, կը սպասէին պատուոյ նախագահին գալուստը։ Վարչութիւնը հպարտութեամբ ներկայացուց իր հիւրերուն Պր. Ժան Մելքոնեանը։ Արդարեւ, Պր. Մելքոնեան, Մարսէյլի Բարեգործական հաստատութեան նախագահը, ինքնաբուխ ձեւով ընդունած էր սոյն երեկոյթին պատուոյ նախագահութիւնը։

Ճաշը կը վայելէր Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրէճեանի հովանաւորութիւնը։

Պր. Ռօլան Պլում, Պուշ-տիւ-Ռոնի երեսփոխանը կը ներկայացնէր Մարսէյլի քաղաքապետ Ժան-Գլօտ Կօտէնը։ Պ. Ժան Ֆոնս, ընդհանուր խորհրդական, կը ներկայացնէր Պր. Լիւսիէն Վէյկանը՝ Պուշ-տիւ-Ռոնի նահանգապետարանի նախագահը։ Պէտք չէ մոռնալ նաեւ Պր. Փիէռ Նըվալիէն, 11-րդ եւ 12-րդ շրջանակներու քաղաքապետը, եւ Պր. Քէրքէրեանը քաղաքապետարանի խորհրդական եւ փոխ-նախագահ Մարսէյլ-Արմէնիի։

Գլէմանս Թիւթէլեան, Համազգայինի վարչութեան կողմէ բարի գալուստ եւ բարի ախորժակ մաղթեց բոլոր ներկաներուն։

Այս տարի ի մասնաւորի մեծարանքի արժանացան երկու գլխաւոր աջակիցները Համազգային դպրոցին՝ Ֆրանսայի Կապոյտ Խաչը եւ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը։

Տիկին Հէլէն Մերճանեան, յատկապէս եկած Փարիզէն, այս առիթով յանձնեց Կապոյտ Խաչի կողմէ տրամադրուած 80.000 ֆրանքի տարեկան նպաստը Համազգային դպրոցին։ Ասոր յաջորդեց ներկաներու կողմէ կատարուած ինքնաբուխ նուիրատուութիւններու շարք մը, որ բարձրացաւ 156.200 ֆրանքի։

Խօսք առաւ Պր. Սերժ Քիլինճեան՝ Համազգային դպրոցի վարչութեան նախագահը։ Ան տեղեկացուց դպրոցի շինութեան ծրագրին ընթացքին մասին յայտնեց որ այս նպատակին համար արդէն իսկ կազմուած են շինարարական յանձնախումբ մը եւ հովանաւորող մարմին մը։

Երեկոն վերջ գտաւ նոյն ջերմ մթնոլորտին մէջ որով սկսած էր։ Ներկաները բաժնուեցան իրարմէ, ժամադրուելով յաջորդ տարուան ճաշին։

Վարձքը կատար վարչութեան, իր այս յաջող ձեռնարկին համար։

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

մէ, Ֆրանսացի թատերագիր Փիէռ Տրոնյի «200 միլիոնի փորձանք» կատակերգութիւնը, բեմադրութեամբ Ժան Նշանեանի։ Գլխաւոր դերերը մարմնաւորած են Աւետիս Օհանեան, Թագուհի Յակոբեան, Ժան Նշանեան, Շաքէ Թուխմանեան, Ռազմիկ Մանուրեան եւայլն։ Ներկայացման նկարիչն էր Արամ Ալաջաջեան, բեմայարդարը՝ Գառնիկ Թահմիզեան։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԻՒՊԱՏՈՍԻՆ Ի ՊԱՏԻՒ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ ՖՐԷԺՆՈՅԻ ՄԷՋ

Ֆրէզնոյի մէջ, ազգային բարերար տէր եւ տիկին Վահան Շամլեան, Մայիս 18-ին, ընդունելութիւն մը կազմակերպած են ի պատիւ Հայաստանի Հանրապետութեան Լոս-Անճըլըսի հիւպատոս Արմէն Բայբուրդեանի։ Ներկայ եղած են հայ եւ օտար շուրջ 200 հրաւիրեալ, որոնց կարգին՝ Ֆրէզնոյի քաղաքապետը, կառավարական պաշտօնատարներ, կարգ մը երկիրներու հիւպատոսներ, հայ եւ օտար համայնքներու ներկայացուցիչներ։ Բացումը կատարած է տիկին Շամլեան։ Խօսք առած է հիւպատոսը։ Սոնիա Տիւլկէրեան-Քէշիշեան ներկայացուցած է հայ ժողովուրդին պատմութիւնը իր ծագումէն մինչեւ մեր օրերը։

ԼՐԱՏՈՒ

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻՆ ՏԵՂԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

«Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամի գործադիր վարչութեան հրաւէրով, Յունիս 14 եւ 15-ին, Փարիզի Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպանատան սրահը, տեղի ունեցաւ Տեղական Յանձնախումբերու եւ Գործադիր վարչութեան ժողովը։ Նախագահեց Գագիկ Յարութիւնեան՝ Հ. Հ. Սահմանադրական դատարանի նախագահ եւ Հիմնադրամի Հոգաբարձուներու Խորհուրդի փոխ-նախագահ, իր կողքին ունենալով Հիմնադրամի գործադիր վարչութեան տնօրէն՝ Մանուչակ Պետրոսեանը։ Ժողովին մասնակցեցաւ Հայաստանի Հանրապետութեան Ֆրանսայի դեսպանը՝ Վահան Փափազեան։

Սփիւռքի զանազան երկիրներէն՝ Գերմանիա, Հոլանտա, Անգլիա, Իտալիա, Աւստրիա, Արժանթին, Միացեալ-Նահանգներ արեւմտեան եւ արեւելեան շրջան եւ անշուշտ Ֆրանսա ժամանած էին ներկայացուցիչներ։ Ժողովին ներկայ եղան նաեւ Հիմնադրամի վերստուգիչ յանձնաժողովի նախագահը՝ Վ. Ճաղմատարեան եւ հաշուեքննիչ կազմակերպութեան (Ամիօ, Փարիզ) ներկայացուցիչը՝ Ս. Գօչեան, որոնք ունեցան ելոյթներ իրենց սահմանուած հարցերուն շուրջ։ Աւելցնենք որ Վահէ Ճաղմատարեան յայտարարեց թէ «Արմինիըն Պիզնէս Ֆորում»ի անդամները վաթսուն չորս հազար տոլարի նպատակային ծրագիր մը ըստանձնած են Ղարաբաղի ջրամատակարարումը բարելաւելու համար։

Գագիկ Յարութիւնեան իր բացման խօսքին մէջ մանրամասնեց աշխատանքային այս հանդիպումին գլխաւոր աշխատանքային այս հանդիպումին գլխաւոր նպատակները՝ նախապատրաստական փուլ հոգաբարձուներու խորհուրդի տարեկան համագումարին, տեղեկատուութիւն եւ փոխանակումներ, հոլիզոնական յարաբերութիւններու աշխուժացում, արդիւնաւէտ եւ նպատակայարմար գործունէութեան անհրաժեշտութիւն, Հիմնադրամի գաղափարախօսութեան տարածում, եւայլն։ Նոյնպէս, Գագիկ Յարութիւնեան, ակնարկելով այսօրուան իրավիճակին Ղարաբաղի մէջ, ըսաւ՝ «Ղարաբաղը միայն հող չէ, միայն պատմութիւն չէ, այլ ամէն բանէ առաջ ժողովուրդ է։ Այդ ժողովուրդի ֆիզիքական անվտանգութիւնը առաջնահերթ է եւ կը պահանջէ արագ լուծում մը։ Սակայն, նախ պէտք է յաղթենք մեր ներքին հակասութիւններուն։ Ղարաբաղը շինել եւ շէնցնել կաբեւորագոյն հրամայականն է։ Հողին պէտք ունինք եթէ հողին վրայ Հայը, Ղարաբաղցին կ'ապրին»։

Մ. Պետրոսեան վերլուծում մը ըրաւ Հիմնադրամի տեղական կառոյցներու գործունէութեան։ Հայկական աշխարհի մէջ կը գործեն, ըսաւ, քսաներկու յանձնախումբեր որոնցմէ ոմանք ունին դրասենեակներ ամէնօրեայ աշխատանքը կազմակերպելու եւ վարելու համար։ Սակայն, ընդհանուր կացութիւնը կը պարզէ անհաւասար գործունէութիւն։ Քարոզչութիւնը շարունակական չէ, շատ անգամ կը կատարուի միջոցառումէ միջոցառում։ Ան շեշտեց համայնքներէն ներս Հիմնադրամի հեռաւորական եւ նպատակային գաղափարախօսութեան կարեւորութիւնը որպէս ազգակերտումի ու պետութեան կայունացման համադրուած ճիգ։ Համեմատաբար լաւ կազմակերպուածներէն Ֆրանսայի եւ Միացեալ-Նահանգներու Արեւմտեան շրջանի յանձնախումբերը շատ անգամ տրուեցան որպէս օրինակ։

Ապա, ժողովը լսեց մասնակցող իւրաքանչիւր տեղական յանձնախումբի զեկուցարերը որ նախ տուաւ իր գաղութին ընդհանուր պատկերը, յաճախ թիւերով, եւ անկէ բխող դժուարութիւնները։ Իսկ Մ. Պետրոսեան ներկայացուց յառաջիկայ ամիսներու շարք մը ծրագիրներ, յատկապէս «Մարաթոն» եւ «Թելեթոն» մը որոնց հասոյթը պիտի յատկացուի Ղարաբաղի ծրագիրներու. ի մասնաւորի ներքին ճամբաներու վերաշինութեանը որ անհրաժեշտ ազդակ մըն է Արցախի տնտեսական եւ ընկերային կեանքի զարգացման։ Մ. Պետրոսեան աւելցուց. «ողջ հայութեան համախմբված մասնակցութիւնը Հիմնադրամին եւ անով գործնական զօրակցութիւնը Արցախին, բացառիկ կարեւորութիւն ունի այսօր։ Ներկայիս, երբ դեռ վերջնականօրէն կայունացած չէ իրավիճակը Ղարաբաղին, անհրաժեշտ է համայն հայութեան վճռակամութիւնը»։ Ապա, կարգ մը յանձնարարութիւններ ըրաւ տեղական յանձնախումբերու կապը լաւագոյնս համակարգելու համար գործադիր վարչութեան հետ։ Խօսեցաւ նաեւ նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի Մայիս 5-ի հրամանագրով հաստատուած Հայաստան-Սփիւռք յարաբերութիւններու համակարգման Պետական Խորհուրդին մասին, որուն մաս կը կազմէ «Հայաստան» Հիմնադրամի գործադիր վարչութեան տնօրէնը։ Յայտարարեց թէ յառաջիկայ օրերուն Սփիւռքեան մամուլին, բոլոր հաստատութիւններուն եւ կազմակերպութիւններուն պիտի ղրկուի բացատրական մը պետական Խորհուրդի առաքելութիւնը եւ նպատակը բնորոշող եւ հարցարան մը։ Պատասխաններու ամփոփում եւ համադրումը պիտի ըլլայ Նոյեմբերին Երեւան, Սփիւռքի մասնագէտներու հանդիպումի մը ընթացքին։

Ժողովին աւարտին, Գագիկ Յարութիւնեան իր ամփոփման խօսքերուն մէջ ըսաւ թէ գոհ է երկօրեայ աշխատանքներէն զորս արդիւնաւէտ կը նկատէ։ Սակայն, գիտել տուաւ որ Հիմնադրամին ընդհանուր կառոյցը դեռ զարգանալու ճամբուն վրայ է։ Կան լուրջ ընելիքներ մանաւանդ կարգ մը գաղութներու մէջ։ Ազգային տուրքի մտածողութիւնը հարկ է դարձնել, ըսաւ, բարոյական, հոգեկան պարտականութիւն, ձգտելով շարունակական մասնակցութեան։ Հրաւիրեց տեղական յանձնախումբերը կարեւորագոյն չափով համագործակցելու հիմնական ծրագիրներուն շուրջ եւ ուժ տալու նպատակային ծրագիրներուն։ Սահմանադրական դատարանի նախագահ եւ Հիմնադրամի Հոգաբարձուներու Խորհուրդի փոխ-նախագահին եզրակացուցիչ խօսքերը եղան՝ «հաւաքական ուժ եւ կամք պէտք է դրսեւորէ Հիմնադրամը։ Միայն ուժն է որ հաշուի կ'առնուի։ Ամէնուրեք համախումբ միջոցառումները անհրաժեշտ են։ Հայութեան շունչը զգալի պէտք է ըլլայ ամէն երկրի մէջ, որովհետեւ այսօր Ղարաբաղի ապագան Երեւան եւ Ստեփանակերտ չէ որ կ'որոշուի այլ փաստօրէն մեծ մայրաքաղաքներուն մէջ»։

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ՄՈՆՐԷԱԼԻ մէջ Մայիս 31-ին մեծ թիւով տեղացիներ յարգանքի տուրք մատուցանած են Վահէ Քէթիլի եկեղեցական ու ազգային 50-ամեայ գործունէութեան։ Մեծարանքի արտայայտութիւններ ունեցած են բժիշկ Ա. Տէմիրճեան, ծխական խորհուրդի ատենապետ Ա. Շիրինեան, իր գործակից բժ. Յ. Արզումանեան, Իրմա Աչճեան, Զարեհ Չէլէքճեան, Թ. Յոբեան։ Երեկոյթը ունեցած է գեղարուեստական բաժին մըն ալ որուն մասնակցած են Նայիրի Փիլոյեան (ջութակ), Արթօ Միսհէնտիխեան (երգ), Ծովիկ Բարսեղեան-Շաքարեան (արտասանութիւն)։ Աւարտին խօսք առած է մեծարեալը, իսկ հուսք բանքը արտասանած է Արարատ Վրդ. Գալթագճեան։

ՊՈԼՍԷՆ ծանօթ երգչուհի Ալիս Մանուկեան Մայիս 18-ին Մոնրէալի Պոլսահայ Միութեան սրահին մէջ երգահանդէս մը ունեցած է, ընկերակցութեամբ դաշնակահար Նորայր Արթինեանի։ Յայտագրին առաջին մասը բաղկացած է հայ եւ օտար դասական հեղինակներու գործերէն. իսկ երկրորդ մասը հայ երգահաններէ. Կոմիտաս, Ալմուխեան, Պատմագրեան, Մելիքեան, Գարամանուկ։ Երեկոյթը աւարտած է հիւրասիրութեան ու զրոյցի բաժինով մը։

ՀԱՅԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՅԺՄԷՈՒԹԻՒՆԸ

Յունիս 16, Երկուշաբթի, Փոխանակումներու եւ Նախաձեռնութեան Ֆրանսական ընկերակցութեան կազմակերպութեամբ որուն մասնակցութիւն կը բերէր «Այր» ձայնասփիւռը, երեկոյթ մը յատկացուած էր Հայերու ցեղասպանութեան ու անոր այժմէութեան։ Տեղի ունեցաւ տնտեսական ու ընկերային խորհուրդի սրահին մէջ, Փարիզ ուր մեծ մասով Հայերէ բաղկացած շուրջ 140 հոգինոց լսարան մը ներկայ եղաւ։ Հանդիսավար լրագրող Ժան Գարլիէ իր բացման խօսքին մէջ ծանրացաւ 1950-ական թուականներուն Թուրքիոյ մէջ ունեցած արհեստավարժական իր փորձառութեան վրայ որ առիթ տուած էր իրեն տեսնելու թէ որքան անշրջանցելի ու կարեւոր էր բանակին տեղն ու դերը այդ երկրին մէջ։

Յաջորդաբար խօսք առին Յարութիւն-Ռեմոն Գէորգեան, Արա Գրիգորեան եւ Մուրատ Փափազեան, պատմական համառօտ ակնարկի մը, ժխտողականութեան դէմ պայքարին հաշուեկշիռի մը եւ հայկական պահանջներու ներկայացումին ընդմէջէն գծելու համար հարցին պարզած պատկերը, 2000 թուականին նախօրեակին։

Հիմնական անյետաձգելին որ յատնուեցաւ եւ որուն քաջ ծանօթ են հայկական շրջանակները, կէսայի օրէնքին շրջածիրը ընդլայնելու հարցն է որ առ նուազն քիչ մը արժանապատուութիւն պիտի բերէ վերապրողներու եւ անոնց շառաւիղներուն. անոնց որոնք այսօր եւս իրենց գտնուած երկիրներուն մէջ կը հարկադրուին հանդուրժելու թրքական պետութեան ժխտողականութեան հետեւանքներուն։

Ձեռնարկը այս իմաստով կարեւոր էր, քանի որ հարցին վերծանումին մէջ կը ներգրաւէր Ֆրանսական շրջանակներ որոնք ընդհանրապէս շատ մակերեսային կերպով ծանօթ են անոր ծալքերուն։ Կարեւոր էր նաեւ այն երեւոյթով որ 1915-ի ցեղասպանութեան, անոր շարունակականութեան եւ թուրք իշխանութիւններու ներկայիս քիւրտերուն դէմ ունեցած կեցուածքին միջեւ զուգահեռ մը կը գծէր։ Եւ վերջապէս, այս երեկոյթով «հայկական տեսակէտ»ը յարմար ձեւով ներկայացուեցաւ ոչ յաւատեղեակ հանրութեան մը, ինչ որ մեր նեղ շրջանակէն դուրս գալու յատկանիշներէն մէկն է որ մեր գործունէութեան հիմնական զործօններէն պէտք է ըլլայ։

Յ.

ԻՏԱԼԻՈՅ ՀԱՅՈՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

Իտալիոյ Հայոց Միութեան ընդհանուր ժողովը գումարուած է Մայիս 25-ին ու ընտրած նոր վարչութիւնը, հետեւեալ կազմով.

Յակոբիկ Մանուկեան — Նախագահ

Ալէքօ Պէկիքեան — Քարտուղար եւ իտալական իշխանութիւններու հետ յարաբերութեան պատասխանատու

Վազգէն Բամպակեան — Գանձապահ

Անդրանիկ Պալեան — Փոխ-քարտուղար

Իրմա Պապիկեան — Խորհրդական ընկ. հարցերու

Փիէռօ Քիւչիւքեան — Խորհրդական Հայաստանի հետ յարաբերութիւններու

Արմէն Մալոյեան — Խորհրդական Իտալիոյ հայ գաղութներու հետ յարաբերութիւններու

Անթոնիօ Սէֆէրեան — Խորհրդական Իտալիոյ հայկ. ընկերակցութիւններու հետ յարաբերութիւններու

ԴԻՒԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ. Ժիրայր Կիմիւշեան եւ զաւակները՝ Տէր եւ Տիկին Սիրիլ Գանոտ եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գէորգեան – Ֆուրմոն եւ աղջիկը իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք մասնակից եղան իրենց սուգին՝

ՏԻԿԻՆ ԱԼԱՆ ԿԻՒՄԻՒՇԵԱՆ-Ի

(Ծնեալ՝ Գէորգեան)

կսկծալի մահուան առթիւ։

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Երկուշաբթի, Յունիս 16-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ – Գաշանի Հ. Խահակեան մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 500 Ֆր. Մարկրիթ Գույումճեանէ իր մօր՝ Տիկին Եօժէնի Հանչերեանի քառասունքին հոգեհանգստեան առթիւ։

(Շար. Ա. էջէն)

թիւն չկայ։ Ան մերժած է սակայն որեւէ լուսաբանութիւն կատարել տրըւած պատասխաններուն կապակցութեամբ, աւելցնելով թէ անհրաժեշտ է գաղտնապահութիւնը եւ թէ «արտահոսքերը» կրնան վնասել հարցին կարգաւորման գործընթացին։ Ինչ կը վերաբերի Ֆրանսայի, Ռուսաստանի եւ ԱՄՆ-ու նախագահներուն Տէնվըրի մէջ ըրած միացեալ յայտարարութեան, Լ. Զուրաբեան ըսած է թէ Հայաստան համաձայն է հոն յիշուած սկզբունքներուն եւ մտահոգութիւններուն։ «Մենք նոյնպէս գտնում ենք, որ կարգաւորումը պէտք է ձեռք բերուի բոլոր հակամարտ կողմերի միջեւ բանակցուած լուծման հիման վրայ» շեշտած է ան։

ԱՐՑԱԽԵԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԵՐԵՒՈՅԹ Է

Յունիս 25-ին աշխատանքները սկսած է «Արցախի հիմնահարցը» թեմայով գիտաժողովը, որու նախաձեռնած է «Ի պաշտպանութիւն Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան» համահայկական համաժողովի կոմիտէն։ Գիտաժողովին կը մասնակցին Հայաստանէն եւ Ղարաբաղէն մտաւորականներ, հանրային ու քաղաքական գործիչներ։ Հայաստանի մօտ ԼՂՀ մնայուն ներկայացուցիչ Նայիրա Մելքումեան ԼՂՀ վարչապետին անունով ողջունելէ ետք գիտաժողովին մասնակիցները, նշած է թէ արցախեան պայքարը տեղական խնդիր չէ, այլեւ համազգային երեւոյթ է։ Բանախօսներու կարծիքները միացած են յատկապէս այն հարցին շուրջ որ արտաքին քաղաքականութեան մէջ հարկ է գործօն դիրք բռնել, անհրաժեշտ է պաշտպանական քաղաքականութենէն անցնիլ յարձակողական քաղաքականութեան։

Գիտաժողովին աշխատանքները կը շարունակուէին Յունիս 26-ին։

Վ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

ԱՄՆ-էն վերադարձին ԱԺՄ-ի նախագահ Վ. Մանուկեան մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին յայտնած է թէ արտաքին աշխարհի մէջ Հայաստանի պատկերը պղտորած է որպէս ժողովրդավար երկիր։ Խօսելով Ղարաբաղի հարցին լուծումին մասին, ընական նկատած է որ նաւթի գործօնը նպաստաւոր դիրքի վրայ կ'ետեղէ Պաքուն։ Ըսած է թէեւ թէ կան ընկերութիւններ ալ որոնք կ'ուզեն որ նաւթատարը անցնի Հայաստանէն։

Մամուլի ասուլիսին Վ. Մանուկեան քննադատած է Սփիւռքի նկատմամբ իշխանութիւններու քաղաքականութիւնը որ պառակտումներու պատճառ կ'ըլլայ։ Ան որոշակի դեր վերագրած է Սփիւռքի շրջանակներուն։ Պատասխանելով հարցումներու, ըսած է թէ Դաշինքը կորսնցուցած է կարելիութիւնները եւ պէտք է վերաքննուի գայն շարունակելու խընդիրը։

MESSE-ANNIVERSAIRE

La Croix Bleue Arménienne, section Sevran-Livry «Dirouhi Missakian» vous invite à assister à une messe en souvenir de tous les membres et amis décédés.

Il y a dix ans, notre ami **MANOUK MANOUDIAN** nous quittait et ce jour lui sera dédié, ainsi qu'aux fondateurs de la section : **M. et Mme Babik Babikian, M. Ohanne Achekian, Mme Vergine Kaladjian, Mme Anouche Keusseyan, M. et Mme Movses Khloyan, M. Yeranos Manoudian, Mme Vergine Ohanessian, M. et Mme Tadavorian, Mme Angèle Baronian.**

La messe sera célébrée en l'église arménienne d'Arnouville, le **dimanche 29 Juin à 10 heures 30.**

A l'issue de la cérémonie, un repas nous réunira à la Maison de la Culture, 17, rue Charles Péguy à Livry-Gargan.

l'Ecole
TARKMANTCHATZ
d'Issy-les-Moulineaux

organise

SA PREMIERE

FÊTE CHAMPÊTRE

Dimanche 29 Juin à partir de 12 h.

dans les jardins de l'Ecole
19-27, Sentier des Epinettes,
Issy-les-Moulineaux

animée par le chanteur **SOUREN et son orchestre**

Buffet : *Spécialités arméniennes.*

Stands de jeux — loteries — attractions — surprises...

— *Entrée gratuite* —

Venez gagner un week-end à Eurodisney pour 4 personnes

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

Համակիր մը 2000 Ֆր. ի գնահատութիւն «Յառաջ միտք եւ արուեստ»ի։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Մարլէն Գիզիրեանի (ծնեալ՝ Պէրպէրեան) թարմ յիշատակին, Պերնար Տէոտէճեան, 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Յունիս 28, տօն է Սրբոց Երկոտասանից Առաքելոցն Քրիստոսի եւ Պօղոսի Երեքտասաներորդ Առաքելոյն։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ միջմասնաճիւղային ժողովը Հինգշաբթի, Յուլիս 3, ժամը 20.30-ին։ Բոլոր մասնաճիւղերը հրաւիրուած են։

UGAB — UGAB — UGAB —

UGAB — MARSEILLE

SOIREE Greco-Arménienne

Le Samedi 28 Juin à 20 heures
au son du *bouzouki*

Spécialités grecques et arméniennes

animée par le chanteur *YANIS*

Réservez dès maintenant votre soirée

Réservation au : 04. 91. 22. 10. 45

327, Bd Michelet, Marseille 9e

UGAB — UGAB — UGAB —

SABERATOURS
SEVAN VOYAGES

PARIS • EREVAN • PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES

- ASSISTANCE A L'AÉROPORT
- ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
- RÉSERVATION D'HÔTEL
- LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
- EXCURSIONS GUIDÉES
- VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PRIX
PARIS-EREVAN-PARIS
A PARTIR DE
3950 F
RENSEIGNEMENTS ET RÉSERVATIONS SUR SIMPLE APPEL

SERVICE FRET PARIS • EREVAN

SABERATOURS
19, RUE ST. ROCH - 75001 PARIS
TEL 01 42 96 10 10 - FAX 01 42 96 18 77

SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 04 78 60 13 66 - FAX 04 78 60 92 26

EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN - EREVAN 10
TEL 52 54 48 - FAX 56 40 30

EN COLLABORATION AVEC
ARMENIAN AIRLINES

STUDIO VICKEN PARIS 03/97

A votre service pour toutes destinations
dans le monde!

ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին տարեվերջի հանդէսը՝

SALLE ROSSINI, 6, rue Drouot,
Métro : Richelieu - Drouot
(MAIRIE)

Յունիս 29, Կիրակի, ժամը 3-էն սկսեալ։

Վիճակահանութեան տոմսեր ծախու են աշակերտներուն մօտ։

Concert Exceptionnel

Lundi 30 Juin à 20 heures 30

organisé par le CENTRE CULTUREL **SAHAK-MESROP**

violon : **Astrik VARDANIAN** (Erevan)
Saténik KHOURDOIAN (Marseille)

au piano :
Anaït SEREKIAN
Professeur : Jean TER-MERGUERIAN

Beethoven — Brahms — Sarasate — Saint-Saens — Wieniawski — Dvorák — Khatchatrian — Komitas.

Salle du Centre Culturel :
339, avenue du Prado, 13008 Marseille
Tél. : 04. 91. 77. 84. 70.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Fête Champêtre

La Croix Bleue des Arméniens de France, Section **«Archag Djamalian»** de Décines organise une **FETE CHAMPETRE le Dimanche 29 Juin** à partir de 12 heures. Il y aura des stands de jeux pour les enfants, un buffet et une buvette.

Cette fête sera animée par l'**Orchestre «ARMENIA»**

En cas de mauvais temps elle aura lieu à la Salle des fêtes de Décines.

VOYAGE en ARMENIE et au KARABAGH

DU 21 AOUT AU 4 SEPTEMBRE
organisé par la Section **«SEVAN»** de Vienne
de la Croix Bleue des Arméniens de France

Comprenant les prestations suivantes :
— Transport aérien: **Paris/Erevan/Paris**
— Transfert en car : Aéroport/Hôtel/Aéroport

— Hébergement :
* 10 nuits à l'hôtel Arménia — Erevan (tout confort);
* 2 nuits à Goris
* 2 nuits à Stépanakert;
* compris petit-déjeûners et dîners.
— Excursions avec visites guidées :
Erevan, Etchmiadzine, Khor Virab, Sardarabad, Sevan, Dilidjan, Zvartnotz, Garni, Gueghard, Gumri, Spitak, Vanadzor;
Goris: Portes de Zanguezour, Noravank, Tatev, Sissian;
Karabagh: Chouchi, Amaras, Gantzassar, Latchine.
— Non compris : Visa et voyage jusqu'à Paris.

Renseignements et inscriptions :
Tél. : 04. 74. 53. 25. 91.
Date limite d'inscription : 15/07/97.

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆԻՍ 28-29

SAMEDI - DIMANCHE
28-29 JUIN
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01.47.70.86.60 FAX : 01.48.00.06.70
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

72րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.146
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
72e ANNEE — N° 19.146

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունիս 26/27)

ՇԱՀՈՒՄԵԱՆՑԻ ՏԵՂԱՀԱՆՈՒԱԾՆԵՐԸ ԿՈՒԶԵՆ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱԼ ԻՐԵՆՑ ԲՆՕՐՐԱՆԸ

Շահումեանի շրջանէն տեղահանուածները Յունիս 26-ի առտուան կանուխ ժամերէն հաւաքուած են, գաղթականներու հարցերու պետական վարչութեան Երեւանի շէնքին մօտերը՝ ցոյցի մը համար, որ այնուհետեւ շարունակուած է Ֆրանսայի, Ռուսաստանի եւ ԱՄՆ-ու դեսպանատուներուն մօտ: Ցուցարարները «Մենք չենք ուզում լինել գաղթական» կարգախօսով տողանցելով դիմումներ յանձնած են վերոյիշեալ պետութիւններու կառավարութիւններու ուղղուած, ուր խնդրանք ներկայացուած է քաղաքական միջոցները ի գործ դնելով ազատագրել Ատրպէյճանի կողմէ գրաւուած իրենց հողերը եւ իրենց օգնել՝ հայրենիք վերադառնալու համար:

*
**

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԿՈՂՄԷ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ ԲԱՐԻ ԿԱՄԵՑՈՂՈՒԹԵԱՆ ՔԱՅԼ ԿԸ ՆԿԱՏՈՒԻ

Հայաստանի Արտաքին Նախարարութեան մամուլի ծառայութենէն Յունիս 26-ին ԻԹԱՌ-ԹԱՍ-ի թղթակիցին յայտնած են թէ հայկական սահմանը բանալու Թուրքիոյ տրամադրութիւնները որպէս բարի կամեցողութեան քայլ մը կը նկատէ Հայաստան: Այսուհանդերձ շեշտուած է որ Երեւան պաշտօնական որեւէ յայտարարութիւն չէ ստացած այդ կապակցութեամբ. Նախարարութեան ներկայացուցիչը աւելցուցած է թէ Անգարա Երեւանի հետ յարաբերութիւնները կը պայմանաւորէ Լեռնային Ղարաբաղի հարցին լուծման հետ, ինչ որ ենթադրել կու տայ թէ սահմանին բացումը անմիջականօրէն խնդրոյ առարկայ չէ:

*
**

«ՍՏՈՒԵՐԱՅԻՆ» ՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ ՊԱՅՔԱՐԸ

Ասօրինի (ստուերային) տնտեսութեան հետազօտութեան նուիրուած երկօրեայ համագումարը սկսած է Յունիս 26-ին Երեւանի մէջ: Կը մասնակցին Իտալիոյ, Հոլանտայի եւ եւրոպական բազմաթիւ վիճակագրական կեդրոններու մասնագէտներ, տնտեսական զարգացման Օ-Է-Սէ-Տէ եւ ԹԱՍԻՍ կազմակերպութիւններու փորձագէտներ, Հայաստանի վիճակագրական Վարչութեան, Վրաստանի, Ուկրանիոյ, Տաճիկստանի կառավարութիւններուն արմնէր տնտեսական եւ վիճակագրական գործակալութիւններու պատասխանատուներ: Անոնք երկու օրուան ընթացքին կ'ուսումնասիրեն ստուերային տնտեսութեան ծաւալներու ճշգումի գործին մէջ արեւմըտեան զարգացած երկիրներու փորձառութիւնը:

Հայաստանի մէջ ստուերային տնտեսութիւնը գլխաւորաբար ծաւալած է լոյն սպառման ապրանքներու շուկային մէջ, յատկապէս՝ թեթեւ եւ սնունդի արդիւնաբերութեան, առեւտուրի, փոխադրութեան, շինարարութեան, շինանիւթերու արտադրութեան բնագաւառներուն մէջ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԱՐԺԱՊԵՏ ԺՈՍՓԷՆ, նախ իր նախարարներուն, ապա՝ Ծերակոյտին առջեւ, Յունիս 26-ին, կարդ մը կէտեր շեշտեց վարելիք քաղաքականութեան մէջ: Բացատրեց իր մեթոտը: Ցայտնեց թէ սովորութիւն ունի հետեւելու իր ուխտին եւ յարդ դժգոհելու պատճառ չունի: Այլ խօսքով, Ժոսփէն կ'ուզէ հանդարտեցնել անհամբերները: Իր գլխաւոր մտահոգութիւններն են — ամբ որու հարկ է յօրավիդ ըլլալ, գործազրկութեան, նահանջը, հանրային ծախքերու տրամաբանութիւնը եւ Եւրօ-ի ժամադրութիւնը: Ծերակոյտին առջեւ Ժոսփէն չծածկեց որ իր կառավարութիւնը «հակասական պահանջներու» պիտի բախի այդ խնդրոյ պատճառով: Միւս կողմէ, Մարթին Օպրի եւ Տոմինիք Սթրօս – Քահն ճշդած են որ գալիք չորս տարիներուն համար կ'ուզեն ռազմավարութիւն մը շնորհել ձեռնարկներուն: Անոնք կը խօսէին էքսփանսիոնի ֆորումին եւ յայտնեցին թէ կառավարութիւնը վերամուտին ծրագիր մը պիտի առաջարկէ, տուրքերու եւ ընկերային հարցերու կապակցութեամբ 3 – 4 տարուան վրայ:

ԷՐՊԱՔԱՆ ԵՒ Թ. ՉԻԼԼԷՐ մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին ապարէկ կարդացած են նախագահ Տէմիրէլի եւ պահանջած անկէ որ «սրբագրէ իր սխալը» Թ. Չիլլէրը . նշանակելով վարչապետ . Յայտարարած են որ 278 երեսփոխաններու (550-ի վրայ) ստորագրութիւնը կրող նամակ մը ղրկած են Տէմիրէլին, ուր անոնք յանձն կ'առնեն մերժել Եըլմազի վաւերացումը: Այս վերջինն ալ կը ջանայ մեծամասնութիւն մը գտնել որ դօրավիդ ըլլայ աշխարհական կառավարութեան մը ուրկէ դուրս կը ձգուի Ռեֆահը: Նախագահին շրջանակները յայտնած են որ այդ նամակը ոչ մէկ արժէք կը ներկայացնէ:

ԱԼԺԻՐ ժողովրդական էլ – Հարաչ թաղամասին մէջ ռմբարձակ մը գործուած է Յունիս 25-ին: Ռումբ մը պայթած է մինիպիւսի մը մէջ որու հետեւանքով 4 մեռեալ եւ 18 վիրաւոր կար:

*
**

ՀԱՅ ԸՄԲԻՇՆԵՐԸ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ ՀԱՆԴԷՍ ԿՈՒ ԳԱՆ

Յունիս 26-ին Պոլսոյ մէջ սկսած է ըմբշամարտի յունահռոմէական ոճի Եւրոպայի ախոյենութիւնը: Հայաստանը կը ներկայացնեն Կարէն Մնացականեան (60 քկ.), Վահան Ջուղարեան (50 քկ.), Լեւոն Գեղամեան (83 քկ.), Հայկազ Գալստեան (մինչեւ 90 քկ.), Արմէն Ղազարեան (52 քկ.), Գէորգ Ցակոբեան (73 քկ.), Լեւոն Կարապետեան (70 քկ.) եւ Աշոտ Խաչատրեան (49 քկ.):

Հաւաքականին մարզիչն է Եդուարդ Ցարութիւնեան:

*
**

ՆԱԶԱՐԲԱՅԵՒ ԵՒ ՔԱՐԻՄՈՎ ԶՕՐԱՎԻԳ ԱԼԻԵՒԻՆ

Ատրպէյճանի նախագահ Ալիեւի վերջերս Ղազախստան եւ Ուզբէկստան կատարած այցելութիւններէն ետք կը շարունակուի քննարկումը անոնց արդիւնք-

(Շար.ը կարդալ՝ Դ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊՈԼԻՍԸ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ ՏԱՆ ՀԱՐՑԸ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԻՆ ԽՈՍՏՈՒՄՆԵՐԸ

Յունիս 13-ի մեր թիւով, արձագանգած էինք Պոլսոյ հայապատկան կալուածներու վրդոված ախորժակներուն, յատկապէս Գարակէօզեան Տան պարագային: Քաղաքապետութիւնը ծրագրած է հոն հասութաբեր շէնք մը շինել եւ այդ առընչութեամբ համաձայնագիր մըն ալ առաջարկած էր հոկայական գումարներէն շնչին բաժին մը շնորհել Գարակէօզեանի քսան տարուան համար:

Հակառակ համայնքին պատասխանատուներուն թափած ջանքերուն, հարցը չէ կարգադրուած, բայց քաղաքապետը Կիւլայ Աթըղ խոստումներ ըրած է: «Մարմարա» (Յունիս 17) հետեւեալ մանրամասնութիւնները կուտայ. —

*
**

Յունիս 16-ի Թուականը բախտորոշ Թուական էր Գարակէօզեանի համար, որովհետեւ Խնամակալութիւնը ապասեփականացման ենթարկուած հողամասին համար հանդիպում մը կ'ունենար Շիշլիի քաղաքապետ Կիւլայ Աթըղի հետ: Խնամակալութիւնը որոշած էր ամէն միջոցի դիմել՝ բողոքելու համար ապասեփականացման որոշումին դէմ եւ իր այս վճռակամութիւնը յստակ կերպով յայտարարած էր:

Յունիս 16-ի ժամը ճիշդ 10-ին Շիշլիի քաղաքապետարանի Մէճիտիյէգիւղի կեդրոնը ներկայացան Ս. Փրկիչ Հիւանդանոցի Հոգաբարձութեան ատենապետ՝ Փիլօ Աթան, Գարակէօզեանի խնամակալութենէն ատենապետ՝ Գէորգ Զաղըրճըօղլու, Հէրման Պալեան, Նշան Գարա եւ Արա Էլակէօզ: Հոն փութացած էին նաեւ Իսթանպուլի հայ մամուլի ներկայացուցիչներ: Քաղաքապետ Կիւլայ Աթըղ ջերմ ընդունելութիւն ցոյց տուաւ համայնքի պատուիրակութեան նկատմամբ, բաւական ալ զարմացաւ երբ տեսաւ որ ներկայ էին նաեւ Հայ մամլոյ ներկայացուցիչներ: Դիտել տուաւ որ ժողովը փակ պիտի ըլլար մամլոյ ներկայացուցիչներուն:

Ապա պատուիրակութիւնը եւ քաղաքապետը աւելի քան երկու ժամ տեսակցեցան: Երբ վերջապէս ժողովը վերջացաւ, հայ լրագրողները կրկին ներս հրաւիրուեցան ու լսեցին քաղաքապետ Կիւլայ Աթըղի բացատրութիւնները:

Կիւլայ Աթըղ յայտնեց որ աւելի քան երկու տարիէ ի վեր աշխոյժ երկխօսութիւն կայ քաղաքապետութեան ու Գարակէօզեանի խնամակալութեան միջեւ, խնդրոյ առարկայ հողամասին վրայ օթօփարքի ու մշակութային – առեւտրական կեդրոնի մը կառուցման կապակցութեամբ: Աւելի առաջ շատ լաւ ծրագիր մը պատրաստուած էր, բայց ինչ մեղք որ կարելի չեղաւ ժամանակին հասցնել այդ ծրագրին վաւերացումը, հակառակ որ հայ համայնքն ալ հաստատած էր այդ ծրագիրը:

Կիւլայ Աթըղ ըսաւ որ Քաղաքապետութիւնը անպայման կը ցանկայ այդտեղ կառուցանել օթօփարքն ու մշակութային կեդրոնը: Ասոր համար կը ցանկան բնականաբար ունենալ միշտ Հայ Համայնքին հաւանութիւնը: Այժմ ապասեփականացման որոշում տրուած է, բայց Քաղաքապետութիւնը շարժման պիտի անցնի էնճիւմէնի որոշումով ապասեփականացման որոշումը ջնջելու համար:

Քաղաքապետ Կիւլայ Աթըղ յստակ կերպով յայտարարեց թէ առնուազն քսան օրուան մէջ ապասեփականացման որոշումը պիտի ջնջուի: Քսան օրուան մէջ, որպէսզի Խնամակալութիւնը չստիպուի բողոքի դատ բանալ քաղաքապետութեան դէմ, տրուած ըլլալով որ մօտաւորապէս 20 օր մնացած է դատ բանալու վերջին ժամկէտին:

Կիւլայ Աթըղ ըսաւ որ Գարակէօզեանի խնամակալութիւնը որեւէ սխալ չէ գործած, որեւէ հարցի մէջ թերացում չէ ունեցած, ծրագիրը խանգարուած է վերի խաւերէն: Խնամակալութիւնը միշտ շինարար կեցուածք ունեցած է Քաղաքապետութեան նկատմամբ: Անշուշտ, որ ապասեփականացման որոշում մը բնաւ ալ հաճելի որոշում մը չէ երկու կողմերուն համար ալ: Ուստի տարբեր լուծումներ պիտի գտնուին:

Կիւլայ Աթըղի այս բացատրութիւններէն վերջ Փիլօ Աթան դիտել տուաւ որ «Մեր Հայ Համայնքը» լրջօրէն վիրաւորուած է ապասեփականացման որոշումէն: Քաղաքապետը անմիջապէս միջամտեց ու ըսաւ.

– «Մեր Համայնքը» մի՛ ըսէք, ձեր համայնքը իմ ալ համայնքս է: Բնաւ մի՛ մտահոգուիք, այս հարցը ամենալաւ կերպով պիտի լուծենք:

Պր. Փիլօ Աթան հարցուց նաեւ թէ էնճիւմէնի կողմէ ապասեփականացման թեկնումին մասին տրուելիք որոշումը նոտարի միջնորդութեամբ պիտի ղըրկուի՞ թէ ոչ: Կիւլայ Աթըղ պատասխանեց որ անպայման պիտի ղրկուի:

Գարակէօզեանի խնամակալութեան ատենապետ Գէորգ Զաղըրճըօղլու, բաժնուելէ առաջ, Քաղաքապետին դիտել տուաւ որ խնամակալութիւնը առանձինն չի կրնար ստանձնել այսքան կարեւոր նոր ծրագրի մը պատասխանատուութիւնը, ուստի պահանջքը կը գտայ նոր ծրագիր մը մշակելէ ու զայն Քաղաքապետութեան առաջարկելէ առաջ համայնքային բոլոր շրջանակներու կարծիքն ու հաւանութիւնը առնելու: Միայն համայնքին հաւանութիւնը առնելէ վերջ է որ Գարակէօզեանի խնամակալութիւնը կրնայ ընդառաջել քաղաքապետութեան կողմէ առաջարկուած ծրագիրներու:

Մօտաւորապէս 2,5 ժամ տեւողութեամբ այս մէկտեղումէն վերջ պատուիրակութեան անդամներն ու հայ լրագրողները գացին Գարակէօզեան վարժարան, ուր ճաշեցին, ապա ունեցան խորհրդակցական ժողով մը: Ժողովի ընթացքին սեղանի վրայ դրուեցան բոլոր հաւանականութիւններն ու այս գործին հեռանկարները:

Ցայտնի է որ քաղաքապետութեան փափաքն է որ Գարակէօզեանի հողամասին 75 առ հարիւրը այսօրուան արժէքով փոխանցուի քաղաքապետութեան: Մնացեալ 25 տոկոսը շատ վստահելի ընկերակցութեան մը պիտի վարձուի խիստ շահաբեր պայմաններով: Այս մասին պիտի պատրաստուի ամէն տեսակ ապահովութիւն եւ երաշխաւորութիւն ներառնող պայմանագիրներ: Բայց այս ուղղութեամբ ամէն տեսակ բանակցութեան միջամուխ ըլլալէ առաջ Խնամակալութիւնը պայման կը դնէ որ ապասեփականացումը ջնջուի հաստատապէս:

Այս զարգացումներէն վերջ Գարակէօզեանի խնամակալութիւնը նոյն գիշերը արտակարգ ժողով մը գումարեց, քննարկելու համար ստեղծուած կացութիւնը: Ժողովականները որոշեցին փաստաբաններու հետ խորհրդակցիլ եւ նախապատրաստական աշխատանք տանիլ վերոյիշեալ հարցի լուծման համար:

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. ՎԻԷՆՆԱ ԱՆՑԱՒ

Յունիս 26-ին, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը աւարտելով իր մասնակցութիւնը Կրացի էքիւմէնիք Բ. Համաժողովին, հովուապետական այցելութիւն մը տուած է Վիէննայի Հայ գաղութին, տեսակցութիւններ ալ ունենալու նպատակով եկեղեցական եւ պետական պատասխանատուներու հետ:

Կրացի ժողովին մասնակցած են 43 երկիրներու 700 պատուիրակներ եւ ներկայ եղած են, շուրջ 10 հազար հրաւիրեալներ: Գարեգին Ա. Կաթողիկոսի բանախօսութիւնը խոր տպաւորութիւն ձգած է ներկաներուն եւ ի մասնաւորի մամուլի թղթակիցներուն վրայ:

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՏԵՆԴՈՎ ԱՊՐՈՂ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆԸ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԽՄԲ. — Թղթատարի անկանոնութեան եւ յապաղումներու պատճառաւ նոր ստացանք «Հայրենիք»ի (Պոսթըն) Մարտ 20-ի թիւը ուր լոյս տեսած է ողբացեալ Մինաս Թէօլէօլեանի այս գրութիւնը իր մահէն հազիւ ամիս մը առաջ։ Զայն կը հրատարակենք ոչ միայն Շաւարշի այլ մանաւա՛նդ իր թարմ յիշատակին։

ՄԻՆԱՍ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

1997 Յունուարի 26-ը քառասուներորդ տարելիցն էր հայ լեզուի բծախնդիր պահակ ու հայ լրագրութեան մեծարժէք վեթերան Շաւարշ Միսաքեանի։

Ամբողջ յիսուն տարի եղաւ ու մնաց հանրային — հրապարակագրային եւ գրական — մշակութային կեանքի յիշատակելի դէմքերէն մին, — արդար ու արի, մշտարթուն ու զուրգուրոտ հիմնադիրը «Յառաջ» օրաթերթի։

Ժամանակաշրջանի մը մէջ, երբ ցրուած մեր ժողովուրդը պէտք ունէր առաջնորդութեան, Եղեռնի յաջորդող վերակազմութեան եւ հաւաքական ապրումի օրերուն՝ ան աւելի քան երեսուն տարի (1925 — 1957) կրցաւ հաւատք ու ոգի ներշնչել Եւրոպայի, մասնաւորաբար Ֆրանսայի հայ գաղութին, «չափահաս որբերու» յուսահատ ու շուարած բազմութեան։

Մէկն էր անոնցմէ, որոնք յետ մահու կոչուած են ապրելու իրենց ոգիով, գաղափարներով, անհատական ու հաւաքական կեանքի մարզերուն վրայ ցուցաբերած կեցուածքով, մտաւոր թէ հոգեկան մասնայատկութիւններով։

Իր մահէն տարինե՛ր ետք, այսօր ալ՝ մեր մէջ ու մեզի հետ է ան, առօրեայ մեր հեւքին վկայ, — իր խոժոռանքով թէ ժպիտով, իր ժխտումներով թէ զուրգուրոտ ու հոգածու վերաբերումով, իր պոռթկումներով թէ լուրջ այլ պերճախօս խոկումներով։ Անհրաժեշտ բան մը պիտի ըլլար խմբագրական աշխատանքը, եթէ անհատական մեր համոզումներուն մէջ չունենայինք համաձայնութիւնը կամ տարակարծութիւնը տիրական այն բոլոր անուններուն, որոնք շրջան մը մեզի հետ եղան, եւ որոնց սատար թէ գնահատանքը նոյնքան թելադրական բան մը ունին այսօր ալ, փոյթ չէ՛, որ իրենք բացակայ՝ ն հիմա։

Արհեստին մարդը չէր Միսաքեան. արուեստին տենդով կ'ապրէր։ Աթոռին մարդը չէր, այլ՝ կոչումին։ Ահա նաեւ թէ ինչու կրցաւ որակով ըմբռնելու բարձրութեան մը վրայ մնալ միշտ, հրապարակագրին հետ հաշտ պահելով գրագէտը ու խմբագրական պաշտօնը վերածելով հանրային ղեկավարութեան, մտաւորական, մարդէն ակնկալելի առաջնորդութեան։ Շաւարշ Միսաքեան ինքնուրոյն ու անկախ խմբագրի տիպարը եղաւ, պարզութեան մէջ մնալով կուռ, պատկերուն, հաղորդական, զգայուն ու մտացի՛ միանգամայն։

1925-ին հիմնելով Փարիզի «Յառաջ» օրաթերթը՝ իր շուրջ խմբեց սերնդակից, նոր թէ նորագոյն արժէքներ, ամէնէն համեստ խոստումն իսկ մղելով «նպաստ» դառնալու ընդունակ ուժի։ Խիստ մնաց միշտ, անաչառ, յաճախ նաեւ աններող. սակայն անհունօրէն հոգածու եւ զուրգուրոտ եղաւ հանդէպ բոլոր անոնց՝ որոնք տաղանդ ունէին, նկարագիր ունէին ծառայութեան կամք եւ խոնարհամիտ ոգի։

Հայոց լեզուի բարձրագոյն կարելիութիւններուն հաւատաց, եւ անձին օրինակով հաստատեց թէ արեւմտահայութիւնը մշակոյթ ունեցող ժառանգութիւն մըն է, մտաւոր ու հոգեկան ամէնէն նուրբ մինակներն իսկ արտայայտելու ի վիճակի, ընդունակ՝ բառակազմական, շարահիւսական թէ ոճական բարեշրջումի, դիտականօրէն ամուր ու գեղարուեստականօրէն բարձրորակ։

Պայքարեցաւ ի պաշտպանութիւն Մեծասքանչի Հայերի դիմագծութեան. «Յառաջ»ը վերածեց դպրոցի մը՝ ուրկէ իրենց Մայրենիքը ճանչցան, սիրեցին եւ իւրացուցին յաջորդական սերունդներ։

Օրաթերթը մշակութային թէ մտաւոր ճակատներու վրայ դարձաւ ապաստան ու հովանի ապահով տաղանդներու. մինչեւ վերջին շունչ՝ հայ մարդուն եւ հայութեան անկողոպտելի կուռան ճանչցան դպրոցն ու գրականութիւնը, ազգային գիտակցութիւնն ու արժանաւորութիւնը։

Անգիր այս պատգամը կտակ դարձաւ իր զաւկին՝ Արփիկ Միսաքեանի, որ ժառանգեց «Յառաջ»ը հօրմէն, ու քառասուն տարիէ ի վեր անխախտ կը պահէ օրաթերթի նկարագիրն ու շունչը, ներշնչումստանալով ազգային իր ծառայութեան հաւատամքէն ու իր սեփական համոզումներուն տէր՝ անզիջող արուեստագէտ — հրապարակագիր հօրմէն, Շաւարշ Միսաքեանէն։

ՑԵՂԱՍՊԱՆԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ՄԻԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՄԲ Կ'ԸՆԴՈՒՆԻ ՀԱՅԿ. ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՍՏԱՏՈՂ ԲԱՆԱՁԵՒ ՄԸ

Մոնրէալի մէջ հաւաքուած ակադեմականներ իրենց տարեկան գիտաժողովի աւարտին, Յունիս 13-ին, ընդգրկեցին բանաձեւ մը, որով «անգամ մը եւս կը հաստատեն, որ 1915-ին Հայերու դէմ գործադրուած զանգուածային սպանդը ցեղասպանութիւն մըն է եւ իբրեւ այդ կը համապատասխանէ Միացեալ Ազգերու ցեղասպանութեան մասին հաստատած Ուխտի պայմաններուն», Բանաձեւը ընդունելու մասին եղած վիճաբանութեան ընթացքին խօսք առաւ փրոֆ. Վահագն Տատրեան եւ տուաւ որոշ բացատրութիւններ։ Այս ձեռնարկին յատկապէս զօրավիգ կանգնեցան փրոֆէսէօրներ՝ Իզրայէլ Չարնի, Ռոճըր Սմիթ, Մարք Մարքուսըն, Անգլիայէն փրոֆէսէօրներ՝ Մայքըլ Ֆրիման եւ Մարք Լըվին, եւ հռչակաւոր Եէյլ համալսարանէն՝ Պէն Քիրնան։ Գիտաժողովին մէջ երկու հատուածներ նուիրուած էին հայկական ցեղասպանութեան նիւթին։ Ցեղասպանագիտութեան տեսեղեկական վարկած մը մէջտեղ բերելու ջանքերու կապակցութեամբ ըստեղծուած ղեկուցակազմին մաս կազմող փրոֆ. Տատրեան ներկայացուց բաղդատական ցեղասպանագիտութեան նոր տեսութիւն մը՝ հիմնուելով հայկական եւ հրէական ցեղասպանութիւններու կարգ մը հասարակաց յատկանիշներուն վրայ։ Ցեղասպանութեան ոճիրը ուրանալու նիւթին յատկացուած ղեկուցարաժնին մէջ գլխաւոր հարցերէն մէկն էր Թուրքերու ուրացման հարցը։

Այս առիթով հրեայ ակադեմական Իզրայէլ Չարնի անգամ մը եւս թիկունք կանգնեցաւ հայկական ցեղասպանութիւնը ընդունել տալու ջանադրութիւններուն եւ յայտարարեց, որ իր երկրին մէջ արդէն զգալի են որոշ փոփոխութիւններ՝ ի նպաստ Հայերու. յատկապէս յիշեց վերջերս Իսրայէլի ազդեցիկ թերթ «Ճէրուսալէմ Փոսթ»ի մէջ եղած մէկ խմբագրականին եւ հեռատեսիլի գլխաւոր մէկ ծրագրին մէջ Հայերու ցեղասպանութեան նուիրուած ընդարձակ մէկ սփռումը։

Խօսք առաւ նաեւ գրականութեան փրոֆ. Փիթըր Պալաքեան։ Հայ Գողգոթայի հեղինակ՝ Պալաքեան Աբք. ընտանիքին շառաւիղներէն եղող այս յոյժ խոստմնալից երիտասարդ ակադեմականը վերջերս հրապարակ ելաւ ամերիկեան մէտիաներու բեմին վրայ իբրեւ անվեհեր եւ յախուռն պայքարող մը հայկական ցեղասպանութեան ճանաչման գործին մէջ։ Շըրնորհիւ իր աննկուն կամքին ամերիկեան բազմաթիւ թերթեր, ներառեալ «Նիւ Եորք Թայմզ»ը, մերկացուցին վաստահամբաւ Թըրքալէր փրոֆ. Հիթ Լաուրիի սադրանքները՝ հայկական ցեղասպանութիւնը ժխտելու եւ ուրանալու կապակցութեամբ։ Իր կարճ ելոյթին մէջ Պալաքեան ուրուագծեց իր պայքարը այս ժխտումներու եւ ուրացումներու դէմ։ Այս առթիւ գիտաժողովին մասնակցող բազմաթիւ ակադեմականներ իրենց ստորագրութիւնը դրին այն յայտարարութեան, զոր Պալաքեան կը յուսայ հրատարակել Ամերիկայի մեծագոյն օրաթերթերուն մէջ եւ ուր 140-է աւելի ամերիկացի մտաւորականներ, գրողներ եւ ակադեմականներ կը ձաղկեն Թուրք կառավարութեան ջանքերը հայկական ցեղասպանութիւնը մոռացութեան ենթարկելու եւ այս նպատակին համար ամերիկեան առաջնակարգ համալսարաններու մէջ այսպէս կոչուած «Թըրքագիտական» ամպիոններ ստեղծելու։ Պէտք է չէշտել, որ վերջին երկու տարիներուն Պալաքեան սուսալի մը պէս փայլատակեց ամերիկեան հանրային կեանքի երկնակամարին վրայ, բուռն պայքար մը մղելով Թուրքերու նենգափոխութիւններու եւ ուրացումներուն դէմ։ Ինչ որ նոյնքան կարեւոր է սակայն, իր ջանքերը, նուաճումներ ըլլալու սահման, յաջողութիւններով կը պսակուին։

Այս շարաթուան «Նիւ Եորք Թայմզ»ի յաւելուածը, զոր օրինակ, ընդարձակ գրախօսական մը տպեց, գովաբանելով իր գրելու, պատմելու եւ ընթերցողը առինքնելու բացառիկ կարողութիւնը. գրախօսականը նուիրուած էր Պալաքեանի վերջին գործին, որ Black dog of fate մակդիրը կը կրէ եւ կը բացատրէ ու կը վերլուծէ հայկական ցեղասպանութիւնը՝ հիմնուելով իր մեծ մօր ապրած ողբերգական կեանքին վրայ։ Մէկ ամսուան ընթացքին գիրքը սպառեցաւ եւ հրատարակիչը, Basic Book, արդէն անցած են 15.000 տպաքանակով երրորդ տպագրութեան։

Գիտաժողովին կը մասնակցէր նաեւ տոքթոր Ռուբէն Ադալեան, հայկական համագումարի վերջերս ստեղծած Անի հիմնարկի վարիչ տնօրէնը, որ կը նախագահէր գիտաժողովի մէկ ստորաբաժիններէն հանդիսացող ղեկուցարաժնի մը։

Այս բոլորէն դուրս տեղի ունեցաւ հանրային դասախօսութիւն մը, որ կազմակերպուած էր Մոնրէալի Համազգայինին կողմէ եւ որ սկիզբը նախատեսուած էր միայն հայ համայնքին համար եւ, որ պիտի ըլլար հայերէն։ Բայց երբ շատ մը ամերիկացի, եւրոպացի եւ աւստրալիացի ակադեմականներ փափաք յայտնեցին ներկայ ըլլալ երբ լսեցին նիւթին մասին, որ էր Գերմանիոյ Մեղսակցութիւնը Հայկական Ցեղասպանութեան Մէջ, կազմակերպիչները որոշեցին նոր կարգադրութիւն մը ընել եւ դասախօսութիւնը ներկայացնել անգլերէն լեզուով. պիտի դասախօսէր այդ նիւթին մասնագէտ՝ փրոֆ. Տատրեան։ Տարբեր երկիրներէ 21 ակադեմականներ ներկայ գտնուեցան ճաշին, զոր Հայ Դատի եւ Համազգայինի վարիչները դասաւորած էին Հայ Կեդրոնին մէջ՝ նախքան դասախօսութիւնը։

Մէկ ժամ եւ քառասուն վայրկեան տեւող իր դասախօսութեան մէջ Տատրեան մանրամասնօրէն վերլուծեց Գերմանիոյ մեղսակցութիւնը եւ հետեւաբար պատասխանատուութիւնը մեծ ոճիրին մէջ։ Կիրօյ Մանոյեան, «Հորիզոն»ի խմբագիրը, բարձրախօսին առջեւ գալով ըսաւ որ գերմանացի փրոֆէսէօր մը կ'ուզէ քանի մը խօսք ըսել։ Պրէմէնի համալսարանի երիտասարդ դասախօս՝ Տոքթոր Կուննար Հայնզոն հետեւեալ յատկանշական յայտարարութիւնը ըրաւ.

«Ես ծանօթ եմ փրոֆ. Տատրեանի գործերուն։ Ինչպէս գիտէք իմ ազգս մեղանչեց Հրեաներուն եւ ուրիշ ազգերու դէմ Բ. աշխարհամարտի ընթացքին եւ իմ կառավարութիւնը ընդունեցաւ պատասխանատուութիւն այս ոճիրներուն համար։ Այսօր ես ձեզի կ'ուզէի յայտարարել, որ Տատրեանի փաստերը համոզիչ են եւ ես շատ կը ցաւիմ, որ Հայ ազգին դէմ ալ մեղանչեցինք մենք, Գերմաններս»։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՏԱՐՏԱՄ ՏՈՂԵՐ

ՍԱԳՕ ԱՐԵԱՆ

Յառաջաբան՝ Ա. ԱԼԻՔԵԱՆ

Պէյրութ, 1997

ՅՈԲԵԼԵԱՆԻ ՄԸ ԱՌԻԹՈՎ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Հրատարակութիւն՝
«Մաշթոց» Մատենաշարի
Պէյրութ, 1995

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՒՍՄԱՆՑ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՕՐ

Յունիս 23-ին Փարիզի Արեւելեան Լեզուներու եւ Մշակոյթներու հիմնարկի (INALCO) սրահներուն մէջ, տեղի ունեցաւ Հայագիտական ուսումնասիրութեանց նուիրուած տարեկան միօրեակը։

Ինչպէս 6 տարիներէ ի վեր, այս տարի ալ միօրեակը կազմակերպուած էր Հայագիտական Ուսմանց Ընկերակցութեան կողմէ (Société des Etudes Arméniennes), որուն գլխաւոր նպատակն էր ներկայացնել հանրութեան, հայագիտական զանազան ճիւղերու մէջ աշխատանքներ կատարող ուսանողները եւ մասնագէտները։ Այս տարի մասնաւորաբար առիթը տրուած էր երիտասարդներու ներկայացնելու իրենց աշխատութիւնները։

Օրուան առաջին խօսողը եղաւ Հերվէ Ժորժելէն, որուն աշխատասիրութեան նիւթն էին Օսմանեան Կայսրութեան վերջին շրջանին, Իզմիրի մէջ միջ — ցեղային յարաբերութիւնները։ Ան ըսաւ որ այդ շրջանին քաղաքի բնակչութեան մեծամասնութիւնը կը կազմէին ոչ — իսլամ տարրերը, ինչպէս՝ Յոյները, Հրեաները, Հայերը եւ Եւրոպացիները, որոնցմէ մանաւանդ յիշեց՝ Իտալացիները եւ Անգլիացիները։ Իր ուսումնասիրութիւններուն մաս կը կազմեն նաեւ վերոյիշեալ հաւաքականութիւններու յարաբերութիւնները ժամանակի իշխանութիւններուն հետ։ Աշխատութեան գլխաւոր աղբիւրը կը հանդիսանան եւրոպական երկիրներու դիւանագիտական արխիւները։

Իրեն յաջորդեց Աննա Լէյլոյեան որուն նիւթն էր Վասպուրականի մանրանկարչութեան ամենակարեւոր դէմքերէն մէկը՝ Յովհաննէս Խիզանցին։ Ան բացատրեց թէ ինչպէս ոճի քննութիւնը եւ յիշատակարաններու մանրակրկիտ ընթերցումները զինք բերած են հետեւեալ եզրակացութեան. հակառակ ընդհանրացած գաղափարին, Խիզանի դպրոցին մէջ, այդ շրջանին, չկան քանի մը Յովհաննէսներ, այլ մէկ Յովհաննէս, որուն արուեստին կը պատկանին ամբողջ շարք մը մանրանկարներ, եւ ատոնք արդիւնք են գրեթէ յիսուն տարիներու վրայ երկարող ստեղծագործական բեղուն կեանքի մը։

Առաւօտեան երրորդ բանախօսը Արամ Մարտիրոսեանն էր որուն հետազօտութիւններուն նիւթն էր Հայոց կանոնագիրքը եւ միջնադարեան Հայաստանի ազանդները։ Մարտիրոսեան խօսեցաւ կանոնագիրք Հայոցի հեղինակ՝ Յովհաննէս Օձնեցի Կաթողիկոսի ժամանակաշրջանին Հայաստանի քաղաքական եւ կրօնական իրավիճակին մասին, անդրադառնալով Կանոնագիրքին իրական տեղին կրօնական ու աշխարհիկ կեանքի մէջ։ Ան յիշեց նաեւ թէ Կանոնագիրքը կը պարունակէ օրէնքներու ամբողջութիւն մը որոնց մէկ մասը ուղղակի թարգմանութիւններ են Եկեղեցւոյ հայրերու կողմէ գրուած գործերէ (Բարսեղ Կեսարացի, եւայլն), իսկ միւս մասը գրի առնուած է ուղղակի Օձնեցիի կողմէ եւ ուրեմն աւելի ինքնատիպ է։

Առաւօտեան բաժնի վերջին խօսք առնողը եղաւ Այինա Կօլնազարեանը, նիւթ ունենալով Ա. Աշխարհամարտի պարսկական Ատրպատականի Հայ գաղութը։ Ան խօսեցաւ հայ — պարսիկ փոխ — յարաբերութիւններու, 1914-ի Օսմանեան յարձակումներուն եւ անոնց հետեւանքներու մասին։

Կէսօրէ ետք նիստերը շարունակուեցան Նուշինէ Եաւարի Տելլէնկուրի հետազօտութիւններուն մէկ ամփոփումով։ Մեկնելով Պարսկաստանի պետական դըպրոցներու մէջ գործածուած դասագիրքերէն՝ հետազօտողը ներկայացուց պարսկահայ գաղութէն այնտեղ տրուած պատկերը։

Յաջորդ խօսողն էր Լեւոն Քէչէճեան որուն աշխատութեան նիւթն էր Զապէլ Եսայեանի նամականին։ Աշխատասիրողը ձեռնարկած է Եսայեանի կենսագրութեան, մեկնաբանութեան ուսումնասիրութեան, մեկնելով ցարդ անտիպ կամ քիչ ծանօթ արխիւային այլազան նիւթերէ։

Օրուան վերջին բանախօսն էր Բորիս Աճէմեան։ Ան Եթովպիոյ Հայ գաղութին պատմականը ըրաւ ԺԸ. դարէն սկսեալ՝ անդրադարձաւ Հայերու դերին, եւ յիշեց թէ հակառակ իրենց սահմանափակ թիւին անոնք վերջին ծայր կարեւոր մասնակցութիւն մը ունեցած են երկրի առեւտրական եւ մանաւանդ մշակութային կեանքին մէջ։ Ան ըսաւ որ իր աշխատութեան ամենակարեւոր աղբիւրներէն են

Արժանթինահայ կեանք

ՄԵԾԱՐԱՆՔԻ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ

Հինգշաբթի, Յունիս 12–ին, տեղւոյս Ազգային Սան Մարթինեան Հիմնարկը (պետական), իր կեդրոնին մէջ կազմակերպեց մեծարանքի յատուկ ձեռնարկ մը՝ նուիրուած Հայաստանին եւ Պուէնոս – Այրէսի մէջ գործող «Փօղոս Արզումանեան» բարեխնամական հիմնարկութեան, յանձինս Տէր եւ Տիկին Արմէն եւ Սիրանոյշ Արզումանեան – Մեծատուրեանի: Մեծարանքի շարժառիթն էր Արժանթինի ազատարար Խոսէ Տէ Սան Մարթինի կիսանդրիի զետեղումը՝ Երեւանի «Արժանթինի Հանրապետութիւն» դպրոցին մէջ, նախաձեռնութեամբ նոյն դպրոցի բարերար «Պ. Արզումանեան» հիմնարկութեան: Այս ձեւով, Ազգային Սան Մարթինեան Հիմնարկը կ՚ուզէր արտայայտել իր գնահատանքն ու երախտիքը Հայաստանին, որ աշխարհագրական այդ գօտիներուն մէջ կը հանդիսանար միակ երկիրը, ուր իր հողին վրայ տեղ կուտար հարաւ – ամերիկեան Ազգային Հերոսի կիսանդրիին:

Հանդիսութեան ներկայ եղան Արտաքին նախարարութեան պաշտօնատարներ, արձրաստիճան զինուորականներ, Հայաստանի դեսպան Պր. Վահան Տէր – Ղեւոնդեան, բարերար Տէր եւ Տիկին Արմէն Մեծատուրեան, հայ կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ եւ հայ թէ օտար հրաւիրեալներ:

Առաջին առթիւ կարդացուեցաւ նախագահ Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Ա.ի եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Արամ Ա.ի շնորհաւորական եւ օրհնութեան հեռագիրները:

Սան Մարթինեան Հիմնարկի տնօրէն՝ զօրավար Տիէկօ Սօրիա յայտարարեց, որ «Հեռաւոր Հայաստանի մէջ Ազատարարի կիսանդրիի զետեղումով՝ պատիւ կ՚ընծայուի Արժանթինին: Խորհրդանշական է որ, չարունակեց տնօրէնը, նոր ազատագրուած Հայաստանի հանրապետութեան մէջ կը գտնուի կիսանդրին մարդու մը, որ կեանքի նպատակ ըրած էր ազատութիւնը»:

Տնօրէնը Հիմնարկի կողմէ գնահատանքի գիր մը յանձնեց բարերար Տէր եւ Տիկին Ա. Մեծատուրեաններուն. եւ Հիմնարկի պատուոյ անդամ հռչակեց դեսպան Պր. Վահան Տէր – Ղեւոնդեանը, անոր տալով համապատասխան վկայագիր:

Խօսք առնելով՝ դեսպանը արժեւորեց Սան Մարթինեան Հիմնարկի դերը, ընդգծելով որ անիկա կոչուած է «պահպանելու ազգային հերոսի վարքն ու աւանդութիւնները, որոնք 180 տարիէ ի վեր միշտ կը վերանորոգեն անկախ պետութեան եւ ժողովրդավարութեան հիմնական սկզբունքները»: 1991–ին, Հայաստանի քաղաքացիները եւս հանրաքուէով մը արտայայտեցին իրենց կամքը՝ ապրելու համար ազատ, անկախ եւ ժողովրդավար հայրենիքի մէջ»: Այնուհետեւ, դեսպանը ընդգծեց երկու երկիրներու բարեկամութիւնը, այս գծով առանձնացնելով արժանթինահայ գաղութի դերը, որուն տիպար օրինակ է «Պր. Արզումանեան» հիմնարկութեան նախաձեռնութիւնը:

«Պ. Արզումանեան» հիմնարկութեան անունով շնորհակալութեան խօսք ըրաւ Պր. Սուրէն Մօզեան:

Ստացուած էին նաեւ ձեռնարկին ընթացքին կարդացուեցան հեռագիրներ հետեւեալ անձնաւորութիւններէն. – Հայաստանի Սահմանադրական Ատեանի նախագահ Գագիկ Յարութիւնեան, Կրթութեան եւ Գիտութեան նախարար Արտաշէս Պետրոսեան, «Հայաստան» Հիմնադրամի գործադիր տնօրէն Տիկին Մանուշակ Պետրոսեան, Արեւմտեան Եւրոպայի եւ Ֆրանսայի Հայոց առաջնորդ Գիւտ Արք. Նագդաշեան, Միացեալ – Նահանգներու Արեւմտեան Թեմի առաջնորդ Մեսրոպ Արք. Աշճեան, Պրազիլի դեսպանը Արժանթինի մօտ, Հայաստանի Արտաքին Գործոց եւ Պաշտպանութեան նախարարները, Արժանթինի Հայ Կեդրոնի վարչութիւնը, Մոնթէվիտէոյի Արմենիա ուսանողական, Պուէնոս – Այրէսի նորակազմ «Ազգային համագումարը», Երեւանի «Հայ – Արժանթինեան» ընկերութիւնը, եւայլն:

Պաշտօնական բաժինէն վերջ ցուցադրուեցաւ Երեւանի մէջ կիսանդրիի զետեղման տեսերիզը եւ տեղի ունեցաւ հիւրասիրութիւն՝ Սան Մարթինեան Հիմնարկի կողմէ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

համբոյրները եւ առեւտուրի մարդոց վկայութիւնները:

Աշխատութիւններու ներկայացումներուն հետեւեցան հարց ու պատասխաններ, զորս ղեկավարեց Հայագիտական Ուսման Ընկերակցութեան պատասխանատու Անահիտ Տօնապետեան:

Իր զանազանեալ ու խիտ բովանդակութեամբ այս ձեռնարկը որոշ պատկեր մը կուտայ ներկայ հայագիտական որոնումներէն, եւ հաճելի է տեսնել թէ ինչպէս երիտասարդ նոր սերունդ մը լծուած է հայագիտական նոր կալուածներու ուսումնասիրութեան:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

«ԳԱՐՈՒՆ» ՄԱՆԿԱՆՑ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ ՀԱՄԵՐԳԸ

12 տարին մարդկային կեանքին մէջ շատ երկար շրջան մը չէ, սակայն բաւարար է 10–ամեայ պատանիի մը համար որ ան դառնայ չափահաս երիտասարդ մը: Այդ մէկը պատահեցաւ Գարուն երգչախումբին համար: Կազմութեան օրերու պատանիները մեծցան, դարձան համալսարանական կամ նետուեցան աշխատանքի կեանքի, բայց բարեբախտաբար անոնցմէ շատեր մնացին հայկական շրջանակներու մէջ: Իսկ «Գարուն»ի առաջին անդամուհիներէն անոնք որոնք տարիքով մի քիչ մեծ էին, այսօր դարձած են «Գարուն»ի ծնողներ: Ուստի Յունիս 14, Շաբաթ երեկոյեան ունկնդրեցինք Գարուն մանկա – պատանեկան երգչախումբի երկրորդ սերունդը, թոռները:

Ժամը 20.30–ին սկսաւ Գարուն մանկա – պատանեկան երգչախումբին համերգը, Մարսէյլի Մայր Եկեղեցւոյ Ս. Ջրբաշեան սրահին մէջ, ներկայութեամբ Յակոբ Արք. Վարդանեանի, որ միշտ կը քաջալերէ եւ կը խրախուսէ մշակութային ձեռնարկները:

Նախ բեմ բարձրացաւ «Գարուն»ի Բ. խումբը (բոլորովին նորակազմ), մեզի հրամցնելով Նազարեանէն՝ «Եզդ տարեդարձի», Թէրզեանէն՝ «Աքաղաղը» եւ «Փիսիկն ու Մկնիկը»: Հակառակ իրենց շատ փոքր տարիքին ու հասակին, ամենամեծ լրջութեամբ կը հետեւէին ղեկավար Խաչիկ Երմագեանի խրաքանչիւր շարժին: Այս երեք երգերուն յաջորդեցին արտասանութիւններու փունջ մը. Մարալէն՝ «Խամաճիկը», Թամարէն՝ «Արջ աղբարը», Մասիսէն՝ «Կապիկն ու ակնոցները», Րաֆֆիէն՝ «Հիւանդ կատուն», Հովիկէն՝ «Ստախօս հովիւը», Փառանձեմէն՝ «Կոտակը» եւ Սեղայէն՝ «Ես իմ անոյշ Հայաստանին»: Երկու ընդմիջումներով ունկնդրեցինք նաեւ նուագածուներ որոնցմէ մին՝ Մատլէն՝ փոքրիկ ջութակահարուհի մը, նուագեց Կոմիտասի «Շողեր Ջան»ը, իսկ երեք Հիւրի «Պօլերօ»ն նուագեցին Վահան՝ ֆակոթով եւ Լիլիան՝ դաշնակով: Անգամ մը եւս բեմ եկաւ «Գարուն»ի Բ. խումբը, երեք երգերով՝ Թերզեանի «Աղօթք հայրիկին եւ մայրիկին», «Նաւավարներ» եւ Նազարեանի «Մատները»: Ապա յաջորդաբար եկան մեղ գրաւել մեներգիչներ եւ նուագածուներ: Պարպօթի «Երկրորդ հանդէսը» նուագեցին՝ Անդրանիկ զալարափողով եւ Լիլիան դաշնակով: Հայտրնի «Մրնուէ»ն դաշնամուրի վրայ միասնաբար մեկնաբանեցին Նինա եւ Արմենուհի, Կոմիտասի «Կաքաւիկը» մեներգեց Էլիզ – Անթառամ որուն դաշնակով կ՚ընկերանար Կարինէն: Տաղանդաւոր եւ խոստումնալից ջութակահարուհի Սաթենիկ լարերուն վրայ խօսեցուց Կոմիտասի «Ծիրանի ծառ»ը, որուն անգամ մը եւս դաշնակով կ՚ընկերանար Լիլիան:

Հուսկ ներկայացաւ «Գարուն» երգչախումբի Ա. խումբը, աւելի մեծ եւ վարժ, մեզի հրամցնելով Վէզեանի՝ «Սիրեցէք տղաք», Շիշեանէն՝ «Լորիկ» եւ «Ցառաջընթաց թմբկահար», Պարթեւեանէն՝ «Հայոց լեզուն»: Երախաներէն շատեր կը նուագէին հարուածային երաժշտական գործիքներ: Համերգը վերջ գտաւ խանդավառ ծափահարութիւններով, բեմ հրաւիրուեցաւ «Գարուն»ի հիմնադիր տնօրէնուհին՝ Տիկին Ժիլլէթ Երմագեան որուն ծնողաց կողմէ նուիրուեցաւ փունջ մը ծաղիկ, նոյնպէս նաեւ Օրիորդ Լիլիաց Օկաննէսէֆի որ համերգի տեւողութեան դաշնակով ընկերացաւ երգչախումբին. ինքն ալ հասած է այդ խումբին ծոցէն: Նաեւ փունջ մը ծաղիկ տրուեցաւ Օր. Անի Երմագեանի, որ հակառակ իր երիտասարդ տարիքին, գիտակցութեամբ եւ նուիրումով կը տրամադրէ իր հանգիստի ժամերը փոքրիկներու ձայնամարզութեան:

Յետ համերգի պարտէզին մէջ տեղի ունեցաւ տարեդարձի խնջոյք, առատօրէն սարքուած սեղաններու շուրջ եւ խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ կտրուեցաւ տարեդարձի կարկանդակը:

Կը յիշեմ այն օրը երբ առաջին անգամ Տէր եւ Տիկին Երմագեան յայտնած էին, մանկա – պատանեկան երգչախումբ մը կազմելու գաղափարը: Գործադրուած գաղափարին վրայէն անցան 12 տարիներ որոնց ընթացքին անոնք աշխատեցան անվհատ, անխոնջ, ուստի՝ արդիւնաբեր: Համերգներու ընթացքին կը տեսնենք ղեկավար՝ Պր. Խաչիկ Երմագեանի աշխատանքը բայց այդ խումբին ետին կան թաքուած ուրիշ քրտինքներ, որոնց ականատես չենք: Անոնք կը պատկանին Տիկ. Ժիլլէթն Երմագեանին, որ անձայն, անշշուկ արդէն իսկ պատրաստեց իր փոխանորդները. ապահովուած է դպրոցի մը տեւականութիւնը եւ յաջորդականութիւնը: «Գարուն» երգչախումբը կը տեսնենք դպրոց մը ըլլալով, որովհետեւ ան ոչ միայն կ՚ուսուցանէ երաժշտութիւն, այլ նաեւ մայրենին. Չէ՞ որ երախային լեզու մը սորվեցնելու լաւագոյն միջոցը երգն ու արտասանութիւնն են:

Բարեբախտաբար գաղութէն ներս ունինք նուիրուած հոգիներ. երանի թէ ունենայինք նաեւ նոյնքան գիտակից ծնողներ...:

ԱՆԻ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՃԱԽԱՐՑ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Բ. ՄԱՍ

ՏԵՐԵՒՆԵՐ ԴՈՂՆԱԾ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԷ ՄԸ

Ձեռնակապերը քակեցին ու մինչ կը կարծէինք թէ զատ զատ պիտի արգիլափակեն առանձին խցիկներու մէջ, բոլորս մէկ վար իջեցնելով, հինգս մէկ սենեակ դրին, ուրն ալ ուրիշ սենեակ մը, յարակից: (խիշաաբ գօվուշի):

Ովքե՞ր էին միւս կալանաւորները, – բոլորն ալ ծանօթներ, զանազան պատճառներով ձերբակալուած եւ գիտմամբ ինծի հետ միացուած:

Ուղղակի իմ ձերբակալութեան հետ կապ ունէր. – 1. Սամուէլ Դաբբինեանը, որ նախապէս բանտարկուած եւ ոստիկանութեան տեւրակին մէջ արձանագրուած ըլլալով, կը կանչուի եւ վար կը դրուի: (Նշանածը, Սօնա, երբ կ՚երթայ լուր առնելու, զայն ալ վար կը դնեն եւ կը բանտարկեն առեն մը, իբրեւ մեղսակից). – 2. Իգնատիոս (Ահարոնեան), որ ձերբակալութենէս մէկ շաբաթ յետոյ, Վլատիմիրին կ՚երթայ իբրեւ մաքսային գործակալ եւ կ՚ուզէ փրկել պայուսակը կամ տետրակը: Վլատիմիր կը մատնէ եւ Իգնատ կը ձերբակալուի:

Անուղղակի կապ մը ունէր Տիգրան Զէօկիւրեանի երէց եղբայրը, ոգրացեալ Յովհաննէսը (Օննիկ), որուն հասցէին հեռագիր մը ուղղած էր Մարգպետ, Հալէպէն:

Պարտէզի մը մէջ շինուած, երեւութապէս մաքուր էր «Ինշաաթ գօվուշի»ն, բայց կատարեալ փուս մը՝ լուերու: Առաջին գիշերն իսկ խաչեցանք, եւ որովհետեւ կարելի չէր քնանալ, աջ – ձախ կը տրորուէինք, մինչ հերթապահ ոստիկանը կ՚ոռնար.

– Ուլան խաթսանա, էօքիւզ շիմտի...
(Զգուշացէ՛ք ե՛ղ, հիմա...)

Քանի մը օր վերջը՝ գիշերուան ժամը 2–ին արթնցուցին զիս տանելու համար կեդրոնի հրամանատարին քով: (Մէրքէզ գօմանտանը):

Չէին կրցած քնանալ միւսները, մինչեւ վերադարձս:

Բանտէն մինչեւ կեդրոնի հրամանատարութեան շէնքը (տասը վայրկեան), առջեւէն կ՚երթար զինուորական բանտին վերատեսուչը, Խամայիլ Հագգը պէյ, իսկ իմ քովէս՝ բանտապահ մը եւ չաւուշ մը: Մինչ բացատաէն կ՚անցնէինք, այս վերջինը, Քէօր Մէհմէտ, կը հարցնէր ու կը պատմէր.

– Հմայեակ Արամեանցը կը ճանչնա՞ս.
– Լսած եմ, չեմ ճանչնար:
– Ան ալ քեզի պէս «քոմիտաճի» էր, բայց ճշմարտութիւնը խօսեցաւ ազատեցաւ, հիմա ֆէսը ծուռ դրած, էֆէնտիի պէս կ՚ապրի: Դուն ալ խօսէ ճշմարտութիւնը, վաղ առտու կ՚ազատիս:

Իսկ կեդրոնի հրամանատարը, Ալի Րիզա պէյ (չշփոթել միւսին հետ), զիս առաջնորդեց իր գրասեղանին քով, որուն ետեւ պատուհան մը կը բացուէր հրապարակին վրայ: Նստանք եւ սկսաւ հարցումներ ուղղել: Յետոյ սպառնալով – ձօրէն խօսելով յանկարծ դիմել տուաւ.

– Հրանտ Աղաջանեանը կը ճանչնա՞ս. սքանչելի երիտասարդ մը. չեմ գիտեր ինչ պատճառով ձերբակալուած էր եւ մեզի յանձնուեցաւ: Առաջին օրէն, քաջաբար խոստովանեցաւ ամէն բան. վերջին պահուն, չիտակ պատասխանած չըլլալով պզտիկ հարցումի մը, պատերազմական ատեանը նեղացաւ եւ մահուան դատապարտեց: Եւ հարկադրուեցանք այդ բաքանչելի, գեղեցիկ եւ ապրելու արժանի, վայելելու սահմանուած երիտասարդը կախել սա դիմացի հրապարակին վրայ (ցուցնելով պատուհանէն):

Քանի մը շաբաթ յետոյ սկսան բուն հարցաքննութիւնները, հարցաքննիչ ատեանին առջեւ (Հիյյէթը Թահգիգիյէ), որ կազմուած էր հինգ բարձրաստիճան սպաներէ, բացի հարցաքննիչ դատաւորէն:

Անշուշտ ես էի հարցաքննութեան առանցքը: Երբեմն առտու – իրիկուն, կը կանչէին, կը քրտնեցնէին եւ յետոյ օրերով կը ձգձգէին:

Միւսներուն հարցաքննութիւնը կարճ կը տեւէր, քանի որ, որեւէ փաստ չունէին անոնց դէմ:

Յետոյ, ես բոլորն ալ կ՚անգիտանայի, բացի Մ. Խտրճեանէն, որուն համար կ՚ըսէի թէ տարի մը պաշտօնակից ենք եղած «Ազատամարտ»ի մէջ, բայց ուրիշ որեւէ կապ չենք ունեցած:

– Բայց անոնք բոլորն ալ քեզ կը ճանչնան:

– Կրնայ ըլլալ: Յօդուած գրած, ճառ խօսած եմ:

– Ուրիշ գործեր ալ կատարած ես անոնց հետ:

– Ի՞նչ գործ կրնամ կատարած ըլլալ, երբ չեմ ճանչնար:

Հարցաքննիչ դատաւորը, Պէհա պէյ, չափազանց խորամանկ տիպար մըն էր, եւ հարցումները կը տեղացնէր մերթ ողոքելով, մերթ սաստելով կամ զարմացական կանչեր արձակելով.

– Քեզի պէս ուշիմ տղայ մը ի՞նչպէս այսքան տխմար (ապտալ) պատասխաններ կուտայ...

Շատ բանուկ մեթոտ մըն էր այս ոստիկանութեան, ինչպէս կեդրոնի հրամանատարութեան մէջ:

Օր մը, ուզելով կապեր հաստատել Մաուրին հետ, հրամանատարը կը հարցնէր.

– Զ. ... կ՚ըսէ թէ նշանածդ է. քեզի պէս բանաստեղծ մարդ մը ի՞նչպէս կրնայ սիրել հասարակ «մօտիստ» մը, չեմ հաւատար, միւսն է, Մաուին...

– Դժուար է բացատրել սրտի խնդիրները:

– Ոչ, ոչ, ան քեզի չի վայելեր. միւսն է, գեղեցիկ, նուրբ, ուսեալ. Դուն կ՚ուրանաս, բայց ան կը ճանչնայ քեզ, եւ կը սիրէ, շա՜տ կը սիրէ:

Ուրիշ առիթով մը, հետեւեալ հարցադրումը տեղի կ՚ունենար ոստիկանութեան բանտին մէջ, երբ դեռ խելքս գլուխս չէր եկած եւ կակազելով կը խօսէի.

(Շար. 23)

(Շար. Ա. էջէն)

ներուն: Ազրպէյճանական մամուլին մէջ լոյս տեսած լուրերուն համաձայն Ուզբէկստանի նախագահը՝ Իսլամ Քարիմով որ մինչեւ վերջերս կը պահէր չէզոք դիրք մը Արցախի կնճիռին նկատմամբ, Հ. Ալիեւի այցելութեան կապակցութեամբ տուած մամուլի ասուլիսին ընթացքին ըսած է թէ Կովկասի մէջ կարելի չէ որ ըլլան հայկական երկու պետութիւններ, ու ղարաբաղեան հարցը հարկ է լուծել քաղաքական ճամբով: Ուզբէկստանի նախագահը արդար եւ իրաւացի որակած է Ազրպէյճանի դիրքորոշումը որ կը կայանայ հողային ամբողջականութեան պահպանման, գրաւուած հողերու պարպումի եւ տեղահանուածներու վերադառնալու սկզբունքներուն մէջ: Ան «լաւ նախաքայլ» համարած է Մինսկի խումբի նախագահութեան ԱՄՆ-ու եւս մասնակցութիւնը:

Իսկ Ղազախստան Ազրպէյճանի գործակցութեան իր տրամադրութիւնը արտայայտած էր արդէն Յունիս 10-ին, երբ Ղազախստանի նախագահ Նազարպայեւի եւ Ալիեւի Ալմաթիի մէջ միասնաբար տուած մամուլի ասուլիսին Նազարպայեւ քննադատած էր Ռուսաստանի կողմէ Հայաստանի զէնք յանձնելու պարագան: Ինչ կը վերաբերի ղարաբաղեան հարցին, Ղազախստանի նախագահը վճռական շեշտով ըսած է թէ «դէմ է պահանջուած անջատողականութեան»:

ԱՐՑԱԽԻ Ի ՆՊԱՍՏ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ

ԼՂՀ իշխանութիւններուն նախաձեռնութեամբ 1998 Մայիս 9-ին կը կազմակերպուի մեծ վիճակահանութիւն մը ի նպաստ Արցախի: Վիճակախաղին 500 հազար տոմսակները կը վաճառուին 5 տոլարի համարժէքով, Հայաստանի, Արցախի եւ Սփիւռքի հայաշատ բոլոր երկիրներուն մէջ: Վերոնշեալ օրը վիճակահանութիւն տեղի կ'ունենայ աշխարհի չորս ծայրերուն նախապէս որոշուած վայրերու մէջ: Բացի դրամական եւ նիւթական նուէրներէ, վիճակահանութեան կը դրուին նաեւ ԼՂՀ քաղաքացիութեան իրաւունք, Արցախ զբօսնելու ուղեգիրներ, ինչպէս նաեւ տուներ ու հողային տարածքներ, անհատական գործի արտօնաթուղթեր եւլն.:

Այս նախաձեռնութեան գլխաւոր նպատակն է, ինչպէս յայտնած է վարչապետ Լ. Պետրոսեան, ծրագրին ներկայացման ուղղուած հանդիպումին ընթացքին, Արցախի աւերուած տնտեսութիւնը քին, աւերուած տնտեսութիւնը վերավերականգնել է ու ընկերային հարցերը լուծել:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԵՌԱՏԻՆԵՐԸ ԾԽԱՄՈԼ

Հայաստանի Առողջապահութեան նախարարութեան մէկ տեղեկագրին համաձայն Հայաստանի մէջ 14 – 16 տարեկան դեռահասակներու 36,8 տոկոսը կը ծխէ, անոնց 56,4 տոկոսը տղաք են: Տղաքը կը սկսին ծխել, ընդհանրապէս 14 տարեկանին, իսկ աղջիկները 16:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

UGAB-MARSEILLE

VOYAGE EN ARMENIE

du 9 au 16 Octobre

Inauguration officielle de la 5ème Table de l'UGAB

PROGRAMME DU VOYAGE

— **Jeudi 9 Octobre :** Décollage de Marseille pour Paris. Accueil à l'arrivée et transfert à l'aéroport Charles de Gaulle 1. Enregistrement; 18h35 Envol pour Erevan. Arrivée à Erevan, accueil et transfert à l'hôtel.
— **Vendredi 10 Octobre :** Matinée **libre.**
— **Samedi 11 Octobre : INAUGURATION DE LA 5EME TABLE DE L'UGAB.** Déjeûner. Après-midi: les actions de l'UGAB en Arménie (visite de l'Université Américaine, Hôpital et sa section de la chirurgie réparatrice, Pioneer Balad...); Dîner à l'hôtel; Soirée: Opéra.
— **Du 12 au 16 Octobre :** Diverses excursions.

P R I X

ARMENIA 1****	Départ de Paris	Départ de Marseille
Prix/personne en chambre double	6200 F.	7200 F.
Prix/personne en chambre individuelle	6900 F.	7900 F.
ARMENIA 2***		
Prix/personne en chambre double	5500 F.	6500 F.
Prix/personne en chambre individuelle	5900 F.	6900 F.

Le prix comprend : Le tranfert aérien Marseille/Paris/Erevan et retour — L'hébergement à l'hôtel Arménia 1 ou 2, selon votre choix, en chambre double avec salle de bains et W-C privés — Les petits déjeûners à l'hôtel— Les dîners à l'hôtel — Les transferts Aéroport/Hôtel/Aéroport à Erevan — Les excursions guidées — Les repas pendant les excursions de la journée.
Le prix ne comprend pas : Les frais de visa (300 F.) — Les assurances assistance médicale et rapatriement — Les boissons alcoolisées pendant les repas.

—— Ce programme n'est pas définitif et peut être modifié ——

Les demandes sont très nombreuses. Pour nous permettre d'organiser au mieux votre voyage et d'assurer les vols Marseille/Paris Charles de Gaulle aller-retour, nous vous prions de vous inscrire en versant la somme de 1000 F. par participant **impérativement avant le 31 Juillet.**

3ème FORUM CULTUREL UNIVERSITAIRE HAMAZKAÏNE

19 JUILLET - 4 AOUT
BEYROUTH — LIBAN

Aux étudiants arméniens

Après le succès des deux premières rencontres culturelles universitaires de Hamazkaïne à Beyrouth, nous avons la joie de vous annoncer l'ouverture des inscriptions de la 3ème Rencontre. L'année dernière plus de 50 étudiants arméniens venus du monde entier ont participé à ce forum. Ils venaient des Etats-Unis, du Canada, d'Australie, de France, de Grande-Bretagne, d'Italie et de Bulgarie, de Chypre, du Liban et de Syrie. Les participants seront logés dans le cadre historique du Lycée - Collège Nichan Palandjian Djemaran de Beyrouth, doté de structures d'accueils exceptionnelles: Salle de Conférences avec air conditionné, stades, chambres confortables à proximité du Centre Ville et de la plage.

Durant 2 semaines les étudiants participeront à un cycle de conférences, sur la **Littérature arménienne,** l'**Histoire** et l'**Art.** Ces conférences données par des universitaires seront suivies de débats. Les étudiants participeront à l'élaboration d'un journal interne. Les matinées seront consacrées au programme culturel, les après midi aux visites sur les sites archéologiques et historiques et aux divertissements : plage, activités sportives, danse, sorties.

Cette rencontre est l'occasion pour les étudiants arméniens de se connaître, de créer des relations dans une ambiance culturelle et chaleureuse.

Pour les inscriptions à Paris, téléphoner à :
Mme Marie Sudjian — 01.48.78.76.88;
Mme Hourig Baghdassarian — 01.42.29.10.24.

Université d'Eté d'Etudes Arméniennes

Le HOM (Hay Oknoutian Mioutioun) de la Côte Est des Etats-Unis organise une université d'été d'études intensives arméniennes dispensées en langue anglaise, de 3 semaines, destinée aux jeunes étudiants de niveau universitaire, âgés de 18 à 25 ans et diplômés d'études secondaires.

Date : du 20 juillet au 9 août 1997

Lieu : Université Bradford — à Bradford (Massachussetts)

Direction : M. Barlow Der Mugrdechian Professeur du programme d'études arméniennes à l'Université d'Etat de Californie à Fresno.

P r o g r a m m e

Langue	**Musique**
Histoire	**Cinéma**
Littérature	**Danse**
Histoire de l'art et autres...	

Conditions :

- Hébergement pris en charge par le HOM Côte Est;
- Frais d'inscription,non remboursables, 350 USD,en plus des frais de voyage à la charge du participant.

Places limitées : S'adresser à la CBAF: Tél. : **01. 48. 24. 46. 57.**

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ միջմասնաճիւղային ժողովը Հինգշաբթի, Յուլիս 3, ժամը 20.30-ին: Բոլոր մասնաճիւղերը հրաւիրուած են:

Concert Exceptionnel

Lundi 30 Juin à 20 heures 30

organisé par le **CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP**

violon : **Astrik VARDANIAN** (Erevan)
Saténik KHOURDOIAN (Marseille)
au piano :
Anaït SEREKIAN
Professeur : Jean TER-MERGUERIAN

Beethoven — Brahms — Sarasate — Saint-Saens — Wieniawski — Dvorâk — Khatchatrian — Komitas.

Salle du Centre Culturel :
339, avenue du Prado, 13008 Marseille
Tél. : 04. 91. 77. 84. 70.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

VOYAGE en ARMENIE et au KARABAGH

DU 21 AOUT AU 4 SEPTEMBRE
organisé par la Section **«SEVAN»** de Vienne
de la Croix Bleue des Arméniens de France

Comprenant les prestations suivantes :
— Transport aérien: **Paris/Erevan/Paris**
— Transfert en car : Aéroport/Hôtel/Aéroport
— Hébergement :
* 10 nuits à l'hôtel Arménia — Erevan (tout confort);
* 2 nuits à Goris
* 2 nuits à Stépanakert;
* compris petit-déjeûners et dîners.
— Excursions avec visites guidées :
Erevan, Etchmiadzine, Khor Virab, Sardarabad, Sevan, Dilidjan, Zvartnotz, Garni, Gueghard, Gumri, Spitak, Vanadzor;
Goris: Portes de Zanguezour, Noravank, Tatev, Sissian;
Karabagh: Chouchi, Amaras, Gantzassar, Latchine.
— Non compris : Visa et voyage jusqu'à Paris.
Renseignements et inscriptions :
Tél. : 04. 74. 53. 25. 91.
Date limite d'inscription : 15/07/97.

CAMP ITINERANT EN ARDECHE

Pour son camp itinérant qui se déroulera cette année en Ardèche du 8 au 29 Juillet, la Croix Bleue des Arméniens de France vous informe que quelques places sont encore disponibles.

Téléphoner au : 01. 48. 24. 46. 57.

CENTRE DE VACANCES DE BELLEFONTAINE

Pour son séjour du mois d'août qui se déroulera du 30 juillet au 23 août, à la colonie de Bellefontaine (Jura), la Croix Bleue des Arméniens de France vous informe que quelques places son encore disponibles.

Téléphoner au : 01. 48. 24. 46. 57.